Biyografi

Sabri Ülker'in Hayat Hikâyesi



Hulûsi Turgut, 1942 yılında Kayseri / Bünyan'da doğdu. Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin Maliye-Sosyal Siyaset bölümünde tamamladı; aynı üniversitede, "Türkiye'de Bulvar Gazeteciliği" üzerine yüksek lisans yaptı.

Gazetecilik mesleğine 1961 yılında, Kayseri'deki *Erciyes Telgraf* gazetesinde başladı. *Akşam* ve *Güneş* gazetelerinde Yazı İşleri Müdürü, Türk Haberler Ajansı'nda İç Haberler Editörü, *Sabah* gazetesinde araştırma yazarı, BRT TV'de Yönetim Kurulu Başkanı, İstanbul Üniversitesi ile Kadir Has Üniversitesi'nin iletişim fakültelerinde öğretim görevlisi ve ABC Basın Ajansı'nda da Genel Müdür olarak görev yaptı.

Hürriyet, Milliyet, Sabah, Akşam, Güneş, Günaydın, Tercüman ve *Yeni Yüzyıl* gazetelerinde, çok sayıda araştırma ve belgesel yazı dizisi yayımlandı.

Hulûsi Turgut'un, aralarında;

* *Demirel'in Dünyası*
* *Türkeş'in Anıları / Şahinlerin Dansı*
* *12 Eylül Partileri*
* *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*
* *Kadir Has'ın Anıları / Vatan Borcu Ödüyorum*
* *Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar* (Doğan Kitap)
* *Barzani Olayı* (Doğan Kitap)
* *130 Günlük Kovalamaca / Abdullah Öcalan'ın Yakalanış Belgeseli* (Doğan Kitap)

isimli eserlerinin de yer aldığı, yirminin üzerinde biyografi ve belgekitabı bulunuyor.

Çalışmaları, Türkiye ve Ankara Gazeteciler Cemiyetlerinin yanı sıra, çok sayıda basın kuruluşu ile üniversitelerin ödüllerine lâyık görülen Turgut'u, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 1987 ve 1999 yıllarında İnceleme dalında "Yılın Gazetecisi" seçti. 1997 yılında da, yine İnceleme dalında "Mansiyon"la ödüllendirildi.

Ankara Gazeteciler Cemiyeti de, 1980-1990 yılları arasında "10 Yılın En Başarılı Gazetecisi" seçtiği Hulûsi Turgut'a, 1987 ve 1988 yıllarında da mesleki çalışmalarından dolayı "Basın Şeref Belgesi" verdi.

Sabri Ülker'in Hayat Hikâyesi

Akşama Babacığım
Unutma Ülker Getir

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN
DİĞER KİTAPLARI

Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar
Barzani Olayı
130 Günlük Kovalamaca

SABRİ ÜLKER'İN HAYAT HİKÂYESİ
Akşama Babacığım
Unutma Ülker Getir

Yazan: Hulûsi Turgut

1. baskı / Mayıs 2014 / ISBN 978-605-09-1528-0
Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Yavuz Korkut
Kitap tasarımı: Lerna Adsız Çalgan
Kapak fotoğrafı: Kırım, 1927. Sabri Ülker'in baba ocağı; (soldan sağa) ağabeyi İsmail Hakkı, annesi Şakire Hanım, büyük ağabeyi Asım Ülker, babası Hacı İslam Efendi, Sabri Ülker ve ablası Sıdıka Hanım.
Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi. A Blok Kat: 2
34310 Haramidere-İstanbul
Tel. (212) 412 17 00
Sertifika no: 12026

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Sabri Ülker'in Hayat Hikâyesi

Akşama Babacığım Unutma Ülker Getir

Hulûsi Turgut

DK DOĞAN KİTAP

İçindekiler



Abdullah Gül
Cumhurbaşkanı

Sabri Ülker, iş hayatında dürüstlüğü söze sadakati ve kaliteyi her şeyin üstünde tuttu

19. yüzyılın neredeyse tamamı ile yirminci yüzyılın ilk 30-40 yıllık dilimi, sadece bugün içinde yaşadığımız bölgede değil, daha geniş bir imparatorluk coğrafyasında ve Avrupa kıtasının tamamında, iki büyük dünya savaşı ile çok sayıda bölgesel savaşın, rejim ve sınır değişikliklerinin yaşandığı, imparatorlukların çöktüğü ve yeni devletlerin tarih sahnesine çıktığı, kitlesel göçlerin yaşandığı ve milyonlarca insanın hayatını kaybettiği, insanlık tarihinin belki de en sancılı ve bunalımlı dönemi olmuştur.

Geçtiğimiz yıl kaybettiğimiz, değerli işadamı rahmetli Sabri Ülker'in hayatı, kuşağının birçok insanında olduğu gibi, işte bu savaşlar, göçler ve acılar içinde başlayıp, sonunda anlamlı bir başarı hikâyesine sahne olan bir ömrün en değerli örneklerinden biridir.

Bu çalkantılı tarihin Kırım'dan İstanbul'a, sonra tekrar Kırım'a ve yeniden İstanbul'a savurduğu bir ailenin ikinci erkek evladı olarak Kırım'da başlayıp 9 yaşından sonra İstanbul'da ve Türkiye'nin başka birçok kentinde devam eden ve yine İstanbul'da nihayete eren rahmetli Sabri Ülker'in 92 yıllık ömrü, adeta Türkiye'nin sosyal ve ekonomik tarihinin de bir özeti gibidir.

Ama Sabri Ülker denince, Türk insanının, özellikle de bizim ve bizden hemen sonraki kuşağın aklına, bu savrulmalarla ve göçlerle geçen kişisel tarihi değil, 1944'te temellerini atarak bugün ülkemizin ender global şirketlerinden biri haline getirdiği Ülker Grubu'nun ve markasının arkasındaki vizyon, gayret ve fedakârlık gelmektedir.

1944 yılında Eminönü'ndeki bir atölyede üç işçi ve birkaç basit makine ile başladığı iş hayatını, bugün dünyanın dört bir yanı-

na dağılmış ve en modern teknolojiyle üretim yapan 60 fabrika ve 41 bin çalışana sahip bulunan, 80 ülkeye ihracat yapan ve gıda sektörünün yanı sıra 5 sektörde daha faaliyet gösteren devasa bir grup haline dönüştürme başarısı, elbette sadece hayranlık duyulacak ve takdir edilecek bir büyüme trendini değil, aynı zamanda bütün müteşebbislere ders olarak öğretilmesi gereken bir başarı hikâyesini temsil etmektedir.

Ama Sabri Ülker'i sadece iş hayatında sağladığı bu başarı grafiği de tam olarak tanımlamaya yetmez. Onu en doğru ve en güzel şekilde tanımlamak, ancak onun gerek iş hayatında, gerekse kişisel hayatında titizlikle uyguladığı ve kendi aile efradı ile yöneticileri de dahil olmak üzere bütün iş dünyasına telkin ve tavsiye ettiği değerleri hatırlamakla mümkündür.

Sabri Ülker, iş hayatında her zaman, dürüstlüğün, sözüne sadakatin, güvenilirliğin, kaliteyi her şeyin üstünde tutmanın, modern üretim ve pazarlama tekniklerini uygulama başarısının timsali olurken, özel hayatında da, paylaşmanın, tevazuun, fedakârlığın ve yardımseverliğin en güzel örneklerini sergilemiştir.

Bu tablo, bir işadamının, ahlaki değerleri, sadece özel hayatında değil, iş hayatında da vazgeçilmez bir rehber olarak görmesinin ve onlardan asla taviz vermemesinin, hem iş hayatında başarının, hem de özel hayatta hayırla yâd edilen mümtaz bir şahsiyet olarak temayüz etmenin anahtarı olduğunu herkese göstermiştir.

Sabri Ülker'in örnek alınması gereken bir tarafı daha vardır. Ancak son yıllarda dünyada ve ülkemizde görülmeye başlanan, işadamlarının sosyal sorumluluk projeleri de üstlenmelerinin en güzel örnekleri, rahmetli Sabri Ülker tarafından iş hayatının her döneminde sergilenmiştir. Üstelik sessiz sedasız bir şekilde ve büyük bir tevazu içinde, kimseye duyurmadan ve reklamını yapmadan...

Yıllar boyu en büyük reklam verenlerinden biri olduğu halde medyanın karşısına ancak 50 yılın sonunda çıkması, tevazuu ve şan-şöhretten uzak durmayı hayatının en vazgeçilmez düsturu yapmış olmasının örneklerinden sadece birisidir.

Türkiye'nin son 40-50 yılında sosyal faaliyetlerle, eğitim ve kültür faaliyetleriyle, öğrencilere burs, yurt temini ve ihtiyaç sahiplerine yardım işleriyle ilgilenen gönüllü kuruluşların ve vakıfların hiçbir yöneticisi veya hayatlarını bu hizmetlere adamış gönül erlerinden hiçbiri yoktur ki yolu Sabri Ülker ile kesişmemiş olsun.

Onu yakından tanıyanların bildiği gibi, sanayiciliği, işadamlığını, asla zengin olmak, para kazanmak, zenginliğin sağladığı güç ve iti-

bardan yararlanmak olarak görmemiş, yaptığı işi en iyi şekilde yaparak insanlara hizmet etmeyi ve aynı zamanda, bu yolla ülke ekonomisinin gelişmesine ve iş ahlakının yerleşmesine katkıda bulunmayı vazgeçilmez bir ilke edinmişti.

Rahmetli Sabri Ülker'in bir işadamı ve sanayici olarak en fazla takdir edilmesi ve örnek alınması gereken tarafı da buydu; yani üretimde kaliteyi, müşteri ve çalışan memnuniyetini ve verimliliği her zaman birinci sıraya koyması ve onlardan asla taviz vermemesi.

Benim de şahsen tanımaktan büyük onur duyduğum bu azim, başarı ve fedakârlık timsali kişinin yetiştirdiği evlatları ve yöneticilerinin kendisinden teslim aldıkları bayrağı, yine kendisinden örnek aldıkları değerleri koruyarak daha da yükseklere çıkarmalarını, onun hatırasını yaşatma adına yapılan en değerli hizmet olarak görüyorum.

Ayrıca Sabri Ülker'in hayatının ve başarısının altında yatan hasletlerinin böyle bir çalışmayla kamuoyuna anlatılmasının da, iş hayatında olan veya yeni atılacak olan insanlarımızı o hasletleri örnek almaya teşvik etmesi açısından çok yararlı olduğuna inanıyor ve bu çalışmayı hazırlayanları tebrik ediyorum.

Son olarak Sabri Ülker Bey'e Allah'tan rahmet niyaz ediyor, Ülker Grubu'nun bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da büyük başarılara imza atmaya devam etmesini diliyorum.

Çankaya / Ankara, 23 Kasım 2013

Abdullah Gül
Cumhurbaşkanı



Sabrın, sebatın ve azmin insanı

İş dünyamızın mümtaz şahsiyetlerinden biri idi. Ülkemizin yokluktan varlığa giden yolunu adımlayan azmin ve çalışkanlığın timsali işadamlarımızdandı.

Türk milletinin Anadolu'ya hapsedilip, yok edilmek istendiği yıllarda, yokluğa ve yoksulluğa teslim olmayan merhum Sabri Bey'in, filmlere konu olacak hayatının yakın tanıklarındanım.

Tarihimizin en önemli dönüm noktalarından olan 93 Harbi, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve takiben yaşadığımız Kurtuluş Savaşı, milli hafızamızda derin izler bırakmıştır. 19. yüzyılın son çeyreğinden başlamak üzere, Türk milleti 50 yıl boyunca kendini boğup yok etmek isteyenlere karşı bir varoluş mücadelesi vermiştir. Yaşanan hengâmede koca bir imparatorluk tasfiye edilirken, geniş coğrafyamızda yaşayan insanlarımız da oradan oraya savrulmuştur.

Bu arada, 18. yüzyılın son çeyreğinde Rusya'nın egemenliğine giren Kırım, 1917'deki Bolşevik İhtilali'yle Türkler için yaşanması güç bir coğrafya haline gelmişti. Babası Hacı İslam Efendi, uğradığı baskılar nedeniyle varını yoğunu bırakıp Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştı. İşte onun da sıfırdan zirveye giden yolculuğu, babasının Anadolu'ya göçüyle başlamıştı.

Dünya ekonomik buhranının yaşandığı 1929 yılında, henüz 9 yaşında bir çocuk olarak ailesiyle birlikte Odessa'dan kalkan bir gemiye binerek, Karaköy Limanı'ndan Anadolu topraklarına ayak basan merhum Sabri Ülker, bugün anmaktan büyük kıvanç duyduğumuz başarı hikâyesini de bu topraklarda yazdı. Onun henüz ilkokul öğrencisi olarak geldiği Anadolu'da, 14 milyonluk nüfusumuzun büyük bir bölümü köylerde yaşıyordu. Şehirlerimizin büyük bir bölümü köylerden farklı değildi. İnsanlarımızın temel ge-

çim kaynağı, tarım ve hayvancılıktı. Üretim aile ihtiyaçlarını gidermek için yapıldığından, piyasa ekonomisinin ne olduğu pek bilinmiyordu. Türk milletinin Anadolu'yu yeniden ihya etme hamlesini başlattığı Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde, İstanbul, Bursa, İzmir, Adana ve Mersin'deki fabrika sayısı bir elin parmakları kadardı. O yıllarda yapılan ilk sanayi sayımına göre ülkemizde 62 bin işyeri vardı ve bu işyerlerinde çalışan işçi sayısı 300 bin kadardı.

İşte merhum Sabri Ülker, böyle bir Türkiye'de ilk gençlik yıllarını geçirdi. Gurbet insanı olması ona çalışmaktan başka seçenek bırakmıyordu. Çalışınca sadece kendisi başarmayacak, aynı zamanda bu ülke ve bu ülkenin insanları başaracaktı. O da çalışmak ve başarmak zorundaydı. O da kendi ifadesiyle "çalışarak ve sebat ederek" bugün birçok girişimcinin gıptayla baktığı bir başarıya erişmiştir.

O, ülkemizin sanayileşme davasına hizmet etmiştir. Onun mücadelesi, kişisel kazanç mücadelesi değildi. O, Türkiye'nin kalkınma mücadelesinde her insanımızın damağında bir lezzet oldu. Bu toprakların da mamur hale gelmesi için, müteşebbis bir nefer olarak gecesini gündüzüne katarak çalıştı. Yokluğa teslim olmadan, dişiyle tırnağıyla zirveye tırmanmayı başardı ve halkımızın refahına katkıda bulundu.

Sabır, sebat ve azimle çalışıldığında bu ülke insanlarının neler başarabileceğine, her yöremizden yüzlerce örnek vermek mümkündür. Merhum Ülker, o örneklerin en seçkinlerinden biridir. Pek çoğumuz gibi, onun da içinde ukdeler vardı. O nedenledir ki, varlık sahibi olduğunda çocukların, gençlerin yoksulluk tarafından rehin alınmaması için, kazancını hayır işlerine adadı. Yaptırdığı okullar ve verdiği burslarla binlerce gencimize eğitim imkânı sağladı. Belki de onun en güzel yanı, bu hayırseverliği idi. "Sağ elinin verdiğini sol elin bilmeyecek" kültürünün en somut örneklerindendi. Bunları öylesine samimiyetle yapıyordu ki, reklam olur endişesiyle yaptığı iyiliklerin takdiri ve teşviki anlamına gelen "TBMM Üstün Hizmet Ödülü"nü de kabul etmemişti.

Zenginlik onun için bir araçtı. Varlığını göstermeyi pek sevmezdi. Bu nedenle pek çok insanımız onu, ürettiği ürünlerle tanıdı. İşte benim açımdan da onun örnek gösterilecek tarafı, varlığın kibrine kapılmadan mütevazılığından taviz vermemesi olmuştur.

Merhum Ülker'in hayatını okuyanlar, Türkiye'nin mikro tarihini göreceklerdir. O, bir Türkiye âşığı idi. Gelişmiş ülkelerde ne varsa, burada da onun olmasını isterdi. Zaten, üç kişilik bir atölyeden,

41 bin kişiye istihdam sağlayan devasa bir sanayi kuruluşu meydana getirmek, Türkiye'ye ve Türk insanına duyulan aşktan başka türlü izah edilemez.

Onun hepimizin damağında ayrı bir tadı vardır. "Akşama babacığım unutma Ülker getir" sloganını bize o lezzet ezberletmiştir. Bıraktığı eser bugün dünyanın dört bir yanında büyümeye devam etmektedir.

Eğer bugün yıldızı giderek parlayan bir Türkiye'de yaşıyorsak, o ülkede merhum Ülker'in de payı vardır. Kendisine Allah'tan rahmet diliyorum.

Ankara, 25 Ekim 2013

Cemil Çiçek
TBMM Başkanı



Merhum Sabri Ülker'in aziz hatırasına...

Değerli sanayici, muhterem gönül insanı, değerli ağabeyimiz Sabri Ülker'i, aramızdan ayrılıp ebediyete intikalinin birinci sene-i devriyesinde rahmetle, minnetle yâd ediyor, Allah ondan razı olsun, mekânı inşallah cennet olsun diyorum.

Merhum Sabri Ülker, 1920 yılında, zulmün, ayrımcılığın, tehcirin hüküm sürdüğü bir coğrafyada, çok zor şartlar altında yaşamını idame ettiren bir ailenin ferdi olarak dünyaya gelmiş, çocukluğunu da bu zor şartlar altında geçirmiş, adeta çocukluğundan mahrum bırakılmıştı.

Çocukluğunda yokluğu ve yoksulluğu tüm zerrelerine kadar yaşamış olan merhum Ülker, Türkiye'ye göç ettikten ve yine zor şartlar altında Türkiye'de eğitimini tamamladıktan sonra, kendisini çocukları sevindirmeye adamıştı.

1944 yılında, Eminönü'nde, Nohutçu Hanı'nda üretmeye başladığı bisküviler, o günden itibaren tüm çocukların sevinci olduğu kadar, babaların ve annelerin çocuklarını sevindirmesi için en güzel hediye oldular. Dahası, Ülker ismi, 9 ülkede, 60 fabrikada üretimi yapılan, 300 farklı markaya ulaşan, 80 farklı ülkede çocukları sevindiren, Türkiye'nin gururu bir isme, Türkiye'nin iftihar kaynağı bir uluslararası markaya dönüştü.

Sabri Ülker, çocukların en büyük neşe kaynağı ürünleri Türkiye'ye ve dünyaya kazandırırken, ülkemizin ekonomisine de çok büyük katkılar sağladı, binlerce insanı istihdam etti, dolaylı olarak yüz binlerce insanın geçim kaynağı oldu.

Merhum Sabri Ülker'in hayat hikâyesi, hiç kuşkusuz Türkiye'nin kalkınma hikâyesinin aynasıdır, Türkiye'nin başarı hikâyesinin yansımasıdır. Sabri Ülker, bir çocuk olarak, bir genç olarak çok bü-

yük zorluklar yaşadığı gibi, bir sanayici olarak, Türkiye'nin iftihar kaynağı uluslararası bir markanın isim babası olarak da çok büyük meşakkatlere göğüs gerdi. İlk üretime başladığında, 2 ay içinde iflas edeceği düşünülüyordu; ama o direndi, sabretti, sebat etti; sonraki yıllar içinde, gerek ekonomik dalgalanmalara, gerek kendisine ve markasına yönelik saldırılara karşı metanetle göğüs gerdi. Hem ülkesinin büyümesine en güzel desteği verdi, hem de bu ülkenin sanayici namzetlerine aydınlık bir yol bıraktı, bir rehber oldu.

Merhum Ülker, aynı zamanda bir gönül insanıydı... Ekonomik kalkınmanın, beşeri kalkınma ile mümkün olacağına yürekten inanmış, genç mühendislerin, teknikerlerin, kalifiye işçilerin yetişmesi için; çocukların okuyabilmesi, ülkeleri için yararlı birer genç olabilmeleri için yüreğini ortaya koymuştu. Ürettiği markalarla çocukları sevindirdiği kadar, elinden tuttuğu, başını okşadığı, geleceğini aydınlattığı çocuklarla da müşfik bir insan olduğunu ispat etmişti.

Merhum Sabri Ülker, Türkiye'nin en büyük markalarından birinin sahibiydi; ama o, aynı zamanda Türkiye'nin yetiştirdiği en değerli sanayicilerden, ismi asla unutulmayacak en büyük gönül insanlarından biriydi.

Sabri Ülker'i tanımış olmaktan, onunla aynı ufku, büyük, güçlü, başı dik ve itibarlı bir Türkiye ufkunu paylaşmış olmaktan, bunun için mücadele vermiş olmaktan her zaman iftihar ettim.

Milletçe, ülkesine ve özellikle Türkiye'nin çocuklarına bıraktığı anlamlı mirastan dolayı; adeta bir çocuk gibi büyütüp uluslararası boyuta taşıdığı Ülker markasından dolayı kendisine minnettarlığımızı ifade ediyor; tekrar Allah'tan rahmet niyaz ediyor, mekânı inşallah Cennet olsun diyorum.

Ankara, Temmuz 2013

Recep Tayyip Erdoğan
T.C.
Başbakan

Her zaman etrafından saygı görmüş, muhterem bir zat: Sabri Ülker

Büyük sanayici, işadamı, hayırsever Sayın Sabri Ülker, 12 Haziran 2012'de hayata veda etmiştir. O, konuşuluyor.

92 yaşında vefat eden Sabri Ülker, çok renkli bir simadır. Kendisini tanıdığım kadarıyla, çok zor bir hayat yaşamıştır. Başarılı olmuştur. Takdir görmüştür.

Bizim yaşadığımız coğrafyada, onun doğup büyüdüğü yer ve zaman, çok istikrarsızdır. Şartlar, Türkiye'nin o günkü sınırları dışında dünyaya gelen Sabri Ülker'e, Türkiye'yi vatan yapmıştır.

Sabri Ülker, çetin bir hayat mücadelesi sonunda bütün engelleri aşarak başarılar elde etmiş, bir sanayi imparatorluğu kurmuş, bunu Türkiye dışına yaymış, herkese örnek olmuştur.

Türkiye içinde ve dışında pek çok kişiye iş vermiştir. Sanayileşen Türkiye'de kalkınmaya ve refaha önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Büyük bir hayırseverdir. İyi bir Müslüman, sadık bir Türk vatandaşıdır. Bir örnek insandır.

Sabri Ülker'in, Kırım şartlarından Türkiye şartlarına geçebilmesi, başlı başına bir destandır, bir kahramanlık hikâyesidir.

Kırım'da yaşayan halk, zulme uğramış, cezalandırılmış, eziyet görmüş, Rusya'nın ve Avrupa'nın birçok bölgelerine göç etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Dünya şartları düzelip de buradan göç eden insanların tekrar ülkelerine döndükleri zaman nasıl sıkıntılar içinde kıvrandıklarını görmekten büyük üzüntü duymuşumdur.

Yıkılan yuvalarını, tahrip edilen vatanlarını tırnaklarıyla yapmak mecburiyeti, bölge insanının kaderi olmuştur. Ülker Ailesi, bu ağır şartların içerisinde kaybolmamış, mücadelesini yapmış, yolunu şaşırmamış ve karşılaştığı zorlukları aşmıştır.

Sabri Ülker'in hayatı ve çalışmaları, pek çok kişiye bir örnektir. onun hayatını özetleyen bu kitabı okuyanların öğrenecekleri pek çok ders vardır.

Kendisini tanımaktan, onunla dostluk yapmaktan ve insani meziyetlerini öğrenmekten büyük mutluluk duydum. Dostluğumuzun devam ettiği süre, unutulmaz bir dönemi temsil eder.

Kendisine, Allah'tan rahmet diliyorum.

Ankara, 18 Ocak 2014

Süleyman Demirel
9. Cumhurbaşkanı

İsmet Sezgin

Sabri Ülker, bağışlarının büyük bir kısmını Türk Silahlı Kuvvetleri vakıflarına yaptı

"Sabri Ülker" ismi telaffuz edildiği zaman, hatırıma önce, zorluklar karşısında yılmadan mücadele veren, mütevazı, sevecen ve yardımsever kişi gelir.

Hayatı boyunca tevazuunu daima korumuş olan bu örnek kişi, bundan 70 yıl önce küçücük bir imalathaneden yola çıkarak, bugün bir dünya devi yarattı. O dünya devinin çatısı altında toplanan Türk markaları, ülkemizin ürünlerini beş kıtaya taşımayı başardı. İş, bununla da kalmadı; Sabri Ülker'in evlatları, bir başka dünya devi olan Godiva markasını, Türkiye'nin ürünleri arasına dahil etti.

Sabri Ülker'in hayatı, hep mücadele içinde geçti. Önce ailesi Balkan Harbi mağdurları arasına sürüklendi. Ardından kendisi, komünist Bolşeviklerin yaptığı ihtilal sonrası cehenneme dönen Rusya'da dünyaya geldi.

Çocuk yaştan itibaren başarıya odaklanmıştı. Bu kararlılığı, biraz da, ailesinin, sırasıyla; Balkan Harbi, Birinci Dünya Harbi, Bolşevik İhtilali ve nihayet İkinci Dünya Harbi'nden fazlasıyla etkilenmesi nedeniyle oluşmuştu. Sabri Ülker, henüz 9 yaşındayken anne, baba ve kardeşleriyle birlikte Kırım'dan Türkiye'ye göç etti. İşte bu göç de, onun zorluklara göğüs germe iradesini oluşturdu. Adeta savaşlara meydan okurcasına öğrenimini hiç ihmal etmedi. Daha okul sıralarında iken, ailesinin çalışan nüfusuna katıldı.

Bugün, Türk gıda sektöründe önemli bir yeri olan Ülker Müessesesi'nden "dünya devi" diye bahsedebiliyoruz. Bunun haklı bir nedeni var. Ülker'in, 9 dış ülkede 11 fabrikası bulunuyor. Ürünleri, 300 değişik marka adı altında imal ediliyor. Ülker, 80 ülkeye ihracat yapıyor. Ve nihayet, bu tesislerde binlerce kişi çalışıyor.

Sabri Ülker, iyi bir yurttaş ve örnek bir insandı. Ülkemizin yatı-

rım, üretim, istihdam ve ihracat seferberliğinde çok önemli görevler üstlendi, elde ettiği başarıyla genç işadamlarına da idol oldu.

Tatlı kâr peşinde koşmadı. Türkiye'nin gıda sanayiine sağladığı katkıların yanı sıra, eğitim, kültür ve spor alanlarında da özverili davranışlarıyla büyük takdir topladı.

Sabri Ülker, kurduğu büyük müesseseyi, zaman içinde kurumlaştırarak, ikinci ve üçüncü nesil için ortam hazırladı.

Merhum Sabri Ülker, inançlı bir kişiydi. Milli ve manevi değerlere çok önem verirdi. Ama bunun, ticaretini yapmazdı.

1997-1999 yılları arasında 55. Cumhuriyet Hükümeti'nde Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı olarak görev yaparken, önüme, Ülker Müessesesi'yle ilgili bir problem geldi. Problem, merhum Sabri Ülker'in hayat tarzından kaynaklanıyordu.

Aslında Sabri Ülker, yukarıda da izah ettiğim gibi, milliyetçi ve muhafazakârdı. Ancak, bu hayat tarzını kendi dünyasında yaşardı. Hal böyle iken, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) camiasında yanlış bir algılama sonucu, Ordu Pazarları'nda, Ülker ürünlerine karşı boykot uygulanmaya başlandı. Bu sıkıntılı durum, Ülker yönetimi tarafından bana intikal ettirildi. Konuyu, TSK ilgililerine götürdüm. Kendilerine, Sabri Ülker'in yurtsever, milliyetçi, muhafazakâr ve aydın bir vatandaş olduğunu, hiçbir aşırı ve zararlı cereyanın içinde bulunmadığını belirttim.

Sabri Ülker, Ülker tesislerinde imal edilen ürünlerin TSK Ordu Pazarları'nda satılmasından bir kâr amacı gütmüyordu. Uygulanan ayrımcılığın, haksızlığın önlenmesini istiyordu. Bunu, kendisinden dinlemiştim. Bilindiği gibi, Ankara'nın kökleşmiş yargılarını hemen yıkmak kolay değildi. TSK ilgililerinin zamanla yumuşadıklarını gördüm.

Sabri Bey, ülkemizin gıda sanayiine hizmet ederken, özellikle yardımseverlik alanında da büyük özveride bulunurdu. Ama bunu, hiç kimseye hissettirmeden sessizce yapardı. İşte bu sessiz sedasız bağışlarının büyük bir kısmını da, TSK vakıflarına tahsis etti.

Kısacası Sabri Ülker, ismi daima rahmetle ve şükranla anılacak bir büyük sanayici, işadamı ve vatanseverdi. Onun eserlerini bugün evlatları, kendilerine yakışan bir azim ve kararlılık içinde geliştirerek ve büyüterek, Türkiye'nin hizmetine sunmayı sürdürüyorlar.

Ankara, 30 Ekim 2013

İsmet Sezgin
TBMM eski Başkanı



Sabri Ülker, Türkiye'de siyasete eğilip bükülmeden de başarı kazanmanın mümkün olduğunu gösterdi

Rahmetli Sabri Ülker, benim hiçbir zaman hayatta bir araya, karşı karşıya gelip, sohbet etme imkânı bulamadığım ama, uzaktan, Türkiye'nin bir insanı olarak, büyük bir ilgiyle ve başarılarından mutluluk duyarak, ticari atılımlarını zevkle izlediğim bir insandı. O nedenle, "Sabri Ülker Biyografisi"nde birkaç cümlemin bulunması, beni mutlu ediyor. Böylesine bir çalışmada benim değerlendirmelerimi isteyen yayın ekibine teşekkür ediyorum.

"Ülker Girişimi Projesi", Anadolu'nun, Türkiye'nin, Cumhuriyet dönemindeki olağanüstü güçlükler içinden ayağa kalkışının nasıl gerçekleştiğini bize gösteren bir özel örnektir.

Mübadele ve göçler sonucunda Anadolu'nun nüfus yapısı allak bullak olmuş; bu arada kendi büyüdükleri coğrafyalardan kopup, Anadolu'ya yerleşmek durumunda kalmış olan yeni devletin girişim gücü ve organizasyon yeteneği ön planda olan yeni insanları, girişimleriyle kendilerini yavaş yavaş göstermeye başlamışlar.

Ülker Grubu olayı, bu açıdan, Anadolu'da ekonominin derlenip toparlanma, ayağa kalkma sürecinin, çok seçkin bir örneğidir; hem bunu gerçekleştiren insanların hayat öyküleri bakımından, hem ortaya konulan ve giderek büyüyen, düzenli olarak büyüyen ticari projenin başarısı bakımından, dikkatle incelenmeyi hak eden bir konudur.

Ülker Grubu'na baktığımız zaman, bu girişimin, bizim kültürümüze, toplumumuzun değerlerine, anlayışına uygun bir proje olarak geliştiğini görüyoruz. Yani, bir "aile işletmesi" olarak, aile fertlerinin dayanışma içine girerek, ortaya koydukları bir proje...

Toplumumuzda başarılı-başarısız, önce başarılı, sonra başarısız dönüşümler yaşamış kuruluşlar da dikkate alındığında, Ülker Grubu'nda aile işletmesi kimliği ile üçüncü kuşağın da devreye girmesi, onların kuruluş kültürünü bozmadan dayanışmayı sürdürmesi, kolay bir iş değildir. Bu durum, her şeyden önce şayan-ı takdirdir.

Toplumun yaşadığı büyük kültürel ve değerler sistemindeki değişmelerle aile yapısında meydana gelen değişmeler, onun da ötesinde dünyada yaşanan gelişmeler dikkate alınırsa, Ülker Grubu'nun bu değişime modernleşerek, günün şartlarına ayak uydurarak, ama özünü de koruyarak devam ediyor olması, olağanüstü önemli. Bu, hiç kuşku yok ki, Sabri Ülker'in anlayışı, kararlılığı ve başarısına dayanıyor. Yani Sabri Ülker, bu yönüyle, sıradan bir şirket kurucusu olmanın ötesinde nitelik taşıyor. Ülker Grubu'nun bugünkü yetişmiş, eğitilmiş insanlarının da o kültürü korumanın önemini kavramış olduğunu görmek, beni ayrıca mutlu ediyor.

Ülker Grubu, bugünkü konumuyla; mahalli, küçük bir proje olarak yola çıkıp, doğru adımlar atılırsa, dünya çapında başarıya ulaşmanın önünde bir engel olmadığını gösterdi. Çünkü, Ülker'in, bir küçük imalathanede kurulduğu dikkate alınacak olursa, oradan yola çıkıp, Türkiye'nin tümüne ulaşan, onun ötesinde Ortadoğu'ya ve Rusya'ya ulaşan, Rusya'nın derinliğine giden ve giderek Avrupa'ya doğru açılan bir büyük dağıtım şebekesini imalatıyla besliyor olması, gerçekten her türlü takdirin üzerinde bir olaydır.

Ülker'in başarısı, kolayından elde edilmiş bir başarı değildir. Her başarıya saygımız var; ama bazen oturursunuz, bir petrol taşıma anlaşmasının içine bir madde koyarsınız, oradan size bir pay verilir. Dolayısıyla çok parlak bir sonuç almış olursunuz. Ama, Ülker projesi öyle değil. Bu proje, insanlarımıza, bir ihtiyacı hissettiriyor; ardından da, onu reklam kampanyalarıyla yaygınlaştırıyor. Daha sonra o ihtiyacı, çocukların babalarından Ülker ürünleri talep etmesine kadar götürüyor. Ülker, ihtiyaca cevap veriyor, o ihtiyacı hissedenler de aldıkları ürünle tatmin oluyor. Anadolu'da başlayan söz konusu proje, zamanla uluslararası düzeye ulaşıyor.

Ülker Grubu projesi, benim gözümde, Türkiye'nin kendi çabası, emeği ve organizasyonu ile uluslararası başarıya ulaşmasının, seçkin bir örneğidir. Bu projeyi gerçekleştiren, kurumsallaşma anlayışını evlatlarına taşıyan, daha sonra başarının mutluluğunu yaşayan bir kurucu, hiç şüphe yok ki, çok başarılı bir insandır.

Ülker Girişimi, Anadolumuzun insan malzemesi bakımından da çok etkileyicidir. Çünkü, göçmenlerin Anadolu'ya gelip, hangi şartlarda hayata tutunma, ayakta kalma mücadelesi verdiklerini, bunu verirken de güzel ve başarılı eserler ortaya koyabildiklerini gösteriyor.

Türkiye'deki değişimler, maalesef ekonomik bakımdan zaman zaman himaye edici, zaman zaman da engelleyici siyasi etkileri de beraberinde getiriyor. Bu yüzden, siyasetle ekonomiyi ayırmak, her zaman kolay olmuyor. Kurumlar, bunun bazen olumlu etkilerini, bazen de olumsuz etkilerini yaşıyor. Ülker Grubu ve Sabri Ülker'in, siyaset karşısında eğilip bükülmeden, kendi kimliğini, değerlerini ve saygınlığını koruyarak, bu süreci atlatmış olduğunu, bunu başarırken de çok vakur bir duruş sergilediğini de tespit etmek istiyorum. Büyük tartışmalar, kavgalar, suçlamalar, acındırmalar söz konusu olmadan, bu süreç, çok iyi bir şekilde taşınmıştır; bunu, kendisine yakışan şekilde götürmüştür. Sabri Ülker'in, bütün bu yönleriyle, Türkiye'deki müteşebbis arşivimizin, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden günümüze kadar başarısını sürdüren, en önemli örneklerinden birisi olduğunu düşünüyorum. Yine Sabri Bey'in; kendi aile anlayışının, değerlerinin, kültürünün, değişen bütün dünya şartları içinde saygın bir temsilcisi olduğunu da görüyorum.

Herkes, bu ülkede, kendi anlayışı, kendi değerleri, kendi duyguları, kendi düşüncesi, kendi zihniyeti içinde, özgür bir şekilde, hak ettiği noktaya gelme konusunda, tam bir hukuk eşitliğine, hak eşitliğine sahip olmalıdır. İnanıyorum ki, bugüne kadar bu konuda çok güzel adımlar atıldı. Bundan sonra da bu anlayış hiç bozulmadan güvenle yürüyecektir.

Kendi kimliğini inkâr etmeden, siyasete eğilip bükülmeden, alanında başarı kazanmanın mümkün olduğunu gösteren Sabri Ülker, bu vasfı ile Türkiye'de örnek oluşturmuştur. Bu gibi örnekleri, her alanda görmeye çok ihtiyacımız vardır.

Sabri Ülker'in evlatları, babalarının birikimini en iyi şekilde değerlendirecek nitelikte insanlar olarak görülüyor. Onlara da başarılar diliyorum. Evlatlar, yeni yeni açılımlar yaptılar. Yeni alanlara doğru geçtiler. Yani, bisküviden çikolataya, dünya çapında adımlarla geçtiler. Daha da yeni arayışlar içinde olduklarını duyuyorum. Kendileriyle bir araya gelip, özel sohbet yapmadım ama, bütün bu süreçleri dışardan, Türkiye'yi sahiplenen bir insan olarak, zevkle izliyorum.

Allah rahmet eylesin, Sabri Ülker, daima büyük saygıyla ve şerefle yâd edilecektir. Evlatları da, umarım babalarından aldıkları emaneti, daha da yukarıya taşıyacaklardır. Onlara da güveniyor, onlara da başarılar diliyoruz. Yolları açık olsun.

Ankara, 4 Aralık 2013

Deniz Baykal
CHP eski Genel Başkanı



Merhum Ülker'in, Kırım'dan İstanbul'a uzanan 92 yıllık hayat çizgisinde hiç kırıklık ve sapma olmadı

Gelip geçiciliği hepimiz için mukadder olan fani hayatta esas ve asıl olan, anlamlı, ahlaklı ve dolu dolu bir ömür geçirebilmek, dahası gök kubbede hoş bir sada bırakabilmektir.

Kaç yıl yaşadığımızdan, neye sahip olduğumuzdan, hangi mevki ve makamlara eriştiğimizden çok, geride bıraktığımız iz ve eserler, gönülleri almak ve duaları kazanmak için yaptığımız faziletli mücadeleler, her şeyin önündedir.

Geceli gündüzlü akan zaman nehrine çaresizce kapılıp gitmeden, hadiselerin sürüklediği, gelişmelerin savurduğu edilgen bir varlık olmadan, çağın gidişatına müdahale etmek, korkusuzca risk alıp sorumluluk bilinciyle değer üretmek, başarılı insanların ortak özelliğidir. Tarih göstermiştir ki, çalışmadan, hedef koymadan, duyarlı olmadan, emek sarf etmeden, içinde yaşadığı toplumu sevmeden bir insanın manen kalıcı olması, kalplere girmesi, adını ve anılarını yaşatacak bir imkâna kavuşması çok zordur.

Merhum Sabri Ülker, bu zorluğu aşan, engelleri kaldırarak sıfırdan zirvelere tırmanan muhterem bir şahsiyet olarak hepimizin takdirini kazanmış, milletimizin sevgisini hak etmiştir.

Kırım'dan İstanbul'a uzanan 92 yıllık hayat çizgisinde hiç kırıklık ve sapma bulunmayan merhum Ülker, Türk özel sektörünün yüz aklarından birisi haline uzun uğraşlar sonucunda gelmiştir.

Üç çalışanıyla başladığı şekerleme ve bisküvi imalat işi, takip eden yıllar içinde on binlere ulaşmış, fabrikalar halkası birbirine eklenmiş, bir filiz aşama aşama büyüyerek çınarlaşmıştır.

Merhum Sabri Ülker küçük bir işletmeyi kısa süre içinde yurdumuzun dört bir yanma ulaştıracak vizyonu göstermiş, milletimizin

damak lezzetine uygun olarak; bakkal, bayi ve süpermarketlerin raflarında ürünlerini gururla sergilemiştir.

Mütevazı bir imalathaneden dev bir Ülker markasının çıkması, bu markanın sürekli atılım ve büyüme felsefesi, Türkiye ekonomisine ciddi destekler sağlamış, özel sektörün dışa açılmasına da tahminlerin ötesinde ön açmıştır.

Merhum Sabri Ülker yaşadığı müddetçe tartışmalardan uzak durmuş, polemiklerin içine girmemiş, düzgün, erdemli, ihlaslı, inançlı, vatanperver ve son derece sade hayat tarzıyla saygı ve şükrana layık olmuştur.

Bu düşüncelerle merhum Ülker'e Cenab-ı Allah'tan rahmet diliyor, hatırasını yaşatacak bu eserin hayırlara vesile olmasını niyaz ediyorum.

Merhumun hayatını konu alan bu kitabın hazırlanmasında emeği geçenleri tebrik ediyor, böylesi değerli isimlerin daha fazla tanıtılması konusundaki hassasiyet ve tercihlerin devamını içtenlikle temenni ediyorum.

Ankara, 11 Aralık 2013

Devlet Bahçeli
Milliyetçi Hareket Partisi
Genel Başkanı

Yeni bir yüzyıl, yeni bir binyıl...



Geçtiğimiz asrın ilk çeyreğinde dünyaya gelen bizim kuşağımız, şöyle geri dönüp baktığında, şaşırmadan edemiyor... Aslında bizim nesil hep şaşırarak, hayret ederek ve yıllar boyunca sanki hep mucizelerle yaşadı desek yeridir. Bunun için, asrın başından sonuna kadar bilim ve tekniğin geçirdiği büyük değişikliğe ve gelişmeye bakmak yeter.

Yirminci asırdaki bu müthiş ilerlemenin yanında, elbette ki çok sayıda ders alınması gereken olaylar da yaşadık. İki dünya savaşı ile üzücü diğer bazı gelişmelerin hepimizin hayatında bıraktığı izleri unutmak mümkün değil. Ama şükürler olsun ki, yeni asra hem dünya hem de Türkiyemiz nispeten daha bir huzur içinde giriyor.

Girmemiz kısmet olan bu yeni asırda, genç nesillerin çok daha başarılı olacaklarına inanıyorum. Biz yaştakiler, gaz lambasından elektrikli, sonra elektronikli günlere geldik. Dünyamızın nice sırlarını keşfedip, Ay'a kadar çıktık. Uzaya yerleştirdiğimiz dev teleskoplar ise, çok daha ötemizi görmemizi sağlıyor ve sanki yeni

nesillere yepyeni hedefler gösteriyor. Demek ki, şimdi önümüzde bambaşka ufuklar var...

Bilim ve teknik, bu yeni yüzyılda insan hayatına çok daha olumlu şeyler katacaktır. Ancak, bence önemli olan, böyle bir gelişmeyi insanın da kendi varlığında yaşatmasıdır.

Çağa ayak uydurmak için, yeni kuşakların bizlerden daha çalışkan, daha azimli, ama her zaman doğru ve dürüst olmaları gerekir diye düşünüyorum.

Sanmayınız ki değişen çağda insana ilişkin hasletler önemini kaybedecek. Yardımlaşma, dayanışma, dostluklar ve komşuluklara insanların pek çok ihtiyacı olacak. Bunları unutmayan ve yaşatanların mutlulukları ise gelişen teknolojiyle birleşince daha da büyüyecek.

Biz, Cumhuriyet'in nimetleriyle büyüdük. Cumhuriyet sayesinde tahsil yaptık, çalıştık, ekmek paramızı kazandık, işimizi kurduk. Bunları izleyen yıllarda yatırımlar yaptık, fabrikalarımızı çoğalttık ve istihdam yarattık. Türk damak zevkinin beğenisini kazanan ürünler ürettik. Şimdi, kendi işkolumuzda elde ettiğimiz büyük başarımızın nedenini şu cümle ile özetleyebilirim: "Çok çalışmak, sebat etmek ve zamana ayak uydurmak."

Önümüzdeki yeni yüzyılda bayrağı devralacak gençlere tavsiyem de budur. Gençlerimiz, Türkiyemizin kıymetini bilmeli ve hatta zamanımızın ilerisinde olarak, bayrağımızı hep zirveye taşımak için çalışmalıdırlar.

Bugün, dünyanın 78 ülkesine "Made in Turkey" logolu mallarımızı satıyoruz. Amacımız, tüm dünyaya "Ülker" tadını sevdirmek ve tüm çocuklara "Akşama babacığım, unutma Ülker getir" dedirtmek olmalıdır.

Yeni asrın ve binyılın ülkemize ve tüm insanlığa hayırlı olmasını diliyorum.*

Sabri Ülker

* Ülker Müessesesi'nin kurucularından, Onursal Başkan merhum Sabri Ülker'in kamuoyuna 2000 yılının Şubat ayında verdiği bu son mesaj, vefatından 12 yıl önce "Ülker Grubu Dergisi"nde yayımlandı. Sabri Ülker, "Yeni Bir Yüzyıl, Yeni Bir Binyıl" başlıklı bu mesajı yayımladıktan iki ay sonra görevini de oğlu Murat Ülker'e devretti.

"Kırmızı Paltolu Kızı"ndan sevgili babasına mektup...

Çamlıca, 12 Haziran 2013

Sevgili Babacığım,

Her şey hatırıma gelirdi de, size mektup yazacağım gelmezdi. Çünkü 62 yıl boyunca bizden hiç uzak kalmadınız ki... Hep yanımızda ve yakınımızdaydınız. Dile kolay, bir yıldan beri uzaklardayız... O yüzden şimdi size, bu ilk ve son mektubumu yazıyorum.

Babacığım,

Sizi bir yıl önce ebedi yolculuğunuza uğurlarken, hasretinize nasıl dayanacağımı düşünmüştüm. Sonra, sevgili anneciğim ile yarım asırdan beri hasretini çektiğimiz Ali kardeşime kavuşacağınızı bildiğim için, kendimi teselli ettim. Eminim ki, kavuştunuz...

Sevgili anneciğim ve kardeşimizle birlikte, huzur içinde olduğunuza inancım tamdır. Ama ne var ki, sizleri çok özlüyorum. Tekrar çocukluk çağıma dönüp, elinizden tutarak okuluma gitmeyi hayal ediyorum. Şafakla birlikte kalkıp, aynı masanın etrafında, göz ucuyla sizi izlerken ders çalışmayı istiyorum.

Siz bana hem baba hem de arkadaştınız. Her sabah, evimizde günü karşılarken karşılıklı masaya oturur, çalışmaya koyulurduk. Siz işinizi, ben de dersimi yapardım. Kareli defteriniz vardı. Üzerine inci gibi notlar yazardınız. Yazı disiplininizi gördükçe size çok imrenirdim.

Çalışmamız bittikten sonra, baba-kız karşılıklı kahvelerimizi yudumlarken sohbet ederdik. Bana, hayatınızın akışıyla ilgili bilgiler verirdiniz. Sizi dikkatle ve hayranlıkla dinler, bir şeyler öğrenmeye çalışırdım.

Çocukluğumdan itibaren özgürdüm. Bunu siz sağlamıştınız. Bize, hem özgürlüğün sınırlarını çizmiş, hem de sosyal yaşamın şartlarını anlatmıştınız. Kısacası, haklarımızın yanı sıra, sosyal sorumluluklarımızın neler olduğunu da adeta ezberletmiştiniz.

Sevgili Babacığım,

Bizleri, evlat olarak çok güzel bir sevgiyle büyüttünüz. Üzerimize titrediniz, gözünüz gibi korudunuz; ama şımartmadınız.

İşinizden yorgun argın gelir, o halinizi dahi hissettirmeden, beni sinemaya ve tiyatroya götürürdünüz.

"Kırmızı Paltolu Kızınız"ı kimselere emanet edemeyeceğinizi söyler, gerekçesini de şöyle açıklardınız:

"Benim, çok vaktim yok. Kızımı benden ayırmayın..."

Babacığım,

Tiyatro ve sinemanın yanı sıra, birlikte fabrikaları da gezerdik. Aslında, bana karşı çok hoşgörülüydünüz. Hatırlarsınız, tüm gideceğimiz yerleri, ben belirlerdim. Çünkü o alandaki seçiciliği bana bırakarak, kişiliğimin oluşmasını sağlamak istemiştiniz.

Çok kibardınız. Bir o kadar da düşünceli... Arabayla bir yere gitmeye hazırlanırken, önce annemi ve bizleri bindirip, kapılarımızı kapattıktan sonra direksiyon başına geçerdiniz.

Sevgili Babacığım,

2000 yılının başında, yaşınız kemale ermişti. İşinizi, kardeşim Murat'a devretmek istiyordunuz. Her nedense, paniklemiştiniz. Aradan 13 yıl geçti. Murat, size layık bir evlat olduğunu gösterdi.

Bu arada, sizin engin hoşgörünüze sığınarak, iki konuyu açmak istiyorum. 1929 yılında ailece Kırım'dan döndükten sonra, atalarımızın diyarına bir daha gitmediniz. Bizim gitmemizi de istemiyordunuz. Ama ne çare ki, toprak çekti; Murat'la birlikte gittik, doğduğunuz diyarları gezdik ve gördük. Duygulandık.

Şimdi gelelim, ikinci konuya...

Babacığım,

Hatıralarınızı pek kimseyle paylaşmadınız; yazılmasını da istememiştiniz. Ama geçen zaman içinde, bu konuda dostlardan ısrarlı talepler geldi. Hayat hikâyenizi öğrenmek istiyorlardı. Bu isteklere kamuoyu baskısı da eklenince, "hayır" diyemedik. Biliyorum, böyle bir durum karşısında, siz de "peki" derdiniz.

Bu mektubumla birlikte, size, hatıralarınızı sunmak istiyorum.

Babacığım; Sabri Ülker'in değil, "babamın kızı" olmak çok güzel bir duygu... Sizi ve sevgili annemle Ali kardeşimizi minnetle, şükranla ve rahmetle anıyoruz.

Kızınız Ahsen Özokur

Hayat hikâyesi istemeyen "model kişi"nin hayat hikâyesini niçin yazdık?

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışırken, gazetecilik tahsili yapan öğrencilerime, 22 yıl boyunca ilk dersimizde hep şu soruyu yöneltmiştim:

"İnsan, en çok neyi merak eder?"

Aldığım cevaplar birbirinden farklı idi. Öğrencilerin bazıları bir siyasetçiyi, bazıları da bir sanatçı, sporcu veya ünlü bir işadamını merak ettiklerini söylemişti. Bir kısmı ise, kentleri ve tarihi eserleri merak listelerinin ilk sırasına alıyordu.

Cevapları toplayınca, en çok merak edilenin, "insan" olduğu ortaya çıktı. Evet; insan, en çok insanı merak ediyormuş...

Sıra, merak edilen insanları analize geldiği zaman, yeni bir sonuçla karşılaştık:

"Rol model"... Yani, "model kişi"...

Toplumlarda "rol model"ler, bazen kalıcı oluyor, bazen de saman alevine benziyor.

Okumaya hazırlandığınız kitabımızda, Türk iş âlemindeki saygın konumunu daima muhafaza edip, hayranlıkla anılan bir "rol model"in hayat hikâyesini anlatmaya çalışıyoruz.

"Rol model"imiz, kendisini ve ailesini, tam 50 yıl boyunca sahne ışıklarından uzakta tutmuş. Ancak; kurup yönettiği şirket, global ölçekte bir konuma ulaşınca, 1994 yılındaki 50. yıl kutlamaları sırasında, kamuoyunun huzuruna çıkmış.

Evet, rol modelimizin adı, Sabri Ülker; firması da, "Ülker"...

İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı kıtlık ve yokluk döneminde, ilkel bir makine ve sadece üç işçiyle yola çıkan Ülker, bugün yurtiçi ve yurtdışındaki tesislerinde tam 41 bin kişiyi istihdam ediyor.

1920'de Kırım'da dünyaya gelip, 2012 yılında 92 yaşındayken İstanbul'da hayata veda eden merhum Sabri Ülker'in 70 yaşına basan bu dev firması, Türkiye'nin yanı sıra, başta ABD olmak üzere, toplam 9 ülkede tam 60 fabrikaya ve sadece gıda alanında 300 mar-

kaya sahip. Aslında, Ülker Grubu'nun bu başarısının arkasında, ailenin belgesellere konu olacak hayat hikâyesi de var. Onlar, tam dört savaş ve bir de ihtilalden etkilenmiş; varlık içindeyken, bir anda yokluğa düşmüş. Öğretmen babaları, odacılık dahi yapmış. İlkokul öğrencisi Sabri ise, Eminönü ve Galata Köprüsü'nde kurabiye satarak, hem ailenin geçimine katkıda bulunmuş, hem de ticaretin sırlarını öğrenmiş. Sabri, tüm okullarını da "pekiyi" dereceyle bitirmiş.

İş hayatı boyunca ön plana çıkmaya hiç heves etmeyen Sabri Ülker'in simasını kamuoyu uzun yıllar görmedi. Bütün bunlara rağmen, 1950'lerden itibaren önce radyo ve gazetelerle, ardından da televizyonlar kanalıyla verdiği şu mesajlar, yurdun her köşesine dalga dalga yayılıyordu:

"Ülker'siz çay saati düşünülemez."

"Akşama babacığım, unutma Ülker getir."

İşadamı Sabri Ülker, 1990'lardan itibaren gıda sektöründe Türkiye sınırlarını aşıp, dünya çapında bir oyuncu oldu. Bu oyuncuyu, hem yerli hem de yabancı çevreler merak etmeye başladı. Ancak kendisi, bu merakı giderecek bir tavrın içine hiç girmedi.

Babalarının gönülsüz yaklaşımına rağmen, kızı Sayın Ahsen Özokur ve oğlu Sayın Murat Ülker, kamuoyunun bu talebine duyarsız kalmayıp, ailenin bilgi ve belge dağarcığını bizlere açtı.

Merhum Sabri Ülker'in hayat hikâyesini derleme sürecinde, Ülker Grubu'nda uzun yıllar üst düzey yöneticilik ve sözcülük görevinde bulunan, halen Ülker'in İstişare Kurulu Üyesi, gazeteci dostu Sayın Metin Yurdagül bize yardımcı oldu.

Merhum Sabri Ülker'in biyografisi, adeta antropologların alan çalışması yöntemi uygulanarak, ailenin ata toprakları Kırım ile ülkemizin 14 kentinin ardından Belçika'nın başkenti Brüksel ziyaret edilmek suretiyle gerçekleştirildi. Bu çalışmamız sırasında, aile fertleri ve akrabalarının yanı sıra, Ülker Grubu mensuplarıyla birlikte, siyasetçi, akademisyen ve iş âleminden 166 değerli şahsiyetle 195 söyleşi ve yazışma yapıldı. Ancak, ulaşılan bilgiler arasında yer yer farklılıklar da vardı. Bu durum, biyografiye esas teşkil edecek bilgilerin merhum Sabri Ülker'den alınamamış olmasının tabii bir sonucuydu.

Şimdi sizleri, merhum Sabri Ülker'in odak noktasında bulunduğu bir devrin sosyal tarihi ile baş başa bırakmak istiyorum.

Saygılarımla.

İstanbul / Nişantaşı, 15 Şubat 2014

Hulûsi Turgut

"Devletler Ailesi"nin Kırım'dan Türkiye'ye uzanan 139 yıllık nefes kesici hikâyesi...

Kırım'daki hikâyemiz, 1873 yılında başlıyor. Bu yemyeşil yarımadanın güneyinde, Karadeniz sahilindeki dağlar arasında, ormanlar içine saklanmış "Korbek" (İzobilnoe) isimli bir köy var. İşte o köy, hikâyemizin kahramanı Sabri Ülker'in atalarının köyü. Şimdi, öğretmen baba Hacı İslam Efendi'nin dünyasından yola çıkıp, Sabri Ülker'in hayat hikâyesine ulaşmaya çalışalım...

Türk tarihinde ayrıcalıklı bir yeri bulunan Kırım, Asya ile Avrupa'yı birbirine kaynaştıran o koskoca Karadeniz'in kuzeyindeki bir yarımada. Türkiye ile köklü akrabalık ilişkisi var.

Kastamonu'nun İnebolu sahillerinden, adı "kara" olan, ama lacivertin tüm güzel tonlarını sergileyen bu muhteşem denizi seyrederken, Kırım'ın siluetini görür gibi olursunuz. Çünkü, o eski Türk diyarı da özlemle size bakar.

Kırım'daki arkeolojik veriler, bu yarımadada MÖ 2000 yılı başlarından itibaren Kimmerlerin hâkimiyet tesis ettiklerini gösteriyor. Kimmerler, bugünkü Rusya Federasyonu topraklarında yer alan İdil (Volga) Nehri ile Karadeniz'in kuzeyine doğru uzanan alanda yaşayan savaşçı bir ulustu. MÖ VII. yüzyılın ortalarında –Trak boylarından Thyeer, Bithynler ve Trerlerle birlikte– boğazları geçerek Anadolu topraklarına gelen Kimmerler için tarihçiler, "Proto-Türkler" tanımlaması yapıyor. Bu savaşçı ulus, Ural-Altay kökenli bozkır göçebelerinin Batı kolunu oluşturuyordu.[1]

1960'larda, öğrencilik yıllarımızda, Türkiye'de toplam vilayet sayısının 67 olduğu dönemde, bizim kuşağın "Büyük Türkiye" idealiyle yanıp tutuşan gençleri, bu 67 vilayete, üç vilayet daha eklerdi. Bunlar sırasıyla Kıbrıs, Kerkük ve Kırım'dı.

Bilindiği gibi Kıbrıs, o dönemde, Türkler ile Rumlar arasında paylaşım savaşının verildiği ve "Yeşilada" diye isimlendirilmiş, ade-

1. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. M. Taner Tarhan'ın "Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler" başlıklı makalesi.

ta uçak gemisini andıran stratejik bir coğrafya parçasıydı. Kerkük ise, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı'dan koparılıp, yapay olarak oluşturulan Irak'taki hüzünlü Türk kenti...

Hikâyemize konu olan Kırım ise, Türklerin gönlünde ayrı bir yere sahip. Özellikle, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan insanlarımız, bu yarımadaya "akraba şehir" gözüyle bakarlar. Öyle ya, Karadeniz sahil şeridinde, Kırım kökenli pek çok vatandaşımız var. Aynı şekilde, Kırım'da da Karadenizli Türkler...

780 bin km^2'lik vatan topraklarının her köşesinde, bugün de Kırım'dan bir iz bulmak mümkün. Orta Anadolu'ya, Eskişehir'e yolunuz düşerse, kendinizi Kırım'da, Bahçesaray'da hisseder, adı zamanla "çiğbörek"e dönüşmüş "çibörek"ini yiyebilirsiniz.

Trakya'ya, Marmara havalisine, hatta hatta Ege yöresine uzanırsanız; ataları, dedeleri, nineleri Kırım'dan gelmiş nice insanla karşılaşır, onların çocukları ve torunlarını Çukurova'da da bulabilirsiniz.

Osmanlı, Kırım Hanlığı ile hep ittifak içindeydi

Bu kısa Anadolu turundan sonra, şimdi Kırım'ın Türk tarih laboratuvarındaki konumunu incelemeye alalım.

Karadeniz'in kuzeyindeki bu yemyeşil topraklar, insanoğlunu kucakladığı tarihten itibaren hep çekim merkezi oldu. Kıbrıs'ın iki katı büyüklüğündeki Kırım Yarımadası'nda Türk dilli halklar, MS IV. yüzyılda, Hunlarla birlikte varlıklarını göstermeye başladılar. Yarımada, VII. yüzyılın ortalarında ise, çok geniş bir arazide, halkı Türk olan Hazarların egemenliği altına girdi.

Etnik bakımdan Türk olmakla birlikte, Musevi bir hanedanın yönettiği Hazar İmparatorluğu'nda İslamiyet'in yanı sıra, diğer dinlere de toleranslı davranılıyordu. Aslında, Kırım'da ilk Müslümanlar, Hazar döneminde görülmeye başlanmıştı.

Hazarların egemenliği IX. yüzyılın ikinci yarısında sona erdi. Ancak, X. yüzyılda Asya'dan gelen yeni savaşçı Türk dalgaları, yarımadanın Türkleşme sürecini devam ettirdi. Bu dalga sırasında, önce Peçenekler, ardından da Kıpçaklar varlıklarını gösterdi.

XIII. yüzyılın başlarında ise Kırım toprakları, Cengiz Han'ın hükümdarlığındaki Moğol İmparatorluğu'nun sınırları içine katıldı. Böylece Kırım, Doğu kökenli dev bir imparatorluğun parçası haline geldi. Bu imparatorluk döneminde, Doğu'dan gelen kavimlerin çoğunluğu da Türklerden oluşuyordu. Ancak, İmparator Cengiz Han



(Grafik: Atlas Dergisi Kartografya Servisi)

ve devlet idaresindeki üst düzey yöneticiler ise, Moğol'du.[2]

Moğol İmparatorluğu, Cengiz Han'ın ölümünden sonra dört parçaya bölündü. Kırım, "Altın Orda" diye anılan devletin payına düştü. Doğulular ve Batılılar, Cengiz Han'a tabi olan bütün kavimlere "Tatar" derlerdi. Aynı şekilde Ruslar da Altın Orda Devleti'ndeki tüm Türklerden "Tatarlar" diye bahsediyordu.

Kırım, zaman içinde Anadolu Selçuklu Devleti'nin de ilgi alanına girdi. XII. yüzyılın başından itibaren Anadolulu tüccarlar, ticaret yapmak amacıyla Kırım seferlerine başladı. 1239 yılında da bir Türk-Moğol Hanlığı olan Altın Orda Devleti, Kırım'ı egemenliği altına aldı. Ancak, bu topraklar sık sık Büyük Timur İmparatorluğu askerlerinin akınına uğradı, ardından da Altın Orda Devleti bölündü. Bu devletin parçalanmasıyla birlikte, XV. yüzyılın ikinci yarısında, Hacı Geray Han, Kırım Hanlığı'nı kurdu. Bu hanlığın başkenti "Bahçesaray" inşa edildi.[3]

Fatih Sultan Mehmed, 1453'te İstanbul'u fethinden sonra "Kırım, İstanbul'un kapısıdır" diyerek, bu yarımadayı çok önemsedi. 1475 yılında Osmanlılar, Kırım Hanlığı ile ittifak kurarak, Kefe ve Sudak şehirlerini topraklarına kattı. Yarımadadaki bu fetihten son-

2. Bilkent Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Hakan Kırımlı'nın "Kırım Tatarları Kimdir?" başlıklı makalesi.

3. *Sürgünde Yeşeren Vatan Kırım*, Kemal Çapraz, Turan Yayıncılık, s. 4-5, İstanbul, 1995.

ra Osmanlı İmparatorluğu, Kırım Hanlığı'nı himayesi altına aldı. Bu sayede Karadeniz "Osmanlı gölü" haline geldi. Osmanlı'nın Kırım Hanlığı ile ittifakı üzerine, Kırım askerleri, imparatorluğun tüm sınır ötesi seferlerinde görev yaptı.

Kırım Hanedanı'na mensup aileler, zamanla çocuklarını eğitim amacıyla Osmanlı başkenti İstanbul'a göndermeye başladılar. Bu kültürel ilişkiyle birlikte, Kırım'da Osmanlı'nın etkisi giderek arttı. Öyle ki Kırımlılar, yüzyıllardan beri kullandıkları Kırım Türkçesi yazı dilinden Osmanlı Türkçesi yazı diline geçtiler.[4]

Kırım Hanlığı, XVIII. yüzyıldan itibaren baş gösteren ekonomik krizle birlikte çöküş sürecine girdi. 1768-1774 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı, Kırım Hanlığı'nın sonunu getirdi. Osmanlılar, Ruslarla yaptığı 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım Hanlığı'nın bağımsızlığını tanımak zorunda kaldı. 1783 yılında ise Rusya fiili durum yaratıp, Kırım'ı topraklarına kattı.

Kırım'ın, Rusya'nın egemenliği altına girmesinden itibaren, yaklaşık 150 yıl boyunca sayıları 2 milyona yaklaşan Kırım Tatarı, Osmanlı Devleti'ne göç etmek mecburiyetinde kaldı. Bu göç dalgalarının en büyüğü ise 1859-1861 yılları arasında yaşandı.

Kırım'dan Osmanlı'ya göçler, imparatorluğun hemen her bölgesine, özellikle bugünkü Türkiye coğrafyasının neredeyse tamamına gerçekleşti. Halen ülkemizin istisnasız hemen her köşesinde, küçüklü büyüklü Kırım Tatarı iskân alanları bulunuyor.[5]

Gaspıralı'nın "İstanbul Türkçesi" üç kıtaya yayıldı

Kırım'da, Rus egemenliğiyle birlikte, Müslüman Tatarların yaşam şartları çok zorlaştı. "Kara Yüzyıl" diye tanımlanan o dönemde, sosyal yaşantı ve eğitim geriledi, gelecek nesillerin yetiştirilememe endişesi başladı. İşte, böylesine sıkıntılı bir dönemde, Gaspıralı İsmail Bey'in (1851-1914) kültürel alanda önderlik etmesi, Kırım halkının hayatını ve tarihini değiştirdi.

Moskova ve Voronej'deki Rus okulları ile İstanbul ve Paris'te eğitim gören Gaspıralı, Kırım ile Rusya içinde ve dışındaki Müslüman Türklere de hitap edecek büyük bir reforma girişti.

"Evvela eğitim" diyen Gaspıralı İsmail Bey, "Usûl-i Cedid Okulları"nı açıp, 40 günde okuma yazma seferberliği başlattı. O zama-

4. *Kırım Tatarları*, Alan Fisher, çeviren: Eşref B. Özbilen, s. 17-33, Selenge Yayınları, İstanbul, 2009.

5. Doç. Dr. Hakan Kırımlı, a.g.e.

nın okulları, sadece din bilgisi veren eğitim kurumlarıydı. Gaspıralı, önce "dil birliği" diyerek, okullarda "Edebi Türkçe" şartını getirdi; bunun yanı sıra, matematik, tarih, coğrafya ve hayat bilgisi derslerini de öğretim programına ilave ettirdi. Gaspıralı'nın öncülük ettiği "Edebi Türkçe", İstanbul Türkçesinden başka bir şey değildi.

"Usûl-i Cedid Okulları"nda, Türk toplumunun tamamına milli anlayışta hem dini hem de dünyevi bilgiler verilecekti. Bu okulların ilki, Bahçesaray'da açıldı.

Gaspıralı, okulların yanı sıra, fikirlerini yayabilmek için yine Bahçesaray'da, Tatar Türkçesi ile *Tercüman* gazetesini yayımlamaya başladı. Gazete, yirmi yıl içinde, başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere Asya, Avrupa ve Afrika'daki pek çok ülkede yaşayan genç milli aydınların adeta el kitabı haline geldi.[6]

Dünya haritası, 1945'te Kırım'da yeniden şekillendi

Rusya, XX. yüzyılın ilk yarısında çok önemli olaylara sahne oldu. 1917'de başlayan Bolşevik İhtilali, imparatorluk düzenini altüst etti. 1 Eylül 1939'da baş gösteren İkinci Dünya Savaşı'ndan ise tüm Rusya, dolayısıyla Kırım büyük ölçüde etkilendi. Bu savaş sırasında, Sovyet ve Alman Nazi orduları arasında çok büyük çatışmalar yaşandı. Savaş, altı yıl sürdü. Bu korkunç savaşta, asker ve sivil 50 milyona yakın insan hayatını kaybetti.

ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill, Sovyet lideri Stalin'in daveti üzerine 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında, Kırım'ın Yalta kentinde düzenlenen bir konferansa katıldılar. Bu konferansta, savaşla ilgili durum değerlendirmesi yapıldı. Doğulu ve Batılı üç süper güç, henüz "ateşkes" ilan edilmese de savaşı kazanmış görünüyordu. Sırada, Doğu Avrupa ve Orta Asya'nın paylaşımı vardı. Bu paylaşım da gerçekleşti, "aslan payı"nı Sovyetler aldı. Stalin, bununla da yetinmedi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları için Türkiye ile "ortak egemenlik" talebinde bulundu.

Hem paylaşım olmuş hem de bir anda hava gerginleşmişti. Sözde, uzlaşma sağlandı. Konferans bitti, ama bu defa "Soğuk Savaş" başladı. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin tasfiyesine kadar devam edecek olan bu savaşta, silahların yerini psikolojik taarruz alacaktı.

6. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı da yapmış olan eski Balıkesir milletvekillerinden Dr. Ahmed İhsan Kırımlı'nın "Türk Yurdu Kırım" başlıklı makalesi.





İkinci Dünya Savaşı'nın Müttefik Devlet liderleri (soldan sağa) İngiltere Başbakanı Churchill, ABD Başkanı Roosevelt ve SSCB Devlet Başkanı Stalin, 4 Şubat 1945'te Yalta'daki Livadiya Sarayı'nda bir araya geldi. Liderler, yuvarlak bir masa etrafında, dünyanın geleceğini konuşup tartıştılar, sonra toprak paylaşımına geçtiler.

Türkiye, Kırım Tatarlarını himayesine alıyor

Kırım, Rusya'da Çarlık[7] döneminden sonra Bolşeviklerin[8] egemenliğine girdi; uzun yıllar "Ukrayna'ya bağlı özerk cumhuriyet" statüsü ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin bünyesinde yer aldı. Sovyetler Birliği'nin 1991'de başlayan dağılma süreciyle birlikte, yeni oluşan bağımsız Ukrayna devleti de Kırım'ın mevcut statüsünü aynen korudu. Bir Kırım Türk Tatar ailesinin evladı olan

7. Çar: Tarihte, Rusya, Bulgaristan ve Sırbistan kralları ile imparatorlarına verilen sıfat.

8. Bolşevik: Rusçada "çoğunluktan yana" anlamına geliyor.

Prof. Dr. İlber Ortaylı, 2011 yılında, Kırım'ın değişimini anlatan bir makalesinde, özetle şu değerlendirmede bulunuyordu:

> Ara sıra gidip kokladığım bu şirin adaya [Kırım] yine gittim. Dolu dolu bir gün geçirdim. Katerina'nın [Rus Çariçesi] Simferopol'ü, yani Kırım Hanlığı'nın Akmescit'i, çirkin, yeni binalarla dolmuş.
>
> Simferopol'ün hemen yanı başındaki Bahçesaray, Hansaray'ın bulunduğu şehirdir ve Hansaray ise, Topkapı Sarayı'nın küçük bir modelidir. Halkının yüzde 40'ı Kırım Türkü ve diğer küçük unsurların da desteğini aldığı için, belediye onların elinde.
>
> Kültürel alanda her etkinlik, Ankara'dan bekleniyor. Gerçi Süleyman Demirel'in [cumhurbaşkanı] ziyaretleri sırasında, Ukrayna Cumhuriyeti'ne, Kırım'daki Türk Tatarlar, bizim himayemizdeki bir azınlık olarak kabul ettirildi.
>
> TİKA [Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı] Bahçesaray'daki Zincirli Medrese, Gaspıralı'nın [İsmail] kurduğu ilk Usûl-i Cedid Mektebi'nin binası, eski Kırım ve Gözleve'deki camiler gibi birçok binaları tamir ettiriyor.
>
> İki milyonluk nüfusun yüzde 70'ini oluşturan Ruslar, bu bölgeye sonradan yerleşen bir kitledir. Tarımla uğraşacak zengin ve eski bir geleneğe sahip değildirler. Orta Asya'dan ve diğer şehirlerden geri gelen Kırım'ın asıl halkı da, dedelerinin toprağını onlar kadar ustalıkla ekip biçmekte zorlanıyorlar. Bağcılık çok gerilemiş, çiftçiliği daha iyi yapıyorlar. Hiç kuşkusuz, taa çarlar devrinden gelen kültürel altyapı kendisini hissettiriyor. Her yer gibi, Kırım da değişiyor.[9]

Rusya İmparatorluğu'nun XVIII. yüzyılda Kırım topraklarında başlatmış olduğu Tatar-Müslüman unsurların temizlenmesi hareketi, XX. yüzyılın ortalarında adeta vahşete dönüştü. Stalin döneminde de genç-ihtiyar, yüzbinlerce kişi sürgüne gönderildi.

Kırım Tatarlarının, 18 Mayıs 1944'te başlayan ve Orta Asya'dan Sibirya'ya kadar sürgünleriyle devam eden meşakkatli mücadeleleri, 1990'lı yılların başında mutlu sona ulaştı. Dönemin Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, Kırım Tatarlarının davalarını sahiplenerek, uluslararası platforma taşıdı. Demirel, bu gayretlerini, 1993'te üstlendiği Cumhurbaşkanlığı döneminde de sürdürdü.

Kırım'a giden ilk Türk Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in çabaları, sürgünden tam 50 yıl sonra Kırım Tatarlarının hem özgürlüklerine kavuşmalarını, hem de zorla koparıldıkları vatan topraklarına geri dönmelerini sağladı.

9. "Kırım'ın Değişimi", İlber Ortaylı, *Milliyet Pazar* eki, 25 Mayıs 2011.

Dokuzuncu Cumhurbaşkanı Demirel, Kırım Tatarlarının özgürlüklerine kavuşması için yaptığı siyasi girişimleri şöyle anlatıyor:

> Bugünkü Kırım için neler yapmışız; onlara bir bakalım... Biz, Ukrayna ile çok iyi bir dostluk ilişkisi kurduk. Bu dostluk neticesinde, Kırım'ın özerk bir cumhuriyet haline gelmesi için, uzun müzakerelerde bulunduk. Neticede; Ukrayna yönetimi, Tatarların varlığını tanıdı.
>
> Biz, Ukrayna sınırları içinde bulunan ırkdaşımız Tatarların daha rahat bir şekilde yaşayabilmelerinin sağlanmasını istiyorduk. Bu neticeye de ulaştık. Kırım Tatarları, kendi devletleri tarafından hem tanındılar, hem de yönetim olarak "özerk" hale kavuştular.
>
> Kırım'da elde edilen başarı, bizim dönemimizde, dost ve komşu Ukrayna ile çok iyi düzeydeki ilişkilerin bir ürünüdür. Bunun neticesinde, Rusya'nın çeşitli köşelerine dağılmış olan Tatarlar, Kırım'a dönmeye başlamışlardır.
>
> XVIII. yüzyıldan itibaren sürgündekilerin sayısı 2 milyon kadardır. Ama aşağı yukarı 200 bini dönmüştür, dönmeye de devam etmektedir.
>
> Bugün, Kırım Tatarlarından iki milletvekili Ukrayna Meclisi'ne girmiştir. Bunlardan Mustafa Cemiloğlu [Kırımoğlu], bir kahraman kişidir. Kırım, bugünkü özerkliğine, Mustafa Cemiloğlu'nun taşıdığı bayrak sayesinde kavuşmuştur. Artık, Kırım Tatarları özerktir ve Kırım'ı yeniden yapmaya çalışmaktadırlar.
>
> Bugün gelinen nokta, sevindiricidir. Tatar Türkleri, devletleri olan Ukrayna yönetimiyle barışıktır. Türkiye, ırkdaşlarının refah ve mutluluğu için imkânları ölçüsünde çaba harcamaktadır.[10]

Mustafa Kırımoğlu, yedi aylıkken sürgüne gönderildi

Dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in de övgüyle söz ettiği Mustafa Kırımoğlu, Kırım Tatarlarının örgütlenmesi ve milli kimliklerinin korunabilmesi için ömür boyu mücadele vermiş önemli bir isim.

Mustafa Cemiloğlu'nun Rus vatandaşıyken, nüfustaki adı "Mustafa Cemilef" idi. Ama kendisi, o adı mecbur kalmadıkça kullanmadı.

10. *Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Avrasya ve Demirel*, II. cilt, Hulûsi Turgut, s. 237-240, ABC Yayınları, İstanbul, 2002.



Kırım Tatar Milli Meclisi Başkanlığı görevini uzun yıllar yürüten,
Ukrayna Yüksek Radası'nda (parlamento) Halk Hareketi Partisi (RUH) Milletvekili
Mustafa Kırımoğlu (Cemiloğlu), Hulûsi Turgut'la birlikte Bahçesaray'daki konutunda...

Çünkü "Cemilef, Ruslardan kalma bir ad" diyordu. Babasının adı, Abdülcemil. Kendisi, genellikle şu adları kullanıyor: "Mustafa Cemiloğlu", "Mustafa Kırımoğlu" ve "Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu."

Kırımoğlu, 1943 yılının 13 Kasım günü Kırım'da doğdu. Henüz 7 aylıkken, Stalin Rusyası'nda "vatan haini" damgası yiyerek, annesinin kucağında, Özbekistan'ın Andican bölgesindeki bir köye, ailesiyle birlikte sürgün edildi.

Kırımoğlu, 1961 yılında 18 yaşındayken, kendisi gibi sürgündeki arkadaşlarıyla, Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te "Kırım Tatar Gençleri Milli Teşkilatı"nın kuruluşuna katıldı. Kırımoğlu, bu eyleminden dolayı okuldan atıldı.

Mustafa Kırımoğlu, daha sonra Sovyet ordusunda askerlik yapmayı reddedince tutuklandı; uzun süre cezaevinde kaldı. 1974 yılında da Sibirya'daki bir çalışma kampına sürgüne gönderildi. Sürgün cezası bittikten sonra Özbekistan'a dönen Mustafa Kırımoğlu'nun 1979 yılında yine hapishane hayatı başladı. Duruşmasını izlemek amacıyla Taşkent'e gelen rejim muhalifi, 1975 Nobel Barış Ödülü sahibi ünlü Sovyet nükleer fizik âlimi Andrey Saharov ve eşi duruşma salonuna alınmadı. Yargılanma sonucu dört yıl sürgün cezası alan Kırımoğlu, bu defa Yakutistan'a gönderildi.





Sovyetler'deki Stalin yönetimi, yüz binlerce Kırım Tatarı'nı Özbekistan, Urallar ve Sibirya'ya sürgün etti. Tatarlar, Stalin'in 1953'te ölümünden sonra tekrar Kırım'a dönmeye kalkıştılar. Ancak, kısa sürede yakalandılar. ***(Fotoğraf: Doç. Dr. Hakan Kırımlı Arşivi)***

Kırım'dan Özbekistan, Urallar ve Sibirya'ya sürgün edilen, sayılarının yaklaşık 250-300 bine ulaştığına dair bilgiler bulunan Kırım Tatarlarından yaklaşık 100 bin kişi de gittikleri bölgelerde ağır yaşam şartları nedeniyle hayatını kaybetti.[11]

Özbekistan'a sürgün edilenler arasında, kundaktaki Mustafa Kırımoğlu'nun yanı sıra, Sabri Ülker'in akrabalarından Devletler Ailesi'ne mensup çocuklar, kadınlar ve yaşlılar da vardı.

Mustafa Kırımoğlu, 1943-1986 arasındaki 43 yıllık zorlu yaşamının 15 yılını hapishane ve sürgünlerde geçirdi. "Soğuk Savaş" yıllarında sağlıklı iletişim olmadığı için Türkiye'ye, Kırımoğlu'nun hayatını kaybettiği haberleri geldi. Bunun üzerine, Anadolu'nun çeşitli kentlerinde, Kırımoğlu için gıyabi cenaze namazları dahi kılındı.

1986'da özgürlüğüne kavuşan Kırımoğlu, daha sonra Kırım Tatar Milli Hareketi Teşkilatı'nın başkanlığına, 1991'de de, Akmescit'te

11. Doç. Dr. Hakan Kırımlı, a.g.e.

toplanan Kırım-Tatar Milli Meclisi tarafından Meclis Başkanlığı'na getirildi. Kırımoğlu, hem Ukrayna Parlamentosu hem de Kırım Tatar Milli Meclisi'nde temsil görevini sürdürüyor.

Topkapı Sarayı'nın Kırım'daki kopyası: Hansaray

Bugün Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olarak yönetilen Kırım, 26 bin km^2'lik bir yarımada. Merkezi, Simferopol. Bu kent, daha önce Türkler tarafından "Akmescit" olarak isimlendirilmişti.

Kırım'da halen nüfusun çoğunluğunu Ruslar oluşturuyor. Onları, Ukraynalılar ve Kırım Tatarları takip ediyor. Yarımadada, sınırlı sayıda Ermeni, Rum, Alman, Bulgar, Karaim (Musevi Türk), Kırımcak (Musevi Türk) ve Yahudi yaşıyor.

Kırım'ın başlıca şehirleri: Akmescit (Simferopol-başkent), Bahçesaray, Canköy, Kerç, Yalta, Akyar (Sivastopol) ve Kezlev.

Sovyetler Birliği döneminde Hıristiyan, Musevi ve Müslümanlara ait mabetlerin hemen hepsi bakımsız kalmış, bazıları da tamamen veya kısmen tahrip edilmiş. En çok, Müslüman mabetleri yıkıntıya uğramış. Kırım'da yaşayan Müslüman Tatarlar, Sünni mezhebine mensup. Halen, Kırım'da 29 cami bulunuyor.[12]

Çarlık Rusyası'ndan beri aristokratların sayfiyesi olan Kırım'da, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde de Politbüro[13] üyeleri için "daça" adı verilen yazlık villalar yaptırılmıştı. Yarımada, o konumunu bugün hâlâ sürdürüyor. Bunun yanı sıra, Kırım'a her yıl binlerce turist geliyor.

Jeotermal su kaynaklarına sahip olan Kırım'da, sağlık sorunları nedeniyle şifa arayan pek çok yerli ve yabancı turiste hizmet veren tesisler de bulunuyor.

Kırım'ın sahil kenti Yalta, Bodrum gibi bir sayfiye diyarı. Coğrafi güzelliğinin yanı sıra, binalarıyla bir "müze şehir"e benziyor. Kırım hanları döneminden kalan tarihi camiler ve Bahçesaray'daki Hansaray, ziyaretçilerinde hayranlık uyandırıyor. Bu arada, Rus mimarisinin soğana benzeyen kubbeli kiliseleri de Kırım'a gelen ziyaretçilerin yoğun ilgisini çekiyor.

Kırım hanları için Bahçesaray'da inşa edilen Hansaray, görünüm olarak Osmanlı saraylarından, özellikle de Topkapı Sarayı'ndan be-

12. *Kırım-Kuzey Kafkasya/ Sosyal Antropoloji Araştırmaları*, Dr. Yaşar Kalafat, s. 11-14, ASAM Yayınları, Ankara, 1999.

13. "Politbüro": Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde, Komünist Parti'nin, politikaları belirleyen en üst karar organı.



Avrupa'da, Türk-İslam kültürünün bir abidesi olarak değerlendirilen Hansaray, Topkapı Sarayı'nın benzeri görünümünde... Sarayın inşasına, 1503 yılında Kırım Hanı I. Mengli Giray Han döneminde başlanmış. Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinde Hansaray'ı kaleye benzetir ve etrafının beş bin altmış adım olduğunu yazar. ***(Fotoğraf: Doç. Dr. Hakan Kırımlı Arşivi)***

lirgin izler taşıyor. İstanbul'da eğitim gören Kırım hanlarının, ülkelerine geri döndüklerinde, Osmanlı'daki saray mimari tarzını Hansaray'a uygulattıkları görülüyor.

Kırımlılar, savaş yıllarında sığınaklarda yaşamış

Osmanlı'nın etkisi altında kaldığı yıllarda pek çok mimari esere kavuşan Kırım, Stalin döneminde ise, tüm estetik değerlerini kaybetmiş. Tarihi eserler, bakımsızlıktan harabeye dönmüş. İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte büyük şehirlerde yaşayanlar yeraltına inmiş. Çünkü insanların yerüstünde yaşaması, hayatlarına mal oluyormuş.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, başkent Akmescit'te (Simferopol) yaşayan sivil halk, aylarca süren Nazi saldırısı sırasında, şehrin altına kurulmuş olan sığınaklarda saklanmış. 60-70 yıllık bu gizemli sığınaklar hâlâ mevcudiyetini koruyor.

Akmescit'e 6 Ağustos 2012 tarihinde yaptığımız çalışma ziyareti sırasında, Kırım Haber Ajansı yöneticilerinden de bilgi aldık. Ajansın bulunduğu bina, her haliyle Sovyetler döneminden kaldığı izlenimini veriyordu. Soğuk bir yüzü vardı. Dış kapılar ve pencereler demirden yapılmıştı.

Ajans yöneticisi İsmet Yüksel, bina hakkında bilgi verirken, şunları söylüyordu:

> Bu binalar, Stalin döneminin ürkütücü yapıları. Binaların yanı sıra, şehirdeki bütün yolların altı sığınak... Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Kırımlılar, yeraltında yaşamaya mahkûm edilmişler. Bizim kuşağın, dünden kalan bu manzarayı seyrettikçe, bugün dersler çıkarması gerekir diye düşünüyorum...

Kırım, ünlü sanatkârların da ilham kaynağı

Dünyaca ünlü Rus yazar Anton Çehov, 1899-1904 yılları arasında Kırım'da yaşamış. Bir başka ünlü Rus şair ve yazar Aleksandr Sergeyeviç Puşkin ise, Bahçesaray'daki Han Saray'ın içinde bulunan Gözyaşı Çeşmesi'nden çok etkilenip, "Bahçesaray Çeşmesi" adını verdiği ünlü şiirini orada kaleme almış. Bu şiir, 1934 yılında Moskova'da baleye uyarlanmış. Puşkin'in ünlü eseri, 1979 yılında da Ankara Devlet Opera ve Balesi sanatçıları tarafından sahnelendi.

Kırım'ın tabiatından esinlenen bir başka sanatçı da, Ermeni asıllı ünlü ressam Ayvazovski. Tabloları, Osmanlı saraylarını süsleyen dünya çapındaki bu ressam, İstanbul'a yaptığı ziyaretler sırasında, Padişah Sultan Abdülmecid ve Sultan II. Abdülhamid tarafından kabul edilmiş. Beş binden fazla esere imza atan Ayvazovski'nin İstanbul'da; Dolmabahçe Sarayı, Deniz Müzesi, Askeri Müze, Fener-Rum Patrikhanesi ile Kumkapı-Ermeni Patrikhanesi'nin koleksiyonlarında 30'a yakın tablosu bulunuyor.

Eserlerinde; Kırım Türklerinin, Stalin zulmü altında çektiği acıları ve ıstırabı okuyucusuna adeta yaşatan ünlü edebiyatçı Cengiz Dağcı da Kırımlı. Hikâyemizin kahramanı Sabri Ülker'le yaşıt olan Dağcı'nın çocukluğu, Kırım'da, kıtlık, yokluk ve Rus emperyalizminin baskısı altında geçti.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyet Kızıl Ordusu'nda subay olarak görev yapan Dağcı, 1941'de Almanlara esir düştü; savaş sonrasında da Londra'ya yerleşti.

Türkiye Türkçesi ile romanlar yazan ve *Yurdunu Kaybeden Adam* isimli eserinde, 1940'lı yıllarda Türkiye'de yaşama ortamı bulamamanın sitemine de yer veren Cengiz Dağcı, 2011 yılında, 91 yaşındayken Londra'da vefat etti. Türk dünyasının büyük yazarı Dağcı'nın cenazesi, Kırım'da, doğum yeri olan Kızıltaş köyünde toprağa verildi. Böylece, 60 yıllık vatan hasreti de sona erdi.

Kısacası Kırım, dünyaca ünlü sanatçıları her yönüyle etkiledi ve onlara tarih boyunca ilham kaynağı oldu.

Devletler Ailesi'nin 139 yıllık hikâyesinde neler yok ki...

Kırım'daki hikâyemiz, 1873 yılında başlıyor. Bu yemyeşil yarımadanın güneyinde, Karadeniz sahilindeki dağlar arasında, ormanlar içine saklanmış "Korbek" (İzobilnoe) isimli bir köy var. İşte o köy, hikâyemizin kahramanı Sabri Ülker'in atalarının köyü.

Korbek köyü eşrafından, "Devletler Ailesi"ne mensup Hasan Efendi ile eşi Hatice Gülsüm Hanım'ın 1873 yılında bir erkek evlatları dünyaya gelir. Hasan Efendi, oğlunun kulağına, ezanla birlikte ismini de okur. Bu çocuğun adı, "Hacı İslam" olacaktır. Hacı İslam, tam 99 yıl önce Osmanlı'nın egemenliğinden çıkan Kırım'da, Rusya vatandaşı olarak doğmuştur.

Devletler Ailesi'nin bu yeni ferdi, herhalde dünyaya ağlayarak gelmiştir. Ama onun da elbet bir gün güleceği devir olacaktır. Kim bilir, belki de ünlü Sovyet yazarı Boris Pasternak'ın Nobel Ödüllü *Doktor Jivago* isimli eserinde anlatılan olayların benzerini de yaşayacaktır. Her şeye rağmen, dünyamızın, hayallerimizden daha büyük olduğunu görecektir. Ama sonuçta, herkes kendi kurmuş olduğu dünyasında yaşayacaktır...

Şimdi, Hacı İslam Efendi'nin dünyasından yola çıkıp, Sabri Ülker'in hayat hikâyesine ulaşmaya çalışalım. Bu yolculuğumuzda, savaş sahnelerine, göçlere tanık olacağız. Rusya'da, Çarlık rejimini deviren Bolşeviklerin dehşet dolu yönetimlerini de izleyeceğiz.

...Ve nihayet, Kırım'dan Anadolu'ya sığınan bir ailenin nefes kesen hikâyesini adeta yaşayarak öğreneceğiz. Bu hikâyede, dört savaş sahnesi ile diktatör Stalin'in saçtığı korkuyu hissedeceğiz.

Kısacası, hayata tutunmak ve başarmak için verilen tam 139 yıllık bir mücadelenin hikâyesini sahne sahne göreceğiz...

1. bölüm

Kırımlı Devletler Ailesi, 60 yılda dört savaş ve bir ihtilal yaşadı

- Sabri Ülker'in babası Kırımlı Hacı İslam Efendi henüz dört yaşındayken, Osmanlıların Ruslara yenildiği "93 Harbi" yaşandı. Türk asıllı Devletler Ailesi, bu savaş sırasında büyük eziyet çekti.
- Hacı İslam Efendi, 1904'te öğrenim yaptığı İstanbul'dan Tekirdağ'ın Saray ilçesine gitti ve orada evlendi. Bu defa Balkan Harbi başlayınca, ailesiyle birlikte İstanbul'a sığınmak zorunda kaldı.
- Hacı İslam Efendi Ailesi, 1913'te, Rusya egemenliğindeki ata toprakları Kırım'a döndü. Bir yıl sonra Birinci Dünya Savaşı başladı; bu sırada Ruslar, Doğu Anadolu'daki bazı illerimizi işgal etti.
- 1917 yılında, Rusya'da, Bolşevik İhtilali'yle birlikte iç savaş başladı. Bolşevikler, Kırım'a 1920'de geldi. Bu iktidar değişikliğinden sonra, Devletler Ailesi, dokuz yıl boyunca zulüm gördü.
- 1929'da Kırım'dan Türkiye'ye göçen Devletler Ailesi, 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşı sırasında tüm İstanbullularla birlikte mağdur olup, geçici bir süre Ankara'da yaşamak zorunda kaldı.

Trakya'da Bulgar saldırısı başlayınca Devletler Ailesi, İstanbul'a sığınıyor

Kırım'daki Türk asıllı Devletler Ailesi'nden Hacı İslam isimli genç, 1891'de öğrenim için İstanbul'a geldi. Fatih Medresesi'ni bitirdi. 1904'te Trakya'da, Kırım asıllı bir ailenin kızı olan Şakire Hanım'la evlendi. 1912'de ise, Balkan Savaşı başlayınca ailesinin canını zor kurtardı.

Bir "hayat hikâyesi" anlatmaya başlamadan önce, isterseniz "hayat"ın ne olduğunu sorgulayalım.

Hayatı, kırık bir testiden sızan suya benzetenler de var, sanata benzetenler de...

Kimileri de diyor ki, "Hayat, hayal dokuyan bir tezgâhtır."

Bu konudaki bir başka anlatım ise şöyle: "Hayat, nihayet saadetten ibarettir."

Acaba öyle mi?..

Öyle olmadığını savunanlar ise, "Hayat, daima düzde gitmez; ara sıra çıkılır, çok kere inilir" cevabını veriyor.

Hayatın anlamını araştırırken, herhalde bir ortak noktada buluşmamız gerekiyor. Bu ortak noktayı hem kutsal kitaplar gösteriyor, hem de ünlü Fransız yazarı Balzac ifadelendiriyor:

"Hayat, beşik ile mezar arasındaki sınav süresidir..."

Şimdi, hayatın akışı içinde, hikâyemize başlayalım.

Tarih 1873. Rusların egemenliği altındaki Kırım'ın Korbek köyünde yaşayan "Devletler Ailesi"ne mensup Hasan Efendi ile Hatice Gülsüm Hanım'ın dördüncü evlatları dünyaya gelir; çocuğa, "Hacı İslam" adını verirler. Ailenin diğer evlatları da erkek; isimleri ise, yaş sırasına göre şöyle: Seyit Ömer, Osman ve Kurt Mehmet...

Devletler Ailesi, Kırım'ın güneyinde, Karadeniz sahiline yakın tepeler arasındaki orman içinde saklı olan Korbek köyünde, bağ bahçe tarımıyla hayatını kazanmaya çalışır. Çünkü o dönemde Kırım, Rusya'nın bahçesi gibidir. Yetiştirilen sebze ve meyvelerin çok büyük bir kısmı Rusya halkını besler. Ancak, zamanla, Kırım'a Ukraynalılar gelince, bu işler kaybolur. Çünkü Ukraynalılar, bahçe çiftçisi değil, tarla çiftçisidir.



Önce Rusya, daha sonra da Osmanlı İmparatorluğu vatandaşı olan Türk asıllı Devletler Ailesi, Kırım'ın güneyindeki Korbek köyünde yaşadı. Köy, Karadeniz sahiline bakan Çadır Dağı'nın yamacındaki bir ormanın içinde yer alıyor.

Korbek, Kırım'ın tarihi Yalta kentinden, sahil yolunu izleyerek doğudaki Aluşta şehrine giderken, Karadeniz'e adeta selam duran tepelerin kuytu bir köşesinde yer alır. Ama Devletler Ailesi'nin evleri, tepenin başındadır. Çünkü onlar, saklanmayı hiç sevmez.

Hacı İslam, 4 yaşındayken "93 Harbi"[14] başlıyor

Aile, Türk asıllı, ama Rus vatandaşıdır. Çünkü Kırım, 1768-1774 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra, Rusların egemenliği altına girmişti. Aslında, Osmanlılar ile Ruslar, XVI. yüzyıldan itibaren sürekli savaş halindeydi. Bu savaşlar, iki ülke halkları arasına kin ve nefret tohumları saçtı.

Hacı İslam henüz dört yaşındayken, bu defa Türk tarihinde "93 Harbi" diye anılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi yaşanır. Savaşın başladığı sırada Osmanlı tahtında, saltanatta henüz birinci yılını tamamlamış olan Padişah II. Abdülhamid vardır.

Devletler Ailesi, Rusların egemenliği altına giren Kırım'da, insanları böylesine kahreden psikolojik bir baskı ortamında hayatlarını sürdürür. Düşlerinde ve düşüncelerinde hep Osmanlı vardır.

14. "93 Harbi", Türk tarihinin kırılma noktalarından biridir. Bu savaş sonunda, Osmanlı İmparatorluğu Romanya, Sırbistan ve Karadağ Prensliği'ni kaybetti. Ayrıca, Ruslar; Kars, Ardahan ve Artvin'i de işgal edip, İstanbul'un Yeşilköy (Aya Stefanos) semtine kadar dayandı.
(Kaynak: Yılmaz Öztuna, *Rumeli Kaybımız*, s. 22, 63-64, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1990.)





Sabri Ülker'in babası Hacı İslam Efendi, Kırım'ın güneydoğusundaki sahil kenti Aluşta'nın Korbek köyünde doğmuş, 17 yaşına kadar orada yaşamış. Sabri Ülker'in baba evi, zamanla haritadan silinmiş, ama komşu evlerden biri duruyor (üstte), Hulûsi Turgut, biyografi çalışması sırasında Korbek köyüne de giderek alan araştırmalarında bulundu (altta).

Ruslaştırılan topraklar, o yörelerdeki Türkler için artık yaşam alanı olmaktan çıkar. Çünkü, bu coğrafyanın eski sahipleri azınlıkta kalmıştır. Her Türk evinde, Anadolu özlemi vardır. O özlemi gidermek için Rusya'dan kurtuluş çareleri aranır, gizli gizli planlar yapılır. Zaten 93 Harbi'yle birlikte, Rusya ve Balkanlar'daki pek çok Türk, kurtuluşu Anadolu'ya göç etmekte bulmuştur. Kırım'daki Türkler de bu arayışın içindedir.

İşte böyle bir arayış sırasında, Devletler Ailesi'nin en küçük ferdi Hacı İslam için büyük bir kurtuluş kapısı açılır. Özgürlük, dalga dalga ona yaklaşır. Hacı İslam, İstanbul'daki Fatih Medresesi'ne "burslu öğrenci" olarak kabul edilir.

Hacı İslam, Kırım'dan İstanbul'a nasıl gitmiş? Bu konuda aile fertlerinde yeterli bilgi yok. Ancak, Asım Ülker'in oğlu Selçuk Berksan, dedesinin son yıllarında, kendisinden, hayat hikâyesiyle ilgili bilgiler almaya çalışmış. Dededen dinlenilen bu bilgiler, heyecanlı sahnelerle dolu.

Selçuk Berksan, dedesinin öğrencilik yıllarına ait bilgileri günümüze taşırken şunları söylüyor:

> Dedemiz Hacı İslam Efendi, 18 yaşındayken, muhtemelen 1891 yılında, öğrenim görmek amacıyla Kırım'dan İstanbul'a gelmiş. Rusya'da doğmuş olan dedemiz, öncelikle Rus tebaasından Osmanlı-Türk tebaasına geçmiş. Ardından da Fatih Medresesi'ne kaydolup, günümüz ortaöğretimiyle aynı seviyedeki bu kurumda öğrenime başlamış.
>
> İstanbul'da 10 Temmuz 1894'te büyük bir deprem yaşanmış. Bu arada, büyük dedemiz Hasan Efendi de, Hacca gitme niyetiyle Kırım'dan İstanbul'a gelmiş. Bir bilgiye göre, Hicaz'a kadar gitmiş. Ancak, Hac farizasını ifa ederken koleraya yakalanmış.[15] Dedemiz daha sonra hasta haliyle İstanbul'a getirilerek, karantinaya alınmış.
>
> Babasının rahatsızlığını öğrenen Hacı İslam Efendi de büyük dedemizi karantinadan alıp, Fatih Medresesi'nde kalmakta olduğu odaya yerleştirmiş. Hasan Efendi, Fatih Medresesi'ndeki öğrenci odasında vefat etmiş. Büyük dedemizin cenazesi, Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiş.

15. XIX. yüzyılın sonunda, İstanbul başta olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif yörelerinde baş gösteren kolera salgını, Padişah II. Abdülhamid'i de meşgul etti. Bu salgınla mücadele için Yıldız Sarayı'nda toplantılar yapıldı, hastalıkla, "dini mücadele" kararı alındı.
(Kaynak: Doç. Dr. Mesut Ayar, *Osmanlı Devleti'nde Kolera*, Kültür AŞ Yay., İstanbul, 2011.)

Sabri Ülker'in dedesi, hac yolunda vefat etmiş

Ailenin hayat hikâyesi konusunda, Mualla Öner'de de ayrıntılı bilgiler var. Mualla Öner, Sabri Ülker'in dayısı Ahmet Ziya Bey'in kızı. Ailenin Kırım'dan dönüşünden sonra "ağabey" diye hitap ettiği Sabri Ülker'le birlikte büyümüşler. Hacı İslam Efendi'yi de, ailenin diğer fertleri gibi "Efendi Baba" diye anıyor.

Ailenin hayattaki en büyük ferdi Mualla Öner'in anılarında Sabri Ülker'in büyükbabası Hasan Efendi'nin hac hikâyesiyle ilgili değişik bilgiler yer alıyor. Şimdi, Mualla Öner'i dinleyelim:

> Efendi Babamız Hacı İslam Efendi, Fatih Medresesi'nde öğrenime başladığı sırada, babası Hasan Efendi, hac farizasını yerine getirmek amacıyla Kırım'dan yola çıkmış; önce İstanbul'a gelmiş, ardından da hac yolculuğu için İzmir'e gitmiş. Ancak, orada rahatsızlanınca karantinaya almışlar.
>
> Hacı İslam Efendi, babasının rahatsızlığından haberdar olmuş ve hemen İzmir'e giderek, Hasan Efendi'yi İstanbul'a getirmiş. Hacca gitmesi nasip olmayan ailenin büyük dedesi, oğlunun yanında vefat etmiş. Efendi Babamız, çok büyük bir üzüntüye kapılmış. Cenaze henüz defnedilmeden önce, "Ben garip bir talebeyim. Babama karşı son vazifelerimi nasıl yapacağım?" diye düşünmeye başlamış.
>
> Tarih, 1895 olabilir. Zamanın şeyhülislamı da aynı günlerde vefat etmiş. Şeyhülislam Efendi ile Hasan Efendi'nin cenaze namazı aynı gün, aynı vakitte Fatih Camii'nde kılınmış. Şeyhülislam Efendi'nin cenazesi münasebetiyle camide çok kalabalık bir cemaat hazır bulunuyormuş.
>
> Hasan Efendi'nin cenazesiyle birlikte, Şeyhülislam Efendi'nin cenazesi kaldırılırken, adeta ölümün de saltanatı yaşanıyormuş. Efendi Babamız, babasının cenaze namazını anlatırken, "Gurbetteki babamın cenazesi eller üstünde giderken, arkasından zor yetiştim" diyordu. Yine Efendi Babamızın ifadesiyle, Hasan Efendi'nin cenazesi "sultanlardan daha sultan" gitmiş.

Murat Ülker: "Dedem, Abdülhamid bursuyla okumuş"

Hacı İslam Efendi, babasını kaybetmenin acısı içinde İstanbul'da öğrenim görürken, Osmanlı tebaasına kavuşmanın verdiği fırsatları da değerlendirerek, geleceğini planlama ihtiyacı hisseder. Gönlünden, bu topraklarda yerleşik bir hayat kurmak geçer. Önce Fa-



Murat Ülker, dedesi Hacı İslam Efendi'nin Kırım'dan İstanbul'a gelerek, Fatih Medresesi ve Dar'ül-Muallimin'deki orta ve yükseköğrenimini Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid adına verilen "Abdülhamid Bursu" ile yaptığını açıklıyor.
(Fotoğraf: Hürriyet Gazetesi Dokümantasyon Merkezi)

tih Medresesi'nde, ardından da Dar'ül-Muallimin'de burslu okuduğu için maddi sorun da yaşamaz.

Kırımlı Hacı İslam, öğrenim bursunu acaba nasıl sağlamış? Sabri Ülker'in oğlu Murat Ülker, bu konuya, babasından dinlediği bilgilerle açıklık getiriyor:

> Bizim evde, Osmanlı Padişahı Sultan II. Abdülhamid'in adı saygıyla anılırdı. Bu ismi, ailemizde ilk defa ilkokul öğrencisiyken işitmiştim. Bu kudretli padişahtan söz edilirken, daima "Abdülhamid Han" sıfatı kullanılırdı. Babam, "Oğlum, bizim evde Abdülhamid Han'a laf söylenmez, eleştirilmez" demişti. Ben de sebebini sorduğum zaman, şu cevabı vermişti:
>
> "Babam, Kırım'dan Türkiye'ye gelince, önce Fatih Medresesi, sonra Dar'ül-Muallimin'de burslu okumuş. Ben, Padişah Abdülhamid Han'ın ekmeğiyle büyüdüm. Onun için, kendisine hiç laf söyletmem."
>
> Baba evinde, Padişah Abdülhamid, daima hayırla yâd edilirdi.

Kırım asıllı iki genç, bir Trakya köyünde evleniyor

Hayat hikâyemizin bu kısmında, "evlilik müessesesi" üzerinde bir nebze duralım.

Bu konuda da düşünürlerin, yazarların ve şairlerin söylediği pek çok söz var. Kimileri, evlilik müessesesini insan hayatının birinci basamağı olarak değerlendiriyor, kimileri de "Evlilik, ağaçların aşılanmasına benzer; aşı tutarsa, daha fazla ve kaliteli ürün alınır, ama tutmazsa, verim düşer..." diyor.

* * *

Şimdi, Hacı İslam Efendi'nin evlilik hikâyesini, aile fertlerinden dinlediğimiz bilgilerle ayrıntılı bir şekilde anlatmaya koyulalım.

Hacı İslam Efendi, Kırım'dan İstanbul'a gelince, önce medrese öğrenimi görür. Ardından da öğretmen ve imam-hatip olarak yetiştirilmek üzere Darü'l-Muallimin'e (öğretmen okulu) kaydolur. Buradaki yükseköğretim süresi iki yıldır.

Hacı İslam Efendi, öğretmen okulunu bitirdikten sonra, bir yandan bu okulun yüksek kısmına devam eder, bir yandan da İstanbul'da öğretmenlik görevi alır.

Kırımlı genç öğretmen, muhtemelen 1904 yılında, Tekirdağ'ın Saray ilçesine bağlı Büyükmanika köyünde oturan akrabası Rukiye Hanım'ı ziyarete gider. Bir başka bilgiye göre ise, yaz aylarında bir Trakya köyünde "geçici öğretmen" olarak görevlendirilir.

Öğretmen Hacı İslam, bölgede bulunduğu sırada, Büyükmanika köyünün öğretmeni, aynı zamanda imamı olan Hafız Numan Efendi'nin kızı Şakire Hanım'la karşılaşır. Bu iki genç, kısa süre içinde nişanlanır ve evlenir. Evlilik, aynı yılın ağustos ayında gerçekleşir.

Gelin Hanım, 1884, Büyükmanika doğumlu. "Hocalar" namıyla anılan ailesi, "93 Harbi" sırasında Bulgaristan'ın Tırnova şehrinden Trakya'ya gelmiş. Aile, Tatar asıllı ve Kırımlı.

Hacı İslam Efendi evlenince İstanbul'dan ayrılır, bu arada Darü'l-Muallimin'in yüksek kısmındaki öğrenimini de yarım bırakır. Ardından da Çorlu'nun Karamehmet köyüne öğretmen olarak tayin edilir; bir süre sonra halkın arzusu üzerine, bu köyün imamlığını da üstlenir.

Şakire Hanım, ilk çocukları Sıdıka'yı (Doğruöz) 1905'te, henüz 17 yaşındayken dünyaya getirir. Onu, 1907 yılında ikinci kızları Mahire, 15 Ağustos 1911'de de oğulları Ahmet Asım'ın (Ülker) doğumları izler. Mahire, dört yaşındayken vefat eder.

Kırım Tatarlarının ikinci yurdu: Trakya'daki Saray

Hacı İslam Efendi, Karamehmet köyünde yaşadığı dönemde hacca gider. Ancak bu ziyareti, kendisinin maddi durumu müsait olmadığı için, varlıklı bir kişinin yerine "bedel" olarak yapar.

Kırım'da yaşayan anne Hatice Gülsüm Hanım ise, hacdan gelmesi için yolunu gözlediği eşi Hasan Efendi'nin İstanbul'da vefat etmesi, en küçük evladı Hacı İslam Efendi'nin de önce İstanbul, daha sonra Trakya'daki Karamehmet köyüne yerleşmesi üzerine, oğlunun yanına gelir ve bir daha ülkesine dönmez.

1913 yılında vefat eden Hatice Gülsüm Hanım'ın cenazesi, Karamehmet köyü kabristanına defnedilir.

* * *

Murat Ülker de dedesinin yerleştiği Tekirdağ'ın Saray ilçesi ile Kırım arasındaki münasebetler konusunda önemli bilgilere ulaşmış:

> Dedemin öğretmen olarak görev yaptığı Saray ilçesinin ismi, Kırım'daki "Bahçesaray'dan geliyormuş.[16] Kırım hanının şehzadeleri, Trakya'daki Saray'da yetiştirilirmiş. O zaman, Osmanlı İdaresi ile Kırım Hanlığı arasında böyle bir anlaşma varmış. Söz konusu anlaşmaya göre, Osmanlı Hanedanı'nın herhangi bir şekilde sulbi [zürriyeti, nesli] kesilirse, Osmanlı'yı, Kırım Hanlığı devam ettirecekmiş; aksi olur ise Kırım Hanlığı'nı da Osmanlı Hanedanı sürdürecekmiş. İşte bu nedenle, Kırım Hanlığı'nın şehzadeleri, Trakya'da, bugünkü Saray ilçesinin bulunduğu bölgeye gönderiliyormuş. Saray'daki arazi de Vakıflar'a aitmiş. Tahminime göre, dedem Hacı İslam Efendi, Kırım'dan gelip, İstanbul'da eğitim gördüğü için, onu da Saray'a tayin etmişler. Zaten, orada da evlenmiş.

Aile, Balkan Savaşı'nda canını zor kurtarıyor

20. yüzyılın başında Hacı İslam Efendi, Karamehmet'te mutlu ve huzurlu bir aile yuvası kurup hayatını sürdürürken, bu köye çok yakın mesafedeki Balkan topraklarında, Osmanlı'ya karşı yeni bir "şer

16. Tekirdağ'ın Saray ilçesi, Osmanlı döneminde Kırım hanlarının ikinci yurduydu. Kırım Hanlığı'ndan çeşitli nedenlerle uzaklaştırılan han (eski Türklerde hükümdar veya lider) ve kalgaylar da (han veliahtı), Saray ve çevresindeki köy ve çiftliklere yerleştirilirdi. Günümüzde, Saray'daki Ayas Paşa Camii avlusunda, Kırım hanlarından yedisinin kabri bulunuyor.
(Kaynak: Saray Belediyesi resmi web sitesi "www.saray.bel.tr")



(Grafik: Süleyman Perol)

ittifakı" oluştu. Aynı dönemde, imparatorluk başkenti İstanbul'da askeri ve siyasi alanda çok büyük huzursuzluklar yaşanıyordu.

İstanbul'daki siyasi kaosu fırsat bilen, eski Osmanlı tebaasına mensup Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ prenslikleri ile Yunanistan Krallığı, Rusya ve Batı ülkelerinin kışkırtmasıyla 8 Ekim 1912'de Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti. Osmanlı'nın Trakya'da görevlendirilen "Şark Ordusu" da, bu saldırıya karşı koymak için bölgeye gönderildi.

Bulgarların başını çektiği düşman orduları, Edirne'yi işgal edip, İstanbul'a doğru ilerlemeye başladı. Savaştan kısa bir süre önce büyük bir deprem[17] felaketi yaşayan Trakya, bu defa Bulgar tehdidi baş gösterince boşaltıldı. Sivil halk, yarı yaya, yarı at arabaları ve kağnılarla, "can pazarı"ndan, İstanbul'a doğru kaçmaya başladı. Yolcu ve yük trenlerinde yer bulabilenler, adeta vagonların içinde istif edilmiş halde bölgeden uzaklaşmaya çalışıyordu.

17. 9 Ağustos 1912'de, merkezi Tekirdağ'ın Mürefte beldesi olan 7,4 büyüklüğünde bir deprem meydana geldi. Başta Mürefte ve Şarköy olmak üzere, yaklaşık 300 köy ve kasaba bu depremden etkilendi, 2000 insan da hayatını kaybetti. (Kaynak: 10.8.2012 tarihli *Hürriyet* gazetesi, s. 4.)

Bunalımdaki anneler, çocuklarını trenden atıyordu

Hacı İslam Efendi Ailesi'nin yaşadığı Karamehmet köyü de düşman işgaline uğramak üzereydi. Bu fevkalade durum karşısında, aile, hiç vakit kaybetmeden toparlanıp yola koyuldu. Bu kaçış sırasında, Hacı İslam Efendi'nin kayınpederi Hafız Numan Efendi'nin ailesi de onlara dahil oldu. İki aile, düşmanın önünden kaçıp Çerkezköy'deki tren istasyonuna ulaşmayı başardılar.

Ailenin küçük evladı Asım kucakta taşınırken, anne ve baba, yedi yaşındaki kızları Sıdıka'yı taşımakta güçlük çekiyordu. Kucakla-





Balkan Savaşı başlayınca, Bulgar askerleri Çatalca'ya kadar dayandı. Trakya'daki sivil halk, bu saldırı sırasında İstanbul'a doğru kaçmaya başladı. Hacı İslam, ailesiyle birlikte İstanbul'a kaçanlar arasındaydı. Fotoğraflarda, kağnılarla Trakya'dan İstanbul'a doğru giden halk görülüyor. ***(Fotoğraflar: Hürriyet Gazetesi Dokümantasyon Merkezi)***

rındaki çocuklarıyla süratli bir şekilde yol katetmeye çalışan aile, çaresizlik içinde kıvranırken Sıdıka'yı, kendileri gibi İstanbul istikametine doğru gitmekte olan, ancak hiç tanımadıkları bir ailenin at arabasına koydular.

Sabri Ülker'in teyzesi İsmet Hanım'dan derlenen bilgilere göre, Çerkezköy'e ulaşan aile, İstanbul'a gidecek trenlerden birine binebilmek için büyük mücadele verdi. Yolcu vagonlarının yanı sıra, yük vagonları da adeta üst üste istiflenmiş insanlarla dolup taşıyordu.

Böylesine bir can pazarında, kimi anneler, "geçici cinnet" yaşıyor ve kucaklarındaki yavrularını şuursuzca vagonların kapı ve pencerelerinden dışarı atmaya yöneliyordu. Bu sırada, Şakire Hanım da bir an kucağındaki Asım'ı camdan fırlatmaya yeltenmiş. Eşinin bunalımını fark eden Hacı İslam Efendi, ona engel olmuş ve muhtemel bir faciayı önlemişti.

Batı, Müslümanları Avrupa'dan çıkarmak istiyor

Hacı İslam Efendi Ailesi'nin canını zor kurtardığı Balkan Savaşı sırasında Türk, Osmanlı, Müslüman Boşnak ve Arnavutlara yönelik çok sayıda "vahşet sahneleri" yaşandı. Sadece Türk ve Müslüman



Trakya'dan İstanbul'a ulaşmayı başaran savaş mağdurları, bu defa deniz yoluyla Anadolu'ya geçebilme mücadelesi verdi.
(Fotoğraf: 1912 tarihli İngiliz The Illustrated London News dergisi)

oldukları için; kadın-erkek, çoluk-çocuk demeden, on binlerce insan süngülendi, bıçaklandı ve öldürüldü. Camilere doldurulup yakılan insanlar oldu. Hamile kadınların karnının deşilip çocukların kesilmesi ve ezilmesi, "sıradan vahşet" görüntüleri haline geldi. Tecavüz ve işkence de bu savaşın ayrılmaz parçasıydı. Tüm bunlar yapılırken, Türk ve Müslümanlara, "alnına haç çizme" gibi, dinini aşağılayıcı yöntemler de uygulandı.

Zaten Balkan Savaşı'nda, Osmanlı'ya karşı birleşen güçlerin hedefi ve sloganı, "Türkleri ve Müslümanları, Balkanlar'dan ve Avrupa'dan atmak"tı. Bu hedef, Balkanlar'da "Türk soykırımı"nın gerekçesi oldu.

Balkan Savaşı süresince, Türk ve Müslüman 600 bin kişi vahşice katledildi, 900 bin kişi de çok ağır şartlarda bölgeden kaçıp, "muhacir" (göçmen) olarak Anadolu'ya sığındı.[18] Bu savaşın sonucunda, 500 yıl boyunca Türklerin egemenliği altında yaşayan Balkan toprakları da sadece beş ayda kaybedildi.

Hacı İslam Efendi, 1891 yılında Kırım'dan İstanbul'a gelirken kim bilir ne hayaller kuruyordu. Küçücük bir köyde doğup büyümüştü. Şehir hayatını bilmiyordu. Ama artık, koskoca bir imparatorluğun başkentinde yaşamaya gidiyordu.

Henüz 18'indeki bu heyecanlı genç, İstanbul'a ulaştı, Osmanlı vatandaşı oldu, medrese eğitimini tamamladı, ardından da evlenip çoluk çocuğa karıştı. Kendisi gibi Kırım kökenli bir eş bulmuştu. Mutlu ve huzurluydu...

Ancak, Balkan Savaşı, onların tüm gelecek planlarını altüst etti. Düşman, kısa sürede imparatorluk sınırlarını aştı; Kırklareli ve Edirne üzerinden Çatalca'ya dayandı. Karamehmet köyünde, Bulgar askerlerinin adeta nefesleri hissediliyordu. Halk, çaresizdi. Osmanlı askeri ise düzensiz...

* * *

İstiklal Marşımızın şairi Mehmet Akif Ersoy da, Türk-İslam âleminin bir asır önce yaşadığı, 2012 yılında da, 100. yıldönümü münasebetiyle hüzünle anılan "Balkan Harbi Faciası"nı, Ekim 1912'de yazdığı "Cenk Şarkısı" adlı şiirinde şu mısralarla anlatıyordu:

18. Rusya'daki 1917 Bolşevik İhtilali'nin lider kadrosunda yer alacak olan Leon Troçki, Balkan Savaşları sırasında, bölgede gazetecilik yapıyordu. Troçki'nin, Balkanlar'da savaşı izlerken, Türk ve Müslümanlara uygulanan vahşete dair haber ve röportajları, o yıllarda Rus basınında yer aldı. Troçki'nin, savaş anılarını kapsayan *Balkan Savaşları* isimli kitabı, 2012 yılında İstanbul'daki Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından Türkçeye çevrilerek yayımlandı.

Balkan'ın üstünde sızan her pınar
Bir yaradır, durmaz içinden kanar!
Hangi taşın kalbini deşsen; mezar!
Gör ne mübarek yer... uğurlar ola!

Evsiz barksız kalan aile, tekrar Kırım'a sığınıyor

Hacı İslam Efendi, aile fertlerini sağ salim İstanbul'a ulaştırdı. Osmanlı başkentine gelir gelmez, yolda, arabalı bir aileye teslim ettikleri kızları Sıdıka'yı aramaya başladı. Ona, bir cami avlusunda kavuştular. Bu avlu, daha sonra, pek çok aile gibi Hacı İslam Efendi Ailesi'ne de konaklama mekânı olacaktı.

Aile İstanbul'a ulaştıktan sonra, Hacı İslam Efendi, Babıâli'ye (Osmanlı Hükümeti'nin yönetim merkezi) giderek, maaş başvurusunda bulundu. Osmanlı İmparatorluğu'nda işleyen bir bürokratik düzen olduğu için, köydeki öğretmen dahi maaşını hükümet merkezinden alabiliyordu. Nitekim, öğretmen Hacı İslam'ın maaşı da, kendisine İstanbul'da ödendi.

Hacı İslam, maaşını aldıktan sonra, aile fertleri, kendi aralarında gelecek planlaması yapmaya başladı. Evsiz barksız, yersiz yurtsuz kalan aile, uzun süre cami avlularında yaşanamayacağını gördü ve Anadolu'nun iç kısımlarına doğru ilerleyerek Eskişehir'e ulaştı.

Aslında aile, Eskişehir'e, yerleşme niyetiyle gitti. Bu kentte, Kırımlı pek çok aile yaşıyordu. Ancak, öğretmen Hacı İslam Efendi, tayininin beklenmedik bir anda, Saray ilçesinin Karamehmet köyünden Konya'ya çıktığını öğrendi.

Kayınpederi Hafız Numan Efendi'nin ailesi de, Trakya dışında, geçici de olsa, huzur içinde yaşayabilecekleri, güvenli bir yerleşim yeri arıyordu. Bu arayış, onları denizaşırı bir bölgeye, Kıbrıs'ın Magosa kentine sürükledi.

1912 yılının sonlarında Konya'ya ulaşan Hacı İslam Efendi, ailesiyle birlikte bu Orta Anadolu kentine yerleşip öğretmenliğe başladı. 1913 yılında ise, yaz tatilinde aldığı bir davet üzerine akraba ziyareti için Kırım'a gitti. İşte gidiş, o gidiş...

Hacı İslam Efendi'nin kardeşleri ve akrabaları, kendisine, "Burada bir yıl kalırsan iyi olur. Çünkü, bize öğretmen lazım" dediler. O da bu isteği olumlu karşılayıp, Kırım'da öğretmenliğe başladı. Ardından da Kıbrıs'tan tekrar anavatana dönmüş olan kayınpederine bir mektup yazarak, eşi Şakire Hanım ve çocuklarının Kırım'a gönderilmesi ricasında bulundu.

Hafız Numan Efendi, damadından gelen bu mektup üzerine, kızı Şakire Hanım ile torunları Sıdıka ve Asım'ı gemiye bindirip, Kırım'a gönderdi. Ailedeki bir başka bilgiye göre ise; Hafız Numan Efendi, kızı ve torunlarını Kırım'a bizzat götürüp, daha sonra İstanbul'a döndü.

Sabri Ülker, annesi, babası ve kardeşlerinin, Trakya'daki yerlerini yurtlarını terk edip, İstanbul'da cami avlularında yaşamak zorunda kaldıkları Balkan Harbi dehşetinden 82 yıl sonra, ailesinin o döneme ait anılarını şöyle nakledecekti:

> Rahmetli ablam [Sıdıka] ve ağabeyim Asım Ülker, Çorlu'da doğmuşlar. Rahmetli küçük ağabeyim Hakkı Bey ve ben, Kırım'da doğduk.
>
> Ailemiz, Balkan Harbi öncesi, Çorlu'nun Karamehmet köyünde yaşıyormuş. Balkan Harbi bozgununda, çocukları kucaklarında, büyük göçmen seliyle İstanbul'a gelmişler; camilerde ve cami avlularında uzun süre barındıktan sonra, rahmetli babam, memleketi olan Kırım'ı ziyaret etmeyi uygun görmüş; "Biz dönünceye kadar düşman da çekilir" diye düşünmüş.[19]

Sabri Ülker, 16 Eylül 1920'de Kırım'da doğdu

Eşi ve iki çocuğuyla birlikte 40 yaşında ata yurdu Kırım'a dönen Hacı İslam Efendi, doğup büyüdüğü toprakların şartlarına hemen adapte oldu. Şakire Hanım ve iki çocuğu da, Rusya'nın nadir güzelliklerine sahip bu yarımadayı çok beğendi. Rus çarlarının yazlık saraylarının da bulunduğu Kırım, onları adeta büyüledi.

Aile, bu defa Yalta ve Aluşta şehirleri arasında, deniz kenarındaki Küçük Lambat (Kiparisnoe) köyüne yerleşti. Hacı İslam Efendi, burada da öğretmenlik yapmaya başladı.

Bu arada, Devletler Ailesi'nin Kırım doğumlu ilk evlatları İsmail Hakkı, 1914 yılında dünyaya geldi. Onu, 1919 yılında Abdurrahman'ın doğumu izledi. Ancak, ailenin bu yeni ferdi, henüz bir yaşına dahi gelmeden, zatürreeye yakalanıp vefat etti. Sabri (Ülker) ise 16 Eylül 1920'de doğdu.

Aile, Kırım'da yaşadıkları süre içinde bağ bahçe işleriyle meşgul olup, dallarından topladıkları portakalları kâğıda sararak paketleyip pazarlamaya başladı. Kırım'da yaşayan Tatarlar da aynı şekil-

19. Ankara Sanayi Odası'nın yayın organı *Asomedya* dergisi, Haziran 1994 sayısı.

de tarımla meşgul oluyor, bağ ve bahçelerde yetiştirdikleri ürünleri, yarımadanın her köşesine gönderiyorlardı.

Hem öğretmenlik yapan, hem de tarımla uğraşan Hacı İslam Efendi, tasarruflarıyla ev sahibi de oldu.

Kırım Tatarlarını, Hacı İslam Efendi okutmuş

Murat Ülker, dedesinin öğretmenlik yaptığı tarihten neredeyse bir asır sonra Kırım'a giderek, atalarının izini sürdü. Bu seyahat sırasında, bir huzurevini ziyaret etti. Ülker, huzurevinde karşılaştığı Kırımlı, emekli bir bayan öğretmenden, dedesi hakkında şu bilgileri aldı:

> Kırım'a yaptığım bir ziyaret sırasında, tanışıp görüştüğüm öğretmen emeklisi yaşlı bir kadıncağız, dedemin ismini işitince, bana aynen şunları söylemişti:
>
> "Evet, hatırlıyorum. Bir Hacı İslam Efendi vardı. Türkiye'den gelin getirmişti. Onlar, daha sonra Türkiye'ye döndüler. Oğlum, bu Tatar milletini, Hacı İslam Efendi okuttu. Ondan sonra da okutan kalmadı..."

* * *

18 yaşındayken öğrenim amacıyla Osmanlı'nın başkenti İstanbul'a gelip, olgunluk çağının başlangıcında bir aile reisi olarak eşi ve çocuklarıyla birlikte ata yurduna dönmek zorunda kalan Hacı İslam Efendi'nin tek arzusu, huzur ve mutluluktu. Ama bu arzusuna bir türlü kavuşamıyordu. Çünkü onları bekleyen yeni savaşlar, ihtilaller, sürgünler, hapishaneler, hatta katliamlar dahi vardı.

Ünlü düşünür Socrates, "İncelenmemiş hayat, yaşamaya değmez" diyor.

Önce, Hacı İslam Efendi, ardından da en küçük evladı Sabri Ülker'in hayatını inceleyelim, görelim... Değip değmediğine de o zaman karar verelim...

Sabri Ülker: "Kırım'a komünistler gelince 'Doktor Jivago' filmindeki sahneleri yaşadık"

Balkan Savaşı'yla birlikte, Osmanlı topraklarından ayrılıp, Kırım'a dönen Hacı İslam Efendi'nin Ailesi, bu defa kendilerini Birinci Dünya Savaşı'nın ortasında buldu. 1920'de ise kapılarına, Bolşevik ihtilalciler dayandı. Sabri'nin doğumu sırasında, herkes can derdindeydi...

İnsan hayatı, daima özgürlüğü aramakla geçer. Çünkü, özgürlüğün ruhunda adalet vardır. Adalet; hak ve hukuktur, ama aynı zamanda insanın rahat nefes almasının güvencesidir.

Özgür olmadan, mutlu olunamaz. Bu, hem birey hem de toplum için geçerlidir. Ünlü bir yazar, bu konuda şunları söylüyor: "Özgür ülkenin halkı da özgürdür."

Özgürlük, "madde" olmamasına rağmen, hem elle tutulur, hem de gözle görülür. Çünkü o, kendisini, hayatın her anında hissettirir. Özgürlük, aynı zamanda insanı esaretten kurtarır ve asil yapar.

Ünlü Alman edebiyatçı Goethe, özgürlük konusunda çok önemli bir tespitte bulunuyor ve diyor ki: "Özgür olmadığı halde, kendisini özgür sayanlar kadar köle yoktur."

* * *

Hikâyemizin kahramanları, Kırımlı Devletler Ailesi, 1912 yılından beri özgürlük, huzur ve mutluluk peşindeydi. Balkan Savaşı, onları yeni yurdundan edince, aile reisi Hacı İslam Efendi, çareyi, Rusların egemenliği altındaki ata toprakları Kırım'a dönmekte buldu. Birinci Dünya Savaşı başlamadan kısa bir süre önce, 10 Ağustos 1914 günü, Almanların "Goeben" ve "Breslau" adlı iki zırhlısı, Osmanlılara sığındı. Osmanlı, bu gemileri "şeklen" satın alarak, donanmasına dahil etti; adlarını da "Yavuz" ve "Midilli" olarak değiştirdi.

İçinde Osmanlı askeri kıyafeti giymiş Alman bahriyelilerinin bulunduğu gemi, 30 Ekim 1914 gecesi, İstanbul Boğazı'ndan Karadeniz'e açılarak, Rusların iki stratejik limanı, Odesa ve Sivastopol'u top atışına tuttu. İşte bu saldırı üzerine, Osmanlı da tarihinin en büyük yenilgisine yol açacak bir savaşa katılmış oldu. Savaşla birlikte, iki komşu ülkenin sınırları da kapatıldı.



Osmanlılar, Almanya'nın ısrarı üzerine 1914'te Birinci Dünya Savaşı'na girdi. Savaşta ilk cephe, Ruslara karşı açıldı. Fotoğrafta, 1914 yılının sonunda on binlerce Mehmetçik'in donarak şehit olduğu Sarıkamış Cephesi'nde Ruslara esir düşen askerlerimiz görülüyor. *(Fotoğraf: Hürriyet Gazetesi Dokümantasyon Merkezi)*

Bolşevikler, Rusya İmparatorluğu'nu tasfiye ediyor

Zaman akıp gidiyor, olaylar da peş peşe devam ediyordu. Birinci Dünya Savaşı bütün şiddetiyle sürerken, Hacı İslam Efendi ailesinin Kırım'a gelişinden sadece dört yıl sonra, bu defa Rusya'da, tarihe "Ekim Devrimi" adıyla geçen Bolşevik İhtilali başlayacaktı.[20]

"Bolşevikler" ismiyle anılan bu ihtilalciler, halk ayaklanması başlatarak, 1721'den beri iktidarda olan Rusya İmparatorluğu'na son verdiler. İhtilal, zamanla, o koskoca imparatorluğun her köşesine dalga dalga yayıldı. Bundan, Kırım da nasibini aldı.

Şimdi, yine hayat hikâyemize dönelim ve Hacı İslam Efendi Ailesinin o dönemde yaşadığı dehşet sahnelerini de, Sabri Ülker'in kuzeni Mualla Öner'den dinleyelim:

> Efendi Babamızın, Şakire Halamla birlikte Kırım'a döndükleri sırada, ortalık sakinmiş. Henüz, komünist rejim gelmemiş. Kırım, o yıllarda asude, mamur bir yerleşim yeriymiş. Bu yarımadanın en önemli şehri olan Bahçesaray ise, adeta "sultanlar şehri" imiş.
>
> Efendi Baba, Kırım'da öğretmenliğe başlamış. İtibarlı bir hayat sürdürüyormuş. O dönemde, halkın ilme karşı saygısı varmış. Ahlak yüksekmiş. Aynı şekilde, dine de saygı varmış.

20. Rusya'da ihtilal, Jülyen takvimine göre 24 Ekim 1917'de başladığı için "Ekim Devrimi" adını almıştı. Oysa, ihtilalin başlangıç tarihi, miladi takvime göre, 6 Kasım 1917 Salı'dır.

Rusya'da, Bolşevik İhtilali'yle birlikte huzursuzluk artmış, ortalık adeta cehenneme dönmüş. İlerleyen günlerde, Kırım'da da hayat çekilmez bir hal almış. İlim irfan sahibi herkes alaşağı edilmiş. Cahiller başa geçmiş. Komünistler, hem ilmi hem de dini bakımdan çok ileri olan seçkin insanlara düşman kesilmiş.

Çok mutlu ve huzurlu bir hayatın sürdürüldüğü, bol meyve ağaçlı bahçelerin içindeki evlerde düzen bozulmuş. Bolşevikler önce aydın kişilerle uğraşmaya başlamış. Bu arada Efendi Baba'yı da iki günde bir alıp sorguya çekiyorlarmış. Şakire Halam da "İslam Efendi, acaba döner mi, dönmez mi; yoksa Sibirya'ya mı gönderirler?.." diye devamlı korku içinde yaşıyormuş.

Sabri Ülker dünyaya gelirken, babası sorgulanıyordu

Şakire Halamın bize anlattıkları şu anıları hiç unutamıyorum:

Kırım'da, komünist rejimin adamları, her gün okullara gidip, çocukları kulak muayenesinden geçiriyormuş. Çocuklar, "kanlı canlı kulaklı" ve "soluk kulaklı" diye iki gruba ayrılıyorlarmış. Kanlı canlı kulağı olan çocukların, zengin aile çocuğu olduğuna hükmediliyor ve evlerine ani baskınlar düzenlenip, o konutlarda köşe bucak para pul ve stoklanmış yiyecek aranıyormuş.

Şakire Halam, çok tedbirliymiş. Evdeki tahılı, önce torbalara, daha sonra da teneke kutulara yerleştirip, duvarın içinde oluşturduğu gizli bölmelere saklıyormuş.

Bir yandan okullarda çocuklara uygulanan kulak muayenesi, bir yandan da Efendi Babamızın sürekli gözaltına alınması, evde hiç huzur bırakmamış.

Sabri Ağabeyimin dünyaya gelmesi yaklaşmış. Halam, akşamdan sabaha doğum yapacakmış. Buna rağmen Hacı İslam Efendi'yi tekrar sorguya götürmüşler. Bu sorguların hiç arkası kesilmemiş. Komünist rejimle başı dertte olan aile, ne yapacağını şaşırmış.

Efendi Baba'nın ağabeyi veya bir akrabası, Rus bir gelinle evliymiş. Onlar da yakın denilebilecek bir bölgede ikamet ediyorlarmış. Efendi Baba, her karakola gidişinde, halama, "Hanım, başın dara düşerse, Rus gelinle evli olan akrabamızın evine git" dermiş. Ama sorgu ve gözdağından sonra eve dönermiş. İşte böyle bir baskı ortamında, 1920 yılında, Sabri Ağabeyim dünyaya gelmiş.





İşte, koskoca Rusya İmparatorluğu'nda, 1917 yılının 6 Kasım günü başlayan Bolşevik İhtilali'nden sahneler... Üstteki fotoğraf, 1918'de Moskova'daki ünlü Kızıl Meydan'da çekilmiş. Bolşevikler tarafından silahlandırılan ve "Gönüllüler" diye anılan halk, devrim karşıtı güçlere karşı gösteri yapıyor. Alttaki fotoğraf ise, **7** Kasım 1917 tarihini taşıyor. Fotoğrafta görülen silahlı kişiler, komünist rejimin yeni aktörleri...

(Fotoğraflar: Hürriyet Gazetesi Dokümantasyon Merkezi)

Sabri Ülker: "Sibirya'ya sürgün edilecek kafiledeydik"

Sabri Ülker, Rusya'daki Bolşevik İhtilali'nin 3. yıldönümünde dünyaya geldi.

İhtilalciler de, Moskova'da başlattıkları eylemden ancak üç yıl sonra Kırım'ı ele geçirdiler. Bu sırada, Beyaz Ruslar ile Kırım'ın yerli halkı ve ihtilalci Kızıllar arasında şiddetli çarpışmalar yaşandı. Sonunda Kızıllar galip geldi.

Sabri Ülker, Kırım'da sadece dokuz yaşına kadar yaşadı. Çocukluk çağında, ailesinin başına gelen olaylardan çok etkilendi. Aslında bu etki, yaşamı boyunca kendisinde kalıcı izler bırakacak bir travmaydı.

Ülker, o dönemde yaşadıklarını, 1994 yılında şöyle anlatacaktı:

> Kırım'da, babamın akrabalarının olduğu yer Korbek köyü. Ailemiz, bir müddet sonra Kırım'dan dönmek isteyince, akrabaları, "Biraz daha kalın" diye ısrar etmişler; sonra da Birinci Dünya Harbi patlamış ve dönüş imkânı kalmamış.
>
> 1920 senesi sonbaharında, "Beyazlar"ın ve Kırımlıların savunma hatlarını yıkan komünistlerin Kırım'a girdikleri gün doğmuşum. Kırım'dan kaçan Beyaz Ruslar ve Kırımlılar, dünyanın her tarafına yayılmışlar.
>
> Komünizmin tatbikatından pek çok şeyler hatırlıyorum. Öğretmen, imam, papaz ve okumuş insanlar ile zenginleri "hukuksuz" saymışlardı.
>
> Her şeyin vesikayla dağıtıldığı bir dönemde, hukuksuz sayılan bu insanları, kuyruklardan çıkararak, "Şimdiye kadar yediniz, artık size bir şey yok" dediklerini hatırlıyorum. Biz de, bu hukuksuz sınıfında idik.
>
> Bütün bağ bahçe ve tarlalara el koyarak, "Hepsi devletindir, baştan dağıtacağız" dediler. En güzel ve verimli bağları, bahçeleri, tembel ve fakir insanlara; en kötülerini, sevmediklerine verdiler.
>
> Güzel bağ ve bahçeler, tembellerin elinde tanınmaz hale geldi. Çalışkan insanlar ise, beğenilmeyen yerlerde yeniden bağlar ve bahçeler kurdular.
>
> Komünistler, tembelleri hiç suçlamadılar. Onlara göre suç, kapitalist ruhlu insanlarda idi; ne yapsan, üste çıkıyorlardı. Çare, onları yok etmekti. Urallar'a, Sibirya'ya sürgünler ve toplu kurşuna dizmeler başladı.

Doktor Jivago filmindeki sahneler, her tarafta yüzlerce defa tekrarlandı. Babamızı ve bizi defalarca bu sürgün kafilelerine soktular.

Henüz komünizmin tam kuvvetlenmediği bir dönemde, halkın ve cemaatin, "Hocamızı bırakın" diye hareketlenmesi ile kurtulduk.[21]

Ahsen Özokur: "Açlıktan, çocuğunu pişirenler olmuş"

Sabri ve Güzide Ülker'in tek kız evlatları Ahsen Özokur, dedesi Hacı İslam Efendi ile babaannesi Şakire Hanım ve halası Sıdıka Hanım'ın yaşamlarının son dönemlerine yetişmiş, şanslı bir torun. Özokur, dedesini anlatırken, "Dedem Hacı İslam Efendi'yi, sadece bir fotoğraf gibi hatırlarım. Sakalı gözümün önünde, bir de karyolası..." diyor.

Babaannesi ve halasıyla, çocukluk, hatta gençlik yıllarında uzunca bir süre bir arada olan Ahsen Hanım, mazideki olayları, adeta ailenin hafızası gibi günümüze taşıyor.

Ahsen Özokur, babaannesi Şakire Hanım ile halası Sıdıka Hanım'dan dinlediği 1920'lerle ilgili anıları şöyle naklediyor:

> Ailemizin Kırım hatıralarını daha çok babaannem, halam ve babamdan dinledim. Halamın verdiği bilgilere göre, dedem Hacı İslam Efendi, Bolşevik İhtilali ile birlikte, epey sıkıntı çekmeye başlamış. Tabii bu sıkıntı, dedemle sınırlı kalmamış. Bütün bir aileye, onun da ötesinde bölgeye yansımış.
>
> Bolşevik yönetim, Kırım'a henüz tam hâkim olmamasına rağmen, yönetimin adamları, keyfi olarak dedemi hapsederlermiş. Bu arada dedem, hapisten çıkınca, ormanlık bir alana gider, orada saklanırmış.
>
> Bolşevik milisler, dedemi ormanda aramaya çıkar, ama bu duruma köylüler engel olurlar; engel olurken de, "Hacı İslam Efendi, bizim hocamızdır; kendisine dokunmayın" derlermiş.
>
> Dedemin ormanda kaçak yaşadığı dönemde, büyükannem yemek hazırlayıp, Asım Amcam'a gönderir, gönderirken de "Oğlum, çok sessiz git. Kimse, senin babanla buluştuğunu görmesin" uyarısı yaparmış. Ama buna rağmen, serde çocukluk olduğu için, amcam ormanlık alana girince, "Baba... Baba..." diye bağırmaya başlarmış.

21. Ankara Sanayi Odası'nın yayın organı *Asomedya* dergisi, Haziran 1994 sayısı.



Sovyet yazarı Boris Pasternak'ın ünlü romanı *Doktor Jivago*, Rusya'da, 1917 Bolşevik İhtilali'nden hemen sonra başlayan Rusya İç Savaşı'nı anlatıyor. Yazıldığı yıllarda Rusya'da yasaklanan roman; adını şair, Doktor Yuri Jivago'dan almış. Eser, 1965'te 3,5 saatlik kapsamlı bir epik filme dönüştü. Oscar, Altın Küre ve Grammy ödülleri kazanan filmde, Ömer Şerif, Julie Christie, Geraldine Chaplin, Rod Steiger, Alec Guinness başrolleri paylaştı. Yukarıdaki fotoğrafta, ihtilal sırasında, trenle Sibirya'ya sürgüne gönderilmek üzere olan sivil halkın, komünist milisler tarafından üstlerinin aranma sahnesi canlandırılıyor. Altta ise, filmin afişi yer alıyor.

Büyükannem, babama hamileyken Kırım'da kıtlık baş göstermiş. Bölgede yaşayan Ruslar, gıda maddelerini alırken kuyruğa giriyorlarmış. Çünkü her şey vesikayla alınıyormuş. Ancak, dedemlerin kuyruğa girmesine dahi izin verilmiyormuş. Bunun üzerine babaannem, bir biçimde temin ettikleri erzağı, odun yığınları arasında saklamak zorunda kalırmış.

Bilindiği gibi Sıdıka Halam, ailenin ilk evladı. Babamla aralarında on beş yaş var. Halam, o dönemle ilgili hatıralarını anlatırken, her şeyi çok net hatırlar ve ayrıntılı bilgiler verirdi. Halam, o trajik sahneleri şöyle anlatmıştı:

"Kızım, Kırım'da, açlıktan nasıl ölündüğünü gözlerimle gördüm. İnsan aç kalınca, yerinde oturup beklemiyor. Her yola başvuruyor ve yiyecek aramaya başlıyor. Toprağı kazıyor, bitki kökü arıyor. Evet, bitki kökü...

Aç insanın önce karnı şişiyor, bir süre sonra da ansızın düşüp ölüyor. İşte o feci sahneleri yaşarken, maalesef çaresiz bir kadının çocuğunu pişirdiğini gördüm. O bahtsız ve psikolojisi altüst durumdaki kadını daha sonra askerler alıp götürmüşlerdi."

Halamdan bir başka Kırım anısı da şöyle:

Büyükannem, çocuklarına çok düşkünmüş. Çocukları okuldan gelmeden önce hep evde olmak, onları karşılamak istermiş. Büyükannem, Rus komşularına oturmaya gittiği bir zaman, çocuklarının eve dönüş saatinde ziyaretini bitirir, komşu evinden ayrılırken, ev sahipleri kendisine, "Şakire Hanım, niye erken kalkıyorsun? İşte evin orada duruyor. Çocuklar gelir, evlerine girer" diyorlarmış. Büyükannem de, "Hayır olmaz, çocuklarım beni kapıda görünce sevinirler. Onları, bu sevgiden mahrum etmek istemiyorum" diyerek yola düşermiş. Komşuları ise büyükannemi uğurlarken, "Şakire Hanım, git bakalım, sanki çocukların büyüyünce, seni peskevetle [bisküvi] besleyecekler..." derlermiş.

* * *

Rus komşunun sanki içine doğmuş. Gün geldi, çocukları gerçekten büyükannemi bisküviyle beslediler. Bu vesileyle bir gözlemimi aktarmak istiyorum. Ülker'in yeni tesisleri açıldıkça, babamlar açılış törenlerine dedemi de götürürlermiş. Daha sonraki yıllarda büyükannemi götürdüklerine de tanık oldum. Dedem, tesislerin açılışında dua edermiş. Büyükannem de dua ederdi...

Hacı İslam Efendi'nin hayatı hapislerde geçiyor

Selçuk Berksan da, ailenin Bolşevik İhtilali ile birlikte karşı karşıya kaldığı ağır hayat şartlarını, babası Asım Ülker'den dinlemiş. Aslında Asım Ülker, İhtilal sırasında henüz 6 yaşında olduğu için kapıdaki tehlikenin farkında değilmiş. Ancak, geçen yıllarla birlikte, kendisini olayların içinde bulmuş.

Selçuk Berksan, babası Asım Ülker'den dinlemiş olduğu Kırım'daki Bolşevik İhtilali dönemini şöyle anlatıyor:

> Bolşevik İhtilali ile birlikte tüm Rusya'da iç savaş başlamış, dolayısıyla hayat zorlaşmış.
>
> Kırım yönetimi, "Kızıllar"[22] ve "Beyazlar"[23] adı verilen iki grup arasında sık sık el değiştiriyormuş. Kızıllar yönetime gelince, evlere baskın düzenliyor, sıkı denetimlerde bulunuyorlarmış.
>
> Babamın anlattıklarına göre, Kırım'da, komünizmin ilk dönemlerinde insanları birbirine düşürmek için olağanüstü çaba harcanırmış. Hatta o kadar ki, ilkokul öğrencisi çocukların, anne ve babalarını, öğretmenlerine şikâyet etmeleri için zemin hazırlanır, bu işte başarılı olan öğrencilere de ödüller verilirmiş. Makam ve mevki sahibi eğitimli ve deneyimli kişiler bir anda işinden çıkarılır, onların yerine Komünist Parti'ye mensup deneyimsiz kişiler getirilirmiş. Komünist Parti'ye katılanlar, hak ve hukuk sahibi olurmuş. Babamlar ise hukuksuzmuş.
>
> Kırım'ın da içinde bulunduğu geniş Rusya coğrafyasında, 1922 yılında "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği" kurulmuş. Bu yeni devletin başına da Lenin getirilmiş.
>
> Yeni devlet düzeninde, "hukuksuz" ilan edilen zenginler, memurlar, öğretmenler ve din adamlarına, Ruslar "kulak" diyorlarmış. Babam Asım Bey, "Biz kulak ilan edildik. Hiçbir hak ve hukukumuz kalmadı" demişti.
>
> "Hukuksuzluğu" babamdan ayrıntılı bir şekilde öğrenmek istemiştim. O da bana, aynen şunları söylemişti:
>
> "O dönemde, savaş şartları hüküm sürdüğü için kıtlık ve açlık vardı. Her şey, karneye bağlanmıştı. Ama biz, hukuksuz olduğumuz için gıda karnesi alamıyorduk.

22. "Kızıllar", Rusya'da 1917 Bolşevik İhtilali yanlıları.

23. "Beyazlar", Rusya'da 1917 Bolşevik İhtilali karşıtları.

Ben, doğru dürüst okula gidemedim. Sadece ilkokulu bitirebildim. İlkokulda, Türkçe ve Rusça öğrenmiştim. Aslında o, bildiğimiz Türkçe değildi, Tatarca idi. Tatar lehçesi de Türkçeden çok farklıydı."

Dedemiz Hacı İslam Efendi ise, hukuksuzluğun hüküm sürdüğü o dönemde, zamanının büyük bir kısmını ya hapiste ya da dağlarda saklanarak geçirmiş. Zaten saklanamazsa, hapsediliyormuş. Ara sıra hapishaneden çıktığında ise, ailesini geçindirmek için kâh özel ders veriyor, kâh tarımla meşgul oluyormuş.

Bu arada Asım ile Hakkı, ailenin sahip olduğu üzüm bağında çalışarak, evin geçimini sağlıyorlarmış. Sabri Amcam, çok küçükmüş. Babam Asım Bey bir yandan çalışıyor, bir yandan da dağlarda saklanan babasının yanına gidip, haber ulaştırıyormuş.

Dedem, bu kritik yıllarda eski öğrencilerinden çok yardım görmüş. Sık sık tutuklanıyor, ardından da serbest bırakılıyormuş. Tutuklanmadan önce, kendisini eski öğrencileri haberdar ediyormuş. Tutuklanacağı haberini alan Efendi Babamız, hemen dağa kaçıyor, saklanıyormuş.

Yeni komünist rejimde, yani Komünist Partisi'nde dedemin önemli yerlere gelmiş olan öğrencileri, Efendi Babamın hapisten çıkması için kendisine sürekli şekilde yardımcı oluyorlarmış. Kısacası, öğrencileri de komşuları da, Efendi Babamız ve ailesine yardım ve desteklerini esirgememişler.

"Stalin, Rusya'da kasıtlı kıtlık ve açlık çıkarmış"

Selçuk Berksan'ın nakletmiş olduğu aile anılarında, insanların yanı sıra hayvanlara yönelik trajik sahneler de yer alıyor. O dönemin sayfaları açıldıkça, bir asır önce Rusya topraklarında tüm canlılara reva görülen muamelenin boyutları gün ışığına çıkıyor.

Selçuk Berksan, Kırım'daki hem dede evinde, hem de tüm çevrede yaşanan olayları, şu sözlerle nakletmeyi sürdürüyor:

20. yüzyılın başında Rusya'da büyük bir iktidar mücadelesi yaşanıyormuş. Yönetime giren komünistler, halka pek çok vaatte bulunmuş. Ama o vaatler, uzun süreden beri yaşanan açlığı da önleyememiş. Bunun üzerine, iç isyanlar yoğunlaşmış. Babam, "Lenin'den sonra iktidara gelen Stalin, iç isyanları önlemek için kasıtlı şekilde suni açlık çıkardı" derdi.

Rusya'daki Bolşevik İhtilali sırasında, milyonlarca insanın öldüğünden söz ediliyor. Babamın verdiği bilgilere göre, açlıktan ölenlerin de, sayıları birkaç milyon olarak telaffuz ediliyormuş.

Rahmetli Efendi Babam, kıtlık felaketini önceden haber almış ve yakın çevresine, "Büyük kıtlık geliyor, hazırlıklı olun" demiş. Birçok kişi, dedemin bu uyarısını ciddiye almamış. Bunlardan bir kısmı zenginliğine güveniyor, bir kısmı da "Ben devlette şöyleyim, böyleyim, bizim sırtımız yere gelmez" diyerek övünüyormuş. Ama kıtlık başlayınca, ortaya çıkan şartlar, iç savaşı unutturmuş.

Önce, yüksek bir enflasyon gelmiş. Yani para, pul olmuş. Paranın değeri düşmüş. Babam, "Bir kibriti dahi, akıl almaz derecede fazla miktarda ruble ödeyerek alırdık" derdi. Enflasyonla birlikte, parası olanların, o paraları adeta sıfırlanmış.

Açlık, kol gezmeye başlamış. Yiyecek gıda bulamayan insanlar, sokaklardaki kedi ve köpekleri keserek, yemeye başlamış. Onu, kitle halinde ölümler izlemiş.

"Kırım'da zengin ve fakirleri, doktorlar belirliyormuş"

Selçuk Berksan'ın, babası Asım Ülker'den dinlemiş olduğu Kırım anılarının içinde, babaanneleri Şakire Hanım'a da geniş yer veriliyor.

Şakire Hanım, o kıtlık ve yokluk döneminde, ailesini Bolşevik yöneticilerin tahakkümünden korumak için çok ilginç planlar yaparmış. Gıda denetimi amacıyla eve gelen Bolşevik militanlar, her seferinde elleri boş dönermiş. Çünkü, Hacı İslam Efendi'nin evinde, görünürde gıda stoku yokmuş.

Bu sahnenin devamını da yine Selçuk Berksan'dan dinleyelim:

> Efendi Babamızın, gelecek kıtlık haberini önceden aldığını söylemiştim. Bu haber, babaannemiz Şakire Hanım'ı da harekete geçirmiş.
>
> Babaannemiz, önce gıda stokuna başvuruyor, varillere un doldurup, evin odunluk bölümüne saklıyormuş. Varillerin önünü de muntazam bir şekilde, kışın yakacakları odunla kapatıyor, aile, her akşam ölmeyecek kadar az gıdayla besleniyormuş. Aslında, ailenin tüm fertleri günlerini yarı aç, yarı tok geçiriyormuş.
>
> Bu arada, okullara, polis eşliğinde gelen doktorlar, muayene edilen öğrencilerin sağlık durumlarına göre, iyi beslenen çocukların ailelerini tespit ediyorlarmış.

Okuldaki muayeneden sonra doktor, varlıklı aile çocuklarını bir kenarda topluyor ve "Bunların evinde yiyecek var, çünkü hepsi iyi beslenmiş" şeklinde rapor veriyormuş. Çocuklar, okuldan eve döndüklerinde, polis baskınıyla karşılaşıyorlarmış.

Gelecek tehlikelere hazırlıklı olan rahmetli babaannemiz, mutfakta sadece yarım teneke un saklarmış. Eve baskın yapan polisler de o yarım tenekeyi ele geçirdikten sonra, bir başka aramaya gerek duymaksızın unu alıp, evden çıkarlarmış.

Babam, yaşanan bu olayları şöyle anlatmıştı:

"Annem, çok tedbirliydi. Ailesinin gıdasız kalmaması için, bu yola başvurmuştu. Gıda sıkıntısı çeken komşularına yardım edememenin çaresizliği içinde, büyük üzüntü duyardı. Ama ne çare ki, öyle bir ortamda dayanışma ve yardımlaşma imkânı yoktu. Kısacası, herkes, kendi başının derdine düşmüştü."

Eve gelen polisler, her tarafı talan eder, büyükannem ise bu gibi baskın ve aramaları, soğukkanlılığı sayesinde sorunsuz atlatırmış.

Bolşevik İhtilali'nde, Türkler de birbirine düşüyor

Devletler Ailesi'nin Kırım'da 1913-1929 yılları arasında yaşamış olduğu olayları günümüze taşıyan bir başka kaynak ise, Şakire Hanım'ın yeğeni Nihat Öner. Öner de, insanların hayatına kastedilen olayları, Asım Ülker'den dinlemiş. Bu anıların içinde, iktidarı elinde tutanların, kıtlık ve yokluk sırasında, sivil halka karşı giriştikleri zulüm ve işkenceler var.

Nihat Öner'in verdiği bilgiye göre, gözü parlak olan çocuklar, ailelerinin başına büyük dertler açıyormuş.

Şimdi, 20. yüzyılın 20. yılında yaşanan olayları Öner naklediyor:

> Asım Ağabeyimden dinlemiştim; komünizm gelinceye kadar Kırım'da hayat çok güzelmiş. Ancak, komünist rejimle birlikte terör yaşanmaya başlanmış. Komünist militanlar, zengin aileleri, çocukların gözüne bakarak tespit ediyorlarmış. Asım Ağabeyimin anlattıklarına göre, gözü parlak olan çocukların, varlıklı ailelere mensup olduğu düşünülür, dolayısıyla evlerine baskın yapılırmış.
>
> Kendileri, Kırım'daki Türk mahallesinde oturuyorlarmış. Komünist militanlar, insanlara çok zulüm yapıyor, özellikle Müslüman din adamlarını evlerinden, barklarından alıp, ya dağ başla-

rında makineli tüfeklerle tarıyor, ya da işkence yuvalarında öldürüyorlarmış.

Şakire Halamdan bu dehşet dolu olayları dinlerken, kendisine, "Anlattığınız zulmü yapanlar Ruslar mıydı?" dediğimde, şu cevabı almıştım:

"Oğlum, ne Rus'u... Özbeöz Türk komşularımız yaptı."

Bir ara, Efendi Baba'yı da öldürmek üzere götürmüşler. Halam ve çocuklar, evde korku ve endişe içinde bekliyorlarmış. Allah'tan, Hacı İslam Efendi'yi götürenlerin başında bir talebesi varmış. Dolayısıyla, Efendi Babamız, bu talebesi sayesinde kurtulmuş.

"Ayakkabı tamircisini, devlet başkanı yapmışlar"

Sabri Ülker'in torunu Ali Ülker ise, ailenin 1920'lerde yaşamış olduğu Kırım trajedisini ve Bolşevik terörünü dedesinden dinlemiş.

Zulüm, beraberinde açlık, yokluk ve ölüm getirmiş. Mal mülk sahipleri, dağ başlarına sürgün edilmiş. Kimisi de trenlerle uzaklara, çok uzaklara gönderilmiş.

İşte, Ali Ülker'in, dedesinden dinlediği Kırım anıları:

Dedem Sabri Bey, Bolşevik İhtilali döneminde meydana gelen olayları dehşet içinde şöyle anlatırdı:



Ali Ülker de, dedesi Sabri Ülker'in anlattığı Kırım hatıralarını dinleyen şanslı torunlardan biri. Sabri Ülker, gelecek kuşaklara ders niteliğindeki anılarında, ailesinin Kırım'da yaşadığı zulmü ayrıntılı bir şekilde anlatır, "Kırım'la ilgili hiç de iyi hatıralarım yok" dermiş. ***(Fotoğraf: Hürriyet Gazetesi Dokümantasyon Merkezi)***

"Kırım'la ilgili hiç de iyi hatıralarım yok. Bolşevik İhtilali'yle birlikte, Beyaz Rusların son kalesi olan Kırım da düştü. Yeni iktidar işbaşına gelince, başlar ayak, ayaklar da baş oldu. Kırım yöneticiliğine, bir ayakkabı tamircisi getirildi. Bu yeni yönetici, babamı hiç sevmezdi.

Kırım'da, açlıktan çocukların öldüğüne şahit oldum. Para vardı, ama yiyecek yoktu. Babam, evden çıkıp, at sırtında günlerce dolaştıktan sonra, bir çuval un bulup getirmişti.

Bu arada, dağlık taşlık yerlere sürgün edilen insanlar, bulundukları araziyi verimli hale getirdiler, ama yine de komünistlere yaranamadılar. Yönetim, onlara, 'Siz kapitalist zihniyete sahipsiniz' dedi; hepsini trene koydu ve bir meçhule gönderdi."

Kurt Seyit: "Türkiye ile mektuplaşanlar öldürülüyordu"

Sabri Ülker'in çocukluk arkadaşı Kırımlı Kurt Seyit Çalı, İstanbul'da yaşıyor. 1919 yılında Kırım'da doğmuş. Sabri Ülker'den sadece bir yaş büyük. Hayatı bir roman...

Çocukluk yıllarında, Bolşevik yönetimiyle tanışmış, gençlik yıllarında ise Hitler'in Nazi ordusunda askerlik yapmış.

Kurt Seyit Çalı, önce savaşmış, sonra yenilen tarafta kalmış. Ardından da Avrupa topraklarını doğudan batıya, bir uçtan bir uca yaya olarak katetmiş.

Şaka gibi geliyor ama, Sabri Ülker'in bu çocukluk arkadaşı, Romanya, Macaristan, Avusturya derken, soluğu İtalya'da almış. Daha sonra bu ülkede, savaşın galiplerine ait askeri bir kampa sığınmış. Uzun bir mücadelenin ardından, özgürlüğü 1948 yılında Türkiye'de tatmış.

Kurt Seyit Çalı'yı, İstanbul Kadıköy'deki evinde 2011 ve 2012 yıllarında ziyaret ettik. Yaşı, bir asra yaklaşmıştı. Ama hafızası, şaşırtacak derecede pırıl pırıldı... Yaşadığı olayları, zaman, mekân ve kişi olarak hiç duraksamadan anlatıyor. Dinleyenler, Kurt Seyit Çalı'nın anlattıklarını bir bilimkurgu senaryosu zannediyor.

Bu ihtiyar delikanlıyı dinledikçe, anlattıklarının birer gerçek hayat hikâyesi olduğu konusunda en küçük tereddüdünüz kalmıyor. Çünkü yaşadığı tüm olayları hem ayrıntılı hem de güven verici bilgilerle nakilediyor.

Hikâyemizin ilerleyen bölümlerinde Kurt Seyit Çalı ile yine karşılaşacağız. O bölümlerde de dehşet dolu ve heyecan verici başka sahneleri izleyeceğiz.



Sabri Ülker'in çocukluk arkadaşı Kırımlı Kurt Seyit Çalı, İstanbul'da yaşıyor. Bir asra yaklaşan yaşına rağmen, gençlik yıllarında yaşadığı dehşet dolu olayları ayrıntılı bir şekilde hatırlıyor.

Şimdi, 1920'li yılların Rusyası'na gidelim ve İstanbul'daki "canlı tarih"i izleyelim...

1919 yılında Kırım'da doğdum. 1917 Bolşevik İhtilali ve sonrasındaki gelişmeler nedeniyle hayatımda çok değişiklik oldu. Herkesin hayatı da öyle oldu...

Mesela, babam Hüseyin Bey'i hiç tanıyamadım. 1920 yılında, Bolşevikler yüzünden Kırım'ı terk eden babam, Türkiye'ye kaçmış. Ben, anamla büyüdüm. Baba nedir, bilemedim. "Baba" demek, benim için çocukken, Türkiye'deki bir adresten ibaretti. Bu adresi hâlâ unutmam: "Üsküdar, Eskimahkeme Sokak, No 3."

Kırım'ın Yalta'sında, Korbek köyünde hayat, ihtilalden önce bizler için çok güzelmiş. Bolluk bereket varmış. Ama Bolşevik iktidarı, bu güzel hayatı elimizden almış. Babamı da ya sürgün edeceklermiş ya da öldüreceklermiş; o yüzden kaçmış. Aynı şekilde Asım Ağabey ile Sabri Bey'in babaları Hacı Baba da [Hacı İslam Bey] zulme uğramış. Annem sık sık sorguya çekilirken, ben henüz süt emiyormuşum. Bu durumu işiten Hacı Baba, Komünist Yönetim Merkezi'ne giderek annemi kurtarmış.

Hacı İslam Bey'in aile fertlerinin hemen hepsini tanıdım. Bugün de onları rahatlıkla hatırlayabiliyorum. Hacı Baba'nın Asım, Sabri ve Hakkı adında erkek çocukları vardı. Sabri, emsalim ol-

duğu için, bir araya gelince arkadaşlık yapıyorduk. Ailelerimizin buluşması sırasında babamdan gelen mektupları, Hacı Baba'ya okutuyor, kendisine "Cevap verelim mi?" diye soruyorduk. O da, "Sakın ha, sizin göndereceğiniz mektup komünistlerin eline geçerse, hepinizi sorgusuz sualsiz öldürürler!" diyerek bizi uyarıyordu.

Bolşevik İhtilali'yle birlikte Kırım'da durum iyileşeceğine, daha da kötüleşti. Kırım'ın yöneticiliğine de "Sapojnik[24] Memet" [Memet Kubayev] adında ayakkabı tamircisi bir komünisti getirdiler. Bu arada Türkiye'ye kaçmak zorunda kalan babamın geri dönemeyeceği kesinleşince, köydekiler, annemin yeniden evlenmesi gerektiğini söylediler. Hatta, aracılık yaptılar. Annemi, üç çocuklu bir erkekle evlendirdiler.

Annemin evlenmesi, çok gücüme gitmişti. İlk mektebi bitirince, köyden de, annemin yanından da ayrılmaya karar verdim. Öyle de yaptım; Akmescit [Simferopol] şehrine gittim...

Kurt Seyit Çalı, kendi hayat hikâyesini anlatırken, o dönemin şartlarını değerlendiriyor ve Hacı İslam Efendi Ailesi'nin özgürce yaşayabilmesi için tek kurtuluş yolunu da işaret ediyordu:

Kırım'ı terk etmek...

Kırım, Devletler Ailesi için vatan toprağıydı. Ancak, oradaki rejim, ailenin "vatandaşlık hakkı"nı elinden almıştı. 18 yaşından beri adeta göçebe hayatı yaşayan Hacı İslam Efendi, bir kez daha göç etmekle karşı karşıya kalacaktı.

Umut ile umutsuzluk arasında sadece bir adım olduğu söylenir. Ancak, o adımı atabilmek önemli. Aileyi "umut"a taşıyacak adım, nerede ve ne zaman atılmalı; adımı atanlar ise, nereye doğru yönelmeli?

Bütün bu soruların cevabını da, hayat hikâyemizin akışı içinde göreceğiz...

1912-1915 yılları arasında yaşanan olaylar

Kırımlı Devletler Ailesi'nin büyük mağduriyet yaşadığı 1912-1915 yılları arasında, savaşlar birbirini kovaladı. Osmanlılar, dört bir yandan saldırıya uğradı. Bu arada İngilizler, Kıbrıs'ı ilhak etti. Şimdi, o dönemde yaşanan olayları izleyelim:

24. "Sapojnik", Rusçada "ayakkabı-çizme tamircisi" anlamında kullanılıyor.



- ***14 Nisan 1912** – Tahta malzemeyle yapılmış tarihi Galata Köprüsü'nün yerine, Alman MAN firması tarafından iki yılda imal edilen çelik iskeletli yeni köprü, İstanbulluların hizmetine açıldı. Köprüden geçişler, 1930'a kadar paralı olacaktı. Geçiş ücretine de "Mürûriye" deniliyordu. 15 Haziran 1929'a kadar Kırım'da ailesiyle birlikte zor şartlarda yaşayacak olan Hacı İslam Efendi, Galata Köprüsü'nü bir "özgürlük" ve "kurtuluş" simgesi olarak görüyor, eşini ve evlatlarını bu köprünün üzerinden geçirebilme hayali kuruyordu. Sabri Ülker de 1930'lu yıllarda ticareti bu köprüde öğrenecekti.*

- **5 Ağustos 1912** – Padişah Sultan Reşad, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nı feshetti. Başkent İstanbul'daki Meclis, ancak iki yıl sonra, 14 Mayıs 1914'te toplanabildi.

- **5 Kasım 1914** – Birinci Dünya Savaşı'nda, İngilizlerin karşısında yer almamız üzerine, 308 yıldan beri Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde bulunan Kıbrıs Adası, Büyük Britanya Krallığı tarafından ilhak edildi.

- **18 Mart 1915** – Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun karşısında yer alan Britanya İmparatorluğu'na bağlı devletler ile Fransa donanmaları, Çanakkale Boğazı'nın kontrolünü ele geçirmek amacıyla denizden saldırıya geçti. Ancak, Osmanlı donanması, üç filodan oluşan İtilaf Devletleri gemilerine, "Çanakkale geçilmez!" dedi.

Devletler Ailesi Türkiye'ye göçerken, içinde altın bulunan yorgan ve eteği sokağa atıyor

Hacı İslam Efendi, Kırım'dan Türkiye'ye gelebilmek için 10 yıl uğraştı. Bolşevik yönetimden gerekli izni aldıktan sonra malı mülkü elden çıkarıp, tüm yastık altı tasarrufunu "altın"a dönüştürdü. Servetini, bir yorgan ve eteğin içine diktirdi. Ailesiyle birlikte Odesa'dan hareket ederken, "Sibirya'ya sürgün" tehdidi alınca, bu yorgan ve eteği sokağa bıraktı.

Türkçede, "göç" konusunda birbirinden anlamlı atasözleri var. Bunlardan biri, adeta Devletler Ailesi'nin durumunu anlatmak için kurgulanmış gibi:

"Yurdun otlusundan, kutlusu (uğurlusu) yeğdir (tercih edilir)."

Yani, üzerinde yaşadığımız topraklarda mutlu ve güven içinde değilsek, bu topraklar güzel ve verimli olsa bile, bir anlam taşımaz.

Devletler Ailesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşarken, 1912'de başlayan Balkan Savaşı nedeniyle o toprakları terk edip, ata yurdu Kırım'a döner. Ancak aile, göç ettikleri ülkede de özgürlüğü bulamaz. Çünkü onları, sürekli şekilde "Bolşevik yönetim terörü" tehdit eder. Korku ve tehlike, günlük yaşamlarının bir parçası haline gelir. Zaten korku ve tehlike, daima ayrılmaz iki dosttur.

Hacı İslam Efendi, eşi ve dört çocuğuyla birlikte daima sabreder. Önemli olan, her şartta o sabrı koruyabilmektir.

20. yüzyılın başında Lübnan'da yaşamış ünlü şair ve yazar Halil Cibran'ın, adeta Hacı İslam Efendi'nin hem iç dünyasını, hem de çektiklerini tek cümleye sığdıran güzel bir özdeyişi var:

"Büyük adamın iki kalbi vardır; birisi acı çeker, birisi ümit eder."

Hacı İslam Efendi Ailesi, işte böylesine zorlu bir hayat mücadelesinin içindedir. Ancak, yaşadıkları ortamda hayat hakları da, sadece mücadele güçlerine bağlıdır. Hal böyle olunca, şimdi ailenin yaşadığı o koskoca Rusya İmparatorluğu, bakalım nereden nereye gelmiş...

Bolşeviklere yaranmak için isim değiştirenler de oldu

1917'de Rusya İmparatorluğu'nu deviren Bolşevikler, 1920'den itibaren de Kırım'a hükmetmeye başladılar. Aslında ihtilalciler, kendi içlerinde de öldüresiye bir iktidar mücadelesine düşmüşlerdi.

Rusya topraklarının diğer bölgelerine olduğu gibi, bu yarımadaya da kan ve gözyaşı taşıyan Bolşevikler, etrafa sürekli korku saçıyordu. O korku, bir süre sonra dalga dalga yayılacak, can derdine düşen insanlar her çareye başvuracaktı.

Kırım'da yaşayan Müslüman halktan bir kısmı "hukuksuz" ilan edildiği için vatandaşlık hakları ellerinden alınmış, bir kısmı da yeni rejime uyum sağlama mecburiyetinde bırakılmıştı.

Yönetimin baskısına boyun eğenler, Türkçe isimlerini dahi değiştiriyorlardı. Yeni isimleri seçerken, Bolşevik İhtilali'nin fikir babası Marx ile eylemin liderleri Lenin ve Stalin'in isimlerini çağrıştıran, anlamsız kelimeler üretiyorlardı.

Kırım'da yaptığımız inceleme sırasında, tespit edebildiğimiz bu isimlerden birkaçı şöyle:

- Lenin'den üretilmiş: "Lenuar", "Leniyar"
- Stalin'den üretilmiş: "Susanna"
- Marx ve Lenin'den üretilmiş: "Marlen"

Türk asıllı Devletler Ailesi mensupları ise, milli ve kültürel değerlerini korumak için direniyordu. Onlar; Hacı Hasan, Kurt Seyit, Dilaver, Rifat (Refat) ve Gülizar gibi isimlerini hiçbir şart ve şekilde değiştirmeyeceklerdi.

Bu arada, Bolşevik yönetim, bugünkü St. Petersburg'un adını "Leningrad", Volgograd'ın adını da "Stalingrad" olarak değiştirmişti. Zaten "devrim" olarak nitelenen bu büyük değişim, o koskoca Rusya İmparatorluğu'nun her köşesinde kendisini şiddetle hissettiriyordu.

Bolşeviklerin, Kırım halkı üzerindeki baskıları her geçen gün artıyor, bu arada insanlar da yeni sınıflara ayrıştırılıyordu. Yönetimin, "kulak" adını verdiği ve kentlerde yaşayan eski zenginlerle köy ağaları sistemden dışlanıyor, komünist militanlardan oluşan yeni ve imtiyazlı bir sınıf ortaya çıkıyordu.

Özellikle aydınlar ve öğretmenlere karşı acımasız bir sindirme hareketine girişilmişti. Bunlardan bir kısmı Urallar'a sürgüne gönderiliyor, karşı koyanlar ise kurşuna diziliyordu.

18 Ekim 1921'de Sovyetler Birliği'ne bağlı olarak "Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" kuruldu. Bu cumhuriyetin kurucusu da aslında Moskova'daki fiili ve siyasi iradeydi. Ancak, göreve, göstermelik bir Türk başkan getirilmişti. Veli İbrahim adındaki bu başkan, 1928 yılında Türk milliyetçiliği yaptığı iddiasıyla kurşuna dizilecekti.



Hacı İslam Efendi Ailesi'nin Kırım'daki yıllarına ait elimizde sadece bir kare fotoğraf bulunuyor. Bu fotoğraf karesinde, ailenin 1927 yılında hayatta olan tüm fertleri yer alıyor. (Soldan sağa), İsmail Hakkı, anne Şakire Hanım, Asım, baba Hacı İslam Efendi, Sabri ve tek kız evlatları Sıdıka... ***(Fotoğraf: Selçuk Berksan Aile Arşivi)***

İbrahim'in ardından göreve getirilen ve "Sapojnik Memet" diye anılan ayakkabı tamircisi Memet Kubayev ise, 1931'e kadar Kırım'ı yönetti. Onun akıbeti de Veli İbrahim gibi oldu. Kubayev, Bolşevikler tarafından, 1937'de öldürüldü.

Asım ve Sabri'nin öğrenim hakları ellerinden alınıyor

1920'lerin başında Kırım'da hayat şartları iyice ağırlaşmıştı. Kurt Seyit Çalı'nın ifade ettiği gibi, Hacı İslam Efendi Ailesi'nin kalmak ile gitmek arasında bir tercih yapması gerekiyordu.

Aile, tercihini kısa sürede yaptı ve 1919'dan itibaren tekrar Anadolu'ya dönebilmenin çarelerini araştırmaya başladı.

Asım Ülker, ailenin hayat hikâyesini oğlu Selçuk Berksan'a anlatırken, özellikle Kırım'da yaşananlar konusunda ayrıntılı bilgiler vermiş. Şimdi, Berksan'dan, o bilgileri dinlemeye koyulalım:

> Dedemler, 1919 yılında tekrar Türkiye'ye dönmek için teşebbüste bulunmuş. Ama resmi makamlardan, bu talepleri için olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap alamamışlar.
>
> Efendi Babamız, 1919'dan, 1927'ye kadar tam sekiz yıl boyunca hayatının bir kısmını dağlarda, bir kısmını da hapislerde geçirmiş.

1927 yılına gelindiğinde, Türkiye'ye dönüş için ikinci başvuruyu yapmışlar. Ancak, ellerindeki Osmanlı'ya ait nüfus cüzdanlarına daha önceden el konulduğu için, Hacı İslam Efendi'nin tüm aile fertleri, hem vatansız hem de belgesiz duruma düşmüş. Dolayısıyla aile, Kırım'da, resmi makamlara hiçbir konuda hak talebinde bulunamaz olmuş.

"Hukuksuz"luk, ailenin tüm fertlerini etkilemiş. Babam Asım Bey ile amcam Sabri Bey de devlet okulundan çıkarılmış. Yani, her iki çocuğun kaydı silinerek, öğrenim hakları ellerinden alınmış.

Ailenin büyük evladı Sıdıka da, kapsamlı bir eğitim aldıktan sonra, bir süre Rus okulunda öğretmenliğe başlamış. Ancak, daha sonra o da "hukuksuz" olduğu gerekçesiyle, görevine son verilmiş.

Hukuksuzluğun kol gezdiği Kırım'da, Hacı İslam Efendi'yi çok seven bir papaz varmış. Bu papazın kızı, özel bir okul açmış. Babam ve amcam, bu özel okula kaydedilmiş ve öğrenimlerini orada sürdürmeleri sağlanmış. Ancak, "hukuksuz" oldukları için, kendilerine herhangi bir belge verilmemiş.

1929 yılında, Türkiye'ye dönmek için yeni bir teşebbüste bulunan Efendi Babamın bu isteği de reddedilmiş. Çaresizlik içinde kalan aile, her kapıyı çalmaya başlamış. Önce, haklarını Moskova'da aramak istemişler. Dedeme itibar eden papazın Moskova'da, önemli bir görevde bulunan Türk asıllı bir damadı varmış. Babam, papazın damadına Rusça bir mektup yazarak, durumlarını anlatmış. Damattan da, "Konuyu, Türkiye Büyükelçiliği'nden araştırdım. Olumlu cevap aldım. Belgelerinizle birlikte hemen Moskova'ya bekliyorum" cevabı gelmiş.

Hacı İslam Efendi, Türklüğünü ispata çalışıyor

Hacı İslam Efendi, Kırım'dan Türkiye'ye dönebilmek için adeta bir mucizenin peşine düştü. Onu, yerde ve gökte aramaya başladı. Bu arada, papazın Türk damadından gelen mektup üzerine, Moskova'ya gitmeye karar verdi.

O dönemin şartlarında, Kırım'ın başkenti Akmescit ile Rusya'nın başkenti Moskova arasındaki yolculuk sadece trenle yapılabiliyor ve tam bir hafta sürüyordu. (Bu süre, 2000'li yıllarda 26 saate indi.) Tren, Kırım'ın yeşilliklerinden yola çıkar, bir süre sonra Rusya'nın o uçsuz bucaksız steplerinin içinde adeta kaybolurdu.

Hacı İslam Efendi, yolculuğunun yedinci gününde Moskova'ya ulaştı. Hiç vakit kaybetmeden, başkentte Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ni aramaya başladı. Rusçası kıt olduğu için adresi bulmakta zorlandı, ama neticede, çatısında Türk bayrağı dalgalanan bir binaya ulaştı.

Moskova'daki Türkiye Büyükelçiliği'nin çevresi, Rusya İmparatorluğu'nda yaşayan, ancak Bolşevik baskısından kurtulmak için Türkiye'ye göç etmek isteyen Türk asıllı insanlarla adeta kuşatılmış haldeydi. Büyükelçilik görevlileri, ellerinde "Türk vatandaşı belgesi" olmayan başvuru sahiplerini hiçbir şekilde binaya sokmuyorlardı. Dolayısıyla, taa Kırım'dan gelen öğretmen Hacı İslam Efendi de büyükelçiliğe giremedi.

Bir haftalık yol yorgunluğu içindeki Hacı İslam Efendi, büyükelçiliğin merdivenlerine oturdu ve ne yapacağını düşünmeye başladı. O sırada bir Türk memur, Hacı İslam'ın haline acıyarak yanına yaklaştı ve ne istediğini sordu. Hacı İslam da, "Türkiye'ye, vatanıma gitmek istiyorum" cevabını verdi.

Kırımlı öğretmenin cebinde, Osmanlı'dan kalma, tarihi geçmiş aile pasaportları ile Türkiye'den getirtmiş olduğu nüfus kayıt örnekleri vardı. Hacı İslam Efendi, eski Osmanlı pasaportlarını, seyahate çıkarken, eşi Şakire Hanım'ın ısrarı üzerine yanına almıştı.

Büyükelçilik görevlisi, "Efendi, sende, Türklüğünü ispat edecek herhangi bir belge yok mu?" diye sordu. O da, cebindeki eski pasaportları ile İstanbul'dan gönderilen belgeleri gösterdi. Aslında, Osmanlı İmparatorluğu tarihe karışmış, 1923'te de Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştu. Ancak, yeni Türkiye Devleti'nin görevli diplomatları, başvuru sahiplerinin eski Osmanlı pasaportlarını da kabul ediyordu.

Moskova'daki Türk görevli, Hacı İslam'daki pasaport ve belgeleri inceledikten sonra, onu büyükelçilik binasına aldı. İşlemler başladı, hiçbir tereddüde gerek kalmadan, Hacı İslam Devlet Ailesi'nin, Türk vatandaşı olduğuna hükmedildi.

10 yıl boyunca bitmek tükenmek bilmeyen sabır, Moskova'daki Türkiye Büyükelçiliği'nde, ailenin selamete ulaşmasını sağladı.

Artık, Hacı İslam Efendi ile eşi ve çocuklarına "Türkiye Cumhuriyeti Pasaportu" verilecekti. Ancak, işlemlerin tamamlanması için zamana ihtiyaç vardı. Bu durum karşısında Hacı İslam Devlet de, Kırımlı papazın Türk damadına vekâlet vererek evine döndü.

Devletler Ailesi'nin adresine, bir süre sonra, hem yeni Türkiye Cumhuriyeti pasaportları, hem de Rusya yönetimi tarafından tan-

zim edilmiş bulunan "Kırım'dan, yurtdışına çıkabilirler" ifadelerinin yer aldığı belge ulaştırıldı.

Aile, sevinç içindeydi. Türkiye'ye göç hazırlıkları başladı. Bu arada çok katı Rus bürokratik işlemlerinin halledilmesi için Kırım'daki Komünist Parti yöneticisine başvuruldu. Yönetici, ailenin elindeki pasaport ve belgeye rağmen, onlara Kırım'dan yurtdışına çıkış izni vermedi. Hacı İslam Efendi, bu keyfi engelleme üzerine yeni hal çareleri ararken, Komünist Parti Kırım yetkilisinin, görevli olarak Moskova'ya gittiğini öğrendi. Hiç vakit kaybetmeden, yetkili kişiye vekâlet eden şahsın kapısını çaldı.

Vekil, asilin daha önce incelediği, ancak Devletler Ailesi'nin yurtdışına çıkışına izin vermediği pasaportları ve belgeyi görünce, tereddüt etmeden olumlu bir kararla, onların yurtdışına çıkışlarının yolunu açtı.

Sevinç ve hüzün gözyaşlarıyla göçe hazırlandılar

Hacı İslam Efendi Ailesi için Türkiye'ye gidiş izninin çıkması, Sabri Ülker'in arkadaşı Kurt Seyit Çalı ile annesinde buruk bir sevinç yarattı.

Anne-oğul, ellerinde fotoğraflarıyla, Türkiye'ye gitme hazırlığı içinde olan aileyi ziyaret etti. Kurt Seyit Çalı, 1929 yılının Haziran ayı başında gerçekleşen bu ziyareti, 2011 yılının 2 Ağustos günü, çok ayrıntılı bir şekilde anlatıyordu:

> Ben, Sabri Bey'den bir yaş büyüğüm. İkimiz de Kırım'ın o zamanlarını hatırlayacak yaşlardaydık. Hacı Baba [Hacı İslam Efendi], hoca olduğu ve Bolşevikler de dini hayat istemedikleri için, onlara eziyet ederlerdi. Bu nedenle Hacı Baba ailesi, Kırım'ı terk ederek Türkiye'ye gitmek zorunda kaldı.
>
> Anam, Hacı Babaların Türkiye'ye gideceklerini duymuş; beni de yanına alarak, Küçük Lambat köyüne götürdü. Giderken de, "Hadi oğlum, Hacı Baba sana babanı anlatsın" dedi. Annemin bu teklifine çok sevindim. Çünkü, yüzünü hiç görmediğim babamı, hayalimde resmetmek istiyordum.
>
> Hacı Babaların evinde iki gece kaldık. Bana, babamı anlattı. Bu arada annem, babama götürmeleri için, bizim fotoğraflarımızı Hacı Baba'ya teslim etti.
>
> O son ziyaretimiz sırasında, her iki aile fertlerinin ağlaştıklarını daha dün gibi hatırlıyorum. Bu, iç içe geçmiş sevinç ve hüznün akıttığı gözyaşlarıydı.



Kırımlı Devletler Ailesi'nin ilk evladı Sıdıka Hanım, Sabri Ülker'den 15 yaş büyüktü. Aile, Kırım'dan Türkiye'ye göç ederken 24 yaşında olan Sıdıka Hanım, yaşanan tüm trajik olayları yıllar sonra yeğeni Ahsen Özokur'a ayrıntılı bir şekilde anlatmış.

Sabriler yol heyecanı yaşarken, ben de Hacı Baba'dan dinlediğim babamın hayalini kurmaya çalışıyordum.

Onlar gitti, biz kaldık... Eğer gitmeselerdi, Hacı Baba'yı ya sürgüne göndereceklerdi ya da ölüme...

Devletler Ailesi, "ata toprağı"nı terk ediyor

Geceler, artık Devletler Ailesi için sonsuz değildi. Her gecenin bir de sabahı vardı. Aile, yıllardır peşinden koştuğu o "sabah"a kavuşmuş olmanın mutluluğunu yaşıyordu. Kim bilir, belki de hiçbir zaman unutulmayacak sevinç gözyaşı döküyorlardı.

Aslında Kırım, Devletler Ailesi'nin "ata toprağı" idi. Dedeleri, babaları orada doğmuş, orada büyümüştü. Evlatlarının bir kısmı dünyaya gözlerini Osmanlı topraklarında, bir kısmı da Kırım'da açmıştı.

Acaba, onların gönlündeki "vatan" neresiydi?

Vatan ve toprak sevgisi, anne baba sevgisi kadar doğaldı. Aile, Kırım'ı, "vatan" olarak benimsemişse, herhalde bu toprakları terk ederken üzüntü duyacaktı. Üzerinde yaşadıkları topraklarda, işte

bu duyguyu anlatan güzel bir özdeyiş vardı. Ruslar "Vatanı olmayan kişi, ötmeyen bülbüle benzer" diyordu.

Hacı İslam Efendi, zamana karşı yarışıyor, bağını bahçesini, malını mülkünü elden çıkarıp, Kırım'ı terke hazırlanıyordu.

Önce, Küçük Lambat'tan Akmescit'e, oradan da trenle liman kenti Odesa'ya (Hacıbey) gidilecekti. 20. yüzyılın ilk yarısında, Sovyetler Birliği'nde en güvenli ve kolay yolculuk, trenlerle yapılıyordu. Zaten karayolu da yok denecek kadar azdı.

Akmescit'in yakınında Akyar (Sivastopol) Limanı vardı, ama orası, Rusya'nın büyük askeri deniz üssüydü.

Hacı İslam Efendi, eşini, çocuklarını toparladı, akraba ve komşularıyla vedalaştı, büyük bir randevu için yola koyuldu. O randevunun adresi belliydi: İstanbul...

Altından imal edilen semaverler, Rusya'dan kaçan insanların gelecek güvencesi oldu

1917 Bolşevik İhtilali, beraberinde o koskoca Rusya İmparatorluğu'na yeni bir ekonomik düzen getiriyordu. Artık, ferdi mülkiyete veda ediliyor, tüm üretim araçları devletin malı oluyordu. Bu durumdan çok tedirgin olan halkta, gelecek endişesi başlamıştı.

İhtilalin ilk dört yılında, Rus ekonomisi, kelimenin tam anlamıyla çöktü. Devlet Başkanı Lenin, ekonomiyi yeniden canlandırmak amacıyla eskiye dönüş yapmak zorunda kaldı ve "NEP" (Novaya Ekonomicheskaya Politika) adını verdiği ekonomi politikasını yürürlüğe koydu. Bu, Sovyet ekonomisini düzeltebilmek için başvurulan geçici bir yöntemdi.

Ülkeyi terk etme çareleri arayan halk ise, NEP politikasına asla güvenmiyor, çiftini çubuğunu, bağını bahçesini, hatta bir göz evini elden çıkarıp, "altın"a dönüştürmenin çarelerini arıyordu.

Bazı insanlar da, tasarruf ettiği altınları eritip, bakırla karıştırdıktan sonra elde ettiği yeni alaşımla semaver imal ettiriyor, ülkeyi resmi veya kaçak yollardan terk ederken, bu servet değerindeki semaverleri zati eşya olarak beraberinde götürüyordu.

Altından imal edilen Rus semaverlerine "misvar" adı verilmişti. Rusya'dan ve Kafkaslar'dan Türkiye'ye göç eden pek çok ailenin evinde, kalayla kamufle edilmiş altın misvarları görmek mümkündü. Zaten, semaverin anavatanı da Rusya'ydı. Bu arada altınla karıştırılıp, semaver yapılan bakıra da Kafkasya bölgesinde "mis" adı verilmişti.

Sabri Ülker: "Rusya'dan 10 rubleyle yola çıkabildik"

Devletler Ailesi, 1929 yılının 7 Haziran günü Rusya'yı terke hazırlanırken, ailenin en küçük ferdi 9 yaşındaki Sabri, yaşananları dehşetle izliyordu. Yaşı küçüktü, ama her şeye aklı eriyordu. Adeta olayların fotoğrafını çeker gibiydi. Odesa Limanı'ndan, kendilerini İstanbul'a götürecek şilebe binmeden önceki gözlemlerini, 74 yaşındayken, iş hayatına atılışının 50. yıldönümü münasebetiyle *Asomedya* dergisinin kendisiyle yaptığı söyleşide şöyle anlatacaktı:

> Kırım'da durumun dayanılmaz hale gelmesiyle, rahmetli babam Türk pasaportlarını alarak Moskova'ya gitti ve oradaki bazı Ruslar ve elçiliğin yardımıyla anavatana dönüşü hallederek sevinçle geldi.
>
> Altı nüfuslu bir aile idik. Şahıs başına 3 bin ruble [Rusya'nın para birimi] götürebileceğimiz bildirilmişti. O tarihlerde, 1 ruble, 1 Türk Lirası; 8 ruble de 1 sarı lira idi.
>
> Çıkış kontrolünü G.P.U. [Rus Gizli Polisi] yapıyordu. Komiser, bütün paramızı alarak, çekmecesine soktu. G.P.U.'ya itiraz edilemezdi; G.P.U.'nun götürdüğü kimse, aranıp sorulamazdı. Tabancalarını, masanın üzerine koymuşlardı.
>
> Ağabeyimin, "Yolda yiyecek bir şeyimiz yok. Yol da bir hafta sürecek. Şileple gidiyoruz" demesi üzerine, bizim paramızdan 10 ruble iade ettiler.
>
> İstanbul'a geldiğimizde, şamandıraya bağlanan gemiden çıkmak için sandal paramız yoktu. Ne var ki, anne tarafından akrabalarımız bizi karşılamaya çıkmışlardı.

Ahsen Özokur: "Dedem; serveti değil, aileyi düşünmüş"

Hacı İslam Efendi, yıllardan beri "yastık altı"nda biriken güvencesini, o dönemin şartlarında acaba Türkiye'ye götürebilecek miydi? Bu sorunun cevabıyla birlikte, ailenin özgürlüğe yolculuğunun tüm ayrıntılarını Ahsen Özokur, halası Sıdıka Hanım'dan öğrenmiş.

Şimdi, kâh düşündürecek, kâh gülümsetecek detaylarla dolu, adeta kurgulanmış film senaryosunu andıran göç öyküsünü Ahsen Özokur'dan dinleyelim:

> Aile, 1929 yılında Kırım'dan Türkiye'ye göç etmeden önce, Sıdıka Halam nişanlanmış. Hatta o kadar ki, çeyizi dahi hazır-



(Grafik: Süleyman Perol)

mış. Ama doğrusu, kiminle nişanlandı, bilmiyorum. Zaten ailede, bu gibi konular pek konuşulmazdı. Halam, hem nişanlısını hem de çeyizini Kırım'da bırakıp, ailesiyle birlikte İstanbul'a gelmiş. Dedem de bu şartlar altında herhalde kızını oralarda bırakamazdı.

Sıdıka Halam, ailenin Kırım'dan göç hikâyesini anlatırken, çok ilginç bilgiler vermişti.

Aile, yurtdışına çıkış izni alınca, sanırım yılların birikimini "altın"a dönüştürmüşler. Bu altınların bir kısmını kapalı bir kaba yerleştirip, evlerinin bahçesindeki tavuk kümesinin içine gömmüşler, bir kısmını da Türkiye'ye götürmek istemişler. Onun için halam, Türkiye'ye götürülecek olan altınların bir miktarını yorganın içine, bir miktarını da düğmeli eteğinin kıvrımlarına yerleştirip, etrafını dikmiş.

Aile, Odesa Limanı'nda gümrüğe girmek üzereyken, orada bulunan bazı kişiler, dedeme şu uyarıda bulunmuş:

"Üzerinizden para, altın gibi kıymetli eşya çıkarsa, sizi sorgusuz sualsiz hemen Sibirya'ya, sürgüne yollarlar."

Dedem, limanda bu uyarıyı aldıktan sonra, aile fertlerine aynen şunları söylemiş:

"Yorganı da, eteği de bir duvar dibine bırakın. Çocuklarımın

İstanbul'a ulaşıp, Galata Köprüsü'ne çıktıklarını görsem, o bana yeter. Çocuklarım, isterlerse dilensinler..."

Dedem, çok vakur bir insanmış. Her şeyden önce aile fertlerinin canını kurtarmak istemiş. Evet, çaresizlik karşısında, "Dilenci olsunlar, ama yeter ki canları kurtulsun" demiş.

Halamdan bu sahneleri çok ayrıntılı bir şekilde dinlemiştim. Dedemin, eşi ve çocuklarına yaptığı bu uyarıdan sonra, Sıdıka Halam, içine altın gizledikleri yorganı da, eteği de bir sokağın köşesine atmış.

Halam, bunları anlatırken, aynen şu değerlendirmeyi yapmıştı: "Evet kızım, altınlı yorganı da, eteği de bıraktık. Onları kimseye veremezdik. Çünkü içindeki altınlar, herkesin başına iş açabilirdi."

Ailemiz, kendilerini tehlikeye sokacak eşyalarını bıraktıktan sonra gümrüğe girmişler. Rus gümrük memurları, babaannem ve halama, "Üzerinizde takı olarak ne varsa, çıkarın" demiş. Gümrük memuru, çıplak silahını da masanın üstünde tutuyormuş. Yani ailemiz, silah tehdidi altında yolculuğa çıkmak üzereymiş.

Babaannem ve halam, Rus memurun uyarısı üzerine küpe ve yüzüklerini çıkarıp, masaya koymuşlar, dedem de saatini... Memur, bu defa "Paranızı çıkarın!" demiş. Dedem, cebini masaya boşaltmış.

O sırada, Rusça bilen Asım Amcam, memura, "E, paramızı da aldınız. Bir hafta yol gideceğiz, biz gemide ne yiyip içeceğiz?" demiş. Memur da, sanki bağışlar gibi, dedemin masaya koyduğu paradan bir miktarını uzatarak, "Alın, bu size yeter" diyerek iade etmiş.

"Karadeniz'deki fırtına, İstanbul'a vuslatı geciktirmiş"

Babamlar, kendilerini İstanbul'a götürecek şilebe binerken, trajik bir başka sahneye tanık olmuşlar. Gemide bulunan bir erkek, limandaki bir kadın ile yanında bulunan çocuklara sürekli el sallıyor, onlara yüksek sesle bir şeyler duyurmaya çalışıyormuş. Karadakiler ise, hıçkıra hıçkıra ağlamaktaymış. Bizim aile fertleri, bu sahneyi seyrederken, dedem merak etmiş ve ilgililere sormuş; ortaya, çok acıklı bir ayrılık hikâyesi çıkmış...

Gemiden el sallayan kişi, karada hıçkırığa boğulan kadının kocası, çocukların da babasıymış. Baba, 1917 Bolşevik İhtila-

li sırasında yurtdışındaymış. Yıllardır yaşadığı gurbetten şilebe binmiş ve Odesa'ya gelmiş. Ancak, onun gemiden karaya inmesine izin vermiyorlarmış. Kadın ve çocukların hasret gidermek için gemiye binmelerine de izin yokmuş. O sırada bizimkiler gemiye binmiş. Yürek parçalayıcı bu sahne, geminin demir almasıyla sona ermek üzereyken, şilepte feryat eden adam, bir anda denize atlamaya kalkışmış. Dedem, tehlikeyi fark etmiş, hemen adamı sakinleştirerek, yanlış bir harekette bulunmasını önlemiş.

Bizimkiler çok heyecanlıymış. Geminin hareket düdüğünü bekliyorlarmış. Ama bir de bakmışlar ki, tekrar halatlar atılmış. Doğrusu çok merak etmişler. Çünkü bir an evvel oralardan uzaklaşmak isterken tekrar geminin iskeleye yanaşması, onların zihinlerine yeni "acabalar" getirmiş. Kim bilir; belki de, sokağa attıkları yorgan ve etekten kaynaklanan bir problemin çıktığını düşünmüş olabilirler.

Kısa süre sonra, mesele anlaşılmış: Kaptan, gece denizde fırtına uyarısı aldığı için, sabaha kadar yola çıkmamaya karar vermiş. Gece, beklenen fırtına patlamış, sabah ise deniz sakinleşmiş.

Öfkesi dinen Karadeniz'de, ailemizin "özgürlüğe kavuşma" yolculuğu başlamış.

"Rusya'ya komünizmi, aristokrat yaşantısı getirmiş"

Sıdıka Hanım, yeğeni Ahsen Özokur'a Rusya'daki Bolşevik İhtilali'nin nedenlerini anlatırken, "Kızım, bu ihtilal, boşuna olmadı" demiş. Yine, Ahsen Özokur, dünyayı sarsan o ihtilalin nedenlerini halasından öğrendiği kadarıyla naklediyor:

> Aile büyüklerim, zaman zaman Kırım'daki yaşantılarını anlatırken, Bolşevik İhtilali'nden söz ederlerdi. Tabii, ihtilalden önce Kırım'da ve Rusya'da yaşanan ihtişamı anlatırlardı.
>
> Sıdıka Halam, Rus hanımların kürkler, mücevherler içinde, sabahlara kadar çılgınca eğlendiklerini, yediklerini, içtiklerini naklederdi.
>
> Çarlık döneminde, ölçüsüz safahat varmış. Halam, o dönemde yaşadıklarını anlatırken, "Kızım, Bolşevik İhtilali boşuna olmadı" demişti. Bu vesileyle, şunu da ifade etmek istiyorum; ihtilal öncesi bizim ailemiz varlıklıymış. O dönemde, ailelerin at arabası sahibi olması bir ayrıcalıkmış. Ailemizin at arabası da varmış.

Ahsen Özokur'un, ailenin göçü sırasında 24 yaşında olan halası Sıdıka Hanım'dan dinlediği bilgiler bunlar... Aynı konuda bir başka bilgi kaynağı ise Selçuk Berksan.

Berksan'ın babası Asım Bey, bu tarihi şilep yolculuğu sırasında 18 yaşındaymış. Olayları, dolu dolu yaşamış. Yıllar geçtikten sonra, ailenin başından geçenleri, çocuklarıyla paylaşmış.

Şimdi, Selçuk Berksan'ı dinleyelim:

> Babamlar, kendilerini Odesa'dan İstanbul'a getirecek İtalyan bandıralı şilebi, tam bir hafta boyunca Karadeniz'deki bu liman kentinde beklemişler. Gemi gelmiş; yolcular, gümrükten geçerken üstleri başları didik didik aranmış. Hatta ayakkabılarının ökçeleri dahi sökülerek, pençe arasında altın veya kıymetli bir taş var mı diye bakılmış.
>
> Efendi Babamın Kırım tebaasında Sovyet vatandaşı olan kardeşleri Seyit Ömer, Osman ve Mehmet ise, mecburen ata topraklarında kalmış. Türkiye Cumhuriyeti pasaportuna Moskova'da kavuşan Efendi Babam, kardeşlerini o kargaşa ortamında bırakmanın ıstırabı içinde yola çıkmış.
>
> Aileyi Odesa'dan İstanbul'a getirmekte olan şilep, muhtemelen Karadeniz sahilindeki Romanya ve Bulgaristan limanlarına uğrayıp, taşımakta olduğu yükleri o ülkelere indirmiş ve yeni yükler almış.

Aile, Türkiye'ye beş parasız geliyor

Takvim yaprakları 15 Haziran 1929 Perşembe gününü gösteriyordu. İtalyan bandıralı bir şilep, Rusya'nın Odesa Limanı'ndan İstanbul'a yolcu ve yük getiriyor, Karaköy'deki Salıpazarı İskelesi açıklarında demir atarak bir dubaya bağlanıyordu.

Şilep, taşıdığı yüklerin yanı sıra sınırlı sayıdaki kamaralarına da yolcu almıştı. Yolcular arasında, Kırım'dan Türkiye'ye muhacir (göçmen) olarak gelen altı kişilik Devletler Ailesi de vardı.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, İstanbul'da yeterli rıhtım olmadığı için, gemiler Marmara Denizi ve Boğaz'da açığa demirler, yolcular da sahile sandallarla taşınırdı.

Devletler Ailesi'nin karaya çıkabilmesi için ceplerinde sandalcıya verecek tek rubleleri dahi kalmamıştı. Çünkü son rublelerini de bir haftalık deniz yolculuğunda ekmek parası yapmışlardı.

Aile, parasızlık ve çaresizlik içinde, karaya çıkabilme imkânlarını

düşünürken, rıhtımdan şilebe doğru yaklaşan bir sandal, onları özgürlüğe kavuşturmakla görevli kişileri taşıyordu.

Sandal yaklaşınca, içindeki kişiler net olarak seçilmeye başlandı. Evet, şilebe doğru gelmekte olan sandalda, anne Şakire Hanım'ın kardeşleri Ahmet Ziya Bey ile Hafız Rıza Bey vardı.

Akrabaları tarafından deniz ortasında karşılanan Devletler Ailesi, Salıpazarı'ndan Türkiye'ye adım atarken hayata "sıfır"dan başlayacaktı. Çünkü mazi, onlar için bir ders, ati ise hedefti...

Aile, bir anda evsiz barksız hale düşmüştü. Ancak, akrabalarına güvenerek yola çıkmış, koskoca Karadeniz'i aşmıştı.

Anayurt Türkiye, Devletler Ailesi için güvenli bir sığınak olacaktı. Geldikleri ülkede harp darp çok gerilerde kalmış, Kurtuluş Savaşı yaşanmış, Cumhuriyet'le birlikte, geleceğe umut ve güvenle bakan bir millet oluşmuştu.

Rus gümrükçülerin içine bakmadıkları kutudaki sır...

Devletler Ailesi, Kırım'dan ayrılıp Türkiye'ye doğru yola çıkarken, yanlarına taşınabilir ufak tefek eşyalar almıştı. Bu eşyalardan en hacimli olanı bir yorgandı. Ancak, o yorgan, daha Türkiye'ye ulaşmadan, Odesa'da bir sokağa terk edilmişti.

Şakire Hanım'ın yeğeni Nihat Öner, ailenin birinci ve ikinci kuşağıyla aynı dönemde yaşamış; Kırım hatıralarını da halası, eniştesi ve kuzenlerinden dinlemişti.

Nihat Öner, o dönemle ilgili anılarını anlatırken, halası Şakire Hanım'ın evindeki Rus yapısı bir semaverin varlığından söz ediyordu. Ailenin ikinci kuşağından Ahsen Özokur ise, dedesinin evinde o semavere rastlamadığını, Kırım hatırası bu eşyanın, sık sık taşınmalar nedeniyle kullanımdan çıkarılmış olabileceğini ifade ediyor.

Nihat Öner'den semaver hikayesi dinlenirken, insan ister istemez, Rusya ve Kafkasya'dan Türkiye'ye kaçanların beraberinde getirdikleri misvarları hatırlıyor...

* * *

Devletler Ailesi'nin Kırım'dan Türkiye'ye getirdiği eşyalar arasında, kılık kıyafetin yanı sıra bir de kutu varmış. Odesa Limanı'ndaki Rus gümrük memurları, her şeyi didik didik aramalarına rağmen, o kutuya dokunmamışlar.

Ailenin tek kız evladı Sıdıka Hanım, yanından hiç ayırmadığı

bu kutunun esrarını, aradan yıllar geçtikten sonra yeğeni Ahsen Özokur'a anlatmış.

Rusların el sürmediği o kutuda acaba ne vardı?.. Ahsen Özokur, hem o kutuyu görmüş, hem de hikâyesini halasından dinlemiş:

> Dedem ve büyükannem, Kırım'dan gelirken, sanırım taşıyabildikleri giyim kuşam gibi zati eşyalarını yanlarına almışlar.
>
> Bu eşyalar arasında, bir kutu ile kahve değirmeni ve şekerlik de varmış. Değirmeni ve şekerliği görmüştüm.
>
> Tabii, bizim yetişme çağımıza kadar çok zaman geçmiş. Belki ufak tefek eski eşyalar da vardı, ama onları görmedim.
>
> Gelen bu eşyalar arasında, halamın özenle koruduğu bir kutu bulunuyordu. Halam, o kutunun içinde muhtelif dualar ve İsm-i A'zam [en büyük isim – Allah'ın bütün isimlerini kendinde toplayan isim] olduğunu söyledi.
>
> Kutuyu gösterirken de, "Bak kızım, gümrükte her nedense bu kutunun kapağını açıp bakma ihtiyacı hissetmediler. Diğer eşyaları ise, inceden inceye araştırmış, didiklemişlerdi. Belki bu kutumuzu, içindeki İsm-i A'zam korumuştur" dedi.

Ali Ülker: "Dedemlerin Kırım'dan iyi hatıraları yoktu"

Ailenin Odesa Limanı'nda başlayıp İstanbul'a uzanan gemi yolculuğunun ayrıntılarını, Ali Ülker de dedesinden dinlemiş.

Aslında Sabri Ülker, pek de iyi hatıralarla ayrılmadığını sık sık ifade ettiği Kırım'ı anmak ve anlatmak istemezmiş. Ancak, yeri ve zamanı gelince, orada yaşadıklarını; çocukları, torunları ve dostlarıyla paylaştığı olurmuş.

Sabri Ülker, torununa anlattığı hatıralarında, Rusya'dan yurtdışına çıkarabildikleri sınırlı miktardaki parayı gemide harcadıkları için İstanbul'a beş parasız ulaştıklarını, dolayısıyla ceplerinde, kendilerini karaya çıkaracak sandal paraları dahi olmadığını anlatmış.

Ali Ülker ise dedesinden dinlediği bir haftalık Karadeniz yolculuğunu şöyle naklediyor:

> Dedem, "Kırım" ismini işitince, adeta kaskatı olur, orada yaşananları bizlerle paylaşmaktan kaçınırdı. Aile Kırım'ı terk ederken, dedem henüz 9 yaşındaymış. Ama her şeye aklı eriyormuş.
>
> Dedemin sakin olduğu dönemlerde kendisinden, Kırım'ı terk ediş hikâyelerinin Karadeniz bölümünü dinlediğimde, bana şunları söylemişti:

"Bizi, Allah kurtardı. Deniz yoluyla İstanbul'a geldik. Gemiden karaya çıkmak için, sandala verecek paramız yoktu. Aslında bir miktar para saklamıştık, ama Kırım'dan ayrılırken gümrükten geçirmeye korktuk. Eğer Rus gümrükçüler bizi o halde yakalayacak olsa, akıbetimiz ya sürgün ya da ölüm cezası olacaktı. Bütün bunlara rağmen, rejimin müsaade ettiği çok az bir parayla yola çıktık. O paranın büyük bir kısmına, bu defa gümrük memurları el koydu. Sadece tayın [asker azığı, asker ekmeği] alabilecek kadar bir paramız kalmıştı. Onunla da 7-8 günlük Karadeniz yolculuğunda gemiden kuru ekmek aldık.

İstanbul'a geldiğimiz zaman, sandala verecek paramız olmadığı için karaya çıkamıyorduk. Ancak, akrabalarımız sandąlla gelerek, bizi gemiden alıp memleketimize kavuşturdu. Salıpazarı İskelesi'nde vatan topraklarına adım attığımız zaman, hürriyetin kıymetini iyice anladık."

Davutoğlu: "Sabri Amca, göç anılarını mahfuz tuttu"

Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, Ülker Grubu Başkanı Murat Ülker'in çocukluk ve okul arkadaşı. Davutoğlu, Ülker Ailesi'yle ilkokulu bitirdiği yıl tanışmış. Daha sonra, Ülker Ailesi ile Davutoğlu Ailesi dost olmuş; bu dostluk, hısımlığa kadar gitmiş; Ahsen-Orhan Özokur çiftinin evlatları Ahmet Özokur, Sare - Ahmet Davutoğlu çiftinin kızları Sefure ile hayatını birleştirmiş.

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, ortaokul yıllarından başlayarak, günümüze kadar yaşamının tüm safhalarında Sabri Ülker Ailesi'yle adeta kader birliği yapmış.

Davutoğlu, bu arada Sabri Ülker'i bir akademisyen titizliği içinde gözlemlemiş.

Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Sabri Ülker'den bahsederken, "Sabri Amca" diye hitap ediyor.

Ahmet Davutoğlu'nun, Sabri Ülker'le ilgili anılarında çok önemli kilometre taşlarının yanı sıra, bir bilim insanının tespit edebileceği gözlemler de bulunuyor. Bu gözlemler arasında, ailenin Kırım'da yaşadığı travmanın Sabri Ülker'in hayatındaki etkileri de yer alıyor.

Şimdi, Kırım'da, Bolşevik Devrimi'yle birlikte yaşanan trajik olayların, Sabri Ülker'e yansımalarını Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'ndan dinleyelim:

Sabri Amca ile sohbet etme imkânı bulduğum zaman, birkaç şeyi merak edip, hep onları deşmeye çalışırdım. Bir tane-



Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, "Sabri Amca" diye bahsettiği Sabri Ülker'in, Kırım'da yaşadığı travmalardan dolayı, radikal kırılmalardan tedirgin olduğunu söylüyor.

si, aile geçmişi itibariyle hep dikkatimi çekerdi; bir muhaceretin her zaman bir hikâyesi vardır, yani yerleşik olanın hikâyesi daha azdır, bulunduğu çevreyle alakalıdır, ama öyle veya böyle bir yerden bir yere göçmüş ve yeni bir hayata başlamışsa, hele geldiği yerde saygın bir aile geçmişi, konumu varken, başka bir mekâna gitmiş ve orada benzer bir saygınlık kurma çabası içine girmişse, bu hikâyenin kendisi bizatihi ilginçtir.

O zaman, Sabri Amca'nın hayatının o kısmını kendisinden dinlemekten büyük haz duyardık. Ancak, Kırım'dan çok fazla bir şey anlatmadı. Bilemiyorum, belki bu, muhaceretle ilgili bir şeydir. Özlemle, hasretle ve mecbur kalarak zorla bir toprağı terk edenlerin çoğunda görülen bir hususiyet...

Sabri Amca, muhaceretle ilgili anılarını hep mahfuz [saklı] tutmak isterdi. Bazen biz sorduğumuzda da sanki bütün o hatıraları bize taşıyarak, o dönemi uyandırmak gibi olacağını düşünürdü belki... Dolayısıyla ben, bu hatıraları hep kaçırılmış bir fırsat olarak görürdüm. Belki Kırım'la ilgili daha fazla hatıralar dinleyebilseydik, o muhaceretin etkisini hissedebilirdik. Ama yine de bazı ipuçlarını Sabri Amca'nın sohbetlerinden çıkarırdık.

Ailenin Kırım'da bulunuşlarının geçici olmadığı aşikârdı. Ancak, Rus Devrimi sonrasında ailenin o dönemle ilgili ciddi acılar yaşadığını hissederdik. Bunun, Sabri Amca'ya bir şekilde dev-

redildiğini, orada büyük bir kültürel kıyım yaşandığını, biraz da ailenin ilmiye ekolünden gelmesi bakımından, o kaybedilen şeylerle ilgili bir ıstırap yaşadığını hissederdik. Ama bunu, olaylara döküp anlatmazdı. Belki de, bu sebepten Sabri Amca radikal değişiklik ve devrimvari şeylere biraz, eski söyleyişle, teenniyle [ilerisini düşünerek acele etmeme] dururdu. Olumlu ya da olumsuz olmasına bakmazdı. Belki orada yaşanan tecrübelerden dolayı, radikal kırılmalardan Sabri Amca tedirgin olurdu.

Sabri Amca'nın Kırım'da yaşadıkları, belki iş hayatına da yansıdı. Çok radikal kararlarla bir şeyden bir şeye geçivermek değil de, yeni bir alana girecekse, deneye deneye, yavaş yavaş, hissede hissede, benimseye benimseye, o alana girerdi. Bunların bir kısmı, sanki yaşanan aile tecrübeleriyle alakalı. Çok radikal bir değişimin, yapıcı olmaktan çok, yıkıcı unsurlar taşıyabileceği, bunun da hani o Rus Devrimi'ni müteakiben orada yaşananların, kök salmış bir ağacın yerinden sökülmesi gibi bir hissi, bu konulara çok girmemesine rağmen, her halinden hissederdik. Onun yaşadığı Kırım'ı dinleyebilseydik, bir tarihi vesika olurdu. Ama hep kendi hayatına, karakterine taşıyabilecek şekilde, bu tarz izler hissettik.

1916-1920 yılları arasında yaşanan olaylar

Hacı İslam Efendi'nin ailesi Kırım'da vatan özlemi çekerken, sığınmak zorunda kaldıkları Rusya İmparatorluğu'nda ise, bir ihtilalin ayak sesleri duyuluyordu. Ama, gidebilecekleri yeni bir yurt yoktu. Zaten, "vatan" bildikleri toprakları da düşman işgal etmişti. 1917-1923 yılları arasında her iki imparatorluk da tarih olacaktı...

- **6 Haziran 1916** – İslam'ın kutsal toprakları Hicaz'da "Emir" olarak görev yapan Şerif Hüseyin Paşa, Birinci Dünya Savaşı'nın en şiddetli olduğu bir dönemde İngilizlerle anlaşıp, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyan hareketi başlattı. Bu isyan sırasında, Mekke, Taif ve Cidde şehirlerini ele geçirdi. Hicaz Emiri'nin ihaneti üzerine, Medine'de bulunan Korgeneral Fahreddin (Türkkan) Paşa komutasındaki Kolordu, Ravza-i Mutahhara'yı (Hazreti Muhammed'in kabri) koruma altına aldı. Bu koruma ve savunma, 13 Ocak 1919'a kadar devam edecekti.

- **29 Aralık 1916** – Rus çarlarının çok itibar ettiği ünlü büyücü Grigori Rasputin, Çarlık Sarayı'ndaki bir davet sırasında önce zehirlenmek istendi, ardından esrarengiz bir şekilde öldürüldü. Rasputin, bir yandan büyücülük yaparken, bir yandan da devlet işlerine karışıyordu. Saray büyücüsü, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman yanlısı olduğu iddiasıyla öldürüldü.

- **16 Nisan 1917** – Yıllardan beri İsviçre'de sürgünde bulunan ve "Lenin" adıyla anılan Vladimir İlyiç Ulyanov, Rusya'ya dönerek, Sosyalist Devrim'in başlatılması çağrısında bulundu.

- **22 Temmuz 1917** – Rusya'da Çar'ın tahttan indirilmesi üzerine Aleksandr Kerenski başkanlığında geçici bir hükümet kuruldu. Kerenski, 15 Eylül 1917'de de Rusya'da cumhuriyet ilan etti.

- **10 Şubat 1918** – 34. Osmanlı Padişahı ve 99. İslam Halifesi II. Abdülhamid vefat etti.

- **16 Temmuz 1918** – Rus Çarı Nikolay ile hanedan mensupları idam edildi.

- **31 Ağustos 1918** – Vahideddin, son Osmanlı padişahı oldu. Osmanlı tarihinde son "kılıç kuşanma" töreni yapıldı.

- **30 Ekim 1918** – Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu ile galip devletler arasında Mondros Mütarekesi imzalandı.

- **13 Kasım 1918** – Birinci Dünya Savaşı'nın galibi İngiliz, Fransız ve Yunan ordularına mensup tam 73 parçadan oluşan savaş filosu, bu defa herhangi bir engelle karşılaşmadan İstanbul'a kadar geldi ve limana demirledi. İşgalci devletlerin askerleri, Osmanlı komutanları ve Bahriye Mızıkası (Deniz Kuvvetleri Bandosu) tarafından karşılandı. Müttefik İşgal Kuvvetleri, 2 Ekim 1923'e kadar, yaklaşık beş yıl süreyle İstanbul'da kalacaktı.*

- **16 Mayıs 1919** – Mustafa Kemal Paşa ve on sekiz arkadaşı, İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgalinden hemen sonra Milli Mücadele'yi başlatmak amacıyla Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan Samsun'a hareket etti.

* *Atlas Tarih Dergisi*, Şubat-Mart 2014, sayı: 25, sayfa 64 - Gazanfer İbar, "İşgal Günlerinde İstanbul".

- **11 Nisan 1920** – Osmanlı Sadrazamı (Başbakan) Damat Ferit Paşa, Kuvva-i Milliye aleyhinde bildiri yayımladı.



- ***23 Nisan 1920** – Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'dan başlattığı Milli Mücadele hareketi, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasıyla siyasi bir kimlik kazandı. Anadolu ve Trakya'daki halkın temsilcilerinden oluşan Meclis, 29 Ekim 1923'te de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunu ilan edecekti.*

- **22 Mayıs 1920** – Batı Trakya, Yunanlar tarafından işgal edildi.

- **10 Ağustos 1920** – Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını hükme bağlayan Sevr Antlaşması, Fransa'nın başkenti Paris'e 3 km mesafedeki Sevr (Sèvres) banliyösünde bulunan Seramik Müzesi'nde imzalandı. Kurtuluş Savaşı'nın Türklerin galibiyetiyle sona ermesi üzerine, 24 Temmuz 1923'te İsviçre'de imzalanacak olan Lozan Antlaşması, Sevr Antlaşması'nı geçersiz kılacaktı.

- **7 Ekim 1920** – Adı daha sonra *Resmî Gazete* olarak değiştirilecek olan *Ceride-i Resmiye* gazetesi Ankara'da yayın hayatına başladı.

Murat Ülker: “Babama, aslımızı sordum ‘Biz, Evlad-ı Fatihan’ız’ dedi”

Kırımlı Devletler Ailesi’nin üçüncü kuşak temsilcilerinden Murat Ülker, ailenin 1929 yılında Türkiye’ye muhacir olarak gelmesinden yaklaşık 80 yıl sonra “tarihe yolculuk” yaptı. Dedesinin ve babasının yaşadığı köyü ve evleri aradı. Bu arada akrabalarıyla da buluştu.

Ünlü Fransız sosyolog Gustave Le Bon, milletlerin tarihini, çiçek bahçesine benzetir; sanatçıları da bu bahçedeki çiçekler olarak tanımlar. Aslında, sadece sanatçılar değil, tüm aileler o bahçedeki çiçekler gibidir. Önemli olan, onları koruyabilmek...

Şair Lamartine de aileyi anlatırken “Her aile bir tarihtir; hatta okumasını bilene göre, bir destandır” diyor.

Kırımlı Devletler Ailesi’nin Türkiye’deki üçüncü nesil temsilcilerinden Murat Ülker, ailelerinin dününü araştırmak, onların bu yarımadadaki yaşantılarını öğrenip, yeni bilgiler edinebilmek amacıyla zaman zaman ata yurduna gidiyor. Orada; dedesinden, ninesinden ve babasından kalan izleri tespit ediyor; bu sayede, anılar dağarcığını zenginleştiriyor.

Ülker’in derlediği hatıralar içinde, hüznün yanı sıra, müthiş bir irade gücü vardır. O güç, aileyi yüzyıllar boyu ayakta tutar. Çünkü başarının şifreleri, o gücün içinde saklıdır.

Murat Ülker, ailenin 1929 yılında Türkiye’ye muhacir olarak gelmesinden yaklaşık 80 yıl sonra Kırım’dan derlediği bilgileri anlatırken, dinleyenleri de tarihi bir yolculuğa çıkarıyor.

Şimdi, Murat Ülker’le birlikte önce Kırım yolculuğuna çıkalım, ardından da aile büyüklerinin terk ettikleri yurtları konusundaki değerlendirmelerini öğrenelim...

> Babam Sabri Bey, doğduğu ata yurdu Kırım’dan, anayurdu Türkiye’ye 9 yaşındayken gelmiş. Ancak, yaşamı boyunca Kırım’ı görmeyi hiç ama hiç istemedi. Çünkü o topraklarda iyi bir hatırası olmadığını söylerdi. Bizim aileden, Kırım’a, önce Selçuk Bey [Berksan] gitti. Ama dönüşünde, “Akrabalardan kimseyi göremedim” dedi.

Doğrusu, "baba yurdu"nu çok merak ediyordum. Gitmeye karar verdim. Gitmeden önce de, babamların eski arkadaşı, İstanbul'da oturan Kurt Seyit Bey'i [Çalı] ziyaret ettim. Seyit Bey, bu ziyaret sırasında, "Dedenizin yaşadığı Korbek köyünün adı değişmiş, 'İzobilnoe' olmuş" dedi.

Seyit Bey'den Kırım'la ilgili kabataslak bilgiler ve tarifler aldıktan sonra, bankamızda yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmış olan Sayın Kemal Unakıtan ve holdingimizin genel müdürü Atilla Bey'le [Kurama] yola çıktık. Hem Kemal Bey hem de Atilla Bey, Kırım asıllı Tatar. Yol arkadaşlarım arasında, Murat Işık ile Dr. Fikri Gökbörü Kançal da bulunuyordu. Fikri Bey'in annesi de Kırım Tatarlarından. İsviçre asıllı eşi ise, Tatarların "han mezarları" üzerine doktora yapmış.

İşte böyle bir arkadaş grubuyla Kırım'a ulaştık. TİKA [Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı] tarafından tahsis edilen aracın Tatar asıllı şoförü, bizi önce bir hastaneye götürdü. Hastaneyi, ENKA yapmış; kapı, pencere, cam ve çerçevesini de biz göndermişiz.

Daha sonra, dedemlerin köyünü aramaya başladık. Babam bana yıllar boyu, köylerinin coğrafi konumunu anlatmıştı. İşte o arayış sırasında, bir noktaya geldikten sonra, "Herhalde, buradan sapmamız lazım" dedim.

Sapaktan saptık, yolda bir Rus'la karşılaştık. Köyümüzün yeni adını Kurt Seyit Bey'den öğrendiğim için, "İzobilnoe" diye sorduk; Rus köylü, hemen gösterdi. Köyün coğrafyası, babamın bana anlattıklarına uyuyordu. Yukarıda, "Çadır Dağı" dedikleri bir dağ var. Bir de dere akıyor. Bulunduğumuz yerden aşağı doğru bakınca, tarihi Aluşta kenti gözüküyor. Ufkumuz, Karadeniz'le birleşiyor.

Yöre halkıyla konuşmaya başladık; kim ve nereli olduğumuzu öğrendiler, "Burada bir cami vardı, yıkıldı" dediler. Sonra yeniden yapılmış, ama yine yıkılmış. Dedem Hacı İslam Efendi'nin evi, o yıkılan caminin yanındaymış. Şimdi cami de yok, ev de... Hatta bizim köyün mezarlığı da...

Ruslar, bunların hepsini haritadan silmiş.

Etrafımıza bakındık, karşılaştığımız köylülere, "Bir Tatar bulalım" dedik. "Tatarlar, köylerin en üst noktasına ev yaparlar" dediler. Çıktık köyün tepesine. Tatar'ın evini bulduk. Ama aynen Türklerin evi gibi, tamamlanmamış bir inşaat... Çünkü Türk de, Tatar da hep yapmaya devam edecek...



Murat Ülker, ailesinin hikâyesini Hulûsi Turgut'a ayrıntılı bir şekilde anlattı.

Tatar'ın evine girdim. Önce çevreyi yokladım, sonra evin içinde insan aramaya başladım. Baktım, olacak gibi değil; boşluğa, "Selamünaleyküm" dedim. Kimseleri görmüyordum, ama evin içinden, "Aleykümselam" cevabını aldım.

Rahatlamıştım. Doğru yere gelmiştik. Biraz ilerledim. Baktım, bir kadıncağız, fırının başına geçmiş, dilimlediği bayat ekmekleri kızartmaya çalışıyor. Evin erkeği, "Bizim eve misafir gelmiş" dedi. Bizi üst kata çıkardı. Yani Türk usulü; hane halkı alt katta oturuyor, üst katta da misafir ağırlıyorlar.

Genetik bir şey herhalde, bizim ev de yapılırken, misafir salonunun üst katta olmasını istedim. Mimarlar, buna karşı çıktı. "Böyle ev olmaz, yanlış yapıyorsunuz" dediler. Ben de kendilerine, "Öyle istiyorum" cevabını verdim. Şimdi, Kırım'dan bizi ziyarete gelenler, ev düzenimizi görünce, hayret ediyor ve aynen bizimki gibi..." diyorlar.

Ülker'e, Kırım'da "Ülker bisküvisi" ikram ettiler

Ülker, ziyaret ettiği bir köyde, sadece iki Türk ailenin oturduğunu, ama onların da birbirleriyle kavgalı olduğunu görmüş. Ülker, bu manzarayı naklederken "Tipik Türk tavrı" değerlendirmesi yapıyor:

Evet, Tatar'ın evinde, üst kata oturduk. Bize, bisküvi ikram ettiler. Yol arkadaşlarım, "Yiyelim mi, yemeyelim mi?" diye bakıyorlar. Bir de ne göreyim, ikram ettikleri bisküvi, bizim Kiev'deki fabrikanın malları... "Problem yok, ses çıkarmayın, yiyin" dedim. Bisküvileri yedik, sonra ev sahibine, "Devletlerden kim var?" diye sordum. Köyün alt kısmının üst tarafında Devletlerden bir ailenin oturduğunu söylediler.

Korbek'te Tatar evini ziyaretten sonra, bu defa akraba evi aramak için köyün alt tarafına gittik. Orada da tek başına kalmış bir ev bulduk. Güzel, aşıboyalı bir binaydı. Evin sahibi bir Türk'müş. Ona, Devletlerin evini sorduk; gösterdi. Gösterirken de, "Biz, onlarla kavgalıyız" dedi. Tipik Türk tavrı... Köyde iki Türk var, ancak birbiriyle kavgalı...

Birinci evden ayrılıp, ikinci eve gittik. Evin erkeği kapıdaymış. Kendimi, "Benim adım Murat. İslam'ın torunuyum" diye tanıttım. Karşımdaki kişi, önce bir "Ooo..." çekti, sonra "Ben sana anlatayım..." dedi. Konuşmaya başladı. Biraz Slavca, biraz Tatarca, biraz da Türkçeyi karıştırıp hikâye ediyordu. Sonra, evine buyur etti. Önümüze, tabak içinde bir iki meyve getirdi. Anladığım kadarıyla, ikram edecek başka bir şeyleri yoktu. İzin istedik ve evden ayrıldık.

Bu ilk ziyaretimden sonra Kırım'a üç dört defa daha gittim. Ardından da Kırım'daki akrabalarımız İstanbul'a geldiler. Kendilerini, çiftlik evimizde misafir ettik. Bu buluşma sırasında, Sabri Bey de hazır bulundu. Evimiz, bir kütük evdi. İki odası vardı. Ocak yanıyordu. Misafirlere, yemek ikram ettik. Kırım'dan gelen akrabalar, "Murat, burası senin mi?" diye sordular, "Evet" dedim. "Çok yahşiymiş, iyi durumdasın" değerlendirmesi yaptılar. Ama o zaman ne iş yaptığımı bilmiyorlardı.

"Bolşevikler, akrabalık kurumunu da yok etmiş"

Kırım seyahatim sırasında gördüm ki, Bolşevik İhtilali döneminde, o topraklarda aile birliğini darmadağın etmişler. Ortada akrabalık filan kalmamış. Şimdi bölge normale döndükten sonra, "Benim dayım, senin köyden geçmiş, senin çeşmeden su içmiş" diyerek, akrabalık tesis etmeye çalışıyorlar.

Kırım ziyaretimizden sonra yaşlı bir hanım Türkiye'ye gelerek, Topkapı'daki fabrikaya kadar ulaşmış. O sırada bizler yoktuk. Bırakmış olduğu not üzerine, kendisini buldurduk. Aç ve

perişandı. Aldık, eve götürdük. Baktık. Eski bir hemşireymiş. İkinci Dünya Savaşı döneminde, madalya kazanmış. Misafirimize hemen yemek ikram ettik. Çok duygulandı. Önündeki yemeği dahi yiyemedi.

Bu anlattığım olay, bir ramazan ayında meydana geldi. Misafirimiz, zengin iftar sofrasını görünce çok fena oldu.

Zaman zaman Kırım'da ihtiyaç sahibi olanlara destek sağlamak amacıyla para gönderiyorum. Gönderirken de, "Bizden geldiğini söylemeyin" diye tembihatta bulunuyorum. Bu yardımları "Helacı Lütfi" adındaki bir gönüllü dağıtıyor. Kendisi, Kırım'daki Milli Eğitim'de görevli üst düzey bürokratmış. Komünist yönetim gittikten sonra, ilk defa kapısı olan, içinde bol suyu akan tuvalet yapmış ve bunu iş edinmiş. Adı da bu becerisinden dolayı, "Helacı Lütfi" olarak kalmış. Lütfi, pedagoji kursları veriyor. Bu kurslara katılanlar arasında, Rus öğretmenlerin olduğunu da söyledi.

Kırım'a gönderdiğimiz yardımı bu vesileyle açıklarken, hatırıma, babam Sabri Bey'in şu sözleri geldi:

"Birisine yardım yaparken, o yardımı bir başka kişiye açıklamayın. Ancak, yardımı alan kişi açıklarsa, ona karışmam."

Babamın hayır işleri konusundaki düşüncesi öyleydi. Buna saygı duyuyorum. Ancak, yardımın bir ölçüde duyurulması gerektiği kanaatini de taşıyorum. Çünkü duyulsun ki, teşvik olsun.

"İnönü, babamlar geldikten sonra Kırım'a gitmiş"

Murat Ülker, Kırım ziyaretini anlatırken, dedesi Hacı İslam Efendi'nin Kırım anılarından da bir sahne naklediyor. Bu sahnede, İsmet Paşa'nın Kırım ziyareti var:

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Atatürk döneminde, İsmet Paşa [İnönü], Türkiye Başbakanı olarak Kırım'ı ziyaret etmiş. O tarihte, Kırım'da, Sovyetler Birliği'ne bağlı özerk bir yönetim varmış. Bu yönetimin başında da "Sapojnik Mehmet" isimli Türk asıllı bir başkan bulunuyormuş.

Paşa'nın ziyareti sırasında, bizim ailenin de konusu geçmiş. Bilindiği gibi ailemiz, İsmet Paşa'nın bu ziyaretinden önce Kırım'ı terk etmişti.

Türkiye Başbakanı, Sapojnik Mehmet tarafından ağırlanmış.

Dedem, İsmet Paşa'nın Kırım'ı ziyaretini işitince, Türkiye'deki çevresine şu öğütte bulunmuş:

"Biz, Kırım'da çok eziyet çektik. Göç ederek kurtulduk. Ama soydaşlarımız ve akrabalarımız orada kaldı. Şimdi, İsmet Paşa'nın ziyareti vesilesiyle mazide çektiklerimizi dile getirirsek, 'Geldikleri yeri kötülüyorlar' derler. Evet, çektiğimiz eziyet orada kalsın, bunu tekrar dillendirmeyelim."

Dedem Hacı İslam Efendi'nin tavrı öyleydi, ama babaannem Şakire Hanım, yaşlılığının son dönemlerinde Türkiye'de anarşi ve terör baş gösterince, "Kırım'da da böyle olmuştu. Komünistler geliyor..." derdi. Biz de nineme, "Şu haberleri artık dinleme nine..." dediğimiz zaman, inadına radyo açtırır, endişeyle terör haberlerini dinlerdi.

1930'lu yıllarda dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün Kırım'a yapmış olduğu ziyaretle ilgili, Kurt Seyit Çalı'da da ilginç bilgiler var. O bilgilere göre, Paşa'nın bu seyahatine Sabiha Gökçen de katılmış.

Kurt Seyit Çalı, o dönemin canlı tanığı olarak şunları söylüyor:

Yılını tam hatırlamıyorum ama, Tiyatro Mektebi'nde öğrenciyken, bir yaz tatilinde bizi acele okula çağırdılar. Türkiye Başbakanı İsmet Paşa, Kırım'ı ziyaret ediyormuş. Simperofol Sinema Tiyatro Salonu'nda [Kinoteatr Simperofol] Paşa onuruna sahne gösterisi yapılacakmış.

Çağrıyı alınca hemen okula gittik. Türkiye'den gelen büyük misafirimiz için sahne gösterisi yaptık. Bu temsil sırasında İsmet Paşa'yı göremedim, çünkü izleyicilerin bulunduğu kısım, sahneye nazaran daha karanlıktı. Dolayısıyla izleyicileri seçemiyorduk.

İsmet Paşa'nın, bu seyahate, Atatürk'ün manevi kızlarından Sabiha Gökçen'le birlikte geldiğini daha sonra öğrenecektim.

* * *

Türkiye'nin ilk Başbakanı İsmet İnönü ise, anılarında, 24 Nisan 1932 yılında gerçekleştirdiği Sovyetler Birliği seyahatinden ayrıntılı bir şekilde söz ediyor. İsmet Paşa, bu seyahate, eşi Mevhibe Hanım'la birlikte gitmiş. Türkiye Başbakanı, İstanbul'dan deniz yoluyla başladığı seyahat sırasında, önce liman kenti Odesa'ya uğramış, ardından da Moskova'da Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Stalin'le bir araya gelmiş. İnönü, anılarında, Leningrad seyahatinden de söz ediyor, ama Kırım konusu geçmiyor.[25]

25. İsmet İnönü, *Hatıralar*, cilt 2, s. 243-254, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987.

"Babam; 'Biz, Tatar değil, Tat'ız' derdi"

Murat Ülker, Kırım'a yapmış olduğu "tarihe yolculuk"lardan sonra, mensubu olduğu Devletler Ailesi'nin soy kütüğü konusunda da açıklamalarda bulundu. Ülker, bu açıklamalarda yer alan bilgileri, babası Sabri Bey'den dinlemiş.

Şimdi, Murat Ülker'in bu konudaki tespitlerine yer verelim:

"Soyumuz nereden geliyor? Ailemizin Kırımlılığı ne zamandan başlıyor?" sorularının cevabını aradığımda, babam "Evlad-ı fatihanız.[26] Biz Tatar değil, 'Tat'ız" derdi. "Tat"ın ne demek olduğunu da açıklarken şunları söylerdi:

"Tat, Kırım'a dışardan gelip yerleşen melez soydur. Tatarların şeceresi, betinde [sima] olur. Uzaktan görünce bilirsiniz ve 'Tatar' dersiniz."

Babamda Tatarlık çok azdı. Bu konuları araştırırken, ilim irfan sahibi birisi bana, "O halde, siz Karamanlısınız. Çünkü Karaman'dan, denizaşırı diyarlara sürgünler olmuştu. Sürülenler arasında Kırım'a gönderilenler de vardı" demişti. Fakat, işin gerçeğini şüphesiz Allah bilir.

Kırım'ın özelliği şudur: Kırım, Türk toprağıdır. Biliyorsunuz; Anadolu için, Türk toprağı denmez. Anadolu, zaten Rumcada "doğu illeri", "doğu eyaleti" anlamına geliyor. Anadolu, fethedilmiş bir topraktır. Kırım ise, öyle değil. Kırım'a Türkler geldiğinde, o yarımada boşmuş. Onun için bugün hâlâ Slavlar, Kırım'ın bağımsızlığını kabul ederler. Onlar, Kırım'ı ayrı bir cumhuriyet olarak görürler. Bu toprakların sahibi olan Altınordu [Altın Orda] Devleti parçalanınca, Kırım Hanlığı ortaya çıkmış.

Bir de aile şeceremize bakalım. Babamızın babası, Hasan oğlu Hacı İslam Efendi. Bu ismi, noter evraklarında dahi gördüm. Babamın ilk ismi ise "Mustafa", yani "Mustafa Sabri", amcamınki de "Ahmet Asım"...

Benim göbek adım da "İslam Murat". Ama, nüfus kaydında sadece "Murat" olarak görülüyor. Bu durumu babam şöyle açıklamıştı:

"Senin adını 'İslam Murat' koydum. Ama, göbek adını nüfusa kaydettirmedim. Birden fazla isim, insanı çok uğraştırır."

26. "Evlad-ı fatihan", Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle Balkanlar'ın fethine katılan "bey"lerin, "fatih"lerin soyundan gelenlere verilen sıfattır. Bu sıfat, günümüzde, Balkan Türkleri için de kullanılmaktadır.

Kırım'daki akrabaları, Murat Ülker'i ilk görüşte tanıyor

Sabri Ülker'in doğup, ailesiyle birlikte 9 yaşına kadar yaşadığı Korbek köyünde halen Devletler Ailesi'ne mensup beş aile bulunuyor. Bunlar, yaklaşık 50 kişiden oluşuyor.

Ülker Ailesi'nin Kırım'da yaşayan akrabalarından Dilaver Süleymanoğlu Devletof, Türkiye'den konukları gelince, onlarla yakından ilgileniyor; Türkiye'yi ziyareti sırasında da mutlaka Ülker Ailesi'yle buluşuyor.

Devletof'un altı çocuğu ve on üç torunu var. Çocuklarından dördü kız, ikisi erkek. Hepsini evlendirmiş. Kendisi de emekli. Babasının ismi Devlet Süleyman, annesi ise Sabiha. Annesini, 12 yaşındayken, "Devlet İslam" diye andığı Hacı İslam Efendi okutmaya başlamış. Sabri Ülker'in ablası Sıdıka Hanım'dan da söz ederken, "O, benim halamdır" diyor. Dilaver Süleymanoğlu Devletof'la Korbek köyünde görüştük. Şunları anlattı:

> 2005'te Murat Bey [Ülker] Kırım'a geldi. Önce bizi Akmescit'te çok aramış. Sonra benim haberim oldu. Türkiye'den gelen misafirlerin bulunduğu yere davet ettiler. Orada bulunanlardan biri bana, "Dilaver Bey, bak bakalım, bu grubun içinde Devlet var mı?" diye sordu. Ben de, hiç tereddütsüz Murat'ı gösterdim. Murat, bu tavrım karşısında hemen yanıma gelip, boynuma sarıldı.
>
> Murat'ın beraberinde Türkiye'den gelmiş on beşe yakın yol arkadaşı vardı. Devlet İslam'ı annemden dinlemiştim. Torununu karşımda görünce, hem çok heyecanlandım hem de mutlu oldum.
>
> Murat'ın ziyaretinden sonra, İstanbul'a gittim. Devlet Asım'ın [Asım Ülker] çocukları Selçuk ve Faruk'la da buluştum. Onlara, "Murat, Kırım'a gelip, akrabalarını buldu. O, daha balabandır [büyük]" dedim.
>
> İstanbul'da Murat'la da bir araya geldik. Kendisine, amcası Devlet Asım ile halası Sıdıka'yı sordum, vefat ettiklerini söyledi. Devlet Asım, hayattayken beni telefonla aramıştı. Kendisiyle uzun uzun konuşmuştuk.
>
> Özbekistan'dayken, annemden dinlemiştim; Devlet İslam, ailesini Türkiye'ye götürürken, bizimkiler de gitmek istemiş, ama şartlar müsait değilmiş. Çünkü bizim ailede, kalabalık bir çocuk nüfusu bulunuyordu.

Devlet İslam, Kırım'ı terk etmeden önce malını mülkünü satıp altına çevirmiş. "Peki, o altınlar ne oldu?" derseniz, onu da aile büyüklerimden öğrenmiştim; akrabalarımızın Türkiye'ye girişinde gümrükçüler altınlara el koymuş. Kendilerine, sadece ekmek parası vermişler. Onlar, Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldılar, ama ilk yıllarda orada da çok sıkıntı çektiler.





İşte, Ülkerlerin Kırım'ın Korbek köyünde yaşayan akrabaları Devletof Ailesi'nin fertleri... (Üstte soldan sağa) Küçük kızları Fatma, anne Naile, baba Dilaver, torun Feride ve büyük kızları Leman. Altta ise ailenin, orman yamacındaki evleri.

Dilaver Devlet, 1929'da Kırım'dan Türkiye'ye göç eden akrabalarının, beraberinde götürdükleri altınlarına, İstanbul gümrüğünde el konulduğu bilgisini ailesinden öğrenmiş. Oysa o altınlar Rusya'da, Odesa sokaklarında kalmıştı. Aile, köyden yola çıkarken yükte hafif pahada ağır olan bu serveti bir yorgan ile Dilaver Devlet'in "hala" dediği Sıdıka Hanım'ın bir eteğinin kıvrımları arasına gizlemiş, ama Türkiye'ye götürememişti.

Kim bilir, o yorganı sokaktan hangi gariban bulup, üstüne örttü?.. Yorganın altında yatanlar, acaba o çil çil Rus altınlarının ağırlığından rahatsızlık duymuş muydu?

Bu arada, eteği giyen talihli bayan kimdi?

Tüm bu soruların cevabını alabilmek için, ya falcı olmak, ya da Sabri Ülker'in anılarında anlattığı Rus Gizli Polisi GPU'nun 1930'larda Odesa'da görev yapmış bir ajanını bulmak gerek...

Hacı İslam Efendi, Kırım'ı terk etmeden önce altınlardan bir kısmını da kapalı bir kabın içine yerleştirip, "Belki bir gün bu topraklara geri dönebiliriz" düşüncesiyle Küçük Lambat'taki bugün yıkık olan evlerinin kümesine gömmüştü. Acaba define avcıları, geçen 85 yıl içinde o hazineye ulaşabildi mi?

Ülker kardeşlerden Kırım ziyaretlerine ambargo

Devletler Ailesi'nin birinci ve ikinci kuşak fertleri, 1929 yılında Kırım'dan Türkiye'ye göç ettikten sonra, maziyi belleklerinden silmeye çalıştılar. Hiçbiri, merak edip de Kırım'a gitmeyi düşünmedi. Bu konuda özellikle Asım ve Sabri Ülker'e yapılan ziyaret teklifleri de cevapsız kaldı.

Murat Ülker ise, Kırım'a ikinci ziyaretini ablası Ahsen Özokur'la birlikte yaptı. O ziyaret sırasında da, akrabalarına uğrayıp, aile büyüklerinin yaşadıkları toprakları gezdiler.

Ahsen Özokur'un Kırım ziyaretiyle ilgili izlenimleri şöyle:

> Babam, Kırım konusunda hemen hemen hiç konuşmazdı. Kırım konusu, çocukluğumuzda konuşulmuş olabilir. Belki, bu anlatılanları, ilgimizi çekmediği için dinlememişizdir. Ancak, kardeşim Murat'la benden Rusya'ya gitmememiz konusunda söz almıştı. Biz de, uzun süre gitmedik. Ama daha sonraki yıllarda gidip, ata topraklarını gördük.
>
> Kırım'a ilk gidişimde, akrabalarımızdan Dilaver Bey'i evinde ziyaret ettik. Kendisi, Selçuk Ağabeyime [Berksan] çok ben-

ziyor. Bizi, güzel bir şekilde karşılayıp, ağırladılar. Evi de güzel; her şey yerli yerinde ve düzgündü.

Bize, ikram için meyve getirdiler. Tabii, oranın şartlarında meyve bulmak biraz zor. Ama ceviz, fındık gibi kuru meyve ikram ettiler. Aslında bu ziyareti gerçekleştirdiğimiz sırada, meyve mevsimi de değildi, ona rağmen ikramlarını eksiksiz yaptılar.

* * *

Selçuk Berksan ise, babasının Kırım'ı ziyaret etmeme nedenini, bu arada kendisinin ziyaretine de karşı çıkışını şöyle anlatıyor:

Hacı İslam Efendi Ailesi'nin Sovyetler Birliği'nden Türkiye'ye gelişinden altı ay sonra Kırım'daki Tatarları sürgün etme olayı başlamış. Eğer bizimkiler acele etmeselerdi, herhalde onlar da Sibirya'ya sürgüne gönderilecekti.

Kırım'dan Sibirya'ya sürgün edilenler, tren vagonlarına adeta tıkılarak, günlerce aç ve susuz yolculuk yapmış. Sağ kalanların bir kısmı yol üzerindeki Özbekistan'a indirilmiş, bir kısmı da Sibirya'ya kadar götürülmüş. İşte böylesine dehşet dolu yolculuk sırasında, insanların çoğu hayatını kaybetmiş.

Babam, Kırımlılardan hep uzak durdu. "Kırım'a komünizmi bunlar soktu" diyerek, çok kızardı. Onların fazla dahli yokmuş, ama içlerinden, komünistlerle işbirliği yapanlar olmuş.

Bütün bunlara rağmen, ailemiz çeşitli vesilelerle Kırım'dan Türkiye'ye gelenlere ferdi yardımda bulundu. Bir ara, Kırım'dan Almanlarla birlikte Avrupa'ya kaçıp, daha sonra Türkiye'ye gelen bir hayli insan vardı. Onlar, başta İstanbul olmak üzere, çeşitli şehirlerde kurulmuş olan mülteci kamplarına yerleştirilmişlerdi. Bizim ailenin büyükleri, Tuzla'daki kampa gidip, onların birçoğunu kaldıkları yerden çıkararak, evde misafir ettiler. Hatta bazılarına da iş buldular. Bunlardan biri de Kurt Seyit Çalı'dır.

* * *

Sovyetler Birliği'nin dağılma döneminde [1990'lı yıllar], bir firmadan, Kırım'a davet aldım. Bunu öğrenen babam, çok rahatsız oldu; "Sakın gitme oğlum, çok yanlış yaparsın!" dedi.

Ayrıca, babama; hatıralarını yazması için çok teklifte bulunanlar oldu. Babam, mazide yaşadıklarından o kadar korkmuş ki, "Benim, oradaki akrabalarım zarar görür" dedi. Kimseye, hiçbir şey anlatmadı.

Yalçıntaş: "Sabri Beyleri, zekâ ve iradeleri kurtarmış"

Sabri Ülker, tüm yaşamı boyunca az konuştu, öz konuştu. Özellikle, Kırım konusundaki anılarını, kimselerle paylaşmak istemiyordu. Çünkü o anıların içinde, insanlığı rahatsız edecek sahneler vardı. Bu sahneleri tekrar yaşamayı ve dostlarını üzmeyi arzu etmiyordu. Ancak, kadim dostlarından Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş ve dünürleri, işadamı Mustafa Topbaş'a, ailenin Kırım'daki kasvetli yıllarından, kısacık da olsa söz etmişti.

Topbaş, Sabri Ülker'in Kırım konusundaki duygularını ve Türkiye'deki başarısını, şu kısacık veciz cümlesiyle özetliyordu:

"Sabri Bey, bisküviyi anlatırken sevinç, Kırım'ı anlatırken hüzün duyardı."

Nevzat Yalçıntaş da, Sabri Ülker'den dinlediği Kırım'dan Türkiye'ye göç olayını şöyle naklediyordu:

> Sabri Bey'in ailesi, bilindiği gibi Kırım'dan gelmiş. Onlar, komünist idareden kaçmışlar. Kırım'dan kaçanların çoğu, savaş gemileri içinde Romanya'ya, Romanya'dan Bulgaristan'a, oradan da Türkiye'ye ulaşırlardı. Dolayısıyla, epeyce bir sıkıntı, epeyce bir yolculuk, ama bir irade ve bir zekâyla bu işin içinden sıyrılmışlar.

Rusya'da, 1917'de baş gösteren Bolşevik İhtilali, iki kıtaya yayılmış olan ülkenin altını üstüne getirdi. "Kızıllar" adı verilen ihtilalciler, Çarlık yönetimi taraftarı "Beyaz Ruslar"la kıyasıya çatışmaya başladılar. Kan gövdeyi götürüyordu.

İhtilalden, Kırım'daki Türkler de nasibini almıştı. O dönemi Sabri Ülker'in çocukluk arkadaşı Kurt Seyit Çalı'dan dinledik:

> Bolşevikler, Kırım'a 1920'de gelmiş. Ben, henüz 14 aylıktım. Gelişleri, çok sert olmuş. Türkler, kendilerini Karadeniz'e atmışlar. Bilek gücüne güvenerek, sandallarla Samsun'a doğru kaçmaya başlamışlar. Tabii, o döneme ait bilgileri, daha sonraki yıllarda öğrendim. Anlatmıştım; kaçanlar arasında babam da varmış. Ama o şanslıymış. Bir zamanlar Kırım'a hükmeden Beyaz Ordu komutanlarından General Wrangel'in gemisiyle İstanbul'a kaçmış.[27] Biz, ana-oğul kaderimizle baş başa kalmıştık...

27. Jak Deleon, Kurt Seyit Çalı'nın sözünü ettiği General-Baron Pyotr Nikolayevich Wrangel'in önce Kırım'da bir "gönüllüler ordusu" kurduğunu, Bolşeviklere yenilince, taraftarlarıyla birlikte savaş gemilerine binip, Karadeniz'den, İngilizlerin işgali altındaki İstanbul'a sığınmak zorunda kaldıklarını anlatıyor. *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar*, Jak Deleon, s. 12, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

Rusya'dan Türkiye'ye 150 bin Beyaz Rus sığınıyor

Bolşevik İhtilali sırasında Rusya'dan Türkiye'ye kaçan insanların sayısı adeta bir şehrin nüfusu kadar... Bazı kaynaklara göre, 150 bin civarında. Kaçanlara, "Beyaz Rus" deniliyor. Onların büyük çoğunluğu İstanbul'a sığındı. Karadeniz sahil şeridine yerleşenler de oldu. Bunlar, beraberlerinde hiçbir şey getiremedi.

Rusya'da, 1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra, dünyanın dört bir köşesine dağılan Beyaz Ruslar, önce ilk durak, ardından da "özgürlüğe uzanan köprü" olarak Türkiye'yi gördüler.

Bu seçimin iki nedeni vardı:

Birincisi; çoğunluk için en yakın ve en güvenli ülke Türkiye'ydi. İkincisi; Osmanlı'nın engin hoşgörüsü ve konukseverliği dünyaca meşhurdu. Hatta bir göçmen, aynen şunları söyleyecekti: "Rusya'dan kaçarken, hep şunları düşündük: 1492'de İspanyol Engizisyonu'ndan kaçan Yahudilere kapılarını açan tek ülke Türkiye'dir. 1920'lerde bizi geri çevirmeyeceklerdir."

İstanbul'a gelenler, şehrin sosyal havasını bir anda değiştirdi. O hava, uzun yıllar etkisini gösterecekti. Özellikle Beyoğlu semti, Beyaz Rusların mekânı oldu. Bolşevik İhtilali'nin mağdurları, eski Osmanlı başkentine çok değişik bir hayat tarzı da taşıyorlardı.

"Beyaz Ordu" diye anılan Rus ordusunun adı, Bolşevik İhtilali'yle birlikte "Kızıl Ordu"ya dönüştü. 1917'den sonra ülkelerinden kaçan Rusların neredeyse tümü Beyaz Ordu subayıydı. Çarlık ordusunda subaylık yapabilmek için mutlaka bir asalet unvanına sahip olmak gerekirdi. Bu yüzden 1920'lerde İstanbul'da, "baron-albay", "kont-general" ve "grand-dük"ten geçilmiyordu.

Rusya'dan kaçabilen ak sakallı yarbaylar, albaylar, generaller; memleketinde malikâneler bırakmış zenginler, o yıllarda adı "Cadde-i Kebir" olan Beyoğlu'nun ünlü İstiklal Caddesi'nde, boyunlarında basit tahta işportalar içinde kibrit, sigara, çikolata ve karamela sattılar.

İstanbul'a ilk otomobil, 1910'lu yılların sonunda geldi. O tarihte, yaklaşık 700 otomobil vardı. 1920'lerin ortalarında birçok Beyaz Rus, şoförlük yapmaya başladı. Bu şoförlerin neredeyse tümü Beyaz Ordu'nun mekanize birliklerinin subayları ile zırhlı araç sürücüleriydi. Bunlardan bir bölümü de zamanla oto tamirhanesi açmayı tercih edecekti.

İstanbul'da Beyaz Rus olgusu, 1918'den 1940'lara kadar sürdü. Özellikle Beyoğlu, adeta Beyaz Rus istilasına uğradı. Anacadde-

ler üzerinde kabareler, arka sokaklarda da pavyonlar açıldı. Rus lokantalarının masaları, kaldırımlara kadar taştı.[28]

Bolşevik liderlerden Troçki, İstanbul'a sürgün ediliyor

Türk şiirinin büyük ustalarından Yahya Kemal Beyatlı'nın "Geçiş" isimli şiirindeki şu mısralar, "kader" olgusunu çok anlamlı bir şekilde anlatır:

Hiç şaşmayan saat gibi işler durur kader,
Bir gün saat çalar... Çok uzaktan gelir haber...

Ünlü şair ve ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu da, "Sabır ve Koruk" isimli eserinde, halk dilinde "alınyazısı" olarak tanımlanan "kader"i sadece dört kelimeden oluşan bir cümleye sığdırır:

Alınyazısı zordur, okunmaz.

Şimdi yer vereceğimiz bu satırlarda, insanların alınyazısını çözme gayreti içinde olmayacağız; ancak, "kaderin cilvesi" olarak tanımlayabileceğimiz olaylar zincirini anlatacağız.

Tarih: 6 Kasım 1917 Salı

1721'den beri hüküm süren Rusya İmparatorluğu, Bolşeviklerin başlatmış olduğu kanlı bir ihtilal hareketiyle tarihin derinliklerine gömüldü. Bu ihtilale; Lenin, Stalin ve Troçki öncülük ediyordu.

Tarih: Kasım 1920

Kırım Özerk Yönetimi, Bolşevik ihtilalcilerin hâkimiyeti altına girdi. Küçük Lambat köyünde yaşayan Devletler Ailesi de, Kırım'daki pek çok Türk ve Müslüman aile gibi, yeni yönetimin şiddetine maruz kaldı. Henüz iki aylık olan Sabri'nin babası Hacı İslam Efendi, zamanlı zamansız komünist yönetimin polis teşkilatı tarafından gözaltına alınıp, sorgulandı ve tutuklandı.

Tarih: 21 Ocak 1924 Pazartesi

8 Kasım 1917'den beri Sovyetler Birliği Devlet Başkanlığı görevini sürdürmekte olan Lenin, 53 yaşında öldü. Bolşevik liderin ölümüyle birlikte, beş yaşındaki bu yeni devlette kıyasıya bir liderlik kavgası başladı.

Komünist Parti'nin Genel Sekreterliğini yürütmekte olan Stalin ile Kızıl Ordu'nun başında bulunan Troçki arasında baş gösteren siyasi mücadele, ordu komutanının yenilgisiyle noktalandı. Troçki, 1927 yılında, Kazakistan'ın başkenti Alma Ata'ya sürgüne yollandı.

28. Jak Deleon, a.g.e. s. 11-15.





Cumhuriyet

M. Troçki'nin oturduğu köşk kâmilen yandı

M. Troçki, evrak ve vesaikinden hiç bir şey kurtaramamıştır

Mösyö Trocki tarafından işgal edilmiş olan Büyükada'da Nizam caddesinde İzzet Paşa köşkü evvelki gece saat ikide çıkan bir yangın neticesinde kâmilen yanmıştır.

Mösyö Trocki'nin bütün evrak ve vesaiki de yanmıştır. Yangının sebebi [illegible] değildir.

Mösyö Trocki bu köşkte zevcesi ve hususi [illegible] ile birlikte ikamet etmekte idi.

Kızıl Ordu'nun kurucusu Troçki (üstte). 1929-1933 arasında İstanbul Büyükada'da sürgün hayatı yaşadı. Bu sırada Türkçe öğrendi, pek çok kitap yazdı. Büyükada'da kaldığı İzzet Paşa Köşkü'nde çıkan yangın, tüm belgelerini kül etti (sağda). Yurtdışından, ünlü konukları ziyarete geldi. Türkiye'den sonra sırasıyla, Fransa, Norveç ve Meksika'ya giden Troçki, Mexico City'de bir Stalin yanlısı tarafından öldürüldü.

Tarih: 12 Şubat 1929 Salı

Sovyetler Birliği'nde dehşet saçan Kızıl Ordu'nun kurucu komutanı Troçki, Stalin tarafından İstanbul'a sürgün edildi. Odesa'dan gemiyle İstanbul'a getirilen Troçki, Büyükdere'de gümrük ve pasaport işlemleri yapılırken, yetkililere iki mektup bıraktı. Bunlardan ilki, Sovyetler Birliği yönetimineydi:

> Türkiye'de hayatıma kastedilirse, bunun sorumlusu sizsiniz.

Troçki ikinci mektubunu ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucu Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e hitaben yazdı:

> Sayın Başkan,
>
> İstanbul'un kapısında size şunu bildirmekle onur duyuyorum: Türkiye sınırlarına, kendi dileğimle gelmedim. Bu sınırlardan içeri zorla sokuluyorum.
>
> Rusya'dan çıkarıldıktan sonra, dilini bildiğim ve tanıdığım bir ülkeye gitmeyi yeğlerdim. Fakat sürenler, sürülenlerin bu isteklerine çok ender özen gösteriyorlar. Ülkemden çıkarılmam, sorunun sonu değildir. Olaylar, kısa ya da uzun sürede gelişecektir. Ben, Marx'ın okulunda, tarihe sabırla bakmayı öğrendim.
>
> En iyi duygularımı kabul buyurunuz Bay Başkan.
>
> Leon Troçki.[29]

29. *Troçki İstanbul'da*, Ömer Sami Coşar, Kipaş Yayınları, İstanbul, 1969.

Kaderin cilvesine bakınız ki; Kızıl Ordu Komutanı Troçki'nin kıyasıya çarpıştığı iç düşmanlarından biri olan Beyaz Ordu Komutanı General Wrangel de, bu sürgün olayından dokuz yıl önce Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştı.

Sürgün yemiş bu Kızıl Ordu komutanı ve arkadaşlarının 1917'de bir ihtilalle kurmuş olduğu yeni yönetimden kaçan yaklaşık 150 bin Beyaz Rus da İstanbul'da yaşıyordu.

Bolşevik yönetiminin mağdurlarından Devletler Ailesi'nin fertleri ise 1919'dan beri Türkiye'ye göç edebilmek için uğraşıyorlardı. Onların büyük hayali de, bir dönem kendilerine zulmeden Troçki'nin İstanbul'a getirilişinden 123 gün sonra, 15 Haziran 1929'da mutlu bir sonla gerçekleşecekti.

Evet, ne demişler; hayat, bir tiyatro sahnesidir. O halde; Troçki de 1917'de mağrur, 1929'da ise mağdur rolündedir...

İster istemez akla şu soru geliyor: Acaba Devletler Ailesi, Troçki'nin İstanbul'a sürgün edildiğinden haberdar mıydı?

Kırım'dan Türkiye'ye göç eden 25 yıllık Devletler Ailesi, hayata sıfırdan başlıyor

Hacı İslam Efendi Ailesi'nin fertleri, ana yurda gelince, ikiye bölündü. Üç evlat İstanbul'da kaldı; Sabri, annesi ve babasıyla köye gitti ve orada ilkokula başladı. Ellerinde avuçlarında hiçbir maddi varlık yoktu. Önce topraktan kazandılar, sonra İstanbul'da maaşlı bir iş buldular.

1929 Türkiyesi, harap ve yorgundu. Ülkenin 1914'te 16 milyon olan nüfusu, aradan geçen 15 yılın sonunda 14 milyona düşmüştü.

"On Yıl Savaşı"; yani 1912'de başlayan Balkan Savaşı, 1914'te Osmanlı'yı içine alan Birinci Dünya Savaşı ve nihayet 1919'da başlayıp 1922'de sona eren Kurtuluş Savaşı, Türkiye'nin üzerinden adeta silindir gibi geçmişti.

Savaş boyunca erkekler cephedeydi. Sadece Birinci Dünya Savaşı'nda 400 bin şehit vermiştik. Bunun yanı sıra hasta, kaçak ve kayıp asker sayısı ise 1 milyon 600 bin civarındaydı.

Şehirler boşalmış, halk köylere sığınmıştı. Beslenme ve sağlık koşullarındaki olumsuzluklar, ölüm oranlarını artırmış, bunun yanı sıra işgal bölgelerindeki etnik çatışmalar da henüz altı yaşındaki Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusunu azaltmıştı.

Ülkede okuryazarlık oranı sadece yüzde 11'di. Kamu kuruluşlarında görevli 1000 civarında doktor vardı. 13 bin kişiye, bir doktor düşüyordu. Hastanelerin yatak sayısı ise belli değildi.[30] Kırım Türklerinden Hacı İslam Efendi Ailesi'nin, Bolşeviklerin yönetimindeki ata topraklarından, bir ömür boyu yaşamak üzere göç ettikleri ve "anayurdumuz" dedikleri Türkiye'nin 15 Haziran 1929'daki durumu işte böyleydi. Ancak onlar, ekmek değil, özgürlük peşindeydi. Türkiye'nin şartlarını biliyor, tüm engelleri aşarak geliyorlardı.

Aileyi; Karaköy, Salıpazarı İskelesi'nde akrabaları karşılamış ve bağırlarına basmıştı. Karşılayanlar arasında bulunan Şakire Hanım'ın kardeşlerinden Ahmet Ziya Efendi, yolcuları alıp, doğruca Bakırköy'deki evlerine götürdü. Bakırköy, o yıllarda İstanbul'un batısındaki uç semtlerinden biriydi.

30. *Cumhuriyet Döneminin İktisadî Tarihi*, Yahya S. Tezel, s. 97-132, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1994.

Kırımlı aile, kasvetli bir yolculuğun ardından yol haritalarını çizdi. Ailenin büyük evlatları Sıdıka, Asım ve Hakkı, İstanbul'da memurluk yapan Ahmet Ziya dayılarının evinde kalacak, Hacı İslam Efendi de eşi ve küçük evlatları Sabri'yle birlikte Büyükmanika köyünde yaşamak üzere Trakya'ya hareket edecekti.

* * *

Saray ilçesinin Büyükmanika köyü, 1854-1856 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Kırım'dan gelen göçmenler tarafından kurulmuştu. Köye ilk gelen sığınmacılar, Kırım'dan Tekirdağ'a gemiyle ulaşmış kafilede bulunanlardan bir kısmı Hayrabolu ilçesinin Emiryakup köyüne, bir kısmı da Saray'a yerleştirilmişti.

Adı, 1960'ta "Büyükyoncalı"ya dönüştürülen Büyükmanika köyünde yaşayan Kırım Tatarları, zamanla kültürel değerlerine Balkan ve Trakya âdetlerini de katıp yerli halkla uyum sağladılar. Büyükyoncalı yakınlarına, 2000'li yıllarda Avrupa Serbest Bölgesi'nin sanayi tesisleri kuruldu. 1940'lı yıllarda 2900 olan köy nüfusu, 2000'li yıllarda 8 bine ulaştı.[31]

Hacı İslam Efendi, Trakya'da tütün tarımı yapıyor

Büyükmanika, Şakire Hanım'ın köyüydü. Ailenin cebinde beş kuruş para yoktu, ama köyde onlara destek olacak akrabaları vardı. Zaten Türk toplumunun geleneklerinin temelinde, insanların kaderde, kıvançta ve tasada daima dayanışma içinde yaşamaları vardı.

Hacı İslam Efendi, 1913'te Balkan Savaşı nedeniyle terk ettiği topraklara 16 yıl sonra döndü. Ancak, Kırım'da edindiği tüm mal varlığını orada bırakmıştı. Kısacası, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde hayata sıfırdan başlıyordu.

İyi bir öğretmen olan Hacı İslam Efendi, hayatını kazanabilmek için önce, üzerinde tütün tarımı yapabileceği bir tarla edindi. Kırım'da bağ bahçe işleriyle de meşgul olmuştu. Ancak, tütün tarımının nasıl yapıldığını yeterince bilmiyordu. Bu konuda kitaplar aldı, okudu ve işi bilimsel olarak öğrendi. Ardından da tütün yapraklarının toplanması, dizilmesi ve kurutulması konusunda köylülere örnek oldu.

Hacı İslam Efendi, bilimsel tarım yaptığı için, kısa sürede bol ve-

31. Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Tekirdağ Şubesi'nin yayınladığı bültenlerden derlendi.



56 yaşındayken ailesini Kırım'dan alıp Türkiye'ye göç eden Hacı İslam Efendi, orta ve yükseköğrenimini İstanbul'da yapıp, bir süre Trakya'da yaşamıştı. Ancak, malı mülkü Kırım'daydı. 1917 Bolşevik İhtilali'yle birlikte herkes gibi onların da düzeni bozuldu. 1929'da Türkiye'ye gelen Hacı İslam Efendi, hayata sıfırdan başlayacaktı. ***(Fotoğraf: Selçuk Berksan Aile Arşivi)***

rimli tütün aldı. Bunun üzerine, Tekel İdaresi'nin tütün eksperleri, kendisine ekstra ürün bedeli ödemesi yaptı.

Ailenin İstanbul'da, dayıları Ahmet Ziya Bey'in yanında kalan üç çocuğundan Asım ile Hakkı ise, bir süre sonra Çemberlitaş'ta, Atikali Paşa Camii'nin yanında kiraladıkları bir han odasında yaşamaya başladılar.

Asım, Rusça biliyordu. İş aramaya koyuldu. Rusya'dan petrol ithal eden "Neft Sendikat" isimli bir şirkete başvuruda bulundu. Şirket yetkililerinden, işe yerleştirilmesi konusunda söz aldı, ama bu söz yerine getirilmedi. Ardından da Kırımlı bir akrabalarının aracılığıyla, Üsküdar'da Rum asıllı bir kişinin benzin istasyonunda iş bularak, maddi sıkıntıdan kısmen kurtuldu.

Asım, bu istasyonda çalışırken Çemberlitaş'taki han odasından ayrıldı ve işyerinde yatıp kalkmaya başladı. Daha sonra, Üsküdar'da kiraladığı bir göz odada konakladı.

1930 Türkiyesi'nde akaryakıt istasyonlarında yeraltı tankları olmadığı için, benzin, ilkel usullerle pazarlanıyordu. Akaryakıtlar genellikle 20 kiloluk tenekelerin içinde satışa sunuluyordu. Asım, bir gün iş kazası geçirmiş, üst üste istif edilmiş bulunan içi benzin dolu tenekeler üstüne doğru devrilince, canını zor kurtarmıştı.

Rum benzinci, Asım'a çok eziyet etti. Zaten çalışma şartları ağır-

dı, ama Asım'ın yapabileceği başka bir iş de yoktu. İşyerinde huzur bulamayan Asım, bir süre sonra benzinciden ayrılıp, memuriyetten emekli olduktan sonra ticarete başlayan dayısı Ahmet Ziya Bey'le kısa bir süre birlikte çalıştı.

1929 Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye'yi de vuruyor

Ailenin en küçüğü Sabri, Kırım'da ilkokulu üçüncü sınıfa kadar okumuş, daha sonra ailesi "hukuksuz" ilan edilince, devlet okulundan çıkarılmıştı. Sabri, bunun üzerine öğrenimini, diploma vermeyen özel bir okulda sürdürmek zorunda kalmıştı. Aile Türkiye'ye göç edince, Sabri'nin Kırım'daki öğrenim süresi kabul edilmedi. Zaten, elinde herhangi bir belge de yoktu, ayrıca Latin alfabesini de bilmiyordu.

Büyükmanika köyündeki ilkokulda birinci sınıftan öğrenime başlayan Sabri, Kırım'da öğrendiği Kiril alfabesini bir kenara bırakarak, Türkiye'de bir yıl önce kabul edilmiş olan Latin alfabesiyle öğrenime başladı.

Tütün tarımı, ailenin temel geçim kaynağı olmuştu. Ama elde avuçta hiçbir şey yoktu. Dünyalarını yeniden kuruyorlardı. Kırım'dan göç ederken, sadece birkaç parça çamaşırlarını getirebilmişlerdi. Tütün üretiminden alınan ödül, Sabri'nin ilkokul masrafları için harcanıyor, primler ise ailenin geçimini sağlamaya yetmiyordu. Hacı İslam Efendi, bu durum karşısında asıl mesleğine dönmek üzere başvuruda bulundu ve ardından da Saray ilçesinin Kalpaklı köyü ilkokul öğretmenliğine atandı.

Ancak, aile Türkiye'ye geldikten sonra büyük bir talihsizlik yaşandı; özellikle Batı dünyasını etkisi altına alacak olan "1929 Dünya Ekonomik Buhranı" başladı. Henüz emekleme döneminde olan Türkiye, bu krizden fazlasıyla etkilendi. Çalışan nüfusun yüzde 82'si tarım sektöründeydi. Her şey ateş pahasıydı. İnsanlar, bir kilo şeker alabilmek için 3,5 kg buğday veriyordu. Örtünmek için kullanılan "pazen" adındaki pamuklu bezin 1 metresi de 2,5 kg buğdayla alınabiliyordu.

Mal takasıyla hayatını sürdüren Türk insanı, nakit paraya hasretti. Krizle birlikte Türk Lirası'nın değeri pula dönmüştü. O zamanın dünya piyasalarında geçerli parası olan 1 İngiliz Lirası, 10,24 Türk Lirası'na satın alınabiliyordu.[32]

32. *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, İlhan Tekeli-Selim İlkin, s. 3-90, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1977.



Sabri, ailesiyle birlikte 1929 yılında Kırım'dan Türkiye'ye göç ettikten sonra, Trakya'daki Büyükmanika köyünde ilkokula başladı. Aslında, Kırım'da öğrenim görmüş, ama Bolşevik Rusya yönetimi ona tasdikname vermemişti. Sabri, Türkiye'de öğrenime birinci sınıftan başladı. Köy okulunda üç yıl okudu. Diplomasını ise, son iki yılını okuduğu İstanbul'daki Kadırga İlkokulu'ndan aldı.



Sabri, Tekirdağ'ın Saray ilçesi Büyükmanika köyü ilkokulunda üç yıl öğrenim gördü.

Sabri, ilkokuldayken kurabiye satıyordu

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, insanlar, "bir hırka, bir lokma" felsefesine rıza gösterdi. Bu arada, ailelerin tüm fertleri, işgücüne dahil olma gayreti içine girdi. Sabri de, henüz 7-8 yaşlarındayken ailesinin geçimine katkıda bulunmak amacıyla, ders saatleri dışında küçük çapta ticaret yapıyordu.

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, yakın dostu Sabri Ülker'den, çocukluk yıllarının anılarını dinlerken, henüz ilkokul çağında ticari faaliyette

bulunduğunu öğrenmiş. Yalçıntaş, Sabri Ülker'den yıllar önce dinlemiş olduğu anıları günümüze şu cümlelerle taşıyor:

> Türk ekonomisinde önemli bir yeri olan Sabri Bey, zaman zaman bir araya gelince, bana hayat hikâyesini anlatırdı.
>
> Çatalca'da, ufak bir Tatar köyü vardır. Adı, İzzettin köyü. Bizim de orada yazlığımız olduğu için, söz konusu köyü biliyorum.
>
> Sabri Bey, bir sohbetimiz sırasında bana şunları anlatmıştı:
>
> "Nevzat; sizin yazlığın olduğu yerde, bizim evimiz vardı. Babam da imamdı. Biliyorsunuz, biz Kırım'dan muhacir [göçmen] olarak geldik. Dışardan gelmiş bir aile olduğumuz için, geçim derdimiz vardı. Anacığım, tepsi içinde tatlılar, kurabiyeler yapıyor, ben de onları yakınımızdaki tren istasyonuna götürüp, yolculara satıyordum. Sonra, "Bu trenin gittiği son noktaya niçin gitmiyorum?" diye düşündüm. Yani Sirkeci'ye... Çünkü orada daha çok müşteri vardı. Köyümüzün yakınındaki istasyonda tatlı satma yerine, Sirkeci'ye yöneldim. Tablamı ve tatlılarımı alıp, trenle oraya gittim."

Güzide Ülker'in yeğeni Mehmet Kösdağ da, enişteleri Sabri Ülker'den dinlediği çocukluk anısını şöyle naklediyor:

> Sabri Enişte'den zaman zaman çocukluk hatıralarını dinlerdim. Bu hatıralar arasında, ilgimi çeken bir sahne vardı. Henüz 9-10 yaşlarındayken, köylülerden yumurta toplar, satar ve ailesinin bütçesine katkıda bulunurmuş. Bu söylediğim dönem, Kırım'dan geldikleri yıla tesadüf ediyor.

* * *

Sabri Ülker'in çocukluk yıllarının yakın tanığı olan dayızadesi Nihat Öner'de de ilginç bilgiler var. Bunlar, daha çok, çocuk oyunlarını kapsıyor. Şimdi Nihat Öner'i dinleyelim:

> Biz, İstanbul'un Bakırköy semtindeki Zeytinlik Mahallesi, Bilge Sokak'ta oturuyorduk. Bizim evin bulunduğu yer, bir Rum mahallesiydi. Şakire Halamların Kırım'dan gelişinden yaklaşık iki yıl sonra, bir gün annem "Çocuklar, bugün halanız gelecek, uslu olun!" dedi. Heyecanla beklemeye başladık.
>
> Halamlar Manika'dan geldiler. Öyle zannediyorum ki, Sabri Ağabeyim 10-12 yaşlarındaydı. Üzerinde, genellikle Rusların giydiği işlemeli Kazak gömleği vardı, başında da kalpak...

> Akrabalarımızı bir anda evimizde görünce büyük şenlik yaşadık. Hemen kaynaştık. Biz çocuklar, bir odaya çekildik ve kovalamaca oynamaya başladık. Taşkınlığımız artmıştı. Bu sırada Sabri Ağabey, hepimizden büyük olduğu için bizleri uyarırcasına, "Tokta, tokta..." diyordu. "Tokta", Tatarcada "Dur" demekmiş.
>
> Sabri Ağabeylerin gelişine sevinmiştik. Biz de Büyükmanika'ya gideceğimiz günleri adeta iple çekerdik. Çünkü, köy ortamında daha özgür oynama imkânımız olurdu.

Hakkı hastalanınca, aile köyden İstanbul'a taşınıyor

1932 yılı, aile için uğursuz geldi. İstanbul'da, ağabeyi Asım'la birlikte yaşayan Hakkı'ya ileri derecede verem hastalığı teşhisi konuldu. Verem, 20. yüzyılın başında tüm dünyayı tehdit ediyordu. Hakkı'nın vereme yakalandığı sırada, 14 milyon nüfuslu Türkiye'nin 1 milyonu veremliydi.

Hacı İslam Efendi, oğlunun durumu karşısında hiç tereddüt etmeden ailesini bir anda toparlayıp, köyden İstanbul'a taşındı. Kadırga'daki Şehsuvar Sokak'ta ahşap bir ev tuttular. Hakkı'yı da iki yıl boyunca kalacağı Heybeliada Sanatoryumu'na yatırdılar.

Ailenin maddi imkânları yine sıfırlandı. Elde avuçta yine hiçbir şey yoktu. Zaten, Büyükmanika'da yaşamlarını, topraktan kazanmaya çalışıyorlardı. İstanbul'da ise, ekecek dikecek toprakları yoktu.

Hacı İslam Efendi, iş aramaya koyuldu. Aile, çaresizdi. Sadece Asım'ın kazancıyla geçimlerini sağlamaya çalışıyorlardı. Bu sıkıntılı dönem, iki yıl sürecekti.

Babası iş ararken, dayısının yanında çalışan Asım da aynı duruma düştü. Çünkü dayı Ahmet Ziya Bey, emeklilikten sonra başladığı ticari hayatını noktaladı. Ancak, yeğeninin imdadına yine kendisi yetişti ve Asım'ı, Besler Bisküvi Fabrikası'na 20 lira aylıkla yerleştirdi. Ahmet Ziya Bey, bir süre sonra da vefat etti.

Mualla Öner, kuzeni Asım'ın yeni işiyle ilgili babasından dinlediği ayrıntıları, yıllar sonra şöyle anlatıyor:

> Besler firmasının sahipleri Fehmi ve Sami Beyler, Rumelili bir aileymiş. Beybabam da [babası Ahmet Ziya Bey] o yıllarda gıda ticareti yaptığı için, Besler'in sahiplerini tanıyormuş.
>
> Daha dün gibi hatırlıyorum; Beybabam, Asım Ağabey'i alarak, ambleminde fil resmi olan Besler imalathanesine gitmişti. Firmanın sahipleri, Asım Ağabeyime Latin harflerini bilip bil-

> mediğini sormuşlar. O da "Biliyorum" demiş. Asım Ağabeyimin Latin harflerini bilmesi, ona yeni bir iş kapısı açmış. Besler firmasında işe başlamış ve bisküvi paketlerinin üzerine adresleri yazmakla görevlendirilmiş. Bunun yanı sıra, irsaliyeleri tutuyor, diğer yazışmaları da yapıyormuş. Ayrıca, sabahları dükkânı açıp, akşamları kapatma görevi de kendisine verilmiş.

Asım, zaman içinde Besler Fabrikası'nın alt katında ürün satışının yapıldığı dükkânın tezgâhtarlığına terfi etti. Fabrika, Bahçekapı'daki tramvay durağındaydı. Aslında, fabrikanın bulunduğu bina, küçük bir apartmandı. Bu binanın alt katında da Besler Fabrikası Satış Mağazası yer alıyordu.

Çok iyi derecede Rusça bilen Asım, aynı zamanda Latin ve Kiril alfabesine de hâkimdi. Zaten, bu bilgisi, kendisinin Besler Fabrikası'nda iş bulmasında etkili olmuştu.

Sabri, ilkokulda okurken karpuz da satıyor

Hiç beklenmedik bir anda Hakkı'nın hastalanması üzerine, Sabri'nin okul kaydı da Büyükmanika'dan İstanbul'daki Kadırga 3. İlkokulu'na nakledildi. Çalışkan bir öğrenci olan Sabri, yaz tatillerinde de Sirkeci ve Eminönü semtlerinde, ağabeyi Asım'ın çalıştığı Besler Fabrikası'nın ürünlerini satmaya başladı. Sabri bununla da yetinmedi, evlerinin bulunduğu Kadırga semtinde karpuz ticareti de yaptı.

Yine o yılların tanığı Nihat Öner'i dinleyelim:

> Asım Ağabey, Besler Fabrikası'nda işe girmişti. Sabri Ağabey de yaz aylarında seyyar tezgâhta Besler ürünleri satıyordu. Asım Ağabey, Üsküdar'da çalışırken, üstü benzin kokardı; Besler Fabrikası'na girince, bu defa şeker ve çikolata kokmaya başladı.
>
> Asım Ağabey'in yaşı müsaitti, sabit işi vardı. Sabri Ağabey ise, henüz ilkokul öğrencisi olmasına rağmen, yaz tatillerini çalışarak değerlendiriyordu. Abdül isimli bir arkadaşı vardı. Bir gün bu arkadaşıyla karpuz sattığını da gördüm. Hiç unutmuyorum, Kadırga'daki evlerinin yakınında karpuz yığınını görünce, halama, "Bunlar nedir?" diye sormuştum. O da bana, "Sabri Ağabeyin, bu karpuzları satıyor" demişti. O dönemde, biz Bakırköy'den ayrılmış, kısa bir süre halamlara komşu oturmuştuk. Benim, oyuncak bir tüfeğim vardı, onunla sinekleri öldürürdüm.
>
> Biz çocukluğumuzu yaşarken, Sabri Ağabey ticaretle uğra-

şırdı. Çok iyi hatırlıyorum; bir gece karanlığında sokakta dolaşırken, Sabri Ağabey'le karşılaştım; "Senin ne işin var burada?' diye, kendisinden azar işittim. O zamana kadar hiçbir akrabamdan böyle bir azar işitmemiştim. Sonra ağlaya ağlaya eve gittim...

Sabri Ağabey'le aramızda yedi yaş var. Bir gün, ailenin çocukları halamların evinde toplanmış, kendi aramızda oynuyorduk. İçimizden birisi, Sabri Ağabey'e, "Haydi gel, şarkı söyle" dedi. Sabri Ağabey, utanıp kapının arkasına saklandı. O zaman, kantolar söylenirdi. Dün gibi hatırlıyorum; Sabri Ağabey, ısrarımız üzerine utana sıkıla şu kantoyu okumuştu:

Erkekten farklı, neyimiz eksik;
Saçlarımız dibinden kesik...

Ahsen Özokur: "Babam, hesapları akıldan yaparmış"

Tüm maddi varlıkları Odesa'da sokak ortasında kalan aile, kelimenin tam anlamıyla yokluk içindeydi. Büyükmanika köyünde, ekmeklerini topraktan çıkarmışlardı. Ama, İstanbul'un şartları ağırdı. Ailenin en küçük ferdi Sabri, okumak istiyordu. Çalışkandı. Azimliydi. Maddi zorluklar karşısında teslim olmaya hiç niyeti yoktu.

Sabri Bey, uzun yıllar sonra o dönemi, kızı Ahsen Özokur'a anlatırken, bir çift ayakkabıdan da söz etmişti. Kadırga'da başlayan bu hikâye, Bilecik'te sona erecekti. Ahsen Özokur anlatıyor:

Dedemler İstanbul'a gelince, büyük bir geçim sıkıntısına düşmüşler. Ailede sadece Asım Amcam çalışıyormuş. Babamın okula giderken ayağına giyebileceği doğru dürüst bir ayakkabısı dahi yokmuş. O sırada babamların bir aile dostu, kendisine ısmarlama iskarpin [ayakkabı] yaptırmış. Ancak, o ismini hatırlayamadığım amcanın ayakkabısı, ayağını sıkmış. Amca, ayakkabısını babama vermiş. Henüz çocuk yaştaki babam, belki de babası yaşındaki bir kişinin yeni ayakkabısıyla, okula gitmek mecburiyetinde kalmış.

Bunca geçim darlığına rağmen, babam, Kadırga İlkokulu'nda çalışkanlığıyla kendini göstermiş. Özellikle aritmetik dersinde hep akıldan hesap yaparmış. Zannedersem, Mefharet Hanım ismindeki öğretmeni, babamın dört işlemi hep ezbere, adeta hesap makinesi gibi yapması karşısında şaşırıp kalmış. Hoca hanım, babama bir yandan "Aferin" diyor, bir yandan da "Sabri,

ben sana yetişemiyorum, hangi yöntemleri kullanıyorsun?" diye soruyormuş.

Babamın kılık kıyafeti çok mütevazı imiş, ama zekâsı sayesinde tüm dikkatleri üzerinde topluyormuş.

Öğretmen Hacı İslam Efendi, kütüphane odacısı oluyor

Oğlu Hakkı'nın hastalanması üzerine evini köyden İstanbul'a taşıyan Hacı İslam Efendi'ye, iki yıl sonra mütevazı bir iş kapısı açıldı. Sultanahmet'ten Beyazıt'a giderken Divanyolu üzerindeki tarihi Köprülü Kütüphanesi'ne müstahdem (odacı) olarak girdi.

Hacı İslam Efendi, öğretmen okulu mezunuydu, ancak diplomasını, Saray ilçesindeki Milli Eğitim memurları kaybetmişti. Dolayısıyla, öğrenim durumunu ispat edecek belgesi olmadığı için, müstahdemliğe razı oldu.

Aradan bir süre geçtikten sonra kütüphanenin müdürü Halil Efendi, Hacı İslam Efendi'nin kültür seviyesinin farkına varmış olacak ki, kendisine memuriyet kadrosu verdi; ardından da, yine kütüphanenin bulunduğu bahçe içinde iki odası bulunan, ancak mutfağı ve banyosu olmayan bir lojman tahsis etti. Lojman sayesinde ev kirasından kurtuldular; muntazam devlet maaşına da kavuştular.

İki göz lojman, onların mutlu olmasına yetiyor, bunun yanı sıra, adeta misafirhane gibi de kullanılıyordu. Çünkü Büyükmanika'dan İstanbul'a hastasını getiren, bu büyük şehirde işi olan, hatta çocu-





Öğretmen Hacı İslam Efendi, İstanbul Divanyolu'ndaki Köprülü Kütüphanesi'nde önce odacı oldu, sonra memurluğa terfi etti.

ğunu evlendirmek için Kapalıçarşı'dan alışveriş yapmak isteyen tüm akraba ve hemşeriler, ailenin misafiri oluyordu.

1934 yılı aile için çok hareketli geçti. Asım, kısa dönem askerlik görevini yapmak üzere silahaltına alınırken, Sabri de Kadırga İlkokulu'ndan mezun oldu.

Sabri Ülker, ailesinin 1929'da Kırım'dan Türkiye'ye göç ettikten sonra, öğrenimini tamamlayıp, iş hayatına atılışına kadar geçen dönemi, "mahrumiyet yılları" olarak tanımlayacaktı.

Yaşamı boyunca medyaya mesafeli duran Sabri Ülker, 1994 yılında, *Asomedya* dergisine hayat hikâyesiyle ilgili önemli açıklamalarda bulunurken, ailesinin 60 yıl önce yaşadıklarını, az ve öz cümlelerle anlatıyordu:

> Bu mahrumiyet ve sıkıntı yıllarında, ev işlerine bakan annem hariç, hepimiz çalıştık; okul zamanı, derslerden sonra satıcılık yapıyor, yaz tatilinde fabrikada çalışıyordum. Besler Bisküvi ve Çikolata Fabrikası'nda üç yaz çalıştım.
>
> İlkokulu, Kadırga 3. İlkokulu'nda bitirdim.

Devletler Ailesi, 1934'te "Berksan" soyadını alıyor

Bu arada, 1934 yılında TBMM, "Soyadı Kanunu"nu kabul etti. Bu yeni kanunla birlikte, artık her Türk vatandaşına "soyadı" alma mecburiyeti getirildi.

Aslında aile, Kırım'da "Devletler" adıyla anılıyordu. Bu yeni kanunla birlikte aile fertleri, Kırım'daki soyadlarını gündeme getirdiler. Daha sonra, belirledikleri muhtelif soyadı örneklerini bir liste yapıp, nüfus idaresine başvurdular. Nüfus müdürlüğü, Hacı İslam Efendi'nin önerdiği soyadları beğenmeyerek, reddetti. Bunun üzerine, ailenin arayışı sürdü.

Aile, soyadı belirlemeye çalışırken, Asım, babasına "Berk" kelimesinin ne demek olduğunu sordu. Herhalde bu kelimeyi bir yerden işitmişti. Hacı İslam Efendi de, "Oğlum, 'berk', şimşek demektir" cevabını verdi. Asım, babasına ikinci sorusunu yöneltti:

"San, ne anlama geliyor?"

Hacı İslam Efendi, "Oğlum, 'berk'le 'san' birleşirse, 'şimşek gibi' anlamına gelir" dedi.

Aile, "Berksan" ismi üzerinde karar kıldı; yeni soyadları da Eminönü Nüfus Memurluğu tarafından kabul edildi.

Üç Hakkı, köy mezarlığında yan yana yatıyor

Berksan Ailesi, yeni soyadına kavuşmuştu, ama iki yıldan beri Heybeliada Sanatoryumu'nda verem tedavisi gören evlatları Hakkı, maalesef onların yüzünü güldürememişti. Çünkü Hakkı'nın vücudu, tedaviye cevap vermiyor, durumu her geçen gün ağırlaşıyordu.

Doktorlar, Hakkı'dan ümidi kesmişti. Artık, tıbbın yapabileceği bir şey yoktu. Aile, hekimlerden, bu beklemedikleri ve evlatlarına yakıştıramadıkları haberi aldıktan sonra, Hakkı'yı Büyükmanika'ya götürmeye karar verdiler.

Şakire Hanım, son döneminde oğluyla baş başa kalmak istiyordu. Ona bakıyor, elleriyle besliyor ve bir mucize bekliyordu.

Allah'a sığınmıştı.

Ama ne çare ki, Hakkı, 15 Aralık 1934 Cumartesi günü, henüz 20 yaşındayken hayata gözlerini yumdu.

Şakire Hanım, üçüncü evladını da kaybetmenin ıstırabı içinde gözyaşı döküyordu.

Öyle ya, "Ağlarsa anam ağlar..." diye boşuna söylememişler.

Devletler ve Hocalar ailesinin tüm fertleri, Büyükmanika'da toplandı. Hakkı, Hakk'a teslim edildi.

* * *

İşte o gün bugün, Devletler ve Hocalar ailesinin üç Hakkı'sı, yıllardır Büyükmanika köyü mezarlığında, ebedi uykularını yan yana sürdürüyor:

Şakire Hanım'ın kardeşi Hakkı

Şakire Hanım'ın oğlu Hakkı

Şakire Hanım'ın yeğeni Hakkı...

Sabri Berksan, ailesinin maddi durumundan vazife çıkarıp, “parasız yatılı” okuyor

Ailesiyle birlikte Kırım’dan Türkiye’ye göç eden Sabri, ilkokulda Latin alfabesi ve Türkiye Türkçesi öğrendi. Bu dönemde, yaz tatillerinde tezgâhtarlık yaptı. Ortaokul ve lisede ise, eğitim masraflarını ailesinin üzerinden almak amacıyla, beş yıllık öğrenimini “parasız yatılı” sürdürdü.

Lübnanlı ünlü şair ve yazar Halil Cibran’ın anlamlı sözlerinden biri de şöyle:

“Doğru yol; sıradan insanların gittiği yol değildir; düşünen, öz akıl sahiplerinin yoludur.”

Sabri Berksan da, gençliğinin ilk yıllarında, sıradan insanların gittiği yola itibar etmemiş, henüz 15 yaşındayken, ailesinin içinde bulunduğu durumdan kendine vazife çıkarmıştı.

Bilgiden başka hiçbir güce heves etmeme konusunda kararlı görünüyordu.

Hz. Muhammed (S.A.V.) de bir hadisinde, “İlim, Çin’de de olsa, alınız” buyuruyordu.

Sabri Berksan, 1934 sonbaharında ilkokulu bitirip “İstanbul Erkek Lisesi”nin orta kısmına kaydını yaptırdı.

Henüz çocukluk dönemini yaşamasına rağmen, ailenin tüm fertleri gibi o da yokluk ve güçlükle mücadeleye girişmiş, ilkokul sıralarındayken hem okumuş, hem de boş zamanlarında çalışan nüfusa dahil olmuştu.

Kırım’da kaybettiği üç koca yıl, moralini asla bozmadı. Geçmişe değil, geleceğe bakıyordu. Babası, ona, zamanı nasıl kullanacağını öğretmişti. Sabri bu arada, ümit ederek, mesut olmayı da keşfetmişti.

Yeni okulu da oturdukları lojmanla aynı semtte, hatta yürüme mesafesindeydi.

Sabri Berksan’ın öğrenim göreceği İstanbul Erkek Lisesi, 1884’ten beri pek çok genci hayata hazırlamıştı. Bu okulun tarihi binası, bir zamanlar Düyun-u Umumiye İdaresi’ne (Osmanlı Devleti Genel Borçlar Kurumu) de hizmet vermişti. Kim bilir bu okul, belki yıllar sonra ailenin bir başka ferdine de ilim yuvası olacaktı.

Sabri, başarıya talipti. Okulunu da çok sevmişti. Ancak, maddi yükünü, ailesinin üzerinden almak istiyordu. "Parasız yatılı"[33] sınavına girdi, kazandı. Ardından da ikinci sınıfa geçtiği okuluna veda etmek zorunda kaldı. Sabri'ye, 1935 yılının Kasım ayında gurbet yolu göründü. Öğreniminin devamını, Bilecik Ortaokulu'nda, parasız yatılı öğrenci olarak sürdürecekti.

Sabri Berksan, babası gibi gurbette okumaya başlıyor

Tarih: 17 Kasım 1935 Pazar. Anne Şakire Hanım, sevgili evladının tahta bavulunu hazırladı. Onu, gurbet ellere gönderirken bağrına bastı, kokladı. Dünyada hep vedalaşma vardı, ama ana-oğul, ilk defa aylar, hatta yıllar sürecek bir ayrılığın ıstırabını yaşıyorlardı.

Baba Hacı İslam Efendi de çok üzgündü, her şeye rağmen şartların icabına boyun eğip, en küçük evladını yanına kattı; Eminönü'nden bindikleri sandal, onları Haydarpaşa'ya ulaştırdı.

Batı Anadolu'dan doğu istikametine gidecek olan kara tren, onları da bekliyor gibiydi. Aslında yol çok da uzak değildi. Uzunca bir tren yolculuğunu ise ailece, altı yıl önce Simferopol ile Odesa arasında yapmışlardı.

Aile, Rusya'daki bu seyahat sırasında, Türkiye'ye göç telaşındaydı. Yanlarında, götürebilecekleri kadar eşyaları da bulunuyordu. Sabri ise, en az iki yıl yatılı olarak öğrenim göreceği Bilecik Ortaokulu'na giderken giyim kuşamıyla birlikte, denk yapılmış yatağını da götürüyordu.

Üç, bilemediniz dört saat sonra Bilecik'e ulaştılar. Ardından da, o dönemin şartlarında görkemiyle dikkat çeken şehrin girişindeki Bilecik Ortaokulu binasını buldular. Bu okul, Osmanlı'nın son döneminde, 1905 yılında "Bilecik Rüştiyesi" adıyla öğrenime açılmış, Cumhuriyet'le birlikte adı "Bilecik Ortaokulu" olmuştu.

Baba-oğul, Bilecik'te ilk gecelerini, o yılların şartlarında konaklama tesisi olarak kullanılan bir handa geçirdiler.

Ertesi gün, heyecan içinde gittikleri Eskişehir yolu üzerinde bulunan Bilecik Ortaokulu da, aynen İstanbul Erkek Lisesi gibi çok haş-

33. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yıllardan beri maddi imkânı elverişsiz ailelerin çocuklarını, başarılı olmaları şartıyla ilk ve orta öğrenim kurumlarında "parasız yatılı" olarak okutuyor. Devlet, sınavla bu imkânı kazanmış olan öğrencilere; barınma, beslenme, giyinme ve harçlık yardımında bulunuyor. Öğrenci, okuldan mezun olup hayata atıldıktan sonra, devletin, kendisine yapmış olduğu masrafların kapatılması için, kanunda belirlenen süre kadar mecburi devlet hizmeti yapıyor; bu hizmet sırasında, normal maaşını da alıyor. Ancak, mecburi hizmet yapmayanlar ise, öğrenim masraflarını, devlete ödemekle yükümlü oluyor.



Tarih 25 Mayıs 1935, günlerden cumartesi. Sabri Berksan (kasketli), ablası Sıdıka Berksan (önde, sağda) ve ağabeyi Asım Berksan ve kuzenleri Mahire Eroğlu ile birlikte bu fotoğrafı çektirirken, İstanbul Erkek Lisesi Orta Kısım 1. sınıf öğrencisiydi. ***(Fotoğraf: Selçuk Berksan Aile Arşivi)***

metliydi. Koridorları, tarih kokuyordu. Yüksek tavanları vardı. Yurdun dört bir yanından gelmiş öğrenciler, okul pansiyonunda kalıyor ve hayat maratonuna hazırlanıyordu.

Okul müdürlerine, o yıllarda "direktör" deniliyordu. Baba-oğul, Direktör Halit Gürel'in huzuruna çıktılar, kendilerini takdim ettiler. Halit Hoca, yeni öğrencisi ve velisiyle tanıştıktan sonra, onlarla kısa bir sohbete koyulup, hayat hikâyelerini dinledi.

Hoca, Sabri'yi ilk günden himayesine aldığını hissettirir gibiydi. Bilecik Ortaokulu'nda bir yıldan beri müdürlük yapmakta olan Halit Hoca'nın bu tavrı, Hacı İslam Efendi'yi çok memnun etti. Artık, gözü arkada kalmayacaktı.

Halit Hoca ile öğrencisi Sabri Berksan'ın yollarının yarım asır sonra tekrar kesişeceğini o günden söylemek için, herhalde kâhin olmaya gerek yoktu. Çünkü ilk gün, ilk dakikalarda, onlar adeta baba-oğul gibi olmuşlardı.



Sabri Berksan'ın 1935-1937 yılları arasında öğrenim gördüğü tarihi Bilecik Ortaokulu binası, bugün Bilecik Belediye Başkanlığı'na hizmet veriyor.

Osmanlı diyarları, baba-oğula öğrenim mekânı oluyor

Hacı İslam Efendi için ayrılık vakti gelmişti. Gerekli nasihatlerde bulunduğu oğlunu yanaklarından öptükten sonra, karmaşık duygular içinde İstanbul'a döndü. Kendisi de tam 43 yıl önce, henüz 17 yaşındayken Kırım'dan İstanbul'a gitmek için yola çıkmış, Osmanlı İmparatorluğu başkentinde parasız yatılı imkânı elde ederek, Fatih Medresesi'nde öğrenim görmüştü.

Sabri de babasının yolunu izliyor, imparatorluk coğrafyasında kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin imkânlarıyla ailesinden yüzlerce kilometre uzaktaki Bilecik'te, istikbale hazırlanıyordu.

Sabri Berksan, eski Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da öğrenim görmek isterken, kader onu, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu topraklara sürüklemişti. Osmanoğulları, 624 yıl boyunca dünyaya hükmedecek cihan imparatorluğunun temelini 1299'da Bilecik'in hemen yanı başındaki Söğüt ilçesinde atmıştı.

Bilecik, 1921-1922 yılları arasında da işgalci Yunanlara karşı girişilen Kurtuluş Savaşı'nın en çetin muharebelerine sahne oluyordu. Türkiye'nin gazi şehirlerinden Bilecik'in 1920'lerdeki 12 bin olan nüfusu, savaş sırasında verilen şehitlerden sonra 4 bine kadar düşmüştü.

Sabri Berksan, her köşesinde köklü tarih ve kahramanlığın izleri bulunan bu şehrimizde, ortaöğrenimine devam edecekti.

Sabri, tatillerde İstanbul'a gelip seyyar satıcılık yapıyor

Sabri, Bilecik'te öğrenimini sürdürürken, baba Hacı İslam Efendi de, İstanbul'daki yeni işinde büyük bir şevkle çalışıyordu. İlim ve irfana çok önem veren Hacı İslam Efendi, Köprülü Kütüphanesi'nde görev yaparken, mazide yaşamış olduğu sıkıntıları unutmuş gibiydi. Ama, kısa bir süre önce kaybettiği oğlu Hakkı'nın acısını her an içinde hissediyor, bu arada gurbete yolladığı Sabri'nin de hasretini çekiyordu.

1934'ün sonunda, aile geçim sıkıntısını geride bırakmıştı. Artık baba Hacı İslam Efendi devletten maaş alıyor, büyük oğulları Asım da 1932'den beri çalıştığı Besler Fabrikası'nda iyi bir konuma gelmiş bulunuyordu.

Sabri, gurbette öğrenim görürken, ağabeyi Asım da 1934 yılının Nisan ve Kasım ayları arasında, İstanbul'daki Selimiye Kışlası'nda askerlik görevini tamamladı. Besler'in sahipleri Fehmi ve Sami Besler, Asım'a, 1936 yılında, fabrikanın giriş katındaki satış mağazası için şu ilginç teklifte bulundu:

"Asım, 500 lira bul, bu dükkânda, işletmenin yarısına ortak ol."

Daha dört yıl önce işçi olarak girdiği Besler Fabrikası'nda zamanla patronlarının güvenini kazanan Asım, bu cazip teklifi değerlendirmek istedi, ama parası yoktu.

Altı ay boyunca 500 lira borç para arayan Asım, bu çabasından sonuç alamayınca, konuyu dayısına açarak yardım istedi. Dayı da, "Beni ortak edersen, o parayı veririm" dedi. Asım, çaresiz, dayısının bu şartını kabul etmek zorunda kaldı.

Asım, tezgâhtarı olduğu işyerinin işletmesini devralıyor

Zaman, yaraları sarmak için en etkili ilaçtı. 1929 yılında ailesiyle birlikte Kırım'dan göç eden Asım, yedi yıl boyunca benzin istasyonu pompacılığından şekerleme fabrikası işçiliğine kadar pek çok yerde çalışarak, anne, baba ve kardeşlerinin geçimine katkıda bulundu.

İş hayatında istikrarlı bir şekilde ilerleyen Asım, neticede, çalıştığı mağazaya ortak olma başarısını gösterdi. Bu arada, kuzeni Hayri Dinçsoy'u da Büyükmanika köyünden İstanbul'a getirterek, ona, yeni işyerinde tezgâhtarlık görevi verdi.

Asım Berksan, 1930-1940'lı yıllarda İstanbul'un yüksek potansiyele sahip ticaret ve iş merkezinde adeta uygulamalı eğitim görmüş, Eminönü ve Sirkeci'de iş hayatının bütün inceliklerini öğren-

mişti. İşletmesini devraldığı Besler Satış Mağazası'nı daha da faal hale getirmek için, Besler Fabrikası'nın yanı sıra, öteki imalatçılardan da temin ettiği lokum ve kuru pasta gibi gıda maddelerini, bu yeni işyerinde satıyordu.

Rusya'da, Rusça ve Tatarca dillerini öğrenen Asım Berksan, İstanbul'daki iş âleminde de önce Fransızca, daha sonra da Şişhane Musevicesi ve Rumca öğrenmişti.

Sabri, Besler'in hamur dairesinde de çalışıyor

Ağabeyinin iş hayatında başarı basamaklarını çıktığı dönemde Bilecik Ortaokulu'nda öğrenim görmekte olan Sabri de, durumu hakkında ailesini sürekli mektupla haberdar ediyor, derslerden aldığı yüksek notların mutluluğunu da onlarla paylaşıyordu.

Aslında, Sabri'nin derslerden yana hiçbir sıkıntısı yoktu. Ama aklı fikri ailesinin geçim derdindeydi. Tatilleri fırsat bilip İstanbul'a gelince, emsalleri gibi gezip tozmaz, ağabeyinin dükkânından aldığı Besler ürünlerini bir tablaya koyarak, Eminönü, Galata Köprüsü ve Karaköy bölgesinde satarak para kazanırdı. Bazı dönemlerde de fabrikanın hamur dairesinde "geçici işçi" olarak çalışıyordu.

Sabri'nin sattığı Besler ürünleri arasında en çok "Yeni Hayat" müşteri buluyordu. Tanesi 100 Para'ya (2,5 kuruş) satılan ürünler, ticarete henüz alışan Sabri'nin yüzünü güldürüyor, günlük kazancını ailesine götürürken, ona, başarılı olmanın gururunu da yaşatıyordu.

Ortaokul öğrencisi Sabri, Eminönü ve Sirkeci'de seyyar satıcılık yaparken küçük yaşına rağmen o yörenin iş potansiyelini de keşfediyordu.

Sabri Berksan, aradan yıllar geçtikten sonra, dostu Nevzat Yalçıntaş'a iş hayatında yola çıkışının öyküsünü anlatırken, çocukluğunda, kendisini etkileyen olayı, şu cümlelerle açıklayacaktı:

> Biliyorsunuz; Sirkeci ile Eminönü iç içe. Öğrenimimi tamamlayıp, yerleşik iş hayatına girmek için karar verince, "Eminönü'nde bir yer tutalım" dedik. Benim, bisküvi sanayiine girmem; anneciğimin yapıp bana tablada sattırdığı tatlıların sayısının artması, ardından Sirkeci'ye intikal etmem, orada da bir yer tutup, bu işi artık imalat haline getirmemle olmuştur.

Sabri Berksan, daha sonraki yıllarda yeğeni Selçuk Berksan'a anılarını anlatırken şunları söylüyordu:

> Ticaretin, üretimden daha kârlı ve kolay bir iş olduğunu, okulumuzun tatil dönemlerinde seyyar satıcılık yaparken gördüm. Serbest ticaretin kazancı, işçi olarak çalışmaktan çok daha iyi idi. Ayrıca, fazla bir yorgunluğu yok. Sokaktaki her insan, sizin potansiyel müşteriniz oluyor. Gördüm ki, esas ticaret, bu imiş...

Besler'in kurucularından Fehmi Besler'in oğlu Doğan Besler de, Asım ve Sabri Berksan kardeşlerin, fabrikalarında işçi olarak çalıştıkları dönemi babasından dinlemiş.

Doğan Besler, o döneme ait anıları günümüze şu sözlerle naklediyordu:

> Sabri Bey'le tanışmadan önce, methini babamdan çok duyardım. Rahmetli babam, hem Asım Amca'yı hem de Sabri Bey'i anlatırdı. Bizim Besler Fabrikası'nda, önce Asım Amca çalışmış; Sabri Bey de yaz tatillerinde gelip fabrikanın hamur dairesinde çalışırmış.
>
> Rahmetli babam, "Bisküviciliğin alfabesi, hamur dairesinden başlar" derdi. Demek ki Sabri Bey, bisküviciliğe, bu işin alfabesinden başlamış...

Sabri, ortaokuldan "pekiyi" ile mezun oluyor

Sabri'nin öğrenim hayatı da aynen Asım Ağabeyi'nin iş hayatı gibi başarılı bir grafik çizdi. Bilecik'teki okul numarası 159'du. Üç yıl boyunca öğrenim gördüğü dersler ise şunlardı:

- Türkçe
- Tarih
- Coğrafya
- Yurt Bilgisi
- Riyaziye (Matematik)
- Fen Bilgisi
- Biyoloji ve Hıfzıssıhha (Halk Sağlığı)
- Yabancı Dil (Fransızca)
- Resim
- Musiki
- Cimnastik
- Askerlik

Kız öğrenciler ise, ayrıca ev idaresi, çocuk bakımı ve biçki-dikiş dersleri görüyor, askerlik dersinden muaf tutuluyordu. Aslında, askerlik dersleri, hem ortaokullarda hem de liselerde uzun yıllar okutuldu. Dersleri, subaylar veriyordu. 1 Eylül 1939'da başlayacak olan İkinci Dünya Savaşı'na katılmamamıza rağmen, orta dereceli okullara, askeri kamplarda mecburi eğitim de getirilecekti.

* * *

1937 yılının Mayıs ayında Bilecik Ortaokulu'nda sözlü final sınavlarına giren Sabri, tüm derslerden 10 numara aldı. Tavr-ı Hareket (davranış) notu da 10'du.

Ortaokul mezunu olan Sabri Berksan'ın önünde, daha üç yıllık lise öğrenimi vardı. O yıllarda Bilecik'te lise bulunmadığı için devlet hesabına okuyan bu öğrenci, ortaöğreniminin ikinci dönemini ise lisesi olan bir başka ilimizde sürdürecekti.

1940'larda adı "Kültür Bakanlığı" olan Milli Eğitim Bakanlığı, Sabri Berksan'ın lise öğrenimini, komşu il Kütahya'nın tarihi lisesinde yine parasız yatılı olarak sürdürmesine karar vermişti.

"Babamın bana ayakkabı alacak parası dahi yoktu"

Sabri Ülker, Bilecik yıllarının üzerinden uzun süre geçtikten sonra öğrencilik döneminde yaşadıklarını, yakın çevresiyle de paylaşmış. Bir gün, danışmanı Mustafa Özel'le sohbet ederken, Kadır-

193[illegible] - 1937 Ders yılı ...3... Sınıf Sabri Not

Dersler	Notlar: 1. Kanaat notu	2. Kanaat notu	3. Kanaat notu	Sözlü imtihan notu	Sınıf geçme notu: Rakamla	Yazıyla
Türkçe	[illegible]	10		10	10	[illegible]
Tarih	[illegible]	10		10	10	[illegible]
Coğrafya	10	10		10	10	[illegible]
Yurtbilgisi	10	10		10	10	[illegible]
Riyaziye	9	10		10	10	[illegible]
Fen bilgisi	10	10		10	10	[illegible]
Biyoloji ve hıfzıssıhha	10	10		10	10	[illegible]
Yabancı dil (Fr)	9	10		10	10	[illegible]
Resim	10	10		10	10	[illegible]
Jimnastik	10	10		10	10	[illegible]
Musiki	9	10		10	10	[illegible]
Askerlik dersi	9	9		10	9	[illegible]
Biçki - Dikiş	/	/				
Ev idaresi	/	/				
Çocuk bakımı	/	/				
Tavrı hareket notu	10	10				

...B... Şube talebesinden ...152. No. Karnesidir

		Talebenin ders yılı içinde aldığı cezalarla devamı: Ders yılı birinci bölümü	Ders yılı ikinci bölümü	Ders yılı üçüncü bölümü
CEZALAR	İhtar			
	Tescil			
	Tekdir			
	Muvakkat ihraç			
DEVAMI	Devam ettiği günler	68	69	44
	Devam etmediği günler	3	2	—
	Geç kaldığı günler	—	—	—
Okul Direktörünün imzası		H. Gürel	H. Gürel	H. Gürel
Talebe Egesinin imzası		İslam	İslam	[illegible]

Talebenin sınıfını geçip geçmediği: Geçti — Talebenin sınıfını geçmişse derecesi: [illegible]

Yardirektör — Direktör H. Gürel

Sabri Berksan, 1934-1937 yılları arasında Bilecik Ortaokulu'nda "parasız yatılı" olarak öğrenim gördü; okuldan, "Pekiyi" derece ile mezun oldu. Sabri'nin mezuniyet karnesinde, Okul Direktörü (müdürü) Halit Gürel'in yanı sıra, Talebe Egesi (velisi) İslam Berksan'ın imzası bulunuyordu.



Adı ve soyadı	Sabri Berksan.
Babasının adı	İslâm.
Doğduğu yer	[illegible]
Doğduğu yıl	1336
Diploma veren okul	Bilecik Ortaokulu
Talebenin okul №.	159.
Bitirme ders yılı	1936 - 1937



20 Temmuz 1937

TÜRKİYE CUMURİYETİ
KÜLTÜR BAKANLIĞI
ORTAOKULU BİTİRME DİPLOMASI

DİPLOMA GENEL NUMARASI : 159

İslâm Oğlu ~~Kızı~~ Sabri Berksan

Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Riyaziye Fen Bilgisi, Biyoloji ve Hıfzıssıhha, Yabancı Dil (Fransızca) Resim, Musiki, Cimnastik Askerlik, ~~Evidaresi~~, ~~Çocuk Bakımı~~, ~~Biçki Dikiş~~ Derslerinden Bilecik Ortaokulunda sınav geçirerek Pek iyi derecede Ortaokulu Bitirme Diplomasını almağa hak kazanmıştır. 20/7/1937

Bilecik İli İlbayı — Bilecik İli Kültür Direktörü — Bilecik Orta Okulu ~~Lisesi~~ Direktörü

Bilecik Ortaokulu’ndan 1937 yılında mezun olan Sabri Berksan’ın diplomasında bir ayrıntı dikkat çekiyordu. O da; Bilecik Valisi Ali Rıza Oskay’ın sıfatının “Bilecik İli İlbayı” olarak yazılmış olmasıydı.

ga’daki komşularının kendisine armağan ettiği o kocaman ayakkabıyla Bilecik’te yaşadığı koca bir yılını anlatmış.

İlk defa Ahsen Özokur’un bahsettiği bu ayakkabı hikâyesinin devamını, şimdi de Mustafa Özel’den dinleyelim:

> Sabri Bey, zaman zaman hayatından çok değişik kesitler anlatırdı. Onlardan birini nakletmek istiyorum.
>
> Sabri Bey, Kadırga İlkokulu’nu bitirmiş. Ortaokul için yatılı olarak İstanbul dışına gidecekmiş.
>
> Bana, o günlerle ilgili aynen şunları söylemişti:
>
> “Babamın işleri bozuktu. Aslında kendisi ilahiyat tahsili yapmış bir hocaydı. Ama, tütün ziraatiyle uğraşıyordu.
>
> Gurbete çıkmak üzereydim. Beraberimde götüreceğim kılık kıyafetimle ilgili hazırlık yapıldı, ama ayağıma giyeceğim doğru dürüst bir ayakkabı yoktu. Mevcut ayakkabım, çürük çarıktı. Babamın parası olmadığı için, bana yeni bir ayakkabı alamıyordu. İnsanlardan da borç para isteme tabiatı yoktu.
>
> Ertesi gün yola çıkacaktık. Komşulardan biri bu durumumuzu işitmiş. Kendisine de o günlerde çok güzel, ısmarlama bir ayakkabı yaptırmış. Ayakkabı, komşumuzun ayağını ya sıkmış ya da bol gelmiş. O ayakkabıdan kurtulmak istiyormuş. Ayakka-

bıyı bir güzel paketlemiş, bize geldi. Bu özel ayakkabısını bana hediye etti, aile fertlerimize de benim için, "Allah kavuştursun" dedi.

Annem, komşunun hediyesi ayakkabıyı bavuluma koydu. İstanbul'dan Bilecik'e geldim. Pansiyona yerleştim. İlk gün ayakkabının paketini açtım ve ayağıma giydim. Ayakkabı, 43 numaraydı. Adım attıkça, ayağımdan fırlar gibi oluyordu. Ama hiçbir öğretmenim, "Oğlum, bu ne biçim ayakkabı..." demedi. Hiçbir arkadaşım da halime gülmedi. Bilecik'teki ilk senemi bu ayakkabıyla geçirdim. Yani, kocaman ayakkabılarla utana sıkıla da olsa, sene sonunu buldum."

Sabri Berksan, ikinci gurbetini Kütahya'da yaşıyor

Sabri Berksan, 1937 yılının sonbaharında, artık "delikanlılık çağı"nı yaşıyordu. 18 yaşına girmek üzereydi. Bu arada ortaokulu bitirmiş, Kütahya Lisesi'ne kaydını yaptırmış, ikinci gurbete çıkacağı günü merak içinde bekliyordu. Çünkü, yeni bir şehir ve yeni insanlar tanıyıp, yeni arkadaşlar edinecekti.

Sabri, üç yıldan beri gurbetteydi. Bilecik Ortaokulu'nda yatılı okurken kendi dünyasını kurmuş, yolunu da çizmişti. Hayata atılmadan önce bir yüksekokul diploması almakta kararlıydı. Oysa, o yıllarda, lise diploması dahi, insana çok büyük ve önemli mevkiler sağlıyordu.

Ünlü filozof Eflatun'un tarif ettiği gibi, insanı süsleyen ilim, sevgi ve özgürlük, delikanlılık çağındaki Sabri Berksan'ın benimsediği ve koruduğu meziyetler olmuştu.

Sabri'nin Kütahya'da üç yıl boyunca öğrenim göreceği okul, "Taş Mektep" adıyla anılırdı. Okul, 1889 yılında yapılmış, Kurtuluş Savaşı sırasında da Alay Komutanlığı ve Askeri Hastane olarak kullanılmıştı. Sabri Berksan, 1923'te büyük bir yangın geçirdikten sonra 1937'de adeta yenilenmiş olan Kütahya Lisesi'nin ilk yatılı öğrencilerinden oluyordu.

Gazi Paşa, cehaletle savaşı Kütahya Lisesi'nde başlattı

Kütahya Lisesi, aynen Kütahya şehri gibi Türk tarihinde çok önemli bir yere sahipti. Bu okulu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmadan yedi ay önce, 24 Mart 1923 Cumartesi günü, Ankara'daki Büyük Millet Meclisi'nin Başkanı Mustafa Kemal Paşa ziyaret etmiş



Kütahya'nın "Taş Mektep" diye anılan tarihi lisesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde inşa edilmiş. Sabri Ülker, 1937-1940 yılları arasında liseyi burada okudu, aynı zamanda okulun pansiyonunda kaldı.

ve milli eğitim tarihimizde çok önemli bir yeri olan "Öğretmenlere Hitabı"nı burada yapmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, bir yıl öncesine kadar Yunanlarla savaştığı Kütahya'da, bu defa cehaletle savaşmak için öğretmenleri topluyordu. Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, öğretmenlere hitabında, "İki orduya ihtiyaç vardır; biri, vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri, milletin geleceğini yoğuran irfan ordusu..." diyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın tarihi Kütahya Lisesi'nde kendisini dinleyen öğretmenlere hitabı özetle şöyleydi:

> Muallime Hanımlar ve Muallim Efendiler,
>
> Bu irfan yuvası altında hepinizi bir arada görmekten ve hepinizi selamlamaktan çok memnunum.
>
> Memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefe, gerçek mutluluğa ulaştırmak için iki orduya ihtiyaç vardır. Biri; vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri; memleketin geleceğini yoğuran irfan ordusudur. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, yücedir. Fakat, bu iki ordudan hangisi daha değerlidir, hangisi bir diğerinden üstündür? Şüphesiz, böyle bir tercih yapılamaz. Bu iki ordunun ikisi de hayatidir.

Henüz üç-dört senelik hayata sahip olan milli idaremizde, irfan ordusu ile layık olduğu kadar ilgilenilememiştir. Fakat buradaki mecburiyeti, milletin münevverleri olan sizler elbette ki daha iyi takdir edersiniz.

Bütün kuvvetimizi yalnız cephede toplamaya mecbur olduğumuz bu kısa süre içinde, tabiatıyla irfan ordusuyla gereğince meşgul olamadık. Lakin, Cenab-ı Hakk'a şükürler olsun ki, düşman karşısındaki aziz ordumuz için harcadığımız bütün emekler, mutlu sonucunu verdi.

Sabri'nin hastalığına teşhis: "Paltosu yok, üşütmüş"

Kütahya Lisesi'nin 4B sınıfı öğrencilerinden Sabri Berksan, 24 Şubat 1938 Perşembe günü, okul pansiyonundaki yatakhanede şafakla birlikte uyandı. Güne başlarken, önce yatağını topladı, ardından da elini yüzünü yıkamak için lavabonun başına geçti. Musluktan akan su, adeta buz kesmişti. Kış mevsimi, bütün şiddetiyle hüküm sürüyordu. Yatakhanedeki öğrencilerin çoğu, sabahlara kadar sürekli öksürüyorlardı.

"Kalorifer" denilen merkezi ısıtma sistemi yüzyıllar önce keşfedilmiş, hatta 17. yüzyılda Doğubeyazıt'taki İshak Paşa Sarayı'nda da kullanılmıştı ama, 1938 Türkiyesi'nde konut ve işyerlerinde ısınma için hâlâ ocak ve sobaya başvuruluyordu. Dolayısıyla, Kütahya Lisesi Pansiyonu da aynı durumdaydı.

İşte o yokluk yıllarında, etrafı kasıp kavuran şiddetli soğuklar, özellikle zayıf bünyelere adı-sanı belirsiz mikropları taşıyor, enfeksiyonla birlikte gribal hastalıklar da insan sağlığını tehdit ediyordu.

1940 ve 1950'lerin kış aylarındaki doktor reçetelerinin vazgeçilmez ilacı ise, penisilindi. Ama ne idüğü belirsiz o bin bir çeşit mikrop, zaman zaman penisiline dahi meydan okuyordu.

Evet, Sabri hastaydı. Kütahya Lisesi'ne geleli sadece beş ay olmuş, fakat bu kentin ağır iklim şartlarına uyum sağlayamamıştı. Derslerini ihmal etmekten korkuyordu. Ancak, vücudunda, bir türlü dinmeyen ve romatizma işareti veren ağrı ve sızılar, okula devamını engelleyecek boyuta ulaşmıştı.

Sabri, o soğuk perşembe sabahında, okul pansiyonundaki "mütalaa odası"na gitti. Sırasına oturdu. Çantasından çıkardığı bir yaprak kâğıt üzerine dilekçe yazmaya başladı.

Derdine derman aradığı dilekçesinde şunları söylüyordu:

> Kütahya Lisesi Direktörlüğü'ne,
>
> Eskiden beri zayıf olan sıhhi vaziyetimin buraya geldikten sonra Kütahya'nın sert iklimi ile gittikçe bozulduğunu hissediyorum. Bilhassa ayaklarım, soğuğun tesiri ile tam bir romatizma başlangıcı olarak şişip, kaşınıyor ve çok fena sancılar yapıyorlar.
>
> Bu halin devamı ile günden güne pansiyona gidip gelmem bile son derece güçleşiyor. Derslerimi kaçırmamak için şimdiye kadar tek bir gün bile revirde kalmamağa gayret ettimse de, neticenin sıhhatim için tehlikeli olabileceğinden korkuyorum. Bu sebeple, sıhhatim için daha müsait bir yere nakledilmekliğim için Heyet-i Sıhhiye'ye [Sağlık Kurulu] havalemi rica eder, derin saygılarımı sunarım.
>
> 24.2.938
>
> Adres: 4B 756 Sabri Berksan [Pul ve İmza]

Sabri'nin, başka bir kente nakli için lise müdürlüğüne vermiş olduğu dilekçenin cevabı, dört gün sonra okul doktorundan geldi. Doktor, teşhisini koymuştu:

"Paltosu olmadığı için üşütmüş."

Şimdi, Kütahya Lisesi doktorunun, Sabri Berksan'ın sağlık sorunlarıyla ilgili, muayene sonrası teşhis raporunu okuyalım:

> Lise Direktörlüğü'ne,
>
> 4B 756 Sabri Berksan muayene edildi. Ayak parmaklarında hafif kızartı ve kaşıntı görüldü. Tedavisi için kendisine reçetesi verildi. Bütün kışı paltosuz geçiren bu talebenin, soğuk tesiri ile bu gibi rahatsızlıklara maruz kalacağı pek tabiidir. Palto tedarik edildiği takdirde, başka mahalle nakle lüzum olmadığı saygılarımla arz olunur.
>
> Lis. Ok. H. 28.2.938 [İmza]

Sabri, izinsiz koparılan kiraz ikramına "Hayır" dedi

Sabri Berksan, gurbete de, yatılı öğrenim hayatına da zamanla alıştı. Kim bilir, belki bir paltoya da kavuştu.

18 yaşına gelmiş, yakışıklı bir delikanlı olmuştu. Aslında ailesinin mütevazı imkânlarına rağmen, kılık kıyafetine çok dikkat ediyordu. Şüphesiz, o şartlar altında eksikleri de olacaktı.

Okulunu sevmişti. Arkadaşlarıyla uyum halindeydi. Sessiz sakin

Kütahya lisesi direktörlüğüne

Eskidenberi zayıf olan sıhhi vaziyetimin buraya geldikten sonra Kütahyanın sert iklimile gittikçe bozulduğunu hissediyorum. Bilhassa ayaklarım soğuğun tesirile tam bir romatizma başlangıcı olarak sızı hissediyor ve çok fena sancılar yapıyorlar.
Bu halin devamile günden güne [illegible] gidip gelmem bile son derece güçleşiyor. Derslerimi kaçırmamak için şimdiye kadar, tek bir gün bile evimde kalmamağa gayret ettimse de neticenin sıhhatim için tehlikeli olabileceğinden korkuyorum. Bu sebeple sıhhatim için daha müsait bir yere nakledilmekliğim için heyeti sıhhiyeye havalesini rica eder derin saygılarımı sunarım.

Okul Doktorluğuna
29/12/938

Adres: 4-8-756. Sabri Berksan

KÜTAHYA LİSESİ
75

Lise Direktörlüğüne

4.8.756 Sabri Berksan muayene edildi. Ayak parmaklarında hafif [illegible] ve kaşıntı görüldü tedavisi için kendisine reçete verildi. Bütün kışı paltosuz geçiren bu talebe soğuk kışın [illegible] gibi rahatsızlıklara maruz kalacağı [illegible] palto [illegible] edildiği takdirde başka mahalle nakline lüzum olmadığını saygılarımla arz ederim.

Lise O.K.H.
28.12.938
Dr. [illegible]

Sabri Berksan, Kütahya Lisesi'nde öğrenime büyük bir heyecanla başlamıştı, ama şehrin ağır kış şartları onu hasta etmişti. Çaresizdi. Kütahya'dan bir başka şehre naklini istedi. Okul doktoru muayene etti. Raporunda, "Sabri Berksan üşütmüş. Palto alınırsa, sağlığına kavuşur" diyordu.

ve mazbut bir öğrenci olduğu için, sınıf arkadaşlarının etkinliklerine fazlaca katılmıyor, onları izlemekle yetiniyordu.

Kütahya Lisesi'nde, her hafta başı, tüm öğrenciler tarihi binanın bahçesinde toplanıyor, birlikte İstiklal Marşı'nı söyledikten sonra düzen içinde dersliklere giriyorlardı. İstiklal Marşı, cumartesi günü öğle saatlerinde haftalık ders bitiminde de tekrarlanıyordu.

1937-1940 yılları arasında Kütahya Lisesi'nin öğretim kadrosu, mesleklerinde deneyim kazanmış öğretmenlerden oluşuyordu. Bu arada, Türk edebiyatının ünlü simalarından hikâye ve masal yazarı, derleyici Eflatun Cem Güney de edebiyat öğretmeni olarak görev yapıyordu.

Lisede ilk yıl 4B, ikinci yıl 5B sınıfında öğrenim gören Sabri Berksan, son sınıfta ise edebiyat koluna ayrılmıştı. Ağırlıklı olarak edebiyat derslerinden öğrenim gören Sabri, bu arada fen derslerini de ihmal etmezdi. O kadar ki, cebir problemlerini Fransızca kitabından öğrenir ve arkadaşlarına anlatırdı.

Sabri Berksan'ın son sınıftaki arkadaşlarından 755 numaralı Abdurrahman Mavituna da edebiyat mezunu olmasına rağmen, İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi'nin Yüksek Mimarlık Bölümü'nü bitirmişti.

Mavituna, Kütahya Lisesi tarafından 1990 yılında yayımlanan "Kütahya Lisesi 100. Yıl Albümü"nde anılarını anlatırken şunları söylüyordu:

> Bir tatil günü, arkadaşlarla Sultan Bağları'na, geziye gitmiştik. Sol tarafta, bir bahçe içinde, bir kiraz ağacının dalları yere değiyordu. Hemen daldık, adeta kirazları yapraklarıyla sıyırdık. Bir arkadaşımız bize katılmadı; yolda bekledi. Hatta ben kiraz verdim, yemedi. Bu arkadaşımla temasımı hiç kaybetmedim.
>
> Bu olayı hatırladıkça da, kendimden utanırım; Allah affetsin. Bu arkadaşım, Sabri Berksan'dı. Bugünkü Sabri Ülker...

Sabri Berksan, duygularını özel bir defterde gizlemiş

Sabri Berksan, Kütahya Lisesi'nde üç yıl öğrenim gördü. Bu dönemde, kişiliği iyice şekillenmeye başlamıştı. Azimli ve kararlıydı. Hiç kimsenin, çaba göstermeden başarıya ulaşamayacağını da öğrenmişti. Şüphesiz, başarmak için disiplinli olmak gerekirdi. Bu özellik, Sabri'de fazlasıyla mevcuttu. Her şeyi ciddiye alıyordu. Dersleri mükemmeldi.

Seçme Yazılar

Kütahya Lisesi'nin Edebiyat Bölümü öğrencisi Sabri Berksan, ilgi duyduğu öykü, şiir ve özdeyişleri "Seçme Yazılar" adını verdiği 56 sayfalık özel defterinde toplamıştı.

Sabri'nin sosyal bilimlere merakı fazlaydı, ama fen derslerinden de tam not alıyordu. Adeta inci gibi el yazısı vardı. Latin alfabesini emsallerinden üç yıl sonra öğrenmesine rağmen, mükemmel bir yazı karakterine sahip olmuştu.

Şiire, özlü sözlere ve içinden ders çıkarılacak öykülere meraklıydı. Bu nedenle, özel bir defter hazırladı.

Defterin ilk sayfasında, adeta bir hattatın kaleminden çıkmış gibi "Seçme Yazılar" başlığı bulunuyordu. O yazının altında da tevazu ile yazılmış, küçücük bir not vardı. O notta, 756 olan okul numarası ve adı yer alıyordu.

Sabri Berksan'ın 1937-1940 yılları arasında hazırlamış olduğu "Seçme Yazılar" başlıklı defter, halen ailesinin koruması altında. Daha dün yazılmış gibi...

Yazı metinleri, hem göze hem ruha hitap ediyor. Satır başları, sanki cetvelle belirlenmiş. Dolmakalemle yazılmış olan yazıların üzerinde hiçbir çizik yok.

Lise öğrencisi Berksan'ın, defterine adeta nakış gibi işlediği 55 sayfadan oluşan o seçme şiir, öykü ve özdeyişler; okuyanlara, bu liseli gencin kişiliği ile iç dünyası hakkında da yeterli ipuçlarını fazlasıyla veriyor.

Seçme Yazılar Defteri'nde birbirinden güzel ve anlamlı şu şiir ve metinler yer alıyor:

Şiirler:

Ayrılış / Kemal Engin
Genç Dul (Şairi belli değil)
Kaldırımlar / Necip Fazıl
İntizar / Yusuf Ziya
Ayşe / F. Nafiz Çamlıbel
Yakışmadı / Recaizade Ekrem
Gül / Ahmet Haşim
Kabri Fikreti Ziyaret / Rıza Tevfik
Uçun Kuşlar / Rıza Tevfik
Salkım Söğüt / (*Othello*'dan) Shakespeare
Bir Selvi Gölgesi / Yusuf Ziya
İnkisar / F. Nafiz Çamlıbel
Nazar / Yahya Kemal
Kin (Şairi belli değil)
Her Gül Böyle Açar / Sebahattin Öz
Mehlika Sultan / Yahya Kemal

Çal / Eşref Sabit
Tekerleme / Kazak Abdal
Otel Odalarında (Şairi belli değil)
Su / Şükûfe Nihal
Tavaf / İbrahim Alâaddin Gövsa
Eğer Dünya Çökmezse / Lebit Fehmi Yurdoğlu
Atatürk / Orhan Seyfi Orhon
Küsuf / Münir Müeyyed Berkman
Tuna Kıyısında / Enis Behiç
Bingöl Çobanları / Kemalettin Kami (Kamu)
Yaz Görüşleri / Ali Canip
Anneler / Ahmet Kutsi
Anneciğim / Necip Fazıl Kısakürek
Başımla Gönlüm / Celal Sahir Erozan
İrşat / Rıza Tevfik
Yayla Dumanı / Ömer Bedrettin
Kumru ve Serçe / Yusuf Mardin
Nerdesiniz / M. Uluğ Turanoğlu
Leyla (Şairi belli değil)

Öyküler:
Ağladığını Gördüm / Byron
Yaramazın Şarkısı / Rişpen

Sabri Berksan'ın özel defterinden...

Sabri Berksan, "Seçme Yazılar" defterinde, hem yaşının hem de karakterinin icabı eserlere yer vermiş. Bu eserlerde; duygu ve hamasetin yanı sıra, ahlaki değerler de bulunuyor. Ayrıca, aynı dönemde vefat eden Atatürk'le ilgili üç şiir dikkati çekiyor.

Şimdi, Sabri Berksan'ın "Seçme Yazılar" defterinden seçtiğimiz bir demet edebi eseri, birlikte incelemeye başlayalım...

Sabri Berksan, özenle hazırladığı defterin ilk sayfalarına "Yaramazın Şarkısı" adını verdiği bir öykü yerleştirmiş. 1940'larda gençlerin ilgisini çeken bu öykü, günümüzde de anlatılıyor.

Öyküyü; Cezayir doğumlu, Fransız asıllı şair, romancı ve oyun yazarı Jean Richepin kaleme almış.

Sabri Berksan'ın seçtikleri arasında yer alan bu öykünün yazarı Richepin, 1849-1926 yılları arasında yaşamış.

Anne sevgisini yüreğinin derinliklerinde hisseden her kişinin okuyunca ders çıkarabileceği öykü şöyle:

Delikanlı, katı yürekli, zalim bir kızı sevmiş ve onunla evlenmek istemişti. Ancak, kız, korkunç bir şart ileri sürüyordu:

"Sana evet diyebilmem için, önce sevgini ölçmek isterim. Şimdi, bana, köpeğime yedirmek üzere annenin kalbini getireceksin."

Delikanlı, tüyler ürperten bu teklif karşısında ne yapacağını şaşırmış, uzun bir tereddütten sonra hislerine mağlup olup, annesini öldürmeye karar vermişti. Annesi, belki de durumu fark ettiği için, oğluna fazla direnmedi.

Çocuk, sevgilisinin isteğini yerine getirdi. Annesinin kalbini bir mendile sardı, ardından da zalim kızın evine hızla koşmaya başladı.

Heyecanla sevgilisinin evine ulaşmaya çalışan bu şaşkın delikanlının ayağı bir taşa takıldı. Kendisi bir tarafa, mendilin içindeki kalp bir başka tarafa fırladı.

Delikanlının, canı acımıştı. O anda, dudaklarından "Ah anacığım..." sözleri döküldü.

Annesinin tozlara bulanmış ve hâlâ soğumamış olan kalbinden şöyle bir ses yükseldi: "Canım yavrum, bir yerin mi acıdı?.."

Türk ve İslamcı şair, yazar, fikir adamı Necip Fazıl Kısakürek, ebedi yolculuk temalı "Anneciğim" adlı şiirinde, annesine şöyle hitap ediyor:

Anneciğim

Ak saçlı başını alıp eline,
Kara hülyalara dal anneciğim.
O titrek kalbini bahtın yeline,
Bir ince tüy gibi sal anneciğim.

Sanma bir gün geçer bu karanlıklar,
Zulmetin ardında gene zulmet var.
Çocuklar hıçkırır, anneler ağlar,
Yaşlı gözlerinle kal anneciğim.

Dudaklarında aksi bir derin "hiç"in,
Kanadın yayılmış çırpınmak için.
Bu kış yolculuk var diyorsa için,
Beni de beraber al anneciğim.

Necip Fazıl Kısakürek

Sabri Berksan'ın "Seçme Yazılar" defterinde, ayrıca birbirinden anlamlı dört özdeyişle de karşılaştık. Her biri, çok düşündürücü…

- Türk öldürülür, fakat mağlup edilmez. / Napolyon
- Karnı açlardan ziyade, kalbi açlara acırım. / Cenap Şahabettin
- Yalnız başına düşünen kadın, fena şeyler düşünür. / Sinüş
- Aşkın karşısında muhakeme sükût eder. / İzzet Melih

Sabri Berksan, Seçme Yazılar Defteri'nde İskoç asıllı ünlü İngiliz şair Lord Byron'un "Gözyaşını Gördüm" adlı aşk ve doğa temalı şiirini, "Ağladığını Gördüm" ismiyle nesir olarak yazmış:

Ağladığını Gördüm

Ağladığını gördüm: Senin o mavi gözlerinin üzerine bir büyük parlak gözyaşı kondu. Bana öyle geldi ki, menekşe üzerine bir çiy damlası düştü.

Gülümsediğini gördüm: Senin yanında safirin parıltısı sönük kaldı. Çünkü onun ışıkları, senin bakışını dolduran canlı nurlarla mukayese edilemez.

Bulutlar, ötedeki güneşten –yaklaşan akşam gölgelerinin semadan izale edemeyeceği– derin ve yumuşak bir renk alır. Bunun gibi, senin tebessümlerin de en güzel gönle, o saf neşelerini serper. Onların şuaları arkalarında öyle bir ışık bırakır ki, kalp üzerinde şimşek gibi parlar.

Şair, yazar ve öğretmen Ahmet Haşim'in "Gül" isimli şiiri de lise öğrencisi Sabri Berksan'ın ilgi alanına girmiş:

Gül

Bir gamlı hazanın seherinde
Israra ne hacet, gene bülbül?
Bil, kalbimizin bahçelerinde
Can verdi senin söylediğin gül
Savrulmada gül şimdi havada
Gün doğmada bir başka ziyada

Ahmet Haşim

Sabri Berksan, eski Osmanlı maarif nazırlarından, "Filozof Rıza" diye anılan Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın sürgün yıllarında yazdığı "Uçun Kuşlar" şiirinde, acaba kendisinden bir şeyler mi buluyordu?..

Uçun Kuşlar

"Sevgili oğlum Mehmed Said'e"

Uçun kuşlar uçun, doğduğum yere,
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır.
Ormanlar koynunda bir serin dere,
Dikenler içinde sarı gül vardır.

O çay ağır akar, yorgun mu bilmem,
Mehtabı hasta mı, solgun mu bilmem,
Yaslı gelin gibi mahzun mu bilmem,
Yüce dağ başında siyah tül vardır.

Orda geçti benim güzel günlerim,
O demleri anıp bugün inlerim,
Destan-ı ömrümü okur dinlerim,
İçimde oralı bir bülbül vardır.

Uçun kuşlar uçun, burda vefa yok,
Öyle akarsular, öyle hava yok,
Feryadıma karşı aks-i sada yok,
Bu yangın yerinde soğuk kül vardır.

Hey Rıza kederin başından aşkın,
Bitip tükenmiyor elem-i aşkın,
Sende derya gibi daima taşkın,
Daima çalkanır bir gönül vardır.

Rıza Tevfik Bölükbaşı

17. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Romanya asıllı Kazak Abdal isimli halk ozanı, hiciv türü, kolay anlaşılır, yalın dilli şiirler yazmış. Abdal'ın şiirleri, Sabri Berksan'ı da etkilemiş olacak ki, Seçme Yazılar Defteri'nin 30. sayfasına özenle yerleştirilmiş. Şiirin orijinal adı, "Ormanda Büyüyen Adam Azgını". Sabri Berksan ise, bu şiire "Tekerleme" adını vermiş. Şiir, belki de 1930'lu yıllarda, edebiyat kitaplarında "Tekerleme" adıyla yayımlanmış.

Tekerleme

Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda insan beğenmez.
Medrese kaçkını, softa bozgunu
Selam vermeğe dervişan beğenmez.

Âlemi tânedir [tâ'n eder - kınar] yanına varsan
Seni yanıltır mesele sorsan.
Bir cim [kara cahil] bile çıkmaz karnını yarsan
Camiye gelir de erkân beğenmez.

El kapısında kul kardeş olan
Burnu sümüklü, gözü yaş olan
Bayramdan bayrama bir tıraş olan
Berbere gelir de dükkân beğenmez.

Kazak Abdal

Sabri Berksan, özel defterine, Atatürk'ün vefatından sonra dört şiir yazmış. Bunlar; İbrahim Alâaddin Gövsa'nın "Tavaf", Lebid Fehmi Yurdoğlu'nun "Eğer Dünya Çökmezse", Münir Müeyyed Berkman'ın "Küsuf" (Güneş Tutulması) ve Orhan Seyfi Orhon'un, "Atatürk" isimli şiirleri... İşte, o şiirlerden bir örnek:

Atatürk

Ellerin üstünde bir tabut değil,
Derinden oynayan dağ olmalıydı.
O, bizi bırakıp gitmesin diye,
Gönüller sarılıp, bağ olmalıydı.

Ey dağlar, açınız başlarınızı;
Bağrınıza basın taşlarınızı...
Bulutlar, saçınız yaşlarınızı;
Atatürk, Atatürk sağ olmalıydı!

Orhan Seyfi Orhon

"Parasız yatılı öğrenci" Sabri, askeri eğitim de alıyor

Sabri Berksan, 1935 yılında parasız yatılı sınavını kazanmış, ardından da Bilecik Ortaokulu pansiyonunda iki yıl öğrenim görmüştü. Sınavla kazandığı bu hak, lise öğrenimi sırasında da devam etti.

Sabri Berksan ile arkadaşı Zeki Beykont, lisedeki zorunlu askeri eğitimi yaz tatilinde İstanbul'da almak istediler. Fakat Askerlik Dersi Grup Amiri, olumsuz cevap verdi.

Ancak, devlet hesabına okumanın bir de bedeli vardı. O bedel, orta ve yükseköğrenimini tamamladıktan sonra, devletin göstereceği herhangi bir kamu kurumunda belirli bir süre "mecburi hizmet" yapmaktı.

İslam Berksan, 17 Mayıs 1938 Salı günü İstanbul'daki Fatih Noteri'ne giderek, oğlu Sabri Berksan için bir "taahhüt senedi" imzaladı. Bu senette özetle, "Sabri Berksan, öğrenimini tamamladıktan sonra devletin belirleyeceği kamu kurumunda çalışacak, çalışmadığı takdirde, devletin, kendisi için yapmış olduğu harcamalar iade edilecek. Bu arada, Sabri Berksan, sınıfta kalırsa, parasız yatılı hakkını kaybedecek, o tarihe kadar devletin yapmış olduğu harcamalar da tarafımdan tazmin edilecek" deniliyordu.

* * *

Sabri, Kütahya Lisesi'nde bir yılı geride bırakmıştı. 1939'un ortalarına gelindiğinde, tüm dünyada "savaş rüzgârları" esmeye başladı. Nazi Almanyası'nın Devlet Başkanı Adolf Hitler, hem Batı'daki hem de Doğu'daki devletlere meydan okuyordu. Türk Kurtuluş

Savaşı'nın üstünden 15 yıl geçmişti. Küllerinden doğan ülkemiz, yeni bir savaşı kaldıracak durumda değildi.

Türk ordusu alarmdaydı. Yedek askerlik çağındaki mükellefler belirlenmişti. İhtiyaç olduğu an, silah altına alınacaklardı. Askerlik çağı gelmek üzere veya gelmiş olan, ancak tahsil gören lise ve üniversite öğrencileri ise, yaz tatillerinde, askeri kamplarda silahlı eğitime tabi tutuluyordu. Sabri Berksan da, askeri eğitim görecek öğrenciler arasındaydı.

1939 yılının Haziran ayında okullar yaz tatiline girdi. Bu arada Sabri Berksan da, baba ocağı İstanbul'a gitti. Yaz tatili kısa sürecekti. Çünkü önünde, zorunlu askeri eğitim vardı.

O günkü uygulamalara göre, bu eğitimin Kütahya'da yapılması gerekiyordu.

Sabri, taşradaki okullarda eğitim gören bazı öğrencilerin bu zorunlu askerlik talimini İstanbul'daki liselerde aldıklarını işitmişti. İstanbul'da yaşayan okul arkadaşı Zeki Beykont'la birlikte bu konuyu araştırdıktan sonra, okul yönetimine bir dilekçeyle başvurmaya karar verdi.

Sabri ve Zeki, askeri eğitimlerini, ailelerinin yaşamakta olduğu İstanbul'da almak istediklerini belirttikleri 19 Haziran 1939 tarihli dilekçeyi hazırlayıp pulladılar ve imzaladılar.

Sabri'nin okunaklı yazısıyla kaleme alınan dilekçede şu ifadeler yer alıyordu:

19.06.1939

Muhterem Öğretmenimiz,

Buraya geldikten sonra bazı arkadaşlarımızdan öğrendiğimize göre askerlik kampının buradaki liselerden herhangi birinde yapılması mümkünmüş. Tabii böyle bir kolaylık bizim de ailevi vaziyetimize pek uygun geliyor.

Mümkünse, bize bu iş için icap eden muamelelerin temin edilmesini diler, derin saygılarımızı sunarız.

Talebeleriniz:
Sabri Berksan ve Zeki Beykont

Adres:
Divanyolu Köprülü Kütüphanesi'nde Sabri Berksan
İstanbul

TÜRKİYE CÜMHURİYETİ
MAARİF VEKİLLİĞİ
LİSEYİ BİTİRME BELGESİ

BELGE GENEL NUMARASI: 141

İslam Oğlu Sabri Berksan

Lisenin ilk iki sınıfı ile Edb. kolunda Edebiyat, Filozofi ve Sosyoloji, Psikoloji, Tarih, Coğrafya, Matematik (Cebir, Geometri ve Astronomi), Tabiat Bilgisi (Biyoloji ve Jeoloji), Fizik, Kimya, Yabancı Dil (Fr.), Cimnastik, Askerlik derslerinden imtihanlar geçirerek Lisenin Ed. kolundan Pekiyi derecede Liseyi Bitirme Belgesi almağa hak kazanmıştır.

22/VII/1940

Lise Müdürü — Lise Müdür Muavini

Adı ve soyadı	Sabri Berksan
Babasının adı	İslam
Doğduğu yer	Kırım
Doğduğu yıl	1336
Belgeyi veren okul	Kütahya Lisesi
Talebenin okul No	756
Bitirme ders yılı ve devresi	1939-1940 Haziran
Mecburi hizmet müddeti	8 Sene
[illegible]	10 [illegible]

Kütük No 973 — 22 Temmuz 1940

TÜRKİYE CÜMHURİYETİ
MAARİF VEKİLLİĞİ
DEVLET OLGUNLUK DİPLOMASI

DİPLOMA GENEL NUMARASI: 118

İslam Oğlu Sabri Berksan

22-VII-1940 tarihinde Kütahya Lisesinden Liseyi bitirme Belgesi aldıktan sonra Kütahya Lisesinde Ed. kolundan Devlet Olgunluk imtihanı geçirerek Pekiyi derecede Devlet Olgunluk Diploması almağa hak kazanmıştır.

31/VII/1940

Lise Müdürü — Lise Müdür Muavini

Adı ve soyadı	Sabri Berksan
Babasının adı	İslam
Doğduğu yer	Kırım
Doğduğu yıl	1336
Diploma veren okul	Kütahya Lisesi
Talebenin okul No	756
Bitirme ders yılı ve devresi	1939-1940 Haziran
Mecburi hizmet müddeti	8 Sene

Kütük No 973 — 31 Temmuz 1940

Sabri Berksan, Kütahya Lisesi'ni üç yılda, başarıyla tamamladı. 1940'ın Haziran ayında, önce mezuniyet, ardından da Devlet Olgunluk İmtihanı'na girdi. Her iki sınavdan da "pekiyi" derece aldı. Diplomalarında, 8 yıl "mecburi hizmet" yapacağı yazılıydı.

Sabri ve Zeki'nin İstanbul'dan postaya verdikleri dilekçe, 20 Haziran 1939'da Kütahya Lisesi Direktörlüğü'ne ulaştı. Bu dilekçeyle birlikte lisede çok ciddi bir bürokrasi çarkı işlemeye başladı. Lise idaresi, önce, dilekçeyi 4802 numarayla kayda aldı. Ardından da, İstanbul'da yaz tatilini geçiren iki öğrencisinin talebini araştırmak amacıyla, o yıllarda liselerin öğretim üyesi kadrosunda yer alan "askerlik dersi grup amirliği"ne aşağıdaki resmi yazıyı yazdı:

T.C.
Kütahya Lisesi Direktörlüğü

22 / VI / 1939

Askerlik Dersi Grup Amirliğine,

Lisemizin ikinci devre ikinci sınıf öğrencilerinden Zeki Beykont ile Sabri Berksan İstanbul liselerinden birisinde kampa iştirakin mümkün olup olmadığını bir dilekçe ile sormaktadırlar. Bu hususta mevcut bir emir varsa cevap verilmek üzere bildirmenizi saygılarımla rica ederim.

Baş Yardirektör
Mehmet Arısan

Kütahya Lisesi'nin Askerlik Grup Amiri Binbaşı Zekirriya Tamer; aynı gün Lise Direktörlüğü'ne hitaben cevabi yazısı şöyleydi:

Kütahya Lisesi Drk.
Bu hususta yeni bir emir olmadığını saygı ile bildiririm.
Askerlik Dersi Gr Amiri Bnb

22 / 6 / 939
[İmza]

Sabri Berksan'ın 19 Haziran 1939'da İstanbul'dan Kütahya'ya gönderdiği dilekçesi, sadece üç gün içinde cevaplandırılıyordu. Cevap olumsuzdu.

Bu yazışma, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Posta İdaresi'nin süratini gösteren güzel bir örnek oluşturuyor.

Sabri Berksan, liseden de "pekiyi" dereceyle mezun oldu

Kütahya Lisesi'nin 756 no'lu öğrencisi Sabri Berksan, 1940 yılının Haziran ayında, okulunun edebiyat şubesinden "pekiyi" dereceyle mezun oldu. Aynı dönemde girdiği "devlet olgunluk imtihanı"nı da "pekiyi" derecesiyle verdi.

Ortaokul 2. sınıftan beri devlet tarafından parasız yatılı okutulan Sabri Berksan'ın, 8 yıllık mecburi hizmeti vardı. Bu hizmetini bir kamu görevinde yapması gerekiyordu. Ancak, yükseköğrenime devam ederse mecburi hizmeti ertelenecekti.

Lise mezunu Sabri Berksan'ın gönlünden geçenleri, kızı Ahsen Özokur şöyle anlatıyor:

> Sevgili babam, ilim ve irfana çok önem verirdi. Disiplinliydi. Çalışmaktan yılmazdı. Gençlik yıllarında gönlünden geçenleri, bana seneler sonra açıklarken, akademisyen, vali, kaymakam olmayı arzu ettiğini söyledi, "Kısmet değilmiş" dedi.
>
> Aradan yıllar yıllar geçtikten sonra, babam bizleri alıp, Bilecik ve Kütahya'ya götürdü, okullarını gösterdi, eski hatıralarını paylaşırken, hüznünü yüzünden okuyabiliyorduk.

Bakalım, Sabri Berksan, önümüzdeki aylar ve yıllarda yükseköğrenime, hangi kulvarda devam edecek...

Mesut Erez: "Arkadaşım Sabri, lisede çok çalışkandı"

Kütahya Lisesi'nin 1940 yılındaki 6 Edebiyat şubesinde 33 öğrenci bulunuyordu.

Berksan'ın sınıf arkadaşları arasında yer alan Mesut Erez ile Mahir Ablum, yükseköğrenimlerini Mülkiye Mektebi'nde (Siyasal Bilgiler Fakültesi) tamamlayacak, daha sonra Maliye Bakanlığı Teşkilatı'nda görevlendirilecekti.

Sabri Berksan'ın bu iki arkadaşı, 1960'lı yıllarda siyasete atılacak, Mesut Erez Maliye, Mahir Ablum da Sosyal Güvenlik Bakanı olacaktı.

Mesut Erez, 1961'de, Kütahya Lisesi'nden mezun olduktan 21 yıl sonra İstanbul Defterdarlığı'na atanıyor, Sabri Berksan ise yeni soyadıyla birlikte anılan 17 yıllık Ülker firmasını yönetiyordu. Kütahya Lisesi mezunu iki arkadaş, bu defa İstanbul'da bir araya geleceklerdi.

2011 yılında vefat eden Mesut Erez, okul arkadaşı Sabri Berksan'la ilgili anılarını 2007 yılında anlatırken, şunları söylüyordu:

> Kütahya Lisesi'nde öğrenimimi sürdürürken, okulumuza Bilecik'ten, parasız yatılı bir öğrenci gelmişti. Adı, Sabri idi. Bu yeni arkadaşımız, fevkalade çalışkan, dürüst ve çok akıllıydı.
>
> İnsanların karakterleri, öğrencilik yıllarında oluşuyor ve ortaya çıkıyor. Sabri Bey'in karakteri de daha lise yıllarında teşekkül etmişti.
>
> Kendisi, ciddiyeti dolayısıyla arkadaşlar arasına pek karışmazdı. Kendisine göre bir yol çizmiş, onu takip ediyordu. Sabri Bey, eski tabirle "nev-i şahsına münhasır" bir zattı. Yine söylüyorum, dürüstlüğüne söylenecek söz yoktu.



Sabri Ülker'in Kütahya Lisesi'ne armağan ettiği lisan laboratuvarı...

Sabri Ülker, bağışlarının duyurulmasını istemiyordu

Sabri Ülker, Kütahya Lisesi'nden mezun olduktan yaklaşık yarım asır sonra, okulunun bir lisan laboratuvarına ihtiyacı olduğunu öğrenir. Okuluna, böyle bir laboratuvarı seve seve armağan etmek istediğini, konuyu kendisine taşıyan Kütahyalı işadamı Ziya Yıldız'a bildirir. Ülker, bağışını gerçekleştirirken hassas olduğu bir konuyu da Ziya Yıldız'la paylaşır.

Şimdi, Sabri Ülker'in bağış konusundaki hassasiyetini ve bu arada yaşananları Yıldız'dan dinleyelim:

> Bilindiği gibi Sabri Bey, Kütahya Lisesi mezunu. 1980'li yıllarda lisenin bir lisan laboratuvarına ihtiyacı varmış. Ancak, devletin imkânları sınırlı olduğu için, böyle bir laboratuvar kuramıyorlarmış. Hem lise müdürü, hem de okul aile birliği başkanı, konuyu bana taşıyarak, eski mezunları Sabri Bey'den yardım rica ettiler.
>
> Lise binasında laboratuvar kurulması için 40 m2 büyüklüğünde bir oda ayrılmış. Plan ve projesi de çizilmiş.
>
> Konuyu, telefonla Sabri Bey'e intikal ettirdim. Kendileri, her zamanki nezaketleriyle, "Ziya Bey, ben bir baktırayım" dedi.
>
> Sabri Ağabey, benimle telefonla görüştükten hemen sonra, İstanbul'dan Kütahya'ya ekip göndermiş. Ekip, liseye giderek, müdür beyle ve okul aile birliği başkanıyla görüşmüş.
>
> Aradan 20 gün geçti. Bir de ne görelim... Lisan laboratuvarının, tüm cihazlarıyla birlikte, perdeleri ve halıları dahi İstanbul'dan getirilip, kurulmuş.

Sabri Ağabey, daha sonra beni telefonla aradı ve şu tembihatta bulundu: "Ziya Bey, bunu kimse duymasın..."

Sabri Ağabey'in talimatını, lise müdürü ile okul aile birliği başkanına bildirdim. Tepkiyle karşılaştım. Okul yöneticileri, "Biz buraya, 'Sabri Ülker Lisan Laboratuvarı' tabelası asacağız" dediler. Tüm uyarılarıma rağmen, kararlarından dönmediler.

Açılışı, 1. Özal Hükümeti'nin Milli Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler yapacakmış. Törene gittim, Bakan Bey'le tanıştım. Dinçerler, Sabri Bey için şunları söyledi:

"Sabri Bey'i gıyaben tanıyorum. Çok saygı duyduğum bir insan. Mutlaka tanışmak, elini öpmek isterim."

Bu söylediğim tören, 1980'lerin ortasında yapıldı. Törenin düzenlendiği günün gecesinde, TRT'nin radyo ve televizyonlarında Sabri Ülker Lisan Laboratuvarı'nın açılış haberi yayınlandı.

Ertesi gün sabah saat 9'da Sabri Bey beni telefonla arayarak, "Biliyorsun, ben böyle şeyleri sevmem" dedi. Belli ki canı çok sıkılmıştı, ama yapacak bir şey yoktu.

Kütahya Lisesi'ndeki Sabri Ülker Lisan Laboratuvarı, 15 yıl hizmet verdi. Laboratuvarın bilgisayarları zamanla gelişen teknolojiye yenik düştü. Programları da çöktü.

Okul aile birliği yönetim kurulu, lisan laboratuvarının yeniden elden geçirilmesi için, Sabri Ağabey'e ricacı olmamı istedi. Bu defa kendilerine, "Bir proje getirin, onu Sabri Bey'e takdim edeyim" dedim. Projeyi aldım, bir mektupla Sabri Ağabey'e gönderdim. Ardından da, Özel Kalem Müdürü Adem [Sezer] Bey'i arayarak, başvurunun akıbetini öğrenmek istedim. Sabri Ağabey, başvuruyu almış, okumuş ve gülümsemiş.

Aradan sadece on beş gün geçti. Bir kamyon dolusu tam 60 adet bilgisayar geldi. Cihazlar yepyeni ve eksiksizdi. O günkü değeri ise tam 70 milyar lira idi...

Sabri Ağabey, 1980'li yıllarda da tevazu içindeydi, on beş yıl sonra da... Yapmış olduğu hayırların duyulmasını istemiyordu.

Sabri Ağabey'in o nazik uyarıları daha dün gibi hâlâ kulaklarımda çınlıyor: "Ziya Bey, biliyorsun, ben böyle şeyleri sevmem..."

* * *

Sabri Ülker'in yıllar önce Kütahya Lisesi'ne vermiş olduğu teknik ders araçları desteğini, Murat Ülker de aksatmadan sürdürüyor.

Öğretmenleri Sabri'ye, üşümemesi için palto almış

Yıldız Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Anonim Şirketi'nin Yönetim Kurulu Başkanı ve aynı zamanda Ülker Grubu'nun Kütahya Distribütörü olan Ziya Yıldız'ın Sabri Ülker'le ilgili anıları bu kadarla bitmiyor.

Sabri Ülker'in Kütahya Lisesi'ne armağan ettiği lisan laboratuvarı kurulurken, okul yönetimi de arşivden bu eski, vefakâr öğrencilerinin öğrencilik dosyasını bulmuş. Lise müdürü, söz konusu dosyayı inceledikten sonra, evrakın birer kopyasını hazırlatıp, Ziya Yıldız aracılığıyla, Ülker'e göndermek istemiş.

Ziya Yıldız, lise müdürünün daveti üzerine okula gidip, Sabri Ülker'in öğrencilik yılları belgelerini görünce çok duygulanmış.

Yıldız, 18 Haziran 2007 Pazartesi günü Sabri Ülker'le ilgili anılarını anlatırken, lise dosyasında gördüğü doktor raporlarını yaşlı gözlerle naklediyordu:

> Sabri Bey, lisesine lisan laboratuvarı kurduktan sonra okul yönetimi de kendisine bir jest yapıp, diplomasının ve belgelerinin birer suretini takdim etmek istedi. Öğrenci dosyasını bana da gösterdiler. Dosyada, Sabri Bey'in derslerden aldığı notların yanı sıra, okul idaresine verdiği muhtelif dilekçeler ile doktorların kendisi için tanzim ettiği sağlık raporları da vardı.
>
> Sabri Bey, lisede okurken hastalanmış. Kendisini, devlet hastanesine göndermişler. Doktor, muayene edip, ilaç vermiş ama sağlığına kavuşamamış. İkinci, hatta üçüncü defa doktora havale edilmiş. Hastaneden üçüncü rapor geldikten sonra, Sabri Bey'in öğretmenleri toplanıp, rapor üzerinde bir değerlendirme yapma ihtiyacı hissetmiş. Çünkü raporda, öğrencinin hastalık nedenleriyle tedavi yolları gösteriliyormuş.
>
> Doktor raporuna göre, Sabri Bey'in hastalığı soğuk algınlığından kaynaklanmış. Raporda; öğrencinin sağlığına kavuşabilmesi için mutlaka palto giymesi gerektiği yazılıymış. Ama ne çare ki, Sabri Bey'in üzerine giyecek paltosu yokmuş.
>
> Öğretmenler, kendi aralarında toplanıp, öğrencilerine palto almışlar.

Ahsen Özokur: "Babam, saçlarını limonla yatıştırırdı"

Ahsen Özokur ise, babasının Kütahya Lisesi'nde öğrenciyken rahatsızlanmasını, biraz da soğuk suyla sık sık banyo yapmasına bağlayarak, bu konuda şu bilgileri veriyor:

Babam, gençliğinden beri sık banyo yaparmış. Kütahya'da lise öğrenimini sürdürürken, bu şehrin kış şartları çok ağırmış. Ancak babam, banyo yapmaktan fedakârlık etmediği için, üşütürmüş. O dönemde, kulağından da rahatsızlık çekmeye başlamış. Zannediyorum, bu rahatsızlığından sonra, sol kulağı daha ağır işitir olmuş. Onun için, sürekli sağ kulağını kullanırdı...

Kardeşim Murat'ın da bir kulağı ağır işitiyor. Aslında bunun, üşütmekten kaynaklanmayıp, genetik olduğunu düşünüyorum.

Babam, sık banyo yaptığı için her gün saç bakımına da ihtiyaç duyardı. Zaten, çok gür olan saçlarını yatıştırmak için bir miktar limon suyu sürer, sonra da takkesini giyerek, saçlarını bastırırdı.

1930'lu yılların ikinci yarısında Bilecik Ortaokulu ve Kütahya Lisesi, Sabri Ülker'in yetişmesinde adeta bir laboratuvar görevi yaptı. Kendisi, sınıf arkadaşlarından üç yaş büyüktü.

Belki de yaş farkından olacak, ağırbaşlı tavırlarıyla diğer öğrenciler arasında dikkatleri üzerinde topluyordu.

Bilecik'te geçen iki yıldan sonra Kütahya'daki dolu dolu üç yıl, Sabri Ülker için aynı zamanda bir "hayat okulu" oldu.

Ülker, gurbette geçirdiği o yılları hiç unutmadı. Okul arkadaşlarıyla dostluğunu sürdürdü. Özel Kalem Müdürü Adem Sezer'in verdiği bilgiye göre, özellikle lise arkadaşlarından Abdurrahman Mavituna, Necati Arı, Ahmet Kasım ve Aziz Şentürk'le zaman zaman bir araya gelir, onlarla öğrencilik yıllarını yâd ederdi.

1937-1940 yılları arasında yaşanan olaylar

Şimdi, Sabri Ülker'in Kütahya Lisesi'nde öğrenim gördüğü 1937 yılının sonbaharından, mezun olduğu 1940 yılının Temmuz ayına kadar Türkiye'de ve dünyada neler olmuş, ona bakalım...

- **3 Nisan 1937** – Cumhuriyet'in 15. yılında devletçilik ilkesinin Anayasa'da yer alması üzerine, yurt çapında sanayileşme hamlesi başlatıldı. Bu kapsamda öncelikle, Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları kuruldu.
- **15 Ekim 1937** – Cumhuriyet'in Latin harfleriyle yazılı ilk Türkçe banknotu tedavüle çıkarıldı.
- **25 Ekim 1937** – Türkiye'nin I. Başbakanı İsmet İnönü, görevinden istifa etti; yerine Celal Bayar atandı.



- ***10 Kasım 1938*** *– Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etti. Cenazesi, başkent Ankara'ya gönderildi. Kütahya Lisesi öğrencisi Sabri, "Seçme Yazılar" isimli özel defterinde, Atatürk'le ilgili seçip beğendiği dört şiire yer verdi.*

- **11 Kasım 1938** – Türkiye'nin I. Başbakanı İsmet İnönü, TBMM üyelerinin oybirliğiyle ikinci cumhurbaşkanı seçildi.

- **1 Eylül 1939** – Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla birlikte İkinci Dünya Savaşı başladı.

- **20 Nisan 1940** – Türkiye'nin ilk petrolü Siirt'in Raman bölgesinde, 1048 metre derinlikte bulundu.

- **22 Mayıs 1940** – İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye'de olağanüstü durum ilan edildi.

- **22 Kasım 1940** – Benzin sıkıntısı baş gösterince, özel araçların trafiğe çıkması yasaklandı.

- **28 Kasım 1940** – Savaş nedeniyle Milli Korunma Kanunu hükümlerine dayanılarak, üreticilerin, 500 kilonun üstündeki tahıl ürünlerini (buğday, arpa, yulaf, çavdar) Toprak Mahsulleri Ofisi'ne teslim etme zorunluluğu getirildi.

- **3 Aralık 1940** – Hububat fiyatlarına hükümetçe narh[34] konuldu. Savaş boyunca temel üretim maddelerine (başta ekmek olmak üzere; un, yağ, şeker ve et gibi) narh konulacak, ayrıca, bu maddelerin dağıtımı, karne yöntemiyle yapılacaktı.

34. Tüketiciyi korumak amacıyla, özellikle temel ihtiyaç maddeleri için resmi makamlarca belirlenen ve her yerde geçerli olan fiyat.

Sabri Ülker: “Mühendis olma hayalimi İkinci Dünya Savaşı’nın ağır şartları engelledi”

Tüm okullarını “pekiyi” dereceyle bitiren Sabri’nin gönlünden, “mühendis olmak” geçiyordu. Şartlar elverirse, İstanbul Teknik Üniversitesi’nde okuyacaktı. Ancak, İkinci Dünya Savaşı çıkınca, ağabeyi Asım askere alındı; Sabri de Ankara’daki dükkânın başına geçti.

MÖ 551-479 yılları arasında yaşadığı sanılan Çinli filozof Konfüçyüs, “Eğer ağaca çıkmak istiyorsanız, yıldızları hedef alın” demiş. Konfüçyüs’ten 23 yüzyıl sonra yaşamış olan Almanların ünlü edebiyatçısı Goethe ise, “Hedefe yaklaştıkça, zorluklar artacaktır” tespitinde bulunmuş.

Genellikle insanlar, “hedef” yolculuğuna “umut”la birlikte koyulurlar. Aslında umut, bir serap gibidir; bizi aldatsa da o duyguyu hayatımızdan hiç çıkarmak istemeyiz. Zaten ümit etmek, geçici de olsa mesut olma halidir.

1940 yılında Kütahya Lisesi’ni “üstün başarı” ile bitiren Sabri Ülker, iş hayatına atılışının 50. yıldönümünde, mazide bıraktığı bir ümidini aynen şöyle anlatacaktı:

> Mühendis olacaktım, başkasını hiç düşünmüyordum. Liseyi bitirdiğim sene, ağabeyim yedek askerliğe alındı, onun işlerine bakmak için bir sene kaybettim. İkinci sene kayıtlar kapandıktan sonra döndü; bir sene daha kaybetmemek için Sultanahmet İktisadi ve Ticari İlimler Mekteb-i Âli’sine [Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu] kayıt olabildim. Mühendislikten, çaresiz vazgeçtim.[35]

Sabri Ülker, 74 yaşındayken, 20 yaşında karşılaşmış olduğu bir imkânsızlığı anlatıyor ve “çaresizdim” diyor.

Evet, çaresiz olmak... Ümit ettiği hedefe ulaşamamak...

“Ümit etmek” üzerine çok şeyler yazılmış, söylenmiş. O duygunun bir ilaç olduğu, ağrıyı dindirdiği, ama tedavi etmediği yorumu yapılır; hatta kuşlardaki kanada dahi benzetilir...

35. Ankara Sanayi Odası’nın yayın organı *Asomedya* dergisi, sayı: Haziran 1994.

Sabri Ülker, liseyi bitirince önce hedef belirleyerek ümit etti, ardından da o ümide kavuşamayınca, sabretmesini bildi. Zaten, sabretmekten başka bir seçeneği de yoktu. Çünkü ailevi şartlar, onu, askerdeki ağabeyinin işyerlerinde sorumluluk almaya mecbur etmişti. İhtiyaç duyulduğu an, insanların yanında olma duyarlılığına sahip bulunduğu için öğrenimine ara vererek, ağabeyinin işyerleri arasında koşuşturmaya başlayacaktı.

Asım Berksan, Ankara'da şekerci dükkânı açıyor

Şimdi, hayallerini erteleyen Sabri'den önce, ağabeyinin iş hayatındaki gelişmelere bakalım...

Ağabey Asım Berksan, Eminönü'ndeki Besler Mamulleri Satış Mağazası'nın işletmesine önce ortak olmuş, daha sonra fabrikanın sahibi Fehmi ve Sami Besler kardeşlerin teklifi üzerine bu işyerinin tamamını devralmıştı.

Besler kardeşlerin her ikisi de Mülkiye (Siyasal Bilgiler Fakültesi) mezunuydu. İş hayatına ticaretle atılmışlar, Besler ürünlerinin imalatına ise, Marko Usta'nın teşvikiyle girmişlerdi. Satış mağazalarının önce yarısını, daha sonra tamamını Asım Berksan'a devrederlerken, adeta bu işten kurtulmak ister gibiydiler.

Asım Berksan, Besler kardeşlerin teklifini tereddütsüz kabul etti. Bu arada, badem ezmesi imalatı yapan arkadaşı Kenan Tuncer'le de ortak oldu. Yeni işyerini, "Asım Berksan Müessesesi" adıyla Ticaret Sicili'ne kaydettirdi.

1 Eylül 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşı, ülke olarak katılmamamıza rağmen Türkiye'nin düzenini altüst etti. Eminönü'nde bir şekerleme dükkânının sahibi olunca sorumluluğu daha da artan Asım Berksan ise çıkan savaş üzerine, "bedelli ihtiyat askeri" (yedek asker) olarak silah altına alındı ve Çorlu'ya gönderildi. Asım, savaş şartlarına rağmen fırsat buldukça zaman zaman görev yaptığı askeri birliğinden İstanbul'a gelip, işyeriyle ilgilenebiliyordu.

Savaş, bütün şiddetiyle devam ederken, İstanbul bir hava saldırısına uğrama tehdidiyle karşı karşıya kaldı. Bunun üzerine, sivil halkın büyük bir kısmı şehri terk etti. Ailenin, 28 yılda dördüncü defa savaş şartlarından etkilenmesi üzerine, Asım Berksan Ankara'ya gitti ve Anafartalar Caddesi'nde bir şekerci dükkânına önce ortak oldu, daha sonra dükkânın tamamını devraldı. Bu dükkânda bisküvi, çikolata ve şekerleme ürünleri satıyordu.

Savaş, kısa bir süre sonra adeta kapımıza dayandı. Hitler'in Na-

zi orduları Bulgaristan'ı işgal edince, Trakya boşaltıldı. Halk, panik halindeydi. Hükümet, İstanbullulara, şehri terk etme çağrısı yaparken, yurdun iç ve doğu bölgelerine gitmek isteyenlerin de trenlerde ücretsiz seyahat edebileceklerini duyurdu.

Bir oğlu kısa dönem askerlik yapan, bir oğlu da Ankara'da bulunan Hacı İslam Efendi de, İstanbul'da yaşamanın risk altına girmesi üzerine, Köprülü Kütüphanesi'ndeki görevinden ayrılarak, eşi Şakire Hanım'la birlikte başkente taşındı.

Asım Berksan'ın, ikinci askerliği sırasında, vakit bulup İstanbul'dan sonra başkent Ankara'da da dükkân açması, İkinci Dünya Savaşı şartlarının mecburiyeti gibi görünüyordu, ama bu teşebbüste yeni pazar arayışlarının ipuçları da vardı.

Ankara, henüz 17 yıllık başkentti. Aslında, 23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin başkenti olmuştu. Anadolu'nun orta yerindeki bu tarihi kent, Cumhuriyet'le birlikte yeniden şekillendi. Ulus Meydanı ve Anafartalar Caddesi, kısa sürede şehrin yönetim, iş, ticaret ve sanat merkezi halini aldı. Meclis'in yanı sıra, Başbakanlık binası da buradaydı. Ankara Adliyesi ile Ankara Belediyesi, bu ünlü caddenin dikkat çeken kamu binalarıydı.

Ulus Meydanı'ndan Samanpazarı'na kadar devam eden Anafartalar Caddesi, 1930'lu yıllardan itibaren sağlı sollu yeni işyerleriyle doldu. İstanbul'un Bahçekapı semtindeki ünlü Hacı Bekirzade Ali Muhiddin ile Şehzadebaşı'nın tarihi şekercisi Osman Nuri de ailesiyle birlikte Ankara'ya taşınıp, Ulus'ta yeni işyeri açtı.

O dönemde Türk insanının ayakkabı ve giyim kuşamını üreten Sümerbank mağazası da başkentin bu caddesinde yerini alacaktı.

Başkentteki şekercilerin büyük rekabeti

Asım Berksan da, dükkânını Anafartalar Caddesi'nde açmayı tercih etmişti. Çünkü o yıllarda, İstanbul kökenli Hacı Bekir ve Osman Nuri'nin yanı sıra, Mehmet Turhan ve Yusuf Ziya Beyler de Anafartalar'da şekerci dükkânı işletiyordu.

Savaş yıllarında, Ankara'da, özellikle şekerleme ürünleri piyasasında rekabet iyice kızıştı. Asım Berksan'ın İstanbul'dan gelerek, büyük bir ümitle devraldığı dükkân, kısa sürede böylesine bir rekabet ortamında kaldı.

Anafartalar ve çevresinde, şekerci dükkânlarının sayısı her geçen gün artmaya başladı. Atpazarı'ndaki Pilavcıoğlu Han'da Ecirzade Mustafa Avni, Çukurhan'da Hacı Sayid ve Mahdumları, Semer-

ciler'de Kantarcızade Hacı Ömer, Uzun Çarşı'da Karaağaçlı Hacı Mustafaoğlu Süleyman ile Çankırı Caddesi'nde Tosunzade Abdurrahman, yine Anafartalar'da Mediha Turhan ve Pervin Atatür, Çıkrıkçılar Yokuşu'nda Mehmet Gafur Kumak ile Ulucanlar'da Yusuf Şendal da Asım Berksan'ın rakipleri arasındaydı.

Ulus Meydanı ve Anafartalar Caddesi, ünlü lokantalarıyla da şehrin önde gelen şahsiyetlerinin uğrak yerlerindendi. Meşhur Cumhuriyet Yıldız Lokantası, tarihi Zincirli Cami'nin hemen yanı başındaydı. Bu lokantanın müdavimleri arasında şair, edip, siyasetçi ve diplomat Yahya Kemal Beyatlı da vardı.

Ankara kökenli işadamı Vehbi Koç'un ilk işyeri de, Asım Berksan'ın şekerci dükkânının bulunduğu bölgedeydi. Vehbi Bey, öğle yemeklerinde, genellikle Abdullah ve Mustafa Çizmecioğlu kardeşlerin işlettiği lokantada "ev yemeği" yiyordu.

1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra aynen Asım ve Sabri Berksan'ın ailesi gibi Rusya'dan kaçıp, Anadolu'ya sığınan Juri Georges Karpovitch, Ankara'daki Taşhan'ın altında lokanta açmıştı. Bu lokantanın müşterileri, başta Cumhurbaşkanı Atatürk olmak üzere, tüm devlet ve hükümet erkânı ile şair ve ediplerdi. Atatürk, Rus asıllı Karpovitch'e "Karpiç" adını verdi. Daha sonra "Baba Karpiç" lakabıyla anılan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kabul edilen Karpiç Keçeci'nin işlettiği lokantanın ünü, kısa sürede ülke sınırlarını aşacaktı.

Sabri Berksan'ın hayranı olduğu şairler de Ulus'taydı

Henüz 20 yaşındayken, ağabeyinin işyerini çekip çeviren Sabri Berksan, sürekli bir koşuşturma içindeydi. Kütahya Lisesi'nde öğrenim görürken, özenle hazırladığı "Seçme Yazılar" isimli defterinde şiirlerine yer verdiği pek çok ünlü şair ve edip, Ankara'daki işyerlerine yürüme mesafesinde bulunan İstanbul Pastanesi'nin müdavimiydi. Sabri Berksan, o ünlü kişilerle Anafartalar Caddesi'nde belki de hemen her gün karşılaşıyordu.

Başkentte yaşayan gazeteciler, sanatçılar, aydınlar ve yazarların buluştukları İstanbul Pastanesi'ne şair Necip Fazıl, "Efkâr-ı Umumiye Merkezi" adını vermişti. Ünlü gazeteci ve tarihçi Enver Behnan Şapolyo ise, İstanbul Pastanesi'ni "Münevverler Kulübü" olarak adlandırıyordu.

Asım ve Sabri Berksan kardeşler, iş hayatında adeta kurtlar sofrasında mücadele veriyordu. O yıllarda, tüm ilçeleriyle birlikte baş-





Ankara'nın ünlü Anafartalar Caddesi, Ulus Meydanı'ndan başlar, Samanpazarı semtinde biter (üstte). Bu tarihi cadde, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren başkentin atardamarı oldu. Asım Berksan da, 1940 yılında şekerci dükkânını bu cadde üzerinde açtı (altta).
(Fotoğraflar: Turan Tanyer Arşivi)

kent Ankara'da, 157 bin kişi yaşıyordu. Ulus Meydanı ve çevresinde birbiri ardına açılan şekerleme dükkânları, zaman içinde müşteri bulmakta sıkıntı çekmeye başladı.[36]

Selçuk Berksan da, babası Asım Bey'in 1940 yılında Ankara'da açmış olduğu işyerinin yanı sıra, sosyal yaşamında oluşan gelişmeleri ayrıntılı bir şekilde anlatıyor:

36. 1940'lı yılların Ankarası'nı anlatan bilgiler, araştırmacı yazar Turan Tanyer'in "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Başkent Ankara'nın Sosyal ve Kültürel Yapısı" başlıklı çalışmalarından derlendi.

Babam Asım Bey, Çorlu'da askerlik yaparken, hem İstanbul hem de Ankara'daki işyerleri çalışıyormuş. Doğrusu, babamın Ankara'da niçin dükkân açmayı gerekli gördüğünü bilmiyorum. Ancak, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle İstanbul tehdit altındaymış. Belki o yüzden Ankara'ya gitme ihtiyacı hissetmiş olabilir.

Bu arada babam, 1942 yılının 29 Ocak Perşembe günü, Besler'de çalışırken tanıştığı annem Zehra Hanım'la Ankara'da evlenmiş. Aile, Ankara'daki Öztürk Mahallesi, Hükümet Caddesi, 84 numaralı evde oturuyormuş.

Babam, Ankara'daki dükkânı için, o zaman CHP'nin yayın organı olan *Ulus* gazetesine, sattığı ürünlerle ilgili tanıtım ilanı verirmiş. Ancak, ürünlerin markası yokmuş.

Babam, zamanla Ankara'daki işyerini yürütmekte zorlanmaya başlamış. Bu arada, amcam da "Ağabey, benim hem okula gidip, hem de bu işlere bakmam imkânsız hale geldi" demiş. Asım Bey de, mühendis olmak isteyen kardeşine şu tavsiyede bulunmuş: "Bak Sabri, Yüksek Ticaret Mektebi üç sene... Burası, çok iyi bir okul. Sen bu okula git, bir an önce mezun olursun."

Sabri Berksan, Sultanahmet Yüksek Ticaret'te...

Kütahya'da lise öğrenimini başarıyla tamamlayan Sabri Berksan'ın gönlünden mühendis olmak geçiyordu. Hatta o yıllarda çok revaçta olan İstanbul'daki Yüksek Mühendis Mektebi'nin (İstanbul Teknik Üniversitesi) giriş sınavına girmeye dahi karar vermişti. Ancak, ağabeyi Asım Bey'in askere gidişiyle birlikte, işyerlerinin sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalınca, Mühendis Mektebi sınavına girme şansını kaçırdı.

Sabri'nin yoğun iş temposu, 1941 yılının sonbaharına kadar kesintisiz devam etti. Ağabeyinin Çorlu'daki ihtiyat askerliği ise hâlâ bitmemişti.

Sabri Berksan, 1941-1942 öğrenim döneminde de İstanbul'daki Yüksek Mühendis Mektebi'ne başvuru imkânı bulamadı. Çünkü, Ankara'daki işyerlerini emanet edebileceği kimse yoktu. Bu nedenle ikinci yılını da kaybetmek üzereydi.

Sabri Berksan'ın önünde, Ankara'da kaybettiği zamanı telafi edecek sadece bir fırsat kalmıştı. O da, İstanbul'daki Sultanahmet Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'ne kaydolmaktı. Zaten, ağabeyi de o okulu işaret etmişti.

Bugünkü Marmara Üniversitesi'nin temelini oluşturan okulda,



Sabri Berksan, 1941 yılında Sultanahmet'teki Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'nde yükseköğrenime başladı. Bu tarihi bina, 1977'de bir sabotaj sonucu yakıldı. Yeniden eski haline dönüştürülen yapı, daha sonra Marmara Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanılmaya başlandı.

kısa yoldan hayata atılmak isteyen öğrenciler okuyordu. Yüksek Mühendis Mektebi'nin giriş sınavları geçmişti, ama Yüksek Ticaret Okulu'nun kayıtları kapanmamıştı.

Adı, daha sonra "İstanbul Teknik Üniversitesi"ne dönüşecek olan Yüksek Mühendis Mektebi'nde öğrenim süresi beş yıldı. Sabri Berksan, 1941 yılında bu yüksekokula girme imkânını elde etmiş olsaydı, belki de Dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'le sınıf arkadaşı olacaktı. Aslında Berksan, Demirel'den dört yaş büyüktü. Ancak, üç yıl Kırım'da, bir yıl da Ankara'da sene kaybettiği için 1941'de İstanbul Teknik Üniversitesi'ne giren Demirel'le aynı çatı, altında öğrenim görme ihtimali vardı.

Daha sonraki yıllarda, Süleyman Demirel'in yanı sıra, Necmettin Erbakan ve Turgut Özal da Yüksek Mühendis Mektebi'nin öğrencileri arasına dahil olacaktı. Kaderin cilvesine bakın ki, Türk siyasi tarihinin bu üç önemli devlet adamıyla okul arkadaşlığı kısmet olmayan Sabri Berksan'ın yolu, hayatın akışı içinde bu ünlü şahsiyetlerle kesişecek ve kendileriyle dostluk ilişkisi kuracaktı.

Üniversiteli Sabri'ye, Kız Yurdu'ndan laf atarlarmış

Sabri Ülker, Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'nden mezun olduktan 50 yıl sonra, danışmanı Mustafa Özel'le sohbet ederken, konu dönüp dolaşıp üniversite yıllarına gelmişti. Özel, bu sohbet sırasında Ülker'e, çalışanların sormaya pek cesaret edemeyeceği sorular da yöneltiyordu. Bakalım Özel, danışmanı olduğu ünlü işadamına hangi "özel" soruyu sormuş:

> Sabri Bey'e, "Efedim, hiç âşık oldunuz mu?" dedim. Aslında, kendilerine aşk konusunda soru sorarken bana kızabileceğini düşündüm, ama kızmaktan ziyade, yüzü kızardı. "Mektebe giderken..." dedi. Sonra devam etti: "Sultanahmet'teki Yüksek Ticaret Mektebi'ne giderken, Çemberlitaş Kız Yurdu vardı, onun önünden geçerdik."
>
> Sabri Bey'in bu sözlerini dinledikten sonra, "Efendim, yurdun önünden geçerken, kızlara laf atardınız herhalde?" dedim. Cevabı, "Yok, yok, onlar bana laf atıyordu" oldu.

Bu da, Sabri Bey'in aşkı...

Savaş yıllarında halk, çayı kuru üzümle içiyordu

1942 yılının başlarında İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye yönelik tehditleri azaldı, Asım Berksan'ın ihtiyat askerliği de sona erdi. 1941'de yükseköğrenime gitme imkânı bulamayan Sabri gecikerek de olsa, İstanbul'daki Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'ne başladığı için, ailenin Ankara'da yaşamını sürdürme mecburiyeti de kalmadı.

Asım Berksan, Ankara Anafartalar Caddesi'ndeki işyerini kapatma kararı aldı. Dükkânda bulunan tüm ürünleri kolilere doldurarak, İstanbul'a yolladı. İki yıl boyunca Ankaralılara hizmet veren Asım Berksan, müşterilerini de unutmayarak, *Ulus* gazetesinin 8 Ocak 1942 Perşembe nüshasında bir veda ilanı yayımlattı. *Ulus*'un 7. sayfasında yer alan ilanda şöyle deniliyordu:

> Besler, bisküvit, çikolata ve şekerleme mağazası, Ankara şubesini şimdilik İstanbul'a nakledeceğinden sayın müşterilerinden özür diler.

Söz konusu gazetenin birinci sayfasında ise, iki ayrı Kırım haberi yayımlanmıştı. Gazetedeki haber ile iç sayfadaki ilan, "Tesadüfün böylesi..." dedirtecek bir tablo oluşturuyordu. Haberde; Alman-Na-


PERŞEMBE 8 Sonkanun 1942 5 Kuruş

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Bugün: Ev, kadın, moda sayfamız

Toplanan armağanlar 80.000 parçayı buldu

Havalar düzelince şehrin her tarafında evlerden de armağan toplanacak

Ruzvelt'in mesajındaki rakamlar

Falih Rıfkı ATAY

Kırım'da

Sovyetler Ópaterya'ya asker çıkardılar

Sivastopol'ü kuşatan 100.000 alman askeri tehlikede

Kırım'da

Almanlar Ópaterya'da rusları yokettiler

Dünya tarihinde en büyük BÜTÇE

Amerika harp için 56 milyar harcıyor

C. H. P. Umumi

Dün Ankara'dan bütün hatlara trenler kalktı

Kardan kapanan hatların açılması için çalışılıyor

BESLER

Bisküvit, çikolata ve şekerleme mağazası Ankara şubesini şimdilik İstanbul'a nakledeceğinden sayın müşterilerinden özür diler.

Asım Berksan, Ankara'daki dükkânını İstanbul'a taşırken, 8 Ocak 1942 tarihli *Ulus* gazetesinde yayınlattığı ilanda müşterilerinden özür diliyordu.

zi ordularının Kırım'daki Bolşeviklerle savaşı anlatılıyor, ilanda ise, 1917'den beri iç ve dış savaşların hüküm sürdüğü Kırım'dan kaçan Türk asıllı Devletler Ailesi'nin özgürlüğüne kavuştuktan sonra Türkiye'nin başkenti Ankara'da bir işyeri açarak, özgür ortamda neler yapabildiğini gösteriyordu. Yine aynı ilanda, ailenin açmış bulunduğu "Besler" şekerleme dükkânının, İstanbul'a nakledilmek üzere olduğu bilgisi yer alıyordu.

O dönemde, İstanbul'da un ve şeker sıkıntısı dayanılmaz bir hal almış, Hükümet de pasta, çörek ve benzeri yiyecek maddelerinin imalat ve satışını yasaklamıştı.

Asım Berksan, yıllardan beri şekerleme ürünleri imal eden işte çalışıyor, ancak savaşla birlikte şeker, stratejik madde oluyordu.

Başbakan Şükrü Saracoğlu Hükümeti, 11 Kasım 1942'de, TBMM'den Varlık Vergisi Kanunu çıkartmış, bu yeni yasayla birlikte, şeker üretimi devlet tekeline alınmıştı. Piyasada şeker bulunmadığı için halk, çayını, kuru üzüm ve incir gibi kuruyemiş türevleriyle içiyordu. Zaten, Asım Berksan'ın dükkânlarında da şeker yerine, kuru üzüm ve incir satılıyordu.

Kuru üzümün, şekerin yerini alması üzerine, Asım Berksan'ın işyerine ait Ticaret Sicili kaydında, şu şekilde bir düzeltme yapılmıştı:

Asım Berksan Toptan ve Perakende Kuruyemiş
Sair Emtia Üzerine Dahili Ticaret ve Taahhüt

Sabri Berksan, yükseköğrenim için döndüğü İstanbul'da, hem Sultanahmet'teki okuluna gidiyor, hem de ağabeyinin işyerinde çalışıyordu. Aile, 1940'ta Ankara'ya taşınırken, Köprülü Kütüphanesi lojmanını boşaltmış, eşyalarından bir kısmını da, Nuruosmaniye Caddesi'ndeki 42 numaralı Gündoğdu Apartmanı'nda kiraladıkları daireye taşımıştı. Asım Berksan, bu binanın çatı katında, aynı zamanda bademezmesi imalatı ve dini bayramlarda da şeker paketleme işleri yapıyordu.

Asım Berksan, Ankara'daki dükkânını kapatıp, bütün iş yoğunluğunu İstanbul'a verdi. 7 Haziran 1943'te de Bahçekapı'daki işyerini ortağı Kenan Tuncer'e devretti. Bu arada, Sirkeci'de Ankara Caddesi üzerindeki 173, 175, 177 no'lu dükkânları kiraladı. Bu binanın üst katlarında da Süleyman ve Adem Gök kardeşlere ait Musul Palas Oteli vardı.

Asım Berksan'ın yeni işyerinin arkasında bir de saz salonu bulunuyor, dönemin ünlü ses sanatçılarından Hamiyet Yüceses, cumartesi ve pazar günleri o salonda sahne alıyordu.

1940'lı yıllarda Sirkeci, Türkiye ticaretinin merkezi gibiydi. Anadolu tüccarı, yılda birkaç defa İstanbul'a gelir, alışverişini Sirkeci'den yapardı.

O dönemde, üreticilerin Anadolu'yu dolaşarak, müşteriyi ziyaret etmesi usulü henüz başlamamıştı. Anadolu esnafı, Sirkeci'deki otellerde konaklar, bu arada Eminönü ve Karaköy'ü de dolaşarak, imalatçılar ve ithalatçılara mal siparişleri verirdi. İkinci Dünya Savaşı'nın hüküm sürdüğü yıllarda, toptan alışveriş sırasında çekle ödeme sistemi de yoktu. Sadece, senetle alışveriş yapılırdı.

Yine o yıllarda, İstanbul'da, bugün "nostaljik tramvay" adıyla anılan toplu taşıma araçları çalışırdı. Tramvayların son durağı, Asım Berksan'ın ilk işyerinin bulunduğu Sirkeci ile Eminönü arasındaki Bahçekapı semtiydi.

Bugünkü Eminönü'nü Unkapanı'na bağlayan bulvar ise henüz açılmamıştı. Bölge, yoğun bir şekilde imalathane ve ticaret mahalliydi. İstanbul şehrinin Büyük Postanesi ile Adliyesi aynı binada hizmet veriyordu. Asım Berksan'ın ikinci işyeri de, bu kamu binasının hemen yakınındaydı.

Berksan kardeşler, "İstanbul Ansiklopedisi"nde

Ünlü yazar ve tarihçi Reşat Ekrem Koçu da, *İstanbul Ansiklopedisi*'ni hazırlarken, Berksan kardeşlerin Sirkeci'deki Ülker Bisküvi ve Şekerleme Evi'ne ait bilgilere de yer vermiş.

Koçu, ansiklopedinin "Ankara Caddesi" maddesinde Ülker firmasını şöyle anlatıyor:

> 173, 175, 177 numaralar, Asım Berksan'ın Ülker Bisküvi ve Şekerleme Evi'dir. Müessesenin kuruluşu 1940'tır; buraya nakli, bu satırların yazıldığı sırada [Ekim 1946] altı ay oluyordu.
>
> Vaktiyle bu numaralarda bir berber ve Yeni Valde Lokanta ve Gazinosu bulunmakta idi. Mülk sahibi, Bayan Samime Düzenli ve kız kardeşidir.[37]

Oramiral Karabulut: "Ülker'e, 1944'ten beri güvenirim"

Türk Deniz Kuvvetleri'nin 13. komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu'nun eski Genel Sekreteri emekli Oramiral Orhan Karabulut, 1944 yılında Deniz Lisesi öğrencisiyken, İstanbul'un Sirkeci semtinde girdiği bir şekerci dükkânının, diğer şekercilerden çok farklı bir düzen içinde olduğunu görmüş. O şekercinin sahipleri, Asım ve Sabri Berksan kardeşlermiş.

Oramiral Karabulut, 1944'ten beri müşterisi olduğunu söylediği söz konusu şekercinin, İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllardaki genel görünümünü şöyle anlatıyor:

> 1940'lı yıllar, hem ülkemiz, hem de tüm dünya için kasvetli yıllardı. 1 Eylül 1939'da, İkinci Dünya Savaşı'nın çıktığı dönemde Türk insanı, onun dehşetini yaşamaya başlamıştı.
>
> Evlerimizde karartma uygulanıyor, pencerelere, dışarıya ışık geçirtmeyecek siyah muşamba perdeler takılıyordu. Herkes yokluk, çaresizlik ve korku içerisindeydi. Ailece hiç kimseye muhtaç olmamamıza rağmen, çocukluk dönemimde ekonomik krizi herkes gibi bizlerin de bütün şiddetiyle yaşadığını hissedebiliyordum.
>
> Bilindiği gibi, Türkiye savaşa girmemişti, ama savaşan taraflardan zaman zaman tehdit alıyordu. Bu arada, yabancı savaş

37. *İstanbul Ansiklopedisi*, Reşat Ekrem Koçu, Tarih Vakfı Yayınları, Müteferrika, sayı: 32, Kış 2007/2, s. 99-100) İstanbul.



Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlarından, Milli Güvenlik Kurulu'nun eski Genel Sekreteri emekli Oramiral Orhan Karabulut, Ülker ürünleriyle henüz Deniz Lisesi öğrencisiyken tanışmış. Karabulut, "Ülker ürünlerine 1944'ten beri güvenirim" diyor.

uçakları İstanbul'un hava sahasının çevresinde dolaşıyor, muhtemel saldırılara karşı askeri önlemler alınıyordu. Şehrin çeşitli hâkim noktalarına uçaksavar topları yerleştirilmişti. Bunlardan birisi de Süleymaniye Camii'nin hemen yanı başındaydı. Biz de o uçaksavar topunu, yanına kadar giderek, çok yakından seyretme imkânını bulmuştuk. Yine o günlerde, üç yabancı askeri uçağın İstanbul semalarında görüldüğü haberleri geldi. Bu uçaklardan birisi Elmadağ yakınlarına düşmüş, ikisi ise kaybolmuştu.

Savaş, her Türk genci gibi benim de milli duygularımı kamçılamıştı. Ailemizin tek erkek evladıydım. Asker olmak istiyordum. Fakat sevgili anacığım, benim daima yanında bulunmamı arzu ediyordu. Her şeyi göze aldım, ailemden habersiz Deniz Lisesi'ne başvurdum. Başvurum kabul edildi.

Ancak, tüm askeri okullarla birlikte Deniz Lisesi de savaş nedeniyle İstanbul dışına nakledilmişti. Hayallerimi gerçekleştirecek olan okulum da Heybeliada'dan Mersin'e taşınmıştı. Deniz Lisesi'ne başvurumu, kabulümün açıklanmasına kadar ailemden saklamıştım.

Benim için sevindirici olan bu haberi duyurduğum an, sevgili anacığım bir anda şok olup, bayılmıştı. Zaman içerisinde onlar da kabullendiler, ben de Mersin'e gittim.

Savaşın beşinci yılında, yani 1944'te, bir sıra arkadaşımla birlikte okulumuzun yaz tatiline girmesi münasebetiyle Mersin'den İstanbul'a geldik. Bu can arkadaşımla şehirde gezintiye çıktığımız bir sırada, Beyazıt'tan Sirkeci'ye doğru yürümeye başladık. Çiçeği burnunda birer delikanlıydık. Tüm gözlerin, üzerimizde olduğunu zannediyorduk. Çünkü bembeyaz bahriyeli kıyafetiyle dolaşıyorduk.

Babıâli yokuşunu indik, Sirkeci meydanına gelmeden önce, sol tarafta büyükçe bir şekerci dükkânına girdik. Büyükçe diyorum, çünkü İstanbul'un belli başlı şekerci dükkânlarını bilirim; bu dükkân, onlardan çok farklıydı.

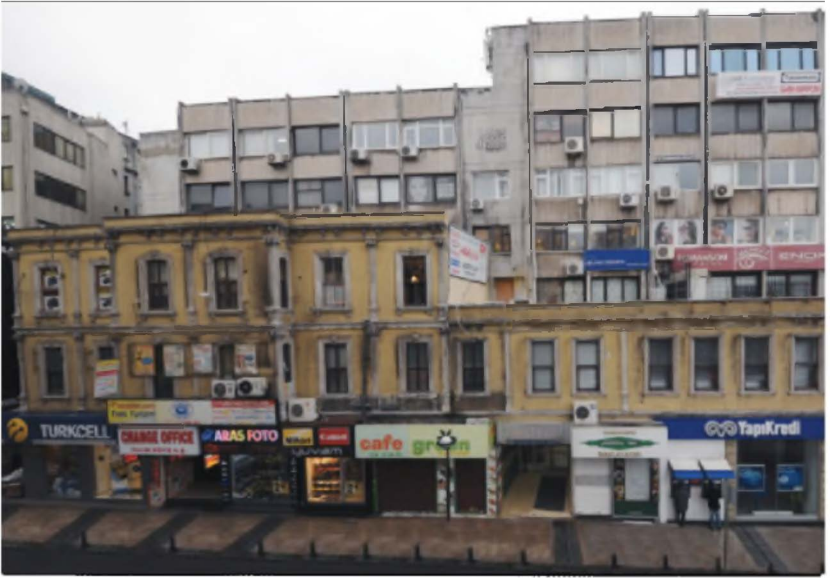
Sirkeci'deki dükkânda, arkadaşımın ablası da[38] şef olarak çalışıyordu. Dükkândaki görevlileri görünce, çok alışık olmadığım bir manzarayla karşılaştım. Personel, bembeyaz önlükler içerisindeydi. Çalışanların, "Asım Ağabey" diye hitap ettiği, bu arada patron olduğunu anladığım kişi de aynı kıyafeti giyinmişti. Asım Bey'in portresi hâlâ gözümün önünde... Temiz yüzlü, yakışıklı bir beyefendiydi. Tezgâhtar bayanların başlarında da, saçlarını kısmen kapatmış beyaz tülbentler vardı. O genç yaşımda, bu beyaz kıyafetleri merak edip öğrenmek istedim. Çünkü o güne kadar İstanbul'da, sadece Vefa Bozacısı'nda beyaz önlüklü personel görmüştüm. Bir büyüğüm, şekerci dükkânında karşılaştığım manzarayı bana şöyle izah etmişti:

"O sözünü ettiğin beyaz kıyafetler, gıda maddesi satan işyeri sahibinin titizliğinden kaynaklanıyor. Bu, bir sağlık kuralıdır. Doğrusunu yapmışlar. Avrupai bir düzen."

Personelin, "Asım Ağabey" diye hitap ettikleri patron, medeni tavırlar içerisindeydi. Personel de müşterilere karşı saygılıydı. O işyerinde Asım Bey'den daha genç olan bir başka yetkili de görev başındaydı. O kişi de, gelen müşterilerle çok nazik bir şekilde ilgileniyordu. Aradan yıllar geçtikten sonra, o kişinin de bugünkü dev Ülker firmasının sahibi Sabri Ülker olduğunu öğrenecektim. Hayal meyal hatırlıyorum, ama Sabri Bey de ağabeyi Asım Bey gibi çok temiz yüzlü ve kibardı.

Sirkeci'deki şekerci dükkânında unlu mamullerin yanı sı-

38. Selçuk Berksan, Orhan Karabulut'un Deniz Lisesi'nden arkadaşının Cemal Özgü, Sirkeci'deki işyerlerinde çalışan bayan görevlinin de Cemile Özgü olduğunu açıkladı.



Asım Berksan, 1943'te Sirkeci'nin Ankara Caddesi üzerindeki 173, 175 ve 177 no'lu (sol baştaki) dükkânları kiralayarak, şekerli ve unlu mamuller satmaya başladı. Yüksek Ticaret Okulu'nda öğrenim gören Sabri Berksan da dersten çıkınca, ağabeyinin işyerine gelerek çalışıyordu. Şekerci dükkânının üstü ise, tarihi Musul Palas Oteli'ydi. ***(Fotoğraf: Garbis Özatay)***

ra, şekerleme ve çikolata da satılıyordu. O yıllarda Türk esnafı özellikle gıda maddelerinin paketlenmesine fazla bir titizlik göstermezdi. O kadar ki, kesekâğıdı dediğimiz ambalaj kâğıtları da, kullanılmış gazete kâğıtlarından üretilirdi. Sirkeci'deki şekercide ise, göze batacak hiçbir görüntü yoktu. Ambalajlar, tertemiz beyaz kâğıtlardan oluşuyordu. Yine o dükkânda, ilk defa çikolataların tek tek, bugün de kullanılan özel kâğıtlara sarılı olduğunu görmüştüm. Bu dükkân, bana güven vermişti.

Deniz Lisesi'ni ve Deniz Harp Okulu'nu bitirdikten sonra İstanbul'da evlendim ve bir süre orada görev yaptım. Sirkeci'deki şekerci dükkânına karşı beslediğim güven, aradan yıllar geçse de kaybolmamıştı. Eşimle birlikte alışveriş sırasında yine o dükkâna uğruyor, leziz şekerli ürünleri hiç tereddütsüz alıyorduk.

Aradan 66 yıl geçmesine rağmen, bugünkü Ülker firmasının ilk çekirdeğini oluşturan Sirkeci'deki dükkânda ikram edilen şekerin tadını hâlâ unutmuş değilim. Bugün, ikinci neslin yönetimine geçen ve bir dünya markası olan Ülker'in başarısını da taa 1940'larda keşfetmiş gibiyim.

Berksan kardeşler, ortak çalışmaya başlıyor

Sabri Berksan, 1944 yılının sonbaharında, İstanbul'daki Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'nin "İç Ticaret ve Maliye" bölümünden "Pekiyi" dereceyle mezun oldu. Artık, ağabeyinin Sirkeci'deki işyerinde tam gün çalışabilecekti.

Asım Berksan, hayata atılmak üzere olan yüksekokul diplomalı kardeşi Sabri'ye ortaklık teklifinde bulunuyor; bu yeni gelişmeyle birlikte, iki kardeş, 75 bin lira sermayeyle, eşit hisseli, ortak bir firma kuruyordu.

Asım Berksan, Sirkeci'de kurduğu bu işyerinde, bir yıldan beri şekerleme ticareti yapıyor, Besler mamullerinin yanı sıra başka firmalardan temin ettiği kuru pasta da satıyordu. İki kardeşin ortaklığıyla birlikte imalata geçilmiş, bu arada "Parasko Rakiros" isminde şekerci ustası bir Rum vatandaş da işyerine ortak edilmişti.

İkinci Dünya Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği yıllarda, bir de Amerikalıların sattığı "McIntyre Konçu" adıyla anılan, her tür çikolatayı imal eden çok marifetli bir makine satın alınmıştı. 19. yüzyılda icat edilmiş olan bu süper makine, Sirkeci'deki dükkânın arka kısmından bodruma indirilerek, orada çikolata üretimine başlanacaktı.



TÜRKİYE CÜMHURİYETİ
MAARİF VEKİLLİĞİ

YÜKSEK İKTISAT VE TİCARET MEKTEBİ
LİSANS DİPLOMASI

Mektebimize 25 Eylül 1941 tarihinde [illegible] numara ile kaydedilen [illegible] doğumlu Sabri Berksan talimatnameye göre verilmesi gereken imtihanlarda "Pekiyi" derecede muvaffak olarak [illegible] tarihinde İç Ticaret ve Maliye şubesinden mezun olmuştur.

MAARİF VEKİLİ

YÜKSEK İKTISAT VE TİCARET MEKTEBİ MÜDÜRÜ

Sabri Berksan, Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'ne 1941 yılı Eylül ayında girdi, 1944 yılının Ekim ayında mezun oldu. Diplomasının derecesi, yine "pekiyi" idi. Diplomada, dönemin ünlü Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in de imzası vardı.



Sabri Berksan, yükseköğrenimini tamamladıktan sonra, ağabeyi Asım Berksan'la birlikte, şekerli ve unlu mamuller imal etmek için ortak bir firma kurdu. Artık, ağabey-kardeş, eşit şartlarda ve her zamanki dayanışma ruhuyla çalışmalarını sürdürecekti.

Asım ve Sabri Berksan kardeşler, ilk çikolata makinesiyle yeni ürünlerini imal ederken, aynı işyerinde akide başta olmak üzere, çeşitli şekerleme imalatını da sürdürüyorlardı. Kalifiye ustalık gerektiren bu ürünler, işçilik masraflarının yüksek olması nedeniyle, diğer şekerleme ürünlerine göre daha pahalıya satılıyordu.

Akide şekeri üretimi, çok meşakkatli bir işti. Şekerlerin imalatı kazanlarda yapılıyor, ardından da mermerin üzerine dökülerek, donma noktasına gelmeden önce, makasla kesiliyordu. Bu tür ürünler, o devrin en gözde şekerleriydi. Akide şekerleri, kavanozların içine konulur, dükkânların vitrinlerinde sergilenirdi. Söz konusu şekerler, Anadolu'da bugün de varlığını sürdürüyor.

Berksan kardeşler, şekerleme imalatının yanı sıra bisküvi imalatına da geçmeye karar verdi. Ama, bu işe başlanmadan önce, Tahtakale'deki Nohutçu Han'da bir bisküvi imalathanesi devraldılar.

23 Şubat 1945 tarihinde devralınan imalathane, "Bisküvi Üretim Ruhsatı" bulunduğu için tercih edildi. Bu imalathane için, zamanın parasıyla 25 bin lira ödendi. İmalathanenin devralındığı gün, Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın baş aktörü Hitler Almanyası'na, formalite icabı savaş ilan etmişti.

Asım ve Sabri Berksan kardeşler, bisküvi imalathaneleri hazır olunca, ürün için marka aramaya başladılar. İmalathanenin sahibi olan Rum asıllı vatandaş, kendi üzerinde tescilli bulunan "Üç Yıldız" markasını önce vereceğini söyledi, ancak daha sonra markayı vermekten vazgeçti. Tabii, bu arada satış mukavelesi de yapılmıştı. "Üç Yıldız"ın sahibi, satış bedelini alıncaya kadar Berksan kardeşlere taviz vermiş, 25 bin lirayı aldıktan sonra, sözünü yerine getirmemişti.

Kırım'da kalan Türklerden Nazi askeri olanlar vardı

Türkiye, savaş tehdidiyle karşı karşıya kalmış olsa da insanlar, özgür bir ülkede yaşamanın huzuru içindeydi. İstanbul'un şartlarından rahatsız olanlar, hiç kimseye danışmadan bir başka kente gidebiliyordu. Asım ve Sabri Berksan'ın kritik dönemlerde dahi seçenekleri vardı. Ama Kırım'da kalan akrabaları, hâlâ ölüm-kalım savaşı veriyorlardı.

Hacı İslam Efendi, Rusya'daki Stalin yönetimi döneminde "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğunu" ispat edince, eşi ve çocuklarını alarak, Kırım'dan Türkiye'ye göç etmiş, geride, kardeşleri ve akrabaları kalmıştı. Onların bu şansları yoktu. Çünkü Türk vatandaşı olmadıkları gibi, nüfusları da çok fazlaydı.

1917 yılının Kasım ayında Rusya'da yönetimi ele geçiren Bolşevikler, 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlara karşı çarpışmaya başladılar. Hitler orduları, savaştan iki yıl sonra Kasım 1942'de Kırım'a girdi. Askerlik çağı gelmiş olan Rusya vatandaşı erkekler, silahaltına alındı.

Hacı İslam Efendi ailesi, 1929 yılında Türkiye'ye göç etme imkânına kavuşmasaydı, erkek çocukları ya Kızıl Ordu'da Hitler ordusuna karşı savaşacak ya da Almanların tarafına geçecekti.

Sabri Ülker'in çocukluk arkadaşı Kurt Seyit Çalı, bu savaş sırasında, Kızıl Ordu'da görev almayıp, Kırım'ı işgal etmiş olan Hitler'in Nazi ordusuna iltihak etti. Kurt Seyit, artık, Almanların safında, kendi ülkesine karşı savaşacaktı.

Sabri Ülker'in sözünü ettiği *Dr. Jivago* filminin bir başka sahnesinde, bu defa Kurt Seyit Çalı rol alıyordu:

> Gençlik yıllarımda Kırım'da çeşitli işlere girip çıktıktan sonra, Tiyatro Mektebi'ne yazıldım. Bu okuldan 1937 senesinde mezun oldum. Hatta aynı okulda öğrenci olan bir kızla da evlendim. İkimiz de bu sanatı yaparız derken, İkinci Dünya Harbi





İkinci Dünya Savaşı yıllarında Naziler, Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türk asıllılara yönelik yoğun bir propaganda kampanyasına giriştiler. Kırım'ın her köşesi bu kampanya afişleriyle doldu. Ardından da, askerlik çağındaki Türk asıllı gençlerin bir kısmı Nazi ordusuna iltihak etti (üstte). Gönüllü Alman askeri olan Türk gençleri, cepheye giderken eşleriyle vedalaştılar (altta).
(Fotoğraflar: Alman'ın Askerleri, Cinius Yayınları)

patladı. Sovyet ordusu, asker toplamaya başladı. Öyle bir şey ki; ya asker olup savaşacaksın, ya da sürgüne yollayacaklar...

Savaş sürerken, Almanlar Kırım'ı işgal etti. Köyden gelen haberler, artık Müslümanlara özgürlük verildiği şeklindeydi. Ben de karımı alıp, köye gittim. Gördüm ki, camiler açık. Ruslar, camileri yıkmamışlardı, ama ya depo yapmışlar ya da tamirhaneye çevirmişlerdi...

Tabii Almanlar izin verince, hepimiz camilere koştuk. Ama 1944 senesinde, bir cuma namazı sonrasında camiden çıktık ki, ne görelim... Almanlar diyor ki; "Ya Alman ordusuna asker olursunuz, ya da çalışma kampına gidersiniz..."

Rusların yaptığını, Almanlar da yapıyordu. Ama bu sefer, kaçacak başka bir yer yoktu. Bu arada iki oğlum dünyaya geldi. Başka çarem kalmadığı için, güya gönüllü olarak Alman ordusuna yazıldım. Benim gibi bir sürü genç de aynı yolu seçmek zorunda kaldı.

Önceleri pek bir sorun yoktu. Üstümüze, Alman üniformalarını giydik. Zaten, köyün kenarında kalıyorduk. Bu arada, benim el becerilerim çok gelişmişti. Çünkü her şeyi kolay öğrenirim. Bir Alman doktor, beni yanına sıhhiyeci olarak aldı. Yara sarmayı, pansumanı öğrendim. Henüz savaş görmemişiz, ufak tefek yaralanmalara filan bakıyorum. Ta ki 18 Nisan 1944 tarihine kadar...

Biz, gönüllü askerler de olsak, hepimize silah vermişlerdi. Ufak tefek talimler yaptırıyorlardı.

18 Nisan günü dediler ki; "Ruslar buraya geliyor. Eğer yerinizde kalırsanız, sizi katlederler. İsteyen burada kalsın, isteyen bizimle gelsin..."

Biz, "Almanlar kazanıyor, ilerliyor" filan derken, meğer Ruslar üstün geliyormuş...

Ne yapacaksın; hem Rus ordusuna asker olmamışsın, hem de Alman ordusuna istemeden, zorla gönüllü yazılmışsın. Yani bu durumda Ruslar bizi kesin kurşuna dizerler.

Almanlara, "Sizinle geliyoruz" dedik... Silahlarımızı aldılar, bizi bir geminin ambarına kilitlediler.

Romanya'nın Köstence Limanı'nda karaya çıktık. Romanya'da hâlâ Almanların askeri gücü vardı. Bizi, yürüte yürüte Macar hududunda bir yere getirdiler, ama silahlarımızı geri vermediler. Önce bir tarlada hasatta çalıştırdılar, sonra Rusların ilerlediği haberini almış olacaklar ki, Romanya'dan Macaristan'a doğru yola çıkardılar. İşte bu sefer, silahlarımızı geri verdiler. "Ruslarla karşılaşırsak, muharebe yapacaksınız" dediler... Fakat hava soğumuş, yağmur, kar, boran içinde yürüyoruz. Yerler, nasıl balçık olmuş...

Tam bir trajedi yaşandı. Bizim çocukların postalları çamura batıyor... Halleri yok... Yorgunluktan ayaklarını çekemiyorlar... Almanlar, yürüyüşü yavaşlatmasınlar diye yardım etmemi-

ze izin vermiyorlar. Çekip vuruyorlar... Düşünün, daha 17-18 yaşında çocuklarız...

Orada çok kırım oldu. Bu yürüyüşte, muharebelerimiz de oldu. Artık, önümüze kim gelirse... Ben hâlâ sıhhiyeciyim; elimde, arkadaşlarım ölüyor. Sonra Çekoslovakya'ya yürüdük. Ardından da Avusturya'ya; oradan İtalya derken, 5 Mayıs 1945'te "Harp bitti" dediler. Almanlar dağılıp kaçtı, bize de "Kendi başınızın çaresine bakın" nasihati yapıldı.

Bizim gönüllü birliğimizden Kırımlılar, İtalya'nın kuzeyine dağıldık. Zaten, az kişi kalmıştık. Bu yollarda, pek çok gönüllü genç ölmüştü. Biz üç kişi, İtalya'nın kuzeyindeki bir köye sığındık. Ama, nasıl korku içindeyiz... Alman askerleri aranıyor... Alman ordusu içinde, eğer Rusya doğumlular varsa, Ruslara teslim ediliyor. Yani, tam bir felaket içindeyiz. Rusların eline geçersek, kurşuna dizileceğiz.

Ama hiç ummadığımız bir gelişme oldu. İtalya'da sığındığımız köydeki aileler, bizlere sahip çıktı. Aileler derken, her ailenin babası-oğlu askerde. Kadınlar, onların ya yasını tutuyor, ya da hasretini çekiyor... Beni, çocukları yerine koydular. Hem sakladılar hem de hiç aç bırakmadılar. Ama, çember de daralıyordu. Zaman geçince, İtalyan askerler köylerine döndüler. Biri, bizim halimizi anladı ve bir yol gösterdi.

Biz, İtalya'nın kuzeyindeydik. Bize yol gösteren kişi, İtalya'nın ortasında bir kamp olduğunu, vatanını kaybedenlerin, bu kampta toplandığını, eğer bir savaşa karışmamış olduğumuzu ispat edersek, kurtulacağımızı söyledi. Ama biz, Kırım'da doğduğumuz için, Sovyet vatandaşı kabul ediliyorduk. Bu durumumuz en ufak şekilde açığa çıkarsa, Ruslara teslim edilme tehlikemiz vardı.

Bunun için bir hikâye uydurdum. "Türk'üm" diyecektim. Daha çocukluğumda babamın, ezberlediğim adresini, adres olarak verecektim. Bu arada üzerimdeki bütün kâğıtları da yırtıp atacaktım...

Sabri Ülker'in Kırım'daki akrabaları da sürgün ediliyor

Sabri Ülker'in arkadaşı Kızıl Ordu'da savaşmak istemediği için Nazi askerlerinin safına geçmiş, Almanların savaşı kaybetmesi üzerine, kendisini bir anda Avrupa'nın orta yerinde bulmuştu. Geride, gözü yaşlı eşi ve iki erkek evladı vardı. Bir meçhule doğru gidiyor-



Ruslar, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Kırım'da yaşayan Türk ve Tatar aileleri, Hitler ordularına destek verdiklerini ileri sürerek, Sibirya ve Orta Asya'ya sürgün ettiler. Sabri Ülker'in Kırım'da yaşayan akrabası Dilaver Devlet ile annesi ve dört kardeşi de 18 Mayıs 1944'te Ruslar tarafından önce Korbek köyündeki meydana getirildi, daha sonra Simferopol'den trenle Özbekistan'ın Semerkand şehrine sürgün edildi. Fotoğrafta, Dilaver Devlet, çocuk yaşta Korbek meydanında yaşadıkları olayı, yıllar öncesinin heyecanıyla anlatıyor.

du. Almanlar yenilmiş, Ruslar ise savaşın galipleri arasına girmişti.

Ruslar, bu büyük galibiyetin sarhoşluğunu yaşarken, Kırım'daki Türklerden intikam almaya yöneldiler. 18 Mayıs 1944 Perşembe günü, ortalık cehennem yerine döndü. Sürgünler başladı. Hem de taa Sibirya'ya kadar...

Kırım'dan sürgüne gönderilenler arasında Sabri Ülker'in akrabaları da vardı. İşte, akrabalardan Dilaver Devlet, o kâbusu aradan 63 yıl geçtikten sonra daha dün yaşamış gibi anlatmaya başladı. Sürgün sahnelerinde; yük trenleri, eşek arabaları, kolhozlar,[39] kapısız ve penceresiz evler vardı.

Şimdi, Dilaver Devlet'ten sürgün hatıralarını dinleyelim:

> 1944 yılında, henüz 8 yaşında Kırım'daki Tatar okulunun birinci sınıf öğrencisiydim. O yıllarda Kırım'da Rus okulları yoktu. Bolşevikler, Kırım'daki Türklerin ve Tatarların, Alman işgali sırasında Nazi askerlerine yardımcı olduklarını söylüyorlardı. Bu

39. Kolhoz: Sovyetler'de, köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi.

nedenle, bizi sürgüne göndermeye karar vermişler. Babam Devlet Süleyman ve annem Sabiha Hanım'la birlikte biz beş kardeş, ailece Özbekistan'a sürgüne gönderiliyorduk. Ancak, babamın da aralarında bulunduğu erkekleri, son anda trenden indirip, cepheye gönderdiler.

Çok iyi hatırlıyorum; trenle giderken, çok sıkıntı çektik. Bizi, Sibirya'ya kadar gitmekte olan trenden Semerkand'da indirdiler. Önce, şehir merkezindeki kolhozlara dağıttılar. Türk ve Tatarların yaşlıları, eşek arabalarıyla, gençler ise yürüyerek kilometrelerce yol katettiler.

Tabii, çocuk yaşta işin farkında değildim, ama yaşım ilerledikten sonra, ailelerimiz aynen şunu söylüyordu:

"Bizi, Türklerin anavatanına, yani Orta Asya'ya, Müslümanların arasına sürgüne gönderdiler. O bakımdan, biraz şanslıyız."

Bizim, Özbekistan'a ulaştığımız dönemde, Özbek erkeklerinin askere gitmemek için dağlara kaçtığını öğrendik. Zaten, dağa kaçanların evleri, bizlere tahsis edildi. Evlerin kapısı ve penceresi yoktu. Söz konusu evleri, zaman içinde mamur hale getirdik.

Özbekler, çok fakirdi. Evlerinin orta yerinde ateş yakarak ısınıyorlardı. Özbekleri sobayla, Kırım'dan giden Tatarlar tanıştırdı. Özbekistan'a ilk gittiğimiz sıralarda yemek bulmakta sıkıntı çekiyorduk. Ama zamanla, Kırım'dan gelen ve el becerisi olan büyüklerimiz, Özbeklerin evini tamir edince, onlar da bize yemek vermeye başladılar.

Bu arada, bir konuyu açıklamakta fayda görüyorum. Sürgünün ilk dönemlerinde geçim sıkıntısı çekmemize rağmen, daha sonraki yıllarda, silah altında olup cephede savaşan Rus askerlerinin maaşları, sürgündeki ailelerine ödenmeye başlandı. Hatta, cephede yaralanan bir asker, "Ben ölüyorum, paramı aileme gönderin" demiş. O yaralının ailesi de, bizim bulunduğumuz bölgedeydi. Söz konusu para, aileye ulaştı.

Özbekistan'da yıllarca kaldık. Türkiye'den, dolaylı haberler alıyorduk. Bolşevik İhtilali çıkınca, Kırım'dan Türkiye'ye kaçmayı başaran Tatarların çok rahat bir hayat sürdüklerine dair haberler aldıkça gıpta ediyorduk.

Özbekistan'a, annemizle birlikte beş kardeş gitmiştik. Devletler Ailesi'ne mensup biz beş kardeşin ismi şöyleydi: Fevzi, Fatma, Dilaver, Leman ve Zarima.

Altıncı kardeşimiz Mustafa da Semerkand'da doğdu.

1941-1943 yılları arasında yaşanan olaylar

Sabri Ülker'in Kütahya Lisesi'nden mezun oluşu sırasında, Türkiye'de ve dünyada olaylar tırmanmaya başladı. Ülkemiz, İkinci Dünya Savaşı'na girmemişti, ama halk, savaşa girmiş kadar perişandı. Bir lokma ekmek dahi, karneyle veriliyordu.

İngiltere'de bastırılan banknotlarımızı Türkiye'ye getiren gemi, Yunanistan'ın Pire Limanı'nda Hitler'in uçakları tarafından bombalanmış ve yağma edilmişti. Yine aynı dönemde Hükümet, Milli Savunma'ya kaynak oluşturmak için tütün ve içkiye zam yapma yoluna gitmişti. Bunun gibi daha neler neler vardı.

Şimdi, o kasvetli üç yılın, insanı kahreden olaylarından bir kısmını hayret ve dehşet içinde izleyelim...

- **4 Şubat 1941** – Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na katılmadığı halde, savaşın uluslararası ekonomik koşullarından büyük ölçüde etkilendi. Gıda maddelerine olan talep artarken, üretim azaldı, ithalat ise adeta kesildi. Halk, savaş tehdidi nedeniyle gıda stoku yapmaya başladı. Bu durum karşısında devlet, özellikle karaborsacılığa karşı önlemler almak zorunda kaldı. Bu önlemler kapsamında "Ticaret Ofisi" kuruldu. Bu ofis, her türlü yiyecek maddelerinin satın alınması veya ithaliyle görevlendirildi. Ticaret Ofisi'ne fiyat belirleme yetkisi de verildi.

- **17 Nisan 1941** – İngiltere'deki Thomas De La Rue firmasına bastırılan, Cumhuriyet tarihinin ilk 50 kuruşluk ve 100 liralık paraları, deniz yoluyla Türkiye'ye getirilirken, banknotları taşıyan İngiliz gemisi, Yunanistan'ın Pire Limanı'nda, Alman savaş uçakları tarafından bombalandı. Bu sırada, paralar denize saçıldı, gözü açık Yunanlılar da suda yüzen Türk banknotlarını topladı. Olay, Türkiye'ye yansıyınca, hükümet, söz konusu paraların geçersiz olduğunu ilan etti. Ancak, hükümetin bu kararına rağmen denizden toplanmış paralar, kısa bir süre sonra Türkiye'ye getirildi ve piyasada dolaşmaya başladı.

- **1 Mayıs 1941** – İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye sıçrama ihtimali karşısında, İstanbul kentinin tahliyesine başlandı.

- **29 Mayıs 1941** – Hükümet; Milli Müdafaa (milli savunma), İstihlak (tüketim), Bina ve Hayvan vergilerini artırdı.

- **15 Temmuz 1941** – Kâğıt sıkıntısı nedeniyle gazetelerin beş sayfadan fazla çıkması yasaklandı.
- **9 Eylül 1941** – Benzin sıkıntısı baş gösterince, taksilerin akaryakıt tüketimine sınır getirildi. Bu arada, İstanbul'da bazı otobüs seferleri iptal edildi.
- **23 Kasım 1941** – İstanbul'da un ve şeker sıkıntısı başlayınca, pasta, çörek ve benzeri yiyecek maddelerinin yapımı ve satışı yasaklandı.
- **8 Aralık 1941** – Japonların, Amerikan Pearl Harbor askeri üslerine karşı giriştiği baskın üzerine, Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nda "tarafsız" kalacağını bir kez daha açıkladı. Bu arada, ABD de İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katıldı.
- **19 Aralık 1941** – Ekmeğin tanesi 8 kuruştan, 16,5 kuruşa çıkarıldı.
- **26 Aralık 1941** – Devlet, İstanbul çevresinde yetiştirilen arpa, buğday ve yulafa el koydu.
- **19 Ocak 1942** – İstanbul'da, karneyle ekmek dağıtımına başlandı. 1946 yılına kadar sürecek olan bu uygulama, bazı temel tüketim mallarını da kapsadı.
- **10 Mart 1942** – Milli Savunma harcamalarını karşılamak amacıyla, tütün ve içkiye yüzde 35-55 oranlarında zam yapıldı.
- **6 Mayıs 1942** – Kişi başına günlük ekmek tüketim miktarı 150 grama düşürüldü.
- **17 Haziran 1942** – Savaş ihtimali nedeniyle, Trakya bölgesinde düşmanın kullanmaması için tahrip edilmiş bulunan demiryolu köprüleri onarıldı ve Avrupa ülkelerine yeniden tren seferleri başladı.
- **14 Temmuz 1942** – İkinci Dünya Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği bir dönemde görev yapan Atılay Denizaltısı, sabah saat 8'de Çanakkale Boğazı'nın Norto Koyu'nda yeni cihaz kontrolü amacıyla yaptığı dalıştan, dönemedi. Atılay, girdiği yasak sahada, mayınların patlaması üzerine büyük yara alarak battı. Bu feci kazada 37 denizcimiz şehit oldu. Şehitler arasında ünlü ses sanatçısı Hamiyet Yüceses'in eşi Deniz Astsubay Fethi Yüceses de vardı. Hamiyet Yüceses, eşini kaybet-

tikten sonra, ünlü "Gitti de gelmeyiverdi" şarkısını yıllar boyu okuyacaktı...

- **1 Ağustos 1942** – İstanbul'da, savaş tehdidi nedeniyle bir süre önce yasaklanmış olan pasta, çörek ve benzeri yiyeceklerin üretimi ve satışı serbest bırakıldı.
- **25 Ağustos 1942** – ABD'den ithal edilen 4.500 ton buğday, deniz yoluyla İstanbul limanına getirildi.
- **1 Eylül 1942** – "Karneyle ekmek alımı" uygulamasının İstanbul, Ankara ve İzmir'de devamına, diğer illerde kaldırılmasına karar verildi.
- **11 Kasım 1942** – Şükrü Saracoğlu Hükümeti tarafından hazırlanan "Varlık Vergisi Kanunu" TBMM tarafından kabul edildi. Söz konusu kanun, 15 Mart 1944 tarihine kadar yürürlükte kalacaktı.
- **13 Kasım 1942** – Devlet memurlarına parasız elbise ve ayakkabı verilmesine ilişkin kanun, TBMM tarafından kabul edildi.



- ***30 Ocak 1943** – Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Adana yakınlarındaki Yenice İstasyonu'na getirilen özel bir trende, İngiltere Başbakanı Sir Winston Churchill'le, üç yıldan beri sürmekte olan İkinci Dünya Savaşı'nın seyrini ve muhtemel gelişmeleri görüştü. Tren zirvesinde, Başbakan Saracoğlu da hazır bulundu.*

- **9 Mart 1943** – TBMM toplandı, Cumhurbaşkanlığı'na tekrar İsmet İnönü seçildi. Cumhurbaşkanı İnönü, İzmir Milletvekili Şükrü Saracoğlu'nu yeni hükümeti kurmakla görevlendirdi. 1934'ten beri Fenerbahçe Spor Kulübü'nün de başkanı olan Saracoğlu, bu görevini de 1950 yılına kadar sürdürecekti.

- **25 Mayıs 1943** – İkinci Dünya Savaşı nedeniyle oluşan fevkalade durum üzerine, hükümet muamele vergilerine yüzde 2,5 oranında zam yaptı. Buna göre Türkiye'de üretilen maddeler ile yabancı ülkelerde üretilip, Türkiye'ye ithal edilen maddelerin muamele vergileri yüzde 2,5 zamla yüzde 15'e, banka ve bankerlerle sigorta şirketlerinden alınan muamele vergileri ise yüzde 2,5 zamla yüzde 10'a çıktı.

- **10 Eylül 1943** – İstanbul Kapalıçarşı'da meydana gelen büyük yangında 202 dükkân kül oldu.

2. bölüm

“Ülker Fırtınası” romanından dev bir marka ve soyadı doğuyor

- Berksan kardeşler, 1944’te bisküvi üretimine geçerken, ürünlerine de “Ülker” ismini verdiler. Anadolu esnafı, bu markayı üreticilerin soyadı gibi kullanınca, Berksan Ailesi “Ülker” soyadını aldı.
- Sabri Berksan, henüz “Ülker” soyadını almadan önce askere gitti. Müstakbel eşini görebilmek için askerden firar etti. Bir ay hapis cezası aldı. Evlendi, üç çocuk babası oldu. Evlatlarından birini kaybetti.
- Tahtakale’deki ilkel bir imalathanede bisküvi üretmeye başlayan Ülker firması, 1950’lerin sonunda Topkapı dışına çıktı. Önce Sağmalcılar, ardından da Davutpaşa’da fabrikalar kurdu.
- Ülker, kuruluşundan 20 yıl sonra ülkenin saygın bir sanayi kuruluşu oldu. Ancak, 1974’ten 1979’a kadar süren işçi olayları, fabrikadaki can ve mal güvenliğini tehdit etmeye başladı. Bunun üzerine İstanbul fabrikası, bir gece ansızın Ankara’ya taşındı.
- Ülker Ailesi’nden ikinci kuşak, 1970’lerde görev almaya başladı. Bir süre sonra, birinci kuşakla ikinci kuşak arasında yönetim anlayışı farklılıkları oluştu. Bu durum karşısında, iki kardeş ve yeğenler, karşılıklı oturup, ayrılmaya karar verdiler.

Berksan kardeşler, “Ülker” bisküviyi 16 Eylül 1944’te üretmeye başlıyor

Asım ve Sabri Berksan, İkinci Dünya Savaşı’nın zor yıllarında Sirkeci’de şekerleme imalatı yapan bir işletmenin sahipleriydi. Berksanlar, 1944’te, bisküvi üretimine girmeye de karar verip Eminönü’nde ilkel bir atölye satın aldılar. Artık, Türk halkının “Ülker”le tanışma zamanı gelmişti...

Avusturya’da, 1881-1942 yılları arasında yaşamış olan ünlü edebiyatçı, biyografi yazarı ve gazeteci Stefan Zweig’ın dünya klasikleri arasına girmiş olan bir kitabı var. Zweig, bu kitabına, *Yıldızın Parladığı Anlar* adını vermiş. Kitapta, insanlık tarihinde iz bırakmış, on iki ünlü şahsın yıldızlarının parladığı an anlatılır.

Zweig, kitabına, Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’u fethiyle başlar; 1917’de koskoca Rusya İmparatorluğu’nda Bolşevik İhtilali yapan Lenin’in öyküsüyle bitirir.

Evet, insanların, yıldızlarının parladığı an...

Bu, bir okul başarısı da olabilir, bilimsel bir keşif de... Hatta bir işe teşebbüs veya bir isim seçimi de...

* * *

Hikâyemiz, 71 yıl önce Kırım’da başlamıştı. Geçen zaman içinde, hikâyemizin kahramanları, varlık da gördü, yokluk da...

Onlar, tam dört büyük savaşın ve bir ihtilalin mağduru oldular. Yılmadılar. Dünyanın, sıkıntılarla dolu bir ev olduğunu kabullenmişlerdi. En kötü durumda bile, iyi şeyler görmeye çalışıyor, kemale erecekleri ümidiyle sabrediyorlardı.

Irmaktan geçmek için, başkasının köprü yapmasını beklemediler. Çünkü çalışmanın, hayatın kanunu olduğunu biliyorlardı.

Hızlı gitmek gibi bir ihtirasın içinde de olmadılar. Ailece, uzun gitmek için birlikte yola çıktılar. Bu arada, önemli bir karar aldılar. Kararları, bir bakıma onları başarıya götürecek yol haritasıydı. Kararlılıklarını şöyle açıklıyorlardı:

“Yolumuzu her gün değiştirirsek, gideceğimiz yere varamayız.”

Asım Berksan, yıllar önce Besler’in Eminönü’ndeki fabrikasın-

da şekerleme imalatını öğrenmiş, ardından da kendi tezgâhını kurmuştu. Sabri Berksan ise bir yandan öğrenimini sürdürüyor, bir yandan da ağabeyine yardımcı oluyordu.

Asım Berksan'ın Sirkeci'de başlayan teşebbüsü, kısa sürede meyvelerini vermeye başladı. Ürünler, önce İstanbul piyasasında, daha sonra Anadolu pazarlarında benimsendi. Bunun yanı sıra Asım Bey'in ticari ehliyeti de, iş çevrelerinde kabul gördü.

Sabri Berksan ise, yükseköğrenimini tamamladıktan sonra, kısa zamanda iş hayatında atılım yapma ihtiyacı hissetti. Genç yaşta hayatın sırlarını öğrenmişti. Başarının, o sırların içinde saklı olduğunu da biliyordu.

Sabri, henüz 24 yaşındaydı. İkinci Dünya Savaşı sona ermek üzereydi. Başta İstanbul olmak üzere, tüm ülkede gıda sıkıntısı vardı. Özellikle ekmek ve şeker karneyle veriliyordu.

Sıkıntıların hep böyle gitmeyeceğini tahmin eden Asım ve Sabri Berksan kardeşler, zoru seçtiler. Bu yokluk ve kıtlığa rağmen, cesur davranıp yollarını değiştirmediler.

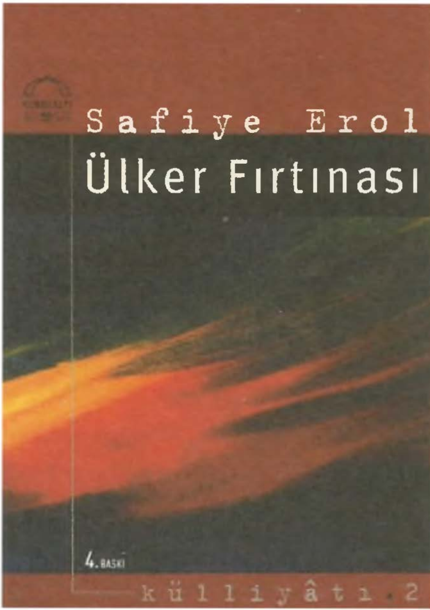
Eminönü'nün Küçükpazar semtindeki Nohutçu Han'ın üçüncü katında bulunan bir bisküvi imalathanesini devralmaya karar verdiler. Aslında, bisküvi imalatını Sirkeci'deki işyerlerinde başlatmak istiyorlardı. Ancak burası, böyle bir imalata elverişli değildi.

Eminönü'ndeki imalathanenin bulunduğu bina, küçücük bir handı. Hanın üçüncü katında odun ateşiyle çalışan bir fırında, bisküvi imal ediliyordu. İmalathane, Rum asıllı bir Türk vatandaşına aitti. Adı da "Üçyıldız"... Berksan kardeşler, imalathaneyi, adıyla birlikte devralmak istediler, firmanın sahibi de buna olumlu cevap verdi.

Sabri Berksan'ın okuduğu romandan doğan marka: Ülker

1940'lı yıllarda ticaret hayatında kontrat veya sözleşme yapmak, alışılagelmiş bir iş değildi. Her şey, sözle hallediliyordu. "Üçyıldız"ın sahibi, hem bu ilkel tesisi hem de ismi, 25 bin lira karşılığında Berksan kardeşlere devretme sözü verdi. Ancak, parayı aldıktan sonra "Üçyıldız" ismini vermekten vazgeçti.

Verilen sözün yerine getirilmemesi karşısında, Berksan kardeşlerin yapabilecekleri tek şey, yeni isim arayışına girmekti. Bu arayış sırasında, önce "Acaba 'Tekyıldız' olmaz mı?" dediler. Daha sonra, hem Kırım asıllı olmaları hem de o dönemde, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini sağlayacak olan tarihi Yalta Kon-



Ülker Ailesi'nin firma isimlerine esin kaynağı olan *Ülker Fırtınası* romanının yazarı Safiye Erol, 1902 yılında Edirne-Uzunköprü'de doğdu. İstanbul'da, Alman Lisesi'nde okudu. Daha sonra, Almanya'nın Münih Üniversitesi'nde felsefe ve edebiyat öğrenimi gördü. Türkiye'ye döndükten sonra, pek çok edebi eser yazdı. 1944'te yayımlanan *Ülker Fırtınası*, aynı zamanda *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edildi. Eserlerinde, Doğu ve Batı medeniyetini kaynaştırmış olan yazar, 1964 yılında vefat etti.

feransı'nın dünya gündeminde bulunması nedeniyle, "Yalta" ismini düşündüler. Bir ara, iki kardeşin isimlerinin baş harflerinden oluşan "AS" şeklinde logo dahi yaptırdılar. Sonuçta, yıldızlarını parlatacak bir ismi buldular: "Ülker."

Asım ve Sabri Berksan kardeşlerin, "Ülker" markalı ilk ürünleri olan "pötibör" bisküvilerinin üretimine, Sabri Berksan'ın 24. doğum gününe rastlayan 16 Eylül 1944'te başlandı.

Şimdi, Ülker'in doğuş hikâyesini, Berksan kardeşlerin kuzeni Mualla Öner'den dinleyelim:

> Sabri Ağabeyim, yüksekokulu bitirince, iki kardeş Eminönü'nde bir dükkân satın aldılar. Bu dükkânın kapısında, sacdan yapılmış bir tabela vardı. Üzerinde de, eski firmanın adı yazılıydı. İki kardeş, bu işyerine, yeni bir tabela yaptırmanın masraflı olacağını dahi düşündüler. Ancak, tabeladaki isme sahip olamamışlardı. Dolayısıyla, o ismin değişmesi gerekiyordu.
>
> Bisküvi imalathanesine yeni isim aranırken, o sırada Sabri Ağabeyim, akşamları bir roman okuyordu. Romanın adı da, *Ülker Fırtınası* idi. Dönemin ünlü yazarlarından Safiye Erol Hanımefendi'nin yazmış olduğu bu kitabı, Sabri Ağabeyim, akşamları büyük yemek masasının bir köşesinde açar, okurdu.
>
> Güzel bir tesadüf olacak ki, oturdukları evin orta katında yaşayan ailenin küçük kızının adı da Ülker'di. Berksan ailesi-

nin tüm fertleri Ülker'le karşılaştıklarında o minik kızı çok severlerdi.

Kuzenlerim, yeni bisküvi firmalarına marka oluşturmak için, yıldızlardan yola çıkıp, Safiye Erol'un romanı *Ülker Fırtınası* isminden esinlenerek, "Ülker"de karar kıldılar.

* * *

Kırımlı Devletler Ailesi'ni, Rusya İmparatorluğu'nun Odesa Limanı'ndan Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'a götürecek İtalyan bandıralı şilep, 7 Haziran 1929 Cuma günü demir alıp sefere çıkarken Karadeniz'de müthiş bir fırtına patlamıştı.

Aile, o topraklardan bir an önce uzaklaşmak istiyordu. Ama bu beklenmedik fırtına, seyahatlerini engellemişti. Fırtına, ertesi gün sabaha karşı dinecek, Devletler Ailesi de Türkiye'de özgürlüğe kavuşmak için önlerinde adeta okyanus gibi duran o uçsuz bucaksız Karadeniz'e açılacaktı.

Devletler Ailesi'nin torunu, bu gemi sefere çıkarken, henüz 9 yaşında olan Sabri'nin tek kız evladı Ahsen Özokur, 84 yıl önce yaşanan ve büyüklerinden dinlediği bu olayı değerlendirirken şunları söylüyordu:

> Ailemiz, Rusya'daki Bolşevik zulmünden kaçarken, Odesa'dan bindikleri şilep, hareketinden bir süre sonra fırtına nedeniyle limana geri dönmüş. Acaba bu, "Ülker Fırtınası" mıydı dersiniz?[40]

Selçuk Berksan: "Amcam, gece gündüz çalışırdı"

Berksan kardeşler, Eminönü'ndeki bisküvi imalathanesinin tabelasına yazılacak isim arayışından kurtuldular. Çünkü "Ülker"i hemen benimsemiş ve yeni ürünlerinin markasını tescil dahi ettirmişlerdi. "Ülker" markasıyla, çok ilkel bir atölyede yoluna devam edecek olan Berksan kardeşler, savaş yıllarının şartlarında temin ettikleri sınırlı un, yağ ve şekerle bisküvi üretip pazarlayacaklardı.

Eminönü'ndeki imalathane ilkeldi, ama bisküvi hammaddesi tahsis kontenjanı vardı. Zaten bu kontenjan, Berksan kardeşlerin Üçyıldız firmasını satın almayı tercih etmelerinin de nedeniydi.

Ülker'in logosuna gelince... Bu yeni markanın renkleri, kırmızı ve maviden oluşuyordu. Aynı anda hem kırmızı hem de mavi renkler ayrı ayrı da kullanılabiliyordu.

40. Ülker Doğumu Fırtınası, her yıl 10 Haziran'da esmeye başlar, üç gün devam eder, 12 Haziran'da da diner.



Asım ve Sabri Berksan kardeşlerin, Eminönü'ndeki Nohutçu Han'da bulunan bisküvi imalathanesinin kapısına "Ülker Bisküvileri" tabelası takıldı, Pötibör türü ilk bisküvilerin imalatına da 16 Eylül 1944'te geçildi.

Kırmızı, Türkiye'nin sevdiği renkti. Bir süre sonra maviden vazgeçilip yola kırmızıyla devam edilecekti.

Şimdi, Eminönü'ndeki Nohutçu Han'da, Sabri Bey'le birlikte sadece üç işçinin gece gündüz çalışıp, 1944'ün son dört ayında tam 75 ton Ülker pötibör bisküvisinin üretildiği bu mütevazı imalathaneyi, Selçuk Berksan'la birlikte gezelim ve görelim:

> Babamların devraldığı imalathanede, bir bisküvi makinesi vardı. Çocukluğumda, bu imalathaneye giderdim. Amcam Sabri Bey, gündüzleri yoğun bir şekilde çalışır, iki çuval un işler; gece, sabaha kadar da ustayla birlikte bisküvi imal ettikleri makinenin bakım ve tamiratıyla ilgilenirdi.
>
> O civarda, "Pandeli" isminde bir usta vardı. Amcam, makine tamiratını, Pandeli Usta ile birlikte gerçekleştirirdi.
>
> Amcam Sabri Bey'in o ilkel şartlardaki imalat sırasında sergilediği olağanüstü gayretleri unutamıyorum. Çünkü gecesi gündüzüne karışırdı. Gün boyu bisküvi imal eder, gece de makinenin tamiratıyla uğraşırdı. Bisküvi imalathanesinin fırını, duvarın içindeydi. Bisküviyi, makineden tavayla çıkarır, daha sonra o tavayı duvarın içindeki fırın bölgesine sürerlerdi. Bir süre sonra da tavayı ters çevirip, bisküvilerin altının ve üstünün aynı derecede pişmesini ve homojen olmasını sağlarlardı. Anlatmaya çalıştığım teknolojiden önce, bisküviler el zımbasıyla yapılırmış. O dönemi hatırlamıyorum, ama zımba işi şöyle olurmuş:
>
> Önce yufka açılır, sonra da bu yufkalara el zımbasıyla vurulurmuş, dolayısıyla, bisküvi şeklen ortaya çıkarmış.

Amcamın, şirket kuruluşu sırasında yaptığı yoğun çalışmaları da çocukluğumdan itibaren çok yakından izledim. Aslında, babamın da, amcamın da gece gündüz diye bir ayrımları yoktu. Durmaksızın çalışırlardı. Birçok konuda, zor kararları, kısa zamanda vermek mecburiyeti içindeydiler.

Sabri Bey, Eminönü'ndeki bisküvi imalathanesinde çalışmakla yetinmez, bir yandan da Sirkeci'deki şekerleme imalathanesine koşturururdu. Bu arada babam Asım Bey ise, hem şekerleme hem de bisküvilerin pazarlanması için Anadolu yollarına düşerdi.

Aynı bölgede iki ayrı imalathanede hazırlanan ürünler, Sirkeci'de toplanır, babam ve amcam tarafından sandıklara yerleştirilerek, sevkıyat için hamalların sırtına verilirdi.

Hamallar, Ülker mamullerini, Türk insanına ulaşması için o zamanki nakliye ambarlarına götürürlerdi. Ambarlar da sandık sandık ürünleri, tüm vatan sathına taşırdı. Okul tatillerinde, bu imalathanelere gider, babamlara yardımcı olurdum.

Ürünlerin müşterilere sevki için tahtadan özel sandıklar imal edilirdi. Bunlara; "8'lik sandık", "16'lık sandık" denilirdi. Yani, 8 bisküvi kutusu alan sandık ve 16 bisküvi kutusu alan sandık... Zaten hamallar da bundan daha fazla yükü kaldıramazdı. Her kutu 5 kiloydu. 16'lı sandık, 80 kilo ederdi.

Sırt hamalı ne kadar yük taşır, onu bilemiyorum ama bisküvilerin yerleştirildiği teneke kutuların ağırlığı 1 kiloydu. İçinde de yaklaşık 4 kilo bisküvi bulunurdu. Ancak, kremalı bisküviler daha ağır çekerdi. O bisküvilere "kaymaklı" denilirdi.

Müşteriler, genellikle bir sandığın içinde hem bisküvi, hem şeker, hem de çikolata paketi isterdi. Sandıklar, sipariş durumuna göre tanzim edilir, üzerlerine adresleri yazılırdı.

1940'lı yıllarda hem bisküvi hem de şekerleme imalatı, özel bir ustalık istiyordu. Ancak, İstanbul piyasasında bu işleri ehliyetle yapabilecek Türk asıllı ustalar hemen hemen yok gibiydi. Bu nedenle işin gayrimüslim ustalarla götürülmesi gerekiyordu. Bu arada özellikle şunu belirtmek istiyorum; hem babam hem de amcam asla Müslim-gayrimüslim ayrımı yapmazlardı.

* * *

1950'nin başında, imalat ve satışların arttığını, şirketin de büyüdüğünü görüyoruz. İşte bu tarihten itibaren "Asım Berksan, Sabri Berksan ve Ortakları" şirketi kuruluyor. Şirkete daha

sonra Parasko Rakiros ile Hayim Nahum isimli gayrimüslim iki ortak alınıyor.

Asım ve Sabri Berksan kardeşlerin ortaklarından Hayim Nahum Musevi asıllıydı. Her nedense bu ortakları "Mösyö Vitali" diye anılırdı. Kendisi, şirketin para işlerine bakardı.

Babamların şirketteki dördüncü ortakları Parasko Rakiros da gayrimüslimlerdendi. Aynı zamanda şekerleme ustası olan Rakiros'un ortaklığı 10 Nisan 1953'e kadar sürecekti.

Mösyö Vitali ise, Parasko Rakiros'un şirketten ayrılmasından sonra dokuz yıl daha ortaklığını devam ettirdi. Ülker'de yaklaşık 16 yıl süren ortaklığı 26 Aralık 1962'de sona erdi.

"Sabri Bey üretir, Asım Bey Anadolu'da pazarlardı"

Berksan kardeşler, şekerleme ürünleri ve bisküvinin yanı sıra çikolata da imal ediyorlardı, ama iş bununla bitmiyordu. O ürünlerin herhangi bir zarar görmeden tüketiciye ulaştırılması gerekiyordu. Ürünler için, hem hijyen şartlarına dikkat etme, hem de iklim şartlarının etkilerinden koruma zorunluluğu vardı. Ayrıca, bu gıdaların, dış darbelerden koruyan dayanıklı kutulara yerleştirilerek tüketiciye ulaştırılması da icap ediyordu.

1940'lı yıllarda, henüz Türkiye'de karayolları örgütü kurulmamıştı. Yollar, standart dışıydı. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ülke büyük bir ekonomik krizin içindeydi. Otobüs veya trenle seyahat eden insanlar şanslıydı. Çünkü çoğu insan, uzun yollara kamyon kasalarında gidiyordu.

Otobüsler, tıklım tıklım dolardı. Hatta bazı yolcular otobüslerin üst kısmındaki bagaj ve eşya yüklü bölümde seyahat ederdi.

Selçuk Berksan, babası Asım Bey'den, Ülker'in ilk yıllarında Anadolu'ya açılma öyküsünü uzun uzun dinlemiş. Asım Bey, o dönemde yaşadıkları büyük sıkıntıları anlatmış. Asım Berksan, Ülker ürünlerinin tanıtımı ve sipariş alma işleri için tüm yurdu adeta karış karış dolaşmış.

Selçuk Berksan, babasından dinlemiş olduğu pazarlama öykülerini şöyle aktarıyor:

> Tahtakale'de bisküvi, Sirkeci'de ise lokum, akide şekeri ve drajeden oluşan şekerleme imalatı, amcam Sabri Bey'in yönetiminde o günün şartlarının izin verdiği ölçüde devam ederken, babam Asım Bey de, ürünlerin Anadolu'da pazarlanması için sık sık seyahatlere çıkıyormuş.

Babam, Anadolu esnafına güven vermek için, çalıştıkları bankanın müdüründen aldığı referans mektubunu da yanında taşır, ihtiyaç halinde müşterilerine gösterirmiş. Babamın yanı sıra, 1946 yılında yanlarında çalışmaya başlayan Hüseyin Altıntak adındaki satış elemanı da pazarlama amacıyla Anadolu'yu dolaşırmış.

Bu seyahatler, genellikle trenlerin 3. mevkii kompartımanlarında ve otobüslerde gerçekleşiyormuş. 1940'larda karayolu ulaşımı yaygın olmadığı için otobüs sayısı sınırlıymış. Bu vasıtalar tıklım tıklım dolar, oturacak koltuk bulamayanlar, otobüsün üstünde seyahat ederlermiş. Babamdan dinlemiştim; çoğu yolculuğunu otobüs üstünde gerçekleştirir, köprüye veya telgraf tellerinin bulunduğu bölgelere geldikleri zaman, otobüsün üzerine yüzüstü yatarak, kendilerini muhtemel bir kazadan korurlarmış.

Üretici firmaların sınırlı sayıda olduğu dönemde, henüz pazarlama teknikleri de gelişmemiş. Ancak, babam o kısırdöngüyü kırmak için 67 vilayeti dolaşmaya başlamış. Anadolu insanını "Ülker" ürünleriyle tanıştırmış ve buluşturmuş. Çok iyi hatırlıyorum, babam sık sık seyahatlere çıkar, en erken bir hafta sonra dönerdi.

Bu arada, Anadolu esnafıyla ticari bağlantı sağladıkça, aldığı siparişleri telgrafla Sabri Bey'e bildirirdi. Sabri Bey de iş planlaması yapar, bir süre sonra Asım Bey'e "Ağabey, sipariş almayı kesebilirsin, çünkü şu anda elimizde üç aylık sipariş oldu. İstanbul'a dön" mesajı gönderirdi.

İki kardeşin ortak olduğu "Asım Berksan Toptan Perakende Şekercilik Ticareti" müessesesi, 29 Ocak 1946'da resmen tescil edilmiş. Aynı yıl imalat hızla büyüyüp, ürün çeşitleri de arttığı için bitişik dükkânlar da kiralanarak ambalaj işine girilmiş.

Aynı yılın 31 Mayıs tarihinde de "Asım Berksan Şekerleme ve Karamela Ambalajcılığı" firmasının tescili yapılmış. Bu firmada, yaklaşık on beş kişi çalışıyormuş. İmalathanenin ustabaşısı olan Parasko çeşitli ürünler yaparken, Aleko Usta da şekerleme üretimine bakıyormuş. Şeker kazanları, havagazı ocaklarında kaynatılır, imalathanede fondan ve karamel şekeri ile lokum ve badem şekeri imal edilirmiş.

Bu arada, Heybeliada'dan yaşlı bir ustabaşı da gelip, şekerleme işinde ekibe yardımcı olurmuş. Tüm bu şekerlemelerin ambalajları da aynı imalathanenin çatısı altında hazırlanırmış.

"Eski ortağımız, şantaja kalkıştı"

İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte baş gösteren kıtlık ve yokluğun getirdiği ağır şartlar nedeniyle yıllarca piyasada mali bir terör de hüküm sürdü. Normalleşme, kolay olmadı. Ticari hayattaki sıkıntılarla mali baskılar, ister istemez 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti döneminde de sürdü.

Savaş sırasında Hazine'ye kaynak oluşturmak için çıkarılmış bulunan Varlık Vergisi, beraberinde pek çok haksızlık ve yolsuzluk da getirmiş, ticaretle uğraşan Müslim ve gayrimüslim pek çok kişi Aşkale'ye sürgün ve hapsedilme tehditleri altında inim inim inlemişti.

Piyasadaki o dumanlı hava döneminde akıl almaz şantajlar da kol geziyordu. Selçuk Berksan, şimdi de babası ve amcasının yaşadığı böyle bir şantaj olayını naklediyor:

> Ülker'in tarihçesini anlatırken, verilen mücadelelerin yanı sıra, karşılaşılan güçlükler ve olumsuzluklardan da söz etmemiz gerektiğini düşünüyorum.
>
> Şirkette hem ortak statüsünde hem de ustabaşı olarak çalışan Parasko Rakiros, bir süre sonra imalathanenin yüksek iş temposuna ayak uyduramayarak ortaklıktan ayrıldı. Geçen süre içinde elde etmiş olduğu kazancını da yeterli buldu. İşyerinden ayrılırken, "Artık yoruldum, Ada'ya gidip, rahat bir hayat yaşayacağım" diyordu.
>
> Amcam, Parasko Usta'nın işten ayrılışından sonra, şirket muhasebe defterinin kaybolduğunu fark etmiş. Bunu, bir müddet Asım Bey'e söylememiş. Rahmetli babaannem Şakire Hanım, amcamın sıkıntısını her nasılsa hissetmiş ve "Asım, Sabri'nin çok büyük üzüntüsü var. Ben anlayamıyorum, devamlı düşünüyor" demiş. Babaannemin bu uyarısı üzerine, babam da amcama sıkıntısının sebebini sormuş. Sabri Bey, nihayet olayı ağabeyiyle paylaşmış.
>
> Ülker şirketinin muhasebe defterinin kaybolduğu yıllarda, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ekonomik hayat büyük sıkıntılar içindeydi. İşbaşında bulunan Başbakan Şükrü Saracoğlu Hükümeti, çeşitli ekonomik önlemler alıyor, bu arada Hazine'ye kaynak oluşturmak için 1942'de Varlık Vergisi Kanunu'nu TBMM'den çıkarttırıyordu. İşte böylesine sıkıntılı bir dönemde, Ülker imalathanesinin hammaddesini teşkil eden un ve şeker, devletin kontrolü altında karneyle dağıtılıyor; zaman zaman

pasta, çörek ve benzeri yiyecek maddelerinin yapımı ve satışı da yasaklanıyordu.

Harp yıllarında işyerleri sıkı denetim altındaydı. Muhasebe defteri tutmayan şahıs firmaları ve şirketlerin sorumluları derhal hapse atılıyor, yargılandıktan sonra ağır hapis ve para cezasına mahkûm ediliyordu. Böylesine kritik bir dönemde, Ülker firmasına ait defterin bir anda kaybolması, babam ve amcamı hem çok üzmüş, hem de ister istemez endişeye sevk etmiş.

Böylesine kâbus dolu bir dönemde, nasıl oldu bilemiyorum, Parasko Usta ile devreye giren bir arkadaşı, babamlara, kaybolan defterleri nedeniyle şantaj yapmaya kalkışmışlar, "Şu kadar para verirseniz, o defteri bulup getirebiliriz" demişler. Babamlar, olayı sükûnetle halletmek istiyorlarmış; talep edilen şantaj miktarını ödeyebileceklerini söyleyerek Parasko Usta ve arkadaşını işyerine davet etmişler.

Kaybolan defter nihayet işyerine gelmiş, taraflar buluşmuş, defter ve para alışverişi için hazırlıklara girişilmiş. Defter ve para, masanın üstündeymiş. Rahmetli babamın anlattığına göre, babam el çabukluğuyla defteri ve parayı masadan alıp kasaya kilitlemiş, Parasko Usta ile suç ortağı da işyerini terk etmek zorunda kalmış.

Varlık Vergisi'nin yanı sıra 1940'ta yürürlüğe giren Milli Korunma Kanunu da, Türkiye üretiminin can damarı olan İstanbul'daki iş âleminde çok büyük tedirginlik yaratmış. O yıllarda özellikle dış ticaret gayrimüslimlerin elindeymiş. Hükümet, vergi kaçakçılığıyla amansız bir mücadeleye girişmiş. Onun için vergi memurları, başta gayrimüslimler olmak üzere, tüm işyerlerinin muhasebe kayıtlarını didik didik arıyormuş. İşte böyle bir havada şantajcılar da kol geziyormuş.

Polis ve maliyecilerin esnafa göz açtırmadığı dönemde, babamı da başka bir nedenle ihbar etmişler. Bunun üzerine polisler, kendisini apar topar nezarete atmış. Sorgu sual yok; bekliyormuş. Nezarethanedeki bir kişi, babama, "Şu kadar para verirsen, seni buradan çıkarttırım" demiş. Denize düşenin yılana sarılması misali, babam da o teklifi kabul etmiş, parayı vermiş ve nezaretten çıkmış.

Hale bakın; nezaretteki adam, sözde, kendisiyle aynı konumda olan bir başka kişiyi nezaretten çıkarttırabiliyor. İnsan, ister istemez nezaretteki bu kişinin görevli olabileceğine hükmediyor.

Nihat Öner: "Sabri Ağabey, 360 derece düşünürdü"

Sabri ve Asım Berksan kardeşlerin kuzenleri Nihat Öner de, Ülker'in kuruluş yıllarında görev almış kişilerden biri.

Öner, o dönemde yaşadıklarını günümüze taşırken şunları anlatıyor:

> Asım ve Sabri ağabeylerin, Sirkeci ve Tahtakale'deki şekerleme ve bisküvi imalathanelerinde işler yoğunlaşınca, ben de yanlarında çalışmaya başladım. Hem muhasebe defterlerinin tutulmasına yardımcı oluyor, hem de İstanbul'u adeta adım adım dolaşarak bakkallardan boş bisküvi tenekeleri topluyordum.
>
> Harp yıllarında şekerleme ve bisküvi üretimi çok zor şartlarda yürütülmüştü. Çünkü un ve şeker tedariki, devletçe karneye bağlanmıştı.
>
> Çoğu insan, çayını, kuru üzümle içiyordu. Buna rağmen Asım ve Sabri ağabeyler, hem şekerleme hem de bisküvi imalatı işini geliştirmekte hiç tereddüt etmiyorlardı. Aslında, özellikle bisküvinin hammaddesini oluşturan un ve şekeri bulmak, hemen hemen mümkün değildi.
>
> Nohutçu Han'daki imalathanede, Sabri Ağabey günde sadece iki çuval undan bisküvi imal edebiliyordu. Sabırlıydı, azimliydi ve kararlıydı. Un ve şeker sıkıntısı çekmesine rağmen, hiç yılgınlık içinde görülmüyordu.
>
> Savaş bitince, un ve şeker sıkıntısı da kademeli olarak sona erdi. İnsanlar, kıtlıktan çıkmış gibiydi. Gıda ürünleri, yine insanların hayatındaki başköşesinde yerini alacaktı. Bütün bu gelişmeleri, sanıyorum Sabri Ağabey, daha önceden hesap etmişti. Öngörülüydü. Kısacası Sabri Ağabey, 360 derece düşünen bir kişiydi.

Albaylıktan emekli olan Ülker çalışanı

Asım ve Sabri Berksan, işyeri sahibi olunca, Hacı İslam Efendi, Büyükmanika köyünde yaşayan bacanağı Ahmet Dinçsoy'a, evini İstanbul'a taşımasını önerdi.

Ahmet ve İsmet Dinçsoy çifti, bu davet üzerine çocuklarını alıp İstanbul'a geldiler. Asım Bey, aileye, Vefa Stadı'nın karşısında bir ev kiraladı.

Köyden şehre gelen Dinçsoy ailesi için işyeri de hazırdı. Baba Ahmet Dinçsoy ile üç çocuğu, Berksanların Sirkeci ve Eminönü'ndeki şekerleme-bisküvi imalathanelerinde çalışmaya başladılar.

Dinçsoyların üç ferdi tam zamanlı çalışırken, ailenin en küçüğü Hayri, Kuleli Askeri Lisesi'nde okuduğu için kuzenlerinin işyerlerine tatil zamanlarında gelebiliyordu.

Askeri okullarda öğrenimini tamamladıktan sonra, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çeşitli kademelerinde önemli görevler alan Hayri Dinçsoy, ordudan "Kıdemli Albay" rütbesiyle emekli oldu.

Dinçsoy, Ülker'de çalıştığı yılları şöyle anlatıyor:

> Büyükmanika köyünde doğdum. İlköğrenimimi köy okulunda tamamladım. Babam Ahmet Dinçsoy çiftçiydi. 1946 yılında, eniştemiz Hacı İslam Efendi'nin teşvikiyle köyden İstanbul'a taşındık. Dolayısıyla, çalışmak için ilk müracaatımızı da onların işyerine yaptık.
>
> Babam, kuzenlerimin Nohutçu Han'daki bisküvi imalathanesinde işe başladı. Hamdi Ağabeyim ise zaten çocukluğundan beri Asım ve Sabri ağabeylerin işyerinde tezgâhtar olarak çalışıyordu.
>
> Kuleli Askeri Lisesi'ne giderken, tatil dönemlerinde, üzerimdeki resmi elbiseyi çıkarır, doğruca Sabri Ağabey'in yanına giderek, boş bulunan herhangi bir birimde göreve başlardım. Sabri Ağabey'in kuzeni olmama rağmen, çalışanlar arasında herhangi bir ayrıcalık gözetilmediğinden, ister istemez her işi kabullenir, bu durumu olağan karşılardım.
>
> Çalışma dönemlerim sırasında, bir ara bisküviler için hazırlanan teneke kutuların imalat bölümünde görev aldım. O işlerin başında Onnik Usta vardı. Tenekeden kutu imal etmek çok zor bir işti. Zaten o yıl çok zorlanmıştım.
>
> Fabrikanın yanındaki imalathaneye levhalar halinde saclar gelir, makinelerde kesilir, bükülür ve çeşitli işlemlerden geçer, ardından da teneke kutuya dönüşürdü. Teneke imalathanesinde çalışırken ellerim kesik içinde kalırdı.
>
> Şeker atölyesinde, mesleğini çok iyi bilen Parasko isminde bir usta vardı. İşi öğrenmeniz için çaba harcar, yeni gelen elemanlara da çok iyi davranırdı.
>
> O zamanlar şeker, önce kazanlarda kaynatılır, daha sonra mermer tezgâhın üzerine dökülür, soğuyunca hamur haline getirilir ve rulo yapılırdı.

Adeta çarşaf gibi olan şeker rulosunu birkaç yerinden makasla çapraz şekilde keserdim. Sonra kestiğimiz parçalardan akide şekeri yapardık.

Bir işçi mektubu: "Sabri Bey, karıncayı dahi incitmedi"

Besler ve Ülker'in Sirkeci ve Eminönü imalathanelerinde, 1943-1948 yılları arasında çalışan, işe başlarken henüz 14 yaşında olan, Tekirdağ'ın Çorlu ilçesi Velimeşe kasabası halkından İbrahim Avcu, o dönemi, aradan yarım asır geçtikten sonra, Sabri Ülker'e hitaben yazdığı bir mektupla anlattı:

Sevgili Sabri Ağabey;

Ben, Tekirdağ Çorlu'nun Velimeşe kasabasından İbrahim Avcu. 1943-1948 yılları arasında sizinle çalışma şerefine nail olmuştum. Eminönü'ndeki fabrikada, on kişi birlikte bisküvi üretimi yapıyorduk. O yıllarda ben, 14 yaşlarında bir çocuktum. O yılları, sizi ve diğer arkadaşları hiç unutmadım.

Hayatımda tanıdığım en onurlu, en anlayışlı, karıncayı bile incitmeyen bir insan olarak sizi hep andım. "Bir patron değil de, hep bir ağabey, hep bir baba gibi bizlere güzellikle yaklaşan bir Sabri Bey vardı" dedim. Ben, her andığımda, torunlarıma anlattığımda, gülerek anlatırız sizleri. Bu gülümsemelerimizi, size de yansıtmak istedik.

Hatırlarsınız; bisküvi fırınında İzzet ile Cevdet, büyük silindirde Mehmet, yaprak silindirde de ben çalışırdım. Bir de paketleme yapan kızlar... Hatta kızlardan biri Ermeni idi. Bir gün, hiç unutmuyorum, o Ermeni kızı ile dans ederken, bizi yakalamıştınız. Eğilip kulağıma, "Sakın bu kıza kapılma haa!.." diye uyarmıştınız da, çok utanmıştım. Ama sonra çok gülmüştük.

Bir başka olayı daha hiç unutamıyorum. Hamura kattığımız çavdar unu fazla kaçmış, siz de bana uyarıda bulunmuştunuz. Bu uyarı sırasında ben, "Fazla değil" diye kendimi savunuyor, siz de fazla olduğunu, emin bir şekilde söylüyordunuz. İşte, bu tartışma ortamında, her zaman üzerinizde bulunan beyaz önlüğünüz, hamur silindirine yapışmış, sizi zor kurtarmıştık. Bu olayda dahi, bize gülümseyerek tepki vermiştiniz.

Cumartesi günleri, yarım gün çalışılır, paydos edilince ben öğleden sonra da işyerinde kalarak makinelerin temizliğini yapardım. Siz de bana, Eminönü'ndeki çarşıdan armut, mandalina

gibi meyve alır, getirirdiniz. O yıllarda, meyve bulmak çok zordu. Sizin getirdiğiniz meyveler beni çok sevindirirdi.

1948 yılında, izinli olarak köyüme gittim. Orada attan düşüp kalça kemiğimi kırdım. Bir daha yanınıza geri dönemedim. O dönemde sizden birkaç mektup aldım. İşyerine dönmeyi istiyordum, ama olmadı. Bugün olsa koşa koşa gelirdim.

İyiliklerinizi, anlayışınızı, güzelliklerinizi hiçbir zaman unutmadım. Ölene kadar sizi, güzel kişiliğinizi hep hatırlayıp bir ağabey, bir baba olarak anmaya devam edeceğim. Keşke sizinle birkaç kez daha görüşme imkânımız olsaydı. Kim bilir, ömrümüz vefa ederse, belki güzel anıları bir kez daha birlikte anıp, gülümseme şansımız olur.

Sizi tanıdığım için çok mutluyum. Rabbim, size her şeyin güzelini nasip etsin.

1944-1946 yılları arasında yaşanan olaylar

Türkiye, 1944 yılının ikinci yarısından itibaren nispeten rahatlamaya başladı. Kapımıza kadar dayanan savaş hızını kesmiş, her an saldırısına maruz kalabileceğimiz Hitler Almanyası'nın ordusu ise geriye çekilmişti. Piyasa hareketlendi. Hem kamu sektörü hem de özel sektör, yeni yatırımlara girişti; Berksan kardeşler de "Ülker" markalı bisküvilerini üretmeye başladı.

Şimdi, 1944-1946 yılları arasında Türkiye ve dünyada ses getiren olayları izleyelim:

- **7 Ocak 1944** – Mareşal Fevzi Çakmak 20 yıl Genelkurmay Başkanlığı yaptıktan sonra Silahlı Kuvvetler'den emekliye ayrıldı.
- **14 Ocak 1944** – Ünlü şair, düşünür ve Türk Ocağı'nın ilk kurucu genel başkanı Mehmet Emin Yurdakul vefat etti.
- **15 Mart 1944** – Çıkarılan bir kanunla Varlık Vergisi kaldırıldı.
- **3 Mayıs 1944** – Türk siyasi tarihine "Turancılık Davası" adıyla geçen olaylar nedeniyle tutuklamalar başladı. Türkçülük Hareketi Davası'nın İstanbul'a getirilip, tutuklanan sanıkları arasında Üsteğmen Alparslan Türkeş de vardı.
- **2 Ağustos 1944** – Türkiye, savaş halindeki Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesti.

- **1 Kasım 1944** – İkinci Dünya Savaşı nedeniyle konulan unlu gıda maddeleri imal yasağı kaldırıldı.
- **3 Kasım 1944** – İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye genelinde uygulanan ışıkları karartma tedbirleri kaldırıldı.
- **7 Mayıs 1945** – Almanya teslim oldu, İkinci Dünya Savaşı Avrupa'da sona erdi.
- **26 Haziran 1945** – Türkiye, BM Anayasası'nı kabul etti.
- **9 Temmuz 1945** – Türkiye'nin tüm ormanları kamulaştırıldı.
- **1 Kasım 1945** – Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, TBMM'de yaptığı açış konuşmasında, "Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisinin karşısında, bir parti bulunmamasıdır" diyerek, bir anlamda çok partili siyasi hayatın başlayabileceğini ilan etti.



- ***7 Ocak 1946** – Eski Başbakanlardan Celal Bayar ile Adnan Menderes, Prof. Dr. Fuat Köprülü ve Refik Koraltan, Demokrat Parti'yi kurdu. Parti'nin ilk genel başkanlığına Celal Bayar getirildi. 21 Temmuz 1946'da yapılacak olan milletvekili genel seçimlerinde, DP 61 milletvekilliği kazanacaktı.*
- **5 Nisan 1946** – ABD'de, görevi başında vefat eden Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesi, Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne ait Missouri savaş gemisi ile İstanbul'a getirildi. Dünyanın en büyük savaş gemisi, Haydarpaşa Limanı'na demirledi. ABD, Türkiye Büyükelçisi'nin cenazesine bir savaş gemisini tahsis ederken, Sovyetler Birliği'ne "Boğazlar'dan ve Doğu Karadeniz'den hak talep etmeye kalkışma. Biz, Türkiye'nin yanındayız" mesajını da vermek istiyordu.

- **8 Ağustos 1946** – Sovyet Rusya, Türkiye ve ilgili devletlere başvurarak, "Boğazlar Rejimi"nin değiştirilmesini, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının müşterek olarak korunmasını teklif etti. Türkiye, teklifi reddetti.
- **7 Eylül 1946** – Cumhuriyet tarihinin ilk büyük devalüasyonu yapıldı. 1 Amerikan Doları'nın değeri, 131,5 kuruştan 280 kuruşa yükseltildi. Karar, tarihe "7 Eylül Kararı" olarak geçti.
- **9 Eylül 1946** – Ocak 1942'de Ankara, İstanbul ve İzmir'de başlayan "ekmek karnesi" uygulamasına son verildi.

Murat Ülker: “Babam bekârken, annemin ailesiyle tanışmak için askerden kaçmış”

Sabri Berksan, 1947-1948 yıllarında hayatındaki iki önemli merhaleyi aşmak için yola çıktı. Önce vatani görevini yaptı. Ardından da aile yuvasını kurmak için teşebbüse geçti. Berksan, hayatındaki bu iki yılı, güzel ve heyecan dolu sürprizlerle yaşayarak mutlu sona ulaştı.

Kırım kökenli ünlü tarih hocalarından Prof. Dr. İlber Ortaylı, toplumları tahlil ederken, şöyle bir değerlendirmede bulunuyor:

“Bazı toplumlar ressamdır, müzisyendir; ama Türk toplumu, savaşçıdır.”

Prof. Dr. Ortaylı, bu tanımlamasıyla, Türk milletinin “asker” bir millet olduğunu vurguluyor.

Şüphesiz, Türk toplumu için askerlik, kutsal bir vatan görevidir. Onun için, asker ocağı, “peygamber ocağı” olarak da adlandırılır.

Askerlik çağına gelen gençlerimiz, işte o “peygamber ocağı”na büyük şenliklerle uğurlanırlar. Bu şenlikler sırasında, davul ve zurnalar çalınır, Türk bayraklarıyla süslenmiş otomobil konvoyları, adeta gökleri inleten korna sesiyle şehirde, kasabada, köyde, “şeref turu” atarken, yol kenarlarında onları hayranlıkla izleyen halk, Mehmetçik adaylarını coşkuyla alkışlar.

Askerlik, sosyal bakımdan da her Türk erkeği için çok önemli bir merhaledir. Çünkü, asıl yaşam, bir başka ifadeyle “hayat gailesi” o merhaleyi aştıktan sonra başlar.

Her erkek evlat, eğitimini tamamlayınca, hiç vakit kaybetmeden vatani görevine gider. Hem evlilik, hem de iş hayatı, o görevin tamamlanması üzerine gündeme gelir.

Askerlik, hata kabul etmeyen, çok önemli ve disiplin gerektiren bir görevdir. Askerlikte disiplin, eğitimle kazanılır. Napolyon’un şu sözleri, bu eğitimin önem derecesini vurgular:

“En iyi asker, çarpışmasını değil, yürümesini bilen askerdir.”

Fransa imparatorunun da işaret ettiği gibi; askerlikte, barut kokusundan önce, disiplin vardır.

Sabri; Kızıl Ordu'dan kurtuluyor, Türk askeri oluyor

Hikâyemizin kahramanı, 16 Eylül 1920 Kırım doğumlu İslam oğlu Sabri Berksan, henüz 9 yaşındayken, Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'nden alınan nüfus cüzdanı ve pasaportla birlikte Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kavuşur. 1929'da, ailesiyle birlikte Rusya İmparatorluğu'ndan Türkiye'ye göçerler.

Daha önce belirttiğimiz gibi Sabri'nin Kırım'daki belgesiz üç yıllık öğrenciliği, Türkiye'de kabul edilmez. Okula, sıfırdan başlar. 24 yaşına gelince, yüksekokul diplomasıyla hayata atılır.

Kırım'da yaşayan Türk asıllı diğer gençler ise, askerlik çağında İkinci Dünya Savaşı'nın girdabına kapılırlar. Onlardan bir kısmı Rusya'daki Kızıl Ordu'ya, bir kısmı ise 1941'de yarımadayı işgale gelen Hitler Almanyası'nın Nazi ordusuna katılmak zorunda kalır.

Devletler Ailesi'nin savaştan 10 yıl önce Türkiye'ye göç etmesi, evlatları Asım, Hakkı ve Sabri'yi, bölgede dehşet saçan bu iki ordunun neferi olmaktan kurtarır.

Asım Berksan, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde iki defa silah altına alınır. Er olarak ilk askerliğini 1937, ikinci askerliğini ise 1939'da yapar. Ailenin ikinci erkek evladı Hakkı ise, henüz askerlik çağında iken, genç yaşta ebedi yolculuğa çıkar.

Sabri, yüksekokul mezunu olduğu için, yedek subaylık hakkı kazanır. 1947 yılının Kasım'ında yedek subay adayı olarak vatani göreve başlar. Askeri okul, Ankara'nın Bahçelievler semtindedir. Okulun yanı başındaki bina ise, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin en önemli sağlık kurumu olan GATA, yani Gülhane Askeri Tıp Akademisi...

Bahçelievler'de, yan yana bulunan bu iki binadan ilkinde, askeri birliklerde görev alacak yedek subaylar; ikincisinde ise tıp fakültelerini bitirmiş genç askeri tabipler ihtisas için eğitilir.

Sabri Berksan, annesi, babası ve ağabeyiyle birlikte uzunca bir süre yaşadığı başkent Ankara'ya, beş yıl sonra, bu defa askeri öğrenci kimliğiyle gider. Okulun süresi, altı aydır. Askeri eğitim bitince, kura çekecek ve yurdun herhangi bir köşesindeki askeri birlikte, asteğmen rütbesiyle görev alacaktır.

Yedek Subay Okulu'nun 27. dönem öğrencisi 2989 yaka numaralı Sabri Berksan, "motorlu topçu" sınıfında eğitim görür. Okul Komutanı Tuğgeneral Selahattin Selışık, Tabur Komutanı ise Binbaşı Fikret Esen'dir.

Kurtuluş Savaşı'nda çok önemli bir görev üstlenen Tuğgeneral Selışık, 16 Eylül 1922'de İzmir'in Çeşme bölgesine Türk bayrağını

çeken süvari üsteğmendir. Selahattin Selışık, 1956-1959 yılları arasında ise orgeneral rütbesiyle Milli Güvenlik Genel Sekreterliği görevini yürütecektir.

Yedek Subay Okulu Tabur Komutanı Fikret Esen ise, Sabri Berksan'a komutanlık yaptıktan 21 yıl sonra orgeneral rütbesiyle Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na getirilecektir.

Sabri'nin Yedek Subay Okulu mezuniyet notu: Çokiyi

Sabri Berksan'la birlikte Yedek Subay Okulu'nda vatani görevine başlayan hâkim adayı Talât Özgün, askerlik hayatlarının ilk günlerini şöyle anlatıyor:

> Sabri Ülker, benim askerlik arkadaşım. Hukuk Fakültesi'ni bitirip, hâkim adayı olmuştum. Ardından vatani görevimi yapmak için Ankara'da, Kara Harp Okulu'nun yanındaki Yedek Subay Okulu'na gittim. Sabri ile orada tanıştım.
>
> Bizim zamanımızda, üniversite mezunlarının yanı sıra, lise mezunları da yedek subay olabiliyordu, ama okulda, üniversite mezunları ile lise mezunlarını ayrı ayrı bölüklere sevk ediyorlardı.
>
> Hiç unutmuyorum, okula teslim olunca, bizi kocaman bir sinema salonunda topladılar. Okul Komutanı Selahattin Selışık, öğrencileri tek tek bölüklere ayırdı. Yükseköğrenim görenler uçaksavar ve motorlu topçu sınıfına ayrıldı, bize de motorlu topçu bölüğü isabet etti. Bölükte, yaklaşık 150-160 yedek subay öğrencisi bulunuyordu.
>
> Taburumuz belli olmuştu. Tabur komutanımız da Binbaşı Fikret Esen'di. Fikret Binbaşı, bizi bir dershaneye götürdü. "Sizi yalnız bırakıyorum, kendi içinizden bir öğrenci bölük komutanı, bir de yardımcı seçin" dedi.
>
> İstanbul'dan gelen grup, çok kalabalıktı. İstanbullu arkadaşlar, beni öğrenci bölük komutanı seçtiler. Altı ay boyunca Yedek Subay Okulu'nda temel eğitim gördük. Sabri de İstanbul'da Yüksek Ticaret Okulu'nu bitirmişti; o da bizim bölüğe düştü.

Sabri Berksan, Ankara'nın çetin kış şartlarında başladığı Yedek Subay Okulu'nu, baharla birlikte tamamladı. Askeri öğrenciliği sırasında, okulun hemen yanı başındaki tepede Anıtkabir inşaatı vardı. Askeri öğrenciler, talimlerini, Bahçelievler'in ve Anıttepe'nin çevresindeki arazi ile Dikmen sırtlarında yapıyorlardı. Çocuk yaştan iti-


Çokiyi
2989
79297

T.C.

Sınıfı : Mot. Topçu
Adı Soyadı : Sabri Berksan
Baba adı : İslâm
Memleketi : İstanbul
Doğumu : 336

Yukarda künyesi yazılı ve fotoğrafı bulunan öğrenci Y. S. Okulunun 27 nci dönemi öğretim ve eğitimini başarı ile bitirmiştir.

22 nisan 1948

Yedek Subay Okulu K.
Tugg.
Selâhattin Selışık

Sabri Berksan'ın Yedek Subay Okulu diploması.

baren ağır hayat şartlarına adapte olmuş bulunan Sabri, disiplin gerektiren askeri eğitimi, hiç güçlük çekmeden başarıyla tamamladı. Yedek Subay Okulu'ndan almış olduğu 22 Nisan 1948 tarihli diplomasında, mezuniyet derecesinde şu not yer alıyordu: "Çokiyi"...

Asteğmen Sabri Berksan, Diyarbakır kurası çekiyor

Sabri Berksan, Yedek Subay Okulu'nu başarıyla tamamlayarak, görev yapacağı birliğin belirlenmesi için kurasını çekti. Şansına, Diyarbakır'daki 107. Topçu Alayı Takım Komutanlığı çıktı.

İlk asteğmen maaşını aldıktan sonra, trenle başkent Ankara'dan İstanbul'a, ailesinin yanına giden Sabri Berksan, bir hafta hasret giderdikten sonra tekrar yola koyuldu. Haydarpaşa'dan, kendisini bu defa Diyarbakır'a götürecek kara trene bindi. Trende, İstanbullu devre arkadaşları da vardı.

Berksan'ın devre arkadaşı Talât Özgün, bu kez Diyarbakır'da başlayıp bir yıl sürecek yaşantılarını anlatıyor:

> Yedek Subay Okulu'nu başarıyla tamamladıktan sonra, kurada Diyarbakır'ı çektik. Aramızda, Sabri'nin de bulunduğu yaklaşık 50 yedek subay, trenle Diyarbakır'a hareket ettik. Bir sü-

re Diyarbakır Orduevi'nde kaldık. Daha sonra oradan çıkartılıp, önceleri hayvanların kaldığı bir tavlaya gönderildik. Tavlayı biraz düzenlemişler, içine ranzalar yerleştirmişler. Bize, "Siz burada kalacaksınız" dediler. Kalınacak gibi değildi. "Burada kalmayız, ev tutacağız" dedik.

Sabri çok becerikli olduğu için, hemen harekete geçti ve ev aramaya başladı. Kalabileceğimiz evi, kısa sürede buldu. Ev, Diyarbakır'ın klasik, avlusu havuzlu evlerinden birisiydi. Biz, birlikte hareket eden dört arkadaştık. İki odayı ikişer ikişer paylaştık. Sabri'nin yanına Şefik isimli bir arkadaşımız düştü. Benim odamda ise, Rahmi Ülker adında bir arkadaşımız kalıyordu. Tabii Sabri'nin soyadı, o tarihlerde "Berksan"dı.

Diyarbakır'daki Topçu Alayı, Dicle Nehri'nin kenarındaydı. Birliğimize sabah gider, akşam dönerdik. O yıllarda Diyarbakır'da insani ilişkiler çok güzeldi. Halk ile ordu mensupları adeta birbirine kaynaşmış vaziyetteydi. Diyarbakırlılar, bizden izin alarak Orduevi'nin bahçesine gelir, otururlardı. Bizler, akşamları Orduevi Sineması'na giderdik. Orduevi'nin bitişiğinde de Diyarbakır Halkevi vardı. Şehir, yaz günlerinde gündüzleri cehennem sıcağını yaşar, akşamları ise serinlik çökerdi. Bölgenin ünlü ses sanatçısı Celal Güzelses, akşamları Halkevi'nin balkonundan şarkılar söyler, tüm Diyarbakır halkı, Halkevi ve Orduevi'nin önünde toplanarak onu dinlerdi. Bütün Diyarbakırlı, kadınıyla erkeğiyle ordu mensuplarına çok yakındı.

Sabri, asker ocağındayken çok prensip sahibi bir arkadaştı. Az konuşurdu. Ağırbaşlıydı. Özel hayatını anlatmazdı. Disiplinli bir asker olduğu için, hiç ceza almadı. Zaman zaman ortadan kaybolurdu. Kim bilir, belki İstanbul'daki işini kontrol etmeye, belki de nişanlısını görmeye giderdi.

Sabri, arkadaşlarıyla şakalaşırdı, ama asla ölçüyü kaçırmazdı. Sadece aile yaşantısını anlatırken Kırım'dan itibaren çok sıkıntı çektiklerini bize söylerdi.

Sabri, askerliği süresince, İstanbul'daki işiyle de meşgul olurdu. Ağabeyini telefonla arar, kendisine, imalatla ilgili notlar verirdi. Bu söylediğimiz dönem, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllar olduğu için, ülkede şeker, vesikayla verilirdi. Sabrilerin İstanbul'daki imalathaneleri, şekerli mamuller üretiyordu. Sabri, ağabeyini telefonla arayarak, "Ağabey, şekeriniz kalmadı ise, Vilayet'e müracaat edin. Mevcut şekeri ıslayın, imalata geçin" şeklinde tavsiyelerde bulunurdu.







Sabri Berksan, 1 Mayıs 1948-30 Nisan 1949 tarihleri arasında vatani görevini "topçu asteğmen" rütbesi ile Diyarbakır'daki 107. Topçu Alayı'nda yaptı. Topçu alayı, Dicle Nehri'nin kıyısındaydı. ***(Fotoğraflar: Talât Özgün Albümü'nden)***

Askerliğimizde, topçu yedek subayıydık, ama inanır mısınız hiç top atışı yapmadık. Zaman zaman görev yaptığımız askeri birliğe Amerikalı subaylar gelir, bizi de topların yanına dizerlerdi. Amerikalılar inceleme yaparken, biz, topun yanında dikilir dururduk.

Firari Asteğmen Sabri için yapılan özel hapishane

Asteğmen Sabri Berksan, vatani görevini yaptıktan yaklaşık yarım asır sonra, askere gidecek olan oğlu Murat'ı karşısına alıp şu tembihatta bulunur:

"Oğlum, asker ocağında iki şeye dikkat edeceksin: Gönüllü olma, işgüzar olma... Komutanların, sana hangi işi emrederlerse, sadece onu yap. Ayrıca, komutan, adını da bilmesin..."

Babasının tembihatını pür dikkat dinleyen Murat Ülker, Sabri Bey'e konuyu biraz daha açmasını söyler. Aldığı cevap şöyledir:

"İşgüzar olursan, boyum uzun dersin, o zaman sana bayrak taşıtırlar; eziyet çekersin. Şayet komutan, senin adını bilirse, adınla küfreder; ağırına gider."

Yıllar sonra, oğluna askerlikte davranış psikolojisi üzerine öğüt veren Sabri Berksan, oysa, görev yaptığı sırada, birliğinde kaybolmuş, firarı dahi verilmiş. Sabri Asteğmen, bir süre sonra ortaya çıkmış. Disiplinli asteğmen, acaba firarda ne yapmış? O sırrı da, oğlu Murat Ülker'den öğreniyoruz:

Babam, yedek subaylığını Diyarbakır'da yapmış. Askere gitmeden önce, sözlü veya nişanlıymış. Kız tarafı da İstanbul'da oturuyormuş.

Sabri Bey, bir gün askerden firar etmiş ve İstanbul'a gelmiş. Kısa bir süre sonra da Diyarbakır'a dönüp birliğine teslim olmuş. Tabii Sabri Bey'in firarı tespit edilince, komutanları hayretler içinde kalmış. Çünkü kendisi, çok disiplinli bir yedek subaymış.

Sabri Bey, birliğine teslim olduktan sonra kendisinden üst rütbedeki subaylar, "Sabri Asteğmen, niçin bunu yaptın? Bak, askerliğin de yandı" demiş ve üzüntülerini belirtmişler.

Tabii bu olay, askerlikten firar olduğu için, babamı askeri mahkemeye vermişler. Mahkeme hâkimliği görevinde, kendisi gibi yedek subay olan İstanbullu Avukat Hayim Kohen bulunuyormuş. Aslında Sabri Bey, Hâkim Hayim Kohen'le devre arka-

daşıymış. Firardan önce hâkime danışmış, "Böyle bir iş yaparsam, başım belaya girer mi, askerliğim yanar mı?" diye... Askeri hâkim, "kara kaplı kitabı", yani askeri mevzuatı bildiği için "Gidersen, fazla bir şey olmaz" demiş. Anladığım kadarıyla, babam, hem annesini hem de sözlüsünü görmekte sabırsızlanmış ve Hayim Kohen'den aldığı cesaretle yola düşmüş.

Şimdi gelelim, tekrar yargılanma safhasına... Sabri Bey, askeri mahkemeden "oda hapsi" cezası almış. Ancak, Diyarbakır'daki kışlada bu cezayı çekecek mekân yokmuş. Demek ki, uzun zamandan beri o askeri birlikte ceza alan olmamış ki, böyle bir binaya da ihtiyaç hissedilmemiş.

Alelacele bir baraka bulunmuş. Hemen o barakanın bakımı, onarımı ve temizliği yapılmış. Baraka, Sabri Bey'in cezaevi olmuş. Yaklaşık bir ay orada yatmış, kalkmış. Baraka, kışlanın içindeymiş, ama bağımsız bir bölüm olduğu için Sabri Bey'e kendini koruması amacıyla bir de tabanca vermişler. Askeri birlikteki tüm personel, akşamın ilerleyen saatlerinde koğuşlarda istirahate çekilince, Sabri Bey gece yarısı şehre inip dolaşırmış.

Damat adayı Sabri, kız evinden tam not alıyor

Diyarbakır'daki birliğinden, askeri hâkime danışarak firar eden Asteğmen Sabri Berksan'ın şimdi de İstanbul'da geçen günlerini izleyelim...

O günlerde yaşananları, günümüze Avni İman taşıyor. 1948'in görgü tanığı, Sabri Berksan'la karşılaştığı zaman henüz 13 yaşındaymış. İman, ablasına talip olan bu asteğmen hakkında bakalım nasıl bir hüküm vermiş:

> Sabri Bey'in eşi Güzide Hanım'ın kardeşiyim. 1935 Balıkesir doğumluyum. İş hayatım, ticaretle geçti. Sabri Bey'le ilk defa babamın işyerinde karşılaştık. Sabri Bey, ablam Güzide Hanım'a talipti. O sırada yedek subay olarak askerliğini yapıyormuş. Babamı ziyarete gelerek tanışmak istemiş. Bu görüşmede aracı kimdi, onu hatırlayamıyorum.
>
> Sabri Bey, Eminönü Hasırcılar Caddesi'nde, Kurukahveci Mehmet Efendi'nin dükkânının bulunduğu bölgedeki işyerimize gelerek babamla konuşmaya başladı. Ben de kendisini profilden gözledim. Tabii bu görüşmeyle ilgili olarak eve haber götürecektim.

Sonradan öğrendim ki, babamla görüşmek için askeri birliğinden izin almamış, kaçak olarak gelmiş.

Esmer, kara kuru biriydi. Diyarbakır'da yanmış... Sivildi. Asım Bey'le beraber geldiler. Ben, sürekli kendisini kritik ediyordum. Sabri Bey, babama dönük oturuyordu. Görüşme bittikten sonra, eve gittim; ablama, damat adayı aleyhinde konuştum. Bunlar, 13-14 yaşın verdiği duygulardı. Sabri Bey, o tarihte 30 yaşındaysa, ben de 15 yaşındayım...

Her şeyden evvel nasip, kısmet...

O zaman, Ülker yoktu zaten. Sirkeci'de, bir mağazaları vardı. Asım Bey de ağırlıklı olarak orada çalışıyordu. Sabri Bey'in daha önce ne yaptığını, ne ettiğini bilmiyordum.

Bu ilk karşılaşmadan belirli bir müddet sonra nişan ve düğün yapıldı. Bu merasimler, şimdikiler gibi çok tantanalı şeyler olmadı. Nişanlılık döneminde, aramızdaki yaş farkına rağmen Sabri Bey'le hakikaten çok iyi anlaştık. Onun bana karşı gösterdiği anlayış, benim de kendisine karşı gösterdiğim saygı gibi, müşterek duygu ve düşüncelerimiz vardı.

Sabri Bey, askerden geldikten sonra, bir gün beni Tahtakale'deki eski bir hana götürdü. Orada sadece iki odada bisküvi imal etmeye başlamış. Burası, bir hanın birinci veya ikinci katıydı. Aslında, kendilerinin Sirkeci'de koskoca bir dükkânları vardı. Şekerleme imalatı ve satışı yapıyorlardı. Kendi kendime, "Oradaki işi bırakıp da burada ne işi var?" gibilerden düşünmeye başladım. Ama temeli orada atmış. Allah, kendisine bir güç, bir sabır ve bir de ticari idrak vermiş ki, böylece sanayiciliğe geçti. Allah da istedikten sonra böyle oldu...

Zaman içinde Sabri Bey'in gayretini, hizmetini ve fevkalade insanüstü çalışmalarını takdir etmeye başladım. Çok çalıştı. Topkapı'da ilk fabrikasını kurdu. O tesisler yapılırken beraber olur, çalışır, geceler ve sabahlardık...

Bu arada, babam Muharrem Efendi'nin bir özelliğinden bahsetmek istiyorum. Babamın üç kızı, iki de yetiştirdiği kız evladı vardı. Bu beş kız evladını evlendirirken babamın prensip olarak ilk nazarda istediği şey, damat adayının dini meselede düzgün olmasıydı.

Hatırlıyorum; bir seferinde kız kardeşlerimizden birinin talibi vardı. Damat adayının babası, işyerimize geldi. Oğlunun tahsilinden, işinden gücünden övgüyle söz etti. Babam, ziyaretçisini dinledikten sonra, "Oğlunuz namaz kılar mı?" diye sordu.

Ziyaretçi de, "Cumaları kılar" cevabını verince babam, "Kusura bakma; bizde, verecek kız yok" dedi. Sabri Bey ise, bu hususta tam not aldı. Aslında, Sabri Bey'in o günkü mali durumu gıpta edilecek bir şekilde değildi. Biz de ticaretle meşgul oluyorduk. Sabri Bey'in ailesi, kendisini tanıttı, dolayısıyla taraflar tatmin oldular.

Ahsen Özokur: "Annemle babam, severek evlenmişler"

Sabri Ülker Ailesi'nin adeta hafızası durumunda olan tek kız evlatları Ahsen Özokur, annesi ile babasının evlilik hikâyelerini tüm taraflardan ayrıntılı bir şekilde dinlemiş. Özokur'a, bu ilginç hikâyeyi anlatanlar arasında, Sabri Bey ve Güzide Hanım'ın yanı sıra, Askeri Hâkim Hayim Kohen ve çocuk yaştayken bu evliliğe karşı çıkan Avni Dayısı da var.

Asteğmen Sabri, firarda çok yoğun ve heyecanlı günler yaşamış. Kayınbiraderi küçük Avni'nin olumsuz notuna rağmen, kayınpederi Muharrem İman tam not verince sınıfı geçmiş.

Sabri Berksan ile Güzide İman'ın mutlu sona doğru giden gönül hikâyelerini bir de Ahsen Özokur'dan dinleyelim:

> Anne tarafım Balıkesirli. Balıkesir'e de Isparta'dan gelmişler. Sonra İstanbul'a taşınmışlar. Annem İstanbul'u 17 yaşında görmüş. 21-22 yaşlarında da babamla evlenmiş.
>
> Annemle babamın evlilik hikâyeleri gündeme gelince, çok ilginç anılar dinlerdim. Babam, Diyarbakır'da askermiş. Ama evlilik zamanı da gelmiş. Annemle babamı büyük teyzemin kayınvalidesi tanıştırmış. Babam, annemle tanışmak için Diyarbakır'daki birliğinden firar edip İstanbul'a gelmiş. Önce Muharrem Dedemle, daha sonra da annemle tanışmış.
>
> Evlilikle ilgili bütün bu hikâyeleri, aradan yıllar geçtikten sonra babamın asker arkadaşı Hayim Kohen'den de dinlerdik. Hayim Bey, yedek subaymış, ama aynı zamanda askeri hâkimmiş. Babama da bir ay hapis cezası vermiş.
>
> Babamla Hayim Bey'in arkadaşlıkları, hayat boyu devam etti.
>
> Bu, askerden firar ve görücü işi nasıl başlamış, onu anlatmak istiyorum. Önce, annemle babamın evlenmelerine vesile olan bir muhterem kişiyle konuya girelim.
>
> Ali Haydar Efendi isimli bir tekke şeyhi varmış. Aslında, kendisi bir fıkıh âlimidir. Fakat sonradan, tasavvuf ehli olmuş. Bu

muhterem zat, büyük teyzemin de kayınpederi. Yani, bir eniştemiz, oradan geliyor. Babamla, bacanak olan eniştemiz...

Bilindiği gibi dedem Hacı İslam Efendi, Fatih Medresesi'nde yetişmiş. Ali Haydar Efendi de öyle... İkisi de fıkıh âlimi. Dostane münasebetler sırasında, babamın evliliği gündeme gelmiş. Ali Haydar Efendi de, "Oğlumun bir baldızı var, ona bir bakın" demiş. Tabii bu arada, Ali Haydar Efendi'nin eşi Hanife Hanım da annemi çok methetmiş.

Hanife Hanım teyze, çok hoş bir hanımefendiydi. Kendisini tanıdığımda, 90 yaşlarındaydı. Hep "Allahım, bana ibadet ömrü ver" diye dua ederdi. O kadar güzel namaz kılardı ki, hiç eğilip bükülmezdi...

Hanife Hanım, gelinine, yani teyzeme, hep "Şükûfe Hanım" diye hitap ederdi. Ben de bu gelin-kayınvalide arasındaki münasebetleri hayretle izlerdim. Düşünebiliyor musunuz, yaşını başını almış bir kayınvalide, kendisinden çok küçük olan gelinine "Şükûfe Hanım" diye hitap ediyor. Doğrusu bu tavır, bana çok hoş ve değişik gelirdi.

Ali Haydar Efendi ile eşi Hanife Hanım arasında da sevgi dolu bir muhabbet vardı. Ali Haydar Efendi, eşinin terliklerini, "Gül Hanifemin terlikleri" diye alır, muntazam şekilde bir kenara koyarmış. Biz, o yıllarda, bu muhterem kişileri ciddi ve sert mizaçlı zannederdik, öyle olmadıklarını işitince hayretler içinde kalırdık.

Aile büyükleri arasında kız isteme meselesi görüşülmüş, ama o güne kadar annem ve babam birbirlerini hiç görmemişler. Askerde olan babam, annemi görmek için Diyarbakır'dan İstanbul'a gelmiş.

Ailede, sadece dedem çok mutaassıptı. Özellikle dedemin, kardeşlerinden çok farklı bir yaşantısı vardı. Mutaassıp olduğu için, üç kızını da herkese görücüye çıkarmıyormuş.

Muharrem Efendi'nin kızları, gençlik yıllarında, örtüler içindeymiş. Dedem, kızlarına talip olan damat adayının önce ailesiyle tanışır, ardından o kişiyi dükkânında kabul edermiş. Olumlu bir kanaat sahibi olduktan sonra, iki tarafın hanımları bir araya gelirmiş. Bu arada, damat adayının eve kabul edilmesi söz konusu olunca, bu kabul sırasında kızlarının başı açık çıkmasına izin verirmiş.

Dedem, bu kadar katı bir Müslüman iken kızlarına görücü gelince, daha esnek davranması, bana çok tuhaf gelirdi. Ama annem, bu duruma şöyle bir açıklık getirmişti: "Deden, izdiva-



Topçu Asteğmen Sabri Berksan'ın askeri kimliği...

cın yüzde yüz gerçekleşeceğine inandığı durumlarda, insanları eve alırdı..."

Muharrem Dedem, Osmanlı'da var olan şeyhülislam fetvasına göre hareket edermiş. O fetva da şöyleymiş: "Niyet ciddi olunca, kız, görücü karşısına başı açık çıkabilir."

Dedemle babamın görüşmesi sırasında, Avni Dayım da oradaymış. Yaşı henüz küçükmüş. Dedemle babamın görüşmesinden sonra eve giderek anneme, yani ablasına, "Seni isteyen kişi, çok çirkin, kara bir adam; sakın beğenme!" demiş. Ama annem, babamı ilk gördüğünde çok beğenmiş, onu biliyorum. Babam annemi, annem de babamı gerçekten çok beğenmişler. Birbirlerini severek evlenmişler.

Sabri Berksan, yargılanmasını da espriyle anlatırmış

Asteğmen Sabri Berksan, müstakbel nişanlısını görmek için Diyarbakır'daki birliğinden firar edip, İstanbul'a gelişinden dolayı hatırı sayılır bir disiplin cezası almış, ama kaldığı cezaevini kendisi açıp kapatıyormuş. Cezayı veren askeri hâkimle de ömür boyu sürecek ailevi bir dostluk, arkadaşlık ve dayanışma içine girmiş.

Askeri hâkimlikten terhis olduktan sonra İstanbul'da avukatlığa başlayan Hayim Kohen'in hukuk bürosundaki meslektaşı Yılmaz Karadeniz'de de, Sabri Bey'in askerlik dönemiyle ilgili ilginç detay bilgiler var. Sabri Berksan'ın askerlik anıları, aldığı disiplin cezasıyla

bitmiyor; içinde, Güneydoğu'nun kaçakçılık öyküleri de bulunuyor.

Hikâyenin eksik karelerini, Avukat Karadeniz tamamlıyor:

> Yükseköğrenimimi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde bitirdikten sonra, Avukat Hayim Kohen'in yanında avukatlık stajı yaptım, ardından da bu büroda çalışmaya başladım.
>
> Sabri Ülker Bey'le 1959 yılında, Hayim Kohen'in yazıhanesinde tanıştım. Sabri Bey ile Hayim Bey, asker arkadaşıymış. Hayim Bey'in avukatlık bürosu, Sirkeci'deki Doğubank İşhanı'nın üçüncü katında 320 numaralı daireydi.
>
> Sabri Bey ve Hayim Bey, askerlikte kıta hizmetini Diyarbakır'da yapmışlar. Hayim Kohen, avukatlık stajını tamamladıktan sonra askere gittiği için, tümende "askeri hâkim" olmuş. Bu arada zannedersem, Sabri Bey Diyarbakır'dan İstanbul'a izinli gelmiş. Ancak, izin süresini üç-beş gün geçirince, "asker kaçağı" muamelesi görmüş. Sabri Bey'den dinlemiştim; o yıllarda ulaşım trenle olduğu için, bu yolculuk uzamış. Sabri Bey, Askeri Hâkim Hayim Kohen'in huzuruna çıkmış. O günleri anlatırken, "Beni, bu gâvur hâkim yargıladı" diyerek espri yapardı.
>
> Sabri Bey'in anlattıklarına göre; Güneydoğu Anadolu'da kaçakçılık çok yaygın olduğu için, sınırda nöbet tutan askerler, zaman zaman silahlarını kaçakçıya kaptırırlarmış. Bu askerler, daha sonra hâkim huzuruna çıkarken, Sabri Bey'in yanına gelip, "N'olur Komutanım, söyle de, beni bu gâvur hâkim yargılasın" derlermiş.

Sovyetler, Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı istiyor

1947-1948 yıllarında Sabri Berksan'ın yaşamında çok hayati iki merhale mutlu bir şekilde aşılırken, Türkiye'de ve dünyada da çok önemli siyasal ve ekonomik kararlar alınıyordu.

ABD ve İngiltere'yle birlikte Hitler diktasını sona erdiren Sovyetler Birliği, savaş sonrası "yayılmacılık politikası"nı sahneye koyuyor, sıcak denizlere açılabilmek için Türkiye'den, Kars ve Ardahan'ı istiyordu. Egemenlik tehdidiyle karşı karşıya kalan Türkiye, savaşa katılmamış olmasına rağmen, büyük bir ekonomik kriz içindeydi. Bu krizi aşamaması halinde, her an yeni dış tehditlerle karşılaşması mukadderdi.

İngiltere ise, Birinci Dünya Savaşı'ndan beri kontrolü altında tuttuğu Ortadoğu'dan, İkinci Dünya Savaşı'nı takiben çekilmeye karar verdi. Sovyetler de bu fırsatı değerlendirip, Ortadoğu üzerin-

den Basra Körfezi'ne açılmak istiyordu. ABD, Sovyetler'in bu teşebbüsüne izin vermeyip, Türkiye ve Yunanistan'ı güçlendirmek için "Marshall Yardımı" adı altında bir yardım programı başlatma kararı aldı. Bu yardımla birlikte, Türkiye'ye öncelikle iş makineleri gelmeye başladı. Onu, ileriki yıllarda gıda maddeleri ve askeri yardımlar da izleyecekti.

Bu arada, çok partili siyasi hayata geçmiş olan Türkiye, hem uluslararası ekonomik destek sağlamak, hem de üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Örgütü Sözleşmesi'ndeki taahhüdünü yerine getirmek için "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"ni imzaladı.

İki arkadaştan biri Türk, diğeri Nazi askeri

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünya düzeni yeniden oluşmaya başladı. Nazi Almanyası ve Avrupa'nın büyük bir bölümü savaş sırasında yakılıp yıkılmış, milyonlarca can kaybı olmuştu. Nazilerin safındaki Kırımlı pek çok Türk genci ise Almanya'nın yenilgisi üzerine orta yerde kalakalmıştı. İşte o gençler arasında Sabri Berksan'ın çocukluk arkadaşı Kurt Seyit Çalı da vardı.

Savaş sonrası sahneye konulan yeni uluslararası oyunun adı "Soğuk Savaş"tı. Bu, psikolojik bir propaganda savaşıydı. Daha düne kadar ABD ve İngiltere ile müttefik olan Sovyetler Birliği, başta Kars ve Ardahan olmak üzere yeni topraklar peşindeydi.

Sabri Berksan, Soğuk Savaş döneminde Türk ordusunda vatani görevini yapmaya başladı. Onun Nazi askeri olan çocukluk arkadaşı Kurt Seyit ise Avrupa'da sığınacak yer arıyordu.

* * *

Kırım ve Kırımlılarla ilgili olaylar ve hikâyeler anlatmakla bitmiyor. Kırım Türklerinin yüzyıllardan beri yaşadığı trajediler, günümüzde birer ibret belgesi olarak dehşetle dinleniyor.

İşte böyle bir hikâyeyi dinlemeden önce, Kırım kökenli, Köstence Tatarlarından ünlü Türk şair ve edebiyatçı Yahya Benekay'ın, inanılması güç olayları tahlil ederken söylediği ilginç bir değerlendirmeden yola çıkalım.

Türk sanat musikisinin popüler eserlerine söz yazarlığı da yapmış olan Benekay, karmaşık olayları anlatırken, konuşmasına şöyle başlardı:

"En büyük senarist, Cenab-ı Allah'tır."

Şimdi, bizim de önümüzde, böyle bir senaryo var. O senaryoyu okudukça, insan şaşkına dönüyor, işin içinden çıkmakta zorlanıyor. Olaylar arasında bağlantı kurmaya kalkışınca, ister istemez "Olmaz böyle şey..." diyor.

Kitabımızın baştaki bölümlerinde, hikâyemizin kahramanı Sabri'nin Kırım'daki çocukluk arkadaşı Kurt Seyit'ten söz etmiştik. Bolşevik İhtilali'nin hüküm sürdüğü yıllarda, babası Türkiye'ye kaçmış, o da annesiyle birlikte Kırım'da yapayalnız, kaderlerine terk edilmişti.

Sabri ile Seyit, birlikte büyüdüler. Aileleri dost, onlar da arkadaştı. Sık sık görüşürlerdi. Sabri'nin dedesi Hacı İslam Efendi, küçük Kurt Seyit ile annesini adeta himayesine almıştı.

İhtilalin on ikinci yılında Sabri ile ailesi, Türkiye'ye göç ediyor, Kurt Seyit ise babasının Türkiye'den geleceği günlerin hayaliyle yaşıyordu. Ancak, o hayal asla gerçekleşmeyecekti.

1917'de Rusya'da başlayan, üç yıl sonra da Kırım'ı etkileyen olaylar hiç durulmadı; 1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte artarak devam etti.

Sabri savaş yıllarında Türkiye'deydi. Kırım'da yarım bıraktığı tahsiline sıfırdan başlamış, lise son sınıfa kadar gelmişti. Kurt Seyit ise babası gibi Türkiye'ye kaçma imkânı bulunmadığı için, savaşın dehşetini yaşıyor, silah altına alınmak üzere olduğu Kızıl Ordu'ya dahil olmak istemiyordu.

Hitler'in Nazi askerleri, 1941 yılının Ekim ayında Kırım'ı işgal etti. Nazi ordusu, işgal bölgesinden, asker temin etmeye başladı. Kısa sürede, umduğunu buldu. Kırımlı pek çok genç, Nazi ordusu saflarına geçti. Kurt Seyit de bu gençler arasındaydı. Yeni Nazi askeri Kurt Seyit, yaklaşık dört yıl Alman askeri üniformasıyla, Kızıl Ordu'ya karşı savaştı. Kızıl Ordu'nun müttefikleri ise, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'ydi.

Almanlar, 1945 yılında savaşı kaybedince, Kırım'daki yerli halk içinden saflarına kattıkları gençlerle birlikte Yarımada'yı terk ettiler. Sabri'nin arkadaşı Kurt Seyit de Alman komutanlarıyla birlikte, bir savaş gemisinin içinde Romanya'nın Köstence Limanı'na ulaştı.

Naziler, Kara Avrupası'na çıkardıkları Kırımlı gençleri yüzüstü bıraktılar. Kurt Seyit ve arkadaşları, Köstence'den yola çıktıktan sonra aylarca dağ tepe yürüyerek Macaristan, Çekoslovakya ve Avusturya üzerinden İtalya'ya ulaştılar. Zoraki Nazi askeri olan bu gençler, can derdine düşmüştü. Çünkü her an karşılarına çıkabilecek Rus askerlerinin korkusunu yaşıyorlardı.

Kurt Seyit, Kızıl Ordu'dan kaçmış, ancak saflarına dahil olduğu Nazilerin yenilgisi, onun dünyasını yıkmıştı. Avrupa'nın orta yerinde ne yapacağını bilmez haldeydi. Çaresizdi...

Üç arkadaşıyla birlikte, bir İtalyan ailenin evine sığındı. Onlardan, hiç ummadığı ve beklemediği derecede çok büyük iyilik gördü. Bu ailenin yardımıyla Kuzey İtalya'daki "Vatanını Kaybedenler Kampı"na ulaştı.

Kamp, savaşın galipleri tarafından yönetiliyordu. Oysa Kurt Seyit, savaşı kaybeden ordunun askeriydi.

Kampta günlerce sorgulandı. "Türk" olduğunu söyledi. Hatta babasının İstanbul'daki adresini dahi verdi. Kampta görevli olan Amerikalı subay, Kurt Seyit'i adeta himayesine aldı.

Seyit için, savaştan üç yıl sonra Türkiye'ye kavuşabilme imkânı doğdu. Bunu da kamptaki Amerikalı bir subay sağladı.

Evet; bir zamanlar Nazi ordusunda görev yapan Kurt Seyit Çalı, 1948 yılının Nisan ayında İtalya'nın Bagnoli Limanı'ndan kalkan "Vatansızlar" gemisiyle Türkiye'ye hareket etti.

Kurt Seyit'in arkadaşı Sabri Berksan ise altı aydan beri başkent Ankara'da, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Yedek Subay Okulu'nda öğrenciydi. Sabri, okulu 22 Nisan 1948'de "çokiyi" dereceyle bitirip ertesi gün trenle İstanbul'a hareket etti.

23 Nisan 1948 Cuma günü Sabri ile Kurt Seyit'in yolları, bu defa İstanbul'da kesişiyordu. Sabri'yi getiren tren, Haydarpaşa Garı'na yanaşırken Kurt Seyit'i getiren Rum bandıralı gemi de Tuzla'daki "Tahaffuzhane Kampı"nın[41] önünde demir atıyordu.

Evet, Yahya Benekay'ın dediği gibi, en büyük senarist Cenab-ı Allah'tı.

Şimdi, Kurt Seyit Çalı'dan, 23 Nisan 1948 Cuma günü İstanbul'a gelişi ve Vatansızlar Kampı'ndan, karantinaya girmeden kurtuluşunu dinleyelim. Bu kurtuluş hikâyesinde, yine Sabri Berksan'ın ailesi var:

> ...Avrupa'nın orta yerinde kalakalmıştık. Yenilmiş bir ordunun askeriydik. Belki de bir mucize bekliyorduk.
>
> Endişe içinde sığındığımız İtalyan aile, bize öyle büyük bir iyilik yaptı ki, kampa gidebilmemiz için gereken tren parasını dahi ödedi. Hatta yanımıza yiyecek içecek de verdi... Sonunda o kampa ulaştık.

41. Bir bulaşıcı hastalık görüldüğü zaman gerekli sağlık tedbirlerinin alınması, hastaların gözetim altında tutularak tedavilerinin yapılması için kurulmuş bulunan ve günümüzde "karantina" diye adlandırılan sağlık tesisinin eski adı.

Zor da olsa, kampa girmeyi başardım. Hemen sorguya aldılar. Çat pat Almanca, çat pat İtalyanca derdimi anlattım. "Türkiye'de doğdum. Babam orada" dedim. Rus olmadığımı söyledim. Ama bu sorgulama sırasında çok şaşırtmalar yaptılar. Mesela, arkadan Rusça konuşuyorlar... Hiç tepki vermemem gerekiyormuş. Sonra yürümemi emrettiler, yürüdüm. Meğer yürüyüş tarzıma bakıyorlarmış.

Bu sorgudan sonra beni ya Türkiye'ye gönderecekler ya da kampta tutacaklar. Bırakmadılar, kampta kaldım. Üstelik, İtalya içinde tam 7 ayrı kampa sevk ettiler. Kamplardaki koşullar da her seferinde kötüleşiyordu. Son kaldığımız kampta, artık kişi başına günlük kalori 700'e kadar düşmüştü. Neredeyse yarı yarıya açtık. Yine bu son kampta otururken kampın müdürü olan Amerikalı subay, beni odasına çağırdı. Biraz sohbet ettik. Ben yine aynı hikâyeyi anlatıp duruyordum.

Birden durdu ve "Senin dosyalarını göstereyim" dedi. Dosyam geldiğinde ne göreyim; son derece kalın bir halde... İlk sorguda mesela, benden yürümemi istemişlerdi. Yürümüştüm... Yürümem için "asker yürüyüşü" notu düşmüşler. Yani ben ne desem inanmamışlar.

Sonra o Amerikalı subay bana "Sen iyi bir insana benziyorsun, ben seni üç hafta içinde Türkiye'ye göndereceğim" dedi. Sonra kalktı, o kalın dosyayı sobanın içinde yaktı. Bana yeni bir dosya hazırladı. Çıkarken de kocaman somun bir ekmek... Yanına peynir, bir şeyler verdi.

Amerikalı müdürün odasından çıktığımda ne göreyim... Kamptaki herkes, müdürlük binasının etrafında toplanmış, merakla, ne olacak diye bekliyor. Pek bir şey söylemedim, "Konuştuk filan" dedim.

Amerikalı müdür dediğini yaptı. Önce, Napoli yakınlarındaki bir bekleme kampına nakledildik, ardından da Bagnoli Limanı'ndan Rum bandıralı bir gemiye bindirildik.

Gemide, 235 harp esiri vardı. Bunların büyük çoğunluğu, Kırım Tatarı'ydı. Aramızda, Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye'den Yunanistan'a kaçan Çerkezler de bulunuyordu. Bu Çerkezler, Alman işgali sırasında Hitler ordularına iltihak etmişlerdi. Hepsi, Türkiye hasreti çekiyordu.

Bu arada, gemide, kadınlar ve çocuklar da vardı. Bunlar, şüphesiz harp esiri değildi. Ama esir erkeklerin bazıları, Avrupa'da bir ülkeden diğer ülkeye kaçarken veya kampta uzun yıllar ya-

şarken evlenmişler ve çoluk çocuk sahibi olmuşlardı. İşte, gemideki anneler ve çocukları onlardı.

İçinde bulunduğum gemi, 23 Nisan 1948'de İstanbul'da Tuzla açıklarına yanaştı. Bizi, sandallarla gemiden tahliye ederek Tuzla'da karaya çıkardılar. Oradan da bizim için hazırlanmış olan kampa getirdiler.

İtalya'dan gelen bütün yolcuların listesi bendeydi. Amerikalı görevliler, beni, "gemi sorumlusu" yapmışlardı. Tuzla'ya gelince, elimdeki listeyi İstanbul'un kamp sorumlusuna verdim.

Yerleşmek için arayış halindeydim. O sırada karşıma Asım Ağabey çıktı. Birbirimizi gördüğümüz an hiç yabancılık çekmedik. O beni tanımıştı, ben de onu... Ben, zayıflamışım, çökmüşüm. Onu gördüğümde başladım ağlamaya. Birbirimize sarıldık. Bu arada Asım Ağabey, "Seyit, seni buradan çıkarayım. Eğer kampta kalırsan, seni burada sürekli tutmazlar. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde kamplar var. Onlardan birine gönderebilirler" dedi.

Asım Ağabey, daha sonra kamp sorumlularına gitti, benim bütün mesuliyetimi üstüne alacağını söyledi; bir taahhütname imzalayarak beni kamptan kurtardı ve evlerine götürdü.

Asım Ağabey'in ailesi, annesi ve babasıyla aynı evi paylaşıyordu. Sabri ise o tarihte askerlik yapıyordu. Bir müddet sonra Sabri ile Asım Ağabey'in evinde buluştuk.

Türkiye'ye gelince canım kurtuldu. Ama eşim, çocuklarım Kırım'da kaldı.

Onlarla haberleşmenin imkânı yok... Ne ben onları biliyordum, ne de onlar beni... Babam ise çoktan ölmüş...

Bu yalnızlık günlerimde bana Asım Bey sahip çıktı. Evlerinde baktı. "Baktı" derken, lafın gelişi söylemiyorum. Bana İstanbul'a gelişimden itibaren evini açtı, yedirdi, içirdi, giydirdi...

Yeniden hayata başlamamda, ailece çok yardımcı oldular. Hacı Baba [Hacı İslam Efendi], bana eski günleri anlattı. O günden sonra, neler yapmam konusunda nasihatler etti.

Sabri Bey yaşıtımdı. Bana, "Sait Çelebi" diye takılırdı. Hakkı ise henüz sağdı. Ülker firması, yeni kurulmuştu. İşte o dönemde, Asım Ağabey'in eşi Zehra Hanım, yani bizim deyişimizle "Yenge Ana"nın da büyük emeği geçti. Beni alıp babamın yaşadığı Üsküdar'a götürdüler. Babamın Üsküdar'daki komşularını gördüm. Bana babamı anlattılar. Benden söz edermiş. Babam, beni bebekken bırakmak zorunda kalmıştı. Kadere bakı-



23 Nisan 1948'de Türkiye'ye gelen Kurt Seyit Çalı, 1949'da Kazan Türklerinden Nuriye Hanım'la evlendi. 1960'ta da Amerika Birleşik Devletleri'ne mülteci olarak kabul edildi. 1965'te ABD vatandaşlığı alan Kurt Seyit Çalı ve eşi, 1986'da Türkiye'ye döndü.

nız, ben de çocuklarımdan ayrılmıştım. Babamın çektiklerini aynen çekiyordum. Bir süre Asım Ağabeylerde kaldıktan sonra kendime yeni bir hayat yolu seçtim. Kazan Tatarlarından olan ikinci eşim Nuriye Hanım'la 1949 yılında İstanbul'da evlendim.

Önce, bir terzi yanında çalıştım. El becerilerim çok iyiydi. Ama çok az kazanabiliyordum. Yine o sıralarda, savaş yıllarında Almanya'dan kaçan hocalar Türkiye'ye sığınmış ve İstanbul Üniversitesi'nde göreve başlamıştı. Tıp Fakültesi'nin morfoloji bölümündeki bir Alman Hoca'ya laborant lazımmış. Almanca bildiğim için bana haber verdiler. Almanca dilini biliyordum, ama laboratuvar işinden anlamıyordum. Kendi kendime "Kısa sürede öğrenirim" dedim. Gerçekten de işe girdim ve öğrendim.

Aradan zaman geçti; Amerika, Rusya'da doğmuş, ama Rusya dışında yaşayanları göçmen olarak alacağını ilan etti. Ben de eşimle birlikte Amerika'ya göç ettim. O iş bu iş derken, 14 ay kuaförlük kursuna gittim. Eşimle, tesadüflerin de yardımıyla bir kuaför dükkânı açtık. Orada uzun yıllar yaşadık. Bu arada bir hastalık geçirdim, tedavim bitince 1986 yılında Türkiye'ye kesin dönüş yaptık.

Kırım'da kalan oğullarımla haberleşme fırsatı bulmuştum. Ama onları ancak 1988 yılında görebildim.

Kırım'da iki oğul ve bir hamile eş bırakmıştım. Üçüncü yavrumun yüzünü bile görmemiştim. Üç evladımı da İstanbul'da kucaklamak nasip oldu. Kırım'daki eşim vefat etmiş, vefatından önce oğullarıma, "Babanızı bulun" demiş. Onun vasiyeti de yerine gelmiş oldu.

* * *

Kırımlı Kurt Seyit'in baş döndüren hikâyesi böyle... Seyit, İkinci Dünya Savaşı'nda, Nazi ordusunda Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Sovyet ordusuna karşı savaştı. Soğuk Savaş döneminde ise ABD vatandaşlığına kabul edildi.

Evet, o artık, dün silah doğrulttuğu ülkenin bugün vatandaşı... Bu senaryonun adına siyasette, "diplomasi oyunu" diyorlar.

1947-1948 yılları arasında yaşanan olaylar

İkinci Dünya Savaşı sona erince, Batı ülkeleri derlenip toparlanmaya başladı, Sovyetler Birliği ise sıcak denizlere açılabilmek için Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı istedi.

Türkiye, savaşa girmemişti ama, çok büyük bir ekonomik çöküntüye uğramıştı. Bu çöküntüden çıkması için ABD'nin Marshall Yardımı imdadına yetişecekti.

Şimdi, 1947-1948 yılları arasındaki ulusal ve uluslararası gelişmeleri birlikte izleyelim:

- **20 Şubat 1947** – İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun, TBMM'de kabul edildi.

- **11 Mart 1947** – Türkiye, IMF'ye (Uluslararası Para Fonu) kabul edildi.

- **12 Temmuz 1947** – Truman Doktrini çerçevesinde ABD'den Türkiye'ye Yapılacak Marshall Yardım Antlaşması Ankara'da imzalandı.

- **22 Ekim 1947** – ABD'nin, Marshall Yardımı kapsamında Türkiye'ye vermeyi taahhüt ettiği yardımın ilk partisi İskenderun

Limanı'na geldi. İş makinelerinden oluşan bu yardım malzemeleriyle İstanbul-Ankara Karayolu'nun yapımına başlandı.

- **25 Ekim 1947** – Sovyetler, Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı istedi.
- **30 Ocak 1948** – Akbank (Adana-Kayseri Bankası) kuruldu.



Hürriyet

Ürdün ve Irak orduları Filistin'e girdi

İnönü'nün Makalesi

Ürdün Kralı Abdullah Arap orduları başkomutanı oldu

Yahudi kıtaları Kudüs şehrinin kapılarına dayandılar

CELÂL BAYAR DIYOR KI:

Mecliste münakaşalar

- ***1 Mayıs 1948** – Gazeteci Sedat Simavi'nin kurduğu Hürriyet gazetesi yayın hayatına başladı.*
- **25 Mayıs 1948** – CHP'nin TBMM Grubu'nda, İlahiyat Fakültesi kurulması kararlaştırıldı.
- **5 Haziran 1948** – İstanbul'da, Komünizmle Mücadele Derneği kuruldu.
- **3 Ağustos 1948** – Türkiye Serbest Güreş Milli Takımı, Londra Olimpiyatları'nda dünya birincisi oldu.
- **29 Ekim 1948** – Ankara'daki Gazi Orman Çiftliği yakınında kurulan Türk Hava Kurumu Uçak Motor Fabrikası hizmete girdi.
- **10 Aralık 1948** – Türkiye, "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"ni imzalandı.

Ahsen Özokur: “Biz, evlat olarak babaevinde çok güzel bir sevgiyle büyüdük”

Sabri Berksan, askerlikten terhis olduktan sadece yirmi gün sonra, 20 Mayıs 1949’da, İstanbul’da Güzide İman’la evlendi. Ailenin 1950’de kızları Ahsen, 1954’te ilk erkek evlatları Ali, 1959’da da Murat dünyaya geldi. Hacı İslam Efendi ise 1953 yılında, 80 yaşındayken hayatını kaybetti.

Türk toplumunda, insan hayatındaki başlıca kilometre taşları genellikle şöyle sıralanır: Doğum, eğitim-öğrenim, erkekler için askerlik, iş hayatına atılma, evlilik ve evlat sahibi olma... ve olgunluk çağı.

Türkler, “evlilik müessesesi”ne birinci derecede önem verir. Toplumda dirlik ve düzenin temeli sayılan bu çekirdek birim, “kutsal aile yuvası” olarak da adlandırılır. Türk toplumunda, yakın zamana kadar bu kavramı anlatmak için kullanılan Arapça kökenli “izdivaç” kelimesi, “eş almak” anlamındadır. İzdivacın, günümüz Türkçesindeki karşılığı ise, “evlenme”dir. Yani, bir çatı altında yaşama... Ev bark, çoluk çocuk sahibi olabilme...

İngilizce, Fransızca ve Almancaya gelince; bu dili kullanan toplumlarda, izdivaç; “içli-dışlı, senli-benli olma”, “uzlaşma” veya “hayat arkadaşlığı” anlamlarını taşır.

Türkler dışında hiçbir toplum, izdivacı “ev”le tarif etmez. Doğu toplumlarında erkekler için evlenmek, bir eş almak; Batı toplumlarında ise, hayat arkadaşı edinmek şeklinde anlaşılır.

Aslında, evlilik bir okuldur. Bu okulun öğrencisi olan eşlerin başarısı ise, yaşam boyu sergiledikleri huzur, güven, dayanışma ve mutlulukla ölçülür. Evlilikteki öncelikli amaç, insan neslinin devamını sağlamak, bunun yanı sıra saadet içinde yaşamaktır.

Güzide-Sabri Berksan çifti, 20 Mayıs 1949’da evleniyor

Dünya nizamını ayakta tutan evlilik müessesesi, her genç gibi hikâyemizin kahramanı Sabri Berksan’ın da gündemindeydi. Berksan, 1948 yılında, hayat maratonunun üçüncü kilometre taşı olan


KADININ

Adı ve soyadı Güzide İman

İşi /

Anasının adı Sabiha

Babasının adı Muharrem

ERKEĞİN

Adı ve soyadı Sabri Berksan

İşi Tüccar

Anasının adı

Babasının adı

Güzide ve Sabri Berksan çiftinin evlenme cüzdanları...

vatani görevini yapıyordu. Ancak, askerlik öncesi iş hayatına da başladığı için epey yol almıştı.

"Zaman", Sabri Berksan'ın çok değer verdiği bir hazineydi. Onu, özenle kullanırdı. Bu tabiatından dolayı, askerliği sırasında, beşinci kilometre taşına ulaşabilmenin egzersizlerini de yaptı.

Sabri Berksan, Diyarbakır'daki asker ocağından İstanbul'a geldi, hayatını birleştirmek üzere olduğu genç kızla ve ailesiyle tanıştı. 1949 yılının 30 Nisan günü de Türk Silahlı Kuvvetleri'nden, "teğmen" rütbesiyle terhis oldu.

Zamana karşı yarışıyor, evlilik hazırlıkları yapıyordu. Çünkü İstanbul'da ticaretle meşgul olan Balıkesir asıllı Muharrem İman ile eşi Sabiha Hanım, kızları Güzide'nin, Sabri Berksan'la izdivacına izin vermişlerdi. Hacı İslam Efendi'nin evine, Mayıs ayının 20. günü ikinci gelinleri gelecekti.

Aile, Divanyolu Klodfarer Sokak'taki 8/2 numaralı evde oturuyordu. Gelin hanımın baba evi ise Laleli'deki Gençtürk Sokağı'ndaydı.

Gelin adayı Güzide İman, 15 Ağustos 1340 (Miladi 1924) Balıkesir, damat adayı Sabri Berksan ise, 16 Eylül 1336 (Miladi 1920) Kırım doğumluydu.

Güzide-Sabri Berksan çiftinin 20 Mayıs 1949 Cuma günü aile büyüklerinin huzurunda önce dini nikâhları, ardından da İstan-

bul Belediyesi Eminönü Nikâh Dairesi'nde resmi nikâhları evlenme iş memuru tarafından kıyıldı. Gelin ve damat, evlendirme memurunun "Evlenme kararını kendi rızanızla mı aldınız?" sorusuna, "Evet" diyerek karşılıkta bulunurken, hayatlarının bundan sonraki döneminde kaderde, kıvançta ve tasada bir ve beraber olma sözü vermişlerdi. Evlenme memuru, resmi nikâh sonrası 567849 no'lu Evlenme Cüzdanı'nı aile reisine verirken, gençlere ebedi mutluluk temennisinde bulunuyordu.

* * *

Güzide-Sabri Berksan çifti, evliliklerinin birinci yılını tamamlayınca, kendilerine, Laleli'de uzun süre oturacakları yeni bir ev açtılar. Azimkâr Caddesi üzerindeki Özmelek Apartmanı'nda bulunan konut, Güzide Hanım'ın akrabalarına aitti. Genç evliler, Şakire Hanım ve Hacı İslam Efendi'yi de yanlarına alarak, Divanyolu'ndan Laleli'deki yeni evlerine taşındılar.

Sabri Berksan, 30 yaşında baba oluyor

Ailenin ilk evladı Ahsen, 14 Ağustos 1950 Pazartesi günü, gece yarısı saat 02.00'de, şimdiki adı "Amerikan Hastanesi" olan Nişantaşı'ndaki Amiral Bristol Hastanesi'nde dünyaya geldi. Ahsen Özokur, aradan neredeyse yarım asır geçtikten sonra, hem kendisinin, hem de kardeşlerinin doğumunu ayrıntılı bir şekilde anlatırken şunları söylüyordu:

> Babam, her şeyin en iyi ve mükemmel olmasını isterdi. Onun için, doğumumun, o yıllarda Amerikalılar tarafından yönetilen Amiral Bristol Hastanesi'nde gerçekleştirilmesini uygun görmüş.
>
> Rahmetli kardeşim Ali ise, 28 Ekim 1954 Perşembe günü öğle saatlerinde 7 aylıkken dünyaya geldi.
>
> Sevgili annem, Ali'ye hamileyken rahatsızlanmış. Kendisini, Nişantaşı'nda özel bir doğum kliniğine yatırmışlar. Orada, sevgili anneciğime yanlış bir iğne yapılmış. İğneyle birlikte problemler oluşmuş. Ardından, annemi, alelacele Haseki Hastanesi'ne kaldırmışlar.
>
> Ali'nin doğumu, Haseki'de gerçekleşti. Hastanede acil olarak dünyaya gelen Ali kardeşimiz için, doktorlar aynen şunları söylemiş:
>
> "Boşuna uğraşmayın, bebeğiniz yaşamaz."

Zannediyorum, o günün şartlarında Ali, hastanede oksijen çadırına alınmıştı. Annem hastaneden eve geldi, kardeşimiz ise bir aydan fazla orada kaldı.

Bu sıkıntılı doğumdan dolayı büyük bir üzüntü içinde bulunan annemin sütü kesilmişti. O dönemde, dayımızın oğlu Mehmet İman Bey de doğmuştu.

Dayımlar, Beylerbeyi'nde oturuyorlardı. Ali için her gün yengemden "anne sütü" getirtildi. Yengemden Ali'ye süt getirtmek için babamlar bir koordinasyon yapmışlardı. Dayımlardan, termosa konulmuş anne sütünü alan görevli bir kişi, arabayla Beylerbeyi'nden Üsküdar'a ulaşır, yaya olarak arabalı vapura binerek, Kabataş'a geçerdi. Görevliyi, Kabataş İskelesi'nde bir başka görevli karşılar, o da sütü arabayla Haseki Hastanesi'nde müşahede altında tutulan Ali kardeşime ulaştırırdı.

Bu olayı, annemden dinlemiştim; Ali'nin hastanede yatırıldığı sırada, bir gün babam anneme, "Bak hanım, oğlumuzun yanakları bile oldu. Eğer dayanabilirsen, seni götüreyim" demiş. Annem de gitmiş, babamın tarif ettiği yanaklara bakmış. O yanaklar, ancak fındık kadarmış.

Bir defasında babam, hastaneye beni de götürmüştü. Kardeşimi ilk gördüğümde o kadar çok acımıştım ki... Çok zayıftı... Küçücüktü... O güne kadar, bu derece küçük bir bebek görmemiştim.

O yıllarda hastanelerde "oksijen çadırı" dedikleri cihaz; küçük, yuvarlak bir kavanoz gibiydi. Ali de, o kavanozda, pamukların içinde yatıyordu.

Kardeşime; sevgiyle, acıyla baktığımı hatırlıyorum.

Henüz dört yaşındaydım. Bir müddet sonra kardeşim evimize getirildi. İşte o dönemde, her akşam evimize gelen doktorlar, Ali'ye iğne yaparak, bebeği yaşatmaya çalıştılar.

Hiç el öpmeyi sevmem. Ama ona rağmen, bir gün kendi kendime, "Şu doktorların elini öpeyim de, kardeşime iğne yapmasınlar" diye düşündüm. Herhalde bu, dört yaş zekâsıydı.

Gittim, doktorun elini öptüm, fakat Ali kardeşime iğne yapmasını engelleyemedim.

Ali, çok iştahsızdı. Yemeği zor yerdi. Hepimizin gözü onun üzerinde olurdu. Ali'nin bir muz yemesi bile olaydı. Yani, muz yerse çok sevinirdik.

Aradan yıllar geçti. Evimize, yeni bir kardeşimiz gelmek üzereydi. Annem, Ali'nin doğumu sırasında hastanede yaşadığı sıkıntıdan dolayı, bu defa herhangi bir hastaneye gitmek isteme-

di. Dolayısıyla, Murat'ın doğumu 21 Mart 1959 Cumartesi günü, evimizde gerçekleşti. Artık biz, üç kardeştik. Murat ile Ali'nin arası beş yaştı.

Küçük kardeşimizin doğumu sırasında, Ali ile beni, akraba evine göndermişlerdi. Sıdıka Halamın evine gitmiş olabiliriz.

Ailece çok mutluyduk. Babamın işyeri de Topkapı'daydı. Zaten kendisi, hep işyerine yakın bir yerde oturmayı tercih ederdi. O dönemde, ben, evimizin yakınındaki özel bir okula gidiyordum, Murat da, okul çağına gelince, Cağaloğlu'ndaki İstanbul Erkek Lisesi'ne gidecekti.

Hacı İslam Efendi, 1953'te İstanbul'da vefat ediyor

Kırımlı Hacı İslam Efendi ve Şakire Hanım, oğulları Sabri'yi evlendirdikten sonra, zihinlerindeki bir problemi daha çözüp huzura kavuştular. Çünkü Asım ve Sabri, ortaklaşa iş hayatına başlamış, her ikisi de evlerini geçindirecek duruma gelmişti.

Aslında Devletler Ailesi, 24 yıl önce Kırım'dan İstanbul'a göçerken Karaköy İskelesi'nde son kuruşlarını da tüketmiş, onların imdadına, İstanbul'da yaşayan akrabaları yetişmişti. O 24 yıla, çok şey sığdı. Önce, Büyükmanika köyünde başlayan hayat mücadelesi, daha sonra İstanbul ve Ankara'da devam etti.

Asım, çok başarılı bir iş düzeni oluşturdu. Sabri de, hem yükseköğrenimini, hem de askerliğini tamamlayıp ağabeyine destek oldu. Kardeşler, daha sonra "Ülker" adını verdikleri bir bisküvi imalathanesi kurdular. Gece gündüz çalıştılar. Alınteri sayesinde yokluktan, varlığa ulaştılar.

Azmetmişlerdi. Azim ve sebat, onların en büyük yardımcısıydı. Cesaretleri ise, fazlasıyla mevcuttu. Bu vasıfları, onlara, başarı kapılarını ardına kadar açıyordu.

Hiç, boş zamanları yoktu. Çünkü mutluluğu, sürekli çalışmakta bulmuşlardı.

Her şeyin, neticesiyle ölçüleceğini de biliyorlardı.

Bu gayretli evlatların babası Hacı İslam Efendi ise, henüz 17 yaşındayken, 1891 yılında tahsil için Kırım'dan İstanbul'a gelmişti. İşte o tarihten itibaren yaklaşık 70 yıl, kendisini zorlu bir hayat mücadelesinin içinde buldu.

Önce tahsilini tamamladı. Trakya'dan bir Tatar kızıyla evlendi. Çoluk çocuk sahibi oldu. Ancak, Balkan Harbi Faciası, onları yerlerinden yurtlarından etti.

Hacı İslam Efendi'nin kader çizgisinde, daima güçlüklerle karşılaşma, ama kendisinde de o güçlüklerin altında ezilmeme iradesi vardı. Tekrar Kırım'a gitti. Dünyaya gelen yeni evlatlarıyla birlikte, Stalin zulmünden kaçarken, tüm maddi varlığını da kaybetmişti.

Ünlü yazar, şair ve düşünür Cemil Meriç'in ifade ettiği gibi, Hacı İslam Efendi, ulu bir çınara benziyordu, çünkü fırtınalı diyarlarda yaşıyordu.

Hacı İslam Efendi, Türkiye'ye ikinci defa gelişinde, önce tarımla uğraştı. Evlatlarından biri hastalanınca, köyden İstanbul'a göçtü. Uzunca bir süre işsiz kaldı. Daha sonra, bir devlet dairesinde odacılık buldu. Odacılıktan memurluğa terfi etti. Çocuklarının zaman içinde iş güç sahibi olması, ailesine moral verdi.

Hayırlı evlatlar yetiştirmişti. İki erkek evladının yanı sıra, tek kız evladı Sıdıka da, anne ve babaya daima moral kaynağı oluyordu.

1953 yılına gelindiğinde, Hacı İslam Efendi'nin yaşı kemale ermişti. Etrafında, cıvıl cıvıl beş torun vardı. Bunlar; oğlu Asım'ın çocukları Selçuk, Betül ve Faruk ile Sabri'nin evladı Ahsen'di.

Tam rahat edeceği günlere ulaşmıştı. Eşi Şakire Hanım'la birlikte, oğlu Sabri'nin evinde yaşıyordu.

80 yaşındayken, Emr-i Hakk geldi, ebedi yolculuğa uğurlandı. Tarihten bir yaprak daha kaydı... Ama o vefakâr ve cefakâr kişinin gözü arkada kalmadı. Çünkü dünya gözüyle evlatlarının mürüvvetini görmüştü.

* * *

Dede Hacı İslam Efendi ile babaanne Şakire Hanım'ı acaba torunlar görebilmiş mi?

Dedenin vefat ettiği tarihte, Ahsen Ülker henüz üç yaşındaymış. Dolayısıyla, Sabri Bey'in ilk evladında dededen anı yok.

Asım Bey'in ilk evladı Selçuk Berksan ise, Hacı İslam Efendi'yi çok iyi hatırlıyor. Karakter tahlili dahi yaparak, şunları söylüyor:

> Rahmetli dedemiz Hacı İslam Efendi, çok otoriter görünen bir kişiydi. "Höt" dedi mi, herkes susardı. Ancak evi, büyükannemiz Şakire Hanım yönetirdi. Dedemizin her sözüne "Tamam" der, onun isteklerini yerine getirir, ama evi kayıtsız şartsız kendisi idare ederdi.

Murat Ülker ise, dedesinin vefatından altı yıl sonra dünyaya gelmiş. Ülker, hem dedesi hem de babaannesi için şunları söylüyor:

Dedem Hacı İslam Efendi'yi görmek nasip olmadı, ama babaannem Şakire Hanım'ı gördüm. Onunla birlikte yaşadık. Kendisi, çok dirayetli bir hanımdı.

Ahsen Özokur: "Babam, çok müstesna bir insandı"

Hacı İslam Efendi'nin vefatı, Berksan Ailesi'nde telafisi mümkün olmayan büyük bir boşluk ve üzüntü yarattı. Eşini yitiren Şakire Hanım ise, çocukları ve torunlarıyla avunarak teselli buldu.

Sabri Berksan'ın ilk evladı Ahsen yazı uğurlarken, ikinci evladı Ali de güz mevsiminde dünyaya gelmişti. Murat ise, Nevruz'la birlikte aileye baharı taşımıştı.

Dede Hacı İslam Efendi, evlatlarına çok düşkündü. Onları yanından hiç ayırmamıştı. Aynı meziyet, oğlu Sabri'de de vardı.

Sabri Berksan'ın evi, sakin ve huzurlu bir liman gibiydi. O limandaki huzurun kaynağı, anne ile babanın oluşturduğu sevgi ve hoşgörü ortamıydı.

Şimdi, 50'li yıllara gidelim, Ahsen Özokur'dan, o sakin limanın kuruluş sırrını öğrenelim:

Sevgili babamı 4-5 yaşlarından itibaren hatırlayabiliyorum. O yaş döneminde, Bebek'te oturuyorduk. Kardeşim rahmetli Ali yeni doğmuştu. Annem, bebekle evde kalır, biz de babamla birlikte yürüyüş yapardık. Babama, "Ayrı tretuvarlarda yürüyelim" diye teklif ederdim; babam da razı olur, "Tamam, ayrı yürüyelim" derdi.

Özgür bir çocuktum. Kendi başıma bir şeyler yapmak isterdim. Tabii, o yıllarda İstanbul'daki araç yoğunluğu bugünkü gibi değildi.

Bir pazar günü yine böyle babamla ayrı yollarda yürüyüş yaparken, amcam Asım Bey de ailesiyle birlikte arabayla geliyormuş. Beni tek başıma yürürken görünce bir anda endişelenip, paniğe kapılmış. Amcam, arabasının klaksonunu çalıp bana sesleniyordu. Hiç unutmuyorum, ben de "Ne var?" diye baktım. Tabii, ayrı yolda da yürüsek, babamın gözü hep üstümde... Amcamın telaşını o da fark etmiş. Hemen yanıma geldi, amcama hitaben, "Ağabey, ben buradayım" dedi. Amcam ise, "Çocuğu tek başına niçin bırakıyorsun?" diye babama kızmıştı. Bu olayı, çok net hatırlıyorum.

Rahmetli babamın, iş hayatındaki yoğunluğuna rağmen, pa-



Sabri Berksan, 1962 yılının Ağustos ayında ailesiyle birlikte karayoluyla Ege Bölgesi'ne gitti. Bu seyahat sırasında Ahsen, Ali ve Murat kardeşler, tarihi Efes Harabeleri'ni de ziyaret etti.

zar günleri eşine ve evlatlarına ayırdığı bir zamanı mutlaka olurdu. Ailenin birlikte olduğu saatlerde babam, iş hayatıyla ilgili gelişmeleri annemle ve bizlerle paylaşırdı. Bir defasında annem, "Sabriciğim, artık, yeni bir şey yapma. İşten başını kaldıramıyorsun. Çocuklar ve ben, seni göremiyoruz" demişti.

Okul hayatım, Koca Ragıp Paşa İlkokulu'nda başladı. O yıllarda, Laleli'de oturuyorduk. Evimiz ve okulum, düz bir yol üzerindeydi. Birinci sınıfa giderken "sabahçı" idim. Okula beni, babam götürürdü. İleriki yıllarda "öğlenci" olunca, evde çalışan bir görevli götürmeye başladı. Hatta liseye giderken de belki biraz komik gelecek ama, her sabah beni ilkokulun ilk yıllarında olduğu gibi okula mutlaka babam bırakırdı.

Baba-kız sevgisinden söz edilirken, hep "Kızlar, babalarını çok sever" değerlendirmesi yapılır. Evet, babamı çok sevdiğim kesin... Ama benim bu sevgimin herkesinkinden daha farklı olduğuna inanıyorum. Çünkü benim babam, çok müstesna bir insandı.

Ali ve Murat'la birlikte biz üç kardeştik. Babamız, onca işine gücüne rağmen, çocukluğumuzdan itibaren bizim her şeyimizle çok yakından ilgilendi.

Babamın, benden bir tek isteği vardı. Onu da şu şekilde ifade



Sabri Berksan'ın ailesi için düzenlediği kültür ve turizm gezisi sırasında yine üç kardeş İzmir'deki Kültürpark'ta kurulan Uluslararası İzmir Fuarı'nı gezerken...

ederdi: "Kızım, evimizin içinde her şeyi yapabilirsin. Ama sokakta, hiç kimse, senin için 'Sabri Bey'in ne şımarık kızı varmış' dememeli."

Evet, babam, hayatı boyunca benden sadece bu hassasiyeti istedi ve bekledi. Bunun dışında başka hiçbir şey istemedi.

"Annem ile babam arasında derin bir muhabbet vardı"

Ahsen Özokur, annesi ile babası arasındaki sevgiyi anlatırken, "Onların arasında çok derin bir muhabbet vardı" diyor. Baba evindeki o muhabbet iklimini de, yine Ahsen Özokur'dan dinleyelim:

Uzun süre Nurgök Apartmanı'nda oturduk. İlkokulu da oradayken bitirdim. Apartman, sobalıydı. Aslında, İstanbul'da kaloriferli evler yaygınlaşmaya başlamıştı. O yıllarda, babamın kaloriferli bir ev alabilecek durumu da mevcuttu. Ancak, annem komşularını çok sevdiği için babam yeni bir ev arayışına girmedi.

İlkokulu bitirdiğim yıl, babam Fatih Kıztaşı'nda bir apartman yaptırdı. Adı "Hanımeli Apartmanı". Hamdullah Suphi Tanrıöver Konağı'nın yanındaki o apartman daha sonra yıkıldı. Hamdul-

lalı Suphi Bey'in Konağı da, bir ara İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü idi.

Ailemiz, Hanımeli Apartmanı'ndan ayrılmak üzereyken, annem çok hüzünlenmişti. Bunun üzerine annemi teselli ederek, "Hüzünlenecek ne var, Allah'a şükür daha iyisine gidiyoruz" dedim. Anneciğim, "Doğru ya yavrum, ama hatıralar var" cevabını verdi.

Ailemiz Huzur Apartmanı'nda otururken, Neriman Hanım isimli bir komşumuz vardı. Biz, "Neriman Teyze" diye hitap ederdik. İşadamı Mustafa Taviloğlu'nun halası... Neriman Teyze, hâlâ hayatta. Zaman zaman ziyaretine gidiyorum, hatıraları tekrar yaşıyoruz.

Neriman Teyze, yıllar önce eşinden boşanmış, yalnız yaşıyor. Sevgili annemle babamın muhabbetini izledikçe, "Ben, böyle sevgi görmedim; onlar için şöyle dua ediyorum: Dilerim, biriniz teneşirde iken, biriniz de tabutta olur" derdi. Ben de, Neriman Teyze'nin bu dua ve temennisini dinledikçe, "Neriman Teyze, bize de acı. Evet, annemle babam ayrılmasınlar, ama biz bir anda ikisini beraber niçin kaybedelim?" diye sitem ederdim.

Konu açılmışken, annemle babam arasındaki sevgi, muhabbet ve dayanışmayı biraz daha anlatmak istiyorum.

Sevgili annem, eğer komşu ziyaretine veya çarşı pazar işine gitmişse, babacığım gelmeden önce mutlaka evde olurdu. Çünkü, eşini kapıda karşılamak isterdi.

Annemle babam arasında çok derin bir muhabbet vardı. Babam, işinden yorgun gelirdi, fakat çok nezaket sahibi bir kişi olduğu için bizlere yorgunluğunu hissettirmek istemezdi.

Anneciğim, belinden rahatsızdı. Hareket sıkıntısı çekerdi. Babam eve gelince, annem oturduğu yerden eşinin istirahati için pufu hemen ayağıyla iter, "Sabriciğim, uzat ayaklarını" derdi.

Babamın bir başka tabiatı da, evde ve işyerinde kılık kıyafet konusundaki hassasiyetiydi. Eve gelince iş kıyafetini değiştirir, rahat ev kıyafeti giyerdi. Bazı insanlar gibi, asla pijama giyip evde dolaşmazdı. Bir başka ifadeyle pijama, babamın yatak odası kıyafetiydi.

Yine kıyafetle ilgili bir başka tespitimi nakletmek istiyorum. Sevgili babam, gerek evde, gerekse işyerinde namaz kılarken, mutlaka pantolonunu değiştirir, her iki mekânda da özel namaz pantolonu giyerdi. Bunu da, şöyle izah ederdi: "Pantolonla bir kez namaz kılınırsa, buruşur."

Murat Ülker: “Pazar günleri, babamla top oynardık”

Ailenin en küçük evladı Murat Ülker ise, mutluluk içnide geçen çocukluk dönemini anlatırken, önce kendisine şu soruyu soruyor:

“Acaba, kendimi, kaç yaşından beri biliyorum?”

Ülker, kendi kendini ve babasını tanıma olgusunu hafızasında canlandırdıktan sonra, çocukluk yıllarına ait hikayelerini anlatmaya başlıyor. Tabii, çocukluk yılları denilince, hatıra önce yemek, sonra oyun sahneleri gelir. Murat Ülker de, söze, ailece gittikleri, İstanbul’un o yıllardaki iki ünlü lokantasını anlatmakla başlıyor. Daha sonra, karnı doyunca babasıyla birlikte çayır-çimen üstünde yaptıkları futbol karşılaşmalarını nakilediyor:

> Türkçede, “Kendimi bildim bileli” diye bir deyim var. Düşündüm, acaba kendimi kaç yaşından beri biliyorum?.. Bir başka ifadeyle, hatırladığım mazimin başlangıç noktası neresidir?
>
> Zaman geçtikçe, mazide yaşananlar da netliğini kaybetmeye başlıyor. Ama buna rağmen babam Sabri Bey’in bizlerle ilgilendiği günleri hiç unutamıyorum. Hafta arasında, özellikle hafta sonlarında Beyti Lokantası’na giderdik. Bu ünlü lokanta, benim çocukluk yıllarımda Küçükçekmece’deydi. Daha sonra, Florya’da, şimdiki yerine geçti.
>
> Cumartesi günleri okul vardı. Pazar günleri ise evdeydik. Ama babam, o tatil gününde de fabrikaya gidecek olursa, beni de beraberinde götürürdü. Fabrikada, Balkanlar’dan gelmiş, göçmen bir bekçimiz, pazar nöbeti tutardı. Fabrikaya gideceğimizi kendisine telefonla haber verirdik. Bu bekçi, telefonu açınca, kendisini “Burada Niyazi” diye takdim ederdi. Bekçinin, benim yaşımda oğlu vardı. Bekçi Niyazi, benim fabrikaya gelişimi haber alınca, birlikte oynamamız için oğlunu da çağırırdı.
>
> Babam, bitmez tükenmez işlerini yaparken biz de bekçinin oğlu Mehmet’le kapalı kasalı kamyonların içinde top oynardık. Bu tip kamyonlarda oynamak çok zevkli olurdu. Çünkü top, hiç auta gitmezdi. Haftanın son günü fabrika çalışmadığı için etraf bomboş olurdu. O sayede rahatlıkla kamyonların kasasına girebiliyor, bununla da yetinmiyor; tavalı bisküvi fırınlarında da oynuyorduk. Bu fırınların, ray üzerinde giden tava soğutma arabaları vardı. O arabalara biner, raylar üstünde eğlenirdik.
>
> Pazar günleri, ailece Florya gezilerimiz de olurdu. Babam, bu geziler sırasında özellikle boş yeşillik alanlarda benimle top oynardı.



Yıl 1959. Ahsen (arka sırada, soldan sağa üçüncü), Ali (önde, soldan sağa üçüncü) ve Murat Ülker (arkada sağda, kucakta) kardeşler, dost ve akraba çocuklarıyla birlikte...

Babamın o günkü çalışma koşulları, eminim ki, bizlerin bugünkü çalışmasından çok daha ağırdı. Ona rağmen pazar günleri eve kapanıp kalmamamız için bizleri alır, piknik alanlarına taşırdı.

Yazın piknik sefasını özgürce sürerdik. Soğuk kış günlerinde ise, ailece Sirkeci'deki meşhur Konyalı Lokantası'na giderdik. Tabii bu gidişler de sadece pazar günü olurdu. Genellikle, balık yenilirdi.

Bizim evde pek balık pişirilmezdi. Bu da, komşularımızı balık kokusundan rahatsız etme endişesinden kaynaklanıyordu. Tabii, Konyalı'ya çoluk çocuk gidince, lokantanın düzenini bozar, masayı berbat ederdik. Yani biz çocukların Konyalı Lokantası'nda sicili kabarıktı, ama ertesi pazar yine de gidilirdi. Bütün bu hadiselere rağmen, babamın bize kızdığını hiç hatırlamıyorum.

"Babamla güreş tutardım, ama hep yenilirdim"

Murat Ülker, babasıyla hafta sonları yaptığı futbol maçlarıyla yetinmez, akşamları da evde güreşe tutuşurmuş. Her ne hikmetse, güreşin galibi, hep Sabri Bey olurmuş. Oğul Ülker, bu sonucu şöyle değerlendiriyor:

"Babam, gerçekçi bir kişiydi. Hakikat neyse, oydu"

Şimdi yine, Murat Ülker'in çocukluk anıları ile baba-oğul güreşini, minder kenarından izlemeye koyulalım:



Ali ve Murat Ülker kardeşler, amcaları Asım Bey'in evinde...

Henüz ilkokul çağına gelmemiştim. Evde, halının üstünde babamla güreş tutmaya başladık. Ama kendisini bir türlü yenemezdim.

Zaman zaman annem babama kızar, "Yahu Sabri, bir kere yenilsen ne olur şu çocuğa..." derdi. Ama asla yenilmezdi. Çünkü gerçekçi bir kişiydi. Hakikat neyse, oydu.

Çocukken, bünyem çok zayıftı. Hem annem hem de babam beni doyurmak için çaba harcarlardı. Özellikle babam bana yemek yedirirken, fabrikadaki büyük kamyonların kapaklarını hatırlar, "Hadi oğlum, kamyon kapağı nasıl açılıyor, öyle ağzını aç" derdi. Açardım, babam da kaşığı uzatırdı. Babam beni, çikolata ve bisküviyle de beslerdi. Her zaman Ülker ürünleri olmaz, başka ürünlerden de getirirdi.

Babam, her ne kadar pazar günlerini bize tahsis etmeye çalışsa da, fevkalade durumlarda iş görüşmelerine gidecek olursa, genellikle beni de yanına alırdı.

"Surdışı" olarak anılan Topkapı Surları'nın dışı, bugünkü gibi yaygın bir yerleşim yeri değildi. Babam, Surdışı'na iş görüşmelerine giderken, ruhsatlı tabancasını kuşanırdı. Babamın görüşmeleri sırasında bazen yanında olur, bazen de arabanın içinde beklerdim.

Şimdi de, okula gidiş faslımı anlatmak istiyorum. İlkokulu, Oruç Gazi İlkokulu'nda okumaya başladım. Çocukları okula götürmek, babalara göre iş değildi. Beni, annem götürmüştü.

Okula başladıktan bir hafta sonra, ben, "Gitmiyorum" diye tutturdum. Beni ikna ettiler, gitmeye başladım, sonra da itiraz imkânım kalmadı.

İlkokul yıllarında erken yatardık. Televizyon seyretmezdik. Çünkü televizyon seyretmemiz halinde, "Çocuğun aklı kalır, ders çalışmaz" derlerdi. Bu arada babamın gece hayatı da yoktu. "Evde çocuğu bırakırsak, haksızlık ederiz. O ders çalışacak, biz gezeceğiz. Dolayısıyla bizim yokluğumuzda çocuk da ders çalışmaz" derdi.

Annem, babama "Sabri Bey" diye hitap eder, babam da Güzide'nin kısaltılmışı olan "Güzid" ismini kullanırdı. Annemin zaman zaman "Bey" dediği veya "Yahu" dediği de olurdu. Babamızın işten geç geldiği akşamlarda, kendisini sadece beş dakika görebilirdik. Daha sonra herkes odasına çekilirdi.

Evimizde hizmet edecek yardımcı bir hanım yoktu. Sofrayı kaldırırken herkes anneme yardım ederdi. Bu arada babam, bize şu uyarıyı yapardı: "Oğlum, kullandığınız eşyaları bir eksik kirletin. Anneniz yıkayacak, yorulacak..."

Kısacası babam, hem annemin hem de bizim üstümüze titrerdi.

"Sabah erkenden, babamla karşılıklı çalışırdık"

Murat Ülker, ilkokula başladığı yıl, her çocuk gibi bir süre okula gitmemek için direnmiş; ama Güzide Hanım, anne-oğul arasındaki psikolojik iletişimi devreye sokup, onu bu eyleminden vazgeçirmiş. Gün gelmiş, baba-oğul sabahın erken saatlerinde karşılıklı masaya oturup çalışmaya başlamış. Bu alışkanlık, dede Hacı İslam Efendi'den Sabri Bey'e, ondan da oğlu Murat'a geçmiş.

Murat, şafakla birlikte ders çalışmaya başlayan bir öğrenciymiş, ama akşamları haylazlık yapmaktan geri kalmaz, okuldan gelince zıplar, alt katta oturan amcası Asım Bey'in tavandaki avizelerini adeta dans ettirirmiş. Murat Ülker, anılarının bu bölümünde, çocukluk yıllarında oruç tutarken, karnını nasıl doyurduğunu da anlatıyor:

Çocukluk yıllarında babamın hoşgörülü tavrının benzerini amcam Asım Bey de sergilerdi. Fevkalade bir insandı. Bana, bir defa dahi kızdığını görmedim. Zaman zaman kendisine yanlış yaptığım olmuştur, ama bana kızdığını hiç hatırlamıyorum. Çocukluk yıllarımda amcam, 'Şişir yanağını oğlum, öpeyim' derdi. Ben de yanağımı şişirirdim, amcam öperdi.

Amcamlarla aynı apartmanda otururduk. Onlar, alt katımızdaydı. Bu alt kat-üst kat ayrımı da şöyle olmuştu. Amcam Asım Bey, babama, "Sabri, senin çocukların küçük. Bunlar yaramazlık yapar, alt katınızda oturan komşu da rahatsız olur. Onun için ben aşağıda oturayım, siz yukarıda..." demişti.

Evde sürekli zıplar, iyi bir şey yaptığımı zannederdim. Daha sonra aşağıya iner, "Amca, avize sallandı mı?" diye sorardım. Hem yengem hem de amcam, "Oğlum, zıplama, gürültü oluyor" demezlerdi. "Evet oğlum, sallandı, ne güzel yaptın" derlerdi her seferinde.

Amcamlarla adeta bir evde gibiydik. Her akşam babam fabrikadan gelince amcama uğrar, iki kardeş iş görüşmesi yapardı. Amcamlarda pişen yemekten tadımlık da olsa mutlaka bize de gelirdi. Ramazan'da, çocuk halimizle oruç tutardık. Bu arada yengemin çağrısı üzerine alt kata gider, iftarlık yemek alırdık. Ama oruçlu olduğumu unutur, alt kattan üst kata çıkarken yemeğin yarısını yerdim.

Babam, sabah erkenden kalkıp, bir süre fikri çalışma yapmanın yararlı olduğuna inanmıştı. Onun için kalkar, kareli ve zımbalı meşhur defterini çıkarır, o gün yapılacak bütün işlerini bu deftere yazardı. Ben de babamın yöntemini bir süre denedim, defter tuttum, fakat fazla devam ettiremedim.

Okul yıllarında babamın teşvikiyle ben de erken kalkmaya başladım. Baba-oğul erkenden ayaklanırdık. Babam kendisine kahve, bana da sütlü kahve yapardı. Sütlü kahve için, "Bunu içersen, zihnin daha da çabuk açılır" derdi. Diyebilirim ki, bütün tahsil hayatım boyunca sabah erkenden kalktım, bir iki saat çalışma yaptım. Akşamları da çalışıyorduk, ama günün yorgunluğunun üstüne o çalışma yeterli olmuyordu.

Gülizar Bayraktar: "Evde sobayı Sabri Bey yakardı"

1949 yılının 20 Mayıs günü inşa edilen Güzide-Sabri Berksan aile yuvası, on yılda üç evlatla, huzur ve mutluluk yuvasına dönüşmüştü. Ailenin bir kız, iki de erkek evladı vardı. Bu arada Sabri Bey, sevgili kızı Ahsen'e bir "abla" gerektiğini düşündü. Bursalı bir ailenin kızı olan, henüz 13 yaşındaki Gülizar Bayraktar, artık Ahsen'in ablası olacaktı.

Gülizar, küçük yaşta annesini kaybetmişti. Üvey annesiyle yaşıyordu. Şefkate ihtiyacı vardı. Ama bulamamıştı...

İstanbul'daki Ülker Ailesi'nin şefkat yuvası, Gülizar'a kucak açtı. O yuvadaki anne, baba ve kardeşler, Gülizar'ı kendilerinden bir parça gibi göreceklerdi.

Öyle başladı, öyle de sürüyor...

Gülizar Bayraktar'ın dünden bugüne hatırladığı ve "Güzel şeyler..." dediği anılarını dinliyoruz:

> Aslen Bursalıyım. Annemi, küçük yaşta kaybettim. Babam ve ağabeyimle birlikte yaşıyordum. Ancak, daha sonra babam evlendi, ağabeyim de İstanbul'a okumaya gitti. Üvey anneyle olmadı.
>
> Bursa'dan geçici olarak ayrılıp, babaannemle birlikte ağabeyimin yanına İstanbul'a geldim. Bir süre sonra dönmem gerekiyordu. Henüz 13 yaşındaydım. Ağabeyim, durumuma üzülüyordu, ama benim sorumluluğumu da taşıyacak hali yoktu.
>
> Nasıl oldu bilemiyorum, benim halim, Sabri Ülker'e yansıtılmış. Sabri Bey de, "Biz, Ahsen'in bir ablası olsun istiyoruz. Eğer arzu ederse bizimle kalsın" demiş. Bu durumu ağabeyimden öğrenince, çok heyecanlandım. Aileyle tanışmak için ziyaretlerine gittim. Kendileriyle ilk karşılaştığım anı hatırlıyorum. Onları görür görmez içim ısındı. Ahsen, çok küçüktü. Bir anda kardeşim gibi gördüm. Bize, kapı aralığından bakıyordu. Güzide Anne, beni şefkatle kabul etti. Bunun üzerine ağabeyime, "Bursa'ya dönmeyeceğim" dedim.
>
> Artık, Sabri Bey'in ailesi, benim ailem olmuştu. O ailenin gerçek bir ferdiydim. Çünkü her zaman kendimi öyle gördüm. Onlar da sağ olsunlar, var olsunlar, hep öyle davrandılar. Sabri Bey de, Güzide Anne de, beni, kendi evlatlarından ayırt etmediler. Hatta Ahsenciğim, bazen günlerimizde, toplantılarımızda beni "ablam" diye takdim etmeye başladı.
>
> İnsanlar, Ahsen'e "Siz kaç kardeşsiniz?" diye soruyor, o sırada ben de muhataplarımıza "Ahsen'in manevi ablasıyım" diyordum. Oysa Ahsen, beni ablası yerine koymuştu. Ağabeyimle konuşmadığımı, dertleşmediğimi, onunla dertleşmeye başlamıştım. Bir süre sonra Murat Bey de, ablası gibi bana sahip çıktı.
>
> 13 yaşında girdiğim o evde, çok huzurlu ve mutlu oldum. Bugün de hatırladığım her şey çok güzel. Herkes birbirine nezaketle davranırdı. Sabri Bey, evlatlarına çok düşkündü. Bu arada çok çalıştığını hatırlıyorum. Gerçekten çok çalışırdı, ama evine, ailesine zaman ayırmayı da ihmal etmezdi. Hatırlarım; sabahla-



Güzide Ülker, 1962 yılının Ağustos ayında çıktıkları İzmir seyahati sırasında çocukları ve yardımcısı Gülizar Bayraktar'la birlikte Kültürpark havuz başında anı fotoğrafı çektirdi.

rı herkesten önce kalkar, sobayı yakar, çayı koyar, sabah namazını kılar, ardından da hane halkını uyandırırdı.

Herkesin birbirine bağlılığı vardı. Öyle dışardan çok fazla kimseyle görüşülmezdi. Akşamları, sadece aile fertlerinin bir araya gelmesine dikkat edilirdi.

Sabri Bey'in, hafta sonlarında bizi arabasıyla gezdirdiğini hatırlıyorum. Böyle günlük gezilere çıkardık. Çok mutlu günlerdi. Evde de çalışırdı. Bizler gürültü etsek bile, bir kez olsun sesini yükselttiğini hatırlamıyorum. Çocuklar yaramazlık yapsa da bir şey demezdi. Mesela Ahsenciğim biraz hareketli çocuktu. Murat Bey ise, çok sakindi. Onun yaramazlık yaptığını hiç hatırlamıyorum.

* * *

Evlilik zamanım gelmişti. Önceleri evlenmeyi kabul etmedim. Sabri Bey beni karşısına aldı. Eşim olacak kişiyi araştırdığını, çok iyi bir intiba edindiğini söyledi. Sonra, "Sen, bizim kızımızsın. Gözümün önünde olacaksın. Ben, mutlu olacağına inanıyorum, ama yine de sen bilirsin" dedi.

Gerçekten Sabri Bey'in dediği gibi oldu. Zaten insanları, gözünden anlardı. Eşim, onun dediği gibi biri çıktı. Ölünceye kadar da mutlu bir hayatımız oldu.

Sabri Bey, evleneceğimiz sırada, beni karşısına alıp şu öğütte bulunmuştu:

"Gülizar, artık kendi evin oluyor. Bu evde ne öğrendiysen, kendi evinde de aynısını tatbik edeceksin. Olur olmaz kimselerle görüşmeyeceksin. Ailene ilişkin meseleleri, kimseyle konuşmayacaksın. Sırrını, hiç kimseye vermeyeceksin. Ancak, komşularını, arkadaşlarını çok iyi tanıdıktan sonra görüş. Eğer canın sıkılırsa bizim eve gel. Bir derdin varsa bizimle paylaş."

Sabri Bey'in bu nasihatini aynen tuttum. Evlendikten sonra, hemen hemen neredeyse her gün işimi bitirip onlara gidiyordum. Hatta şoför gönderip beni aldırıyorlardı. Yani, evlendikten sonra da bir şey değişmedi. Hiç kopmadık...

Mutlu günlerimizdi. Ali'nin ölümü, büyük, ama çok büyük acıydı. O günü elbette unutmam. Evdeydim. Acı haberi Asım amca getirmişti. Ali'yi nasıl severdim, bilemezsiniz.

Hatırladıklarım sadece güzel şeyler...

Hâlâ da öyle devam ediyor.

Murat Ülker: “Anadolu esnafı, ‘Ülker’ markasını, bize ‘soyadı’ olarak yakıştırmış”

Kırımlı Devletler Ailesi, 1934 yılında “Berksan” soyadını almıştı. Asım ve Sabri Berksan kardeşler, 1944 yılında “Ülker” markası altında bisküvi üretmeye başladı. Ürünlerinin markası, zamanla soyadlarının önüne geçti. Bunun üzerine aile, soyadını “Ülker” olarak değiştirdi.

Aileler, çocuk sahibi olma heyecanı yaşarken, ona doğumundan önce isim bulma hazırlıklarına da girişir. Müslüman toplumlarda, yeni doğmuş çocuğun kulağına, ailenin yaşça en kıdemli erkeği dualarla birlikte adını da okur. Bu ad, aynı zamanda dedenin başucunda bulunan Kur’an-ı Kerim’in son sayfasındaki boş bir yaprağa da yazılır.

İsmin ticari hayattaki karşılıklarından biri de “marka”dır. Marka da, aynen insanlar gibi, firmaların veya ürünlerin doğumu sırasında konulur.

Türk iş âleminde strateji, pazarlama ve marka alanlarında danışmanlık yapan Temel Aksoy, “marka”nın önemi ve değerini şöyle anlatıyor:

> Bir “marka”ya isim belirlemenin, bir çocuğa isim koymaktan farksız olduğunu düşünüyorum. Eğer isim, markayı iyi taşıyamazsa, markanın başarısına engel olabilir; kötü bir isim, kötü bir algıyı da beraberinde getirir.
>
> Doğru konulmuş bir marka ismi, markaya rekabet avantajı sağlar. Sadece iyi bir isimle “marka” olunamayacağı açıktır; ama başarılı bir isim, markaya güç katar, zaman ve para tasarrufu sağlar.

Ticari hayatta bir firmanın “marka değeri”, çoğu zaman sermayesini dahi gölgede bırakıyor. Ülkemizin yanı sıra, küresel pazarlarda “marka”lar belirlenirken, şahıs firmalarında, hatta şirketlerde yaygın olarak işyeri sahiplerinin adları ile soyadları da kullanılabiliyor.





1944 yılında üretimine başlanan Ülker bisküvileri için 1953 yılında yoğun bir gazete reklam kampanyası yapılmıştı.

Hikâyemizin kahramanı Kırımlı Devletler Ailesi ise, bu alanda ezber bozan farklı bir tercihe yönelmiş, ürünlerinin markası olan "Ülker"i, bir süre sonra soyadları yapmış. Berksan kardeşlerin yöneldikleri tercihi araştırınca, adeta "mahalle baskısı"na benzer diyebileceğimiz bir durumla karşılaşıyoruz. Kısacası, "Ülker" markasının, aynı zamanda "ailenin soyadı" haline dönüşmesi, Anadolu esnafının algılaması ve onun da ötesinde kullanmasıyla oluşuyor.

PTT dağıtıcıları, "Ülker" soyadlı iki kardeşi bulamıyorlar

Ülker bisküvilerinin üretimi başladıktan sonra, ürünler, Asım Berksan tarafından Anadolu'nun dört bir yanına pazarlanmaya başlandı. Bu kampanya, kısa sürede başarıya ulaşacaktı.

Anadolu esnafı, savaş sonrası İstanbul'dan gelen o nefis ağız tadı veren ürünün adını da ezberlemekte güçlük çekmedi. Artık Ülker, evlere girdi, sipariş talepleri de, her geçen gün arttı.

1940'lı yıllardan itibaren Vehbi Koç'un firması da isim yapmaya başlamış, bundan esinlenen Anadolu esnafı, "Ülker" markasının da, bisküvi üreticilerinin soyadından kaynaklandığını düşünmüş olacak ki, Asım ve Sabri Berksan kardeşlere gönderdikleri mektupların çoğunda "Berksan" yerine "Ülker" soyadını kullanıyorlardı.

Berksan'lara gönderilen bu sipariş mektuplarını taşıyan Büyük Postane dağıtıcıları, zarfların üzerindeki isimleri bir türlü bulamıyordu. Aslında dağıtıcılar, bölgedeki tüm esnafı ismen ve şahsen tanıyordu. Ancak, Sirkeci ve Eminönü semtlerinde ikamet eden veya işyeri olan "Ülker" soyadlı kimseler yoktu.

Berksan kardeşlere Anadolu'dan gelen mektupların çoğu, bir süre sonra, zarfın üzerindeki "Sahibi bulunamamıştır" notuyla PTT tarafından göndericiye iade ediliyor, Anadolu esnafı da bu durum karşısında önce şaşırıyor, daha sonra da Ülker firmasına telefonla veya telgrafla ulaşarak, "Size gönderdiğimiz mektuplar, iade ediliyor. Yoksa, adresiniz mi değişti?" diye soruyordu.

Mektup kargaşasının artarak devam etmesi üzerine, iki kardeş, "Berksan" olan soyadlarını, "Ülker" şeklinde değiştirmeye karar verdiler. Artık bundan sonra, bir zamanlar Sabri Berksan için hapis kararı çıkaran devre arkadaşı, eski askeri hâkim Hayim Kohen'e iş düşüyordu. Çünkü Kohen, hem Berksan kardeşlerin, hem de şirketlerinin umumi vekiliydi.

Avukat Hayim Kohen, ailenin soyadı tashihi için İstanbul Hukuk Mahkemesi'ne dava açtı; hâkim de, 26 Ağustos 1954 tarihinde "Berksan" soyadının "Ülker" olarak değiştirilmesine karar verdi. Ardından da, söz konusu mahkeme kararı, Eminönü Nüfus Memurluğu'na tebliğ edildi.

Aile, yeni soyadını aldıktan sonra, sıra, firmalarının isim değişikliğine geldi. Hayim Kohen'in hukuk bürosu, o konuda da devreye girdi, "Asım Berksan, Sabri Berksan ve Ortakları" şirketinin adı da, "Asım Ülker, Sabri Ülker ve Ortakları Kolektif Şirketi" olarak değiştirilip Ticaret Sicili'ne tescil ettirildi.

Murat Ülker: "Yabancılar babama 'Mr. Ülker' diyormuş"

Murat Ülker de, soyadlarının zaman içinde geçirdiği değişimi anlatırken, şu bilgileri veriyor:

> Ailemiz, Kırım'da "Devletler Sülalesi" diye anılıyor. "Devlet", Dedemiz Hacı İslam Efendi'nin aile lakabı; buna soyadı da diyebilirsiniz. Yani, Kanuni'nin "Olmaya devlet cihanda, bir nefes sıhhat gibi" özdeyişinde yer alan "devlet" anlamında...
>
> 1929'da Kırım'dan göç eden ailemizin Türkiye'de yeni Soyadı Kanunu'yla birlikte bir soyadı almaları gerekmiş. Dedemin adı İslam. Kırım'daki aile lakabını alırsa, bu defa "İslam Dev-

let" olacak. Ondan vazgeçmiş. Tekrar düşünmüşler, taşınmışlar, "Berksan" soyadında karar kılmışlar.

Aradan uzun yıllar geçtikten sonra, bilindiği gibi amcam ile babam bir bisküvi imalathanesi satın almışlar. İmalathanenin adı "Üçyıldız Bisküvileri" imiş. Bu işyerini satan kişi, son anda markasını vermekten vazgeçince, "Ülker" ismini bulmuşlar.

"Ülker Bisküvileri" piyasaya çıktıktan bir süre sonra, müşterilerden firmaya sipariş mektupları gelmeye başlamış. Zarfların üzerinde de, "Asım Ülker" veya "Sabri Ülker" isimleri yer alıyormuş. Yani, müşterilerimiz, markamızı, soyadı zannetmişler. Babamdan işitmiştim; görüştüğü yabancılar da kendisine "Mr. Ülker" diye hitap ediyorlarmış. Aile büyüklerimiz, bu gelişmeler üzerine düşünmüş, taşınmış, "Soyadımızı, herkesin bildiği, kendiliğinden oluşan 'Ülker' ismine çevirelim" demişler.

Zaten "Berksan", bizim ismimiz değil. Dedemin mezar taşında sadece "İslam Efendi" diye yazıyor. Amcam ile babamın mezar taşında da "Asım Ülker" ve "Sabri Ülker" isimleri yer alıyor.

Ülker kardeşler, ilk fabrikalarını 1957'de kuruyor

Türkiye, 1946'da çok partili siyasi hayata geçmiş, 14 Mayıs 1950'de de Demokrat Parti iktidar olmuştu.

Savaş yılları çok gerilerde kalmış, bu arada yeni iktidarla birlikte Ülker mamulleri de milli gıdalarımız arasına girmişti.

Uzun yıllardan beri Eminönü ve Sirkeci'de faaliyet gösteren imalathaneler, zamanla Anadolu'dan gelen yoğun taleplere cevap veremez oldu. Artık, imalathaneden fabrikaya geçiş zamanı da gelmişti.

Ülker kardeşler, 1957 yılında, Topkapı'daki Takkeci İbrahim Ağa Camii'nin yanında bulunan iki hisseli bir arsayı satın alarak, Ülker'in ilk fabrikasını inşa etmeye başladılar. Bu arsanın bulunduğu yer, o dönemin altyapı imkânları bakımından çok avantajlıydı. Çünkü hemen yanı başında trafo vardı. Ancak, çevrede su yoktu.

Halen, Mithat Paşa otobüs durağının bulunduğu bu alan, bir çiftliğin parçasıydı. Çiftlik de Mithat Paşa'ya aitmiş. Paşa'nın aynı çiftlik alanında bir evi de bulunuyordu.

Ülker'in ilk fabrikasının bulunduğu alan, Sağmalcılar köyüne çok yakındı. Bölge, "Taşlıtarla" diye de anılırdı. Ülker Fabrikası, o yıllarda hayvancılık yapan Taşlıtarlalı komşularından süt alımı yapardı. Pötibör bisküvilerinin üretiminde kullanılan taze süt, ürüne

ayrı bir lezzet katardı. Ülker, günümüz pötibör üretiminde de taze süt kullanım geleneğini sürdürüyor.

Fabrika kurmak için paraya ihtiyaç vardı. Oysa, Ülkerlerin yeterli birikimleri yoktu. O yıllarda, Cağaloğlu'nda "Emniyet Sandığı" isimli bir finans kuruluşu bulunuyordu. Bu kuruluş, mal ve eşya ipoteğiyle kredi veriyordu. Ülker kardeşler, Emniyet Sandığı'ndan 100'er bin lira kredi çektiler. Bu arada, eşten dosttan da 400 bin liraya yakın borç para alarak, fabrika işine giriştiler.

Ülker Fabrikası'nın kurulmakta olduğu alan, "Londra Asfaltı" diye adlandırılan tarihi yolun hemen yanı başındaydı. Söz konusu yol, 1950'li yıllarda Demokrat Parti iktidarı döneminde açılmış, Başbakan rahmetli Adnan Menderes, bu yolla birlikte Bakırköy Sahil Yolu ile Vatan ve Millet caddelerinin açılması için çok büyük çaba harcamıştı.

Menderes'in adeta şantiye şefi gibi yapımına nezaret ettiği Londra Asfaltı'nın adı, zamanla "E-5" olarak değiştirilecek ve uluslararası karayolları ağına dahil edilecekti.

Selçuk Berksan: "Amcam, Almanların hatasını buldu"

Ülker Fabrikası'nın inşaatı üç yıl sürdü. Bu arada Almanya'dan "Werner & Pfleiderer" (W&P) marka bir makine ile tavalı bir fırın ithal edildi. Eski teknolojide tavalar, duvar içindeki fırınlara konuluyor, mamuller de orada pişiriliyordu. Yeni sistemde ise, bu işler otomatik makinelerle yapılacaktı. Tavalar da "zincirli fırın" diye adlandırılan bir fırına sürülüyordu.

Selçuk Berksan, ilk Ülker fabrikasının kuruluşu sırasında, delikanlılık çağının başındaydı. Okul tatillerinde sürekli fabrika alanına gider, çalışmaları yakından izlerdi. Berksan, o günlerde yaşananları günümüze taşırken şunları anlatıyor:

> Almanya'dan ithal edilen fırının montajını bir yabancı montör yapıyordu. Babamların ortağı Mösyö Vitali de montöre Fransızca tercümanlık görevini üstlenmişti.
>
> Amcam Sabri Bey, Topkapı'daki yeni fabrikada montörle birlikte çalışıyor, sistemin bütün püf noktalarını öğreniyordu. Bu arada amcam, montörün elindeki teknik planları "İleride bir gün lazım olur" düşüncesiyle alıp saklıyordu.
>
> Halen Almanya'nın en maruf makine firmalarından birinin ürünü olan "W&P" markalı fırının montajı sırasında, yabancı

montör ve amcamla birlikte Onnik adında bir de Ermeni usta çalışıyordu. Bu usta, sac ve demir işi yapıyordu.

Uzun bir uğraştan sonra, Almanya'dan ithal edilen fırın kuruldu, çalışmaya başladı. Ancak, kısa bir süre sonra fırının "yanma hücresi"nde erime meydana geldi. Aslında, o günün şartlarında fırının içindeki "refrakter" [ateşe dayanıklı malzeme] malzemenin altı ay dayanması gerekirdi. Montajı yapan yabancı montör de karşılaşılan duruma bir çözüm bulamıyordu. Fırın çalıştırılıyor, ama içindeki malzeme devamlı eriyordu.

Almanya'ya mektup yazıldı, oradan cevap geldi. Ancak işin sırrı çözülemedi. Bir süre sonra amcam, meseleyi keşfetti. Almanlar, Türkiye'deki elektriğin frekansını [fizikte, sıklık] "60" olarak biliyorlarmış. Halbuki, Türkiye'de frekans "50" idi. ABD'de ise frekans 60'tır. Volt 220 [elektromotor gücün veya gerilimin birimi], fakat frekans 60 olarak bilindiği için, ona göre malzeme kullanılmış. Fırının içinde havayı sirküle eden fan, daha az hava çekiyor ve dolayısıyla fırının içindeki malzemeler hemen yanıyormuş. Amcamın işi fark etmesiyle birlikte, sistem Türkiye'nin elektrik frekansına göre ayarlandı, problem de çözüldü.

"Fabrika kurulmuştu, ama içinde telefonu yoktu"

Ülker'in, Topkapı Surdışı'ndaki ilk fabrikası faaliyete geçtikten sonra, şirket bünyesinde yeni atılımlara da girişildi. Artık Ülker ürünleri nakliye ambarlarıyla değil, kendi kamyonlarıyla Anadolu'ya taşınacaktı.

Bu arada, Sirkeci ve Eminönü tesislerine de veda ediliyordu. İmalathaneden fabrikaya geçişin hikâyesini, yine Selçuk Berksan'dan dinleyelim:

Almanya'dan montör gelmişti, ama işin mühendisi amcamdı. Gençlik yıllarında mühendis olma hayalini gerçekleştiremeyen amcam, fiilen mühendislik yapıyordu. Gecesi gündüzüne karışmıştı. İstanbul şehri, bugünkü gibi Surdışı'na yayılmamış olduğu için, fabrika alanı gözlerden ırak bir yerdeydi.

O yıllarda telefon sahibi olabilmek de bir dertti. Nasıl olduysa, hem bizim eve hem de amcamların evine telefon çekilmişti. Ama koskoca fabrikanın telefonu yoktu.

Hiç unutmuyorum, bir gece vakti, Güzide Yenge babamı telefonla arayarak, "Asım Ağabey, Sabri gelmedi, çok merak ediyorum" demişti.



Sabri Ülker'in ağabeyi Asım Ülker, oğulları Selçuk (sağda) ve
Faruk Berksan'la birlikte...

O yıllarda, evler için lüks, ama fabrika için zaruri olan telefon, çoğu bölgeye henüz ulaşmamıştı. Topkapı Surdışı'nda da yoktu. Fabrikanın telefonu olmadığı için, babam, yengemin merakını gidermek için gece vakti yollara düştü. Aksaray'dan Topkapı'ya tramvayla gitmiş. Oradan, fabrika sahasına ulaşmış. Bakmış ki, amcam makinelerle uğraşıyor, "Sabri, seni evden merak ediyorlar" demiş. Amcam ise, yoğun iş şartlarının stresi altında, "Ederlerse etsinler..." cevabını vermiş.

Babam, aynı yoldan eve dönmüş ve amcamın sağlık içinde olduğunu, fabrikada çalıştığını Güzide Yenge'ye aktarmış.

Evet, Topkapı, 60'lı yıllarda İstanbul'un kenarında bir semtti. O yöredeki Çırpıcı Çayırı'na İstanbullular güzel havalarda piknik yapmaya giderlerdi. Ülker Fabrikası'nın biraz ilerisinde General Electric Fabrikası, onun hemen yanı başında da bir büyük çayırlık alan vardı. O çayırda, yağlı güreş müsabakaları düzenlenirdi.

Ülker'in Topkapı'daki ilk fabrikası kuruldu. Tahtakale'deki imalathane, bu yeni fabrika alanına taşındı. Bunun yanı sıra, Sirkeci'deki mağaza da kapatıldı. Şirketin idare merkezi ise, Tahtakale Caddesi Küçük Attar Han'da faaliyete geçti.

İş büyümüştü. Artık üretim, koskoca fabrikada yapılıyordu. Mal sevkıyatı için yeni bir organizasyona ihtiyaç vardı. İşte bu amaçla ilk defa bir kamyon alındı.

Tabii o zamanki kamyonlar, büyüklük olarak bugünün kamyonetlerine eşdeğerdi. Ülker mamulleri, nakliye ambarlarıyla değil, bu yeni kamyonla Anadolu'daki bayilere ulaştırılacak, dönüşte de boş bisküvi tenekeleri toplanıp, İstanbul'a getirilecekti.

"Teneke kutular; ayakla kesilir, elle bükülürdü"

Ülker ürünleri, 1940'lı yılların ikinci yarısında Anadolu'nun en ücra köşesine kadar ulaştı. Kentlilerin yanı sıra, köylüler de Ülker pötibörlerin yaydığı damak tadından fazlasıyla etkilendi.

Bisküviler, nefisti. Ancak, o nefaseti, hem güven hem de zarafetle taşıyacak ambalaja da ihtiyaç vardı. Türk insanı, o yıllarda Avrupa'da yaygınlaşmış olan şık ambalajlarla henüz tanışmamıştı. Hatta o kadar ki, 1930'lu ve 40'lı yıllarda, kesekâğıtlarımn içine yerleştirilip, bakkal terazisinde tartılan ve "dökme" diye tanımlanan bisküviler kiloyla satılırdı.

Zamanla, her şeyin iyisi ve güzeli aranır oldu. Bu arayış, bisküvi ambalajlarına da yansıdı. Bisküvi üreticileri, bu nefis ürünlerin dış etkilerden korunabilmesi, aynı zamanda tüketicinin ilgisini çekmesi için özel ambalajlara yönelerek, çok pahalı ve emek yoğun bir malzeme seçti. O malzeme, ithal malı tenekeydi.

Bisküviler ithal malı tenekelerden imal edilen kutulara yerleştirilirken, ülkede döviz darboğazı çekiliyor, yurtdışından yeni makineler getirebilmek için başkent Ankara'da çalınmadık kapı bırakılmıyordu.

Bütün bu sıkıntılara rağmen, Ülker bisküvileri, "pencereli" kutuların içinde tüketicilere ulaşıyor, bu ürünlerin tadını keşfedenler, onu bırakmak istemiyordu.

Bakkal dükkânlarını süsleyen bu pencereli bisküvi kutularının hikâyesini de, ayrıntılı bir şekilde yine Selçuk Berksan anlatıyor:

> Bisküvilerin konulduğu teneke kutular için fabrika sahasında büyük bir teneke atölyesi yapılmıştı. Bu atölyede bir yandan yeni kutu imal ediliyor, bir yandan da bayilerden gelen boş tenekelerin tamiratıyla uğraşılıyordu.
>
> Teneke kutu tamiri, çok önemli bir işti. Çünkü o dönemin tek ambalajı, teneke kutulardı. Tabii o yıllarda karton koli filan yoktu. Teneke kutular imal edildikten sonra, altına da el presi ile "dara"sı [boş kutunun ağırlığı] yazılırdı.
>
> Aynı parti tenekeden yapılan kutular, ağırlık olarak eşdeğerdi. Çocukluğumda gider, teneke atölyesinde oynardım. O

günleri hatırlıyorum, bu kutuların boş ağırlığı 650 gram civarındaydı.

Teneke, ithal malıydı. Bu kutular için şablon yapılmıştı. Şablonlar, teneke levhanın üzerine konulur, o da ayak presiyle kesilirdi. Yani, ayakla kesilen tenekeler elle bükülür, kenarına demir çevrilir, kapağına da cam yerleştirilirdi. Bu, başlı başına bir işti.

Teneke ve cam kapağın altına yerleştirilmiş bisküvilerin, o dönemin satış pazarlamasında çok önemli bir yeri vardı. Bayilere mal verilirken, cam kapaklı tenekenin fiyatı da ilave edilirdi.

Bisküviler, Alman malı fırınlardan çıktıktan sonra, raflı arabalarda soğutulur, ardından da kız işçiler tarafından teneke kutulara yerleştirilirdi. Bu işleri yapan kızlar, çok eğitimliydi. Soğutulmuş tavayı önüne çeken bir işçi, önce elindeki demirle tavaya vurur, metale yapışmış olan bisküvileri zıplatır, ardından da onları hızlı bir şekilde toplayarak, tenekelere yerleştirirdi. Tüm bu işlemler sırasında, maharetli kızların el ve parmak hareketlerini takip etmekte güçlük çekilirdi.

Bisküvilerin teneke kutulara yerleştirilmesi sırasında bir de ürünün teneke ile temasını kesmek için yağlı kâğıtlar kullanılırdı. Ürünlerin yerleştirilmesi tamamlandıktan sonra, üç-dört örnek bisküvi ayrı bir kâğıt arasında, kutunun en üstüne yerleştirilirdi.

Demek ki, paketleme işini genç kızlar yapar, etiketleme işi de erkeklere düşerdi. Bundan sonra sıra, tartma işine gelirdi. Bisküvi kutularını tartmak için çift kefeli, ağırlıklı teraziler kullanılırdı. Tartma işinde çalışacak elemanların asgari lise mezunu olması şartı aranırdı. Amcam Sabri Bey, bir yandan makinelerle uğraşır, bir yandan da etiketleme sistemini kurma gayreti içinde olurdu. Bütün bu işler yapılırken, hızlı üretim amaçlanırdı.

"Sabri Amcam, Alman malı fırının bir benzerini yaptı"

Ülker, Surdışı'na çıktıktan sonra, kelimenin tam anlamıyla atılım üstüne atılım yapmaya başladı. Asım Ülker, baştan beri Ülker'in vatan sathında pazarlamasıyla, Sabri Ülker ise üretimiyle meşguldü.

Büyümede hız kesmemek için bir yandan kısıtlı imkânlarla Avrupa ülkelerinden makineler ithal edilirken, bir yandan da diplomasız mühendis Sabri Ülker tarafından o makinelerin bir benze-

ri yerli olarak imal ediliyordu. Ancak, o imalatın içine "cinler ve şeytanlar"ın karıştığını zannedenler de vardı.

Selçuk Ülker, o sahneleri de izledi. Şimdi yine, Selçuk Ülker'in anılarına dönelim:

> Ülker'in yeni fabrikasında ürünlerin sevkıyatı için alınan ilk kamyonu bugün gibi hatırlıyorum. Markası Ford idi, ama "Ford Rur" diye yazıyordu. Babam, şoförle birlikte kamyona biner, sefere çıkardı. Böyle bir sefere ben de katılmıştım.
>
> Sabah kamyon yüklendi, öğlene doğru yola çıktık. Akşam saatlerinde Bolu Dağı'nın tepesindeydik. O yıllarda, Ankara-İstanbul karayolu, daracıktı. Dağlık alanda iki kamyon karşılaşırsa, yan yana geçmeleri mümkün değildi. Onun için kamyonların karşılaşma anında, biri bekler, diğeri de manevrayla geçerdi.
>
> Bu anlattığım yıllarda, "Arı", "Besler", "Lüks İdeal" ve "Haylayf" markalı ürünler, Ülker'in rakibiydi. Bu arada bir de yabancı bir marka vardı. Arı ve Besler dışındaki ürünlerin sahipleri ise, gayrimüslim kişilerdi.
>
> Fabrikaya Alman malı fırının kurulmasıyla birlikte, Ülker büyük atılım yaptı. Bir anda büyüdü. Ardından da amcam, bir başka teşebbüse geçti. Almanya'dan ithal edilen fırının aynısını bir Ermeni usta ve yanlarındaki iki çırakla birlikte imal etti.
>
> Hatırlıyorum; fırında kullanılan zincirin perçinlerini elle döverek yaptılar. Ermeni usta, o günlerde "Gece rüyamda bile zincir görüyorum" diyordu. Usta, işi bitirdikten sonra ortaya çıkan eseri, "Evladiyelik" diye niteledi.
>
> Amcamların yaptığı fırın, bir kopyaydı. Orijinali daha önceden kurulmuş, çalışıyordu. Yeni fırını yaparken, orijinali parça parça söküp incelemedikleri için, deneme-yanılma yöntemiyle hareket ediyorlardı.
>
> Fırın bitmiş, çalışmaya başlamıştı. Bir de ne görsünler; fırın durduğu yerde hareket ediyor. Ermeni usta da, "Cinler şeytanlar geldi" diyerek, haç çıkarmaya başlamıştı. Meseleyi yine amcam çözdü. Meğer, fırın imal edilirken, genleşme hesaplanmamış. Sonra düzeltildi. Ama bütün bunlar zaman aldı.
>
> İşte bu fırınların sayısı, bir süre sonra 6'ya çıktı. Kapasite ise, fırın sayısından daha fazla arttı. Çünkü yeni imal edilen fırınların kapasitesi yüksekti. Amcamın, Ülker bünyesinde kurmuş bulunduğu mühendislik, paketleme ve teneke kutu sistemi, hep devam etti...

“Alman makinelerin dilini öğrenmek zorunda kaldım”

Yeğen Selçuk Berksan, 60’lı yılların başında İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi öğrencisiydi. Bir yandan öğrenimini sürdürürken, bir yandan da amcası Sabri Bey’in asistanlığını yapıyordu.

Amca-yeğen, birlikte Almanya’ya gidiyor, o fuar senin bu fuar benim diyerek, bisküvi makinesi arıyordu. Sabri Bey, adeta doğuştan mühendisti. Selçuk Berksan ise, bu işin okulundaydı.

İş hayatı, Selçuk Berksan’a ikinci bir okul kapısı daha açacaktı. Bu okul, sınırların ötesinde, hatta Avrupa’nın orta yerindeydi.

Bakalım, Selçuk Berksan, niçin o okula gitmiş:

> Ülker Grubu’nun 1960’lı yıllarda atılımları devam edecekti. 50’li yıllarda olduğu gibi, bu dönemde de ülke, döviz darboğazı yaşanıyordu. Hatırladığım kadarıyla 1961 veya 1962 yılında fabrikaya 250 bin dolarlık ithal makine getirmek için döviz tahsisi alınmıştı.
>
> Bu işleri takip etmek amacıyla Kadri Karaca isminde, yabancı dil bilen, emekli bir kurmay subay da kadroya alındı. Amcam, Kadri Bey’le birlikte Almanya’nın Düsseldorf kentindeki Interpak Fuarı’na gittiler. 250 bin dolarlık makine alabilmek için arayışa geçtiler. “Bu döviz tahsisiyle ne kadar makine alabiliriz?” diye araştırmalara başladılar.
>
> Amcamlarım makine arayışı, Almanya’nın yanı sıra İngiltere’de de sürdü. O yıllarda, İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi ikinci sınıf öğrencisiydim. Hiç unutmuyorum, bir gün amcam bana Avrupa’daki makinelerle ilgili tespitlerini anlattı, ardından da, “Selçuk, biz bu makineleri Türkiye’de yapabilir miyiz?” dedi. Ben de, kendisine, “Bir kısmını getirebilirsek, bir kısmını da yaparız” cevabını verdim.
>
> Artık, karar aşamasına gelinmişti. Almanya’daki Hecrona firmasına biri büyük, biri küçük, iki fırın siparişi verildi. Bunlardan küçük olanı çelik bantlı, büyüğü ise tel bantlıydı. Amcam, mühendis kafasını çalıştırarak alımları yaptı. Bu alışverişi yaparken de Almanya’daki fabrikaları köşe bucak gezdi. Bu, aynı zamanda bir inceleme gezisiydi.
>
> Amcam, fırınları alırken bir şart koşmuş. “Ben bir elemanımı göndereceğim, eğiteceksiniz” demiş. Onlar da kabul etmişler. Bu görev bana düştü. Almanya’ya gittim. Eğitime başladım. İngilizce biliyordum ama Almancadan bihaberdim. Goet-

he Enstitüsü'ne yazıldım, kısa zamanda çat pat Almanca öğrendim. Bu arada Alman teknisyenlerle çok iyi dostluk ilişkisi kurdum. İşi öğrendim, Türkiye'ye döndüm.

Amcam, bu alışverişin yanı sıra yine aynı fuardan iki adet ambalaj makinesi aldı. Bunlar, Türkiye için büyük bir yenilikti. Ambalaj makinelerini kurmak amacıyla İstanbul'a gelen Heinz Gomez adındaki Alman montöre, Ataköy'de bir ev kiraladık. Bir sene kendisiyle çalıştık.

Alman montörün yanında makinelerin bütün püf noktalarını öğrendim. Bu arada, amcamın üzerinden teknik yükü de aldım. Amcam, benim bu çalışmam karşısında ticari işlere yöneldi.

Sabri Bey, bütün mesaisini Topkapı'ya ayırmaya başladı. Babam ise, Eminönü Tahtakale Caddesi'ndeki Küçük Attar Han'da çalışmalarını sürdürdü. İleriki yıllarda da Tahtakale'den Eminönü'ndeki Ahenk Han'a geçildi. Yeni şirket merkezinin adresi ise şöyleydi:

"Ahenk Han, Hal Karşısı, Eminönü - İstanbul"

"Akşama babacığım, unutma Ülker getir..."

Ülker, kısa sürede yediden yetmişe herkesin beğendiği, iştahla yediği bir ürün oldu. Onu, çocuklar da çok sevmişti, büyükler de... Özellikle, çay saatlerinin vazgeçilmezi haline gelmişti.

1950'lerde Türkiye, televizyonla henüz tanışmamıştı. Gözümüz, gazete sayfalarında gezinirken, kulağımız da, Ankara ve İstanbul radyolarının yayınlarındaki mesajları dinliyordu. Bir süre sonra devreye, sinemalarda film arası gösterilen reklamlar da girecekti.

Ülker kardeşler, kitle iletişim araçlarının önemini yıllar önce keşfetmişti. Hatta o kadar ki, İkinci Dünya Savaşı ortamında dahi, ürünlerini Ankaralılara duyurabilmek için *Ulus* gazetesine reklamlarını vermişlerdi. O dönemdeki ürünlerinin adı "Besler"di. Ama artık kendi ürünlerini yeni bir markayla imal ediyor ve onu pazarlamaya çalışıyorlardı.

1957-1960 yılları arasında fabrikalarını inşa edip, Almanya'dan modern makineler getiren Ülker firması, kısa sürede sektörün ilk sırasına oturmayı başardı. Şimdi sıra, yoğun reklam kampanyasına gelmişti.

Ülker, yurt sathında sesini duyurmak ve varlığını hissettirmek için radyo mikrofonları ve gazete sayfaları ile sinema perdelerini

kullanmaya karar verdi. Kamuoyunun huzuruna net mesajlarla çıkılacaktı. Reklamda hedef kitle ise, genellikle orta halli ve orta kültürlü insanlardı.

O yıllarda İstanbul'da belli başlı iki radyo reklam ajansı bulunuyordu. Bunlar; Faruk Yener ile Tarık Gürcan'ın ortak oldukları "Anten Reklam" ve Faruk Genç'in sahibi bulunduğu "Televizyon Reklam"dı.

Türkiye'de henüz televizyon yayınları başlamamıştı, ama geleceği gören bir ajans sahibi, firmasına "Televizyon Reklam" adını vermişti.

Ülker'in radyo tanıtım kampanyası için iki reklam ajansı da devreye girdi. Yurt çapında etkili bir mesajın verilmesi hedefleniyordu. Bu da, cıngılla[42] yapılacaktı.

Cıngılda yer alan metin, özenle seçildi. Metnin söz yazarı Nuri Gamsız, bestecisi ise Süheyl Denizci idi.

Bir yandan cıngıllar radyolarda yayınlanırken, bir yandan da gazete sayfalarında Ülker reklamlarına yer verilecekti.

1960'lardan itibaren Ülker'le özdeşleşen, aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen, hafızalardan asla silinmeyen o reklam metni hem kısacık hem sıcacıktı. Evlat, babadan oyuncak değil, ama tadına doyamadığı bisküvisini bekliyordu:

"Akşama babacığım, unutma, Ülker getir..."

1950-1960 yılları arasında yaşanan olaylar

Türkiye, 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti iktidarı dönemini yaşadı. Bu dönemde ülke, siyasal, sosyal ve ekonomik alanda önemli değişikliklere sahne oldu.

DP, art arda üç seçim kazandı. Ancak, karşısında sert bir CHP muhalefeti buldu. "Devletçi ekonomi"den, "karma ekonomi"ye geçilirken, Osmanlı'dan kalma Düyun-u Umumiye borçlarının son taksidi de ödendi.

Dönemin sonunda ise, Başbakan Adnan Menderes, Kıbrıs Antlaşması'nı imzalamak için İngiltere'ye giderken, Londra yakınlarında bir uçak kazası geçirdi. Türk Silahlı Kuvvetleri bu feci kazadan 15 ay sonra ülke yönetimine el koydu.

Şimdi, Türkiye'de siyasal ve sosyal değişimlere yol açan bu fırtınalı on yılın önemli olaylarını hatırlayalım:

42. Cıngıl: Radyolarda reklam amacıyla yayınlanan özel müzik parçası.

- **8 Mart 1950** – Türkiye Ticaret Odaları ve Borsaları Birliği'nin 5590 Sayılı Kuruluş Kanunu, TBMM'de kabul edildi.



- ***14 Mayıs 1950** – Milletvekili genel seçimleri yapıldı; henüz 4 yaşındaki Demokrat Parti, 408 milletvekili kazanarak, iktidar oldu. CHP 69, MP 1 ve Bağımsızlar 9 sandalye elde etti.*

- **22 Mayıs 1950** – TBMM, eski başbakanlardan, DP Genel Başkanı ve Bursa Milletvekili Celal Bayar'ı Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. Cumhurbaşkanlığına seçti. Yeni cumhurbaşkanı da, DP Aydın Milletvekili Adnan Menderes'i, hükümeti kurmakla görevlendirdi.

- **16 Haziran 1950** – Türkçe ezanın, eskiden olduğu gibi Arapça okunmasına ilişkin kanun, TBMM'de kabul edildi.

- **25 Temmuz 1950** – Türkiye, Kore Savaşı'yla ilgili Birleşmiş Milletler kararını onayladı ve ABD önderliğinde oluşacak Birleşik Komutanlık'a asker göndermeyi kabul etti. Bakanlar Kurulu da BM Güvenlik Konseyi'nin talebi üzerine Kore'ye 4500 kişiden oluşan bir askeri birlik göndermeye karar verdi. 500 kişilik ilk kafile, 20 Eylül 1950'de İskenderun Limanı'ndan askeri bir gemiyle Kore'ye hareket edecekti.

- **21 Eylül 1951** – Türkiye'nin NATO'ya üyeliği kabul edildi.

- **5 Şubat 1952** – Aralarında Sabri Ülker'in de bulunduğu 750 işadamı, İstanbul Sanayi Odası'nı kurdu.

- **10 Kasım 1953** – Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün 15 yıldan beri Ankara'daki Etnografya Müzesi'nde bulunan naaşı, törenle Anıtkabir'e nakledildi.
- **2 Mayıs 1954** – Milletvekili genel seçimleri yapıldı; DP 502, CHP 31, CMP 5 ve Bağımsızlar da 3 milletvekilliği kazandı.
- **25 Mayıs 1954** – Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan dış borçların son taksiti de ödendi. İmparatorluk, ilk dış borçlanmasını Kırım Savaşı'na finansman bulabilmek için 1854 yılında Batı Avrupa ülkelerinden yapmıştı. Bu borçlanmadan sonra, 20 yıl boyunca 15 ayrı borçlanma daha gerçekleşti ve toplam borç miktarı 239 milyon lirayı buldu.

  Osmanlı İdaresi, zamanla hem anaparayı, hem de faizini ödeyemez hale gelince, moratoryum (erteleme) ilan etti. Osmanlılar, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'yla (93 Harbi) birlikte, aldığı dış borçların yanı sıra, Galata bankerlerinden temin ettikleri iç borçları da ödeyemeyeceklerini açıkladılar.

  Osmanlı'nın dış borçlarını denetlemek amacıyla, "Düyun-u Umumiye İdaresi" kuruldu. İdare'nin merkezi de, daha sonra İstanbul Erkek Lisesi'nin faaliyet göstereceği tarihi binaydı.[43]
- **10 Mart 1955** – Şekerli maddeler üreticilerinin şeker stoku yaparak, halka tahsis edilen miktardan kaçırdıkları belirlendiğinden, nüfus başına ayda bir kilo şeker tahsis edildi.
- **1 Şubat 1956** – Türkiye'nin dış borçlarının 3 milyar 50 milyon TL, dış ticaret açığının da 504 milyon TL olduğu açıklandı.
- **9 Nisan 1956** – ABD, Türkiye'ye 40 yıl vade ile 25 milyon dolar kredi açtı.
- **27 Ekim 1957** – Milletvekili genel seçimleri yapıldı. DP 424, CHP 178, CMP 4, HP (Hürriyet Partisi) 4 sandalye kazandı.
- **2 Ağustos 1958** – Cumhuriyet tarihinin en yüksek orandaki devalüasyonu yapıldı. 1 Amerikan Doları 2,80 TL'den 9 TL'ye çıkarıldı. Devalüasyon oranı, yüzde 221 olarak belirlendi.
- **17 Şubat 1959** – Kıbrıs Antlaşması için İngiltere'ye giden Başbakan Adnan Menderes'in uçağı Londra yakınlarında düştü. Kazada beş uçak mürettebatı ile dokuz yolcu hayatını kaybetti.

43. Mahfi Eğilmez'in "Düyun-u Umumiye" başlıklı makalesi www.mahfiegilmez.com/search?q=dış+borçlar

- **27 Mayıs 1960** – Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke yönetimine el koydu. Başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes olmak üzere, DP iktidarının tüm yöneticileri Ankara'daki Kara Harp Okulu binasında gözaltına alındı.



- ***25 Eylül 1960** – Yassıada'da tutuklu bulunan Üçüncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar, kalmakta olduğu odanın banyosunda, belindeki kemeriyle intihara teşebbüs etti. Bayar, Yassıada'da Ordu Foto Film Merkezi tarafından çekilen "Düşükler Yassıada'da" isimli filmde figüranlık yapmayı içine sindiremediği için, hayatına son vermek istemişti.*

- **29 Eylül 1960** – 7 Ocak 1946'da Celal Bayar başkanlığında kurulan, 14 Mayıs 1950'de de tek başına iktidar olan Demokrat Parti, tüm yöneticileri Yassıada'da tutukluyken, Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından kapatıldı. DP'nin mal varlığı Hazine'ye devredildi.

- **14 Ekim 1960** – Yassıada'da kurulan Yüksek Adalet Divanı, ülkeyi on yıl on üç gün yöneten Demokrat Parti kadrosunu yargılamak üzere göreve başladı. Sanıklar arasında başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Başbakan Adnan Menderes olmak üzere, DP'nin tüm TBMM kadrosu bulunuyordu.

Haseki Hastanesi'nde dünyaya gelen Ali yine aynı hastanede hayata veda ediyor

Güzide-Sabri Ülker çiftinin ikinci evlatları Ali, 1963 yılının Ocak ayında, henüz 9 yaşındayken, yapılan bir tetanos aşısından sonra hayatını kaybetti. Baba, sevgili evladının alnını son defa öperek veda ederken, dudaklarından tek kelime döküldü: "Takdir..."

Osmanlı İmparatorluğu döneminde "Babıâli" denilince, hemen "hükümet merkezi" anlaşılırdı. Cumhuriyet'le birlikte bu semt kimlik değiştirdi; matbuatın [gazete ve dergiler] merkezi oldu. Onun saltanatı da, İstanbul'un yedi tepesine iş kulelerinin yapımıyla birlikte sona erdi.

Babıâli, matbuat merkeziyken, ünlü gazeteci ve yazar Şevket Rado, Türk basınında çığır açan, renkli iki dergi çıkarmıştı. Bunlar; *Hayat* ve *Ses* dergileriydi. O yıllarda dergilerin halk arasındaki adı ise, "mecmua" idi.

Hayat mecmuası sahibi ve yazarı Şevket Rado, dergilerinde sosyal yaşamımızla ilgili çok güzel tespitler yapar, bunları hafta sonlarında da radyo mikrofonlarına taşırdı.

Rado, işte o sohbetlerinden birinde, evlilik ve çoluk çocuk sahibi olma konularını işlerken şunları söylüyordu:

> Evliliğin en güzel tarafı, ne balayında gezip tozmak, ne deniz kenarında mehtap seyretmek, ne de balolarda sabaha kadar baş başa dans edip, keyiften yorgun düşmektir. Onun en güzel tarafı, anne ve baba olmaktır. Çocuk, evlilik hayatına yalnız yeni bir lezzet getirmekle kalmaz, bir kadına "anne" olmanın, bir erkeğe "baba" olmanın mesuliyetini yükler. Bunları yüklediği için evlilik, hayatlarını birleştirmiş olan iki insanı yeni ve çok kuvvetli bir bağla sarar. Eşiniz, eskiden sadece eşinizken, şimdi aynı zamanda çocuğunuzun annesi veya babası olmuştur.
>
> Çocuk, ailenin içine öyle masum, öyle suçsuz bir halde gelmektedir ki, artık eşlerin ilk zamanlarda olduğu gibi kendilerini serbest, istediklerini yapar sanmalarına imkân yoktur.

Evlat sevgisi, o kadar tatlı bir sevgidir ki, eşlerin pek çok kusurları, bu sevginin koyu gölgesinde yavaş yavaş görünmez olur. Bir kadın anne, bir erkek baba olduğu andan itibaren, affetmeyi de, hoş görmeyi de öğrenmeye başlar. İnsan, ancak anne veya baba olduktan sonra, insan olmanın yolunu en açık şekilde görmeye başlayacaktır.[44]

Üç kardeş, pencere önünde hep babalarını beklerdi

Şevket Rado'nun tespitlerinde olduğu gibi, hikâyemizin kahramanları Güzide ve Sabri Ülker çifti, 1950 yılının 14 Ağustos günü ilk evlatları Ahsen'in, 1959 yılının 21 Mart günü de üçüncü evlatları Murat'ın sağlık içinde dünyaya gelmesinden çok büyük mutluluk ve huzur duymuşlardı. Ancak, 28 Ekim 1954 tarihinde kavuştukları ikinci evlatları Ali'nin yaşadıkları, onları fazlaca üzmüştü.

Ali'nin sağlığına kavuşması ve ailenin üzüntüden kurtulabilmesi için, başvurulacak en iyi ilaç "zaman"dı. Zaman, iyi kullanıldı. Sütanneden hastaneye termos içinde sütler taşındı. Böylece, kasvetli günler de geride kaldı.

Ali, doğumuyla birlikte baş gösteren sağlık problemlerinden kurtulup, normal hayatına kavuşmuştu. Genç anne ve baba, çocuklarının üzerine titriyor, onları en iyi şekilde yetiştirebilmek için olağanüstü çaba harcıyordu.

Günlük hayatta anne-baba-çocuk üçgeninde yaşanan mücadeleye,[45] bu aile yuvasında rastlanmıyordu. Çünkü hem anne hem de baba, çocuklarına karşı adeta bir psikolog titizliği içinde davranıyordu. Evde, sevgi ve hoşgörü hâkimdi.

Üç kardeş çocukluklarını yaşarken, babalarının işten eve gelişini birlikte ve dört gözle beklerlerdi. Hava karardığı zaman, çocuklar babalarının gelişini fark etmekte de güçlük çekmezdi. Çünkü babaları, arabasını evlerinin karşısına park eder, farlarını da peş peşe yakar ve söndürürdü. Farların ışığı evin içine yansıyınca, üç kardeş pencerenin önüne dizilir, babalarına el sallarlardı. Ama 1963 yılının Ocak ayında o insanı kahreden kara gününde, akşam vakti, pencere önünde sadece iki kardeş vardı. Acaba üçüncü kardeş neredeydi?

Şimdi, abla Ahsen Özokur'dan, bu sorunun cevabını alalım:

44. *Hayat Böyledir*, Şevket Rado, s. 106-117, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1966.

45. *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, Prof. Dr. Haluk Yavuzer, 24. baskı, s. 24, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.



Yıl 1962. Ülker kardeşlerin fotoğrafları çekilirken Ali gülümsüyor, Murat ise yüzünü, şapkasının arkasına saklıyordu.

Annem, babam ve biz üç kardeş, Hamdullah Suphi Tanrıöver konağının hemen yanı başındaki yeni evimizde, mutlu ve huzurlu bir hayat sürdürüyorduk. Kardeşim Ali'nin doğumundan itibaren başlayan sağlık problemleri de sona ermiş, yaşının icabı olan fiziki vücut yapısına da henüz kavuşabilmişti.

1963 yılının Ocak ayında, İstanbul ve Trakya bölgesi, kış mevsimini çok ağır meteorolojik şartlarda karşıladı. O kadar ki, özellikle Trakya bölgesinde yoğun kar yağışı sebebiyle hayat adeta durdu. Aynı şekilde İstanbul şehri de felç olmuştu. Adı gibi kara olan bu kışta, ilk kara haber, Trakya'dan geldi. İstanbul'dan görevle bölgeye giden iki gazetecinin içinde bulunduğu araç, kar fırtınasına yakalanmış, bu olay sırasında gazeteciler, otomobillerini kullanan şoförleriyle birlikte hayatını kaybetmişti.

İstanbul'da, şehir içi yolları, buzdan yürünemez haldeydi. Taşıtlar, güçlükle ilerliyordu. Karadeniz'den Marmara'ya doğru buz parçalarının sürüklendiği söylenmekteydi. Bilemiyorum, bu bir şehir efsanesi miydi?[46]

İklim şartlarının hayatı yoğun olarak etkilediği o günlerde,

46. 1963 yılının Ocak ayında İstanbul kışa yenik düştü. Şehir içi ve şehirlerarası kara ve demiryolu ulaşımı yapılamayacak hale geldi. Bu büyük kentte, 9 yıl önce, 25 Şubat 1954 Perşembe günü, Karadeniz'den gelip, Boğaz'dan Marmara'ya doğru yol alan buz kütleleri, İstanbulluları korkutmuştu. 1963 Ocak ayında da, insanları yine aynı korku sardı.



Hürriyet

Dün Boğaz'ı yaya geçmek kabil oldu!

Arap âlemi yine karıştı



Hürriyet

Çatalca'da kara saplanan trenlere gidiyorlardı...

Üç arkadaşımız donarak öldü

Üçü de vazifeleri uğruna genç yaşta hayata veda ettiler

Şehit olan üç arkadaşımızın cenazeleri yarın kaldırılıyor

Yaz saati ekim sonuna kadar tatbik edilecek

İstanbul, Cumhuriyet döneminde dört büyük kış yaşadı. 1929'daki ilk kara kış, tam 75 gün devam etti. 1954 yılının 25 Şubat günü ise Boğaz buz tuttu. İnsanlar, Asya'dan Avrupa'ya deniz üzerinden yürüyerek geçti (solda). 1963 kışı ise, Balkanlar'dan gelip, İstanbul'da iki ay kaldı (sağda). 1987'nin Şubat ayında erken baharın ardından gelen kış ise tam 20 gün sürdü.

Ali, çocukluğunu yaşadığı için, kar ve kışa hiç aldırış etmiyordu. Sağlığına kavuşmuş, ele avuca sığmayan, çok hareketli bir çocuk olmuştu. Oturduğumuz aile apartmanındaki dairemizin bir alt katı da amcam Asım Beylere aitti.

İşte o kış kıyamet günlerinden birinde, Ali, evimizden çıkıp alt kattaki amcamların zilini çalmış. Zil sesini işiten yengem, dış kapı otomatiğine basmış. Ardından da, daire kapısını açıp, kardeşimle karşılaşınca, "Ali, burada mıydın? Ben de apartman kapısının zili çaldı zannettim" demiş.

Ali, otomatikle açılan apartman kapısını kapatmak üzere aşağıya inmiş. Bu sırada, bizim kapının önünden annesiyle birlikte geçmekte olan bir arkadaşını görmüş. Ona kartopu yapıp atarken ayağı kaymış ve kapı önünde paspas görevi yapan demir ızgaranın üzerine düşmüş.

Kardeşim, üzgün bir halde yukarı geldi. Kendisine sarıldım ve içeri aldım. Baktım, elbisem kan olmuştu. "Ali, ne oldu sana?" diye sordum. Olmaz ama, amcamın oğlu Faruk'la oynarken acaba bir şeye mi kırıldı diye düşündüm. Ali, düştüğünü, başını demire çarptığını söyledi.

Ali'nin bu durumu karşısında, annem hemen babamı tele-

fonla arayarak haberdar etti ve "Ne yapalım?" dedi. Babam, zaman zaman sağlık problemimiz olunca, evimize, bizleri muayeneye gelen doktorun çağrılmasını istedi. Söz konusu doktor, evimize yakın oturuyordu.

Bu olayda babam, herhalde kararı doktora bırakmıştı. Aslında, bizim elimizde küçük bir kesik olsa hemen ilgilenirdi. Fakat telefonda anneme biraz soğuk cevap vermiş. Annem, bu tavrının üstünde durmadı. Çağırdığımız doktor geldi. Bu sırada Ali, kanepeden koltuğa, koltuktan kanepeye sürekli zıplayarak doktora tepki göstermeye başladı. Tepki gösterirken de, "İğne olmak istemiyorum, ölmek istemiyorum" diye ağlıyordu. Çocuklar her zaman iğneden korkar, ama Ali'nin bu sözleri, daha sonra çok dikkatimizi çekecekti.

Anneannem Sabiha Hanım ile dedem Muharrem Bey de o sırada bizde bulunuyordu. Doktor, Ali'yi kanepeye yatırdı, şöyle bir muayene etti, ardından da "Her ihtimale karşı tetanos[47] aşısı yapalım" dedi.

O anı hiç unutmuyorum. Koltuğun kenarında oturuyordum. Doktorun bu sözleri üzerine itiraz ederek, şunları söyledim:

"Ama doktor bey, okullarda difteri, boğmaca, tetanos karma aşısı yapılıyor."

Doktor, ısrarını sürdürdü ve "Tetanos aşısı gerekir" dedi. Tabii biz doktor değiliz...

Doktorun, Ali'ye aşı yapmasıyla birlikte, çocuk şişmeye başladı. Hem şişiyor hem de ağlıyordu. Bu arada Ali'nin hiç unutamadığım şu feryadını işittim:

"Yanıyorum, su getirin!.."

Mutfağa koşup Ali'ye bir bardak suyu yetiştirmeye çalışırken, doktor çocuğu kaptığı gibi götürdü. Saat, akşam tam 7'ydi.

Doktorun arkasından annem, anneannem ve dedem de toparlanıp gittiler. Doktorun Haseki Hastanesi'ne gittiğini düşünmüş olacaklar ki, onlar da oraya yönelmişler.

Rahmetli Dr. Nadir Hatemi [Prof. Dr., Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Mütehassısı] oradaymış. Ali için, "Hastaneye getirildiği zaman çocuk vefat etmişti, yapacak bir şey yok" demiş.

Kardeşim Murat'la biz evdeydik. Biraz sonra babam geldi. O dönemin normal İstanbul manzaralarından birini daha yaşıyor-

47. Tetanos; Fransızca kökenli bir hastalık ismi. İnsan ve hayvan vücuduna açık yaralardan giren, genellikle toprakta, gübrede yaşayan bir basilin yol açtığı, kasların sürekli ağrılı kasılmasıyla kendini gösteren bu ateşli ve tehlikeli hastalığa, halk dilinde "kazıklı humma" da deniliyor.



Oruç Gazi İlkokulu öğrencilerinden Ali Ülker, bir ders anında...

duk. Sık sık şehir cereyanları kesilirdi. Babam gelmiş, arabasını park etmiş, farlarını yakıp söndürüyordu. Hemen camın önüne koştum, pencereyi açıp bağırdım:

"Babacığım, Ali'yi hastaneye götürdüler..."

Babam, tekrar arabasını çalıştırdı ve yola koyuldu. Herhalde o da hastaneye gidiyordu.

Biraz sonra annem, babam, anneannem ve dedem eve döndüler. Elektrikler hâlâ gelmemişti. Babamların geldiğini fark edince, o karanlıkta, dört kat merdiveni koşarak indim. Baktım, annem girişteki tırabzana [merdiven korkuluğu] tutunmuş, öyle duruyordu. Apartmandaki asansör çalışmıyordu, merdivenle çıkacaklardı. Annem, tırabzandan destek alıyordu, ama anneannem, dedem ve babam oracıkta oturuyorlardı. Hallerini görünce, şaşırıp kaldım ve anneme "Ali nerede?" diye sordum. "Bu gece hastanede kalacak" dedi.

Annemin bu cevabı üzerine, herhalde kendisine karşı hayatım boyunca tek ve en büyük kötülüğü yaptım; "Sen ne biçim annesin, niçin yanında kalmadın!" diye tavır koydum. Ama kapının girişinden, dört kat merdivenleri nasıl çıktığımızı o gün bugün hiç hatırlamıyorum.

Bu olayda hiç ağlayamadım ve hâlâ da ağlayamam. Her gün akşam olduğunda, saate tam 7'de baktıysam, daima içim burkulur.

Evet, o gün bugün ağlayamadığım için, göz doktoruna muayeneye gittiğimde, gözyaşı kanallarımda bir problem olup olmadığını sordum; "Açık" dedi.

Evet, ben, dıştan ağlayamam... İçim ağlar...

Ali'yi kaybettiğimiz akşam, evimiz bir anda dolmuştu. Babam, Murat'la beni kucaklayıp, yatak odasına götürdü ve büyük tuvalet aynasının karşısında "Hiç olmazsa, siz varsınız" demişti. Aynadaki o görüntümüz, hiç gözümün önünden gitmez.

"Muharrem Dedem, Ali'nin üzüntüsünden vefat etti"

Ali Ülker'in, yanlış bir iğneyle yaşadığı ve ailesine yaşattığı o yürek parçalayan olay, dedesi Muharrem İman ile anneannesi Sabiha Hanım'ın gözleri önünde cereyan etmişti.

Herkes perişandı. Allah'a sığınıyorlardı. Dede, çok inançlı biriydi. Ancak, torununun çırpınışını görmek, kendisini canevinden vurmuştu. Muharrem Efendi, bir süre sonra yatağa düştü.

Sonra... Torunuyla buluştu.

Trajedinin tanığı Ahsen Özokur anlatıyor:

Ölümler bazen insanları yaklaştırır, bazen de ayırmaya kadar götürür. Anneciğim, Ali'nin vefatında çok büyük bir sabır gösterdi. Bir koltuğa oturur, hiç konuşmazdı. Baş sağlığına gelen misafirlerimiz şok halindeyken, annem hiç tepki vermezdi.

Bir ara, babamın annemle yapmış olduğu bir konuşmaya şahit oldum. O konuşma sırasında babam, anneme, "Ali'nin başına gelen hadise sırasında, fazla ilgilenemedim. Çünkü o sırada, mal sevkıyatı yapan bir kamyonumuz, yolda devrilmişti. Şoförün akıbeti hakkında da bilgi alamıyordum" demişti.

Annem, babamı, hiç tepki vermeden sükûnetle dinlemiş, sadece, "Takdir böyleymiş" demişti.

Ali kardeşimin vefatından sonra babacığım, bir hafta eve kapandı, çok çok üzüldü ve kendini hiç affedemedi.

Dedem de anneannem de, bu sıkıntılı günlerimizde bizde kalıyorlardı. Çok muhterem bir kişi olan dedem, babamın evdeki halini yakından takip etti. Babam, yemeden içmeden kesilmişti. Bu durum karşısında dedem, babama şöyle bir nasihatte bulundu:

"Bak oğlum, Allah verdi, Allah aldı. Hepimiz çok üzüldük. Çocuğun o durumu karşısında sen ne yapabilirdin ki? Bundan sonra yapacağın tek bir şey var. Çok çalışmak, çok vermek... Bir başkasını yapamazsın ki... Çok çalışacaksın, oğlun için harcayacaksın."

Dedemin bu telkinlerinden bir müddet sonra, babam tekrar

işine döndü ve elhamdülillah büyük bir şevkle çalışmasına devam etti.

İşte, babamın durumu böyleydi. Şimdi gelelim, dedeme...

Dedem Muharrem Bey, Ali kardeşimin vefatına çok üzüldü. Kendisi, hem midesinden rahatsızdı, hem de şeker hastasıydı. Ali'nin üzüntüsü onu yıktı. Kısa bir süre sonra da vefat etti.

* * *

Biz, çok neşeli bir aileydik. Ta ki, kardeşim Ali'yi kaybedene kadar... Ali vefat ettiğinde, ben 12-13 yaşlarındaydım. Çocukluğumun ilk dönemlerinde babam çok neşeliydi. Eve gelir gelmez, pikaba hemen bir plak koyardı. O yıllarda "taş plak" dediğimiz plaklar vardı. Babam, müziği çok severdi. O kadar ki, yemeğimizi yerken dahi hep birlikte müzik dinlerdik. Ancak, kardeşimin vefatından sonra hava çok değişti. Babam, sadece haberler için radyoyu açar oldu. Annem ise, saatlerce koltuğunda oturur ve orada dalar giderdi.

Annemin ve babamın halini görünce kendimi vazifeli hissettim. Murat, henüz çok küçüktü. Onun yapabileceği bir şey yoktu. Önce annemi ve babamı o üzüntülü havadan biraz kurtarmayı denedim. Zannediyorum, muvaffak da oldum.

Annem, yaşanılan bu büyük acıdan dolayı yastaydı. Psikolojisi zayıflamıştı. Bu durum karşısında babamla dayanışma içine girdik. Her şeyi annemden saklamaya başladık. En ufak bir üzüntü kaynağını dahi, "Annem duymasın, ona söylemeyelim" diye kendisinden sakladık.

Murat Ülker: "Dede evinde de, baba evinde de yas vardı..."

Murat Ülker, kendisinden beş yaş büyük olan Ali Ağabeyini hayal meyal hatırlıyor; ancak hafızasında, vefatıyla ilgili bir iz yok. Çocukluk yıllarıyla ilgili tespiti ise, sadece evdeki yas havası:

Babamın, "Hakkı" adında bir ağabeyi varmış. Genç yaşta vefat etmiş. Babam, zaman zaman Hakkı Amca'yı anarken, üzüntüsünü dile getirirdi. Benim için de öyle ya... Evde, ağabeyim Ali'nin vefatıyla oluşan üzüntüyü hep yaşadık ve yaşıyoruz. Rahmetliyi hatırlıyorum, ama vefatını hatırlamıyorum. O sırada herhalde 4 yaş civarındaydım.

Belli bir yaşa geldikten sonra, bizim evde bir yerlerde muha-



Henüz 9 yaşındayken ebedi yolculuğa çıkan Ali Ülker, vefatından yaklaşık altı ay önce annesi, babası ve kardeşleriyle Ege'ye gitmiş, bu arada tarihi kalıntılarla tanışmıştı.

faza altına alınmış radyo ve pikap keşfettim. "Meğer, bunlar da bizim evde varmış" dedim. Radyoyu da, pikabı da dolaba kaldırmışlar. Kapağını hiç açmamışlar. Bize de bu cihazların olduğunu söylememişlerdi. Ağabeyim Ali'nin yası nedeniyle evimizde radyo dinlemez, plak çalmazlarmış.

Bu cihazları bulduktan sonra, çocukluk bu ya, ablamla birlikte kaçak kaçak pikaba plak koyar, dinler ve eğlenirdik. Sonra annem ve babam eve gelmeden, yerine koyardık. Gerçi babam, özellikle arabayla çıktığımız seyahatlerde arada bir şarkı ve türkü söylerdi, ama evde radyoyu açıp bir şarkı dinlediklerini görmedim.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim; Ali Ağabeyimin vefatı, annemi ve babamı hayattan soğutmuş. Bu olaydan sonra, kimsenin kapısını çalmamışlar. Zaten sevgili annem de, hayatı boyunca hep evladının yasıyla yaşadı.

Avni İman: "Ali vefat edince, doktoru vurmaya kalktım"

Ali'nin ani vefatı, Dayı Avni İman'ı da fazlasıyla üzmüş, bu arada doktorun ihmalini öğrenince çileden çıkmıştı. Kontrolsüz bir tavrın içine girmek üzereydi. Her an elinden bir kaza çıkabilirdi.

Aile büyükleri, Avni İman'ın tavrından şüpheleniyor, kendisini teskine çalışıyordu. Yeğeninin vefatı sırasında henüz 30 yaşlarında olan dayı, aradan yarım asır geçtikten sonra o kasvetli günleri anlatırken, şunları söylüyordu:

Yeğenim Ali, gerek fizik olarak, gerek huy itibariyle, babası Sabri Bey'e çok benzerdi. Bir kış günü kar yağmış, çocuk rahatsızmış. Zaten, boğazından da problemli büyümüştü. Devamlı doktor gözetimi altındaydı. Aşılarını dahi, hep aynı doktor yapardı.

Bilindiği gibi bazı aşıların üzerine tetanos iğnesi yapılmaz. İnsanı öldürür. Doktor, Ali'yi babama tutturmuş. İğne yapıldığı an, çocuk çırpınmaya başlamış. Bunun üzerine doktor, Ali'yi kaptığı gibi hastaneye götürmüş. Ardından da babam ve Sabri Bey hastaneye koşmuşlar, ama çocuk, hastaneye ulaşırken rahmetli olmuş.

Bu acı olaydan ertesi gün haberim oldu. Gittik, çocuğu defnettik. Herhalde 30 küsur yaşlarındayım o zaman. Ali, çok sevdiğim bir yeğenimdi. O kadar hırslandım ki, "Doktoru vuracağım" diye kafama koydum. Ablama, adresini dahi sordum. O da, enişteme söylemiş. Eniştem, beni teskin ederken, "Bunu yaparsan, ne yüzüne bakarım, ne de sana hakkımı helal ederim" dedi.

Tabii, gençliğim var, o anda tahlil edemediğim düşüncelerin içindeyim. Ondan sonra doğan bir çocuğuma "Ali" ismini koyacaktım, ama ablam "yapma" dedi.

Abdullah Şişmanoğlu: "Sabri Bey Ali'nin vefatını, 'takdir' olarak değerlendirdi"

Ülker Ailesi'nin 14 yıllık apartman komşusu ve dostu Abdullah Şişmanoğlu da, ailenin dramını anbean yaşadı. Ali'nin peşinden hastaneye ilk gidenlerdendi. Acı haberi, Haseki Hastanesi'nde görevli bir dostundan aldı. Baba Sabri Ülker de ondan öğrendi:

Hayatımda iki ağabeyim var; bunlardan birincisi Sabri Bey'dir. Kendisi, dünyanın en iyi insanlarından biriydi. Münasebetlerimiz, ailevi dostluk içinde, aynı apartmanda 1974 senesine kadar devam etti. Çocuklarımız, çocuklarıyla kardeş gibi büyüdü. Komşuluk hukukunun yanı sıra adeta akraba gibi olduk. Bu dostane münasebetlerimiz hâlâ devam ediyor.

Şüphesiz, bu aile münasebeti içinde, en büyük sıkıntıyı sevgili evlatları Ali'nin kaybı sırasında yaşadık. Çok hareketli, sevimli bir çocuktu.

Aslında, Sabri Bey'in apartmana giriş çıkışları daima belirli bir düzen içinde geçerdi. Sabahın 6'sında asansör yukarıdan aşağıya iner; biliriz ki, Sabri Bey işine gidiyor. Yine aynı asansör, akşam 6'da yukarı çıkıyor; anlarız ki, Sabri Bey işten geliyor...

Bir gün yemekteyiz. Apartmandaki olağandışı bir hareketlilik üzerine meraklandım ve kapıcı Ahmet Efendi'ye "Hayrola? Bu hareketlilik nedir?" diye sordum. Ahmet Efendi, "Ağabey sorma, doktor geldi, Ali'yi arabasına koydu ve hastaneye götürdü" dedi. Nereye götürdüğünü sordum, "Haseki Hastanesi" cevabını verdi.

Sabri Bey, bu hareketlilik anında evde yoktu. Evet, her gün evinde bulunan kişi yoktu. Ailenin, Horhor semtinde muayenehanesi olan bir doktoru vardı. Ali rahatsızlanınca, durumu Sabri Bey'e bildirmişler, O da "Doktoru çağırın" demiş. Doktor gelmiş, bir iğne yapmış, çocuk komaya girmiş...

Koştum, Haseki Hastanesi'ne gittim. Kapıdan girdim, "Çocuk Kliniği neresi?" diye sordum. Koridorda, "Abdullah, hayrola?" diye bir ses duydum. Karşımda, eski bir dostum vardı. Durumu anlattım. O dostum yüzüme şöyle bir baktıktan sonra, "Abdullah, maalesef..." dedi.

Çocuk Acil'e gittim. Ali, oksijen çadırındaydı.

Baktım, kaskatı...

Acil'deki doktor, hocasını aradı. Ona bir şeyler sordu. Sonra bana döndü, "Yapılacak bir şey yok..." dedi.

Ben hastaneye geleli 5-10 dakika olmuştu ki, Sabri Bey ailesiyle birlikte ulaştı. Kendilerini kapıda karşıladım. Baktı; yüzümden anladı. Doğruca Çocuk Acil'e gitti. Ali'nin gözüne baktı, nefesine baktı, sonra alnından öptü...

Sabri Bey bana dönerek, "Abdullah, alınyazısı, takdir..." dedi. Sonra devam etti: "Senden bir ricam var. Sakın bu çocuk herhangi bir şekilde kullanılmasın!" Sabri Bey, herhalde oğlunun cenazesi üzerinde herhangi bir tıbbi inceleme yapılmasından endişe etmişti. Kendisine, "Merak etme ağabey, ben başındayım" cevabını verdim.

Sabri Bey'in "takdir"e razı olan, kuvvetli bir sinir sistemi vardı. Ağzından, hiç "of" çıkmadı. Evet; inançla, "takdir"e razı oldu. Tabii bütün bu yaşadıklarım, benim için de büyük bir derstir.

Sabri Bey, asla isyankâr olmadı. Ne doktora isyan etti, ne de hadisenin seyrine...

Aile olarak, sabırla bu acıyı atlatmaya çalıştılar, ama yaşananlar, tarif edilemeyecek derecede bir acıydı.

Sabri Bey, doktor için de takibat istemedi. Ali'nin acısı yıllarca devam etti, ama kendisi hiçbir zaman hayattan kopmadı, bedbinliğe düşmedi.

Ahsen Özokur: "İyi ki Murat dünyaya gelmiş..."

Abla Ahsen Özokur, acısını bir teselli ile dindirmeye çalışıyor:

> Annem; Murat'la ikimize, "Bak yavrum, siz, atın iki kulağı gibisiniz..." derdi. Ben de anneme, "Anneciğim, niçin ata benzetiyorsun?" diye sorunca, "Evladım, birbirinizden ayrılmayın. Bak, iki taneciksiniz zaten" cevabını vermişti.
>
> Elhamdülillah, kardeşimle aramızda o gün bugün hiçbir olumsuzluk yaşanmadı, yaşanmaz. İlginçtir, hayatta olmasına en çok sevindiğim insanlardan biri, Murat'tır.
>
> Ali'yle biz, iki kardeştik. Murat ise, sürpriz bir bebekmiş. Annemler önce biraz düşünmüşler, sonra Murat dünyaya geldi. Çok da iyi oldu.
>
> Şimdi şükrediyorum; Murat olmasaydı, Ali de gittikten sonra çok yalnız kalırdım, bu işleri ne yapardım? Çünkü babamın işlerinden vazgeçmek istemezdim. Tek başıma, güç yettiremezdim. Murat, benim için hayatta, her bakımdan büyük bir piyango.

İstanbul'da, 1963 yılının Ocak ayında yaşanan o kasvetli kış, Ülker Ailesi'nin yuvasına bir kor taşıdı. Yıllar boyu sönmeyecek olan o kor, tüm yürekleri dağlayacaktı.

Baba, "Takdir" diyor, dede vefat ediyor, anne ise ömrünce dinmeyecek bir yasa bürünüyordu.

Güzide Hanım, bir yandan yasını tutarken, bir yandan da ebedi yolculuğa uğurladığı evladının ardından, Necip Fazıl'ın şiirleştirdiği şu mısraları mırıldanır gibiydi:

> Kanadın yayılmış, çırpınmak için;
> Bu kış yolculuk var, diyorsa için...

Ahsen Özokur: "Sabri Ülker'in değil babamın kızı olmak, çok güzel bir duygu"

Ahsen Özokur, baba evinde özgür bir ortamda büyüdü. Ailesinden daima hoşgörü ve anlayış gördü. Okulları, Aksaray semtindeydi. Hem okula giderken hem de sokağa çıkarken hiç yalnız olmadı. Çünkü yanında, daima "en yakın arkadaşım ve dostum" dediği babası vardı.

Tarih boyunca ülkeler ve toplumlar, bedenen ve zihnen sağlıklı nesiller yetiştirebilmenin gayreti içinde oldu. O gayret, günümüzde çok daha önem kazandı.

Bilindiği gibi, sağlıklı nesil yetiştirmede, ilk kilometre taşı, şüphesiz çocuğun doğduğu gün dikiliyor. Diğer taşlar da yaşam boyu birbirini izliyor. Bilim dünyası, o ilk kilometre taşını biraz daha gerilere dikerek, "gelişim psikolojisi"ni, çocuğun doğum öncesinden başlatıyor.

Yazar Şevket Rado da, zihnen sağlıklı, topluma yararlı nesillerin yetiştirilmesi için, anne ve babanın evlatlara "iyi örnek" olmasını tavsiye ediyor ve şunları söylüyor:

> Çocuğun yeryüzünde en sevdiği iki varlık, anası ile babasıdır. Dünyada bu kadar ana ve baba varken, çocuğunuzu bunların arasına bırakırsanız, "O zengin", "Bu yakışıklı", "Şu kuvvetli" demez, ne halde olursanız olun, yine sizi seçer ve daima ufak yaştan itibaren bu hareketleriyle sizi taklit etmeye, size benzemeye özenir. Bu yüzden, ona taklit edilmeye layık bir insan gibi görünmeye mecbursunuz.[48]

Evet, yazar Şevket Rado, anne ve babalara, "Çocuklarınıza iyi örnek olun" diyor. Şimdi bakalım, Sabri Ülker, büyük evladı Ahsen Özokur'a ne ölçüde rol model olmuş ve etkilemiş:

> Babama karşı düşkünlüğüm, kendimi bildiğim andan itibaren mevcudiyetini daima korudu. Çocukluk dönemimi yaşarken, sürekli babamın ya dizinin dibinde veya kucağında otururdum. Öyle sohbet ederdik.

48. *Eşref Saati*, Şevket Rado, s. 51-55, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1966.

Babam, beni baştan beri uzun uzadıya okutmama niyetindeydi. Oysa, herhalde okuyabilirdim; kapasitem de vardı.

Doğrusu ben, doktor olmak istiyordum, hem de cerrah...

Çocukluğumdan beri eve gelen tavukların anatomisiyle meşgul olurdum. Hatta ilkokul yıllarında dahi, evde pişirilmek amacıyla hazırlanmakta olan tavukları, tüm organlarıyla inceden inceye tetkik ederdim. Annem, bu durum karşısında, "Kızım, miden bulanmıyor mu? Niçin, böyle şeylerle meşgul oluyorsun? Ben bile görmek istemiyorum" derdi.

Bütün bunlara rağmen, "Anneciğim, eve tavuk gelince, ben görmeden pişirmeye kalkmayın" uyarısı yapar, bu konuda kendisinden söz alırdım. Okuldan gelince, bıçakla tavuğu adeta operasyona tabi tutar, tüm organlarını incelerdim. Aynı şekilde eve balık gelince, onları da keser, açar ve incelerdim. Demek ki, çocuk yaşımda, psikolojik olarak cerrah olmaya hazırdım.

* * *

Ortaokulda, bir koleje gittim. Zaten babam, iyi bir yabancı dil sahibi olmamı istemişti. Onun için eve sürekli yabancı dil öğreten hocalar gelirdi. Hatta bir "madam"ımız vardı. Biz, baba-kız madamdan ders alırdık. Bu arada şunu ifade etmek istiyorum; babam, bu derslerden sonra, İngilizce öğrendi. Konuşulanları anlardı, ama konuşmazdı.

Hep söylüyorum, babamla biz arkadaş gibiydik. Her şeyi açık açık konuşurduk. Sabahın saat 5.30'unda babam kalkar, beni de kaldırırdı. Çalışma odasındaki masanın bir başına kendisi oturur, bir başına da benim oturmamı isterdi.

Günü karşılarken, babam, her ikimiz için de kahve pişirirdi. Baba-kız kahvelerimizi içerken, bir yandan sohbet eder, bir yandan da önümüzdeki defterleri karıştırırdık.

Babamın kareli not defteri vardı. O deftere günlük yapacağı işleri madde madde yazardı. Ben de babamdan görmüş, not defteri tutmaya başlamıştım. Hâlâ da tutarım. Evdeki yardımcılarımıza da yapacakları işleri not halinde veririm.

Masa etrafında babamla karşılıklı çalışırken, bazen "Baba, biraz koltukta otursam" derdim. Babam da bana, "Kızım, koltukta çalışma olmaz" cevabını verir, beni ikna ederdi.

Biz, sabah çalışmamızı bitirdiğimiz sırada, salonda, kahvaltı sofrası da hazır olur, baba-kız sohbetimiz kahvaltıda devam ederdi.

Aradan yıllar yıllar geçti, babam dede, ben de anne oldum. Oğlum Ahmet Amerika'da öğrenimini yaparken, ben hâlâ babamın kucağına oturma alışkanlığını sürdürürdüm. Bu tavrım karşısında, annem tepki gösterir, "Kızım, büyüdün, artık koca kadın oldun. Oturma..." uyarısı yapar, ben de anneciğime, "Babamın kucağı başka..." derdim. Tabii ilerleyen yaşımızda babamın kucağına oturunca, ağırlığımı vermemeye çalışırdım.

Babam, bu ikili sohbetimiz sırasında, "Kızım, seninle aldığımız falanca tesis var ya, şimdi şu durumda..." diye beni bilgilendirirdi.

Bu arada babamın bir özelliğinden de bahsetmek istiyorum.

Babam, konuşurken, göz temasına önem verirdi. Kim kendisini dikkatle dinliyorsa, onunla göz temasına geçer, söyleyeceklerini yüzüne bakarak anlatırdı. Ben de babamın bu tabiatını çok benimsedim.

"Annemi evde bulamayınca, çantamı fırlatırdım"

Ahsen Özokur, gençliğinde hep "özgür" olmuş. Şüphesiz bu, başıboş bir özgürlük değil. Annesinin ve babasının telkin ve tavsiyelerini dinlemiş, onların hayat tecrübelerinden istifade etmiş, ama kendisiyle ilgili kararları yine kendisi vermiş:

Babam bir gün evde istirahat ederken, "Kitaplarını al, yanıma gel" dedi. Kitapları alıp, babama verdim. Onların içinden bana bazı sorular sordu. Soruların bir kısmını bilemedim. Bunun üzerine, babamla aramızda şu konuşma geçti:

"Bak yavrum, odan var, masan var, ışığın var. Niçin dersine çalışmıyorsun?"

Ben de, çok hazırcevap bir şekilde, "Babacığım, hepsi var da ondan..." dedim.

Babam, hiç kızmazdı. Güler, ama güldüğünü de bana belli etmemeye çalışırdı. Hani, "bıyık altından gülmek" derler ya, işte öyle bir şey...

Bazı günler amcamlara, akşam oturmasına gidilirken beni yanlarına almaz, "Bilmediğin konuları çalışacaksın" derlerdi. Tabii bu, annemle babamın beni, kibarca cezalandırma yöntemiydi.

* * *

Ortaokulu bitirirken, aile dostlarımız ve akrabalarımız, benim Arnavutköy'deki Amerikan Kız Koleji'ne gitmemi istedi. Şimdiki Robert Kolej...

O yıllarda, yabancı dil eğitimi veren bu tip okullara girmek çok kolaydı. Adeta bayıla bayıla öğrenci alıyorlardı. Beni bu okula yönlendirmek isteyenler, babama "Ne olur Sabri Bey, Ahsen'i Amerikan Kız Koleji'ne verin. Çok iyi İngilizcesi ve lisana karşı da kabiliyeti var; fevkalade başarılı olur" dediler. Babam, bu teklif sahiplerine, "Hı, hı..." cevabını verdi, ama baş başa kaldığımızda bana şunları söyledi:

"Bak yavrum, lise hayatı, öğrenimin en zor bölümüdür. Liseyi okuyup, üniversiteyi okumazsan, yazık olur. Okursan, iş güç sahibi olursun, ama iyi bir eş, iyi bir anne olamazsın. Çocuklarını iyi yetiştirme şansın da az olur. Okursun, doktor da olursun, ama mutlu bir evliliğin olmaz. Anneni de görüyorsun, diğer arkadaşlarını da... İyi bir eş, iyi bir anne olursan, bu, fıtratına da [yaradılış] daha uygun düşer."

Babamın nasihatlerini dinlerken, "Peki, bir düşüneyim baba" dedim.

Yabancı özel okulların ilk bölümleri genellikle yatılıydı. Ancak, yatılı öğrenim, babamı çok etkilemiş olmalı ki, bizi asla yatılı vermek istemedi. Aslında ben bir ara yatılı öğrenim yapmayı da arzu ettim, ancak babamdan bu konuda izin çıkmadı. Çünkü babam, evlatlarını daima gözünün önünde görmek istedi. O kadar ki, beni amcamın evinde dahi yatıya bırakmadı.

Aslında, ortaöğrenim için devam ettiğim okul, iyi bir okuldu. Hocalarımız da, İngilizce derslerimiz de iyiydi. Ancak, babamı daima dinlemişimdir. Kendisi, o dönemde, bana, ailede meslek sahibi olmuş, ancak mutluluğu bir türlü bulamamış insanları da örnek göstermişti. Tabii bu arada, önümdeki en önemli örnek annemdi. Benim annem, hakikaten çok mutlu ve huzurlu bir eş, çok mutlu ve huzurlu bir anneydi. Dolayısıyla, annemin hayat tarzından fazlasıyla etkilenmiştim.

Gerçekten babamın anlattığı gibi, bazı okul arkadaşlarım çok mutluydu. Ancak; anneleri çalışan arkadaşlarım ise, genelde mutsuzdu. Oysa ben şanslıydım. Çünkü çok iyi bir annem vardı. Ayrıca, annemi devamlı evde buluyordum. Ama nadiren de olsa, bir komşuda olduğunu öğrenirsem, çantamı evin ortasına fırlatır atar, "Niye annem yok" diye bağırırdım.

Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'ne girmeyi ben de ciddi ciddi düşündüm. Ama babam, bu konuda gönülsüzdü, "Bakarız" diyerek geçiştirdi. O günlerde, bana şöyle bir nasihatte bulundu:

"Bak yavrum, gidilebilecek iki yol var; biri hani bizim gitme-

ye çalıştığımız yol, diğeri de diğer yol –İslami açıdan söylüyor bunu–... Bu yollardan birisini kendin seçmelisin, kendin karar vermelisin."

Ben de zaten kendilerine, "Kararlarıma hiç karışmayın" derdim. Çünkü bana karışılmasına hiç alışık değilim. Karışmadılar da... Kararlarımı, özgürce verirdim.

Bu konuyla ilgili bir anımı paylaşmak istiyorum. Bir gün annemle manto almak için alışverişe çıktık. Okulda giyilecek kışlık bir mantoya ihtiyacım vardı. Vakko'ya gittik. Bir modeli beğendim. Ama sadece iki rengi vardı; birisi kahverengi, diğeri de gri. İkisi de benim sevdiğim renkler değildi; bir üçüncü renk de yoktu. Karar veremeyince, anneme sordum, "Ben karışmam, giyecek olan sensin" dedi. Bunun üzerine ben de istemeye istemeye birini seçtim.

"Babam, her sabah okulun kapısına kadar götürürdü"

Ahsen Özokur, çocukluk ve gençlik anılarında, uzun uzun babasıyla arkadaşlığını anlatıyor. Evet, yanlış okumadınız, baba-kız arkadaşlığı...

Sabri Bey, kızı Ahsen'in hem arkadaşı hem de dostuymuş. Dostça sohbetleri, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte başlar, onu, yol arkadaşlığı izlermiş.

Her sabah Selçuk Kız Meslek Lisesi'nin kapısındaki vedalaşma sahnesi ise, görülmeye değer bir manzaraymış:

Babamın, eğitim konusunda öğütte bulunduğu sırada, ilk defa meslek liseleri açıldı. Üç yıllıktı. Evimize en yakın meslek lisesi, Çapa'da, Millet Caddesi'ndeki Selçuk Kız Meslek Lisesi'ydi. Babam, "Kızım, o okula gitmeyi düşünür müsün?" dedi. Derslerine baktım, "Tamam" dedim. Sadece dikiş-nakış dersleri olsa canım sıkılacak, ama liselerdeki bilim dersleri de vardı.

Okulların açılacağı sırada babamla birlikte yurtdışındaydık. Babam, fabrika için yeni makine siparişi veriyordu. O yüzden derslere bir hafta geç başladım. Okula giderken de, babam bir hastaneden bana sağlık raporu almıştı.

Selçuk Kız Meslek Lisesi'nde öğrenime başladım. Sabahları beni okula babam götürürdü. Okulun yakınına gelince, birlikte arabadan iner, baba-kız el ele yolun karşısına geçerdik.

Yolun karşı tarafına geçebilmek için, önümüzde iki ayrı tra-

fik lambası engeli vardı. Babam, vakit kaybetmemek için arabayı yolun kenarına park eder, sonra beni alır, trafik lambalarının bulunduğu bölgeden okulun kapısına getirirdi.

Diyebilirim ki, o gün bugün hayatımda hiç yalnız başıma cadde geçmemişimdir. Çünkü çocuk yaşta bu gibi yolları babamın koruması altında geçtim. Bu, bende, karşıdan karşıya yalnız geçmeme alışkanlığı oluşturdu.

Babamla karşı yola geçerken mutlaka ışıklara riayet ederdik. Yol boyunca babam elimden tutar, beni okula ulaştırır, merdivenlere gelince bırakırdı. Merdivenlerden okulun kapısına çıkar, sonra durur, yönümü değiştirip beni izlemekte olan babama el sallayarak binaya girerdim. Babam da huzur içinde işine giderdi.

Babamla okul yolculuğumuz hep aynı güzergâhta sürüp gitti. Yine bir gün, babam arabayı yolun kenarına park etti. Biz babakız, trafik ışıklarından karşıya geçerken, bulvarın orta yerinde bulunan bir bayanla karşılaştık. Bayan, bizi durdurdu. Elinde, "İğneci Çantası"na benzeyen bir çanta vardı. Eskiden, evlerde iğne yapan kişiler olurdu. Ellerinde de özel bir çanta...

Yolda bizi durduran ve iğneci olduğunu çantasından tahmin ettiğimiz hanım, babama, "Affedersiniz beyefendi..." dedi. Babam da "Buyurun hanımefendi?" cevabını verdi. Hanım, bu defa babama, "Tek çocuğunuz mu?" şeklinde bir soru yöneltti. Babam da "Öyle sayılır..." karşılığını verdi. Hanımla selamlaştık ve ayrıldık. Demek ki, babamla bizim okula gidiş-gelişimiz, o hanımın da dikkatini çekmiş.

Kız Meslek Lisesi'nde öğrenim, öğleden sonra da devam ederdi. Akşamüzeri ise, beni babamın görevlendirdiği bir şoför alırdı. O şoförün, aileyle bir akrabalık bağı vardı. Onun için sadece bu şoför görevlendirilmişti. Babamın bu davranışı, beni hiç rahatsız etmezdi. Bir başka ifadeyle, bana güvensizlik gibi gelmezdi.

Babamla çok iyi iletişimimiz vardı. Onun için diyorum ki; ben, babamı sadece bir baba olarak düşünmüyorum. Kendisi, benim için bir dost ve bir arkadaştı. Bütün bunlara rağmen, diyebilirim ki, babamdan hiç harçlık almadım.

"Okuldan, Amerikan Pazarı'na gidince, babam kızdı"

Gençlik bu ya; Sabri Bey'in kızı Ahsen, bir gün, boş derste arkadaşlarına uyup, okulun yakınındaki Amerikan Pazarı'na gitmiş. Sab-

ri Bey gelmiş, okul kapısında beklerken kızı Amerikan Pazarı'ndan dönüyormuş. Babanın psikolojisi bozulmuş.

Sonra... Bir çift güzel söz, hatayı kabullenme ve baba-kız kucaklaşması yüreklere su serpmiş. Bu olayın ayrıntılarını Ahsen Hanım'dan dinleyelim:

> Bir gün, son dersimiz boş olduğu için okuldan erken çıkmıştık. Okulumuzun hemen yan tarafında "Amerikan Pazarı" denilen, özellikle yabancı menşeli ürünlerin satıldığı yerler vardı. Boş dersimizde, Amerikan Pazarı'na gittim. Öğretmenime hediye almak için dolaşmaya başladım. O gün beni almaya babam gelmiş. Pazarda işimi bitirdikten sonra, okulun önüne döndüm; babamın arabasını gördüm, ona doğru yönelerek arabaya bindim.
>
> Baktım, babamın suratı asık... "Baba, bir şey mi oldu? Bir şey mi var? Birisi mi hasta?" diye sordum. "Hayır" deyince, "Ama baba, niçin yüzün asık?" diye sorma ihtiyacı hissettim. Bunun üzerine babam, "Sen nereden geliyorsun yavrum?" dedi. İşte, o anda meseleyi anladım ve şöyle karşılık verdim: "Baba, bana güvenmiyorsan, hiçbir şey konuşmuyorum, hiçbir şey anlatmıyorum..."
>
> Babam, her zamanki yumuşak ve ikna edici tavrıyla şunu söyledi: "Ahsen, zilin çalmadığı bir saatte, benim kızımın dışarda olmasını sen doğru buluyor musun?"
>
> Babama cevabım şöyle oldu: "Doğru baba, haklısın. Bir öğretmene hediye alacaktım. Ders boş olduğu için, zilden önce çıktım. Bunu düşünemedim..."
>
> Babamla karşılıklı birbirimizi bu şekilde sorguladıktan sonra, gülüştük ve sarıldık...
>
> Babamla aramızda çok güzel bir arkadaşlık ve dostluk bağı vardı. Zaman zaman baba-kız birbirimize naz yapar, tavır koyar, ama mutlaka anlaşırdık.

"Bizim meslek lisesi, rahibe okuluna benziyordu"

Sabri Bey'in "özgür" kızı, okulda da lafını esirgemezmiş. Haksızlığa hiç tahammül edemez, yanlış anlaşıldığı an tavır koyarmış. Bir sabah vakti, kaprisli bir hoca, Ahsen Ülker'i tepeden tırnağa süzmüş, sonra hükmünü vermiş:

"Niçin makyajlısın?"

Şimdi de bu makyaj hikâyesini okuyalım:

Selçuk Kız Meslek Lisesi, adeta bir "rahibe okulu" gibiydi. Derse girmeden önce, sıra olur, hocaların kılık kıyafet kontrolü yapmalarını beklerdik.

İşte böyle bir kontrol sırasında, bayan İngilizce hocamız bana "Git, yüzünü yıka!" dedi. Hocanın bu çıkışı karşısında çok şaşırmıştım. "Hocam, ben yüzümü yıkayıp, geldim" cevabını verdim. Hoca ısrar ediyor, "Yüzünde makyaj var!" diyordu.

Yeterli uyku uyumadığım zaman, gözlerimin altı kararır. Sanıyorum bu karalıkları, hoca makyaj zannetmiş. İngilizce hocamız, ısrarını sürdürdü, ben de aynı şekilde savunmaya geçtim.

O yıllar, kız öğrencilerin makyaj yaptığı yıllar değildi. Buna rağmen, hoca hanım, halimi anlayamamış. Hoca, ses tonunu yükseltti, bağırmaya başladı; ben de direndim. Bunun üzerine hoca, "Seni derse almam!" uyarısında bulundu. Hocanın bu son tavrına karşılık, kendisine şu cevabı verdim: "Almayabilirsiniz. Şimdi babama haber verin, gelip beni alsın. Çünkü eve yalnız dönemem."

Nihayet, araya öteki hocalar girdi, İngilizce hocası sakinleşti. Ben de sınıfıma girdim.

Burada bir tespitimi açıklamak istiyorum. Hoca hanım, sözde İngilizce dersi veriyordu, ama yeterli yabancı dil bilgisine sahip değildi. Hocamızın bildiği İngilizce kadar ben de biliyordum, ama derslerde asla ukalalık yapmazdım.

"Okulda hocayla, komünizm tartışmasına giriştik"

Ahsen Ülker'in dedesi ve babası 1929 yılında Rusya'dan, Stalin zulmünden kaçmışlardı. O dönemde, kuzey komşumuz ülkede komünist rejim vardı. Aile, bu rejime karşı çok hassastı. İşte o hassasiyet, dededen, babadan toruna da geçmişti.

Bir gün okulda komünizm konusu açıldı. Öğrenci Ahsen, bu defa öğretmeniyle tartışmaya başladı:

Okulda, hocalarım bana, "Ülker" diye hitap ederdi. Ben de, ismimin Ülker değil, Ahsen olduğunu söylerdim. Ama ona rağmen, bu uyarımı kimse dikkate almazdı.

Bu anlattığım dönemde, ülkede anarşi ve terör gündemdeydi.

Babamdan ve diğer aile büyüklerinden Kırım hatıralarını dinlemiş, komünizmin insanlara ne tür eziyetler yaşattığını öğrenmiştim. Bunu, arkadaşlarıma da anlatıyordum. O dönemde, ülkemizde, sol propaganda da çok yaygındı.



Ahsen Ülker, genç kızlığını yaşarken, kardeşlerine ve akraba çocuklarına ablalık yapıyor, onları oyun ortamlarında daima gözetip yönlendiriyordu.

Komünizm konusundaki bilgilerimi arkadaşlarımla paylaştığım bir sırada, yanımıza hocalarımızdan biri geldi. Topluca sınıfa girdik. Hocamız, bana sert bir şekilde baktı ve "Otur yerine!" dedi. Ardından da, "Senin bütün söylediklerin yalan!" şeklinde bir çıkış yaptı. Hocadan beklemediğim bu tavır karşısında, "Efendim, ben hiç yalan söylemem. Bu anlattıklarımı, ilk ağızdan, büyükannemden, halamdan dinledim. Onlar, komünizmi yaşamışlar" cevabını vermek mecburiyetinde kaldım.

Gergin başlayan meslek lisesinin ilk yılında, birinci dönem tam dokuz zayıf getirdim. Karneyi aldıktan sonra, "Babacığım, buyur karneme bak. Spor Toto kuponu gibi bir karne" dedim. Babam baktı, "Gerçekten de öyle yavrum" cevabını verdi. Arkasından da, "Peki, bu iş nasıl oldu?" diye sordu. Ben de babama, derslerden niçin zayıf aldığımı hiç saklamadan, gizlemeden anlattım.

"Babamla, o sinema senin, bu tiyatro benim gezerdik"

Ahsen Özokur, öğrencilik yıllarında kırmızı paltoluydu. Baba-kız sokağa çıkınca, o kırmızı palto, hep Ahsen'in üzerinde olurdu. Zaten Sabri Bey, okul kapısında kızını beklerken, öğrenciler arasında kırmızı paltolu bir çocuğu görünce, yüreği pır pır ederdi. Çünkü kimselere emanet edemediği kızına kavuşmak üzereydi:

Aradan yıllar geçtikten sonra, kardeşim Murat'ın eşi Betül, babama bir test yapmış ve benim öğrencilik dönemimle ilgili en çok neyi hatırladığını sormuş, babam da, "Kırmızı paltolu Ahsen" cevabını vermişti.

Babam, beni yanından hiç ayırmazdı. Bu mümkün değildi. Mesela, hiçbir zaman arkadaşlarımla tiyatroya veya sinemaya göndermezdi. Dayımla dahi göndermezdi. Bu, dayıma güvenmediğinden değil; dayım, bana kendisi kadar dikkat etmez düşüncesinden... Ama bu tavrını o kadar güzel bir şekilde söylerdi ki... "Benim çok vaktim yok, kızımı benden ayırmayın, bunu benden esirgemeyin" derdi.

Babamla birlikte muhtelif fabrikaları gezerken de aynı tavır sergilenirdi. Gittiğimiz yerlerde, "Kızınızı biz gezdirelim, yanına bir bayan refakatçi koyalım" derlerdi. Babam da, teklif sahiplerine, "Kızım, benimle olmaktan büyük zevk alır" karşılığını verirdi.

Bizim öğrencilik yıllarımızda cumartesi günü de okula gidilirdi. Ama yarım gündü. İşte o günlerde benim, "cumartesi hastalığım" tutardı. "Evde benim canım sıkılıyor" deyince, annem "Ahsen, seni çarşıya götüreyim. Alışverişe gideriz, mağazaları gezeriz" teklifinde bulunurdu. Benim çarşıyla işim olmadığı için, annemin bu teklifine olumlu cevap vermezdim. Ama annem de, sinema ve benzeri yerlere gitmezdi.

Gidilecek yer konusunda ortak bir noktada buluşamayınca, annem bana, babamı aramamı önerirdi. Babamı arar, durumu kendisine yansıtırdım. Babam da "Yavrum, bak bu gece hangi sinemada ne film, hangi tiyatroda ne oyun var, onları öğren, birlikte gidelim" derdi. Ben de "Peki baba..." diyerek sevinir, gidilecek yeri belirlerdim. Babamla birlikte ya tiyatroya ya da sinemaya giderdik. Tabii kendisi yorgun geldiği için bir süre sonra yanımdaki koltukta uyumaya başlardı. Zaman zaman kıpırdadığım an, babam uyanır, "Ne güzel değil mi yavrum..." diyerek uyumadığını kanıtlamak isterdi.

Şimdi nasıl kıyayım ben bu babaya?.. Hakikaten çok severdim babamı. Sevilmeyecek insan değildi ki... O kadar kendinden veren, fedakârlık eden bir kişi ki...

Babamla annem arasındaki münasebetlere gelince... Fevkalade... Müthiş... Yani bilmiyorum, babam gibi erkek hiç görmedim çevremde diyebilirim. Evet, evet, şimdiki devirde hiç yok gibi...

Örnek vermek gerekirse; arabaya binerken, annemi ve bizle-

ri bindirdikten sonra kendisi binerdi. Daha bir kere, bunun aksi olmamıştı. Önce bütün çocuklar biner, sonra annem, ondan sonra babam... Şoför de olsa, bu böyledir.

* * *

Denizi çok severdim. Onun için senelerce yalıda oturduk. Fakat ben büyüyünce, annem yalıda oturmaktan korktu. Çünkü söz dinlemeyeceğimden ve denize gireceğimden endişe ettiler. Bu nedenle babam beni hafta sonlarında alır, kilometrelerce uzakta denize götürürdü. Hani, örtülü filan değilim; ama daha mazbut bir yerden denize girmemi isterdi. Bazen tekneyle çıkar, motor tutar, bir şekilde benim denize girmemi sağlardı.

“Babam, bizlerle oynar, adeta tepesinde gezdirirdi”

Sabri Ülker, çocukla çocuk, büyükle büyük oluyordu. Sevgili kızı Ahsen'le ise, adeta ruh ikizi gibiydi. Aslında, erkek çocuklarını da çok sever, hepsini şımartır, tepesine çıkarırdı.

Çocukları, Sabri Ülker'in sevgi pınarıydı:

Babam, insanlara karşı daima çok nazikti. Çok fazla dostu yoktu, ama bu, belki işten dolayı öyleydi. Akrabalık ilişkilerine ise, çok önem verirdi. Her şeye rağmen ben, babamı eşsiz bir insan olarak görüyorum.

Okul arkadaşlarım, babamı çok sert ve otoriter bir kişi zannediyorlardı. Hatta “Ne kadar sert, ciddi baban var” derlerdi. Dış görünüşü öyleydi, ama iş hayatında ve evde hiç öyle değildi. Bizimle oynar, adeta tepesinde gezdirirdi.

Babam, bizleri büyütürken işiyle çok fazla meşguldü. Aynı şekilde, torunlarına da ayıracak vakti olmadı. Sadece pazar günleri ailece toplanır, evde otururduk. O toplantılar bazen erkek erkeğe olurdu. Ama ben, o toplantılara da arada bir katılır, kendilerini dinlerdim. Annem ise dinlemezdi.

Ben, babamın kızıydım. Bir başka ifadeyle, Şakire Hanım'ın torunu... Annem, kızınca, şakayla karışık, “Sen, kayınvalidemin torunusun” derdi.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim; Sabri Bey, anlatmakla bitmez.

Babamın kızı olmak, çok güzel bir duygu... Bunu biliyorum sadece... Yani, Sabri Ülker'in değil, babamın kızı olmak...

“Ali kardeşimin adını, oğlumda yaşatıyorum”

Ahsen Özokur, çocukluğunu ve gençliğini huzurlu bir aile yuvasında özgürce ve gönlünce yaşadı. Genç yaşta anne olurken, iki mutluluğu aynı anda tattı. Çünkü sevgili oğluyla birlikte, kardeşinin ismine de kavuşuyordu:

> “Bir oğlum olursa, adını Ali koyacağım” demiştim. Oldu. Kardeşimin adını, oğlumda yaşatıyorum.
>
> Babacığım, çok duygusal bir insandı. Oğlumun doğumundan önce koyacağım isim konusunda niyetimi kendisine söylememiştim. Doğumdan sonra, “Babacığım, eğer sana zor gelmezse, oğlumun adını Ali koymak istiyorum. Ne dersin?” dedim. “Çok sevinirim, onun yerine de severim” cevabını aldım.
>
> Oğluma, “Ali” adını verdik. Fakat babamın nezdinde belki bir sene bebeğin hiç adı yoktu. Hep, “bebek”, “oğlan” derdi. Bir ya-



Güzide Ülker, oğlu Murat ve torunu Ali’yle birlikte.

şından sonra, “Ali” demeye başladı. Hem annemin hem de babamın Ali’ye özel bir düşkünlükleri vardı.

Tabii kardeşim Ali’nin ölüm olayı, hayatımızda pek çok değişikliğe yol açtı. Ali’nin vefatından önce babam, her gün işten gelince üstünü değiştirir; hemen pikabımıza güzel bir plak koyardı. Bir yandan birlikte yemeğimizi yer, bir yandan da güzel müzik dinlerdik.

Babam, günün yorgunluğunu bir anda unutur, bizlerle sohbete dalardı. Yemek sonrası da eline bir tabak meyve alır, onları soyduktan sonra bize verirdi. Bu sahne, bizim ailede bir ritüeldi. Hiç değişmedi.

Daha sonra ben de yemeğin üzerine meyve soyup, eşime ve çocuklarıma ikram etmeye başladım.

Bütün bu sahneler, ailece hep birlikte olabilmenin mutluluğunu gösteriyordu.



Tarih 31 Ocak 1972. 1969 yılının 12 Ocak günü dünyaya gelen torun Ali Ülker, kendisinden on yaş büyük olan dayısı Murat Ülker’le birlikte Vaniköy’deki yalılarında...

Sabri Ülker: "Ülker Bisküvilerini, radyo reklamıyla tanıtıp, köylere kadar taşıdık"

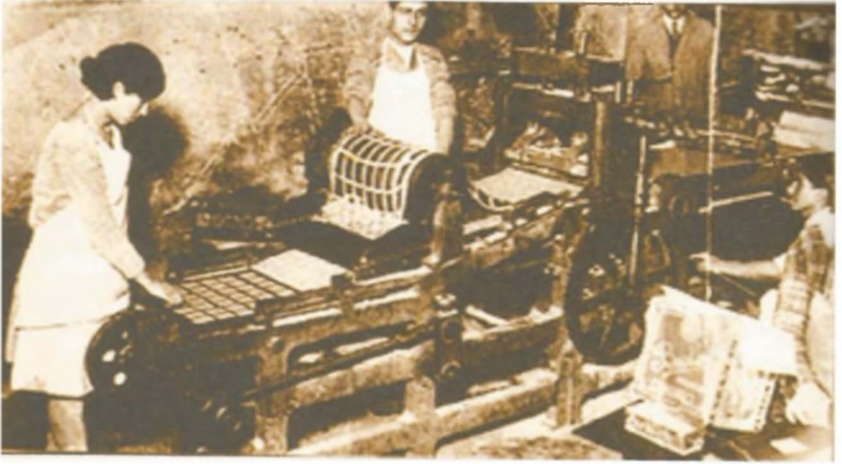
"Ülker, reklam vermeye, 1950'de başladı. Radyo reklamı verebilen birkaç şirketten biriydik. Özellikle DP'nin iktidara gelmesinden sonra, halkın radyo dinlemeye ilgisi arttı. 'Haberler'in hemen arkasından 'Hükümet Bildirisi' okunur ve Ülker'in reklam spotları verilirdi."

Sabri Ülker, 1944'ten 2000 yılına kadar durmaksızın çalıştı. Ürünlerini önce gazete, sonra radyo, ardından da televizyon aracılığıyla kamuoyuna tanıttı. Ancak; kendisi, hiç ön plana çıkmadı. Zaten vakti de yoktu...

Ülker, 1994 yılında, 50. kuruluş yıldönümünü kutluyordu; Sabri Ülker de 74. yaşına ulaşmıştı. Kamuoyuyla tanışma zamanının geldiğini düşündü ve Ülker'in kuruluş yıllarını medyaya anlattı:[49]

> 1943-1944 yıllarında İktisat ve Ticaret Mektebi'nden mezun oldum. İş bulmak için yardımcı olacak yakınım ve hatta danışacak kimse yoktu; ekonomik hayat, okul gibiydi. Çivi çakılmayan, taş üstüne taş konulmayan bir dönemdi. Rakamlar, inanılmaz derecede küçüktü.
>
> Öğrenciyken, işçilik hayatında tanıdığım bir ustayla bisküvi yapmaya karar verdik. İkinci Dünya Harbi yıllarında bisküvi, börek, çörek gibi unlu maddeler üretimi yasaklanmıştı, ama serbest bırakılması yakındı. O dönemde imalathane yapacak yer, makine ve tesis, hiçbir şey yoktu.
>
> Uzun araştırmalardan sonra, bir Rum'un çalışmayan, adeta müzelik fabrikasını aldık. Parayı, tamamen borç almıştık. İmalathaneyi, gece gündüz uğraşarak, çalışır hale getirdik.
>
> Bu arada bize güç veren, adeta kamçılayan bir hatıra; bize imalathaneyi satan Rum'a, bir Türk'e imalathane sattığı için sitemde bulunanlara, "Boşuna konuşuyorsunuz; yeni mektebi bitirmiş, bir şeyden haberi olmayan biri; altı aya varmaz, yarı fiyatına geri alacağımı göreceksiniz" demiş.

49. Ankara Sanayi Odası'nın yayın organı *Asomedya* dergisi, Haziran 1994 sayısı.



Ülker, ilk yolculuğuna, 1944 yılında bu makinenin çarkları arasından geçerek başladı.

Bu imalathanede dört yıl çok başarılı çalışma yaptık. Ama bu imalathanede daha fazla ilerleme mümkün değildi. Topkapı sanayi mıntıkasına taşınmak için faaliyete geçtik. Mazotlu bir fırın sipariş ettik; yeni fabrikayı süratle üretime geçirdik, eski yeri kapattık.

"Döviz tahsisi alamayınca, yerli makineler yaptık"

Sabri Ülker; bir yandan makine, bir yandan fabrika, bir yandan da bisküvi imal edişini şöyle anlatıyordu:

Bir vardiyada 1 ton bisküvi üreteceğimizi duyan bazıları, "Bu kadar bisküviyi nasıl satacaksınız?" dediler. "Satarız, satarız; ev ev dolaşır, yine satarız" dedik.

Malımız yetmiyordu. Yeni makine ve tesis ithali için döviz tahsisi alamayınca, tesisleri yerli yapmayı düşünmek zorunda kaldık. İthal ettiğimiz fırının montajında, montörle bizzat çalışarak fırının yapısını iyice anlamıştım. Çözemediğimiz kısımları söküp takarak eksiklerimizi tamamladık. İyi bir soğuk demirci ustası, iyi bir kaynakçı ve iki işçi yeterliydi. Başarmıştık; kapasitemiz bir misli artmıştı.

Bundan sonra bir misli büyük, 20 metrelik bir fırın imaline başladık. Bu da, aynı başarıyla sonuçlandı.

Bu sıralarda İstanbul'da Başbakan Menderes, imar çalışmalarını sürdürüyordu. Fabrikamızın, istimlak sahasında kaldığını öğrendik. Hemen, şimdiki Çikolata-1'in bulunduğu arsayı sa-

tın alarak süratle inşaata başladık. Bir taraftan 20'şer metre boyunda dört fırınlı makinelerin üretimine başladık. Bina inşaatı, makinelerin üretimiyle hemen aynı zamanda tamamlandı; eskileri de bunların yanına kurduk. O günün şartlarında, büyük bir kapasiteye sahip olmuştuk.

"Ülker'in adı, 'Hükümet Bisküvisi'ne çıkmıştı"

Sabri Ülker, ürünlerini önce tanıttı, sonra tüm yurda dağıttı:

1950'lere kadar bisküvi, nakliye ambarları aracılığıyla taşınıyordu. Hele vapurla nakliyede, bisküvi sandıkları hamalların sırtından mavnalara aktarılıyor, malın yarısı daha başlangıçta kırılarak ıskarta oluyordu.

Anadolu'daki ve bilhassa sahil şehirlerindeki toptancılar, bisküvinin maliyetine, malın fiyatı kadar ilave etmelerine rağmen, bu işten hiç kâr etmedikleri kanaatindeydiler. Bir kısmı ise, bisküvi satmaktan vazgeçiyordu.

1955'te bisküviye nakliye farkı almadan, fabrika fiyatına memleketin her tarafına teslim etme kararı aldık. Bu uygulama, o zaman mevcut ve sonradan açılacak bütün fabrikaların sarfiyatlarında patlama yaptı. Şehirlerarası yollarda bisküvi kamyonları ve TIR'lar vızır vızır bisküvileri müşterilerin ambarlarına kadar getirip istif ederek, teslim ediyorlar. Büyük şehirlerin sokaklarını dolduran plasiyerler [gezgin satıcı], bisküvi, çikolata ve benzer maddelerin pazarlanmasında inkılap [devrim] denecek önemdedir.

Ülker, reklam vermeye 1950'de başladı. Radyo reklamı verebilen birkaç şirketten biriydik. Özellikle Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra, halkın radyo dinlemeye ilgisi arttı.

Bilhassa köy ve mahallelerde, topluca "Haberler" dinlenirdi. Haberlerin hemen arkasından "Hükümet Bildirisi" okunur ve Ülker'in reklam spotları verilirdi; kelimesi 10 liraydı. Sonradan duyduk ki, birçok vatandaş gidip, "Hükümet Bisküvisi" satın almak istiyormuş.

"Anadolu esnafının güvenini kazanarak yükseldik"

Esnaf, "Müşteri, velinimetimiz" der. Sabri Ülker için, müşterinin yanı sıra esnaf da velinimettir:

1958 yılında, Türk parası yüzde 220 seviyesinde devalüe edilince, fiyatlar birdenbire çok yükseldi. Hükümet, bir müddet sonra KİT [Kamu İktisadi Teşekkülleri] fiyatlarını aşağıya çekti ve fiyatlarda umumi bir düşme oldu. Ben de kendi el yazımla bütün dağıtıcılara bir mektup yazıp, stoklarındaki mal miktarlarını tespit ettim. Fiyat farkını böylece hesaplayıp, kendilerine geri ödedim; daha doğrusu bir sonraki faturalarına mahsup ettim.

İki yıl sonra 27 Mayıs Müdahalesi [27 Mayıs 1960 Darbesi] oldu. Fiyatlar tekrar yükseldi. Bunun üzerine Milli Birlik Komitesi'nin [İhtilal Komitesi] fiyatları düşüreceği şayiası [söylenti] yayıldı ve herkes fiyatların düşmesini beklemeye başladı. Bizim hiçbir şeyden haberimiz yok tabii... Çünkü aynı aylarda satışlarımız birdenbire ikiye-üçe katlandı. Mal yetiştiremez hale geldik. Kumaşçılar, başka esnaf kan ağlarken, siftah yapamazken biz mal yetiştiremiyoruz.

Sonradan anladık ki, Anadolu tüccarı İstanbul'a geliyor, cebinde parası, başka malları fiyatları düşer korkusuyla almıyor; bisküvi almaktan ise korkmuyor. "Nasıl olsa, fiyatlar düşse bile, Sabri Bey aradaki farkı yine bize öder" diyorlar.

1960'larda Ülker'in gelişmesinde mühim bir merhale teşkil eden bir olay oldu. Kalkınma Planı'nda, unlu madde yatırımı için 250 bin dolar koyulmuştu; buna talip olduk. Odalar Birliği'nde yapılan münakaşa ve müzakerelerden, bu yatırımı en iyi şekilde bizim gerçekleştireceğimize kanaat getirilerek, 250 bin dolarlık döviz tahsisi bize verildi.

Bu olayla, Ülker'de yerli makine ve fırın yapımı devri kapanıp, modern ve süratli makineler ithaline sıra gelmiş oldu.

Bir tesisin bedelini bile tam karşılayamayan bu parayla, mümkün olan kısımları burada yapmak şartıyla üç tesis ithal ettik. Bu tesislerle birlikte, o güne kadar memleketimizde üretilmeyen pek çok çeşit, arka arkaya piyasaya sunuldu ve Ülker için çok başarılı bir dönem başladı.

1950'lerde çikolata üretimine de başlamıştık, ancak arka arkaya gelen döviz sıkıntıları nedeniyle 1980'lere kadar büyük bir gelişme olmadı. Bu tarihlerden sonra yatırımları çikolata imalatında yoğunlaştırdık. Arka arkaya çok mühim yatırımlarla çikolata sanayiinde Türkiye ölçülerine göre mühim bir seviyeye ulaştık.

Bugün günde 250 ton muhtelif çikolata ve İstanbul, Ankara fabrikalarında günde 400 ton bisküvi kapasitesine ulaştık. Ülker Grubu, bugün bünyesinde barındırdığı 18 şirkette 4500 do-

layında kişi istihdam etmektedir. 1993 yılı imalattan satışlarımız 3.9 trilyon lira, 1993 yılı ihracatımız 53 milyon dolardır. 1994'te ise 80 milyon dolarlık bir ihracat hedefliyoruz.

Sabri Ülker: "Artık oğlum ve damadım çalışıyor ben de ortada oturup, onları seyrediyorum"

Sabri Ülker, Ülker Şirketler Topluluğu'nun 52. yaşını idrak ettiği 1996 yılının kasım ayında da, *Power* dergisinden Ayfer Karataş'ın "insanî" sorularını cevaplandırıyordu. Söyleşi sırasında 76 yaşında olan Ülker, "Yoruldunuz mu?" sorusuna, şu karşılığı veriyordu:

"Yorulduğumu, daha yeni hissediyorum."

Power dergisi söyleşisindeki ilginç sahneleri izleyelim...

– Yoruldunuz mu?

– Yorulduğumu daha yeni hissediyorum. Şunu söylemek isterim. Çalışabilmek için yaşantınızın düzenli olması lazım. Rahmetli babam, "Yatmayı bilmeyen, kalkmayı da bilmez" derdi.

– İşe her sabah kaçta başlarsınız?

– Uzun seneler bütün personelden erken geldim. Bir seneden beri 9'da geliyorum. Üretimde, vardiyalı bir çalışma var. Yöneticilerimiz ise yoğun bir tempoda çalışıyor.

– 76 yaşındasınız ve hâlâ çalışıyorsunuz. Sizin yaşınızda başka çalışanınız var mı?

– 1980'de fabrikamız üretimine bir yıl ara verdi. O zaman yaşlı elemanlarımızın hepsini kaybettik. Bir yıl sonra üretime tekrar başladığımızda, gençleri aldık. 50 yaşın üzerinde çalışanımız yok.

– Fabrikanız neden kapandı?

– 1980'de sendika bir mücadele açınca, fabrikamız bir yıl kapalı kaldı. Sonra bütün kadrolarımız gençleşti. Gençleri düşünmek lazım. Bugün, otoparkımızda otomobil koyacak yer yok. İşçilerimizin çoğunun arabası var.

– Çalışanlarınız sizden korkarlar mı?

– Korkulacak hiçbir şey yapmam. Kimseye de ağır bir söz söylemedim. İşimde çok ciddiyim. Zamanında gelmek, zamanında gitmek, işi takip etmek gibi... Bu ciddiyet, bir saygınlık getiriyor.



Sabri Ülker, 76 yaşındayken "Yorulduğumu, daha yeni hissediyorum" diyordu.

– Hata affeder misiniz?

– Hepimiz insanız. Hasbelbeşer (insanî) olan hataları affederim. Ancak, işini suiistimal ediyorsa, etrafındaki insanları meşgul ediyorsa, onları himaye etmiyorsa, affetmem. Zaten dışarıdan gelenler, kuruma, arkadaşlarına, çalışma tempomuza uyum gösteremezse, kendileri gidiyorlar.

– Hırslı bir insan mısınız?

– Bir mânâda hırslıyım. Yapılacak bir iş varsa, sürüncemede bırakmam. Bir an önce yaparım. Akşam 1'de, 2'de eve gittiğim çok olmuştur. Karar mekanizmamız kolay çalışır. En önemli özelliklerimden birisi, iş takibidir. Başlayan bir işin takip edilmesini, sonuçlanmasını isterim. İzmir'den bir şikâyet mektubu gelmişti. Bir sureti bana, bir sureti satış müdürüne gönderilmiş. Satış müdürüne gittim. Gülmeye başladı. "Mektubu okuduğumda, 'Sabri Bey yarın burada olur' demiştim. Siz yarını beklemeden, bugün geldiniz" dedi. Şikâyeti olan bakkalın telefonuna çıkar, şikâyetini alırım. Tabii bu yakından takip, müşteriyi çok memnun eder.

– Oğlunuz Murat Ülker Grubun Başkan Yardımcısı. Sorumluluklarınızı oğlunuza devrettiniz mi?

– Fiilen devrettim. Oğlum, Boğaziçi mezunu, 38 yaşında. Damadım da 48 yaşında. Yatırımlar ve yeni kurulan şirketler oğlumda; satış, ithalat, ihracat damadım Orhan'da. Ben de ortada oturup, onları seyrediyorum. Belli bir seviyeye geldiler.

Ülker, Türk özel sektörünün sanayileşme ve dışa açılmasında "öncü"ler arasında yer alıyor

Ülker Firması, 1950'lerin sonunda, Topkapı'da modern tesisler kurdu. Bu arada, yurtdışından makine ithal ederek, seri ve kaliteli üretime geçti. Ardından da Amerika'dan bisküvi uzmanı getirdi. 1967 yılında da ürünlerini Ortadoğu ülkelerine ihraç etmeye başladı.

"Başarı" üzerine o kadar çok söz söylenmiş ve yorum yapılmış ki; insan, ister istemez bu sözleri söyleyen kişilerin başarı derecelerini de merak ediyor.

Şimdi, biz, başarılarından kuşku duyulmayan iki dünya liderinin "başarı" konusundaki değerlendirmelerine bakalım.

Mesela; Fransa İmparatoru Napolyon, "Yenile yenile, yenmeyi öğrendim" demiş; ardından da şunları eklemiş: "İnsanların kazanabilmeleri için, sabır şarttır."

İngilizlerin efsanevi liderlerinden Winston Churchill ise, "başarı" kavramını siyaset boyutunda değerlendirirken, bu olguyu elde etmek için yola çıkanların bazı engellerle karşılaşmaları halinde takınacakları tavır konusunda şu tavsiyede bulunmuş: "Muhalefet, sizi korkutmasın, çünkü uçurtma bile ters yönden gelen rüzgârla uçar."

"Başarı"yı irdeleyen özdeyişleri incelememizi sürdürelim.

Dünyamızı aydınlatan Edison da, konuyu, "başarılı kişi"ye taşımış ve şu tahlili yapmış: "Hayatta, başarılı olmuş kişilere bakarsak; onların ruhen, bedenen ve fikren huzurlu kişiler olduklarını görürüz."

Ve nihayet, Amerikalı ünlü sosyolog Harry Barnes ise, "Başarılı değilseniz, nedenini araştırın" tavsiyesinde bulunmuş.

Evet, başarı nedir, ne değildir? Acaba elle tutulup gözle görülebilir mi?

Dünyaya yön veren siyasetçi, düşünür ve fikir adamlarının imbiğinden süzülüp günümüze gelen bu tespitlerle, "başarı" dediğimiz olgunun tanımı ve şartlarını, şu şekilde özetleyebiliriz:

Başarı;

- Geleceği görmektir.
- İleri gitmektir.
- Hayatın sırlarını bilerek yürümektir.
- Gerektiğinde, riski göze almaktır.
- ...Ve nihayet, kazanmaktır.

Almanların 19. yüzyılda yaşamış olan ünlü şairlerinden Alexander Kaufman da, başarıyı, hayatın gerçekleriyle yoğurduktan sonra, adeta bir şiirin mısraı gibi son tespitini yapıyor: "Başarının talibi çok, yenilginin ise yok..."

* * *

Çocuk yaşta köyde yumurta, şehirde kurabiye satan hikâyemizin kahramanı Sabri Ülker, bu "başarı" dediğimiz olgunun basamaklarından tırmanırken, acaba nasıl bir yöntem kullanmış?

Kim bilir, belki de kendi kozasını örmüş. O kozanın içinde, geleceğini hazırlarken, herhalde sabretmeyi de öğrenmiş. Sonra, kozasından kurtulmanın yollarını keşfetmiş.

Bütün bunlar, bir faraziye... Şimdi, hayatın gerçeklerine dönelim ve Sabri Ülker'in 1960-1970 yılları arasındaki yol haritasını takip ederek, gözlemlerimizi, tespitlerimizi ve kahramanımızı yakından tanıyan kişilerden dinlediklerimizi aktaralım...

Ülker, Türkiye'nin sanayileşmesinde ön saftaydı

Hikâyemizin başında, Ülker'in, sadece üç işçinin çalıştığı Eminönü'ndeki mütevazı bisküvi imalathanesinden söz etmiş, daha sonra Topkapı'da tütmeye başlayan fabrika bacasını anlatmıştık.

1960'ların başında Topkapı'da faaliyete geçen bu yeni fabrika, ithal makinelerle donatıldı. Aslında Türkiye, henüz sanayileşmemişti, ama Ülker'in bu teşebbüsü dahi, sanayileşmemizin ilk adımlarından birini oluşturuyordu.

1960'lara gelmeden önce, 50'lerin siyasal, sosyal ve ekonomik durumuna bir bakalım...

Ülkemiz, 1950'de çok partili siyasi yaşamla birlikte, henüz dört yaşındaki Demokrat Parti'nin iktidarıyla yönetilmeye başlanmış, bu arada tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin temelleri de atılmıştı. Cumhuriyetimiz, henüz 30'lu yaşlarındaydı. Ekonomik rakamlar çok küçüktü. 1950 ile 1960 arasında, sadece 8,1 milyar dolarlık yatırım yapılabilmişti. 27 Mayıs 1960 İhtilali sırasında ise, Demokrat Parti'den miras, inşa halindeki yatırımların miktarı



Ülker'in 1960 yılında İstanbul'un Topkapı semtinde faaliyete geçen ve ileride "Çikolata-1" adı verilecek olan fabrika binası...

da 2,4 milyar dolardı. Bunun sadece 300 milyon doları Ereğli Demir ve Çelik Fabrikası'nın kurulması için harcanacaktı.

Ülker, sanayileşme kervanına 1950'li yılların sonunda katılarak, Topkapı dışındaki Sağmalcılar semtinde bir bisküvi fabrikası kurdu. Onu, 4 Temmuz 1961'de, bu defa yine Topkapı'nın Davutpaşa Caddesi'ndeki yeni fabrikalarının kuruluşu izledi. Ülker kardeşler, bu alanda üç ayrı tesis inşa ettiriyordu.

Sabri Ülker, "Çikolata-1" adı verilecek olan fabrikanın inşaatı sırasında yine ön saflardaydı. Hem mühendis, hem mimar, hem de müteahhit gibi çalışıyordu.

Bu arada, Ülker kardeşlerle uzun süreden beri ortaklık yapan Hayim Nahum (Mösyö Vitali) ise, yeni fabrikanın kuruluşunu takiben ortaklıktan ayrılıyordu. Bu yol ayrımı üzerine, "Asım Ülker, Sabri Ülker ve Ortakları Kollektif Şirketi"nin adı "Asım Ülker-Sabri Ülker Kollektif Şirketi"ne dönüştürülecek, yeni şirketin sermayesi de, 400 bin TL'den, 5 milyon TL'ye çıkarılacaktı.

Fabrika inşaatı tamamlandığında, Sabri Ülker'in, kendisine mütevazı bir "kaptan köşkü" yaptırdığı görüldü. Ülker, ofisini, fabrikadaki tüm faaliyetleri görüp kontrol edebileceği stratejik bir konuma kurdurmuştu. Binanın ön tarafındaki bu ofiste, muhasebe ve personel servisleri de yer alıyordu. Kısacası fabrika, Sabri Ülker'in ofisinin bulunduğu, alanı küçük ama işlevi büyük bölümden yönetiliyordu.

Ülker, bu yeni atılımla birlikte, bir yandan Avrupa ülkelerinden makineler ithal ederek yeni fabrikalar kuracak, bir yandan da üretim kapasitesini artıracaktı. Ancak, önünde bir büyük en-

gel vardı. Ülker'in yurtdışından makine ithal edebilmesi için Maliye Bakanlığı'ndan döviz tahsisi alması gerekiyordu. Bu tahsis de şarta bağlanmıştı. Devlet, yurtdışından makine getirecek firmalara, "İhracat taahhüdünde bulunursanız, size döviz veririm" diyordu.

Ülker, başarıya talipti. Onun için, öncelikle makine getirmesi, üretim yapması ve dış pazara açılması gerekiyordu. Aslında Ülker, dış pazar ararken, iç pazarda da büyük atılım yapıyordu. İhracat taahhütleri olmasaydı, belki iç pazarda kalacaklardı.

Sabri Ülker, Salih Özcan'la Arabistan seferine çıkıyor

1965 yılının Ekim ayında Adalet Partisi tek başına iktidara geldi. AP'nin henüz 39 yaşındaki Genel Başkanı Süleyman Demirel de Türkiye'nin on altıncı başbakanı oldu.

Yeni iktidarla birlikte, ihracat gayretleri başladı. Zaten o döneme kadar Türkiye'de doğru dürüst ihracat yapan da yoktu. İhracat; incir ve üzüm gibi tarım ürünleri ile krom madeninden ibaretti. Ülkenin, sınırlı sayıda fabrikası bulunuyordu. Bunlar; Beykoz Deri ve Kundura, Sümerbank Yünlü ve Pamuklu Dokuma Fabrikaları, Şeker Fabrikaları ve Çay Fabrikası idi.

İşte, bu manzaraya rağmen, Ülker kardeşler, büyük bir cesaretle ihracat taahhüdü verip, ithal makine getirme yolunu seçtiler. Ancak, o dönemde yurtdışında pazar bulmak da kolay bir iş değildi. Sabri Ülker, kısa sürede bu konuda destek alabileceği kişiyi buldu. Bu kişi, 1977-1980 yılları arasında Şanlıurfa Milletvekili sıfatıyla Parlamento'ya girecek olan Salih Özcan'dı.

Sabri Ülker ile Salih Özcan'ı, dönemin Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür tanıştırmıştı. Özcan'ın özellikle Arap ülkelerinde yakın dostları vardı. Çünkü kendisi, aynı zamanda Dünya İslam Birliği'nin kurucu üyelerindendi.

1967 yılında, Ülker ürünlerine pazar bulmak için Sabri Ülker'le birlikte Arap ülkelerine giden Salih Özcan, sırasıyla Lübnan, Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'a yaptıkları ziyareti, aradan 40 yıl geçtikten sonra ayrıntılı bir şekilde anlatırken, şunları söylüyordu:

> Sabri Bey, seyahate çıkacağımız tarihe kadar, Körfez ülkelerini görmemişti. Önce, Beyrut'a gittik. Lübnan'ın başkentinde, bu ülkenin hâkim bisküvi üreticisi Gandur'la görüştük. Sabri Bey, Gandur'un ürettiği bisküvilerin arzu edilen kalitede olmadığını, ancak Lübnan'da çok tutulduğunu söyledi.



Ortadoğu ülkelerinde çok geniş bir muhiti olan eski Şanlıurfa Milletvekili Salih Özcan, Ülker'in Arap pazarına açılması için 1967 yılında Sabri Ülker'le birlikte beş Körfez ülkesine gitti. Ülker ve Özcan, bu geziden olumlu izlenimlerle döndü.

İkinci durağımız Kuveyt'ti. Bu ülkede, Türkiye'nin Vehbi Koç'u kadar zengin olan Abdullah El Mutavva'yı ziyaret ettik. Ofisi çok lükstü. Hiç unutmuyorum; Sabri Bey, her zamanki tevazuu içinde, "Salih Bey, bu lüks, bize göre değil" demişti.

Basra Körfezi'nde, o yıllarda küçücük bir şehir olan Kuveyt'i dolaşırken, Sabri Bey, kendi yöntemleriyle piyasa etüdü yapıyor, yeni bilgilere ulaşıyordu. İşte bu etüt sırasında, Kuveyt'e bisküvi ve tatlı mamullerinin İran'dan geldiğini öğrendi. Sabri Ülker, kısa zamanda yaptığı Kuveyt etüdünü, şu sözlerle yorumladı: "Salih Bey, burası küçük. Kuveyt piyasasına girmeye değmez."

Üçüncü durağımız Bahreyn'di. Bu ülkede tüketilen bisküvilerin de, İran'dan ve komşu olmayan başka ülkelerden alındığını öğrendik.

Sabri Bey, her gittiği yerde çok sıkı bir piyasa etüdü yapıyor, adeta bölgenin fotoğrafını çekiyordu.

Körfez ülkelerinden, numune bisküvilerle dönüyorlar

Sabri Ülker, ilk defa ziyaret ettiği Arap ülkelerinde değişik manzaralarla karşılaşıyor, Suudi Arabistan'a Amerikalıların çoktan yerleşmiş olduğunu görüyordu. Suudi piyasasında, İngiliz bisküvileri de vardı, ama lüks paketler içinde ve yüksek fiyatla pazarlandı-

ğı için, bu ürünlere pek müşteri bulamıyorlardı. Aslında, Arabistan zor bir pazardı. Riskliydi. Risk oluşturan nedenler de çok fazlaydı.

Salih Özcan, Sabri Ülker'in tereddütlerini gidermek için yoğun çaba harcadı. Ancak, Ülker'in zihninde büyük fotoğraf henüz oluşmamıştı. Türkiye'ye döndükten sonra düşünecek, taşınacak ve nihai kararını verecekti.

Şimdi, Salih Özcan'dan, Arap pazarlarına açılması için Sabri Ülker'i nasıl ikna etmeye çalıştığını dinleyelim:

> Körfez'de dördüncü durağımız, Suudi Arabistan oldu. Önce, ülkenin petrol merkezi konumundaki Dahran kentine ulaştık. Dostlarımızdan, büyük ilgi gördük. Sabri Bey'i, 50 kişiden oluşan Suudi Arabistan zenginleriyle tanıştırdım. Kendisi, ilk izlenimlerini şu cümlelerle anlatmıştı:
>
> "Salih Bey, buradan bir şey çıkmaz. Çünkü Dahranlı ticaret erbabı, ürünlerin büyük çoğunluğunu Amerikalılardan veya çevre ülkelerden alıyor."
>
> Sabri Bey'le Dahran'dan, başkent Riyad'a geçtik. Yol arkadaşım, seyahatimizin dördüncü ayağında, bölgeye girmeye çekindiğini ifade ederek, "Salih Bey, ben, buraların piyasasına girersem, bisküvileri zararına veririm" diyordu.
>
> Sabri Bey, Riyad'da girdiğimiz bir marketin raflarındaki ürünleri de inceledikten sonra, aynı kanaatini tekrarladı:
>
> "Buraya girersek, zarar ederiz..."
>
> Riyad'dan Cidde'ye geçtik. Marketleri dolaştık. Sabri Bey, oradaki izlenimlerini de şu cümleyle ifade etti: "Buralarda fazla kâr yok." Ben ise, ısrarımı sürdürüyor ve şunları söylüyordum: "Sabri Bey, zararına da olsa, kârına da olsa, bu piyasaya gir..."
>
> Sabri Bey, benim önerimi anlayışla karşıladı, "Peki, madem öyle diyorsun, öyle olsun" dedi.
>
> Uzun mücadeleden sonra, Sabri Bey'i ikna ettiğimi zannediyorum. Çünkü Sabri Bey, bu seyahatimizi takiben Suudi Arabistan'a her ay bir TIR dolusu bisküvi göndermeye başlayacaktı.
>
> Körfez ülkelerini ziyaretimiz sırasında, Sabri Bey'den çok şey öğrendim. Öncelikle belirtmem gerekir; Sabri Bey, çok akıllı bir kişi. Dönüş yolculuğumuz sırasında, bize uçakta bisküvi ikram edilince, Sabri Bey kolumdan tuttu ve "Ne yapıyorsun?" dedi. "Yiyecektim" cevabını verince, "Bunda, domuz yağı var" uyarısında bulundu. Sonra kendisinden şu bilgileri aldım:

> Bisküvi çok uzun zaman kalınca, bozulurmuş. Bozulmaması amacıyla, içine domuz yağı konulurmuş. Nitekim, Sabri Bey de kendi ürünlerinin uzun süre dayanması konusunda araştırma yaptırmış. Bu iş için yurtdışından bir uzman getirtmiş. Uzman, domuz yağı kullanmasını önermiş. Sabri Bey ise, o öneriye karşı çıkmış, "Vallahi fabrikayı kapatırım, yine de ürünlerime domuz yağı koymam" demiş.
>
> İşte o günden beri, Sabri Bey'in bisküvilerinden başka bisküvi yemiyorum.

Sabri Ülker'in Salih Özcan'la birlikte beş Ortadoğu ülkesine gerçekleştirdikleri iş seyahati yararlı oldu. Seyahatten dönerken, çantalarında paket paket numune bisküviler vardı. Bunlardan, İngiliz bisküvileri dikkat çekiciydi. Ülker, şayet Suudi Arabistan piyasasına girmek isterse, kendisini öncelikle İngiliz bisküvileriyle rekabete hazırlamalıydı.

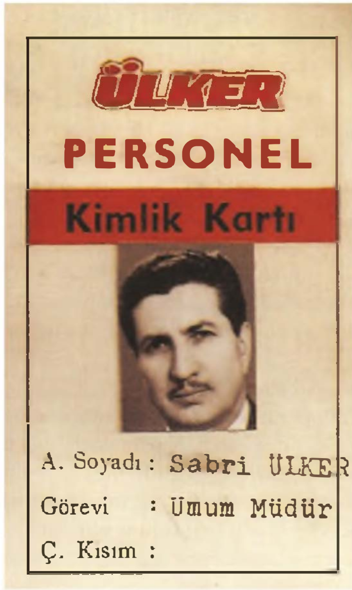
Aslında, İngilizlerin ürünü lükstü. Sabri Ülker, bu ürünlerin yeterli sayıda müşteri bulamadığını da tespit etmişti.

Seyahat dönüşü, Topkapı'daki yeni tesislerde deneme-yanılma yöntemiyle pek çok bisküvi paketi hazırlandı. Bunların fiyatları da makuldü. Suudi Arabistan pazarına açılmak için artık hiçbir engel yoktu. Araplar, damak tatlarına uygun bisküviyi bulurlarsa, fiyat avantajından dolayı, Ülker ürünlerini tercih edebileceklerdi. Nitekim, öyle de oldu.

Sabri Ülker, hem umum müdür hem de çeşnicibaşı idi

Sabri Ülker, aslında o koskoca Ülker Fabrikası'nın ortaklarından biriydi, ama bir yandan da küçücük makam odasında kartondan imal edilecek kutuların maketleri üzerinde kafa yoracak derecede her şeyin hâkimiydi. Ağabeyi Asım Ülker ise, fabrika alanı dışındaki bir noktada, Eminönü'ndeki şirketin idari merkezinde hem mali hem de pazarlama işlerini yöneten beyin konumundaydı.

Göğsündeki kurum kimlik kartında "Umum Müdür" sıfatı yer alan Sabri Ülker'in adeta bir endüstri mühendisi gibi çalıştığını bilmeyen yoktu. Bir makineyi bozup yeniden yapmak, onun için sıradan bir işti. Bunların yanı sıra, aynı zamanda hammadde ve lezzet konusunda da çok deneyimliydi. Yeni ürünleri çeşnicibaşı titizliğiyle inceler, Türk insanının damak tadını çok iyi bildiği için, bu konuda kolay kolay yanılgıya düşmezdi. Bu arada, ihraç ürünlerinin tadı konusunda da mamullerin gideceği ülke koşullarını dikkate alırdı.



Fabrikaya, işçilerden önce giderdi

Sabri Ülker, iş hayatında çok kuralcıydı. İşyerine, işçilerden önce gider, sürekli yaka kartı taşırdı. Tesislerin hâkim bir noktasındaki ofisinden tüm hareketleri izleyen Sabri Ülker, fırsat buldukça fabrikanın her birimini adım adım dolaşarak denetlerdi. Sabri Ülker, dostlarıyla iş hayatı konusunda sohbet ederken, kendilerine şu tavsiyelerde bulunurdu: "Eğer siz, iş sahibi olmak istiyorsanız, makinenin sesini, çalışandan önce duymanız gerekir."

Ayrıca, fabrikaya hammadde alımlarını da bizzat yapar, bu ürünlerin kalite ve fiyatını çok sıkı şekilde takip ederdi.

Sabri Ülker'in yaptığı işler bunlarla da sınırlı değildi. Fabrikanın imalat defterini dahi kendisi tutardı. Zaten, imalat defteri tutmak, yasal bir zorunluluktu. Maliye Bakanlığı denetçilerinin işyerlerini teftişleri sırasında, öncelikle imalat defteri kontrol edilirdi.

Rıfat Hassan: "Sabri Bey'den 1,5 yılda iş alabildim"

Avrupa menşeli çeşitli ürünlerin Türkiye mümessilliğini yapan Rıfat Hassan adındaki genç, 1964 yılında, bir gün Sirkeci'den minibüse binerek Topkapı'ya, Sabri Ülker'i ziyarete gidiyordu. Bu genç müteşebbis, o yıllarda yıldızı parlamaya başlayan Ülker'e ambalaj ürünleri ve hammadde satmayı hedefliyordu. Hassan, aradan yıllar geçtikten sonra, Türkiye'nin ünlü işadamları arasına dahil olacaktı.

Rıfat Hassan, yarım asır önce kapısını çaldığı Sabri Ülker'le ilgili anılarını günümüze taşırken, hayretler içinde kaldığı sahneleri de nakalediyor:

> Gençtim. Arayış içindeydim. Mümessili olduğum Avrupa menşeli değişik ambalaj ürünlerinin pazarlamasını yapıyordum. Sabri Bey'i ziyaret etmek için fabrika sahasına girdim. Kendisi, sağda, küçücük bir odada, elindeki bir metreyle karton



İşadamı Rıfat Hassan, 1964 yılında çalışma hayatının acemilik dönemini yaşarken, Sabri Ülker'le tanıştığını ve "ilk hayat dersleri"ni Ülker Fabrikası'nın deneyimli sahibinden aldığını açıklıyor.

kutuları ölçüyordu. Bu manzarayı görünce, Sabri Bey'e, "Beyefendi, işyerinizde bunca insan çalışırken, kutu ölçmek size mi düştü?" demekten kendimi alamadım.

Sabri Bey, beni sükûnetle dinledikten sonra, "Rıfat Bey, bunun önemini sen bilemezsin. Bu kutular, biraz bol gelirse, memleketin dört bir köşesine gidecek olan bisküvilerin hepsi kırılır. Onun için, bunları tek tek kontrol etmeliyim. Sen, bu işi benden daha iyi yapacak kimseyi bulamazsın" dedi.

Sabri Bey'den ilk hayat dersimi almıştım. Ülker'le iş yapmak istiyordum. Mesela, çikolata imalatında kullanılan kakao çekirdeği satabilirdim. Ama diyebilirim ki, Sabri Bey'den iş alabilmek için tam 1,5 yıl uğraştım. Bu süreçte, Sabri Bey'i zaman zaman ziyaret eder, 5-10 dakikalık kısa görüşmelerimizde fikir alışverişinde bulunurdum.

O yıllarda, bisküviler, teneke kutularda muhafaza ediliyordu. Bir ziyaretim sırasında Sabri Bey'e, "Sizde ambalajlı mal yok mu? Biliyorsunuz, bu gibi ürünler, karton kutularda ambalajlanıyor" dedim. Sabri Bey, bu önerim karşısında, şunları söylemişti:

"Oğlum, bu millette para yok. Bir çocuk, bisküvi yerken, bir de ambalaj kâğıdına mı para versin? Günah değil mi?.."

Ülker'in ambalaj değişikliği konusunda ısrarlıydım. Sabri Bey'i ikna etmeye çalışıyordum. Bir görüşmemizde de kendisine, "Sabri Bey, Van'a gönderdiğiniz mal, acaba kaç günde gidiyor? Bi-

liyorsunuz, orada, raflarda uzun süre kalır ve bayatlar. Bu durum, sizin isminize de zarar verir. Mal, fireye gider. Benim size önereceğim ambalaj, ürünleri hem sıcak hem soğuk havada koruyucu nitelikte. Selefon ağırlıklı bir ürün. Zaten incecik" dedim. Sabri Bey, ikna oldu. Bu yeni ambalajlar için ucuz ve uygun bir makine aldık. Ancak, makineyi çalıştırmakta zorlandık. Amerika'ya gidip, oradan bir makine teknisyeni getirdim, işi çözdük.

Sabri Bey'den aldığım bir başka ders ise, iş hayatım boyunca beni hem çok etkileyecek, hem de kendisine karşı hayranlık duygularımı artıracaktı.

Sabri Bey, iş hayatının ilk dönemlerinde işten başını alamazdı, ama daha sonraki yıllarda dostlarıyla görüşmeye, daha fazla vakit ayırmaya başlamıştı. Bir gün hiç unutmuyorum, "Piyasayı nasıl görüyorsun? Neler oluyor?" demişti. Bu soruyu yönelttiği gün, zaten dertliydim. "Sabri Bey, altı aydır canım çıktı. Takip ettiğim bir işten sonuç alamıyorum" cevabını verdim. Sabri Bey, her zamanki nezaketiyle beni dinledikten sonra, düşüncelerini şöyle özetledi:

"Rıfat Bey, sen elinden geleni yapmışsın. İnsanın gücünün bittiği yerde, kaderi başlar. Bu bahsettiğin konudaki koşuşturmaya biraz ara ver, dinlen."

İnanır mısınız, Sabri Bey'le bu görüşmemizden 1,5 ay sonra, uzun bir süreden beri takip ettiğim iş, benim peşimden koşmaya başladı. Yani, meseleyi kadere bırakmıştım, kader yüzüme güldü.

Amerikalı bisküvi uzmanı, Ülker'in ufkunu açıyor

21 Ocak 1968 tarihli *Hürriyet* gazetesinde ilginç bir haber vardı. O haberde, Amerikan Bisküviciler Cemiyeti Başkanı Dr. Melvin C. Allen'ın uzun zamandır İstanbul'da yaşadığı, hatta Ülker Fabrikası'nda çalışmakta olduğu yazılıydı. Haberde, aynen şu ifadeler yer alıyordu:

> İLK YABANCI UZMAN – 10 yıldan beri Amerikan Bisküviciler Cemiyeti Başkanı bulunan Dr. Melvin C. Allen, uzun bir zamandan beri şehrimizde bulunmaktaydı.
>
> Dr. Allen, UNESCO'nun "Hürriyet İçin Gıda Teşkilatı"nda aktif görev almış, ayrıca ABD Başkanı Johnson'ın isteği üzerine, "Buğday Sarfı Komitesi"nde de önemli bir görevi başarıyla yürütmüştür. Halen İstanbul'da, Ülker Bisküvi Fabrikası'nda çalışmalar yapan Dr. Allen, bu fabrikada uzun süreden beri biskü-



Hürriyet

BISKÜVI UZMANI

10 yıldan beri Amerikan Bisküvi ve Kraker İmalcileri Cemiyeti Başkanı bulunan Dr. Melvin C. Allen uzun bir zamandan beri şehrimizde bulunmaktaydı. Dr. Allen UNESCO'nun (Hürriyet için gıda) teşkilâtında aktif görev almış, ayrıca A.B.D. Başkanı Johnson'un isteği üzerine (Buğday Sarfı) komitesinde de önemli bir görevi başariyle yürütmüştür. Halen İstanbul'da ÜLKER Bisküvi Fabrikasında çalışmalar yapan Dr. Allen bu fabrikada uzun süreden beri bisküvi ve kraker sanayiinin dünyada ulaştığı en son merhalelerin uygulanması işine nezaret etmiş ve bu çalışmaları memleketimiz bisküvi sanayii için büyük yeniliklerle dolu müspet sonuçlar sağlamıştır. Aslen Portland (Oregon) lı olan Dr. Allen, 1934 yılında Rutgers Üniversitesini bitirmiş ve bunu izleyen 31 yılını devamlı olarak bisküvi sanayiinde geçirmiştir. Faaliyetinin son 10 yılında Kanada'daki George Weston Ltd. Şti. nin Genel Müdür Muavini ve bu şirketin A.B.D. İdare Müdürü olarak vazife görmüştür. Bisküvi sanayiimize yaptığı hizmetleri unutulamayacak olan Dr. Melvin C. Allen bugünlerde memleketimizden ayrılacağı için üzüntüsünü izhar etmiş ve çok iyi intibalar edinmiş olduğu Türkiye'ye ilk fırsatta tekrar geleceğini söylemiştir.

vi ve kraker sanayiinin dünyada ulaştığı en son merhalelerin uygulanması işine nezaret etmiş ve bu çalışmaları, memleketimiz bisküvi sanayii için büyük yeniliklerle dolu, müspet sonuçlar sağlamıştır.

Bisküvi sanayiimize yaptığı hizmetleri unutulamayacak olan Dr. Allen, bugünlerde memleketimizden ayrılacağı için üzüntüsünü izhar [belirtme] etmiş ve çok iyi intibalar [izlenim] edinmiş olduğu Türkiye'ye ilk fırsatta tekrar geleceğini söylemiştir.

Selçuk Berksan, ABD'den Türkiye'ye gelen ilk yabancı bisküvi uzmanı Dr. Melvin C. Allen konusunda ayrıntılı bilgilere sahip. Bu yabancı uzman, Ülker'e hem yenilikler kazandırmış, hem de ufuklarını açmış. Türkiye'de çalışan yabancı uzmanların adeta parmakla gösterildiği bir dönemde Ülker'de çalışan Amerikalı bisküvicinin hikâyesini Selçuk Berksan anlatıyor:

ABD'de, "Hürriyet İçin Gıda Teşkilatı" diye anılan bir kuruluş vardı. Bu teşkilat, Amerika'da emekli olmuş uzman kişileri, ihtiyaç duyulan ülkelere gönderiyordu. Bu kişiler, deneyimleriyle, gittikleri işyerindeki çalışanları motive ediyor, bu arada ABD'ye de prestij sağlıyordu.

Söz konusu teşkilat hakkında o yıllarda epeyce spekülasyon vardı. Bu teşkilatın, CIA'e bağlı olduğu dahi söyleniyordu. Amerikalı uzmanlar, makul ve mütevazı ücretle çalışıyorlardı. Anladığım kadarıyla, Amerikan yönetimi, bu uzmanlar vasıtasıyla, çalışmakta oldukları ülkelerin ekonomik durumunu da izliyordu.

ABD'den gelen uzman kişiler, mesleğinin ehliydi. Aslında, onların seçimini, talep sahipleri yapıyordu. İşte o seçim sırasında, doğru kişiyi bulmak gerekiyordu.

Gerçeği söylemek gerekirse, Mr. Allen, bizde işe başladıktan sonra ufkumuzu açtı. Bu arada, "Marshmallow" adı verilen bir çokomel tesisinin kurulmasını sağladı. Bu tesis, eski bir teknolojiydi, ancak o makineler tamir edildi ve üretime sokuldu. Marshmallow tesisi, Ülker'e çok kazanç sağladı.

"Marshmallow" ismi, Mel'i Melov'dan geldi. Bu ismi de amcam koymuştu.

Otomasyona geçmek için yola koyulduk, ama asla işçi çıkarma yoluna girmedik. Otomatik çalışan makineleri alıp kurdukça, yeni işçiye gerek olmadığı için, makine parkımıza göre işçi sayımız orantılı olarak eksiliyordu.

Otomasyonla birlikte iş verimliliğimizi de fevkalade yükselttik. Dolayısıyla, kazancımız da arttı. Sendikalarla pazarlık masasına oturunca, aynı işkolundaki başka firmalara göre daha iyi ücret verebilecek duruma geldik. Bu, bize üstünlük sağladı. Ancak, sendikalarda doyum yoktu. Oysa, işçilerimiz hayatından memnundu. Sektördeki emsallerinden çok daha yüksek ücret alıyorlardı. Öte yandan, diğer firmalar ise, bize "Niçin böyle ücret verdiniz?" diye sitem ediyordu.

Bu arada, diyebilirim ki, bir Amerikalı nasıl düşünür, onu da Mr. Allen'dan öğrendik.

O yıllarda Türkiye ile Amerika'nın ilişkisi çok zayıftı. Zaten bu ülkeye gitmek de zordu. Oysa, Avrupa ülkeleriyle temaslarımız fazlaydı. Dolayısıyla, Avrupa'yı iyi öğrenmiştik.

Mr. Allen, bize "Amerika'ya mutlaka gitmelisiniz, oradaki fabrikaları gezmelisiniz" dedi. Amerika'ya gittik, fabrikalarını gezdik, fakat makineleri çok uydurma gördük. Sonradan anladık ki, adamlar makinelerin estetiğine, görünüşüne hiç önem vermiyor, fiyatına bakıyor, ekonomisine bakıyor, sağlamlığına bakıyor, ne kadar problem çıkarıyor, ona bakıyor... Sanayi tesislerinde temizlik filan da o kadar iyi değil, ama Avrupa'da temizlik çok fazla.

Amerika'daki düşünce tarzında her şey ekonomi, ekonomi, ekonomi...

Mesela, Mr. Allen, bize bisküvide bir iki fikir verdi; biz de onun üzerine, bisküviyi daha hızlı pişirmeye başladık. Bir anda hem kapasite hem de kalite arttı. Rutubet miktarını biraz yük-

selttik, bu sayede bisküvinin lezzeti de arttı. Ürünün içine ucuz bir hammadde olan suyu koyuyorsun, lezzet alıyorsun.

Kısacası Amerikalıların böylesine inceliklerle dolu formüllerinin faydasını gördük.

Amerikalıları tanıdıktan sonra, bu defa Amerika'ya gidip gelmeye başladık. Amcam, sadece bir defa gitti. Daha sonra "O yol beni yorar, sen devam et" dedi. Bunun üzerine Amerika'ya sık sık gitmeye başladım, oradan beraberimde yenilikler getirdim.

Nihat Gökyiğit: "ABD'li uzmanları, Sabri Bey keşfetti"

TEMA Vakfı, 1992 yılında Hayrettin Karaca ve Nihat Gökyiğit'in öncülüğünde, "Türkiye Çöl Olmasın" sloganıyla kurulmuştu. Gönüllü kurucu grubun içinde Sabri Ülker de bulunuyordu. TEMA'nın kurucularından Nihat Gökyiğit, Türkiye'nin çölleşme ve fakirleşmeden kurtulması için birlikte çaba harcadıkları yol arkadaşlarını, bu arada Sabri Ülker'i de anlatıyor. Gökyiğit, Ülker'in yabancı uzman ve yabancı sermaye konusundaki tavrını yorumlarken, şunları söylüyor:

> Daha dün gibi hatırlıyorum, Amerika'da emekli olan uzman seviyesinde bazı yöneticiler, aralarında bir grup oluşturarak, "Gelişmekte olan ülkelere tecrübelerimizi taşımak istiyoruz. Sadece, bizim o ülkelerdeki masraflarımızı karşılayın, yeterli" diyorlardı. Biz, bu teşebbüsü, Sabri Bey'den öğrendik. O tarihte, faaliyetteki ampul ve süt fabrikamız için, bu uzmanlardan Sabri Bey sayesinde istifade ettik.



TEMA Vakfı Başkanı Nihat Gökyiğit, "Yabancı uzmanların varlığını Sabri Bey'den öğrendik. Biz de ampul ve süt fabrikamız için yabancı uzman getirdik" diyor.

Sabri Bey, bu ve buna benzer çalışmaları yürütürken, hiç ön plana çıkmıyor, kendisini tanıtma hevesi gütmüyor, sadece hizmet ederek, eserler bırakmak ve öyle anılmak istiyordu. Oysa, malum bazı işadamları, devamlı basının önündeydi. Sabri Bey, asla o yollara tevessül [başvurma] etmedi. Ama unutulmayacak eserler yaptı.

Sabri Ülker, yabancı sermaye ve yabancı marka düşmanlığı da yapmadı. Çünkü biliyordu ki, kapalı bir ekonomiyle bir yere ulaşmamız mümkün değil. Atatürk'ün büyük hedefi olan yoksulluktan kurtulmak için Sabri Bey üzerine düşen görevi yerine getirdi. Girdiği her işte, en iyisini yaptı..."

Bisküvi fabrikasında, makine üretimi de yapılıyor

Ülker, İstanbul'un Topkapı semtindeki fabrikasında, bisküvinin yanı sıra adeta bisküvi makinesi de üretiyordu. Sabri Ülker, bu işlere, taa 1944 yılında Eminönü'ndeki ilkel makinesini tamir ederek başlamıştı. Daha sonra, Almanya seyahatleri sırasında gördüğü modern makinelerin benzerini, Türkiye'deki sınırlı imkânlarla üretmeye yöneldi. Bu uğurda, çok da başarılı oldu. Hatta o kadar ki, Almanya'dan ve Amerika'dan ithal edilen makinelerin eksiklerini tespit ediyor, bu durum, yabancı teknik uzmanları hayretler içinde bırakıyordu.



Yüksek mühendis Selçuk Berksan, amcası Sabri Ülker'i "başmühendis" olarak tanımlıyor. Aslında Sabri Ülker gençlik yıllarında mühendis olma hayaliyle yaşadı. Ancak, şartlar onu "diplomalı mühendis" yapmadı.

Sabri Ülker, aslında 1940 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'ne girerek mühendis olmak istemiş, ancak ailevi nedenler, buna imkân tanımamıştı. Ama o, diplomasız mühendisti ve yanında, diplomalı bir mühendis yetiştiriyordu. Bu mühendis, yeğeni Selçuk Berksan'dı.

Şimdi, Yüksek Mühendis Selçuk Berksan'dan, Başmühendis Sabri Ülker'in makine üretimi konusundaki atılımlarını dinleyelim:

> Fabrikamızda, bisküvi makine ve kalıp ayarları için büyük bir teknik kadro çalıştırırdık. Fabrikayı ziyarete gelen yabancı uzmanlar, hayretler içinde "Bisküvide bu kadar teknik kadro olmaz. Sen mühendis olduğun için, bu işi abartıyorsun" derlerdi. Oysa, bu teknik kadro amcamın isteğiyle kurulmuştu. Onların çalışmalarını dikkatlice izlerdi. Çünkü Baş Mühendis amcamdı.
>
> Zaman içinde işçi olayları baş gösterince, biz de kademeli olarak otomasyona yönelmek mecburiyetinde kaldık.
>
> Amcamla, Almanya'daki fabrika ziyaretlerimiz sırasında otomasyon konusunda incelemeler yapmıştık. Alman sanayiciler, otomasyon sayesinde nasıl işçi tasarrufuna gittiklerini anlatmışlardı. Aslında, işçilerimiz problem çıkarmasa, herhalde bizler böyle bir arayışın içinde olmazdık.
>
> Otomasyon konusunu gündeme aldıktan sonra, teknik kadromuzu genişlettik. Sürekli makine yapmaya başladık. Her birimde tasarrufa giden amcamı, teknik kadronun genişletilmesi konusunda ikna ettim.
>
> 1965 yılından itibaren "Topkapı Makine" adını verdiğimiz atölyemizde makine imalatına başladık. Atölyemizin başında, Süleyman isimli bir ustamız vardı. Daha sonra kadromuza, İstanbul Teknik Üniversitesi'nden bir sınıf arkadaşımı da dahil edecektim.
>
> Topkapı Makine'de bir yandan mevcut makinelerin bakım ve onarımını yaparken, bir yandan da yeni makinelerle makine parkımızı genişletmeye başladık. Bu arada ufkumuzun açılması için yurtdışı makine fuarlarına katıldık. Bunun yararını görünce, Avrupa'daki fabrika gezilerimizi de yoğunlaştırdık.
>
> 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren yeni makineler sayesinde ürün sayımızı da artırdık. Dolayısıyla, tüketici de, "Ülker, her ay yeni ürün çıkarır" beklentisine girdi. Bir ay yeni ürün çıkarmasak, "Ülker'e ne oldu?" sorusuyla karşılaşırdık.

Anne Şakire Hanım'ın vefatı

Ülker kardeşlerin 1944'ten bu yana iş hayatındaki başarılarını anlattık, geliyoruz... Şimdi biraz da, sevgili annelerinden, Şakire Hanım'dan söz edelim. Ama Şakire Hanım'ı anlatmadan önce tüm anneleri analım...

Çocuklar, annelerinin eseridir. O eseri dünyaya getiren anneler, bir doğa harikasıdır. Çocukların geleceği de, annelerin elindedir. O kadar ki, iyi bir anne, bin öğretmene bedeldir. Çocuğun her suçunu affeden de, yine annedir. Anne, çocuğu için, hem öğretmen, hem doktor, hem iyi bir dost ve arkadaştır.

Socrates'in dediği gibi, koparılması mümkün olmayan tek bağ, anne ile evlat arasındaki bağdır. Kısacası anneler, gökyüzünde sonsuza kadar parlayacak olan bir yıldız gibidir.

* * *

Ülker kardeşlerin babaları Hacı İslam Efendi 1953 yılında, 80 yaşındayken vefat etmişti. Ailenin büyüğü olarak anneleri Şakire Hanım, daima evlatlarının yanında ve yanı başındaydı.

Şakire Hanım, güçlü ve otoriter bir anneydi. Çocuklarına ve torunlarına karşı ise sevgi doluydu.

1969 yılına gelindiğinde, Asım Ülker 58 yaşına ulaşmıştı, Sabri Ülker ise 49'una... Her iki evlat da, olgunluk çağını yaşıyordu. Ama onlar, annelerinin gözünde hâlâ çocuktu.

Şakire Hanım, eşinin vefatından sonra, oğlu Sabri Ülker ve gelini Güzide Hanım'la birlikte yaşamaya başlıyor, bu arada, torunlarıyla, sevgili oğlunu paylaşma yarışına da giriyordu. O ilginç yarışı, şimdi torun Ahsen Özokur'dan dinleyelim:

> Üç kardeş çocukluğumuzu yaşarken, hava karardığı zaman, pencerenin önüne dizilir, babamızın işten eve gelişini dört gözle beklerdik.
>
> Arabasının farları evimizin içine yansıyınca, babamıza el sallamaya başlardık.
>
> Penceredeki karşılamadan sonra koşarak dış kapıya doğru yönelir, heyecanla babamızı karşılardık.
>
> Babamız, önce bizlere tek tek sarılır, daha sonra da iş kıyafetini değiştirerek, salonda oturan annesinin yanına gider, önce selam verir, ardından da sarılıp öperdi.

Babaannemiz Şakire Hanım da babamızın gelişi sırasında bizler gibi heyecan duyar, onu kapıda görünce, yüzü güler, ama bizden önce kendisine sarılmasını beklerdi.

Babamızın, annesini gecikerek selamlamasının tek nedeni, evdeki bu hazırlığı idi.

Biz de, babaannemin, babama sitemli bakışını gülerek izler ve kendisine şunları söylerdik:

"Babaanne; bak, biz, babam gelince yanına koşarak gidiyoruz, istersen sen de git, seni de sevsin..."

Bu arada, şunu özellikle belirtmek istiyorum; babamızın hayat tarzında hiç vazgeçemeyeceği prensipleri vardı. Bunlardan biri de, kıyafet konusuydu. Evde, kendisini hiç pijamalı görmezdik. Biraz önce ifade ettiğim gibi, iş kıyafetiyle de...

Şakire Hanım, 1884 doğumluydu. Varlığı da görmüş, yokluğu da tatmıştı. Gencecik bir anneyken, Trakya'da iki evladını kucağına alıp, onları savaşın dehşetinden korumak uğruna eşiyle birlikte yollara düşmüş, aradan 17 yıl geçtikten sonra, bu defa dört çocuğunu, yine Hacı İslam Efendi ile beraber Kırım'daki Bolşevik zulmünden Türkiye'ye kaçırmıştı.

1969 yılında evlatlar olgunluk çağını yaşarken, sevgili anneleri Şakire Hanım da hayli yaşlanmıştı. Ancak, ne kadar yaşlı olursa olsun, hayatta olması, çocukları için moral kaynağıydı.

Büyükanne artık yorulmuş olacak ki; geride mutlu, huzurlu ve başarılı evlatlar bırakarak, 10 Ocak 1969 Cuma günü ebedi yolculuğuna çıktı. Bu; aynı zamanda, muhterem eşi Hacı İslam Efendi, sevgili evlatları Mahire, Abdurrahman ve İsmail Hakkı ile tam altı yıl önce, henüz çocuk yaştayken Allah'ın (C.C.) rahmetine kavuşan sevgili torunu Ali'ye "vuslat yolculuğu"ydu...

1960'larda iş dünyasının güvenini kazanan Ülker'e, peş peşe yeni yatırım teklifleri geliyor

Asım ve Sabri Ülker kardeşlerin "itibar"ı ön planda tutan davranışları, iş âleminde kısa sürede karşılığını buldu. Ardından İstanbul'daki değişik sektörlerde faaliyet gösteren yatırımcılar, yeni sanayi projelerinin ortaklığına, Ülker firmasını da davet etmeye başladı.

Toplumsal hayatta insanlara verilen değerler gündeme gelince, öncelikle "itibar"dan söz edilir. İtibar, saygı görme ve saygı gösterme halidir; bir başka ifadeyle, değer vermedir. İtibar, içinde bulunduğumuz sosyal ortamda belirlenir.

Halk arasında sıkça kullanılan, "Allah, itibardan alıkoymasın" temennisi, insanların sosyal yaşamda bu konuya ne kadar önem verdiklerini gösteren bir ifadedir.

İtibar, ticari hayatta da çok önemsenir. Bir ticaret erbabının eleştirisi yapılırken, "itibarlı" ya da "itibarsız" olduğu söylenir. İtibarlı kişi, güvenilir kişidir. İtibar etmek de; saygı göstermek, hürmet etmek veya değer vermek anlamlarında kullanılır.

Prof. Dr. William Hersey Davis, itibarı bir fotoğrafa benzetiyor; onun, bir saatte öğrenilebileceğini, ancak karakterin bir yılda açığa çıkmayacağını ifade ediyor. Bu konudaki değerlendirmesini şöyle tamamlıyor

"İtibar, insanların mezar taşına kazıdıklarıdır; karakter ise, meleklerin Allah (C.C.) huzurunda senin için söyledikleri..."

Tabii itibar da, ya süreli olur ya da sürekli...

Süreli itibar, gelip geçicidir; sürekli itibar ise kalıcı...

Sürekli itibarın kaynağı karakter, sonsuza kadar devam eder.

Zaman zaman yakın çevresine hayatın içinden "altın öğütler" veren kahramanımız Sabri Ülker, bir gün eşi Güzide Ülker'in yeğeni Mehmet Kösdağ'ı karşısına alıp, şu nasihatte bulunmuş:

"Mehmet; sakın ola, kapınıza gelen alacaklıyı boş çevirmeyin. Daima, itibarınızı koruyun. Siz, bu konuda rakiplerinizden bir adım önde durun; nöbetteki askerler gibi olun..."

Dostları, Sabri Ülker'in hem özel yaşamında, hem de iş hayatında gelip geçici itibara hiç heves etmediğini söylüyorlar ve bu değerlendirmelerini yaparken, "Çünkü Sabri Bey'in bu meziyeti, karakterinden kaynaklanıyordu" diyorlar.

İstanbul sanayicilerinden, Ülker'e ortaklık teklifi...

Asım ve Sabri Ülker kardeşlerin itibarı ön planda tutan davranışları, iş âleminde karşılığını buluyor, Ülker müessesesi de kısa sürede "itibarı yüksek" bir konuma ulaşıyordu.

Ülker şirketinde, söz senetti. Yazılı anlaşma veya bono gibi ticari evraklar olmasa dahi, ödemeler, taahhüt edildiği gün yapılırdı. Bu tavır, Ülker'e yeterince itibar kazandırıyordu.

Her ticari kuruluş gibi, Ülker'in de zor durumlara düştüğü anlar oldu. Ama onlar, ödemelerini hiç aksatmadılar. Hem Asım Ülker hem de Sabri Ülker, bu konuda çok titizdi.

Ülker kardeşler, işleri kendi akışına bırakmaz, ticaretin tüm meşru kurallarını kullanırlardı. Hammadde tedarikinde nakit alımları tercih eder, iyi pazarlık yapar, işi bildikleri için kaliteli ve makul fiyatlı mal üretirlerdi.

1950'li ve 60'lı yıllarda, ticaret hayatındaki psikolojik ortam çok farklıydı. İnsanlar, "senet" olayına dikkat eder; vadesinde ödeme yapmak için büyük çaba harcarlardı. Aslında, hiç kimsede "Tahsilat gecikir mi?" endişesi de yoktu. Zaten tahsilatın gecikmesine sebep olan tüccar veya sanayici, bir anda itibar kaybederdi.

Ticari hayatta, "Başkasından en az bir konuda iyi olmak" kuralı, başarının anahtarıydı. Ülker, hem ticari piyasada, hem de gıda sektöründe, her konuda başkasından iyi olduğunu ispatlayınca, aranılan ve itibar edilen bir müessese oluyordu.

* * *

"Sürekli itibar", 1960'lardan itibaren İstanbul'daki iş âleminde tüm kapıları Ülker firmasına açtı. Asım ve Sabri Ülker kardeşlere gıda sektörünün dışından da peş peşe davetler gelmeye başladı. Bu davetlerden ilki, 1967 yılında yapıldı.

İstanbul Ticaret Odası başkanlarından Nuh Kuşçulu ile iş âleminin tanınmış simalarından Bülent Çorapçı, Mersin'de bir cam sanayii tesisi kurmak için teşebbüse geçtiler. Aralarına, Sabri Ülker'i de almak istiyorlardı. Ülker, gıda sektörü dışındaki bir yatırım için gelen bu ortaklık teklifine olumlu cevap verdi. Ülker Bisküvi, Çikolata ve Şekerlemecilik Limited Şirketi, Anadolu Cam



Bülent Çorapçı, 1967 yılında, dönemin İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu ile birlikte cam sanayii projesi hazırlamış. Bu teşebbüsün ortakları arasına Sabri Ülker'i de davet etmiş.

Sanayii'nin kurucu ortağı oldu. Bu teşebbüsün ortakları arasında, dönemin başarılı işadamları yer alıyordu.

Projeye öncülük eden Bülent Çorapçı, Anadolu Cam Sanayii teşebbüsünü anlatırken, Türk özel sektörünün ilk ciddi örgütlenme örneğini de bugünlere taşıyordu:

> Sabri Bey'le 1967 yılında, Mersin'deki Anadolu Cam Sanayii'nin kuruluşu sırasında tanıştım. İstanbul Ticaret Odası başkanlarından merhum Nuh Kuşçulu ile birlikte Mersin'de bir cam sanayii tesisi kurma teşebbüsümüz vardı. Ancak, o yıllarda Türkiye'deki otofinansman imkânları çok dardı. Söz konusu tesisin projeleriyle birlikte, uluslararası finans kuruluşu IFC'ye başvurmuştuk. Bu kuruluş da, 100 milyon lira sermayeli bir şirket kurma şartını önümüze koymuştu.
>
> Kendi kıvamımızdaki insanlarla görüşerek, cam sanayii şirketine sermaye sahibi ortaklar aramaya başladık. Projemizi hazırladık, teşvik belgemizi aldık, Vehbi Koç'un da aralarında bulunduğu pek çok işadamına başvurduk. İşte bu dönemde ortaklık teklif ettiğimiz işadamlarından biri de Sabri Ülker'di. O dönem, Sabri Bey'in en cevval olduğu dönemdi.
>
> Anadolu Cam Sanayii'nin ortaklık yapısını oluşturduk. Yapı ve Kredi Bankası da ortaklarımız arasındaydı. Bankayı, şirkette Genel Müdür Fahrettin Ulaş temsil ediyordu. Bunun yanı sıra Sabri Ülker, İbrahim Bodur, Sabahattin Topbaş ve Şaban Gazioğlu Beyler ile Prof. Dr. Sabahattin Zaim Hoca da aramızdaydı. Bir ara, avukat Yusuf Türel Bey de yönetimde bulunmuştu.

"Sabri Bey, insana ve bilgiye çok değer verirdi"

Bülent Çorapçı, Anadolu Cam Sanayii'nin yönetim kadrosunda bulunurken, ortaklarından Sabri Ülker'i de yakinen tanımış ve bu işadamının vasıflarından yararlanmış.

Çorapçı, Ülker'in özelliklerini şu sözlerle anlatıyor:

> Anadolu Cam Sanayii şirketindeki ortaklığımız dolayısıyla, Sabri Bey'i yakından tanıma imkânı elde ettim. İşte o dönemde ve ileriki yıllarda Sabri Bey'in pek çok üstün meziyetlerini gördüm. Sabri Bey'in özelliklerini şöyle sıralayabilirim:
>
> Sabri Bey, öncelikle insana değer verirdi. Bunun yanı sıra bilgiye de değer verirdi. Bilgili olan kişilere büyük saygısı vardı. Onları, hoca-talebe münasebeti içinde saygıyla dinler; aklına yatan hususları, konuştuğu kişiden aldığı deneyimleri, kendi işletmelerinde tatbik edebilme cesaretini de gösterirdi. Sabri Bey, bununla da kalmaz, büyük bir açık yüreklilikle "Ben, falan tarihte sizlerle şu şu hususları konuşmuştum. Sizden aldığım o bilgileri, kendi iş hayatımda uyguladım" derdi.
>
> Bilirsiniz, pek çok kişi konuşulanlardan elde ettiği bilgileri hemen kapar, iki gün sonra da bir başka toplantıda o bilgileri sizlere satmaya kalkar. Tabii siz de içinizden gülersiniz, ama nezaketiniz, bunu, o kişinin yüzüne vurmaya el vermez.
>
> Sabri Bey'in işte böyle insani, hümanist tarafı vardı. Zannediyorum bu, kendi inanç dünyasıyla alakalı olan kısımlardan başka bir de kendisinin, ailesinin komünist idaresinden gelmiş olmasının da etkisi vardır.

"Toplantılara, Batı ülkeleri disiplinini getirdi"

Bülent Çorapçı'nın verdiği bilgilere göre, Sabri Ülker, Anadolu Cam Sanayii yönetim kurulu toplantılarına hem disiplin hem de demokrasi getirmiş:

> 1960'lı yıllarda Türkiye'de iş âlemindeki idare meclislerinde, başta Amerika olmak üzere Batı ülkeleri şirketlerindeki gibi kurallar yoktu. Ancak, o dönemde Sabri Bey'den toplantı adabı hususunda çok şey öğrendim. Sabri Bey, yönetim kurulu toplantılarında çok az konuşur, öz konuşur ve karşısındaki muhatabına söz hakkı tanırdı. Batı ülkelerinin şirketlerinde bulunan yönetim kurulu toplantı adabını, disiplinini ilk defa Türkiye'de Sabri Bey'in ciddi tavrı nedeniyle Anadolu Cam Sanayii'nde gördüm.

Sabri Ülker'in bir başka özelliği ise, ciddiyetinin yanı sıra inançlı oluşuydu... Sabri Bey kadar inançlı işvereni pek az görmüşümdür. Sabri Ülker, Allah'ın verdiği vuzuhla [açıklık], inandıklarını sonuna kadar tatbik etme gücüne sahip olabilen bir kişiydi. Onun ağzından söz alabilmek çok güçtü, ama verdiği sözün de ne pahasına olursa olsun arkasında dururdu. Kısaca söylemek gerekirse, Sabri Bey'in iş hayatındaki ciddiyet ve ahlaki tutumuna pek başka taraflarda rastlamadım dersem, caizdir. Sabri Bey, bu konuda gerçekten tam numara alır.

Vehbi Bey'in [Koç] hayat hikâyesinde şöyle bir ifadesi var: "Benim mezar taşıma, 'Bu adam, şirketlerine adam bulmakta çektiği zorluk kadar, hiçbir şeyden çekmedi' yazılsın."

Adam bulma meselesi, Türkiye'nin değil, bütün dünyanın meselesidir. Konuyu Sabri Bey'e getirmek istiyorum. Bazı insanlar, belki tecrübeye bağlı olarak, belki de yaradılıştan, bir insanı gördükleri zaman on beş dakikalık süre içinde onu anlıyorlar. İşte Sabri Bey'de de bu hassa [özellik] vardı. Kendisi, bir şahsa baktığı zaman bir nevi nüfuz-u nazar [etkili bakış] ile bakıyordu ve adam alımlarında sorduğu öyle sorular vardı ki, çok başarılı bir adam alma sanatına sahipti. Tabii bunun yanı sıra Sabri Bey'de çok iyi bir insan yönetme kabiliyeti de vardı.

Sabri Bey'in bir başka özelliği ise tolerans sahibi olmasıydı. İnancında en ufak bir tolerans yoktu, ama insani münasebetlerinde vardı. Cam Sanayii yönetim kurulu toplantılarında, aramızda mütedeyyin [dindar], Müslüman ve çok sert, imanlı bir ağabeyimiz vardı. Çok çabuk sinirlenirdi. Onun sinirini en çabuk teskin edebilen kişi, Sabri Bey'di. Toleranslı davranır, o sert ağabeyimizin vuruşları Sabri Bey'in sinesine [bağrına] adeta alev gibi gelir, ama bir gül yaprağı gibi dökülürdü.

İbrahim Bodur: "Sabri Bey'le cam fabrikası kurduk"

Türkiye'de seramik sanayiinin öncülerinden, duayen işadamı, Kale Grubu Onursal Başkanı İbrahim Bodur, Sabri Ülker'le bir dönem İstanbul Sanayi Odası'nın yönetiminde bulunmuş. Aynı dönemde, Anadolu Cam Sanayii'nin kurucu ortağı olmuşlar.

İbrahim Bodur; bir yandan Anadolu Cam Sanayii'nin kuruluşunu anlatırken, bir yandan da Sabri Ülker'le ilgili anılarını naklediyor ve "Sabri Bey, ekmeğini kara taştan çıkarırdı" diyor. Şimdi, İbrahim Bodur'u dinleyelim:

Biz, tabii yıkım yıllarını da görmüş aileleriz. Hepimiz zaten köyde-kentte doğmuşuz. Yani background'umuz aynı. O, Kırım'da bir köyde doğmuş; ben, Çanakkale'nin Yenice kazası Nevruz köyünde doğmuşum...

Sabri Bey'i, ağabeyimin yanı sıra aslen Kırımlı olan eski milletvekili Ahmet İhsan Kırımlı'dan da duyardım. Ahmet İhsan Bey de Sabri Beyler gibi Kırım göçmeniydi. İlerleyen yıllarda Sabri Bey'i Nuh Kuşçulu'dan işittim. Sabri Bey'le 70'li yılların sonu veya 80'li yıllarda İstanbul Sanayi Odası Meclisi'nde bir araya geldik. O dönemde Sanayi Odası'na muhafazakâr, milliyetçi ve maneviyatçı kişiler olarak birlikte bir yön vermek istiyorduk. İşte bu vesileyle Sabri Bey, Nuh Kuşçulu ve Çavuşoğulları ile birlikte hareket ettik.

Sabri Bey, İstanbul Sanayi Odası'nın yönetimine girdi, ama çok çabuk çıktı. Fakat bu dönemde Sabri Bey, Kuşçulu ve Çavuşoğulları ile birlikte Mersin'deki Anadolu Cam Fabrikası'nı kurduk. Bu fabrikanın yönetim merkezi İstanbul Beşiktaş'taydı. Yönetim kurulu toplantıları vesilesiyle sık sık bir araya gelirdik.

Anadolu Cam Fabrikası'nı kurarken, bu cam işinde gelecek olduğunu biliyorduk. Paşabahçe firması, bu işi bir tröst şeklinde yapıyordu. Cam fabrikasını Ortadoğu ülkelerine cam mamulleri ihraç etmek amacıyla kurmuştuk. Kurucular, aşağı yukarı on-on beş kişiden oluşuyordu. Hakikaten çok iyi bir kuruluştu. Emek verilmişti.

İş Bankası, fabrikanın kuruluşuna katılmak istiyordu. Sabri Bey, "Aramıza banka almayalım" diyordu. Ancak Sabri Bey azınlıkta kaldı, fabrikanın kurucu heyetine İş Bankası değil, ama Yapı Kredi Bankası alındı.

"Sabri Bey, ekmeğini kara taştan çıkarırdı"

Mersin'deki Anadolu Cam Sanayii, zamanla gelişti ve Paşabahçe Şişe-Cam'a bayağı rakip hale geldi. Bu durumu, uzun yıllar Paşabahçe'nin yöneticiliğini yapmış olan Şahap Kocatopçu ileriki yıllarda bana anlatacaktı.

Zaman içinde Anadolu Cam'ın sermaye artırımına gitmesi icap etti. Sabri Bey'le birlikte "Sermayeyi biz koyalım" dedik, ancak Yapı Kredi, hisselerinin bir kısmını İş Bankası'na sattı. Böylece iki banka bize ortak oldu ve hisse oranları da yüzde 50'yi geçti. İleriki yıllarda Yapı Kredi, elindeki hisseleri de



Sabri Ülker, İstanbul Sanayi Odası Yönetim Kurulu toplantılarından birinde Kale Grubu Başkanı İbrahim Bodur (soldan sağa dördüncü) ve diğer üyelerle birlikte.

İş Bankası'na devrediyor ve dolayısıyla Anadolu Cam, İş Bankası'na geçmiş oluyordu.

Anadolu Cam'daki hissemi satmamakta direndim. Hâlâ da duruyor. Sabri Bey de işin başında satmamış, direnmişti. Sonradan sattığını da zannetmiyorum. İşte Sabri Bey'le birlikte böyle bir mücadelemiz vardı. Sabri Bey, hakikaten kara taştan ekmeğini çıkarabilen, gayet iyi niyetli, samimi, inançlı bir müteşebbistir.

Sabri Bey'in önemli olan diğer bir vasfı ise, öyle çok arkadaş, dost edinmemesiydi. Benden büyüktü, ama beni severdi.

21. yüzyılda o eski dostluklar pek nadiratta kaldı. Dost vardır, ama dosdoğru dost olmak lazım. Sabri Bey, dosdoğru dostlardandır. Özü sözü birdir. İstikrarlı, güvenilir, hak hukuk tanıyan, helal-haram bilen, inançlı, o yapıda fevkalade iyi bir insandır.

Sabri Bey'le pek öyle ortak seyahatlerimiz olmadı, ama zaman zaman İstanbul'da bir araya gelirdik. Bilhassa ramazan gecelerimiz, ramazan sohbetlerimiz olurdu. Bu toplantılarda Sabri Bey'le birlikte, rahmetli Aydın Bolak Bey ve Bülent Çorapçı da bulunurdu.

"Cumhuriyet kuşağının cepheye giden ilk askerleriyiz"

Sabri Bey'in hayat tecrübesi ve görüşü vardı. Bin bir sıkıntının içinden gelmiş, hayatın bütün yönlerini bilirdi. Basacağı yerde, "sağlam"ı görmeden basmazdı.

Bizler, Cumhuriyet kuşağının cepheye ilk giden askerleriyiz. Cumhuriyet'in kuruluşu, 1923. O zamanlar ülkede hiçbir şey yok. Sümerbank'ın kuruluşu ise, 1930'lar. Biz, İstanbul Sanayi Odası'nı kurarken 750 üye lazımdı, 600 üyeyi zor bulduk. Bunların çoğu da Kazlıçeşme tabakhanecisiydi. İşte o dönemden, Derimod'un sahibi Hasan Yelmen'le biz kaldık hayatta...

Sabri Bey, daima bir şeyler yapmak, bir şeyler üretmek için gayret ederdi. Sanayide de esasen yapılan hizmetler, insan içindir. Sanayide üç sektör, hele kalkınma dönemindeki ülkelerde çok önemlidir. Birincisi, gıda sektörüdür. Çünkü insanın yemeden, içmeden yaşaması mümkün değildir. Bu sektör, her ne olursa olsun daima ayakta kalır, müşterisi olur. İkincisi, insan örtünecek... Dolayısıyla tekstil sektörü çok önemlidir. Üçüncüsü de, inşaat sektörü. Toplumun, ailenin başını bir yere sokacaksın. Bu üç sektör, kalkınan ülkelere gerekli temel sektörlerdir. Bu sektörler, düşer kalkar, ama mutlaka hâkim olur.

Sabri Ülker, alüminyum sanayiine giriyor

Asım ve Sabri Ülker kardeşler, 1960'ların ikinci yarısından itibaren, iş âleminde güvenilen ve aranılan kişi oldular. Bu arada, özel sektörün yatırım projeleri birbirini takip etmeye başladı. Müteşebbisler, kendilerini yarı yolda bırakmayacak ortak arayışına geçiyor, hemen her proje grubu, aralarına dahil etmek için Sabri Ülker'in kapısını çalıyordu.

1967 yılında Anadolu Cam Sanayii kurulmuş, ortaklardan Sabri Ülker'in üstün vasıfları, iş âleminde kısa sürede duyulmuştu. Şimdi sırada, NASAŞ Alüminyum Sanayii'nin kuruluşu vardı. Bu defa, Sabri Ülker; projenin öncüleri arasında yer alıyordu.

Türkiye, sanayileşme sancısı çekerken, bazı muhalif grupların "gazoz sanayii", "montaj sanayii" yakıştırması yaptığı teşebbüsler, aslında Türk sanayiinin altyapısını oluşturma gayreti güdüyordu. Alüminyum, 1960'lı yıllarda, Türkiye'de şiddetle ihtiyacı duyulan bir yarı mamul maddeydi. Ancak, bu ürün, henüz ülkemizde ileri teknolojiyle üretilmiyordu.

Özel sektörün alüminyum projesinin yanı sıra, devlet de bu işe girmek istiyor, Etibank Genel Müdürlüğü, Seydişehir'de Sovyetler Birliği'nin ortaklığı ve teknik desteğiyle bir alüminyum fabrikası kurma hazırlığına girişiyordu.

Özel sektörün alüminyum fabrikası kurma teşebbüsünün içinde ise, Sabri Ülker'in yanı sıra, Nuh Kuşçulu, Sabahattin Topbaş ve Hasan Uğur yer alıyordu. Ayrıca, Türkiye İş Bankası, Akbank ve İstanbul'da yaşayan bir grup Nevşehirli işadamı da projeye dahildi.

Sabri Ülker, Nuh Kuşçulu ve arkadaşları, aralarına Anadolu Grubu'nu da almak istediler. Bu niyetlerini, bir ziyaretle grubun başkanı Kâmil Yazıcı'ya açtılar. Yazıcı, Sabri Ülker'le ilk defa karşılaşıyor, misafirlerinin getirdiği proje hakkında bilgi aldıktan sonra, "Ben de varım" diyerek el sıkışıyordu.

Sabri Ülker, NASAŞ'la ortaklığını sürdürürken, Kâmil Yazıcı ile uzun soluklu bir dostluk ilişkisinin de temellerini atıyordu.

Şimdi, 1960'ların sonuna gidelim ve bu alüminyum sanayiinin kuruluş hikâyesini Kâmil Yazıcı'dan dinleyelim:

> Sabri Bey'le, 1969 yılında, dönemin İstanbul Ticaret Odası Başkanı rahmetli Nuh Kuşçulu vasıtasıyla tanıştım. Nuh Bey; arkadaşları Sabri Ülker, Sabahattin Topbaş ve Hasan Uğur'la birlikte bir iş görüşmesinde bulunmak amacıyla ziyaretime geldiler.
>
> Ziyaretçilerim arasında bulunan dostlarımdan, Sabri Bey'in bisküvi imalatı yaptığını işitmiştim. Bu arada, Sabahattin Bey'le Hasan Bey'in de tekstil işi yaptıklarını biliyordum.
>
> Ziyaretçilerim, yeni bir sınai yatırım projesi üzerinde görüşme yapmak istediklerini açıkladılar. Bu, alüminyum sanayii idi. Konu bana açıldıktan sonra, "Var mısın, yok musun?" diye sordular. Böyle bir teşebbüse dahil olabileceğimi söyledim.
>
> Kısa sürede ortaklık yapımızı oluşturduk. "NASAŞ" adını verdiğimiz alüminyum şirketini kurduk. Kurucular arasında, ziyaretçilerimin yanı sıra Türkiye İş Bankası, Akbank ve Nevşehirli bir grup da bulunuyordu.
>
> NASAŞ'ın kuruluşu, 1970'li yılların başında gerçekleşme aşamasına geldi. Söz konusu tesis, Ereğli Demir Çelik Sanayii'nin boyutunda olacaktı.
>
> Özel sektörün kurmak üzere olduğu bu ilk büyük metal sanayi şirketi, dönemin Adalet Partisi iktidarı tarafından da büyük destek gördü, teşvik aldı. Ortaklar heyeti, şirket yönetim kurulu başkanlığını uhdeme tevdi [sorumluluk verme] ettiler. ABD'ye giderek Dünya Bankası'ndan IFC kredisi aldık. Bu arada bir Amerikan firması ile de know-how anlaşması yaptık.
>
> Sabri Bey'le bu şirketin yönetiminde 20 yıldan fazla birlikte çalıştık. Bilindiği gibi, 1983 yılında merhum Turgut Özal

başbakan oldu. O dönemde bizim şirketlerimiz krize girince, NASAŞ'taki ortaklıktan ayrılmak, hisselerimizi de Türkiye İş Bankası'na devretmek mecburiyetinde kaldık. Sabri Bey'ler ise, ortaklıklarını bir süre daha devam ettirdiler.

"Sabri Bey'e, Amerika'dan bisküvi numunesi getirdim"

Bu vesileyle, Sabri Bey'le ilgili bir anımı nakletmek istiyorum. NASAŞ için, ortaklarımız Sabahattin Topbaş ve Hasan Uğur'la birlikte ABD'ye gidiyorduk. Heyetimizde, şirketimize genel müdür olarak atanan, Sümerbank'ın eski genel müdürlerinden Selahattin Akyol da vardı.

Seyahate çıkarken, Sabri Bey bana; "Kâmil Bey, Amerika'dan gelirken, bisküvi ve çikolata numunelerinden birer adet getirebilirseniz, memnun olurum" demişti. Doğrusu, Sabri Bey'in bu isteğini merakla karşıladım, "Sözü mü olur, memnuniyetle getiririm, ama birer bisküvi ve çikolatayı ne yapacaksınız?" diye sordum. Sabri Bey, herhangi bir açıklama yapmadı, ama böyle bir zahmete katlanırsam, memnuniyet duyacağını tekrarladı. Hiç unutmuyorum, Amerika'da gittiğim yerlerden Sabri Bey için birer, ikişer bisküvi ve çikolata çeşitleri alıp getirdim.

Şimdi, NASAŞ yönetiminde karşılaşılan aksaklıklarla ilgili düşüncelerimi anlatmak istiyorum.

Sabri Bey, çok çalışkan, prensiplerine ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı, manevi tarafı kuvvetli, dürüst ve karakter sahibi bir arkadaşımızdı. Kendisiyle tanışmaktan ve ortak iş yapmaktan hep memnuniyet ve mutluluk duydum. Sabri Bey'in şirket yönetim kurulu toplantılarındaki hassasiyetini de bizzat yaşadım. Kendisi, zaman zaman yöneticilerin yetersizliğini ve yanlışlarını tespit eder, konuyu yönetim kurulu toplantısına getirir; bu yüzden ortaklar arasında tartışmalar da yaşanırdı. Sabri Bey'in muhalefetini ve uyarılarını dikkatle takip ederdim. Ancak, diğer ortaklar bazen tepe yöneticileri koruma ihtiyacı hissederlerdi. Aradan yıllar geçtikten sonra, Sabri Bey'in bu tespitlerinin çok yerinde ve doğru olduğunu yaşayarak gördüm.

Sabri Ülker'den Kâmil Yazıcı'yı şaşırtan ortaklık teklifi

Kâmil Yazıcı'nın Sabri Ülker'le ilgili anılarında, "Hayretle karşılamıştım" dediği bir sahne de var.

Şimdi de o sahneyi izleyelim:



Anadolu Grubu Onursal Başkanı Kâmil Yazıcı, Sabri Ülker'le 1969 yılında, NASAŞ Alüminyum Sanayii'nin kuruluş aşamasında tanışmış. Projeyi oluşturan özel sektör temsilcileri, Kâmil Yazıcı'yı aralarına davet etmişler. Yazıcı da, dostlarından gelen bu teklife, hiç tereddüt etmeden "evet" demiş.

Sabri Bey'le ilgili anılarımı anlatırken, bir hayretimi ifade etmeden geçemeyeceğim. Bilindiği gibi biz, 1969 yılında Efes Pilsen birasını imal etmeye başladık. NASAŞ'ın kuruluşuna katılan ortaklarımız ise, dini bütün dostlarımdı. Onların, bira üreticisi olduğumu bilerek, bana alüminyum sanayiinde ortaklık teklif etmelerini hayretle karşılamıştım. Demek ki, Sabri Bey başta olmak üzere, bu dostlarım fanatik insanlar değilmiş.

Açıklama gereği duymuyorum, ama madem konu açıldı, ifade edeyim; ben de bir Anadolu insanıyım. Kendimce, dini ibadetlerimi kusursuz yapma gayreti içinde olurum. Sabri Beylerin iş ile inancı birbirine karıştırmamış olmaları beni memnun etti. Aslında biz de 1960'lı yılların şartlarında, bira işine ticaretin bir cilvesi sonucu girdik. O yıllarda, Çekoslovakyalılarla ticaret yapıyorduk. O ticaretin şartları sonucunda, bira imalatına başladık. Özellikle rahmetli babamın muhalefetine rağmen o işe girmiştik.

Sabri Ülker, NASAŞ'tan niçin ayrıldı?

NASAŞ Alüminyum Fabrikası, Kocaeli'nin Gebze ilçesinde kurulacaktı. Fabrika arazisi de köylülerden satın alınmıştı. Arazi temini sırasında kurucular, çevrede yaşayan köylülere bir cami yapma sözü verdiler. Ancak, zaman içinde bu söz yerine getirilmeyince, Sabri Ülker de Yönetim Kurulu üyeliğinden ayrıldı.

İstanbul Ticaret Odası'nda uzun süre başkanlık yapan, aynı zamanda Sabri Ülker'in kadim dostları arasında yer alan merhum Nuh Kuşçulu'nun oğlu Mahmut Mahir Kuşçulu, NASAŞ'ta yaşanan olayları, yıllar sonra şöyle anlatıyor:

> Sabri Beylerle ailemiz arasında yarım asra varan bir dostluk ilişkisi bulunuyor.
>
> 1970'li yıllarda üniversite öğrencisiydim. Sabri Bey, babam ve bir grup arkadaşıyla birlikte NASAŞ Alüminyum Fabrikası'nı kurmuşlardı. Bir süre sonra Sabri Bey'in NASAŞ Alüminyum Şirketi'nden istifa yazısı, noter vasıtasıyla geldi. Babam, bu istifa yazısını bana gösterirken, "Bak oğlum, Sabri Bey, kurucusu olduğu fabrikadan ayrılıyor. Çünkü fabrikanın genel müdürü tarafından verilen sözler yerine getirilmemiş. Sabri Bey için söz, her şeyden önemlidir" dedi.
>
> Sabri Bey'in istifa mektubunu okuyunca, hem hayretler içinde kaldım, hem de düşünmeye başladım. Öyle ya, bir büyük



Sabri Ülker'in NASAŞ'tan ayrılma nedenlerini, kadim dostu Nuh Kuşçulu'nun oğlu Mahmut Mahir Kuşçulu anlattı.

fabrikanın kurucusuydu, ortağıydı, aynı zamanda o fabrikanın ürünlerini kullanıyordu.

Sabri Bey'in NASAŞ'tan çekilmesinin nedenini kısa bir süre sonra yaşayarak görecektim. Fabrika, maalesef kötü yönetimden dolayı battı, bir ara Uzanlara geçti, daha sonra da TMSF [Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu] tarafından satıldı.

Sabri Bey, NASAŞ'ın geleceğini görmüş, kötü yönetimi fark etmişti. Diğer ortaklar belki bunun farkında değildi, ama Sabri Bey gidişatın hüsranla sonuçlanacağını hesap etmişti.

Rahmetli babam Nuh Kuşçulu, Sabri Bey'le ilgili olarak bana şunları söylemişti:

"Oğlum; Sabri Bey, söze çok değer verir. Verilen sözlere de aynı şekilde dikkat eder. Verilen sözde durulmadığı zaman, reaksiyonu büyük olur. Bir süre sonra söz yerine getirilmezse, adeta kanserli hücre gibi ilişkileri kestirir atar. Bazı işadamları 'Biraz daha bekleyelim' der. Sabri Bey ise, işi zamana terk etmez. Yani, Sabri Bey, ilişkinin veya işin kötüye gittiğini hissettiği an, kişisel çabalarıyla bir sonuç alamazsa, meseleyi orada bitirir."

Babam, Sabri Bey'le ilgili tespitlerini bana yetişme çağımda anlatmış ve bu söylediklerinin ders olmasını öğütlemişti.

1961-1965 yılları arasında yaşanan olaylar

Türkiye, 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra çok kritik bir döneme girdi. İdamlar ve yeni darbe teşebbüsleri art arda geldi. Sosyal barış kayboldu; halk, iki kampa ayrıldı.

Demokrat Parti taraftarlarına "Düşükler", "Kuyruklar" yakıştırması yapıldı.

İhtilal sonrası kurulan Adalet Partisi, 1965 genel seçimlerinde yüzde 52,87 oy aldı ve tek başına iktidar oldu.

1961-1965 Türkiyesi'nde durum şöyleydi:

- **6 Ocak 1961** – 27 Mayıs 1960 İhtilali'yle birlikte kapatılan TBMM'den sonra, ilk defa "Kurucu Meclis" adında bir Meclis oluşturuldu. Ancak, bu Meclis'i halk yerine, çeşitli kurum ve kuruluşlar seçti. Yeni Meclis, anayasa çalışmalarına başladı.

- **11 Şubat 1961** – Siyasi partilerin kurulmasına izin verildi. Kapatılan Demokrat Parti'nin yerine, Adalet Partisi ile "Türkiye İşçi Partisi" adı altında sosyalist bir parti kuruldu.

- **18 Nisan 1961** – ABD, 1 milyar TL'lik yeni bir yardımda bulundu; bunun 500 milyon TL'si savunma, 200 milyon TL'si Kamu İktisadi Teşebbüslerine tahsis edilecek, kalan kısmı ise özel sektör ile ihracatçı ve çiftçilere dağıtılacaktı.
- **24 Nisan 1961** – Batı Almanya'da çalışacak ilk Türk işçi kafilesi, özel bir uçakla yolcu edildi.
- **9 Temmuz 1961** – Kurucu Meclis tarafından yapılan 1961 Anayasası, halkın yüzde 61,5 oyuyla kabul edildi.
- **15 Eylül 1961** – DP'lilerin Yassıada'daki duruşmaları sona erdi. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan'a idam cezası verildi. Bayar'ın cezası, yaş haddinden dolayı müebbet hapse çevrildi. Zorlu ve Polatkan'ın idam hükmü 16 Eylül'de, Menderes'in hükmü ise 17 Eylül'de infaz edildi.
- **15 Ekim 1961** – Genel seçimler yapıldı. Sonuçlar şöyle: AP: 158 milletvekili, 70 senatör; CHP: 173 milletvekili, 36 senatör; YTP: 65 milletvekili, 28 senatör; CKMP: 54 milletvekili, 16 senatör.
- **25 Ekim 1961** – 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden on yedi ay sonra TBMM açıldı, bir gün sonra da ihtilal lideri Cemal Gürsel, cumhurbaşkanı seçilecekti.
- **10 Kasım 1961** – Cumhurbaşkanı Gürsel, yeni hükümeti kurma görevi İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye verdi.
- **22 Şubat 1962** – Kara Harp Okulu Komutanı Albay Talat Aydemir'in başlattığı darbe girişimi, kısa sürede bastırıldı.
- **20-21 Mayıs 1963** – Emekli Albay Talat Aydemir, ikinci defa darbe girişiminde bulundu. Yakalandı, tutuklandı. 5 Eylül 1963 tarihinde de idam cezasına çarptırıldı. Cezası 5 Temmuz 1964'te infaz edildi.
- **12 Eylül 1963** – Türkiye'nin Ortak Pazar'a (Avrupa Birliği) ortak üye olarak katılmasını sağlayan Ankara Antlaşması Başbakan İsmet İnönü tarafından imzalandı.
- **5 Haziran 1964** – Adalet Partisi Genel Başkanı emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala İstanbul'da vefat etti.



- ***29 Kasım 1964** – Demokrat Parti iktidarı döneminde Türkiye'de "Barajlar Hamlesi"ni başlatan eski Devlet Su İşleri Genel Müdürü Süleyman Demirel, Adalet Partisi 2. Büyük Kongresi'nde genel başkanlığa seçildi. Kongrede, adaylardan Dr. Saadettin Bilgiç 552, eski Hava Kuvvetleri Komutanı emekli Orgeneral Tekin Arıburun ise 39 oy aldı.*

- **16 Şubat 1965** – İsmet İnönü başkanlığındaki koalisyon hükümetinin TBMM'de güvensizlik oyu ile düşürülmesi üzerine, Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Millet Partisi'nden oluşan koalisyon hükümetinde AP'nin yeni Genel Başkanı Süleyman Demirel Parlamento dışından başbakan yardımcılığı görevine getirildi.

- **12 Mart 1965** – TBMM tarafından kabul edilen Markalar Kanunu *Resmî Gazete*'de yayımlanarak, yürürlüğe girdi.

- **23 Haziran 1965** – Kat Mülkiyeti Kanunu kabul edildi. Kanun hükümlerine göre, gayrimenkullerde artık bağımsız mülkiyet hakları kurulabilecek.

- **19 Ağustos 1965** – Vergi Usul Kanunu'nda yapılan değişiklikler Türkiye'de ödenen vergiler ilk defa açıklandı. Kamuoyu böylece Türkiye'nin vergi rekortmenlerini de öğrenme imkânına kavuştu.



- ***10 Ekim 1965** – "Demokrat Parti'nin devamıyız" sloganıyla seçim kampanyası yürüten Adalet Partisi, milletvekili genel seçimlerinde oyların yüzde 53'ünü alarak, iktidara geldi. Partinin Genel Başkanı Süleyman Demirel, seçim kampanyası süresince zaman zaman at arabasına dahi binerek, ülkeyi karış karış dolaştı.*

- **11 Kasım 1965** – AP Genel Başkanı ve Isparta Milletvekili Süleyman Demirel'in kurduğu yeni hükümet, TBMM'den 252 oyla "güvenoyu" aldı. Demokrat Parti'den sonra tek başına iktidara gelen 1. Demirel Hükümeti'nin güvenoyu almasıyla birlikte, 1961-1965 arasındaki koalisyon hükümetleri dönemi de sona erdi. Bu seçim sonuçları ile, 27 Mayıs 1960'ta kendisine karşı ihtilal yapılmış bir kitle, 10 Ekim 1965'te Adalet Partisi'ni tek başına iktidara taşıyordu.

- **22 Aralık 1965** – Türkiye'nin elektrik enerjisi ihtiyacını karşılamak amacıyla Fırat Nehri üzerine kurulacak olan Keban Barajı'nın yapımı, bir Fransız-İtalyan grubuna 697 milyon Türk Lirası'na ihale edildi.

Ülker, Ankara'da kurduğu fabrikasına Anadolu'daki bayilerini de ortak ediyor

Ülker, 25 yaşına geldiğinde, Anadolu'ya mal sevkıyatında sıkıntı yaşanmaya başladı. Özellikle Ankara'nın doğusundan gelen siparişler karşılanamıyordu. Bunun üzerine, başkentte bir fabrika kuruldu ve ortak edilen bayilerin hisse senedi bedeli, satış priminden karşılandı.

Üç kıtaya yayılmış bulunan Osmanlı İmparatorluğu, Sanayi Devrimi'ne ayak uyduramamıştı. Bu devrimin başlayabilmesi için, öncelikle elektrik enerjisine ihtiyaç vardı. Elektrik, koca cihan imparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na girerken, yani 1914 yılında, sadece iki merkezde; başkent İstanbul ile savaş sonrası kaybedeceğimiz Şam kentinde bulunuyordu.[50]

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın başlarından itibaren kamu teşebbüslerini oluşturmaya başladı. İlk olarak, 1835'te İstanbul Feshane'de çuha, fes ve battaniye imal eden bir fabrika kurdu. Onu, aynı yıl İzmit'teki çuha ve asker elbisesi fabrikası izledi. 1845'te kurulan Hereke Fabrikası'nda ise, kadife ve ipekli kumaş imal edilecekti. 1892 yılında Yıldız Parkı'nda kuruluşu gerçekleşen ve faaliyeti bugün de devam eden Yıldız Porselen Fabrikası, Osmanlı'nın son dönem sanayi tesisleri arasında yer aldı. 20. yüzyılın başında ise, Beykoz Askeri Kundura, Çizme ve Palaska [özel askeri kemer] Fabrikası kuruldu.[51] Şimdi, yüzyıl sonrasına gelelim.

1965 Türkiyesi'nde enerji sorunu hâlâ sürüyordu. Bu sorun, sanayileşmenin de önünü tıkamaktaydı. Ülkemizin en büyük kenti, dört imparatorluğa başkentlik yapmış olan İstanbul'da yeterli elektrik de, su da yoktu. Asım ve Sabri Ülker kardeşler, 1944 yılında Eminönü'ndeki bir küçük imalathanede başlattıkları bisküvi üretimini Topkapı dışında sürdürmek istiyorlardı, ama elektrik ve su kaynaklarına yakın olan bir arsa bulmakta güçlük çekiyorlardı.

50. Süleyman Demirel, *Bir Ömür Suyun Peşinde*, 2. cilt, (2. baskı) s. 200, ABC Medya Ajansı Yayınları, İstanbul, 2006.

51. Dr. Agâh Oktay Güner, *Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadî Devlet Teşekkülleri*, s. 12, Damla Yayınları, İstanbul, 1978.

Türkiye'nin doğalgazdan da henüz haberi yoktu; kömürden havagazı ve elektrik enerjisi üretiliyordu. Akarsular ise, başıboş akıp denizlere ve ummana [okyanus] doğru gidiyordu.

İğneden ipliğe hemen her şey ithal ediliyordu. Kaçak malların satıldığı, halk arasında adı "Amerikan Pazarı"na çıkan dükkânlar, çok iyi iş yapıyordu.

Ülkemizde topluiğne imal edecek ilk fabrika dahi ancak 1968 yılında, İstanbul'da faaliyete geçebilecekti.

Sabri Ülker'in Fatih'teki evinde telefon olmasına rağmen, Surdışı'ndaki fabrikasında telefon yoktu. Çünkü İstanbul Telefon İdaresi'nin elinde, Ülker Fabrikası'na tahsis edebileceği telefon numarası bulunmuyordu.

Dönemin AP hükümeti, ülke çapındaki bu telefon sorununu halledebilmek için PTT'nin bir Kanada firmasıyla anlaşma yapmasını sağladı. İstanbul'un Ümraniye semtine, Kanadalıların teknik desteğiyle kurulan fabrika, telefon santralı üretmeye başlayınca, hayati önem taşıyan bu sorun da giderilebildi.

Ülker'in, "Akşama babacığım, unutma Ülker getir" reklamları, sadece gazete sayfaları ile radyo mikrofonlarında yer alıyordu. Türk insanının, televizyonla tanışması ise, artık gün sayıyordu. Oysa İngilizler, bu sihirli kutuyu, 1936 yılından beri ilgiyle seyrediyorlardı.

Fırat Nehri'nden elektrik enerjisi elde etmek için 1966 yılında harekete geçildi ve Keban Barajı'nın temeli atıldı. Sadece Keban'da üretilecek olan elektrik enerjisinin miktarı, o dönemin şartlarında tüm Türkiye'de üretilen elektrik miktarından daha fazlaydı. Keban, ancak sekiz yıl sonra devreye girebildi. Enerji sorunumuz da 20. yüzyılın son çeyreğinde kademeli olarak çözülmeye başlandı. Bütün bu imkânsızlıklara rağmen, Türkiye 1965-1971 döneminde, yüzde 5 enflasyon ve yüzde 7,7 kalkınma hızını yakaladı.

Selçuk Berksan: "Amcam, Ankara için zekâsını kullandı"

Ülker Firması, ülkedeki enerji ve su kaynakları sorununu, kendi imkânlarıyla aşarak, gelişmesini ve büyümesini sürdürdü. Ancak zamanla, özellikle Ankara'nın doğusundaki kentlere ürün sevkıyatında aksamalar yaşanmaya başladı. 1970 yılına gelirken İstanbul dışına açılma ihtiyacı doğdu.

O yıllarda, üretimin tamamı İstanbul'daki tesislerde yapıldığı için, ürün siparişlerinin zamanında karşılanamaması, Anadolu'daki distribütör ve bayilerin şikâyetine yol açıyordu. Ülker, o neden-

le, ikinci bir kentte daha fabrika kurulması için gerekli hazırlıklara başladı.

Sabri Ülker, yeni fabrikanın kurulacağı ili belirlemek için, öncelikle bayiler nezdinde araştırmalara girişti, ardından da yeğeni Selçuk Berksan'la çalışmaya başladı. Berksan, o dönemi anlatıyor:

> 1960'lı yılların sonunda Ankara'da hiçbir tesis yoktu, ama arsa da yoktu. Bütün arsalar, devlet kurumlarınındı. Başkente Organize Sanayi Bölgesi kurulmaya çalışılıyor, fakat bir türlü gerçekleşemiyordu. Sonunda, Esenboğa'daki Çankırı yol kavşağında bir yer bulduk. Burası, tam sanayi bölgesi değildi. Ancak, hem belediyeler, hem de idari makamlar bize çok kolaylık gösterdi. "Gelin, burada fabrika kurun" denildi. Biliyorsunuz, o yıllarda Anadolu'da "Fabrika yapıyorum" dediniz mi, akan sular dururdu.
>
> Arsayı aldık. Fabrika ruhsatını da kolaylıkla sağladık. Ama arazinin zemin etüdünü yaptırdıktan sonra problemli olduğunu gördük. Pahalı bir temel inşaatı yaptık. O dönemde henüz "fore kazık" [zemini sağlam olmayan arazilerin temeline çakılan beton kazık] denilen sistem yoktu. Biz, Ankara fabrikasını fore kazık üzerine oturttuk.
>
> İş, bununla da bitmedi. Yine o yıllarda Türkiye'nin en büyük problemlerinden biri de telefon teminiydi. Bir telefon numarası



Ülker'in 1970 yılında Ankara'da kurulan Anadolu Gıda Sanayii Tesisleri.

almak için araya bakanları dahi koyduk. Bakanlık kontenjanı çıkarttırdık, ama telefonu bağlatamadık.

Fabrikanın planlamasında da yine amcamla birlikte çalıştık. Yer, İstanbul'a göre nispeten büyük olduğu için, tek katlı yapmaya karar verdik. Tabii, "kapalı ekonomi" devri yaşıyorduk. İthalat mümkün değildi. Fabrikayı yerli makinelerle yapma gayreti içinde olduk. O yıllarda, Ankara'da Erkunt Makine Sanayii faaliyet gösteriyordu. Bu fabrikaya sipariş verdik. Bunun yanı sıra, daha önce Avrupa'dan İstanbul'a getirdiğimiz iki fırını örnek alarak, İstanbullu Ermeni bir ustaya, kendi atölyemizde gayet güzel fırınlar yaptırdık.

Erkunt Makine Sanayii'nden olumlu cevap aldık. Erkunt, siparişimiz üzerine fabrikasında sac atölyesi kurdu. O atölyede üç adet fırın imal ettirdik. Bunlar, İstanbul'da dahi bulunmayan fırınlardı. İstanbul'daki en büyük fırınımız, 45 metreydi, Ankara'da ise 60 metrelik fırınlar imal ettirdik. Bu, o dönemde çok büyük bir atılımdı.

Önce, Topkapı Takkeci'deki fabrikanın kurulması, ardından Davutpaşa'ya geçilmesi ve nihayet Ankara fabrikasının yapılması... Bütün bunlar; fevkalade hızlı gelişmelerdi.

Ankara fabrikasının devreye girmesi sayesinde, ürünlerimizin Anadolu sevkıyatı kolaylaşacaktı. Anadolu esnafını cezbetmek için amcam, zekâsını ortaya koydu; büyük bayileri, fabrikaya ortak etti. Bu sayede büyük bir üretim ve satış potansiyeli doğdu.

Bilindiği gibi, bisküvi, havaleli bir üründür. Yani, çok yer kaplayan bir ürün. Mesela "pötibör" ve buna benzer ürünler Ankara'da üretilmeye başlandı. Hem işçilikten hem de nakliyeden büyük tasarruf sağlandı. Ayrıca, ufukta yeni grevler görünüyordu. Ankara fabrikası, o bakımdan avantajlıydı. Bu tesisimiz, tam zamanında devreye girecekti.

Mümin Erkunt: "Sabri Bey'den çok etkilendim"

Ülker Grubu'nun İstanbul ve Ankara'daki fabrikalarına 1970'li yıllarda tamamen yerli malı makine imal eden Erkunt Sanayi A.Ş.'nin sahibi merhum Mümin Erkunt, Sabri Ülker'le ilgili anılarını anlatırken, "Ülker'e iş yaptığımız dönemde, bizden memnun kaldıklarını ifade ettiler. Aramızda hiçbir anlaşmazlık çıkmadı. Bu işbirliği döneminde gördüm ki, Sabri Bey gibi sanayicilerin Türkiye'de sayısı çok az" diyordu.



Merhum Mümin Erkunt, 1970'li yıllarda döviz darboğazı çekilirken, Ankara'daki tesislerinde, Ülker'in yeni fabrikası için tamamı yerli makineler üretmişti.

Mümin Erkunt, Ülker Fabrikası'nın makinelerini imal ederken, Sabri Ülker'den nasıl etkilendiğini de şu sözlerle anlatıyordu:

> Sabri Ülker Bey'le 1970'lerin başında tanıştık. Sabri Bey'in hem İstanbul'da hem de Ankara'da bisküvi imal eden fabrikası vardı. Türkiye o yıllarda bu tip imalat yapacak makine sıkıntısı çekiyordu. Ülke, döviz darboğazında olduğu için söz konusu makinelerin yurtiçinde imal edilebilme imkânları araştırılıyordu.
>
> İşte böyle bir ortamda, Sabri Bey'le İstanbul'daki Pera Palas Oteli'nde buluşarak iş görüşmesi yaptık. Sabri Bey, fabrikaları için yerli malı makine imal ettirmek istiyordu. Sabri Bey'le görüşmemizden önce bir başka bisküvi fabrikasına makine yapmıştık. Bu konuda kısmen de olsa deneyim kazanmıştık.
>
> Sabri Ülker Bey, Pera Palas'taki görüşmemiz sırasında önce faaliyet alanını anlattı. Ardından da kendilerine ait makine parkı hakkında bilgiler verdi. Konuşmasından, çok deneyimli bir sanayici olduğu anlaşılıyordu. Teferruatlar üzerinde durmuyor, konulara olumlu yaklaşıyordu.
>
> Bisküvi makinesi imalatının projesini fabrikamızda görev yapan bir mühendis arkadaşımız yapmıştı. Biz de işletme olarak o projeyi imalata dönüştürmüştük.

Sabri Bey, bizim böyle bir işi yaptığımızı işitmiş olacak ki, benimle görüşme arzusunda bulundu. O sıralarda İstanbul'da büyük fabrikası vardı. Ankara'da Esenboğa yolundaki fabrikası ise yeni yeni gelişiyordu.

Sabri Bey'le prensipte anlaştık. Kendisi, öncelikle Ankara fabrikalarına makine takviyesi yapılmasını istedi. Ardından da İstanbul'daki tesislerine el atmamızı arzu etti. Sabri Bey'le prensipte anlaştıktan sonra fabrikaları gezdik. Kendisi ve teknik elemanları, bize çok ayrıntılı bilgi verdiler. Oysa, daha önce başka fabrikalara makine yaparken, o fabrikaların yöneticileriyle iletişim sorunu yaşıyorduk.

Zaman ilerledikçe, Sabri Bey'le dostluğumuz arttı. Kendisi, çok centilmen bir insandı. İmkânlarımızın sınırlı olmasına rağmen, Sabri Bey'in istediği makineleri zamanında yetiştirebilmek için biz de olağanüstü çaba harcadık.

Önce, fırınlarını yaptık. Ardından da bisküvi hamurlarının yoğrulmasını gerçekleştiren makineleri... Zamanla komple tesis kurduk.

Ülker'e iş yaptığımız dönemde, bizden memnun kaldıklarını ifade ettiler.

Aramızda hiçbir anlaşmazlık çıkmadı. Bu işbirliği döneminde gördüm ki, Sabri Bey gibi sanayicilerin Türkiye'de sayısı çok az.

Sabri Ülker'le, yaklaşık iki yıllık bir işbirliğimiz oldu. Bu süre içinde İstanbul'daki fabrikanın makinelerinde de yenilemeler gerçekleştirdik. Bu sırada Sabri Bey, inisiyatifi tamamen bize bırakmıştı. İş bittikten sonra ortaya hakikaten güzel bir tesis çıktı.

İş hayatında Sabri Bey beni etkilemişti. Kendisine karşı özel bir saygı duymaya başladım. İşte o günden sonra da bisküvi alma ihtiyacı hissettiğim zaman, elim daima Ülker paketine doğru uzandı. Hatırşinas olan Sabri Bey de zaman zaman bize ürünlerinden esaslı paketler yapar, gönderirdi.

Fuat Çanakçı: "Ankara fabrikası, Ülker'i başarıya taşıdı"

Ankara fabrikasının kuruluşu sırasında, o dönemin tanığı olan Ülker Samsun Distribütörü merhum Fuat Çanakçı, fabrikanın kurulacağı il belirlenirken, Sabri Ülker'in izlediği stratejiyi şöyle anlatıyordu:



Ülker Samsun Distribütörü merhum Fuat Çanakçı.

Ankara fabrikası kurulmadan önce, ürünler İstanbul'dan gelir, ancak siparişlerde büyük aksamalar olurdu. Sabri Bey'in bir satış prensibi vardı. Bu prensip, dairenin merkezinden, çapına doğru genişlemekti.

Merkez, o yıllarda sadece İstanbul'du. İstanbul merkezinden çevredeki iller, ürünü zamanında temin edebiliyordu. Ancak, özellikle Ankara'nın doğusu, sıkıntı yaşıyordu.

Sabri Bey, iletişimsizliği gidermek için, Anadolu Gıda Sanayii'nin [AGS] kuruluşuna karar verdi. Bu kuruluşla birlikte, merkez ikiye çıktı. Ankara fabrikası, Ülker'i başarıya taşıdı.

AGS, büyük bir girişim, büyük bir ileri görüşlülüğün sembolüdür. Bu girişime başlarken, bütün toptancılara mektup yazıldı. Ülker'le iş münasebeti olanlara, ısrarla telefon açıldı ve onlara "İlla siz de hisse senedi alın" denildi. Kendileri, bu yatırım için teşvik edildi.

Ziya Yıldız: "Sabri Bey, komşu köylüleri de düşünmüş"

Kütahya Bayii Ziya Yıldız'ın Ülker Grubu ile tanışıklığı 1952 yılına kadar uzanıyor. Yıldız Ailesi, o gün bugün Ülker ürünlerini pazarlıyor. Kendisi de, 1970'te Ankara'da kurulan Anadolu Gıda Sanayii Şirketi'nin hissedarları arasına dahil olmuş. Ziya Yıldız, bu şirketin genel kurul toplantılarından bir sahneyi naklediyor:



Ülker Kütahya Bayii Ziya Yıldız.

Anadolu Gıda Sanayii'nin hissedarlarındanım. Ülker Ankara Tesisleri kurulurken, bizi de ortak ettiler. Şirketin hisse senetleri, zaman içinde çok büyük değer kazandı.

Şirket, yaklaşık yirmi yıl kadar kâr dağıtmadı. Sabri Bey, bir genel kurul toplantısında, kâr payı dağıtılmamasını izah ederken, "Bu müesseseyi geliştirmek ve büyütmek için kâr payı dağıtmıyoruz. Ama isterseniz, dağıtalım" demişti. Ben de Sabri Bey'in izahından sonra, "Beyefendi, takdir edersiniz ki, hissedarlar arasında ihtiyaç sahipleri de var. Bu dünya fanidir. Hisseler trilyona ulaşsa, ne olacak, hissedar beş kuruş nemalanmadan öbür dünyaya gidecek" dedim. Aradan yirmi gün geçmeden, temettü [kâr payı] dağıtıldı.

Yine bir genel kurul toplantısında, Sabri Bey konuşmasını yaparken şu ilginç bilgiyi vermişti:

"Değerli hissedarlar, fabrikamızın çevresindeki köylerde dar gelirli, pek çok ihtiyaç sahibi insan yaşıyor. Zaman zaman bu ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunma gayreti içinde oluyoruz. Bu yardımların devam edip etmemesi konusunda fikirlerinizi öğrenmek istiyorum. Eğer bu yardımların devamı arzu ediliyorsa, izninizi rica edeceğim" dedi.

Tüm hissedarlar, Sabri Bey'i dikkatle dinledikten sonra, bu duyarlılığından dolayı büyük memnuniyet duyduklarını ifade ederek, "Allah razı olsun, devam edelim" cevabını verdiler.

Hasan Yozgat: “Özal, fabrikayı Malatya’ya istiyordu”

Ülker’in Mersin Distribütörü Hasan Yozgat da, Ankara fabrikasının kuruluş dönemini yaşamış. Yozgat’ın anıları şöyle:

> Sabri Bey, Ankara’daki fabrikayı kuracağı zaman, sürekli araştırma yapıyor ve bizlerin fikrini soruyordu.
>
> O tarihte, Turgut Özal, Devlet Planlama Teşkilatı müsteşarıydı. Sabri Bey’e, bu fabrikanın, memleketi Malatya’da kurulması için ısrar ediyordu. Ancak Sabri Bey, gerekli araştırmaları yaptı ve yeni fabrikanın Ankara’da kurulmasına karar kıldı.
>
> Sabri Bey’e, bir öğle yemeğinde, “Ağabey, fabrikayı niçin Ankara’nın Esenboğa bölgesinde kuruyorsunuz?” diye sorunca, bana şu cevabı vermişti:
>
> “Hasan Bey, çok etüt ettim. Fabrikayı Eskişehir yoluna kurarsam, benim havaalanından gidip gelmem zor olur. Çankırı yoluna kurduğum zaman, benim havaalanıyla aram beş dakika olacak. Bana, zaman lazım...”
>
> Biz, Ankara’daki fabrikaya ortak olarak alındığımız zaman, katılım sermayemizi önce Sabri Bey ödedi. Daha sonra, primlerimizden taksitler halinde kesti. Yani, para ödemeden hisse sahibi olduk.



Ülker Mersin Distribütörü Hasan Yozgat.

Anadolu Gıda Sanayii, kurulurken halka açıldı

1970'lerin başında Türkiye'de henüz "halka açık şirket"lerin varlığından söz etmek mümkün değildi. Bu uygulama, daha sonraki yıllarda başladı. Ancak, önce şirketler kurulup faaliyete geçti, sonra piyasa değeri artınca halka açıldı. Bu açılış sırasında ise, sermaye piyasasına, değeri yüksek hisse senetleri sürüldü.

Ülker, bayi ve distribütörlerini Anadolu Gıda Sanayi'nin kuruluş aşamasında ortaklığa davet etmiş, ancak hisse senedi alımlarına da sınırlama getirmişti. Bu sınırlamadaki amaç, büyük ortağın küçük ortağa üstünlük sağlamasını önlemekti. Sabri Ülker, ayrıca bayi ve distribütörlerin söz konusu hisse senetlerini kolaylıkla temin edebilmeleri için de bir yöntem geliştiriyor, hisse senedi bedellerinin, Ülker ürünlerinin satış primlerinden taksitle ödenmesine imkân tanıyordu.

AGS'nin kuruluş aşamasında, bayi ve distribütörlerin yanı sıra, pek çok hisse senedi yatırımcısı Ülker'e ortak olmak istemişti. Bu alıcılar, senet bedellerini peşinen ödüyorlardı.

Ülker Ankara fabrikası faaliyete geçtikten kısa bir süre sonra, hisse senedi değerleri arttı. Piyasadaki aktörler, Ülker'den yeni hisse senetleri almak için başvuruda bulundu. Ancak Sabri Ülker, hem dış taleplere hem de bayi ve distribütör taleplerine olumlu cevap vermedi. 2000'li yıllardan itibaren benzer taleplerle karşılaşacak olan Ülker'in ikinci kuşak Başkanı Murat Ülker de, babası Sabri Ülker'in tutumunu aynen devam ettirecekti.

Anadolu Gıda Sanayii'nin kuruluşunda uygulanan hisse senedi satışının bir benzeri, Ülker'in ilk kuruluş yıllarında da uygulanmak istenmiş, ama sonuç alınamamıştı. 1950'lerde yaşanan ve o dönemin şartlarında ilgi görmeyen teşebbüsü Murat Ülker anlatıyor:

> Bilindiği gibi Ülker, 1944 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın kıtlık ve yokluk getirdiği bir dönemde kuruldu. Para da yoktu, hammadde de... Buna rağmen, rahmetli amcam ve babam, sıkıntıları aşabilmek için tüm imkânlarını seferber etmişler.
>
> Bu arada, babam Sabri Bey, nakit darboğazını aşabilmek için hammadde temin ettiği tedarikçilerle tek tek görüşerek, onlardan borç erteleme istemiş. Bu erteleme görüşmeleri sırasında, Ülker'e günlük taze yumurta satan tedarikçisine, Ülker Gıda Şirketi'nin bir miktar hissesini teklif etmiş. Tedarikçi, Sabri Bey'in teklifine sıcak bakmamış.
>
> Aradan yıllar geçtikten sonra, Ülker'in piyasa değeri artınca,

Sabri Bey'in hisse vermek istediği yumurta tedarikçisi, babamı ziyareti sırasında "Sizin yapmış olduğunuz teklifi heba ettim" demiş.

1966-1970 yılları arasında yaşanan olaylar

1966-1970 yılları arasında ülkede önemli iç ve dış olaylar cereyan etti. Kıbrıs meselesinden dolayı Yunanlarla savaşın eşiğinden dönüldü. Bu arada, 27 Mayıs Darbesi'nin lideri Cemal Gürsel "görev yapamaz" raporu ile Cumhurbaşkanlığı'ndan alındı; yerine de Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay seçildi. Bütün bu olumsuzluklardan sonra, nihayet televizyonlar da evlerimize girmeye başladı. İşte, dönemin önemli olayları...

- **26 Mart 1966** – Dördüncü Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ndeki 38 doktordan oluşan Sağlık Kurulu, "Görev yapamaz" raporu verdi. Gürsel, 27 Mayıs 1960'ta 38 kişiden oluşan Milli Birlik Komitesi tarafından Devlet Başkanlığı'na getirilmişti.
- **28 Mart 1966** – Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay, TBMM tarafından Türkiye'nin beşinci cumhurbaşkanı seçildi.
- **5 Haziran 1966** – Kısmi Senato seçimlerinde AP 39, CHP 18 senatörlük kazandı.
- **13 Şubat 1967** – Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) kuruldu.
- **17 Kasım 1967** – Kıbrıs'ta, Rumların Türklere karşı giriştiği katliam üzerine TBMM, hükümete, Silahlı Kuvvetler'i kullanma yetkisi verdi. Bu arada, Başbakan Demirel, Genelkurmay'dan aldığı brifingde, Silahlı Kuvvetlerimizin Ada'ya çıkarma yapabilecek gemi ve teçhizattan yoksun olduğunu tespit etti. Demirel, bu imkânsızlığı iç ve dış kamuoyuna hissettirmeyip, "Ada'ya çıkmaya kararlıyız" mesajı verince, ABD Başkanı Johnson devreye girdi. 29 Kasım 1967'de de Türkiye'nin tüm şartları kabul edildi. Bu gelişmelerden sonra Ada'daki 15 bin silahlı Yunan askeri, BM gözetiminde Kıbrıs'tan çıkarıldı ve Rumların yakıp yıktığı Türk köyleri yeniden yapıldı, mağdurlara tazminat verildi. Bu olaylar, Türkiye'ye ders oldu. Ardından da, çıkarma gemilerimizi imal etmeye başlayarak, dışa bağımlılıktan kurtulduk. Bu yerli savaş gemileri sayesinde, 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirildi.



- ***31 Ocak 1968** – TRT Ankara Televizyonu akşam 19.30'dan itibaren ünlü spiker Zafer Cilasun'un okuduğu ana haber bülteniyle birlikte deneme yayınlarına başladı. TRT TV yayınlarının sadece, salı, çarşamba ve cuma günleri yapılabileceği açıklandı.*

- **24 Aralık 1968** – DPT Müsteşarı Turgut Özal, Türkiye'nin kalkınma hızının yüzde 7,7'ye ulaştığını açıkladı.

- **6 Ocak 1969** – ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Commer'in makam otomobili Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) bahçesinde öğrenciler tarafından yakıldı. Bu olaylar üzerine üniversite, bir ay süreyle kapatılacak, ancak Danıştay "yürütmeyi durdurma" kararı verecekti.

- **12 Mart 1969** – Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural görevinden alındı, yerine Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Memduh Tağmaç atandı.

- **12 Nisan 1969** – CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit imzasıyla gazetelerde yayımlanan bir ilanda, partilerinin Hazine'den aldığı yardımın Anayasa Mahkemesi kararıyla durdurulduğu bildirildi. "Ortanın Solu" ilkesini benimsemiş yurttaşların partiye yardım yapması istendi.



- ***14 Mayıs 1969** – İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile Üçüncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 1946'dan beri süregelen dargınlıkları sona erdi. İnönü ile Bayar, İsmet Paşa'nın İstanbul Maçka'daki köşkünde bir araya geldi.*

- **12 Ekim 1969** – Milletvekili genel seçimleri yapıldı. AP, oyların yüzde 46,53'ünü alarak, 260 milletvekili çıkardı. Yüzde 27,36 oy alan CHP ise 144 milletvekilliği kazandı.

- **26 Ocak 1970** – Yaklaşık 500 milyon TL'ye inşa edilecek olan Boğaziçi Köprüsü'nün inşaat sözleşmesi, Hochtief-The Cleveland Bridge Grubu ile imzalandı. 1560 metre uzunluğundaki köprünün genişliği 33,4 metre, denizden yüksekliği ise 64 metre olacaktı.

  26 Ocak 1970 – Konya Bağımsız Milletvekili Prof. Dr. Necmettin Erbakan ve 16 arkadaşı Milli Nizam Partisi'ni kurdu.

- **9 Ağustos 1970** – Türk Lirası'nın dış değeri yüzde 66,6 oranında düşürüldü. 1 ABD Doları, 9 TL'den 15 TL'ye çıktı.

- **25 Ekim 1970** – Genel Nüfus Sayımı yapıldı. Türkiye'nin nüfusu 35.666.549 olarak açıklandı. Bu sonuca göre, Türkiye, dünya nüfus artış hızında 15., Avrupa ülkeleri arasında ise 5. sırada yer alıyordu.

Faruk Berksan: “Ülker’in tüm telefonlarına fabrikanın sahibi Sabri Bey cevap verirdi”

Sektördeki büyük rakibi Firuz Kanatlı, Sabri Ülker’in liderlik meziyetlerini anlatırken, “Sabri Bey, IQ’su yüksek, zeki bir kişi olduğu için, hem işe yönelmesi, hem de çözüm üretmesi bakımından herkesten öndeydi. Büyük başarısına, ancak şapka çıkarılır” diyordu.

Başkentin ünlü gazetecilerinden merhum Şinasi Nahit Berker’in mesleği hakkında yıllar önce söylemiş olduğu bir cümle, zaman içinde anonimleşerek atasözlerimiz arasında yer aldı.

Üstad, şöyle diyordu:

“Gazeteci olunmaz, doğulur.”

Şimdi, Şinasi Nahit Berker’in gösterdiği yoldan ilerleyelim ve biz de bir soru üretelim:

“Lider olunur mu, yoksa doğulur mu?”

Ülker firmasının kurucusu Sabri Ülker için yeğeni Faruk Berksan, şunları söylüyor:

- Sabri Bey, fabrikayı tek başına yönetirdi.
- Fabrikanın sahibiydi, ama memur gibi çalışırdı.
- Yöneticiler ve şoförlerin bordrolarını düzenlerdi.
- ...Ve nihayet, fabrikaya gelen telefonlara da cevap verirdi...

Şimdi, bu tablodaki şifreleri çözmeye çalışalım.

Görünen o ki; Sabri Ülker, Ülker Grubu’nun tek lideri... Acaba, bu vasfa doğuştan mı sahipmiş, yoksa sonradan mı kazanmış?..

Sabri Ülker’i, iş hayatına başladığı 1944 yılından itibaren titiz, takipçi, disiplinli ve sonuç almaya odaklı biri olarak görüyoruz. Ülker’in vasıfları bununla da bitmiyor:

Yenilikçi ve ileri görüşlü...

Bütün bu vasıfların dışında, sahip olduğu iktidarı kolay kolay paylaşmayan, tüm faaliyetleri kontrolü altında tutan tek adam... Hayat hikâyesindeki veriler gösteriyor ki; o, doğuştan lider...

Selçuk Berksan: "Piyasa, Sabri Bey'in kararını gözlerdi"

Sabri Ülker, kendi müessesesindeki liderliği dışında, bisküvi piyasasının da hâkimiydi. Yeğeni Selçuk Berksan'ın verdiği bilgilere göre, tüm piyasa, Sabri Bey'in kararını gözlerdi. Hal böyle olunca, vereceği kararlarla, bisküvi piyasasında olumlu veya olumsuz şekilde eleştiriye de uğradığı olurdu. Buna rağmen piyasa, Ülker'in liderliğini kayıtsız şartsız kabullenmiş durumdaydı.

Bu, sıradan bir liderlik değildi; emek mahsulüydü, hak edilmişti.

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, gençlik yıllarından beri süren gözlemlerinden sonra, Sabri Ülker'in liderlik vasıfları konusunda şu değerlendirmede bulunuyor:

> Sabri Amca, bir konuya önce odaklanır, o odakta, "iş"te mükemmeliyetçiliğe doğru giderdi. O yüzden fabrikaya gittiğiniz zaman, Sabri Amca fabrikanın patronu mu, çalışanı mı, fark edemezdiniz. Onu her yerde, her an hazır ve nâzır olabilecek gibi hissederdiniz.

Bisküvi sektöründeki büyük rakiplerinden Firuz Kanatlı da Sabri Ülker'in liderlik meziyetlerini anlatırken, "Sabri Bey, IQ'su yüksek, zeki bir kişi olduğu için, hem işe yönelmesi, hem de çözüm üretmesi bakımından herkesten öndeydi. Sabri Bey'i mukayese edeceğimiz insanlar, bir elin parmakları kadardır. Büyük başarısına, ancak şapka çıkarılır" diyordu.

Amcasının yanında adeta asistan gibi çalışan ve Ülker'in gelişim sürecinde alınan pek çok kararın tanığı olan Selçuk Berksan, Sabri Ülker'in yönetim tarzıyla birlikte, liderliğini de anlatıyor:

> Amcam Sabri Bey, "pazarlama" denilen olayla her zaman ilgilendi. Ülker ürünlerinin, tüketicinin alım gücüne uygun ölçü ve fiyatta yapılmasını sağladı. Bence bu, Sabri Ülker'in ve Ülker Grubu'nun başarısındaki çok önemli faktörlerden biridir.
>
> Aslında bir malın büyüklüğü, paketin görünüşü ve dizaynı çok önemlidir. Amcam, bu konularla da meşgul olmuştur. Bunun da ötesinde, enflasyonist ortamda üç ayda bir fiyat değişirken bunu, çocuğun harçlığına ve tüketicilerin alım gücüne göre ayarlayabilmek gerekir. Bunu hesaplayabileceğiniz fazla bir ölçü yoktur. İşte bu, büyük bir sezgi ister.
>
> Fiyat artış zamanı gelince, herkes lider konumundaki Ülker'i beklerdi. Sabri Bey ise, fiyatı piyasada görmeden, kendisi karar



Sabri Ülker, ağabeyi Asım Ülker ile yeğenleri Faruk (arkada, solda) ve Selçuk Berksan (arkada, sağda) bir arada görülüyor.

verirdi. Bu kararı verirken de "Şu mal, şu kadara mal olmuştur; şu kadara satalım" der, bu kararı da yüzde 95 doğru çıkardı.

Sabri Bey'in fiyat belirlemede UFİRA denilen bir formülü vardı. Bu formülün açılımı ise şöyleydi:

U: Umumi masraf

Fİ: Finansman

R: Reklam

A: Amortisman

Biz ekonomi okuyan birçok insan gördük. Ancak, bunların, maliyet hesaplarında başarılı olmadığını müşahede ettik. Sabri Bey ise, maliyet hesaplarında hem o zamanın tekniğini kullanırdı, hem de sezgisi çok gelişmişti. Yani, maliyetin doğru hesaplanması ve bunun yanı sıra ürünün satılabilirliği de önemliydi.

Ülker, her zaman düşük fiyat politikası uyguladı. Satılabilir ve kurumu zarara sokmayacak en düşük fiyat... İşte bu fiyat politikası, Ülker'in büyümesinde çok büyük faktör oldu. Zaten bugün de pazarlamanın en önemli enstrümanı fiyattır.

Tabii amcamdan sonra da Ülker'in fiyat politikası başarılı bir şekilde sürdürüldü. Ama bu işi kurumsallaştıran, Sabri Bey'dir. Bunu, fevkalade başarılı bir şekilde götürmüştür. Bu, çok önemli bir konudur.

Ürün fiyatını hesaplama meselesi, daha sonra da bizim kendi işimizde başımıza geldi. Bunun ne kadar zor olduğunu o zaman yaşayarak gördük.

Günümüz Türkiyesi'nde halen tüketicinin harçlığına göre ürün yapılıyor. Yetişkin insan bile, bakkaldan bir ürün aldığı zaman nakit olarak ödüyor. Amcam Sabri Bey, bunu yıllar yıllar önce keşfetmişti.

Yine o dönemde henüz bilgisayar çağına geçmemiştik, ama amcamın kafasındaki bilgisayarda maliyet hesapları belirleniyordu. Her şeyi büyük bir titizlikle takip eder, "Şu ürün zarara geçti" derdi. Amcam bu işlerle meşgulken, "Falan yerdeki tuvaletler yine taştı, ne yapalım?" diye ona başvuranlar da olurdu.

"Ülker, 'arabalı plasiyerlerle satış sistemi' başlattı"

Sabri Ülker'in iş hayatında uyguladığı yenilikler birbirini izliyor, sıra modern makinelerde imal edilen ürünlerin pazarlanmasına geliyordu.

O yıllarda, İstanbul piyasası modern pazarlama tekniklerinden haberdar değildi. Buna rağmen Sabri Ülker, kuruluşunu yaptığı fabrikanın, şimdi de ürünlerini yurt genelinde pazarlayabilmenin imkânlarını keşfetmekle meşguldü.

Sonuçta, arabalı plasiyer sistemi kurmaya karar verdi. Bu sistemle, ürünü, satıcının ayağına kadar götürecekti. İş, bu kadar basit görünüyordu. Ancak, plasiyer ordusu kurmak için kalifiye pazarlamacıya da ihtiyaç vardı. İşe, bir ucundan başladılar. Devamını, yine Selçuk Berksan'dan dinleyelim:

Fabrikada fiilen çalışmaya 1964 yılında başlamıştım. Kardeşim Faruk da 1972'de İktisat Fakültesi'ndeki öğrenciliğinin son sınıfında başlamıştı. Faruk, personel, idari işler ve işçilerle ilgili meselelerde sorumluluk yüklendi. Ben de teknik işlerde devreye girdim.

O dönemde amcam, ticari işler ve müşteri münasebetlerini daha fazla takip etmeye başladı. Babam Asım Bey ise, daha çok ödemeler, müşteri hesaplarının takibi ve muhasebeyle uğraşıyordu.

Zaman içinde amcam müşterilerle direkt olarak ilgilenmeye başlayınca, sipariş alımları fabrikaya geçti. İşin büyümesiyle birlikte müşteri sayısı da hızla arttı. İşte o yıllarda bir ilki da-

ha başlattık, fabrikada plasiyer olarak çalışan akrabamız Hamdi Dinçsoy, perakende dağıtım aracıyla dağıtıma başladı.

60'lı yıllarda toptancılar müşterilerle yeterince ilgilenmiyordu. Bu arada bizimkiler daha çok teşhire önem vermek istediler. Ürünlerin daha görünür yerlerde olmasını arzu ettiler. O dönemde paketli mallar arasında Ülker bir hayli ilerlemişti. Bu işlerin yürütülmesi için Hamdi Dinçsoy devreye girdi. Bir süre sonra amcam, "Hamdi, sen bütün İstanbul'a yetişemezsin. Bir araba daha çıkaralım. Tabii senin önceliğin var, nasıl yapalım?" dedi. Hamdi Dinçsoy ise, "Müşterilerimi muhafaza etmek istiyorum" cevabını verdi. Amcam, "Bütün İstanbul senin müşterin. Sana iyi bir bölge verelim" diyerek, Hamdi Dinçsoy'u ikna etti ve gönlünü aldı.

İşte bu teşebbüsten sonra, "plasiyer" sistemi yaygınlaştı. Bu işte görev alan kişi, hem maaşlı şoför hem de satıcıydı. Ayrıca, satıştan da prim alıyordu. Tabii, araba firmadan, benzin ise plasiyerdendi. Araba firma tarafından alınır, kasası özel şekilde yapılır, içine mal yerleştirilir ve plasiyere verilirdi.

Bir süre sonra plasiyerlerden teminat istenmeye başlandı. Bu işin oturtulmasında da amcamın çok büyük rolü oldu. Çünkü ilkti, deneme-yanılma yöntemiyle gelişiyordu.

Bu arada plasiyer sistemini uygulayan başka firmalar da vardı, ama Ülker kendine has sistemler ve prensipler geliştirdi. Bunlardan biri de masrafların plasiyere ait olması ve plasiyerin fatura kesmesi şeklindeydi.

Her plasiyerin ayrı bölgesi vardı. Bir plasiyer, başka bir plasiyerin bölgesine giremez, satış fiyatlarından tutun da, belirlenen tüm kurallar sıkı bir şekilde takip edilirdi. Plasiyerler belli bir satış düzeyine çıkınca, bulundukları yerde kalırlardı. Plasiyerin eksilen gelirine göre, kendisine bir süre takviye yapılırdı, ondan sonra satış miktarının arttığı görülürdü. Amcam, bunların hepsini en ince detaylarıyla takip eder ve uğraşırdı.

Plasiyer satışlarının iyi tarafı, peşin paralı olmasıydı. Zamanla bu sistem, vadeli satışa dönecekti. Peşin paralı satışlar sırasında plasiyerler her akşam nakit satışlarının karşılığını getirirlerdi. İlk zamanlarda bu durum büyük zorluk yaratıyordu. Ama zamanla bankalar devreye girince iş kolaylaştı.

Plasiyer, her akşamüstü kendi bölgesindeki en yakın bankaya gider ve satış bedelini yatırırdı. Tabii bu durum, bankaların da çok hoşuna gitti. Ülker'in, bankalar nezdindeki itibarı art-

tı. Aslında itibarı yüksekti, ama daha çok yükseldi. Amcam, nakitteki bu avantajı hemen satın almaya döndürdü. Satın almaları nakit yapınca, çok daha uygun fiyatlarla bağlantılar kurmaya başladı.

Kısacası, fırsatları uygun şekilde değerlendirerek, ekonomik kuralları zorlayarak, çok başarılı bir yönetim gösterdi. Tabii bu arada, çok iyi bir pazarlıkçıydı.

Orhan Özokur: "Sabri Bey, çok iyi bir başöğretmendi"

Yıldız Holding Yönetim Kurulu'nun önceki Başkan Yardımcısı Orhan Özokur, ilk defa 1972 yılında tanıştığı Sabri Ülker'le ilgili anılarını anlatırken, "Sabri Bey, çok iyi bir başöğretmendi. İş hayatında, şirket yöneticilerinin fikir ve önerilerine fazlasıyla değer verir, zamanı çok iyi kullanır, gelecekle ilgili planlamasını fevkalade isabetli bir şekilde yapardı" diyor.

Ülker Grubu'na 1973 yılında Ticaret Müdürü olarak katılan, 2000-2008 yılları arasında da İcra Kurulu Başkan Yardımcılığı görevinde bulunan Orhan Özokur, Sabri Ülker'in son 40 yılının bir başka yakın tanığı... Ahsen Özokur'un eşi, ailenin damadı.

Şimdi, Ülker Grubu'nun 1972-1974 dönemindeki atılımlarını Orhan Özokur'dan dinleyelim:

Ülker Grubu'na 1973 yılının Aralık ayında "Ticaret Müdürü" olarak başladım. "Ülker Gıda Anonim Şirketi'nin o yıllarda kanuni merkezi İstanbul'un Eminönü semtinde, Ahenk Han'daydı. O iş merkezinde merhum Sabri Bey'in ağabeyi, merhum Asım Ülker Beyefendi bulunuyor, ben de Ticaret Müdürü sıfatıyla kendilerine yardım ediyordum. Sabri Bey ise, Topkapı'daki fabrikada, üretimin başındaydı.

Eminönü merkezindeki görevim, sadece dört ay sürdü. Daha sonra Sabri Bey'in talimatı üzerine aynı sıfatımla Topkapı'daki fabrika binasında çalışmaya başladım. Görevimi, bana tahsis edilen sadece 75 cm genişliğindeki bir masanın üzerinde sürdürüyordum. Aynı mekânda, Sabri Bey'in yeğenleri; Selçuk Berksan Teknik Müdür, Faruk Berksan da Personel Müdürü olarak görev yapıyorlardı.

Ülker Grubu'na girmeden önce, yine İstanbul'un Karaköy, Perşembe Pazarı'ndaki Hırdavatçılar Çarşısı'nda 10 yıldan fazla bir süre ticari hayatın içinde bulunmuştum. Piyasa deneyimim



Sabri Ülker'in damadı ve Yıldız Holding Yönetim Kurulu'nun önceki Başkan Yardımcısı Orhan Özokur.

vardı. O bakımdan, Eminönü'nde göreve başlarken, iş hayatına uyumda güçlük çekmemiştim. Ancak, Perşembe Pazarı'nın kuralları ile Ülker Grubu'nun kuralları arasında dağlar kadar fark vardı. Çünkü bu işyerinde Sabri Bey gibi çok donanımlı, hoşgörülü, uzağı gören bir yönetici, biz genç yönetici adaylarına başöğretmenlik yapıyordu.

75 cm genişliğindeki çalışma masam, aslında bir "imtihan masası" idi. Zaten Topkapı'ya gelerek, o masada çalışmaya başladığım zaman, "Orhan, dikkatli ol, burası bir imtihan masası!" uyarısını almıştım.

İmtihan masası, aslında ilk bakışta küçücük, mütevazı bir masaydı. Masa gözüme küçük görünse de, görevim büyüktü. Görevim kadar, sorumluluğum vardı. Görevimi, hakkıyla yapmam halinde önüm açılacak, aksi halde yerimde sayacaktım.

İmtihan masasında, daha önce Faruk Berksan görev yapmış, ardından da Personel Müdürlüğüne terfi etmişti. Bilindiği gibi, personel müdürlükleri, şirketlerin insan kaynaklarıdır. Çok önemli bir posttur. Aslında Ülker Grubu'nun Personel Müdürlüğü sürekli şekilde Sabri Bey'in denetimi ve gözetimi altında olmuştur.

"Ürünlerimizi ihraç etmek için TIR şirketi kurduk"

Ülker'in makine parkı, 1970'li yıllarda hayli zenginleşti. Zamanla bunları kuracak kapalı alan da kalmadı. Bunun üzerine, Gebze'de modern bir tesis kurdular. Fazla makineleri de oraya taşıdılar. Orhan Özokur, peş peşe gelen yeni makineleri ve onların Avrupalı montörlerini anlatırken, "Ülker Fabrikası, adeta Birleşmiş Milletler binasına dönmüştü" diyor.

Özokur'un verdiği bilgilere göre, Ülker, ürünlerini Ortadoğu ülkelerine sevk edebilmek için, bir de TIR şirketi kurmuş:

> 1975 yılına geldiğimiz zaman, fabrikamızın makine parkını büyük ölçüde donatmaya başladık. Avrupa'dan gelen makinelerin montajı yapıldıkça, fabrikadaki yerlerin daraldığını gördük. Ülker fabrikası, adeta Birleşmiş Milletler binasına döndü. Amerikalı, İsviçreli, İngiliz, Fransız ve Alman montörler, gece gündüz yeni makinelerin montajını yapıyor, biz de onlara sınırlı kapalı alanımızda yer açmaya çalışıyorduk. İleriki yıllarda, bu yer fukaralığını gidermek için Gebze'de modern bir tesis kuracaktık.
>
> Makine dairelerimiz zorlamayla büyümüş, ama bürolarımız küçülmüştü. Zaten bizim modern ofislere, maroken koltuklara düşkünlüğümüz yoktu. Sadece ve sadece üretimin sağlıklı bir şekilde yürümesini sağlamaya çalışıyorduk.
>
> Topkapı fabrikasının kuruluşu sırasında, şirketimizin devlete karşı bir ihracat taahhüdü vardı. Çünkü makineleri Avrupa'dan ithal ederken, Gümrük Vergisi ödememiş, ancak 1976'dan 1981'e kadar 5 yılda 5 milyon dolarlık ihracat yapma taahhüdünde bulunmuştuk.
>
> Çok iyi hatırlıyorum, o dönemde "Taç Kraker", "Çokoprens", "Çokomilk" ve "Çokonat" isimli ürünlerimiz vardı. Ürün sayımız, her geçen gün artıyordu. Yeni makinelerimizle üretimde kaliteyi yakalamıştık. Ancak, bu malları sadece iç pazarlara sürmemiz, meseleyi halletmiyordu, biraz önce ifade ettiğim gibi, ihracat yapmamız gerekiyordu.
>
> Ürünlerimizi, yurtdışına deniz yoluyla göndermemiz çok güçtü. Çünkü uluslararası deniz ticareti, büyük ölçüde Yunanlıların elindeydi. Türk armatörler ise, sadece Türk karasuları içinde faaliyet gösteriyordu. O halde ihracat için tek yol, karayoluydu. İşte bu amaçla, bir TIR şirketi kurduk.
>
> İhracat zorunluluğu olan ürünlerimizi öncelikle Ortadoğu

ülkelerine, Araplara göndermeye başladık. Çünkü 1970'li yılların şartlarında karayoluyla ve kolaylıkla sadece bu ülkelere ulaşabiliyorduk. Ancak Arap pazarlarında, istediğimiz atmosferi bulamamıştık. Onlar, "Türklerle iş yapılmaz, çünkü Türklerden gelen malın ya numunesi yok, ya da fiyatı belirsiz" diye bahaneler ileri sürüyorlardı. Kısacası Araplar, bizlerden yaka silkiyordu.

İhracat taahhüdümüz nedeniyle Arap pazarlarına açılmaktan başka seçeneğimiz yoktu. Şartları zorladık, kaprislerine göğüs gerdik.

Faruk Berksan: "Amcam, yedi-sekiz işi birden yapardı"

Faruk Berksan, Sabri Ülker'in yeğeni... Asım Ülker'in küçük oğlu. Öğrencilik yıllarında Ülker'de çalışmaya başlamış. Bir dönem Ülker'in Ankara fabrikasını yönetmiş. Berksan, amcasının deneyimlerinden çok istifade ettiğini söylüyor; Sabri Bey'i anlatırken, "Oturduğu yerden bütün işleri yürütürdü. Yani, tek başına tüm fabrikayı yönetirdi. Fabrikanın sahibiydi, ama memur gibi çalışırdı. Yöneticiler ve şoförlerle ilgili bordroları düzenler, Anadolu'ya mal götürmek için servise çıkan kamyon şoförlerine avanslarını verir, dönüşte de hesaplarını alırdı" diyor.

Faruk Berksan'ın, amcası Sabri Ülker'le ilgili anıları şöyle:

İş hayatım, 1970'li yılların başında, amcam Sabri Bey'le birlikte çalışarak başladı. O yıllarda İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğrenciydim. 1971'de üniversiteye devam ederken, işyerimize de gidip gelmeye başladım. 1972'de fakülteden mezun olduktan sonra, Ülker'de sürekli çalışma dönemine geçtim.

Topkapı Caddesi'nde, şimdi "Çikolata 1" diye anılan fabrikanın alt katında, Sabri Bey'in camekânlı bir odası vardı. Orada, Hayati Bey'le birlikte otururdu. Aynı odaya, benim için küçücük bir masa koydular. Bir yıl boyunca amcamın yanında çalıştım.

Bizim çalıştığımız camekânlı odanın hemen yanı başında bir başka camekânlı bölüm bulunuyordu. Orada da, iki-üç kişi görev yapıyordu.

Sabri Bey, oturduğu yerden bütün işleri yürütürdü. Yani, tek başına tüm fabrikayı yönetirdi.

Neler mi yapardı?

Neler yapmazdı ki...



Faruk Berksan, amcası Sabri Ülker'in camekânlı odasındaki iş yaşamını anlatıyor.

Fabrikanın sahibiydi, ama memur gibi çalışırdı. Yöneticiler ve şoförlerle ilgili bordroları düzenler, Anadolu'ya mal götürmek için servise çıkan kamyon şoförlerine avanslarını verir, dönüşte de hesaplarını alırdı.

Sabri Bey, Anadolu'dan gelen şoförlere, çok ilginç ve ayrıntılı sorular sorardı. Bu sorulara gelen cevaplar, Sabri Bey'in yol haritasını belirlerdi. Düşünebiliyor musunuz, Sabri Bey, bütün fabrikanın satın almasıyla ilgili her işi üstlenmişti. Daha sonra bu işlerin bir kısmını Hayati Bey'e devredecekti.

Sabri Bey, Ülker Fabrikası'nın sahibiydi, ama tüm telefonlara da kendisi cevap verirdi. Bu arada, titiz bir şekilde maliyet defterlerini tutardı. Bir yandan bu işleri yaparken, göz ucuyla da ürün yüklenen kamyonlara nelerin yüklendiğini takip eder, herhangi bir aksaklık görürse, derhal müdahalede bulunurdu. Kısacası, Sabri Bey, yedi-sekiz işi bir arada görürdü. Amcamın bu performansını hayretle izlerdim. Daha sonra, biz de Sabri Bey'in ancak yarı performansında buna benzer işler yaptık, ama amcama yetişmek mümkün değildi.

Sabri Bey'in üst katta da bir odası vardı. Orası, camekânlı odanın iki katı büyüklüğündeydi. Özel görüşmelerini orada yapardı. Güzel bir odaydı. Amcamın, müştereken kullandığımız camekânlı odada, hiç gülümsediğini, tebessüm ettiğini görmedim, ama yukarıdaki odada bunu yapardı. Aşağıdaki odada günlük işleri, yukarıdaki odada da çok önemli işleri hallederdi.

"Sabri Bey, üstlendiği işleri paylaşmak istemezdi"

Faruk Berksan, amcası Sabri Ülker'le ilgili gözlemlerini ilginç anekdotlarla anlatmayı sürdürüyor:

Amcamın bütün hayatı, sadece ve sadece işiydi. Bildiğim kadarıyla, işinin dışında arkadaş buluşmaları, özel yemekler gibi sosyal etkinlikleri yoktu. Kısacası, tüm hayatı işle sınırlıydı.

Sabahları fabrikaya hepimizden önce gelirdi. Elinde sürekli kareli bir defter taşırdı. O deftere "zımbalı defter" derdi. Sayfaların üzeri zımbayla delinmişti. Her gün zımbalı defterine iki üç sayfa not yazardı. Bu, bir bakıma akıl defteriydi. Günlük iş akışı içinde, defterin her satırına bir konuyu kaydederdi. Sabri Bey, zımbalı defterine bir işgününde yirmi madde yazmışsa, ertesi gün sabah işe geldiğinde o madde sayısının ellinin üzerine çıktığını görürdük. Amcam, günün ortasında zımbalı defterdeki tüm notları halleder, o sayfayı yırttıktan sonra boş sayfalara yeni notlar yazmaya koyulurdu.

Sabri Beylerle Aksaray'da, Saraçhane yakınındaki Lütfi Efendi Sokağı'nda bulunan aynı binada on yıl kadar birlikte oturduk. Onların dairesi, bizim üst katımızdaydı. Ev hayatı içinde de zımbalı defterlere not yazışlarını görmüştüm. Çalışmasının, sadece işyeriyle sınırlı olduğunu zannediyordum, ancak evdeki mesaisini de gördükten sonra amcam hakkında tam kanaat sahibi oldum. Kısacası, Sabri Bey'in tüm hayatı, iş etrafında şekillenmişti. Varsa yoksa işi düşünürdü.

Çalışma hayatımın ilk senesinde Sabri Bey'i devamlı izledim. Zaman içinde bazı işleri ben devraldım. Bunlar, sevkıyatla ilgili listeler yapma, avans verme ve şoförlerden hesap alma gibi konulardı.

İşe başladığım zaman, fabrikamızda tek mühendis, ağabeyim Selçuk Berksan'dı. Daha sonra, ağabeyimin de sınıf arkadaşı olan Orhan İnam işe alınmıştı. Zamanla yüksek tahsillilerin ve mühendislerin sayısı arttı, dolayısıyla Ülker'in çehresi de birdenbire değişti.

Gıda dışında fazla bir işimiz yoktu. "Polinas" ve "Farmamak" gibi küçük işletmelerimiz faaliyet halindeydi. Ama onlar da sonuçta Ülker'e göbeğinden bağlı şirketlerdi. Gıda üretimi için İstanbul Topkapı ve Ankara fabrikalarımız faaliyetteydi. Bu arada bir de değirmen kurmuştuk. Zamanla, fabrikalarımızın sayısı artacaktı.

Sabri Bey, üzerine aldığı işleri hem çok kolay hem de güzel bir şekilde yapıyordu. Mükemmeliyetçi olduğu için üstündeki görevi başkalarına devretme konusunda mütereddittti. Doğrusu, benim performansım, Sabri Bey'in ancak yarısı kadardı. İşte bu nedenlerle yaptığı işi kimseyle paylaşmak istemezdi. Ancak, işin kapasitesi büyüyünce, görevleri devretmekten başka çare bulamadı.

"İmam Mustafa, 2 bin kişinin bilgilerini ezbere bilirdi"

Ülker Fabrikası'nda henüz bilgisayar ağının kurulmadığı yıllarda, Mustafa Başaran isimli bir personel varmış. Bu personel, İnsan Kaynakları bölümünde çalışıyormuş. Aynı zamanda büyük bir caminin imamı da olan Başaran, müthiş hafızası sayesinde adeta bilgisayarların yaptığı işi yapıyormuş.

Başaran'ın becerileri, Faruk Berksan'ın anılarını da süslüyor. İzleyelim...

İşyerimizde çağdaş ve rantabl bir düzene geçebilmek için, önce personel bölümünü oluşturduk. Bu sırada, çalışanlarımızın toplam sayısı 800 kişi civarındaydı. Tüm bordroları elde hazırlardık. Bir süre sonra çalışanların sayısı 1000, 1500 derken, 2000'e ulaştı. Bu durumda bilgisayara geçmemiz gerektiğini gördük. Ancak, o yıllarda bilgisayarlar çok ilkeldi. Cihazlar, kartlı sistemlerle çalışırdı.

Bilgisayarla işimizi kolaylaştıracağımızı umuyorduk, ama yine dışarıya bağımlıydık. Unkapanı'ndaki İstanbul Manifaturacılar Çarşısı'nda bilgisayar servis büroları vardı. O bürolardan sürekli teknik destek alıyorduk.

İnsan Kaynakları bölümünde puantaj yapmak, önemli bir işti. Fabrikada, Sabri Bey'in bir yakınının ağabeyi, aynı zamanda büyük bir caminin imamı olan Mustafa Başaran, bu işleri yürütüyordu. Başaran'ın müthiş bir hafızası vardı. Diyebilirim ki, tüm personelin doğum tarihi, çocuk sayısı, aldığı ücret, hepsi Mustafa Başaran'ın hafızasında kayıtlıydı. Diyelim ki, bir işçi, üç gün işe gelmemiş, bu arada iki saat de izin almış. İmam Mustafa, bu bilgilerin hepsini hafızasında tutardı. Yani ezbere bilirdi.

Bilgisayar sistemine geçtiğimiz zaman, önce "Ya hata yaparsa..." diye bu cihazlara karşı bir güvensizlik oluşmuştu. Özellikle Mustafa Bey, "Fabrikada olaylar var, işçi hassas, bu konuda bir

yanlış yaparsak, ne olur..." diye bilgisayar kuruluşunu sorgulardı.

Mustafa Başaran'ı ikna etmem sonucunda, bordroların bilgisayarda yapılmasına başladık. Önceleri bazı hatalar oldu. Onları da düzelttik ve yolumuza koyulduk. Şunu özellikle belirtmek isterim ki, Ülker, büro hizmetlerinde bilgisayar teknolojisine geçerken emsal kuruluşlar arasında öncü olmuştur.

"Bilgisayara, Sabri Bey'in desteğiyle geçebildik"

Ülker'de bilgisayara karşı bir direniş vardı. İdari personel, asrın harikası bu sistemin müesseseye sokulmasını istemiyordu. Bu direnişi kırabilmek için bir sunum yapıldı. Sunumu, Sabri Ülker ve çalışanlar ilgiyle izledi. Akan sular durdu... O sahneyi de Faruk Berksan'dan dinleyelim:

Ülker, bilgisayara sadece İnsan Kaynakları bölümünde geçmedi. Bu harika alet, diğer bölümlerle de tanıştırıldı. Ama ne var ki, oralarda da direniş vardı. O direnişi kırmak için uygulamalar yapıyorduk.

Çikletten pötiböre kadar yaklaşık 200 ürünümüz vardı. Bunların faturalanması, başlı başına bir işti. Sözünü ettiğim işi, Yugoslavya'dan göçmen olarak gelmiş bir kişi ile genç bir kız yapıyordu. Bu iki görevli, tüm ürünleri isimleri ve fiyatlarıyla ezberlemişlerdi. Bu ürünlerin de birbirinden farklı paketleri bulunuyordu. Kimisi 8'li kolide, kimisi de 12'li kolide paketleniyordu. Ancak, hem paketleme hem de faturalamada çok ciddi hatalar tespit ediyorduk. Bu hataları önlemek için, bilgisayara geçmemiz konusunda ısrar ediyordum.

Personele bilgisayarın marifetlerini anlatırken, onlara şunları söylüyordum: "Bakın arkadaşlar, bildiğiniz gibi, 200 ürünümüz var. Bunlardan herhangi birinin kod numarasını bilgisayara girersek, ekrana hemen ismi gelir. Mesela 123 yazarsak, cevabı pötibör olur. Bunun yanı sıra, binlerce müşterimiz var. Her müşterimize ayrı ayrı kod numarası verirsek, bilgisayara o numarayla girdiğimiz takdirde, müşterimizle ilgili tüm bilgiler ekrana gelir."

Bilgisayarla ilgili bu sunumu yaptıktan sonra, çalışanlarımız çok heyecanlandı. Sabri Bey'in de hoşuna gitti, bizi destekledi ve "Bunu alalım" dedi. O zamanın parasıyla, bilgisayar sistemine geçmenin maliyeti, zannediyorum yaklaşık 400 bin liraydı. Bu, büyük bir meblağ demekti. Parayı verdik, sisteme geçtik.

Çalışanların bilgisayar alerjisi (!), Ankara'ya yayılıyor

Ülker'in İstanbul ofislerinde baş gösteren bilgisayar virüsü (!), sunumla bertaraf edilmiş, ama o virüslerin Ankara'ya ulaşması engellenememişti. Bu defa, aynı çabalar, başkentte yoğunlaşacak, henüz kurulmuş olan Anadolu Gıda Sanayii'nin bilgisayara kavuşması sağlanacaktı:

> Hatırladığım kadarıyla, 1974 veya 1975'te bilgisayar makinelerini aldık. Bu makineler üzerinde, personel eğitimleri başlattık. Eğitimler tamamlandı, uygulama başladı, ürünler üzerine barkodlar basıldı ve sistem bizi çok rahatlattı.
>
> Bilgisayar teknolojisine girdiğimiz dönemde, ülkenin gündeminde enflasyon da vardı. İster istemez ürün fiyatları sık sık değişiyordu. Bu değişiklikler, bilgisayarda programlanıyor, bu defa da "eski fiyat"-"yeni fiyat" kavgası başlıyordu. Yeni fiyatlar programa yükleniyor, bazı ayrıcalıklı müşterilerimiz, eski fiyattan mal almak istiyordu. Ancak, bilgisayar sistemi bu talepleri reddediyordu.
>
> Bilgisayar teknolojisine geçiş sırasında güçler savaşı da yaşanıyordu. Muhasebe Müdürü Âtıf Biliközen, "Bu kesin olmaz. Bizde çalışamaz. Bu bir rezalettir" diyerek ayak diretiyordu. Âtıf Bey, bununla da yetinmiyor, bana hitaben, "Sen, bizim işimize karışma!" uyarısı da yapıyordu. Baktık, olacak gibi değil, biz bu bilgisayar işini bıraktık.
>
> 1977 yılında Ankara fabrikasında çalışmaya gittim. Gider gitmez İstanbul'da vazgeçtiğimiz bilgisayar projesine oradan başladım. Doğrusu isterseniz, Ankara'da biraz da Sabri Bey'in baskısından kurtulmuş gibiydim; ama kendimi, boşlukta hissediyordum.
>
> IBM firması, "Sistem32" ismini taşıyan bir bilgisayar çıkarmıştı. Kocaman, masa büyüklüğünde bir aletti. Kapasitesi ise, 32 KB idi. Şimdi, benim avuç içindeki cep telefonumda ise, 5 MB güç var. Yani, 32 KB'nin bilmem kaç bin katı...

"Sabri Bey, işlerin aksamaması için tatil bile yapmazdı"

Faruk Berksan, bir yandan çalışmış, bir yandan da amcasının tüm iş yaşamını gözlemlemiş. Berksan, ilginç tespitlerini günümüze taşırken, hem insanı hayretler içinde bırakacak, hem de tebessüm ettirecek sahneleri günümüze taşıyor:

Ankara'da kurduğumuz sistem için, ODTÜ'den mezun Rıdvan Bey isimli bir bilgisayar uzmanı bulduk. Ankara fabrikasının muhasebe bilgilerini sisteme geçirdik. Bu teşebbüsümüzle birlikte, Ankara'nın muhasebe elemanları da ayaklandı. "Bizi işten mi atacaksınız?" demeye başladılar. Aslında, herkesi rahat ettirecek bir sistem kurmak istiyorduk. Oysa, hiçbiri farkında değildi. Sistemi Ankara'da oturtmayı başardık. Elde ettiğimiz sonucu Sabri Bey'e açıkladım. O da memnuniyetini bildirdi.

İstanbul personelini, bir türlü bilgisayar sistemiyle barıştıramamıştım. Daha sonra Ankara Müdürümüz Nâzım Özdemir İstanbul'a tayin edildi. Yeni yönetimle birlikte merkez de bilgisayar sistemine geçti. Tabii bu sisteme geçerken, Sabri Bey'in büyük desteği oldu.

"Sabri Bey için, işten başka hiçbir şey düşünmez" demiştim. Bunu örneklendirmek istiyorum. Hiç tatil yapmaz, işi ile evi arasında kurduğu dünyada yaşardı. Tabii, zaman zaman yorgunluktan kaynaklanan sinirlilik hali de olurdu. Öyle durumlarda, Orhan Özokur'la bir araya gelir, "Bir şey yapalım da, Sabri Bey'i tatile gönderelim" derdik. Bu tatil fikrini Sabri Bey'e açar, ancak onu ikna edemezdik. Bir gün, nasıl olduysa, tatil fikrini kabul etti. İstanbul'dan fazla uzaklaşmadı, yakın bir yöreye gitti. Gittiği gün, zannediyorum, yağ tedarikinde bir problem çıktı. Orhan, durumu kendisine bildirdi. Sabri Bey ne yaptı, biliyor musunuz? Tatili yarıda kesti, işinin başına dönüp duruma müdahale etti. İşte bu olaydan sonra Sabri Bey'in ağzından bir daha tatil sözü işitemedik.

Tatil konusunu biraz daha açmak istiyorum. Zoraki tatile gönderdiğimiz Sabri Bey, fabrikaya çok sinirli bir halde dönmüştü. Doğrusu çok korkmuştuk. Zaten hepimiz, amcamdan korkardık. Bu korkuyu da şöyle izah etmek istiyorum: Korku, dayak yeme korkusu değildi. Zaten Sabri Bey'in de öyle bir tabiatı yoktu. Ancak, otoritesi karşısında dayak yemiş gibi olurduk. Kısacası bu, bir büyüğe karşı hata yapmanın verdiği mahcubiyet duygusuydu. İşte o duyguyu biz, "korku" olarak hissederdik.

Sabri Bey'in yeğeniydim. Ancak, fabrikanın içine girince, aile bağımız kalmazdı. İş konusunda çok titizdi. Herkese eşit muamele yapardı. Bir hata oluşmuşsa, ağabeyine, yani babama karşı da eleştirisini esirgemezdi.

Sabri Bey'in işyerindeki ölçüsü, başarıya ve çalışma performansına dayanırdı. Başarı göstermeyenlere karşı, "Ben, buna

biraz daha katlanayım" düşüncesi içine girmezdi. Yani, yetersiz olan kişiye karşı korumacı tavır sergilemezdi. Ancak, vazifesini yapanı da sonuna kadar en iyi şekilde değerlendirirdi.

1977'ye geldiğimizde, baktım, problemler başladı. Kendimi yetiştiremediğim düşüncesine kapıldım. Sabri Bey'e, "İsterseniz, Ankara fabrikasında çalışmaya gidebilirim" dedim. Önce şaşırdı. Sonra "Gider misin? Dur, bir düşüneyim" dedi. Babama soracakmış. Sordu. Onlar da muvafakat [uygun görmek] verdiler, ben de Ankara'ya gittim. Bu, Ankara fabrikasının başına geçme yetkisiydi. Amcam, demek, bende bir meziyet gördü ki, gönderdi. Şayet, o özelliğimi görmeseydi, "Olmaz öyle şey, işine bak" derdi.

Sabri Bey'in iş konusunda ne kadar titizlendiği anlatmakla bitmez. El attığı her işte adeta kılı kırk yarardı. Zaman zaman akrabalarımızın, bizden sonraki kuşağın bazı iş talepleri babama yansıtılırdı. Babam da, titizliğini bildiği için o talepleri amcama gönderirdi. Sabri Bey, hiç ayrım gözetmediği için layık olan kişiyi layık olduğu işe yerleştirirdi. Belki doğru olanı da buydu. Oysa ben, iş hayatında hiçbir zaman bunu yapamadım.

1971 yılında yaşanan olaylar

Anarşi ve terör, 1971'de iyice tırmandı. Askerler bu defa kışladan, silahla değil, muhtırayla çıktı. Başbakan Demirel istifa etti. Necmettin Erbakan'ın kurduğu MNP kapatıldı. Nihat Erim, CHP'den istifa ettirilip, başbakan yapıldı. İsrail'in İstanbul Başkonsolosu kaçırıldı. Şimdi, 1971'in olaylarını izleyelim...

- **5 Ocak 1971** – Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ı Çankaya Köşkü'nde ziyaret ederek, tırmanan anarşi ve terör olaylarına karşı alınması gerekli tedbirler üzerinde görüştü.
- **12 Mart 1971** – Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç ile Kuvvet Komutanları, siyasi tarihimize "12 Mart Muhtırası" adıyla geçen bir muhtıra verdi. Muhtırada, hem parlamento, hem de hükümetin tutum ve icraatı eleştiriliyor, yeni bir hükümet kurulması isteniyordu. Bunun üzerine, Başbakan Süleyman Demirel görevinden istifa etti.

- **26 Mart 1971** – Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Başbakanlığa atanan Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in hükümet listesi onaylandı.

- **2 Nisan 1971** – Kamuoyunda "fikir üreten fabrika" olarak anılan Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği TÜSİAD, aralarında Sabri Ülker'in de bulunduğu ülkemizde çeşitli meslek gruplarına mensup seçkin 98 kişinin katılımıyla İstanbul'da kuruldu. 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan hemen sonra kurulan derneğin amacı, şöyle belirlendi: "Atatürk ilkelerine bağlı sanayi ve hizmet alanlarında çalışan meslek, bilim ve işadamlarının bir araya gelerek, Türkiye'nin demokratik ve planlı kalkınmasına yardımcı olması." TÜSİAD'ın öncelikli konuları da şunlardı:

  1. Karma ekonomi düzeninin sürmesi, devletleştirmenin gündemden kalkması.
  2. Fiyat kontrollerinin sona erdirilmesi.
  3. İşçi hareketlerinin, direnişlerin ve grevlerin sona erdirilmesi.
  4. Can ve mal güvenliğinin sağlanması.

- **17 Mayıs 1971** – İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom teröristler tarafından kaçırıldı.



- ***21 Mayıs 1971** – Anayasa Mahkemesi, Necmettin Erbakan'ın genel başkanı olduğu Milli Nizam Partisi'ni kapattı. Partinin mal varlığına el konuldu. Parti kurucularının siyaset yapmaları yasaklandı.*

"DİSK, Ülker Fabrikası'ndaki bayan işçileri sahaya sürüp, erkek işçilere baskı yaptırdı"

"Ülker, özellikle bayan işçiler için çok güvenli bir işyeriydi. Fabrikanın çevresindeki aileler, henüz 16-17 yaşlarındaki kız çocuklarını getiriyor, 'Kızlarımız burada çalışırsa, kafamız rahat eder' diyorlardı. Ancak, bir süre sonra bu kız işçiler, sendikacıların güdümüne girecekti."

Hak aramanın, insanlık tarihiyle başladığı bir gerçektir. Ancak, bizler, insanlık tarihinin başlangıcında yaşananları bilmiyor, onu, arkeolojik kazılarla çözmeye çalışıyoruz.

Tarih kitapları, yazılı tarihin, MÖ 4000 ile 2000 yılları arasında Mezopotamya'da yaşayan Sümerlerin taş tablet üzerine kazıdıkları çivi yazılarıyla başladığını belirtiyor. Demek ki, o Ortadoğu devletinde kullanılan taş yazı öncesini, ancak karine yoluyla çıkarabiliyoruz.

Günümüzden yaklaşık 3500 yıl önce Anadolu topraklarında yaşamış Hititlerin tarihini de incelediğimizde, onların hukuk alanında devrim yaptıklarını görüyoruz.

Bilindiği gibi hukuk, "hak arama" ve "hakları koruma" temeli üzerine oturur. O temel, sarsılır veya yok olursa, kargaşa başlar.

Şüphesiz, "Hak" denildiği zaman, insanlarımız, öncelikle "Cenab-ı Hakk"ı algılar. İnancımıza göre İslâm dini de "Hakk din"dir.

"Hak", doğru ve gerçek anlamında da kullanılır. Bunun karşıtı ise, "bâtıl"dır.

Türk dilinde "Hak"kın açılımı o kadar geniştir ki, günlük hayatımızda onun telaffuzuyla sık sık karşılaşırız. İşte örnekler:

- Hak etmek: Layık olacak şekilde davranmak.
- Hak gözetmek: Doğruya göre hareket etmek.
- Hak yemek: Harama el uzatmak.
- Hakkını vermek: Çalışmanın karşılığını vermek.[52]

Hak aramanın günümüze yansıyan en önemli belgesi ise, Magna Carta'dır. Bu Latince kelime "Büyük Ferman" anlamına gelir. Söz konusu belge, 1215 yılında, İngilizlerin Fransızlarla giriştiği bir sa-

52. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İlhan Ayverdi, 2. cilt, s. 1162-1163, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2006.

vaşta yenilmesinden sonra ağır vergiler gelmesi üzerine, baronların ve diğer soyluların başkaldırmasıyla düzenlenip imzalanmış.

Magna Carta ile İngiltere Kralı John'ın sonsuz yetkileri sınırlanmış ve monarşiden yani miras yoluyla gelen egemenlikten, meşruti monarşiye yani iktidarın, yasama meclisi ile paylaşılmasına geçilmiş.

İngiliz soylularının bundan sekiz asır önce imzaladığı bu büyük özgürlük belgesi, insanların hak ve özgürlüklerini de tarif ediyor. İngiltere kralının bazı yetkilerinden feragat edip, kanunlara uygun davranmasını isteyen Magna Carta, hukukun, kralın isteklerinden daha üstün olduğunu belirtiyor.

* * *

Ülkemizde, 20. yüzyılın ikinci yarısında, çok yoğun ve sert hak arama mücadelesi yaşandı. Bu mücadele sırasında, çoğu zaman hukukun temel ilkeleri rafa kalktı, dolayısıyla otorite boşluğu yaratılmak istendi.

Aslında, hak aranırken başkalarının haklarına da saygılı olmak gerekiyordu. Ancak, zorbalık bu gerçeği yok etti.

Sabri Ülker, işçilerin "cuma eylemi"ni erken fark ediyor

Takvim yaprakları, 20 Eylül 1974 Cuma gününü gösteriyordu. Sabri Ülker, Topkapı'nın Davutpaşa Caddesi'ndeki Ülker Fabrikası'nın camekânlı odasında olağan çalışmalarına başlamak üzereydi. Hemen yanı başındaki bir küçücük odada da yeğeni Faruk Ülker (Berksan) görev yapıyordu. Sabri Ülker, henüz kâğıdını ve kalemini de önüne almamıştı. Gergindi. Sürekli etrafı gözetliyordu. Bir anda, yeğenini yanına çağırdı ve şu kısa mesajı verdi:

"Faruk, bugün cumaya gitmiyoruz!.."

Faruk Ülker, amcasının bu beklenmedik talimatı karşısında çok şaşırmıştı. Çünkü o güne kadar Sabri Ülker'in cuma namazlarını hiç ihmal etmediğini biliyordu. Amcadan yeğene talimatın gerekçesi de geldi:

"Gitmeyeceğiz, bak, neler olacak..."

Acaba bu mesaj, neyin habercisiydi?..

Konu, bir süre sonra aydınlanacak; sendikacıların, cuma namazı sırasında Sabri Ülker'e karşı bir eylem planı hazırladıkları ortaya çıkacaktı.

Sabri Ülker, söz konusu plandan haberdar olmuş ve gerekli önlemleri almıştı.



Tarih 20 Eylül 1974 Cuma. Ülker'de çalışan DİSK'e bağlı işçilerin, fabrikanın sahibi Sabri Ülker'e karşı eylem hazırlığı tespit edilince, İstanbul polisi güvenlik önlemi aldı. Bu kritik gelişme üzerine Sabri Ülker, cuma namazına da gitmedi.
(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)

Olayın tanığı Faruk Berksan, bir cuma namazı öncesinde yaşadıklarını, aradan yıllar geçtikten sonra şöyle anlatıyordu:

> Sabri Bey'in özellikleri anlatmakla bitmez. Öngörüsü kuvvetlidir. Sebep-sonuç ilişkilerini hemen her meselede uygular. Dindar bir insandır. Dolayısıyla, cuma namazlarını hiç aksatmaz. Ama 20 Eylül günü, çok önemli bir ihbar aldığı için eyleme hazırlanan sendikacıların oyununu bozmak uğruna, hiç düşünülmeyecek bir tavır sergilemek mecburiyetinde kaldı ve çok önem verdiği cuma namazına gidemedi.

Selçuk Berksan: "Sendika ağaları, işçileri kullandı"

Ülker'deki 1974 Olayları'nın bir başka tanığı ise, Faruk Ülker'in ağabeyi Selçuk Ülker'di (Berksan). O da, kardeşi gibi, sabah erkenden işine gelmiş; fabrikanın bahçe kapısından adımını atarken, amcası Sabri Ülker'i karşısında bulmuştu.

Amca, yeğene sert bir ifadeyle, "Selçuk, bu tarafa geç!.." diyordu. Amcada, olağanüstü bir ciddiyet vardı. Selçuk Ülker, amcasının yönlendirdiği tarafa geçti, biraz ilerledi, bir de ne görsün DİSK'e bağlı işçiler, fabrikayı işgal etmiş...

Selçuk Ülker, karşılaştığı olağanüstü manzaraya rağmen ilerledi, zorlukla fabrikadan içeri girdi. Kapılardan çoğuna işçiler tarafından kaynak yapıldığını gördü. Direnişçi işçiler, eylemlerine müdahale etmek için her an gelmesi mümkün olan polisin önünü kesmek amacıyla bu yola başvurmuşlardı.

Selçuk Ülker, işçiler arasında dolaşmaya başladı. Aslında, onlarla arası çok iyiydi. İşçilerden bazıları kendisine "ağabey", bazıları da "kardeşim" diye hitap ederdi. Ama bu defa hepsi, ciddi bir tavır takınmıştı.

Selçuk Ülker, işçilere nasihat etmeye kalkıştı, ama onlar 1961 Anayasası'nın sayfalarında geziniyorlardı:

"Selçuk Ağabey, siz, bu işe karışmayın. Biz, anayasal hakkımızı alacağız!.."

İstanbul Polisi, gelişmelerden haberdardı. Devreye, Siyasi Şube Müdürü Şükrü Balcı girdi. Aslında Sabri Ülker, olayın büyümesini istemiyor, meseleye soğukkanlı yaklaşıyordu. Ama gerekirse kavgaya da hazırdı.

Daha düne kadar işçilerle ağabey-kardeş ilişkisi içinde olan, ancak bir anda onları karşısında bulan Selçuk Berksan, 1974 yılında yaşananları şöyle anlatıyor:

> 20 Eylül günü, çok kritik ve gergin bir on iki saat yaşadık. Amcam, sendikacılara hiç taviz vermedi. Pazarlık da yapmadı. Oturduk. Gördüler ki, bu işgal, bu tehdit, işe yaramayacak.
>
> Bir gün boyunca, gece yarısına kadar fabrikadan dışarı çıkamadık. Tabii bunlar, bir günde olmadı. Aylarca süren gerginlikler sonunda bugüne gelindi. Sendikanın talepleri, karşılanabilecek gibi değildi. Zaten o talepleri karşılasanız, bir süre sonra devreye başka bir sendika giriyordu.
>
> Bu olaylar üzerine, polis kapıya zincir halatlar bağladı, vinçle çekerek kırdı ve içeri girdi. Ama kimsenin burnu kanamadı. Amcam da "Aman dikkat edin, işçilerime zarar gelmesini istemem" demişti. Birkaç elebaşı alınıp Emniyet'e götürüldü, bir süre sonra da serbest bırakıldı.
>
> O süreç, çok kritikti. Her gün tehditle yaşıyordunuz. Bu anlattığım işgal olayı, bardağın taşmasıydı, ama son damla değildi.
>
> Olaylar, birkaç sene sürecekti. O dönem, Türkiye'nin karanlık bir dönemiydi. Ülke, çok geri kalmıştı.
>
> Aslında, 1974'te yaşadığımız bu olayda bir art niyet vardı. Mesele, işçinin sorununu halletmek değildi. "Sendika ağalığı"

hüküm sürüyordu. Tabii bunun, siyasi tarafı da vardı. Sendikalar arası rekabet de gündemdeydi. Sendikalar, "sağ" ve "sol" diye kutuplara ayrılmıştı.

Sabri Bey, sendikalarla münasebeti, fevkalade ılımlı bir şekilde bizzat kendisi yürütürdü. Ülker'de sağ sendikalar da vardı, sol sendikalar da... Türk-İş de vardı, en soldaki DİSK de...

Aslında Sabri Amcam, tüm sendikalarla uyumlu çalışırdı. Fakat o dönemin sendikal olayları hiç bitmedi. Toplu sözleşme yapıp yolumuza devam ederken, bir başka sendika gelir, işçileri kendi tarafına çeker, dolayısıyla yürürlükteki sözleşme boşa giderdi. Bu defa, yeni bir toplusözleşme görüşmesi başlar, Sabri Bey tüm ağırlığını bu konuya verirdi.

Faruk Berksan: "Ülker, kız işçiler için bir korunaktı"

Faruk Berksan da, 1974 işçi olaylarını anlatırken, fabrikada çalışan bayan işçilerin hem çalışkanlıklarına, hem de sendika yöneticileri tarafından nasıl istismar edildiklerine değiniyor:

1970'li yıllarda biz de fabrika olarak, işçi olaylarından fazlasıyla etkilenmeye başladık. İşçiler, zaman zaman iş bırakma eylemi yapıyorlardı. Benim ağzımdan, işçilere yönelik eleştirel bir söz çıksa, hemen "İşi bırakıyoruz" diye tavır alıyorlardı. İşçi liderleri, bu tehditlerini yaparken, genellikle kız işçileri kullanıyorlardı.

Düşünebiliyor musunuz, daha önceden "kurulmuş" olan kız işçiler, bir anda sahaya çıkıp, "Ne çalışıyorsunuz, siz erkek değil misiniz!" diye bağırıyorlardı. Kız işçilerin bu sözleri, erkek işçiler üzerinde büyük baskı oluşturuyor, herkes bir anda işi bırakıyordu.

1974'te yaşanan bu olaydan sonra, Sabri Bey bir daha bayan işçi almadı. Ama mevcut bayan işçileri de işten çıkarmadı. Bu bayan işçi meselesini Sabri Bey'in dindarlığına ve kadın-erkek ayrımına bağlamaya çalıştılar. Olayların içinde yaşadığım için biliyorum, Ülker'e bayan işçi alınmamasının cinsiyet ayrımıyla hiç alakası yok.

Daha önce yaşadığımız olaylar sırasında, bayan işçiler, erkekler üzerinde büyük baskı kurdu. DİSK de bunu bildiği için hep onları istismar etti.

Aslında, bayan işçiler, henüz 16-17 yaşındayken fabrikada çalışmaya başlarlardı. Ülker, herkesin itimat ettiği bir müesse-

> se olduğu için, anneler ve babalar, evlatlarını, “Benim kızım, sizin müessesenizde çalışırsa, kafamız rahat eder” diye getirirlerdi. Anne ve babalar da, çocuklar da, saf ve tertemiz insanlardı. Ama maalesef, sendika yöneticileri bu çocukları, kanunsuz eylemlerinde kullanma yolunu seçtiler.
>
> Bayan işçilerin çalıştığı bölümün adı “asorti” idi. Bu işçiler, genellikle bisküvileri kutulara yerleştirir ve paketleme yaparlardı. Hepsi çok hareketliydi. Yerlerinde duramaz, zıplayarak çalışır, aynı zamanda müthiş bir rekabet içinde olurlardı.
>
> Bugünkü gibi otomasyon sistemi olmadığı için, bisküvilerin kutulara yerleştirilmesi sırasında el işçiliği kullanılırdı. Bir bayan işçi, günde 20 kutu ile 80 kutu arasında iş yapardı. Zaten, 20 kutu yapan işçinin performansının çok düşük olduğuna hükmedilirdi.
>
> Kutu sayısı arttıkça, işçilere verilen prim de artardı. Kızlar, etki altında kalmadıkları zaman, çok verimli olurlardı. Bizler, onların performansından, fazlasıyla memnunduk. Çoğu, evleninceye kadar fabrikada çalışırdı.

Ahsen Özokur: “Panzer, ilk defa Ülker’de kullanıldı”

21 Eylül 1974 tarihli bir İstanbul gazetesinin manşetinde, şu haber yer alıyordu: *“İlk panzer Ülker’de”*

Ahsen Özokur, cumartesi sabahı Vaniköy’deki evlerinden çıktı. Otomobille giderken, mahalle bakkalının camekânına asılmış gazeteler arasından bu başlığı okudu. Sonra heyecanla otomobili durdurdu. Bakkaldan gazeteyi aldı ve okumaya başladı. Dehşete kapılmıştı. Çünkü bir gün önce, babası, kardeşi ve kuzenlerinin yaşadığı bu olaydan haberi yoktu. Fabrikada yaşanan olaylar annesinden ve kendisinden gizlenmişti.

Ülker Fabrikası’nda 39 yıl önce meydana gelen olayların, aileye yansımasını şimdi Ahsen Özokur’dan dinleyelim:

> Fabrikada birtakım olaylar cereyan etmiş, ama bizim haberimiz yok. Babam da, eşim Orhan da işyerinde yaşanan olayları pek eve taşımazlardı.
>
> Vaniköy’de oturuyorduk. Ömer, henüz dünyaya gelmemişti. Yeni evliydik. Sabah evden çıktık, otomobille bir bakkalın önünden geçerken, sergilenen gazetelerde şöyle bir başlık gördüm:
>
> “İlk Panzer Ülker’de”



İstanbul polisi toplumsal olaylarda panzeri ilk defa DİSK işçilerinin Ülker fabrikasında giriştikleri eylem sırasında kullandı. ***(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)***

Arabayı kullanan şoföre, "Dur bakalım, şuradan bir gazete alalım" dedim. Gazeteyi aldım, hayretle ve dehşetle okudum. Bir gün önce, fabrikada olaylar meydana gelmiş, annemin ve benim haberimiz yok. O gün akşam, olayların hikâyesini hem babamdan hem de Orhan'dan dinledik.

Olaylar şu şekilde cereyan etmiş:

İşçiler, işi durdurma kararı almışlar. Fabrikanın telefon tellerini kesip, dışarıyla haberleşmeyi engellemişler. Fabrikanın, demirden imal edilmiş dış kapısını kaynak yaparak sabitlemişler. İşçiler içeride eylem yapıyor, dışarıdan müdahale etmek isteyenler ise kaynaklı kapıdan içeri giremiyormuş.

Murat, o gün okula gitmemiş. Eşim Orhan, Selçuk Ağabeyim, kardeşim Murat ve kuzenim Faruk fabrikadalarmış. Babam, yaşanan gerginliği görünce, onları fabrikanın yazıhane kısmına kilitleyip, "Siz burada durun" demiş. Babam, tek başına idare binasından çıkmış, sokağa doğru yönelmiş, dış kapıya gelince kapıdaki direnişçi işçilere, "Açın!" demiş. Kapıdaki işçiler, toparlanmış ve babama "Efendim, eylemimiz size karşı değil" demiş.

Düşünebiliyor musunuz, fabrikada eylem yapıyorlar, sahibine "Size karşı değil" diyorlar. Peki, kime karşı?

Babam, kapıdan dışarı çıkmış, doğruca Zeytinburnu'ndaki polis karakoluna gidip, Emniyet birimlerini durumdan haber-

dar etmiş. Polis de hemen panzerle gelip kapıyı açmış ve içeridekileri kurtarmış.

O yıllarda, toplumsal olayların tırmanışa geçmesi üzerine, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne panzerler gelmiş ve ilk defa bizim fabrikadaki işçi direnişi sırasında kullanılmış.

Sabri Ülker, işçileri sükûnete davet ediyor

Sabri Ülker, olayların büyümesinden çok rahatsızdı. Tansiyonun düşürülmesini istiyordu. O amaçla anayasal haklarının peşine düştüklerini söyleyen, ancak bu sırada çalıştıkları fabrikayı tahrip eden işçilere yazılı bir duyuru yaptı.

Ülker, işçilere hitap ettiği bu açıklamasında, "Müesseseye ve iş düzenine karşı işlenmiş büyük-küçük kusurları affetmek isterim" diyordu.

Sabri Ülker'in yazılı mesajı şöyleydi:

> Yargılama bitmiş, Gıda-İş'in [sendika] yapacağı başka bir şey kalmamış olduğuna göre, artık sizleri yanlış hareketlerden korumak ve müessesenin huzur ve düzenini tekrar kurmak için kanuni yetkiye sahip Tek-Gıda Sendikası ile sözleşme imzalamaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Bu ödevimi yerine getirerek, 2 Ağustos [1974] Cuma günü Tek-Gıda Sendikası ile sözleşmeyi imzaladım.
>
> Bu sözleşme ile ücretlerinize 1 Eylül'den [1974] itibaren geçerli olmak üzere günde 20 lira zam verilmekte, bir sene sonra aynı tarihte tekrar 20 lira zam yapılmaktadır. Bu suretle bir sene zarfında 40 lira ücret zammı almış olacaksınız.
>
> Sosyal haklar ve diğer hususlar hakkında sendikanız herhalde size geniş bilgi verecektir.
>
> Ben pek çoklarınızın babası, yaşlı olanlarınızın ağabeyi durumundayım; büyüklerin affetmesi icap ettiğini de gayet iyi bilenlerdeniz. Esasen, şimdiye kadar birçoklarınızın nice kusurlarını hoş görmüşümdür.
>
> Bu üç-dört aylık devrede de müesseseye ve iş düzenine karşı işlenmiş küçük büyük kusurları affetmek isterim. Ancak sizlerden de tam bir iyi niyet ve istekle işlerinize sarılmanızı, müessesenin düzenini bozacak, verimini azaltacak ve mallarımızın kalitesini düşürecek hareketlerden dikkatle sakınmanızı bekler ve rica ederim.

Yeni toplusözleşmelerle bu kadar üstün haklar elde etmişken, işyerine ve düzenine zararlı ve kanunlara aykırı hareketlerle işinizi kaybetmeniz, sizi de beni de çok üzer.

Gelecek günlerin hepiniz için sağlık, mutluluk ve başarılarla dolu olmasını dilerim.

Murat Ülker: "Çocuk yaşta, fabrikada mahsur kaldım"

Murat Ülker, 1974 yılında henüz on beş yaşındaydı. Okulunda yeni eğitim dönemi birkaç gün önce başlamıştı. Fabrikaya genellikle tatil zamanlarında giderdi. Ama 20 Eylül 1974 Cuma günü babasından ilginç bir teklif aldı:

"Oğlum, annen duymasın, bugün okula gitme. Seni fabrikaya götüreyim..."

Murat Ülker okula gitmedi; bakınız, sonrasında neler oldu:

> 1974 yılına geldiğimizde, hafta arası bir gün babam bana, "Murat, annen duymasın, bugün okula gitme, seni fabrikaya götüreyim" dedi. Babamla birlikte fabrikaya gittik. Kısa bir süre sonra, işçiler kanunsuz bir greve başladı. Babam, güvenlik mülahazası ile fabrika dışına çıkarıldı. Biz de işletme binasında mahsur kaldık. Bir geceyi fabrikada geçirdim. Tabii, babam yanımdan ayrıldıktan sonra, fabrikadaki görevli kişilerin gözü hep benim üzerimde oldu.
>
> Aradan yıllar geçtikten sonra bu olayı zihnimde çözmeye çalıştım. Kendi kendime, "Acaba babam, beni o kritik ortama niçin götürdü?" diye düşündüm. Anladığım kadarıyla, bu ve benzer olayları görmemi ve yaşamamı istemiş. Zaten bana sürekli, "Makineleri görürsün, öğrenirsin" derdi. Ayrıca, her konuda aydınlatıcı bilgiler verirdi.
>
> Babamın anlatım tarzı, ders verme şeklinde değildi. Bizlerle ilişkileri sırasında "Şunu yaparsın, bunu yaparsın" diye emir cümleleri kullanmazdı. Ben, zaman zaman, "Keşke babam bana bir şeyler anlatsa ve öğretse..." derdim. Meğer anlatıyormuş. Yaşayarak, uygulayarak öğreniyormuşum, ama farkında değilmişim.
>
> * * *
>
> Fabrikada, işçi sendikası ile toplusözleşme dönemlerinde psikolojik ortam çok gerilirdi. Dolayısıyla, bizler için güvenlik sorunu başlardı. Evimizin kapısında 24 saat boyunca bir fedai

durur, biz de onun koruması altında konutumuzda güven içinde kalırdık.

Lisenin son yıllarına geldiğim zaman, fabrikadaki işçi olayları iyice tırmanışa geçti. Bunun üzerine ailelerimiz bizi özel araba ve güvenli bir şoförle okula göndermeye başladı. Bu anlattığım yıllarda, Türkiye'de özel güvenlik sistemi henüz başlamamıştı. Ayrıca, devletin, güvenlik sorunu yaşayan kişilere yakın koruma vermesi de çok sınırlıydı. Bu durum karşısında babamlar, 'Foliberjer Ahmet' isimli bir kişiden fedailer kiralamışlardı."

Selçuk Berksan: "Can güvenliğimiz tehlikedeydi"

Ülker'de baş gösteren olaylar sırasında, ülkemiz CHP-MSP koalisyonu tarafından yönetiliyordu. Çankaya Köşkü'nde, eski Deniz Kuvvetleri Komutanlarından Fahri Korutürk bulunuyordu. CHP lideri Bülent Ecevit başbakan, koalisyon ortağı ve MSP lideri Necmettin Erbakan ise başbakan yardımcısıydı.

Türkiye, 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası'ndan beri çok kritik bir dönemden geçiyordu. 20 Temmuz 1974'te Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmuş, yurt genelinde savaş şartları yaşanmaya başlanmış, bu arada başta Ankara, İstanbul ve İzmir olmak üzere on ilimizde sıkıyönetim ilan edilmişti.

İstanbul Valiliği görevini Namık Kemal Şentürk, İl Emniyet Müdürlüğü'nü ise Mehmet Akzambak yürütüyordu.

Bir yandan Kıbrıs gerginliği, bir yandan da büyük kentlerde meydana gelen işçi olayları çekilmez hal almıştı. Halk, can güvenliği endişesi içindeydi. Kıbrıs'a müdahaleden iki ay sonra Ülker Fabrikası'nda baş gösteren olaylar günlerce devam etmiş, İstanbul Savcılığı da 17 işçi hakkında soruşturma başlatmıştı.

Selçuk Berksan, işçi olaylarından sonra can güvenliklerini sağlamak için aldıkları önlemleri anlatırken şunları söylüyordu:

> 1970'li yılların başından itibaren işçi olayları tırmanış gösterince, ailemizin gündemine "Kendimizi nasıl koruyabiliriz?" sorusu geldi. Bu olaylar üzerine, kurşungeçirmez arabalar edindik. Bu arada çocuklarımızı da okullarına korumalarla göndermeye başladık.
>
> Ankara fabrikamız, nispeten sakindi. İstanbul'da ise, adeta savaş veriliyordu. Günlerimiz, hukukçularla ve avukatlarla toplantıda geçiyordu.

1972-1974 yılları arasında yaşanan olaylar

1972-1974 yılları arasında işçi olayları dışında da çok önemli olaylar yaşandı. Siyasi istikrar, bir türlü sağlanamadı. Bu dönemde bir de Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunuldu. Şimdi, dönemin önemli olaylarını izleyelim:

- **3 Mart 1972** – TRT Televizyonu'nda ilk defa 12 saat süren canlı yayın yapıldı. Bu arada TV reklamları da başladı. 1 dakikalık reklam ücreti 6 bin TL ile 10 bin TL arasında değişiyordu.
- **8 Mart 1972** – Merhum Başbakan Adnan Menderes'in büyük oğlu, Demokratik Parti Genel Başkan Yardımcısı Yüksel Menderes Ankara'da intihar etti.
- **17 Nisan 1972** – Başbakan Nihat Erim görevini bıraktı.
- **29 Nisan 1972** – Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Kontenjan Senatörü Suat Hayri Ürgüplü'yü yeni hükümeti kurmakla görevlendirdi. Ancak Ürgüplü, bu görevi yerine getiremedi.
- **6 Mayıs 1972** – Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nin idama mahkûm ettiği Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın cezaları Ankara Cebeci Kapalı Cezaevi avlusunda infaz edildi.
- **7 Mayıs 1972** – CHP Olağanüstü Kurultayı'nda genel başkan adaylarından Bülent Ecevit 709, İsmet İnönü ise 498 oy aldı.



- ***8 Mayıs 1972** – İsmet İnönü, 33 yıl 4 ay boyunca sürdürdüğü CHP Genel Başkanlığı'ndan istifa etti. 5 Kasım 1972'de de hem CHP'den, hem de Malatya milletvekilliğinden istifa edecekti.*

- **15 Mayıs 1972** – Milli Savunma Bakanı Ferit Melen, hükümeti kurmakla görevlendirildi. Melen'in kabinesi, 22 Mayıs 1972'de TBMM'den güvenoyu alacaktı.
- **6 Nisan 1973** – 3. Deniz Kuvvetleri Komutanı emekli Oramiral Fahri S. Korutürk, Türkiye'nin altıncı cumhurbaşkanı seçildi.
- **14 Ekim 1973** – Genel seçimler yapıldı. CHP 185, AP 149, MSP de 48 milletvekilliği kazandı.



- ***30 Ekim 1973** – Adalet Partisi iktidarının büyük projelerinden İstanbul Boğaziçi Köprüsü, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından törenle hizmete açıldı. Köprünün yapımına öncülük eden eski Başbakan Süleyman Demirel, töreni TV'den izledi.*
- **25 Aralık 1973** – Atatürk'ün silah arkadaşı ve Türkiye'nin İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Ankara'da vefat etti.
- **7 Şubat 1974** – 1973 seçimlerinden bu yana devam eden hükümet kuramama krizi sona erdi. Bülent Ecevit'in kurduğu CHP-MSP koalisyon hükümeti TBMM'den güvenoyu aldı. MSP lideri Necmettin Erbakan da başbakan yardımcılığına getirildi.
- **16 Mart 1974** – Şeker sıkıntısını ve karaborsasını önlemek amacıyla Avrupa'dan şeker ithaline karar verildi.
- **20 Temmuz 1974** – Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs'a askeri müdahalede bulundu. Adanın kuzey sahilleri ve Girne, tamamen Silahlı Kuvvetlerimizin kontrolüne girdi.
- **18 Eylül 1974** – CHP ile MSP arasında anlaşmazlık çıkınca, Bülent Ecevit başbakanlıktan istifa etti. Hükümet dağıldı.

İstanbul'daki fabrikanın makineleri bir gece ansızın TIR'larla Ankara'ya taşınıyor

Sabri Ülker, 1979 yılında Ülker Fabrikası'nda yaşanan olaylar üzerine, stratejik bir planlama yapıp, lokavt kararı aldı ve bazı makinelerin Ankara fabrikasına taşınması talimatını verdi. Makineler gece yarısı söküldü, TIR'lara yüklenip, başkente doğru yola çıkarıldı.

Türkiye, 27 Mayıs 1960 darbesiyle birlikte, yıllarca sürecek "akıl tutulması" yaşamaya başladı. Sadece 20 yıl içinde iki darbe, iki darbe teşebbüsü ve bir de askeri muhtıra, ülkenin tepesine adeta kâbus gibi çöktü.

Bazı ünlü düşünürler ve devlet adamları, siyasetin, kılıcı yeneceğini söylüyordu; ama Türkiye'de yenemedi. Çünkü ülke, uzun süre 27 Mayıs tehdidinden kurtulamadı.

1961 yılında Demokrat Parti'nin devamı olarak kurulan Adalet Partisi, "itilen-kakılan"ların partisi gibi görülüyordu. Seçimi kazansa dahi, iktidarın bu partiye verilmeyeceği söyleniyordu.

AP, 10 Ekim 1965'te yapılan seçimleri, ezici bir çoğunlukla kazandı. Tek başına iktidar oldu. Sanayileşme hamlesi başlattı.

Çukurovalı ünlü bir işadamı, "İnsanlar, iki dönemde zengin olur. Birincisi, ülke kalkınırken; ikincisi de ülke batarken..." diyordu. Bu işadamının ifade ettiği gibi, sanayileşmeyle birlikte insanların cebi para görmeye başladı. Köylünün yüzü gülüyor, ülke kalkınıyordu. Kara saban, kara öküz devri kapanmış, traktör devri başlamıştı. Bu, Türkiye için çok önemli bir kilometre taşıydı.

Aslında, 1965 Türkiyesi'nde, henüz ulaşım sağlanamayan köyler ve kasabalar da vardı. Cumhuriyet'in 42. yılında okullaşmanın ancak yüzde 65'i halledilebilmişti. 50. yıl hedefinde ise; tüm köylerin hem okula, hem öğretmene ve hem de elektriğe kavuşması bulunuyordu.

1961 Anayasası'nın temel ilkesi, "Bütün fertlerin kaderde, kıvançta ve tasada, ortak, bölünmez bir bütün halinde, milli şuur ve ülküler etrafında toplanması..." şeklinde tanımlanıyordu. Oysa, birbirine kırgın, küskün bir toplum oluşturulmuştu. Bu toplum, kaderde, kıvançta ve tasada nasıl ortak olabilirdi ki...

Orhan Özokur: "DİSK içindeki rekabet, bize de yansıdı"

Ülkemizin 70'li yıllardaki durumu böyleydi. Bakalım, aynı dönemde Ülker cephesinde neler oluyor...

1974 yılında İstanbul'daki Ülker Fabrikası'nda direnişe geçen işçiler, tesislerin girişindeki demir kapıları kaynak makineleriyle kapatmış, bu eylemlerini de "Anayasal hakkımızı kullanıyoruz" şeklinde izah etmişlerdi. Oysa, 1961 Anayasası, hiç kimseye, hak ararken fabrika kapısına kaynak yapma, ayrıca işyeri sahibine tuzak kurma imtiyazı vermiyordu.

İstanbul polisi, kaynak makineleriyle sabitlenen demir kapıları panzerlerle açmış, ancak, bu işyerinde çalışma barışı telafisi mümkün olmayacak şekilde bozulmuş, daha düne kadar ağabey-kardeş, baba-evlat ilişkisi içinde olan işçi ve işverenler arasında güven krizi başlamıştı.

Rekabet halindeki sendikacılar, iş barışını bozmak için olağanüstü çaba harcıyorlardı. Bu çabalar kısa sürede semeresini veriyor, hem işçi, hem işveren ve hem de ülke ekonomisi kaybediyordu.

1974'ten 1979'a kadar ülke genelinde sergilenen anarşi ve terör, Ülker Fabrikası'na da misliyle yansıdı. Dolayısıyla mertlik bozuldu, işçiler olayları tırmandırırken, işverenler de öncelikle ailelerinin can güvenliğini sağlamak için olağanüstü önlemler aldı.

Fabrikadaki böylesine gergin bir ortamda son sözü yine Sabri Ülker söyleyecekti.

Ülker Fabrikası'nda 1979 yılının Ağustos ayında başlayıp, aylarca devam edecek olan olaylar, Türkiye'nin çalışma hayatında ders alınması gereken sahnelerle doluydu.

Şimdi; içinde, tehdit, şantaj ve meydan okuma bulunan bu olaylara büyük bir stratejik planlamayla karşılık veren Sabri Ülker'in uyguladığı müthiş operasyonu, olayları birebir yaşayan ve işçilerin boy hedefi haline gelen Orhan Özokur'dan dinleyelim:

> Ülker Grubu tarihinde en önemli ve en trajik olay, 1979 yılında yaşandı. O dönemde, ülkemizde anarşi ve terör kol geziyordu. Yoğun bir sermaye düşmanlığı vardı. Bizim işyerimizdeki işçiler de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na [DİSK] bağlı Gıda-İş Sendikası'nın üyeleriydi. Dolayısıyla, toplu iş sözleşmesi, söz konusu sendikayla yapılırdı. Sendikanın başkanlığını ise, Türkiye İşçi Partisi'nin kurucuları arasında yer alan, bir dönem milletvekilliği de yapmış bulunan Kemal Nebioğlu yürütüyordu.



Sabri Ülker, 1979 işçi olayları sırasında "lokavt operasyonu"nu damadı Orhan Özokur'la birlikte yönetti. Bu dönemde, her ikisi de evlerine gidemeyip otelde kaldı.



DİSK'e bağlı Gıda-İş Sendikası'nın Başkanı Kemal Nebioğlu.
(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)

İşyerimiz, sendikalı olan dört işçiden rahatsızdı. Bu işçilerin durumu, sendika yönetimine bildirildi. Sendika, bizim şikâyetimizi haklı bulmuş olacak ki, söz konusu işçilerin, iş akitlerinin feshedilmesine karşı çıkmadı.

Yine o günlerde Gıda-İş Sendikası yönetiminde değişiklik oldu ve Kemal Nebioğlu'nun yerine, daha sert mizaçlı bir kişi sendika başkanlığına seçildi.

Yeni yönetim, bir süre önce işten çıkarılan dört üyesinin tekrar işe alınmaları için bize baskı yapmaya başladı. Bu baskı karşısında, kendilerini ikna etmek istedik. İşten çıkarılan üyeleriyle ilgili kararı, hem işçi sendikası, hem de işverenin ortaklaşa aldığını söyledik. Ancak, yeni yönetim diretiyor, "Biz, onları devirdik. Onlar, işçilerimizin hakkını korumadı, biz koruyacağız" diyordu.

Sendika yönetimi, 1979 yılı Ağustos ayının son haftasında tavrını daha da sertleştirdi, üretimi sabote etme yoluna başvurdu.

O yıllarda, bisküvi üretim makineleri henüz tam otomatik hale gelmemişti. Sendika yönetimi, işleri sabote etmek için bantlardan, paketlemeye doğru giden yeni ürünleri, direnişçi işçileri vasıtasıyla şeker çuvallarına doldurmaya başladı. İşçiler, bu yöntemi uygularken, bantların bitim noktasında da makinelerin başına çuval geçiriyorlar, dolayısıyla yeni ürünleri ıskartaya çıkarıyorlardı. Bununla da yetinmeyen işçiler, içi bisküvi dolu çuvalların ağzını büzdükten sonra, ellerindeki odunlarla çuvallara vuruyor ve bisküvileri eziyorlardı.

İşçilerin, makineden çıkan bisküvilere karşı giriştiği bu eylemi, direnişlerinin ikinci gününde fark ettik ve tespit yaptırmak için fabrikaya noter çağırdık. Iskarta bisküvilerle dolu olan çuvallar, üç gün içinde adeta dağ gibi olmuştu.

"Sabri Bey, direnişçi işçilerle restleşti"

DİSK'in eylemi nedeniyle fabrikada olağanüstü hal yaşanıyordu. Hava çok gergindi. Bırakınız fabrikanın güvenliğini, bizlerin güvenliği de tehdit altındaydı. Teknik Müdürümüz Selçuk Berksan, eylemci işçiler arasında yapmış olduğu durum tespitini bana aynen şu cümlelerle açıklamıştı:

"Bu işçilerin niyeti kötü görünüyor. Her şeyi yapabilirler. Ama biz, soğukkanlılığımızı muhafaza edelim, onların yöneticilerini Sabri Bey'in huzurunda bir toplantıya çağıralım."





DİSK'e bağlı Gıda-İş Sendikası'nın 1974 yılında Ülker işyerinde başlattığı eylemler, 1979'da iyice çığırından çıktı. Hem sendikanın iç bünyesindeki, hem de öteki sendikalarla rekabetten kaynaklanan bu olaylar sırasında bayan işçiler pencerelerde, erkek işçiler ise sokakta gösteri yapıyordu.
(Fotoğraflar: Murat Çetin / Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)

Selçuk Berksan'ın organize ettiği toplantı başladı. Sabri Bey, masanın başında oturuyordu. Ben sağında, Selçuk Berksan da solunda yer alıyordu. Ortam, çok gergindi. İnsanlar, birbirlerinin yüzüne bakmak istemiyorlardı. Sabri Bey, dirayetini korur bir havadaydı. İşçilere hitaben konuşmaya başladı:

"Arkadaşlar, ben de sizler gibi sıfırdan başlayarak, çalışarak, çabalayarak bir yerlere gelme gayreti içinde oldum. Hak, hukuk ve adalete inanırım. Hiç kimsenin hakkının yenmesine meydan vermem. Bu arada, sendikal faaliyetlerin de gerekliliğine inananlardanım. Sendika, işçi hakkını koruyan bir müessesedir. O müessesenin meşru faaliyetlerine saygı duyarım. Özellikle büyük işletmelerin, işçi sendikalarının faaliyetlerine zemin hazırlamaları ve yardımcı olmaları kanaatini taşırım. Kısacası, büyük işletmelerin, işçi sendikaları olmadan yürümeyeceği inancındayım."

Sabri Bey, bir patrondan çok, herkesi kucaklayan, gerçekleri dile getiren, varlık-yokluk nedir, bilen; adil, insan haklarını savunan bir kişi olarak konuştu. Konuşma, yaklaşık yarım saat sürdü. Bu konuşma bittikten sonra, işçilerden biri oturduğu yerden ayağa fırladı ve "Bırakın o lafları, siz bu dört arkadaşımızı geri alıyor musunuz, almıyor musunuz, onu söyleyin" dedi.

Baktım, Sabri Bey'in şakakları adeta zonkluyordu. Sabırlıydı. Hoşgörülüydü. Toplantı başlamadan önce bizleri uyararak, "Sakın, yanlış laf etmeyin!" demişti. Sabır ve tevekkül içindeydi. Tabii, sabrın da bir sınırı vardı. Konuşmaya başladı ve şunları söyledi:

"Bakın beyler, bu zamana kadar hiç kimse, bana boyunduruk vuramadı; yani kimse, benim boynuma bir şey geçiremedi. Ben, düşüncelerimi ve yapılması gerekenleri sizlere söyledim. Benden, daha fazlasını beklemeyin..."

Sabri Bey, direnişçi işçilerle restleşmiş, toplantı gergin bir havada bitmiş, işçiler de gitmişti.

"Sabri Bey'in kararıyla, fabrikayı Ankara'ya taşıdık"

Ülker'in DİSK'le problemli olduğu dönemde, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit başbakandı. İstanbul Valiliği görevini ise Orhan Erbuğ sürdürüyordu.

Sabri Bey, işyerindeki huzursuzluğu devlet katına bildirmek amacıyla, mübalağasız söylüyorum, en az otuz kez Babıâli'deki İstanbul Valiliği'nde düzenlenen toplantıya katılıyor, Vali Erbuğ da, bu görüşmeler sırasında, "Ankara [hükümet], Ülker Fabrikası'nın açık kalmasını istiyor" şeklinde konuşuyordu.

Sabri Bey'in işçi temsilcileriyle son toplantısını yaptığı günün akşamında Genel Koordinatörümüz Ercan Erdem, üç arkadaşımızla birlikte sendikanın Merter semtindeki merkezine gi-

diyor ve işçi temsilcilerine uzlaşma elini uzatıyordu. Ülker temsilcileri, bu görüşme sırasında sendika yöneticilerine, "Bakınız beyler, elimizde şöyle bir karar var. Bu kararı biz tek başımıza almadık. Kararın altında sizin sendika yöneticilerinizin imzası var. O kararı niçin görmemezlikten geliyorsunuz? Yönetimlerde devamlılık esastır. Sizden önceki yönetimin kararlarını inkâr etmenize bir anlam veremiyoruz" diyordu.

Ercan Erdem ve diğer arkadaşlarımız sendika yöneticileriyle görüşmelerini tamamladıktan sonra fabrikaya döndüler. Getirdikleri haberler, hiç de iç açıcı değildi. İşçiler, "Fabrikadaki eylemlerimize bayramdan hemen sonra devam edeceğiz" demişler.

Bu olayların yaşandığı günler, Ramazan Bayramı'nın öncesiydi. Nitekim, 24 Ağustos 1979 Cuma günü, mübarek Ramazan Bayramı'nı idrak edecektik.

Sabri Bey, tüm gelişmeleri takip etti ve bir değerlendirme toplantısı yapmaya karar verdi. 23 Ağustos 1979 Perşembe günü, Sabri Bey ve Selçuk Berksan'la birlikte toplandık. Toplantıda Sabri Bey, bizlere şu açıklamada bulundu:

"Bu işin sonu yok. Sendikadan gelen haberler hiç de iç açıcı değil. Bayramdan sonra 'Greve gidiyoruz' derlerse, ne yapacağız? Onun için bizim çok süratli ve ciddi bir karar almamız lazım. Kanuni lokavt hakkımızı kullanmak durumundayız."

Sabri Bey'i dinledikten sonra, kendisine, "Peki, yaparız" cevabını verdim. Sabri Bey de buna karşılık, "İçerde, senin güvendiğin adamlar var mı?" sorusunu yöneltti. Tabii arife günü dışardan insan bulmak mümkün değildi. Sabri Bey'in bu sorusuna da, "Bir bakayım efendim" demek mecburiyetinde kaldım.

İşte o zaman bana bağlı olan birimlerden ve depolardan güvenilir 47 kişi topladım. Selçuk Berksan da kendisine bağlı birimlerden bazı elemanları hazırlamış. Hatırladığım kadarıyla, o zamanlar personel sayımız yaklaşık 1200 kişi civarındaydı.

Hem Selçuk Berksan'ın, hem de benim bu "özel görev"e davet ettiğim çalışanlar, istemeye istemeye yanımıza geldiler. Onların yanaklarından öptük, gönüllerini aldık. Bu işçilerden bir kısmı sendikanın yoğun baskısı altında olduklarını söylüyorlardı. Gerçekten fabrikada, üretimde bulunanlara karşı ağır bir baskı vardı. Onlara, "Biz, sizin hakkınızı koruyoruz. Sizin de bize tabi olmanız gerekiyor" diyorlardı. Tabii sendika yönetimi, işçilerine biraz da sopa gösteriyordu.

“Lokavt kararı alıp, makineleri TIR’larla yola çıkardık”

Ramazan Bayramı arifesi, Ülker için yeni bir miladın başlangıcıydı. İşçiler arasında ayrım yapmaksızın hepsine hediye paketleri verdik ve onları bayram tatiline gönderdik. Son işçi çıkınca, kapıları kapattık.

Fabrika alanında, bambaşka bir hayat başladı. Ancak, içerde, daha önceden belirlediğimiz ve güvendiğimiz işçiler kalmıştı. Özellikle belirtmek istiyorum, içerdeki işçilerin çoğu, fabrikanın civarındaki mahallelerde oturuyorlardı. Ancak, gönüllü olarak bayram süresince fabrika sahasından dışarı çıkmayacaklardı.

Çok önemli bir kararın arifesindeydik. Bu kararımız, ne olabilirdi?..

Evet, kararımızı vermiştik. Ankara fabrikasının ihtiyacı olan makineleri, bayram süresince başkente taşıyacaktık.

Taşınma işlemi için, eksiksiz bir planlama yapma mecburiyetindeydik. Belki, o günün şartlarında, telaş içinde eksiğimiz gediğimiz bulunabilirdi. Ama onu telafi etmek için büyük çaba harcıyorduk.

Montörler geldi, makineleri sökmeye başladı. Bu arada, TIR’lar da fabrika sahasına girdi. Türkiye, Ramazan Bayramı tatilindeydi. Ancak, bizim fabrika, taşınma telaşı yaşıyordu.

Burada bir hususu belirtmek istiyorum. Fabrikamızın kapısında yoğun bir TIR trafiği vardı. Fabrikanın önünden geçen bazı işçilerin, bu manzarayı gördüklerinde nasıl bir değerlendirme yapacaklarını da düşünüyorduk.

Makineler, olağanüstü bir hızla söküldü, TIR’lara yüklendi ve Ankara’nın yolu tutuldu. Şaka değil, dört günde koskoca bir fabrika taşınacaktı.

Ramazan Bayramı’nın üçüncü günü, yani 26 Ağustos 1979 Pazar gününün akşamı, fabrikanın giriş kapısına bir yazı astık. Yazıda aynen şunları belirttik:

“Kanuni lokavt hakkımızı kullanıyoruz. İşçilerimizin, doğmuş bulunan haklarıyla ilgili ödemeleri en kısa zamanda yapacağız.”

27 Ağustos 1979 Pazartesi sabahı işyerine gelip, bu yazıyı okuyacak olan işçiler, acaba nasıl bir tavır takınabilirlerdi? Doğrusu, onu da düşünmüyor değildik. Ancak, Sabri Bey’le bizim asıl maceramız bundan sonra başlayacaktı...

"Ailelerimizi, güvenlik amacıyla Balıkesir'e gönderdik"

Lokavt kararı, beraberinde her türlü belayı getirebilirdi. İşçiler, fabrikayı basabilirler, mal güvenliğinin yanı sıra can güvenliğimiz de risk altına girebilirdi.

İşçiler, bayram ertesi işyerine geldiler, yazıyı okudular ve beklemedikleri bir durumla karşılaşınca şaşkına döndüler. Bu süre içinde biz, fabrika sahasına hiç gitmedik. Sabri Bey de, ben de, kendimize geçici işyerleri oluşturduk.

Kartal-Pendik arasında Dolayoba köyünde bir cam fabrikasının bodrum katını kiralamak üzereydim. Konuyu Sabri Bey'e açtım, "Uygun" dedi. Aslında, şehrin içinde kalmak istiyordum. İlk bulduğum yer, Gayrettepe'de, Nimet Abla Camii'nin yanındaydı. Yakın çevrem, bana, "Oradan vazgeç, seni bulurlar, başını ağrıtırlar" uyarısı yaptı. Daha sonra, Maslak'taki Paşabahçe mağazasının bulunduğu yeri keşfettim. O yıllarda Maslak, adeta terk edilmiş, döküntü alanıydı. O bölge de güvenli bulunmamıştı. Sonuçta, Dolayoba'da karar kılmıştık. Bu söylediğim yer, "Tam Cam" isimli oto camı imal eden bir fabrikaydı.

Benim için geçici işyeri oluşturulmuştu. Zaten aileden sadece Sabri Bey'le bizim İstanbul'da kalmamız kararı alınmıştı. Faruk Berksan, bu olaylardan önce Ankara fabrikasında göreve başlamış, Selçuk Berksan ise, o yıllarda faaliyet gösteren Antakya fabrikamızın başına gönderilmişti. Bu arada, amcamız Asım Bey de geçici olarak işini Ankara fabrikasına taşımıştı.

"Sabri Bey'le yerleştiğimiz otelde kimliğimizi gizledik"

Ailelerimizin durumuna gelince...

Ramazan Bayramı'nı İstanbul'da geçirdik. Bayram ertesi, kayınvalidem Güzide Hanım, eşim Ahsen Hanım ve çocuklar, Balıkesir'e gittiler. Murat Ülker ise o yıllarda henüz öğrenciydi.

Sabri Bey'le birlikte, evlerimizi terk edip bir otelde kalmaya karar verdik. Otele, kendimizi ithalat-ihracat işleriyle uğraşan kişiler olarak kaydettirdik. Ayrıca, çok önemli, stratejik kararları almak amacıyla bir dostumuza ait evde toplanmaya başladık. Bu çalışmaları sürdürebilmek için kurmay heyet oluşturduk.

Her sabah, çok erken saatlerde, genellikle 5'te, kaldığımız otelden elimizde çantalarla çıkıyor, ben Dolayoba yoluna koyulurken, Sabri Bey de bir başka istikamete gidiyordu.

Kısa bir süre sonra, ailemle buluşmaya karar verdik. Buluş-

ma yerimiz Bursa olacaktı. Onlar Balıkesir'den geldiler, ben de İstanbul'dan gittim. Çünkü aile fertlerimiz merak içinde, bizlerle yüz yüze konuşup gelişmeleri öğrenmek istiyorlardı.

Çok yorgundum. Stres altında, uykusuz geceler ve yoğun çalışma temposundan dolayı, adeta çökmüş vaziyetteydim. Bursa'da karşılaştığım akrabalarımız, beni gördüklerinde tanıyamamışlardı.

İstanbul'dan Ankara'ya naklettiğimiz makineler, çok süratli bir şekilde monte edildi ve üretim başladı.

Bizler, İstanbul'da, adeta yeraltında yaşıyorduk. Lokavt kararından önce Dolayoba'daki depoda izimi kaybettireceğimi zannetmiştim. Oysa, bu adres de kısa zamanda deşifre olmuş, direnişçi işçiler depomuza dinamitle saldırıda bulunmuştu.

Lokavt süresince işyerimiz altı ay kapalı kalıyordu. Bu dönemde işverenin kısıtlı hakları vardı. Sadece fabrikadaki makinelerin bakımını yapan görevliler fabrika alanına girebiliyordu. İşte o dönemde, içeride çalışanlara yiyecek götüren bir şoför, maalesef grevciler tarafından katledildi. Rahmetlinin adı Ahmet'ti. Fabrika yakınındaki bir bakkal dükkânından temin ettiği gıda maddelerini lokavt alanına götürürken hayatından oldu. Bu ve benzeri olaylardan bir süre sonra da ülkede 12 Eylül 1980 İhtilali yaşandı.

Sabri Bey, olayları çok soğukkanlı bir şekilde karşılıyordu. Ama bizler, ailece, stres altındaydık.

Allah, o günleri hiç kimseye bir daha yaşatmasın.

Ahsen Özokur: "Babacığım, bize hiçbir şey anlatmazdı"

Ülker Fabrikası'nda 1974 yılında başlayan olaylar, 1979'a gelindiğinde dalga dalga büyüdü. Sabri Ülker, ailede huzurun bozulmaması için, yaşanan olayları evine taşımıyordu. Ancak, 23 Ağustos 1979 Perşembe akşamı, bir büyük operasyon hazırlığına girişti ve evine şu haberi gönderdi:

"Bu akşam fabrikada işimiz var, bizi eve beklemeyin."

Güzide Ülker ve kızı Ahsen Özokur ise, ertesi gün idrak edilecek Ramazan Bayramı'nı karşılamak için son hazırlıklarını yapmış, eşlerinin eve gelişlerini gözlemeye başlamışlardı. Bayram arifesinde, fabrikada ne olabilirdi ki...

Ahsen Özokur, annesiyle karşı karşıya oturup, durum değerlendirmesi yapma ihtiyacı hissetti. Her şeyi hayra yormak istiyorlardı.

Ama içlerinde dinmeyen bir kuşku vardı. O kuşkuyu, gece boyunca gideremediler. Bakalım, sonrasında neler olmuş:

1979 yılında, oğlum Ali, ilkokulu henüz bitirmiş, İstanbul Erkek Lisesi'ne girmek için hazırlık yapıyordu.

O dönemde işçiler, fabrikayı ele geçirmişler. Ama babacığım, bize hiçbir şey anlatmaz, asla şikâyet etmezdi.

Direnişçi işçiler, makinelerden çıkan ürünleri ambalajlamıyor, çuvallara dolduruyorlarmış. Tavana kadar yığılan, içi bisküvi dolu çuvalları da demir sopalarla dövüp, içindeki ürünleri eziyorlarmış. Düşünebiliyor musunuz, ezdikleri, bisküvi... Bizim, onların, hepimizin ekmeği olan bisküvi...

Bu olaylar sırasında, maalesef işçinin iyi huylusu da, kötü huylusu da aynı eylemin içindeymiş.

Bayram arifesinde, babamlardan, "Bu akşam, eve gelmeyeceğiz" şeklinde bir haber ulaştı. Annemle endişelenmeye başladık.

Ertesi gün, Ramazan Bayramı. Fabrikada, babamların yanı sıra bütün akrabaların gençleri, tanıdıkları toplanmışlar. O gece, fabrikadaki bazı makineleri alıp Ankara'ya göndereceklermiş.

Ankara'da, "Anadolu Gıda Sanayii" adı altında bir fabrikamız kurulmuştu. Üç gece içinde, Topkapı'daki fabrikaya vinçler gelmiş, makineler sökülmüş, TIR'larla Ankara'ya taşınmış. Kimse duyup, görmemiş. İşte bu, Allah'ın bir mucizesi.

Bu arada, taşınma sırasında makinelerden birisi yüksekten düşmüş. Sevindirici olan, kimseye bir zarar vermemiş.

Babamlar, sabaha karşı geldiler. Eşim Orhan, "Aman beni uyutma, bayram namazına gideceğim" dedi. Murat, dayanamamış yazık, uyumuş. Babamla Orhan, bayram namazına gittiler, geldiler. "Şimdi, biz uyuyalım" dediler.

Vaniköy'deydik. Babam ve Orhan uyudu. Allah'tan, erken saatlerde bayram ziyareti için pek gelen giden de olmadı.

Bayramın ilk iki gününü evde geçirdik. Üçüncü gün, babam "Haydi hazırlanın, siz gidiyorsunuz" dedi.

"Bursa'da, zorunlu ikamete tabi tutulduk"

Murat, şoförümüz oldu. Onun kullandığı arabada annemle birlikte, Ali ve Ömer de vardı. Ahmet, henüz dünyaya gelmemişti. Murat, bizi Bursa'ya ulaştırdı. Çelik Palas'ın yanında yeni açılmış bir otele yerleştik. Zorunlu ikamet dönemimiz başladı.

Bizim gittiğimiz sırada, DİSK yönetiminden bazı kişiler, hemen yanı başımızdaki Çelik Palas Oteli'ne gelmişler. Murat, onları fark etmiş. O yüzden, otelin çevresinde dolaşamıyorduk. Otele kapandık, kaldık. Yanımda, iki çocuğum var. Yaz günü. Çok sıkılıyorlar.

Bursa'da kalırken, ister istemez çok tedbirli hareket ediyorduk. Babam, bize, "Uludağ'a bile çıkmayın!" tembihatında bulunmuştu. Biz de, "Peki" dedik, çıkmadık. Söylediğim gibi, çocuklar çok sıkılıyordu. Sıkılan sadece onlar değil, Murat ve ben de aynı durumdaydık.

Otelimizin önünden Heykel Meydanı'na dolmuşlar giderdi. Dolmuşçular da, "Heykel, Heykel" diye bağırırlardı. Murat'la ikimizin gezme yeri, Bursa'daki Heykel'di.

Babamın sözünü dinliyorduk, ama kendisinden bir isteğimiz vardı. "Buradan uzaklaşalım, başka yere gidelim" dedik. Güre kaplıcalarının olduğu yere gitmemiz için izin çıktı. Bir süre de orada kaldık. Sonra, İstanbul'a döndük.

"İşçi olayları sırasında, ailece silah kullanmayı öğrendik"

Bizim İstanbul'u terk ettiğimiz günlerde, sevgili babamla, eşim Orhan Bey, Mecidiyeköy'de bir otelde kalmışlar. Hatırladığım kadarıyla adı "TEM Otel"di. Babamlar, akşam giriyor, sabah çıkıyorlar, ama değişik saatlerde de gelip gittikleri oluyormuş. Mesela, gece geç vakit gelir, tabii o saatte restoran kapalı olduğu için odalarına yiyecek isterlermiş. Aradan günler geçmiş. Resepsiyon görevlisi, babamlara "Beyefendi, biraz ödeme yapsanız iyi olur" demiş. Tabii rahmetli babam, bunu hem anlatır hem de tebessüm ederdi.

İstanbul'a gelmeden önce, sıkıntımızı babama ilettim. "Müsaade edin de, artık evimize gidelim" dedim. Babam, İstanbul'a dönmemizi şarta bağladı. "İstanbul'daki evinize ulaştıktan sonra, çocuklar salona dahi çıkmayacak, camdan bile bakılmayacak" dedi. Kabul ettim. "Olsun baba, hiç olmazsa evimde yaşarım. Komşularım da var" cevabını verdim. Babam, "Tamam" dedi, o anlaşmayla İstanbul'a geldik. Gelir gelmez babam, evin camlarına film kaplattı. Film kaplanınca, dışardan içerisi görünmüyordu. Bu sayede, camdan dışarıya bakabilir olduk.

1979 işçi direnişi sırasında yaşadığımız olaylar, anlatmakla bitmez. O dönemde, Haseki Hastanesi'nin sırasındaki bloklarda oturuyorduk. Bir gün evimize bir asker geldi. Orhan Bey'i ka-

pıya çağırdılar. Eşim gitmeye hazırlanırken, "Hayır gidemezsin, ben de seninle birlikte geleceğim!" dedim. Malum, Sıkıyönetim dönemi. Birtakım karanlık insanlar, asker kılığına da girmiş olabilir. Ailece, terörün hedefinde, liste başı olduğumuzu biliyoruz.

Benim tavır koymam üzerine, Orhan Bey aşağıya inmedi, biraz sonra komando elbiseli, eli telsizli kişi yukarı geldi. Eşimle görüşmek istediğini söyledi. Orhan Bey, bu kişiyi salona aldı. Çocuklarımı, bir odaya kapattım. Onlar da gelen askeri merakla görmek istiyorlardı. "Hayır göremezsiniz. Babanızın asker arkadaşı. Şimdi onları rahatsız etmeyelim, baş başa sohbet etsinler" diyerek geçiştirdim.

Eşimle görüşmeye gelen subay, "Teröristlerin hedefisiniz, liste başısınız. En ufak bir sıkıntıda ve şüphede bizi arayınız. Hemen geliriz" demiş. O dönemde Sıkıyönetim'in üç haneli bir telefon numarası vardı. İhtiyaç hissedildiği an, o numara aranıp, yardım istenebiliyordu.

1979 işçi direnişiyle başlayan olaylar tırmanınca, babam bize silah kullanmayı öğretti. Talim yaptırdı. Daha önce de biliyordum, ama talimden sonra çok iyi silah kullanacak hale geldim. Halen, taşıma ruhsatım da var.

"Babam Başbakan Ecevit'le konuşurken tehdit aldım"

Bu arada, yine evimizin bulunduğu bölgede yaşadığımız bir olayı anlatmak istiyorum. Evimizde, film çekili camın önünde bir arkadaşımın gelişini bekliyordum. O dönemde İstanbul adeta Texas gibiydi. Birden silahlar patladı, koskoca caddede insan kalmadı. Herkes, bir yerlere saklandı. Elinde silahla etrafı tarayan bir saldırgan geldi ve geçti. Herkes şokta. O saldırganı kimse yakalayamadı. Haseki tarafından, yukarıdan koşup gelmişti.

Bütün bu olaylar olurken, aynı anda hem kapı zilimiz, hem de telefon çaldı. Telefondaki şahıs, "Orhan Bey evde mi?" dedi, arkasından da ekledi: "Şu anda arabasını imha ettik. Sırayla bütün sevdiklerini yok edeceğiz." Bu meçhul kişi, benim, kendisine karşılık vermeme fırsat bırakmadan, telefonu kapattı.

Aslında tüm arabalarımız, amcamın Kısıklı'daki evinin bahçesindeydi. Araba umurumda değildi, ama işin aslını öğrenmek istiyordum. O sırada misafirimiz de gelmişti. Gözüm hep yoldaydı. Çocukların okuldan gelmesini bekliyordum. Ama sıkıntımı da misafire belli etmeme çabası içindeydim.

Bir ara misafirden müsaade istedim, telefonla babamı aradım. "Babanız yok, Belediye Sarayı'nda, Başbakan Bülent Ecevit'le görüşüyor. Kendisine şu anda ulaşamayız" dediler. O dönemde babam, daha çok Ahenk Han'daki şirket binasına uğruyordu. Zaten fabrika da kapanmıştı.

"Kazasız belasız geçen her gün için şükrederdik"

Bir müddet sonra, babam beni aradı. Kendisine, telefon tehdidini naklettim. Beni dinledikten sonra, "Orhan'ı aradın mı?" diye sordu, "Aradım, ama konuyu açmadım" dedim. Bunun üzerine babamdan "Aferin" aldım. Babacığım, beni sükûnetle dinledikten sonra, "Camlardan uzak durun, dikkatli olun yavrum. Arabaya da baktırırım şimdi. Ayrıca size takviye kuvvet göndereceğim" dedi.

Tabii arabayı merak ettiğimden değil de, işin ciddiyetini anlamak için konunun üzerine gittim. Bunlar, yavaş yavaş yanımıza geliyorlar. İşte bu sırada, çocuklar da okuldan gelecek, endişesiyle beklemeye başladım.

Ardından da eşimi aradım. Orhan bana, "Hanım, hiç aramazsın, hayrola, bir fevkaladelik mi var?" dedi. Ben de kendisine, "İçim sıkıldı da, onun için aradım" cevabını verdim. Telefonu kapatırken, "Bu akşam geç kalma" uyarısını yaptım. Kendisi de "Tamam, gelmeye çalışırım" dedi.

Bir müddet sonra, eşim Orhan eve geldi. Hem sivil hem de üniformalı polisler tarafından evimiz güvenlik çemberine alındı.

Sürekli kuşku içindeydik. İster istemez çevremizi kontrol ediyor, endişe ettiğimiz kişilerle ilgili durum değerlendirmesi yapıyorduk. Evimizin yanında bir laboratuvar vardı. Oraya değişik tipte insanlar geliyordu. Onlardan da şüphe etmeye başladık. Hatta Murat'a, "Bu laboratuvara gelen gidenler, sürekli bizi gözetliyor gibi" dedim. Sonradan öğrendik ki, o laboratuvarda, yasadışı kan ticareti yapılıyormuş. Durumu öğrendikten sonra rahatladık.

Hedefte olduğumuz dönemde, Orhan, Dolayoba'ya gidip geliyordu. Orada, Kuşçuluların bir fabrikası vardı. Babamlar, bu fabrikanın deposundan istifade ediyorlarmış. Ankara'da üretilen mallar bu depoya getiriliyor, daha sonra İstanbul piyasasına veriliyordu. Orhan da, o koordinasyonu sağlamak için devamlı Dolayoba'ya gider gelirdi.

Babam, bir gün bana şöyle bir uyarıda bulundu: "Orhan'a söyle, pek ortalarda görünmesin, Dolayoba'ya gitmesin." Ben de, babamın uyarısını Orhan'a naklettim. Orhan bunun üzerine, "Hanım, ben kadın mıyım? Evde oturup, yemek mi yapacağım?" cevabını verdi. Baktım, çok dolu. "Peki" dedim, üzerine gitmedim. Onları Allah'a emanet ettik. Her akşam annemle; babamın, Murat'ın, Orhan ve çocukların eve gelip gelmediklerini karşılıklı takip ederdik. Onlar sağ salim eve gelince, "Çok şükür kazasız belasız bir günümüz daha geçti"derdik.

"Babam, çelik yelek giyer; Orhan, çelik levha taşırdı"

O günlerde, Orhan Bey'in sakalı vardı. 1978 yılında hacdan gelmiştik, o zaman sakal bırakmıştı. Bu arada babam, Orhan'a, "Oğlum, bu sakalı kes. Şimdi zamanı değil" demişti. Orhan da sakalını kesmişti.

Bu olaylar sırasında, insanlardan şüphe etmeye başladık. Evin zili çaldığı an, "Acaba kim geldi?" korkusu içinde, kapıyı açarken, kırk defa düşünüyorduk. Zaten Orhan'ı ve çocukları, korumalar götürüp getiriyordu. Orhan'ın bindiği arabayı, babamın şoförü Erol kullanıyordu.

Bir gün kapımız çalındı. Kapı gözünden baktım, zili çalan kişiyi göremedim. Sonra, "Kapıyı açın, bir şey söyleyeceğim" şeklinde bir ses duydum. O kişiye, "Siz söyleyin, ben dinliyorum" dedim. Kapıdaki kişi, "Kapıyı açın" diye ısrar etti. Orhan, kapıyı açmak istedi, ben mani oldum. Hemen Emniyet'in özel telefonunu aradım. Bir süre sonra polisler geldi. Kapıdaki adamı konuşturdular. Bizim şoför Erol'un yeğeniymiş. Erol'un ruhsatsız silahı varmış, yakalanmış. Şehremini Karakolu'na götürmüşler. Mesele anlaşıldı. Rahatladık.

İşte o sıkıntılı günlerde, çok kitap okuyordum. Okuduğum kitaplarda Hazreti Ali'nin başından geçen bir olayı öğrendim. Biliyorsunuz, Hazreti Ali, bir suikast neticesi öldürülmüştü. Bu olaydan önce, kendisine camiye gitmemesini söylüyorlar. Bu uyarıyı yapanlar, "Ya Ali, başına kötü bir şey gelecek. Bak, herkes tuzak hazırlıyor" diyor. Hazreti Ali de şu cevabı veriyor: "Göktekiler ve yerdekiler beraber olsanız, beni yine koruyamazsınız. Beni, sadece ecelim korur."

Doğrusu, Hazreti Ali'nin bu sözünden büyük güç aldım. Evet, tamam, hakikaten biz ailece teröristlerin listesindeyiz, hatta liste başındayız. Bunu, hem gördük hem duyduk. Bu durumu hak



Şükrü Balcı, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne 1979 yılının sonunda atandı ve Ülker Fabrikası'nda yaşanan olaylara el koydu.
(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)

ediyoruz, etmiyoruz, o ayrı bir şey. Hazreti Ali'nin söylediği gibi, eğer eceliniz geldiyse, sizi hiç kimse koruyamaz. O söz, bize çok büyük bir mesaj vermişti.

Teröre hedef olduğumuz dönemde, babamların, çelik yelekler giydiğini biliyorum. İşte o günlerde, Orhan, elinde "bond" çantasıyla gidip gelmeye başlamıştı. Görünüşte, bir evrak çantasıydı. O çantayı bir ara kaldırmam gerekti. Baktım, çok ağır. İster istemez, "Orhan, bunun içinde ne var?" diye sordum. "Hanım, bir şey yok" cevabını verdi. Israr ettim. Çantanın içinde çelik levha olduğunu söyledi. Orhan, elinde o çantayla dolaşıyormuş.

Babam, çok tedbirli bir insandı. Orhan'ın, Murat'ın can güvenliği konusuna çok önem veriyordu. Yani, onların mesuliyeti de babamın üzerindeydi. Babam, çelik yelekle birlikte, çelik levha tedbirini de düşünmüş. "En ufak bir durumda, bu çantayı başınıza tutun" diye uyarmış. O zaman anladım ki, çanta, içindeki çelik levhadan dolayı yerinden kalkmıyormuş.

Ayrıca babamlar, bindikleri arabalara da çelik zırh yaptırmışlardı. O yıllarda, bugünkü gibi özel zırhlı otomobiller yoktu. İlkel usullerle yerli zırh geçirilirdi.

Aradan yıllar geçti. Yaşadığımız bu olaylara zaman zaman gülüp geçiyoruz şimdi. Ama her şeye rağmen o günler, zor günlerdi. Sıkıntıyı, özellikle çocuklara hiç hissettirmemeye çalıştık.

12 Eylül öncesi, yani 1979'un sonunda, Süleyman Bey [Demirel], tekrar başbakan olunca, rahatladık. Aslında tek partili iktidarlar döneminde ortalık daha rahattı. Emniyet Müdürü Şükrü Balcı da sürekli bizimle ilgiliydi. Evden dışarı çıktığımız zaman, yanımızda daima bir polis memuru oluyordu.

Murat Ülker: "Muhbirle, cami avlusunda buluştuk"

Ülker Fabrikası'ndaki işçi olayları sırasında, ortalıkta muhbirler cirit atıyordu. Bu özel görevlilerin (!) kimisi işçi, kimisi de imamdı. Sabri Ülker, her şeyin farkındaydı. Oğlu Murat Ülker'le birlikte muhbirleri dinliyor, bu sayede sendikacıların yeni eylemleri hakkında da ipuçları yakalıyordu. Hatta bir defasında baba-oğul Sultanahmet Camii'nin avlusunda bir muhbirle buluşmuşlardı. O buluşma sırasında, Murat Ülker'i hayretler içinde bırakan konuşmalar oluyordu.

İşçi olayları sırasında yaşanan o ilginç sahneleri Murat Ülker anlatıyor:

Fabrikamızda üst üste yaşanan işçi olayları sırasında babam Sabri Bey'le bir işçinin restleşmesine tanık olmuştum. İşçi, kabadayılık sergiliyor, babam da ona gereken cevabı veriyordu.

Bir gün, direnişçi işçiler, fabrikanın kapılarını tutmuştu. Bir taraftan işçiler, bir taraftan da Sabri Bey kapıya asılıp duruyorlardı. İşçiler açmak istemiyor, Sabri Bey ise kapının açılması için ısrar ediyordu. Nihayet, Sabri Bey galip geldi. Bu arada işçilere "Niçin böyle yapıyorsunuz?" dedi. İçlerinden birisi, kendince savunmaya geçti, her zamanki sakin tavrını koruyan Sabri Bey, "Fabrikanın tapusunu mu aldın? Yanılıyorsun. Tapusu bende" dedi. Bu sahneden sonra da hiçbir şey olmamış gibi, günlük işlerine devam etti. Kapıdaki direnişçi kişiler ise alanı terk etmek zorunda kaldılar.

Fabrikamızda, olaylar çıktığı sırada, lise son sınıftaydım. O günler, çok kritik günlerdi. İki taraf arasında gidip gelen muhbirler de cirit atardı. Yani, bizden topladıkları haberleri sendikaya, sendikadan topladıkları haberleri bize taşırlardı.

Hiç unutmuyorum, babam, bir muhbirle buluşmaya karar vermişti. Beni de yanına aldı. O muhbirle, Sultanahmet Camii'nin avlusunda buluştuk. Muhbir anlattıkça, ben hayretler içinde kalmıştım. Laf söz bitmiyordu. Zaman zaman cemaat arasında bulunan babamın tanıdığı kişiler yanımıza gelip oturuyor, konuşmalara kulak veriyordu. Orası Allah'ın evi olduğu için, biz de gelen bu kişiye "Git" diyemiyorduk.

Topkapı'da, fabrikamıza yakın bir cami vardı. O caminin imamı bizde çalışırdı. İmam, sendikanın da bir numaralı adamıymış. Sabri Bey bir gün imama, "Yahu Hoca, senin fikrin ve zikrin ile sendika yöneticilerinin fikrinin birbiriyle uyuşmaması lazım. Doğrusu, onlarla nasıl imtizaç [uyum sağladığını] ettiğini merak ediyorum" dedi.

Hoca, babamın bu merakını gidermek için şunları söylemişti:

"Sabri Bey, Genel Başkan Kemal Nebioğlu'na, işçileri azdırdığını söyledim. Durumu, hadislerle izah ettim. Kemal Bey de bana, 'Biz iktidara geleceğiz, hepsini hallederiz' dedi. Ben de Kemal Bey'e cevaben, 'Adam azmış. Nasıl çalıştıracaksın? İktidara gelince sana fabrika lazım değil mi?' dedim. Kemal Bey de, 'Çekeriz sopayı, çalıştırırız' demişti."

Evet, Hoca Efendi'nin söyledikleri bunlar. Sendikal olaylar sırasında epey sıkıntı çektik. Ülker'de sendika var, ama yeni kurulan şirketlerde sendikaya yer vermedik. Ülker, çok büyüktü. Şehrin ortasındaydı. Sendikasız yönetim mümkün değildi. Onun için, Ülker'de sendikayı sürdürdük.

Ali Ülker: "Dedemlerin silah talimlerini izlemiştim"

Ali Ülker, 1979 olayları sırasında 12 yaşını tamamlamıştı. Aklı, her şeye eriyordu. Yaz tatilinde arkadaşları gönlünce koşup eğlenirken, kendisi İstanbul Erkek Lisesi'ne girebilmek için sınavlara hazırlanıyordu.

Bir anda ne olduysa, aile apar topar Balıkesir'e gitti. Ali, yaşanan olaylardan bir anlam çıkaramıyordu. Çünkü aile büyükleri kendisine hiçbir şey yansıtmamıştı. Buna rağmen, dikkatini çeken sahneler, zihnini çok meşgul ediyordu. Bunlardan biri de, dedesi Sabri Bey'in silah talimi yapmasıydı.

Bakalım, henüz çocuk yaştayken yaşadığı olağanüstü olaylar Ali Ülker'i nasıl etkilemiş:



Yıldız Holding Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Ali Ülker, 1979 olayları yaşanırken, henüz ilkokuldan mezun olmuştu. Ülker, aile büyükleriyle birlikte ansızın İstanbul'dan uzaklaşmalarını "sürgün" olarak tanımlıyor.

1970'li yılların sonunda, Ülker Grubu büyük bir grev tehdidiyle karşı karşıyaydı. Ama aile büyüklerimiz bu konuyu bana mümkün olduğu kadar az yansıtmışlardı. Yaşanan olayları gördükçe, çok özel durumlar olduğunun farkındaydım.

İyi hatırlıyorum, şoförlerin yanında, korumalar vardı. Arabaların camları, kırılmaz camdan üretilmişti. Bir de ortalıkta silahlar görüyordum. Ayrıca, fabrika sahasında koruma polisleri de geziyor, ailenin erkekleri de, üzerlerinde silah taşıyordu.

Henüz 12 yaşındaydım. Bindiğimiz arabanın camları asla açılmazdı. Sokaklarda, ortam gergindi. İlkokuldan çıkıp evimize giderken, Millet Caddesi'nde eylemcilerle karşılaşırdık. Arka sokaklardan kaçar, kendimizi eve zor atardık. O dönemde sıkıyönetim olduğu için zırhlı askeri araçlardaki makineli tüfekli askerler, yolda insanların üzerine silahlarını doğrulturlardı. Zor yıllardı...

Yine o dönemden hatırladığım bir başka sahneyi nakletmek istiyorum. Sabri Bey ve Asım Bey, Altunizade'de Asım Beylerin konağının arka bahçesine ailenin erkeklerini toplamışlar, tabancayla atış eğitimi yaptırıyorlardı. Doğrusu, niçin gittiğimi bilmiyorum ama, o sahneyi heyecanla seyretmiştim.

O kasvetli dönemde, fabrikaya gidemiyorduk. Zaman zaman eve telefonlar geliyor, annem muhatap oluyordu. Bu konuşmalar sırasında annemin suratı değişiyor, ama bize hissettirmemeye çalışıyordu. Sonradan, annemden dinledim; telefondaki meçhul kişiler, aynen şunları söylüyormuş: "Kocanı bu akşam bekleme, biz hallettik" veya "Kapıya bomba yerleştirdik"...

Evet, o yıllar, fırtınalı yıllardı. Sabri Bey, o dönemde, bu terörü yaratanların istese aileye ciddi zarar verebileceğini, fakat DİSK yönetiminin buna mani olduğunu söylemişti. Çünkü Ülker'de çalışan çok fazla sayıda üyeleri varmış. Bu kadar işçiye başka yerde iş imkânı yaratmanın zor olacağını bildikleri için, Ülker'in üzerine fazla gitmemişler.

"Bursa ve Balıkesir'de ailece sürgün yaşadık"

Dedem Sabri Bey, fabrikada lokavt ilan etmiş, o tarihte dayım Murat Bey, 20'li yaşlardaydı. 1979 yazında zorunlu sürgüne gittiğimizi hatırlıyorum. Sürgün ekibinde kardeşim Ömer'le birlikte Murat Bey, anneannem ve annem vardı. Orhan Bey ile Sabri Bey, İstanbul'da kalmışlardı.

Bizler önce Bursa'ya gittik, Gönlüferah Oteli'ne yerleştik. Otelden dışarı çıkamıyorduk. Gönlüferah'tan Heykel'e kadar arabayla bir tur atıp dönüyorduk. Allah'tan, otelin karşısında kırtasiyeci vardı, oradan bol bol kitap alıp okuyordum.

Bursa'dan sonra Balıkesir istikametine gittik. Kaz Dağı'nın eteklerinde Güre Kaplıcaları'nın bulunduğu bölgede bir pansiyona yerleştik. Bursa'daki otelde geçirdiğimiz iki haftalık hapis hayatından sonra, orada birkaç hafta açık havalarda kalmak, bizi çok rahatlattı. Zamanla olaylar yatıştı, biz de İstanbul'a döndük.

İstanbul'a döndük, ama hâlâ travma yaşıyorduk. Babamın eve geldiği günkü halini hiç unutamıyorum. Köprüaltında yatan evsizler gibiydi. Meczup bir görüntüsü vardı. Babam kapıdan içeri girince, ben kendisini tanıyamamıştım.

Ailemizin karşı karşıya bulunduğu bu sıkıntılı dönemde, dedem Sabri Bey, benim devlet okulunda okumamı istememişti. Çünkü ailemizin güvenlik sorunu vardı. Bir bakıma, terör yaratan işçilerin hedefi halindeydik. O yüzden dedemin almış olduğu karar üzerine İstanbul Erkek Lisesi'nden vazgeçip, Nişantaşı'ndaki Fevziye Mektepleri'nde öğrenimimi sürdürmek zorunda kaldım.

Fabrikadaki işçi eylemlerinin çok yoğun olduğu bir dönemde, kimse cesaret edip, fabrikaya giremiyormuş. Ancak, Sabri Bey gelince, herkes kenara çekiliyor, dedeme yol veriyormuş. Bu sahneden sonra şunu söylemek istiyorum; dedemin çok etkili bir otoritesi vardı. Karşısındaki insanların adeta dili tutulur, konuşurken terlerdi. Bu durum, torunu olmama rağmen, zaman zaman benim de başına gelmişti.

İnsanlar, Sabri Bey'i gördükleri zaman, çok etkilenirlerdi. Haşmetli bir duruşu vardı. Aslında iç dünyası hiç de öyle değildi. Hiç bağırıp çağırmazdı. Bence otoriter de değildi. Sabri Bey'i erişilmesi güç bir kişi olarak gösteren unsur ise, istikrarlı yapısıydı.

Selçuk Berksan: "İşçi memnun, işverenler şikâyetçiydi"

Selçuk (Ülker) Berksan, 1979 olaylarını hem gıda işverenleri, hem de sendikalar açısından değerlendirirken "İyi ücret veriyorduk. İşçiler bizden memnundu. Ancak, gıda işverenleri 'Niçin çok ücret veriyorsunuz?' diye şikâyetçiydi" diyor.

Şimdi, 1979 olaylarını bir de Selçuk Berksan'dan dinleyelim:

1979 işçi olayları sırasında iyi kazanıyor, iyi ücret veriyorduk. İşçiler de bizden memnundu. Ancak, işçi sendikalarının bitmez tükenmez talepleri vardı. Bunun yanı sıra, Türkiye Gıda İşverenleri Sendikası'nın da üyesiydik. İşverenler ise, bizden "Niçin çok ücret ödüyorsunuz?" diye şikâyetçiydi.

İşte, böyle bir psikolojik ortamda, 1979 olayları tezgâhlandı.

İşçi eylemleri sırasında, sabahları üretim başlıyor, ancak makinelerden çıkan mal toplanmıyordu. Ürünler, yerlere dökülüyordu. Bu durum karşısında, "Üretim yapmasalar daha iyi olur" diye düşünüyorduk. Ancak onlar, üretimi durdurmaları halinde, suç işlemiş olacaklarını biliyorlardı.

İşçilerin yaptığı bu eylem, "üretimde ağırlaştırma" olarak tanımlanıyordu. Aslında üretimde ağırlaştırma yok, toplamada ağırlaştırma vardı. Bu olaylar yaşanırken, noter getirerek tespit yaptırmak istiyoruz. İşte o zaman işçiler, hiçbir şey olmamış gibi çalışmaya başlıyorlardı.

Hiç unutmuyorum, bir bayram tatiliydi. Önceden konuşmuş ve demiştik ki, "Biz işyerini kapatalım..." Bu arada amcam, Ankara formülünü açıkladı. "Selçuk, Ankara'da ne yapabilirsin?" diye sordu. Ben de kendisine, "Buradan Ankara'ya makineleri götürürsek, hayli iş yaparız" dedim. Ankara'daki fırın kapasite-

si, İstanbul'dan daha yüksekti. Ama üretim, ambalaj ve çikolata makinemiz yoktu. Ankara tesislerimizde "Çokomel" adını verdiğimiz ürünlerin üretimine başlamıştık.

Şimdi gelelim, Ramazan Bayramı'nın ilk gününe...

Bayram tatili başlamış, işçiler paydos etmişti. İşçiler gitmeden önce, tüm teknik elemanlar ile kapsam dışı elemanların fabrikada kalmasını sağlamıştım.

Arzu ettiğimiz ortam oluştuktan sonra, fabrika sahasına kademeli olarak 70 TIR getirdik. Teknik elemanlarla birlikte ambalaj ve çikolata makinelerini hemen söküp TIR'lara yükledik.

Bu sırada bir makinemiz TIR'lara yüklenirken düştü ve parçalandı. Zamana karşı yarıştığımız için, o kazayla ilgilenmedik. Bayram süresince taşınma işlemini tamamladık.

Tabii bu arada şunu da belirtmek istiyorum; bayram tatili süresince nakliye aracı temin etmek zor olacağı için, biz bu araçları daha önceden temin ettik. TIR'lar, fabrika sahasına girdikçe, elimizdeki tek yükleme vinciyle makineleri yerleştiriyor, Ankara'ya doğru yola çıkarıyorduk.

Faruk Berksan: "70 TIR'ı uzun sürede boşaltabildik"

İstanbul'da 1979 olayları yaşanırken, Faruk (Ülker) Berksan, Ankara'daki Anadolu Gıda Sanayii Fabrikası'ndaki genel müdürlük görevini sürdürüyordu.

İstanbul'dan gelen 70 TIR dolusu makineyi Faruk Berksan teslim alıyor, onlarla Ankara'da üretime geçmeye çalışıyordu. Makineler, hammadde ve ambalaj malzemeleri, bu 70 TIR'a, sınırlı sayıda elemanla beş günde yüklenmişti. Ancak, yüzlerce işçi, boşaltma işlemini kademeli olarak üç ayda yapabildi. Aslında, Sabri Ülker'in kumanda ettiği İstanbul ekibi, kelimenin tam anlamıyla bir mucizeye imza atmıştı.

Şimdi de, Ülker'in Ankara cephesinde yaşananları Faruk Berksan'dan dinleyelim:

27 Ağustos 1979 Pazartesi günü sabaha karşı makinelerin Ankara'ya sevk işi tamamlanmıştı. O sırada Ankara'daydım. Hazır vaziyette bekliyorduk. Makineler Ankara'ya intikal ettikten sonra, İstanbul ekibi de geldi. Çünkü makinelerin montaj işini sadece onlar biliyordu. Hiç unutmuyorum, İstanbul'da beş günde yüklenen TIR'ların üzerindeki makineleri, Ankara'da kade-

meli olarak üç ayda boşaltabildik. Onlar, bu makineleri 30-40 kişiyle yüklemişler. Biz ise, bu iş için yüzlerce işçi çalıştırdık.

Ankara'da, sendikadan yana bir sıkıntımız yoktu. Çünkü MİSK [Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu] duruma hâkimdi.

Biraz önce ifade ettiğim gibi, İstanbul'daki makineler sökülüp Ankara'ya getirildi, ama onların yeni yerlerine yerleştirilmesi büyük mesele oldu. Fabrikanın büyük bahçesi TIR parkına dönmüştü. Hangi kamyonda, hangi makinenin olduğunu bilmiyorduk. Makineler alelacele geldiği için, büyük bir kargaşa yaşanıyordu.

Bin işçi çalıştırdığımız fabrikada, sadece bir telefon hattı olduğu için İstanbul'la iletişimimiz de mümkün değildi. Esenboğa bölgesinde yeterli telefon hattının bulunmaması nedeniyle, çözüm arayışlarına giriştik. Şehir merkezinde bir büro tuttuk. Oraya, üç telefon çektirdik. Telefonla işimiz olduğu zaman fabrikadan, şehir merkezindeki büromuza gidip görüşmelerimizi yaptıktan sonra tekrar işimize dönerdik.

Ankara'da işlerimizin yoğunlaşması üzerine, ağabeyim Selçuk Berksan da evini Ankara'ya taşıdı. Ben zaten Ankara'daydım. Ankara'daki yaşantımız, bizim için büyük bir tecrübe oldu. Bilmediğimiz pek çok üretim hakkında bilgi ve deneyim kazandık. Bu arada, yeni yeni elemanlar yetiştirdik. Ankara'daki fabrikada, o dönemde Ankara ekibinin yanı sıra İstanbul ekibi de çalışıyordu. İstanbul'dan gelenleri el üstünde tutuyor, onları zaman zaman yemeğe götürüyorduk.

Tabii, bu kadar personel, ailelerini ve çocuklarını İstanbul'da bırakıp, hiç hesapta olmayan bir şekilde zorunlu olarak Ankara'ya gelmişlerdi. Onların Ankara'daki iş hayatları, neredeyse bir sene kadar sürecekti. Bu, zor bir görevdi.

İşçilerimizin bağlı bulunduğu MİSK'in genel başkanlığını Mete Beşen yapıyordu. Bu sendika döneminde işçi-işveren ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşanmadı.

Avni İman: "Allah, 1979 olaylarını bir daha yaşatmasın"

Sabri Ülker'in kayınbiraderi Avni İman da, kendisini bir anda 1979 olaylarının içinde bulmuş. O dönemde, ablası Güzide Hanım, eniştesi Sabri Bey ve yeğenlerinin can güvenliğinin sağlanması için oluşturulan organizasyona nezaret etmiş.



Sabri Ülker'in kayınbiraderi Avni İman, kendisini 1979 olaylarının içinde bulmuş.

Avni İman, o günleri anlatırken, "O günler, zor günlerdi. Ölüm tehlikesi vardı. Allah, bir daha öyle durumlara düşürmesin" diyor ve unutamadığı o olayları şöyle naklediyor:

> Eniştem Sabri Bey'in boş vakti olmazdı. Gündüzünü ve gecesini adeta işine hasretmişti. Bununla ilgili bir olayı nakletmek istiyorum.
>
> Ablamlara oturmaya gittiğimiz bir gün, akşam 11 civarında kalkma vaktimiz gelmişti. Hazırlanıyorduk. O sırada fabrikadan telefon geldi, eniştem hazırlandı. Bizimle birlikte evden çıkmak üzereydi. Ben de kendisine, "Enişte, seninle geleyim" dedim. Gittiğime gideceğime pişman oldum. İnanır mısınız, sabahı orada yaptık.
>
> Fabrikada, 1979 olaylarını bizatihi yaşadım. Bu olaylar sırasında, bize düşen görev, ailenin korunmasını sağlayacak tedbirleri almaktı. O ortamda korunmak büyük bir meseleydi. Herkes, başının çaresine bakmak durumundaydı. Eniştemlerin özel korumasını sağlamak için, vallahi hayatımda hiç karşılaşmak istemediğim insanlarla karşılaştım ve hiç görmediğim, gitmediğim yerlere gittim. Allah, bir daha öyle durumlara düşürmesin. Bu işe giriştiğim andan itibaren, mesuliyeti de aldığımı hissettim. Çoğu günüm, o meselelerin koordinasyon ve kontrolüyle geçti. O günler, zor günlerdi...

Fabrika, çok uzun süre kapalı kalacağa benziyordu. Bu nedenle Sabri Bey'e aynen şunları söyledim:

"Ağabey, şu paranla, şu aklınla bu işi terk et, bırak... İthalatçılık yap, ticaret yap. Öyle olursa, bu kadar yorulduğun kadar yorulmazsın, üzülmezsin, insanlarla mücadele edip, boğuşmazsın."

Sabri Ağabey, beni bir müddet dinledi. Hiç cevap vermedi. Daha sonra şu karşılıkta bulundu:

"Avni, işyerimizde şu kadar insanın karnı doyuyor. Senin söylediğin işleri yaptığım zaman, bu kadar insanın karnı doyar mı?"

Eniştemin bu düşüncesi, büyük bir insanlık görüşüdür. O günkü sıkıntılar, normal bir insanın çekeceği sıkıntı değildi. Ölüm tehlikesi vardı.

Necdet Buzbaş: "Koskoca fabrikayı üç gecede taşıdık"

Ülker İstişare Kurulu Üyesi Necdet Buzbaş, 1975 yılından beri Ülker'de görev yapıyor. Buzbaş, Ülker'in 38 yıllık kurumsal yaşamının tanığı... Bu dönem içinde, Sabri Ülker'le de kesintisiz 25 yıl yakın planda çalışmış. Necdet Buzbaş'ın yaşamı, adeta Ülker'le bütünleşmiş. Buzbaş, Sabri Ülker'le ilgili anılarını anlatırken, aynı zamanda Ülker'in de yarım asra yaklaşan kurumsal tarihini günümüze taşıyor. İşte, Necdet Buzbaş'ın anılarında önemli bir yer işgal eden 1979 olayları:

1977 yılında yeni makinelerle üretime geçmiştik. 1979 yılına geldiğimiz zaman, sendikal problemler baş gösterdi. Ülker'de faaliyet gösteren sendika, DİSK'e bağlıydı. Türkiye'nin genel politik ortamı da problemliydi. Olaylar tırmanınca, 23 Ağustos 1979 günü fabrikayı kapattık. O gün, Ramazan Bayramı'nın arifesiydi.

Ülker'in fabrikayı kapatmasına neden olan olaylar, özellikle o yılın Temmuz ve Ağustos aylarında yoğunlaşmıştı. Aslında, bu olaylar, Ülker Gıda Sanayii yönetimi ile işçiler arasındaki bir problemden oluşmuyor, tamamen DİSK'in bünyesinde bulunan iki farklı grubun çatışmasından kaynaklanıyordu.

Arife günü, öğleye kadar çalıştık. Tatille birlikte Sabri Bey bizi toplayarak şunları söyledi:

"Eve gitmek yok. Biz, bu hareketlerden dolayı bayramdan sonra fabrikayı açmayı düşünmüyoruz!.."

O tarihte, fabrikanın imalat müdürüydüm. Bana bağlı olan takımda mühendis ve bakımcı olarak çalışan on kişi vardı. Ta-



Ülker İstişare Kurulu Üyesi Necdet Buzbaş, 1979 olayları sırasında fabrikanın imalat müdürüydü. 70 TIR'la Ankara'ya nakledilen makinelerin hem sökümünde hem de montajında aktif görev aldı. Buzbaş, o günleri naklederken, "Sabri Bey, savaş yöneten bir komutan gibiydi" diyor.

kını elemanlarımı da çağırdık, kendilerine, "Fabrikadan ayrılmayın" dedik.

Bu arada Ankara fabrikasından da on kişilik teknik bir ekip geldi. Sabri Bey'in talimatıyla, gece çalışılmaya başlandı ve makineler söküldü. İlk aşamada, bu makineler yaklaşık 33 TIR ve kamyona yüklenerek, Ankara'ya sevk edildi. İlk gece, sabah ezanına kadar çalışılmıştı. Bayramın ikinci ve üçüncü günü de, İstanbul'dan Ankara'ya makine sevkıyatı devam edecekti.

Bayram ertesi, İstanbul'da kurduğumuz takımı, Ankara'ya götürdük ve orada montaja başladık. Ankara tesisleri olağanüstü bir çalışma sonrasında devreye girdi, üretime geçildi.

Sabri Bey, sık sık Ankara'ya geliyor, işleri denetliyordu. Bu arada dikkatini çekmiş olacak ki, "Ambalaj için koli yok. Ne yapacağız?" dedi. Ankara tesislerinde, üzerinde "Ülker" yazan kraft kâğıtları vardı. O kâğıtları kullanarak, "Pötibör" gibi köşeli ürünlerin ambalaj işini hallettik. Paketleme işinde bayan işçiler çalışıyor, bisküvileri kraft kâğıdına sardıktan sonra, seloteyple bantlıyorlardı.

Ambalaj işini halletmiştik, ama çikolata tesislerinde kullanılan tel bant sıkıntısı yaşıyorduk. Bu bantlar, yurtdışından ithal

ediliyordu. İthalat şartları da iyice zorlaşmıştı. Kısa sürede buna da bir çözüm üretecek, piyasadan aldığımız çelik tellerden, geceleri lojmanlarımızda tel bandı dokuyacaktık. Yokluk, bir yerde, icadı da beraberinde getiriyordu.

"Sabri Bey, savaş yöneten bir komutan gibiydi"

Şimdi, bu mücadelenin stratejisini anlatmak istiyorum.

Zaman geçtikçe, şunu gördük ki; Sabri Bey, fabrikayı kapatma kararını açıklamadan önce, dört dörtlük bir planlama yapmış. Bu; strateji, hedef ve eylem... Adeta, askeri bir plan gibi... Burada, lojistik plan, çok büyük önem arz ediyor.

Bilindiği gibi, fabrikanın kapatıldığının açıklandığı gün, Türkiye bayram tatiline girmişti. Makineleri nakledecek TIR ve kamyon temini başlı başına bir işti. Ama bütün bunlara rağmen, her şeyin Sabri Bey'in kafasında planlandığı, zamanla ortaya çıkacaktı. Öyle tahmin ediyorum ki Sabri Bey, bu planını ailesiyle dahi paylaşmamıştı. Çünkü Asım Bey'in oğulları Selçuk ve Faruk Beylere, fabrikanın kapatılma kararı açıklandıktan sonra, "Bundan sonra ne olacak?" dediğimizde, "Vallahi bilmiyoruz, amcama sorun" cevabı almıştık.

Bu olaylar yaşanırken, Sabri Bey, adeta savaş idare eden bir komutan gibiydi. Sürekli direktif veriyordu. Direktif vermekle yetinmiyor, yapılan işleri denetliyordu. Fabrika sahasında güvendiğimiz çok az sayıda insan vardı. Onlarla fabrikanın bir kısmı söküldü, TIR'lara ve kamyonlara yüklendi, yola çıkarıldı.

Yönetimde klasik bir örnek vardır. Önünüze bir cisim koyarlar; biri kulağını tutar, biri kuyruğunu... Ama hiç kimse "fil" diyemez. Anladığım kadarıyla, Sabri Bey de o yöntemi uygulamış. Girişeceği operasyonu yakın çevresine parça parça söylemiş. Mesela, lojistikle görevlendirdiği kişiye, "Bana şu kadar kamyon lazım, şu saatte gelsin, mal göndereceğim" tembihatında bulunmuş. Bu, dört dörtlük bir savaş planından başka bir şey değildir.

* * *

Biz ekip halinde Ankara'da çalışmaya başlayınca, Sabri Bey sık sık başkente gelmeye başladı. Akşamları, fabrika sahasındaki lojmanımızda bizlerle beraber oldu. İstanbul'dan gelen ekip mensupları, ailelerinden kopuk yaşadığı için, Sabri Bey bize moral motivasyonunda bulunuyordu.

Aslında Sabri Bey, çalışma hayatında çok sert ve disiplinliydi. Ama insani ilişkilerde, çok yumuşak, şefkatli bir yüreği vardı. Geceleri, bizlerle saatlerce oturur, hatıralarıyla birlikte, iş dışındaki hayatını anlatırdı.

Tekin Küçükali: "Türkeş 'Sabri Bey'e destek verelim' dedi"

Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu (MİSK) ve Kızılay'ın eski Genel Başkanlarından Tekin Küçükali de, 1979'da Ülker Fabrikası'nda meydana gelen olayların canlı tanığı... Küçükali, o dönemde MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş'in talimatıyla, Ülker Ailesi'ne yardımcı olmak için devreye girmiş. İşe, ailenin ve fabrikanın güvenliğini sağlamakla başlamış. Küçükali, bu arada Sabri Ülker'i yakından tanıma fırsatı elde etmiş.

"Sabri Bey, bir orkestra şefi gibi, herkesi hizaya soktu" diyen Tekin Küçükali, 1979 olaylarının ayrıntılarını şöyle anlatıyor:

1970'li yıllar, ülkenin zor yıllarıydı. O dönemde, ülkemizde de kimin, neyi, ne zaman, nasıl yapacağı belli değildi. Her tarafta, bir kargaşa vardı. Kimse, yarınından emin değildi. Hele hele sanayici, son derece tedirgindi. Biz de, o yıllarda işçi örgütleriyle meşgul oluyorduk.

Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu MİSK'te görev almıştım. Bu konfederasyonun bir dönem genel başkanlığını da yaptım.

Sabri Ülker Bey'le 1976-1977 yıllarında tanıştım. O dönemde, biz, MİSK mensupları olarak, Ülker firmasının yaşamakta olduğu problemleri takip ediyorduk. Sıfırdan başlayarak, bir büyük marka haline gelen bu kuruluşun, ayak oyunlarıyla yok edilmesini istemiyorduk.

Bu arada, Alparslan Türkeş Bey, bizi makamına çağırarak şöyle bir görev verdi: "Sabri Ülker Bey, dostumuzdur. Zora düşmüş. Gidin, benim selamlarımı söyleyin. Bir talimatları var mı, bakın. Şartlar ne olursa olsun, mutlaka Sabri Bey'in problemi çözülsün."

Sayın Türkeş'ten aldığımız talimat üzerine, Sabri Ülker Bey'i ziyaret ettik. İlk karşılaşmamızda, Sabri Bey'i, bir sanayiciden çok, derviş gönüllü, tavırlarıyla İstanbul beyefendisi bir kişi olarak gördüm. Karşısındaki insana güven veren bir yüz ve sevgi dolu bir göz ifadesiyle muhatabını süzüyordu. Düzgün giyimliydi. Dalgalı, gür saçları vardı.



Ülker'de baş gösteren işçi olayları, MHP lideri Alparslan Türkeş'i de hareket geçirmişti. Türkeş, yakın dostu Sabri Ülker'e yardımda bulunmaları için teşkilatını uyarmıştı.



Kızılay eski Genel Başkanı Tekin Küçükali, 1979 olayları sırasında Alparslan Türkeş'in talimatıyla Sabri Ülker'e yardımcı olduklarını açıkladı.
(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)

Sabri Bey, muhatabıyla konuşurken, karşısındaki kişiyi mutlaka ikna etme ihtiyacı hissediyordu. Göz göze geldiğiniz zaman, sizin ikna olup olmadığınızı, adeta bir makine gibi tespit ediyor, eğer ikna olmadığınız kanaatine varırsa, konuştuğunuz meseleleri bir daha, bir daha anlatıyordu. Anladım ki, Sabri Bey, hakikaten hem zeki hem de akıllıydı. Bunlar, Cenab-ı Allah'ın her kula nasip etmediği özelliklerdi. İşte bu ölçüler içinde Sabri Bey'le tanıştık.

"Sabri Bey, bir orkestra şefi gibi herkesi hizaya soktu"

İlk günkü sohbetimizde Sabri Bey, ülke meselelerinden yana çok endişeliydi. "Biz bu ülkede sıfırla başladık. Malımız gitmiş, çok önemli değil, ama ülkenin kurtulabilmesi imkânı gittikçe zorlaşıyor" demişti. Bu görüşmemiz sırasında Sabri Bey'e, olay çıkaran işçilerin arkasındaki sendikayı kastederek, "Karşınızdaki gücün farkında mısınız?" dediğimde, "Evet, farkındayım" cevabını almıştım.

Sabri Bey'le tanışıp görüştükten sonra, evimi de İstanbul'a naklettim. Daha sonra, MİSK olarak, Ülker Grubu'na yapabileceğimiz hizmetleri belirledik. Hiç zaman kaybetmeden, işçiler üzerine birebir çalışmaya başladık.

Fabrika, adeta işgal altındaydı, ama Sabri Bey, azimli, kararlı ve cesurdu. Aile içinden bazı fertlerin moral yıkıntısı içinde olduğunu işitiyorduk. Hatta, "Fabrika elimizden gitti, bizi buradan içeri sokmayacaklar" psikolojisi içinde oldukları haberini aldık. Oysa, Sabri Bey, büyük bir cesaret örneği gösteriyor, anarşi ve terörün kol gezdiği bir ortamda, direnişçi işçilerin arasına dalarak yoluna devam ediyordu.

Fabrika sahasında silahlı insanlar dolaşıyordu. Zaman zaman itişme kakışmalar oluyor, buna rağmen Sabri Bey direnişçi işçilerin arasından büyük bir kararlılıkla geçiyor ve bir orkestra şefi gibi herkesi hizaya sokuyordu. Kısacası Sabri Bey, çoğu zaman işçilerle bir ustabaşı gibi birebir görüşüyor, bir psikolog gibi de onları, içine düştükleri ruh halinden kurtarmaya gayret ediyordu. Çünkü Sabri Bey, işinin sevdalısıydı.

Biz, Ülker'de devreye girdikten sonra yapılması gerekli işleri tespit ettik. Önce fabrikaya giriş-çıkışların kontrol altına alınması gerekiyordu. Çünkü fabrika kapısında ve çevrede hem silahlı çatışmalar, hem de fiili güç denemeleri vardı. Bu olaylar, çevre sokaklara da taşıyordu. Öncelikle, Ülker Ailesi'nin fertleri

için can güvenliği önlemi aldık. Onları, başka mekânlara naklettirmek mecburiyetinde kaldık.

Bu gibi olaylarda ailenin tavrı çok önemliydi. Yani, ailenin zafiyet göstermemesi gerekiyordu. İşçi, zafiyeti fark ederse, "İşte aile vazgeçti, bıraktı" denilir, mücadele kaybedilirdi. Ancak, "Hayır, işte bakın, fabrikanın sahibi işinin başında. Buraları birilerine terk etmek gibi bir anlayışın içinde değiller" denilince direniş kırılırdı.

Birinci meseleyi hallettikten sonra, bütün ağırlığımızı fabrikaya verdik. Doğru ile yanlışı ayırt etmekte zorluk çeken işçilere psikolojik tedavi uyguladık. Ardından da, personel taşıyan servis araçlarının içerisine arkadaşlarımızı koyarak, karşı tarafın gücünü kırmak için gayret sarf ettik. Zor kullanmak kolaydı. Oysa biz, akla dayalı organizasyon yapmak istiyorduk. Sabri Bey de, aklıyla, bizim fabrikadaki gücümüzü çok iyi organize ediyordu.

Metin Emiroğlu: "Sabri Bey için Özal'dan talimat aldım"

Ülker Grubu'nun terör ve anarşiye maruz kaldığı dönemde, grubun hukuk müşavirliği görevini üstlenen eski Milli Eğitim Bakanlarından Metin Emiroğlu, Sabri Ülker'le ilgili anılarını anlatırken, "1979 yılında Turgut Özal Bey'in 'Sabri Bey'e yardımcı olun' talimatları üzerine bu değerli şahsiyeti tanıma fırsatı elde ettim. O dönemde yaşanan işçi olayları sırasında Ülker Grubu'nun hukuk müşaviri olarak görev yaptım" diyor.

Metin Emiroğlu, 1979 işçi olaylarının hukuki ve siyasi boyutlarını anlatırken, önemli bilgiler de veriyor:

> Sabri Ülker Bey'le 1979 yılında merhum Turgut Özal Bey vasıtasıyla tanıştım. O dönemde hukuk büromuz vardı. Özellikle iş hukuku alanında çalışıyorduk.
>
> Sabri Beylere ait Ülker Fabrikası'nda kanunsuz grev uygulanıyormuş, Turgut Bey beni telefonla arayarak, bu konuda aynen şunları söylemişti:
>
> "Metin Bey, bildiğiniz gibi, Sabri Ülker Bey, Ülker Grubu'nun başkanı. Büyük bir sanayicimiz. Başına bir iş gelmiş. Fabrikasında kanunsuz grev olayı patlak vermiş. Çikolata hattı, kanunsuz greve karışan işçiler tarafından kesilmiş. Çikolatalar yerlere akmış, fabrika kapanma noktasına gelmiş. Bütün bu olaylar, bir



Eski Milli Eğitim Bakanlarından Avukat Metin Emiroğlu da, 1979 işçi olayları sırasında, Turgut Özal'ın talimatıyla Ülker Grubu'na hukuki destek vermeye başladığını anlattı. ***(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)***

toplusözleşme arifesinde oluşmuş. Hem kanuna karşı bir hukuksuzluk var, hem haksız grev var, hem de toplusözleşme görüşmelerinin başlangıcında haksız bir engelleme var. Bu mesele, iş hukuku alanında bir konu. Senin, avukat olarak görev almanı istiyorum."

Hemşerimiz, büyüğümüz, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası'nın [MESS] genel sekreterliğini yaptığım dönemde, Yönetim Kurulu Başkanımız olan Turgut Özal Bey'e, telefonda, "Başüstüne" dedikten sonra, Sabri Bey'i ziyaret ederek, görüştüm. Bir süre sonra da Ülker Grubu'nun hukuk müşaviri olarak işe başladım. Grupta, benimle birlikte iki avukat daha görev yapıyordu.

O günlerde, bu fiili durumlar nedeniyle, Sabri Bey fabrikayı kapatmak mecburiyetinde kalmıştı. Dönemin valisi de bizi makamına çağırarak, "Fabrikayı niçin kapattınız?" diye sormuş, biz de İstanbul Valisi'ne şu cevabı vermiştik: "Olayların önünü alamıyoruz. Aslında işçi sendikasıyla müzakere yapıyoruz, ama üretimde büyük engellemeler oluyor. Bu nedenle fabrikayı tatil ettik."

İstanbul Valisi, bizden aldığı bilgiden sonra, "İşçi ve işveren tarafları olarak müzakerelerinizi Vilayet binasında yapınız" talimatı verdi. Biz de bunun üzerine Babıâli'deki Vilayet Konağı'na gidip gelmeye başladık.



Turgut Özal, 1979'da MESS (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası) Genel Başkanı iken DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'le birlikte bir sendika toplantısına katılmıştı.

Sabri Bey'le birlikte İstanbul Valiliği binasına gidiyor, bize tahsis edilen büyük bir salonda işçi temsilcileriyle görüşmelerimizi yapıyorduk. Bu görüşmelerden birisinde, salonda bulunan telefona Sabri Bey çağrılmıştı. Sabri Ülker Bey, toplantı masasından kalkarak, telefona gitmiş, konuşmasını tamamladıktan sonra adeta sapsarı bir yüzle tekrar masaya dönmüştü. Konuşamıyordu. Merak ettik, "Hayırdır inşallah?" diye sorduk. Sabri Bey, soğukkanlı olmaya çalışıyordu. Şunları söylemişti:

"Fabrikamızın servis araçlardan birisini Mecidiyeköy'de yakmışlar. Şu anda yangın devam ediyormuş. Maalesef şoförümüzü de katletmişler."

"İşçiler, yönetimde söz sahibi olmak istiyordu"

Ülkede terör ve anarşinin kol gezdiği dönemde, sendikalar meselelere ideolojik olarak yaklaşıyordu. Yani fabrikanın yönetiminde söz sahibi olmak istiyorlardı. O yıllarda bilindiği gibi "özyönetim" gibi birtakım yaklaşımlar vardı. Zaten bu hedefe ulaşılmak isteniyordu. İşçi-işveren temsilcileri arasında geçen görüşmelerde ücretler meselesi ise hiç ele alınmıyordu. Yani, işçi temsilcileri ücret meselesini önemsemiyorlardı. İdeolojik meseleleri çözemediğimiz için, ücret meselesini gündeme getiremiyorduk.

1979 yılında baş gösteren olaylar, 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar devam etti. Bu sekiz aylık süre içinde Ülker Grubu'nun işçi ve işveren temsilcileri İstanbul Valiliği'ndeki görüşmelerini zaman zaman sürdürdü. Darbeden sonra anarşi ortamı önlendiği için, toplusözleşme yapıldı ve fabrika yeniden açıldı.

Bu olağanüstü dönemde, Sabri Bey'i yakından tanıma fırsatı buldum. Kendisi, gerçekten olağanüstü bir insan, olağanüstü bir kişilik... Vatanını, memleketini, toprağını ve insanını çok seven, adalet duygularına çok değer veren, insani değerleri ön planda tutan müstesna bir kişi.

Sabri Bey, manevi bakımdan çok güçlü bir insan. Hep içimden şunu geçirmişimdir. "Bu ülkede keşke Sabri Bey gibi beş on kişi daha olsa, ülkemiz çok daha farklı noktalara gider."

Ahmet Davutoğlu: "Sabri Amca, bezginlik içine girmedi"

Ülker Grubu'nun 1979 yılında yaşadığı büyük işçi olaylarının bir başka canlı tanığı ise, o dönemde Murat Ülker'le birlikte Boğaziçi Üniversitesi'nde yükseköğrenim gören Ahmet Davutoğlu idi.

Prof. Dr. Davutoğlu, yaşanan olayları adeta günü gününe izlemiş. Bu olayları, aradan yıllar geçtikten sonra değerlendirirken, şu tespitte bulunuyor: "Sabri Amca, grevci işçilere hiçbir zaman 'sabotör' gibi bakmadı."

1979 olaylarıyla ilgili kapsamlı değerlendirmeyi, şimdi de Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu yapıyor:

1970'li, 80'li yıllarda işçi olaylarının yoğunlaştığı sırada, bir ara ailenin ciddi şekilde şu sorgulamayı yaptığını hissettim:

"Bu kadar mücadeleye değer mi?"

Tabii bu sorgulama, iş hayatının ihmal edilmesi veya bırakılması gereken bir yer olması manasında değil de, konuştuğunuzda, insan şöyle bir hissiyata kapılıyor:

"Şu anda bu işi bıraksak, biz ailemizin geçimini, elimizdeki birikimle belki bir asır sağlayabiliriz. Bir taraftan, bu birikimi huzur ve sükûn içinde yemek var tabiri caizse, bir taraftan da o zor, çetrefil şartlarda işçi grevleriyle uğraşmak, sürekli bir tehdit algılaması içinde yaşamak, sürekli hayatına dikkat ederek yaşamak var..."

Şimdiki şartlarda bakmayalım olaya.

1979 şartlarında bakıldığında, bir vatan sevgisi, biraz iş aşkı,



Ülker Ailesi ile hısımlık ilişkisi bulunan Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, 1979 yılında Ülker Fabrikası'nda yaşanan işçi olayları sırasında üniversite öğrencisiydi. Olayları, günü gününe izliyordu...

o işçilerin ne olacağı konusunda biraz kaygısı olmayan insan için birinci tercih kolay bir şey.

Diyebilirdi ki, "Ben fabrikayı kapattım..." Birikimini bir emlakte, bir rantta veya bir ticarette değerlendirerek, büyük kârlar edebilirdi. Sanayiden elde ettiği kârı, o zaman emlake yatırmış olsaydı, belki yine büyük kârlar sağlanabilirdi, ama o anlamda hep sorumluluk, duyarlılık, yani "Biz bıraktığımızda, bu işçiler ne olacak?.." düşüncesi Sabri Amca'da hep vardı. Nihayet o potansiyelin şahsen edilmiş müktesep bir hak değil de, emanet olarak verildiğini ve bunun hakkını vermek gerektiğini hep düşünürdü.

Fabrikadaki o çok zor grev şartlarında, biz de başka gençlik olaylarını yaşıyorduk, ama iş hayatında yaşanan zorlukları, alınan tedbirlerle görüyorduk. Okula gidiş gelişlerde daha dikkatli davranılması isteniyordu.

Bir taraftan bir tedirginlik vardı, ama öbür taraftan da "Bu işi her ne şartta olursa olsun sürdürmek gerekir" düşüncesi hâkimdi. O şartlarda biliyorsunuz tehditler geliyor, baskılar yapılıyor, grevler yaşanıyor. Olayların yoğunlaştığı zaman gidiş gelişler sırasında alınan tedbirler dolayısıyla bir huzursuzluk olduğunu hep hissederdik. Fabrikanın geçici olarak kapatılması şeklinde tezahür eden olaylar oldu, ama hiçbir zaman Sabri Amca'da bıkkınlık, bezginlik ve pes etmiş hal görmedik açıkçası. Yani Sabri Amca, hiçbir zaman bıkma noktasına gelmedi.

Fabrikadaki olayların o günlerde yoğun şekilde tartışıldığını Murat'la [Ülker] olan görüşmelerimizden de biliyordum. Fakat öylesine yaygın bir psikolojik bezginlik hali ve özellikle Sabri Amca'ya sirayet etmiş bir hal yoktu. Asım Amca tarafından nasıl karşılandığını çok sağlıklı değerlendiremiyorum, ama Sabri Amca'nın "Şuraya kadar!" dediği yer olmadı. Çünkü Sabri Amca, iş üzerinde tam bir aşkla çalışmasını sürdürdü.

"Sabri Amca, grevci işçilere 'sabotör' gibi bakmadı"

Sabri Amca, fabrikadaki grev sırasında "kolay" tercihe yönelseydi, daha sonra karşılaştığı bazı zor durumlara da psikolojik olarak hazırlanmayacaktı. Yani, her zorluk, size bir şey öğretiyor ve o size bir mücadele direnci kazandırıyor.

Dikkat ederseniz, daha sonra 28 Şubat sürecinde çok yoğun bir psikolojik baskı ortamı oldu. Orada da büyük bir panik hali olmadı. Ama 12 Eylül öncesi şartlarda panik haliyle davransa, daha sonra zorluklarla karşılaşıldığında, belki daha kolay bezginlik psikolojisine girilebilirdi.

Nihayet, bu bir ekonomik aktivite. Olaylar, nihai kertede ve hiçbir zaman Sabri Amca tarafından ideolojik aktivite olarak algılanmadı. Yani Sabri Amca, yanında çalıştırdığı işçiye, "muhtemel bir düşman" ya da "sabotör" gibi bakmadı hiç. Grev de yapsalar, belki oradaki sendikacıya kızmış olabilir, ama hiçbir zaman işçiye dönük olarak, "Bunlar, karşı bir sınıf, başka bir sınıf, bir gün gelip bizim elimizden bu imkânlar alınacak" psikolojisinde hiç görmedik. Hep işçiyi düşünen bir tavrı vardı. "Bugün kapatsak, bunlar ne yapacak?" dediğini hatırlıyorum. Yani, "Ne olacak bu fakirin, fukaranın hali?.. Sendika liderleri onu düşünemeyebilir, ama ben düşünmek zorundayım..."

Bir Kırım'dan göçü düşünün, bir de o günkü Türkiye'nin şartlarını...

"Bir kış sonra, Türkiye'ye komünizm gelecek" diye Celal Bayar'ın açıklamaları vardı, hatırlarsınız. Öyle bir hal var ve siz daha önce bunu Kırım'da yaşamışsınız. O irtibatların da [bağlantı] kurulabilecek olmasına rağmen, Sabri Amca'nın memleket ve iş aidiyetinde hiçbir sarsıntı görmedik. Hep, "Bu yatırımlar sürmeli, çünkü bu memleketin ihtiyacı var" derdi.

Sabri Amca'da, "Burası bizim sığınağımız, ayağımızı sağlam basmamız gereken bir yer" düşüncesi vardı. Hep güvende... İnsanları da öyle görüyordu... Nihayet, en fazla kızdığında,

kızgınlığı, "Bunlar anlamıyorlar, göremiyorlar" şeklinde olurdu. Kendisini düşünen bir şey değil de, karşı tarafın psikolojisini anlayan ve onlara içinden biraz acıyan bir havayı sezerdik, ama iş hayatı içinde olmadığımız için, fabrikada o zor şartlarda ne kadar tepki verdiğini ölçebilecek bir imkâna sahip değildik.

Selçuk Berksan: "Olaylar üzerine soyadımızı değiştirdik"

İstanbul'da yaşanan olaylar, güvenlik sorununu da beraberinde getirmişti. Asım ve Sabri Ülker kardeşlerin tüm aile fertleri, oluşturulan özel güvenlik timi tarafından koruma altına alındı. Bu arada, Selçuk ve Faruk Ülker kardeşler, düşündükleri güvenlik önlemine bir başka boyut daha getirerek, "Soyadımızı değiştirelim. Eski soyadımız olan Berksan'a dönelim" dediler. Babaları, bu öneriyi kabul etmedi. Oğullar ise, ısrarlıydı.

Alınan bu önemli kararın detaylarını Selçuk Berksan anlatıyor:

İşçi olayları sırasında, kardeşim Faruk'la birlikte alacağımız ailevi tedbirleri görüşürken, "Soyadımızı değiştirelim" dedik. Hiç unutmuyorum, bu kararımızı Ankara'da bir yaz döneminde aldık. "Ülker" soyadını bırakıp, ailemizin ilk soyadı "Berksan"a dönecektik.

Soyadımızı değiştirmek, önlemlerden biriydi. Bu kararımızı aile büyüklerimize bildirdik. Babam ve amcam, soyadı değiştirme işine yanaşmadılar. Kardeşim Faruk'la birlikte biz bu değişikliği mahkeme kararıyla yaptık. Çocuklarımız, yeni eğitim döneminde okula yeni soyadlarıyla gittiler.

Bu arada, çocuklarımızın eğitim gördüğü okulların müdürlerine, durumun hassasiyetini anlattık. Çocuklarımızın ailelerini, yani bizleri, üçüncü şahıslara açıklamamalarını rica ettik.

"Çocuklarımızın kaçırılmasından endişe ediyorduk"

İşte o kritik günlerde, hem amcam hem de avukatlarımız, bize bir başka öğütte daha bulundular. "Çocuklarınızı iyi koruyun" dediler. Amcamın öğütleri arasında şunlar da vardı:

"Hem kendinizi hem de çocuklarınızı koruyun. Çocuklarınızı kaçırır, size şantaj yaparlarsa, bizim elimiz ayağımız kesilir, aman buna dikkat edin!.."

Avukatlarımız da uyarıları sırasında şunları söylüyorlardı:

"Çocuklarınızı iyi koruyun. Çünkü çocuğunuzu kaçırırlarsa, bütün hukuk mücadelesi bitiyor."

Nasıl korunduğumuz konusuna tekrar dönmek istiyorum. Biz, Ankara'da, ailece fabrikadaki lojmanda oturuyorduk. Faruk ise, şehirde oturduğu için, hayatını o şekilde devam ettirdi. Devlet, babama ve amcama polis koruması tahsis etmişti. Bizler de, kendi başımızın çaresine bakıyorduk. Cebimizde, ruhsatsız silah taşıyorduk. Gerçi silahlarımızın bulundurma ruhsatı vardı, ama taşıma ruhsatı yoktu.

Zaman lehimize işledi, haklar kazanıldı. Bu arada, sendikacılarla da işi kavgaya dökmeden görüşmeler oldu. Bir süre sonra sendika, gücünü kaybetti.

Faruk Berksan: "Fabrikada, özel güvenlik timi kurduk"

Faruk Berksan da, hem Ankara fabrikasında yöneticilik yaptığı dönemde alınan güvenlik önlemlerini, hem de İstanbul'da DİSK'e mensup sendikanın yöneticileriyle yapılan gizli görüşmeleri anılar dağarcığından gün ışığına çıkarıyor:

1979 olayları, hem ailelerimiz, hem de fabrikanın üst düzey yöneticileri için bazı güvenlik önlemleri almamızı zorunlu kıldı. Kullandığımız otomobillere kurşun geçirmez camlar taktırdık. Bir de kaportalara kalın metallerden zırh kaplattık. Ayrıca, aile fertlerimiz ile fabrika üst düzey yöneticilerimizin, özel şoförlerin kullandığı otomobillerle korumalar refakatinde gidip gelmeleri için sıkı kurallar koyduk.

İşte bu kritik dönemin yaşandığı bir gün Ankara'daki büromuzun kapısında bomba patladı. Büronun bulunduğu apartmanın bütün camları kırıldı. Komşularımız, bu durumdan şikâyetçi oldu. Bu patlama sırasında üç çukur açılmıştı. Biz, bu olayın sendikal rekabetten kaynaklandığını sandık. Durumdan, MİSK yöneticilerini haberdar ettik. Geldiler, baktılar, "Bomba, aşağıya doğru çukur açmış" dediler. Sendikacılar, bombanın tahribatından, bu patlayıcıyı kimlerin koyduğunu tahmin edebiliyorlardı. Ama o bombanın sahiplerini öğrenemedim.

* * *

Fabrikada yaşadığımız olaylardan aldığım çok büyük dersler var. Gördüm ki, devletin emniyet güçlerine güvenerek canınızı ve malınızı koruma gayreti içine girmeniz boşuna...

Düşünebiliyor musunuz, Sabri Bey'in odasına kapanmışız, adeta can pazarındayız. Polis de size diyor ki: "Olaylarda adam ölmeden, müdahale edemem!"...

İşte bu acı olaydan sonra başımızın çaresine bakmak için tedbir aldık. Sabri Bey'in kayınbiraderi rahmetli Ahmet İman, işyerimiz için adeta bir özel güvenlik timi kurdu. Bunlar, yaklaşık 40 kişiydi. Hem fabrika içinde güvenlik sağlıyor, hem de bizlerin yakın korumalığını yapıyorlardı. Ne yapalım, başka çaremiz yoktu. Şartlar bizi, bu yola sevk etmişti. Bir iki ay canımızı onlara emanet ettik. Fakat zaman içinde fabrikada düzen bozuldu. Yeni arayışlara giriştik.

"Sabri Bey, DİSK yöneticileriyle gizlice buluştu"

Bir süre sonra Sabri Bey, DİSK yöneticileriyle konuşmaya karar verdi. Tabii biz, genç halimizle bunca mücadeleden sonra sendikayla masaya oturulamayacağını düşünüyorduk. Bu duruma büyük tepki göstermiştim. Hatta, "Biz burada büyük bir savaş veriyoruz, hayatımızı ortaya koyuyoruz. Siz şimdi, onlarla masaya oturup görüşeceksiniz. Bu nasıl iştir!" diye isyan etmiştim. O zaman Sabri Bey bana şunları söyledi:

"Biz, siyasi bir mücadelenin içinde değiliz. Taraf da değiliz. Sadece fabrikada düzenin sağlanmasını istiyoruz. Sonuçta biz, işvereniz. Bu mücadeleyi yaptık, ama DİSK kazandı. Bu durumda ya fabrikayı kapatıp gideceğiz ya da onlarla anlaşacağız."

Sabri Bey, adeta Süleyman Demirel'in, "Dün dündür, bugün bugündür" özdeyişinde olduğu gibi, olayı bana fevkalade güzel bir şekilde izah etti. Sonuçta ikna oldum.

1970'li yıllarda DİSK'in Genel Sekreterliğini Kemal Nebioğlu yürütüyordu. Kendisini, babam Asım Bey'in yazlık evine gizli bir görüşme yapmak üzere davet ettik. Nebioğlu, "Tarzan" lakaplı yardımcısıyla birlikte geldi. Biz de Sabri Bey'le beraber babamın evinde hazır bulunduk. Çok gergindim. Görüşmenin başında adeta tir tir titriyordum. Ölümüne bir mücadele vermiştik. Bu, çok ağır bir mücadeleydi. Bunca mücadeleden sonra onlarla karşı karşıya gelmeyi içime sindiremiyordum. Çünkü bu kişiler, fotoğraflarımı bütün DİSK camiasına dağıtmış ve beni hedef olarak göstermişlerdi. İki taraf, babamın yazlığında buluştuk. Kendilerine çay ikramı yapılacaktı. Bu görevi ben üstlendim. Babamlar, sendikacılarla görüşmeye başladılar. Ben de kendilerini dikkatlice izliyordum. Anlaşma oldu, taraflar rahatladı.

> Bu vesileyle şunu söylemek istiyorum: Sabri Bey, çok değişik özellikleri olan bir kişilik sahibidir. Bütün hayatı boyunca yaptığı mücadelelerde işi sınıra kadar götürmüş, ama oradan aşağıya düşmeye müsaade etmemiştir. Yani, son anda geri dönmesini bilmiştir. Tarzı öyledir. Tabii bu, çok özel insanlarda olan bir özelliktir. Kendisinden, çok büyük dersler aldım ve tecrübeler kazandım. Bunun yanı sıra, güvenini de...

Murat Ülker: "Kemal Nebioğlu ile helalleştik..."

1970'li yıllarda Ülker Fabrikası işyerinde meydana gelen işçi olaylarının üzerinden 35 yıl geçmişti. DİSK'e bağlı Türkiye Gıda-İş Sendikası'nın eski genel başkanı Kemal Nebioğlu rahatsızdı. Murat Ülker, bu sendika liderinin hastalığını haber alınca, kendisini ziyaret edip, helalleşme ihtiyacı duydu. Nebioğlu ile babası Sabri Ülker de yıllar önce buluşmuş, görüşmüş ve helalleşmişti.

Murat Ülker, bu önemli ziyareti kısaca şu sözlerle anlatıyor:

> Aradan yıllar geçtikten sonra DİSK eski Genel Başkanı Kemal Nebioğlu'nun hasta olduğunu işittim. Ziyaret edeyim, helalleşeyim, geçmiş olsun diyeyim istedim. O sırada sendikanın Genel Başkanlığını Süleyman Çelebi yürütüyordu. Süleyman Çelebi ve Rıdvan Budak'la birlikte Kemal Bey'i ziyarete gittik. Bu hasta ziyareti sırasında, aramızda derin sohbetler oldu. Kemal Bey, şunları söylüyordu:
>
> "İşçi hareketleri sırasında pek çok olay yaşandı, ama aslında Sabri Bey, daima işçinin iyiliğini isterdi..."
>
> 1979 olayları çok gerilerde kaldı. Hem Rıdvan Budak, hem de Süleyman Çelebi ile dostluğumuz hâlâ devam eder. Herhangi bir işçi problemi veya başka bir konu olursa, beni ararlar. Konuşur, çözeriz. Ben de kendilerini ararım. Üzerime düşen görev olursa, destekte bulunurum...

"Murat Bey, Nebioğlu ile kırk yıllık dost gibi kucaklaştı"

Murat Ülker, Kemal Nebioğlu'na yaptığı "geçmiş olsun" ziyaretine giderken, beraberinde, Ülker Grubu'nun danışmanlarından, Çalışma Bakanlığı eski İş Müfettişi İsmail Bacacı da vardı. Bacacı, Murat Ülker'le, DİSK'in üç eski genel başkanının bir araya geldiği o insani ziyareti ayrıntılarıyla günümüze taşırken, Kemal Nebioğlu'nun evinde konuklara ikram edilen nefis suböreğini dahi anlatıyor. Bu, "çok özel" görüşmeyi İsmail Bacacı'dan dinliyoruz:



Murat Ülker, Kemal Nebioğlu'nu, rahatsızlığı sırasında Büyükçekmece'deki evinde ziyaret ederken, konuklar arasında DİSK eski genel başkanlarından Rıdvan Budak da bulunuyordu.

Çalışma Bakanlığı'nda 30 yıl görev yaptıktan sonra, emekliye ayrıldım. Ardından da Ülker Grubu'nda "çalışma mevzuatı" konusunda danışmanlık görevi yapmaya başladım.

Göreve geldikten bir süre sonra, Ülker Grubu'nun Başkanı Sayın Murat Ülker, DİSK'e bağlı Türkiye Gıda-İş Sendikası'nın eski başkanı Kemal Nebioğlu'nun rahatsız olduğunu söyleyerek, kendisini birlikte ziyaret etmemizi istedi.

Nebioğlu'nu ziyarete gitmeden önce, DİSK'in eski genel başkanları Süleyman Çelebi ve Rıdvan Budak'la temasa geçildi. Murat Bey, Süleyman Çelebi ile görüştü; ben de, Rıdvan Bey'i aradım. Bu iki genel başkan, Kemal Bey'i söz konusu ziyaret arzusundan haberdar etmiş ve kendisinden randevu almışlar.

Murat Bey'le birlikte, Kemal Nebioğlu'nu ziyaret amacıyla yola koyulduk. Kemal Bey'in Büyükçekmece'deki evine gidecektik. Önce, Merter'e uğradık. Orada, Süleyman Çelebi ve Rıdvan Budak'la buluştuk. İki otomobilden oluşan konvoy, E-5 Karayolu'ndan hareket etti. Önde, Süleyman ve Rıdvan beylerin bindikleri otomobil vardı, biz de onları takip ediyorduk.

Büyükçekmece'ye ulaştık, Kemal Nebioğlu'nun bahçe içindeki müstakil evine girdik. Kemal Bey, üzerine eşofman giymişti. Tavırlarından, duygulandığı anlaşılıyordu. Mevsim bahardı. Tabiat uyanmıştı. Biraz evin içinde, biraz da bahçesinde oturduk. Bahçede, meyve ağaçlarının yanı sıra, bostanı da vardı.

Nebioğlu, Karadenizli olduğu için, bostanda karalahanalar dikkatimi çekti.

Ziyarete giderken, beraberimizde geleneksel olarak Ülker ürünlerinden götürmüştük. Koliler içindeki ürünleri, Kemal Beylere armağan olarak sunduk. Önce, dereden tepeden konuşuldu. Sağlık meseleleri gündeme geldi. Daha sonra, Kemal Bey'in eşi, bizleri sofraya davet etti. Hiç unutmuyorum, hanımefendi, çok güzel bir suböreği yapmıştı. Onu, hep birlikte iştahla yedik.

Nebioğlu'nun evinde yaklaşık iki saat kaldık. Murat Bey, her zamanki olgun tavrını sergiliyordu. Nebioğlu da, konuşmaların akışı içinde, meseleyi mazide yaşanan olaylara getirerek, şunları söyledi:

"Olaylar sırasında akıllıca hareket edebilirdik. Ülker Ailesi'nin bize göstermiş olduğu nezakete, aynı şekilde cevap veremedik. Sabri Ülker, çok büyük bir insandı ve olayları, akılla çözmesini bildi."

Murat Bey, olaylara daima rahmetli babası gibi pozitif bakmayı tercih ettiği için, bu ziyaret sırasında da konuşmasını o üslup içinde sürdürdü. Çünkü Ülker Ailesi, olumsuzlukları biriktirmeyi sevmez. Güzel bir deyim vardır; derler ki: "Olumsuzlukları biriktirip de, birden kovayı dökmek, aciz insanların işidir."

Kemal Nebioğlu, maalesef tedavisi güç bir hastalığa yakalanmıştı. Ziyaretimizden hoşnut oldu. Duygu yüklüydü. Ayrılırken kucaklaşıldı. Bu, çok güzel bir kucaklaşmaydı. Sanki kırk yıl boyunca dost olarak yaşamış insanların veda sahnesini andırıyordu.

Süleyman Çelebi: "En büyük dostluklar, kavgayla başlar"

DİSK eski genel başkanlarından, CHP İstanbul Milletvekili Süleyman Çelebi, 1970'li yıllarda hem Ülker işyerinde cereyan eden sendikal olayları, hem de Sabri Ülker'i ilginç anekdotlarla anlatıyor. Çelebi'nin anılarında, Sabri Ülker'in DİSK yöneticilerine armağan ettiği şık kalemlerin öyküsü de var. İzleyelim:

Ülkemizdeki sanayileşme sürecinde ve sendikalaşmada, özellikle 1980 öncesi ciddi anlamda gerilimli bir dönem yaşandı.

DİSK'e bağlı Gıda-İş Sendikası ile Ülker Grubu arasında da bu anlamda karşılıklı büyük mücadeleler verildi.

Aslında, Ülker Grubu, uzun bir süreden beri sendikal sürecin içinde yer alıyordu. 1970'li yıllarda Ülker işçilerinden bir kıs-



DİSK eski Genel Başkanı, CHP İstanbul Milletvekili Süleyman Çelebi, Sabri Ülker'le ilgili anılarını anlatırken, "Sabri Ülker'de kin ve nefret yoktu" diyor.

mı, DİSK'e bağlı Gıda-İş Sendikası'nda örgütlenme tercihinde bulundular. Bu tercihi yaparken de, söz konusu sendika sayesinde daha çok hak sağlayacaklarını, sosyal hakların ve çalışma koşullarının daha iyi olacağını düşünüyorlardı.

Ülker işçilerinin DİSK'e geçtiği dönemde, mevcut işyerinde bir başka sendika bulunuyordu. Bu sendika, konumunu korumak istiyordu. İşçilerin DİSK'e doğru yönelmesi üzerine, Ülker Grubu'nda büyük bir sendikal rekabet başladı. Bu rekabet, ister istemez işveren konumundaki Sabri Ülker'e de yansıdı.

Gıda-İş Sendikası'yla Ülker Grubu arasındaki olaylar sırasında, Sabri Ülker büyük kaygı duyuyordu. Bir süre sonra, karşılıklı anlayışla o büyük mücadele, kendi aralarındaki gerilim sona erdi, diyalog başladı. Toplu iş sözleşmesine kadar ulaşıldı.

"Sabri Ülker, DİSK yöneticilerine kalem armağan etti"

Şimdi, Gıda-İş ile Ülker arasında yapılan toplusözleşme imza töreniyle ilgili bilgilerimi paylaşmak istiyorum.

Anlaşmazlık ve huzursuzluk geride kalmış, Sabri Ülker, Gıda-İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Nebioğlu ile masaya oturma noktasına gelmişti. Sözleşme, törenle imzalanacaktı. Törenden bir gün önce Sabri Ülker, Nebioğlu'na, "İmza töreni sırasında neler yapmamızı tavsiye edersiniz?" demiş. Nebioğlu da kendisine "Bizde bir gelenek vardır, toplusözleşmeyi imzaladığımız kalemleri karşılıklı birbirimize armağan ederiz" cevabını vermiş.

Toplusözleşme günü, Sabri Ülker, Kemal Nebioğlu ve arkadaşlarına çok büyük bir jest yapmış. Özel olarak hazırlattığı ve üzerine Gıda-İş Sendikası yöneticilerinin isimlerini yazdırdığı şık dolmakalemleri önce armağan etmiş, ardından da imza törenі başlamış.

Sendika yöneticileri Sabri Ülker'in bu jesti karşısında çok duygulanmış, kendisine teşekkür etmişler. Karşılıklı imzalar atılmış. Sabri Ülker, toplusözleşmeyi imzaladığı kalemi Kemal Nebioğlu'na, Nebioğlu da kendi kalemini Sabri Ülker'e vermiş. El sıkışmışlar, ayrılmışlar.

İşte o gün kullanılan kalemlerden biri, o dönemde Gıda-İş Genel Sekreteri olan arkadaşımız Yurdakul Gözde tarafından özenle muhafaza ediliyor. Bu arkadaşımız, zaman zaman bizlere anılarını anlatırken, hem armağan edilen kalemi koruduğunu söylüyor, hem de Sabri Ülker'den övgüyle söz ediyor:



DİSK'e bağlı Gıda-İş Sendikası'nın 34 yıl boyunca genel sekreterliğini yapan Yurdakul Gözde, emeklilik yaşamını Bodrum'un Kıyıkışlacık köyündeki İasos Sitesi'nde sürdürüyor. Gözde, Sabri Ülker'in kendisine armağan ettiği dolmakalemi hâlâ değerli bir anı olarak sakladığını ve kullandığını belirtiyor. Yurdakul Gözde'nin verdiği bilgiye göre, DİSK ile Ülker arasında anlaşmazlığın baş gösterdiği yıllarda, henüz ilkokul öğrencisi olan oğlu Alper de, tesadüfen Ülker'in reklamlarında oynamış.

(Fotoğraf: İsmail Gener, Bodrum)

"Sabri Ülker, Vilayet'te Kemal Nebioğlu'nu övdü"

Gelelim, 12 Eylül'e doğru yol alınan döneme...

Bilindiği gibi, 12 Eylül arifesinde işveren ile sendika arasında baş gösteren uyuşmazlıklar, Vilayet'te oluşturulan bir komisyonda görüşülürdü. Bu görüşmeye, İstanbul Valisi'nin görevlendirdiği bir Vali Yardımcısı ile Çalışma Bakanlığı'nın müfettişleri de katılırdı.

Kemal Nebioğlu, 1978 yılında seçimi kaybetmiş, Gıda-İş Sendikası Başkanlığına bir başka kişi seçilmişti. Ülker, sendikanın yeni yönetimiyle ihtilafa düşmüştü. Bu ihtilafın giderilmesi amacıyla İstanbul Vilayeti'nde gerçekleşen toplantıya, Sabri Ülker'in yapmış olduğu şu konuşma damgasını vurmuştur:

"Geçmişte, Gıda-İş Sendikası yönetimiyle ve başkanıyla dişe diş mücadele etmiştim. Ama onlar, bana verdikleri bütün sözleri aynen tuttular. Benim, onlara karşı korkularım ve kaygılarım vardı. Ancak, Kemal Nebioğlu döneminde üretimde daha verimli, sosyal diyalogda çok uyumlu ve uygar bir ilişki içinde olduk. Kendisine saygı duyuyorum."

"Nebioğlu'nu hapishanede de ziyaret etti"

12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte, tutuklanan binlerce kişi arasında Kemal Nebioğlu da vardı. Sabri Ülker, o dönemde üretimini sürdürüyordu. Nebioğlu ile sendikal bir bağı kalmamıştı, ama insani bağı vardı. Biliyorum, Sabri Bey, o sıkıntılı dönemde Nebioğlu'nun evini ziyaret ediyor, ailesine moral veriyordu.

Aslında, kolay dönemlerde insanlar birlikte oluyor, esas olan zor dönemde birlikte olmayı başarabilmektir. "En büyük dostluklar kavgayla başlar" deyiminin en gerçek örneğidir Ülker ve Nebioğlu arasında yaşananlar. Sabri Ülker, Kemal Nebioğlu'na zor dönemde sahip çıkmıştır... Ülker, herkesin saklandığı, gizlendiği o dönemde Nebioğlu'nun ailesini açık açık ziyaret etme cesareti gösteriyordu. Ben o zaman Kemal Nebioğlu'yla askeri cezaevinde birlikte yatıyordum. Hem genel koğuş sorumlusu, hem de DİSK örgütlenme daire başkanıydım. Sabri Ülker'in bu jestini Kemal Nebioğlu bize anlatıyordu. Sabri Ülker bizim camiada büyük takdir alıyordu.

Sabri Ülker'in Kemal Nebioğlu'nu ziyareti, evle sınırlı değildi. Hem hapishane, hem de hapishane sonrası ziyaretler sürüp gidiyordu.

"Murat Ülker de, babası gibi uygar..."

Sabri Ülker'de kin ve nefret yoktu. İnsana önem veriyordu. Babanın bu meziyetleri, oğul Murat Ülker'e de aynen yansıyacaktı.

Murat Ülker, görevi babasından devraldıktan sonra, bu defa hasta yatağındaki Kemal Nebioğlu'nu evinde ziyaret etti. O ziyarette, Rıdvan Budak ile biz de bulunduk. Baba kültürünü aynen devam ettiren Murat Ülker, fabrikasından getirdiği ürünleri Nebioğlu Ailesi'ne armağan ediyor, bu nezaket, ailede büyük bir memnuniyet oluşturuyordu.

Evet, Murat Ülker, baba kültürünü aynen sürdürüyor. Sosyal ilişkilerinde, Sabri Ülker'i hiç aratmıyor.

Aslında, Murat Ülker, "Bunlar babama çok çektirmişler. Onlarla niçin görüşeyim?" diyebilirdi. Kendisi de babası gibi kin, nefret ve intikam duygusundan uzak, insana değer veren bir düşünce yapısına sahipti. Uygar kişilere de böylesi yakışır.

1975-1979 yılları arasında yaşanan olaylar

Türkiye, 1975-1979 yılları arasında siyasal ve ekonomik istikrarı bir türlü sağlayamadı. Kıbrıs'a askeri müdahaleden sonra Amerika ambargo başlatmıştı. Ardından, döviz darboğazı nedeniyle petrol krizi başladı. Yurtdışı seyahatlerine sınırlama getirildi. İktidar, sık sık el değiştirdi. Yurt genelinde güvenlik sorunu had safhaya ulaştı. Bazı kentler, savaş alanına döndü.

CHP lideri Ecevit'in başbakanlığı döneminde TÜSİAD gazetelere ilan verip, hükümetin çekilmesini istedi. Bunun üzerine, iktidarla işverenler arasında soğuk rüzgârlar esmeye başladı. Şimdi, yakın tarihimizdeki bu sıkıntılı beş yılın önemli olaylarına bakalım...

- **7 Ocak 1975** – AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş ve CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu "Milliyetçi Cephe Hükümeti" kurmak istediklerini açıkladılar.
- **30 Ocak 1975** – ABD, Türkiye'ye silah ambargosu uygulamaya başladı.
- **8 Şubat 1975** – Türkiye'ye ABD askeri yardımının kesilmesi üzerine, bu ülkeye bir nota verildi. Ayrıca Amerikan üsleriyle ilgili ikili antlaşma askıya alındı.

- **13 Şubat 1975** – Kıbrıs Türk Federe Devleti kuruldu. Devlet Başkanlığına Rauf Denktaş getirildi.
- **31 Mart 1975 –** AP Genel Başkanı Süleyman Demirel başkanlığında kurulan Milliyetçi Cephe Hükümeti açıklandı. MSP, MHP ve CGP genel başkanları da başbakan yardımcısı olarak kabinede yer aldı. Yeni hükümet, 12 Nisan 1975'te güvenoyu alacaktı.
- **13 Mayıs 1975** – Güvenlik barajını aşıp, başbakanlık binasına giren Vedat Önsel isimli bir kişi, Başbakan Süleyman Demirel'e saldırarak, hafif şekilde yaraladı.
- **12 Ekim 1975** – Parlamento ara seçimleri yapıldı. AP, 27 senatörlük 5 milletvekilliği, CHP 25 senatörlük 1 milletvekilliği kazandı. 27 Mayıs 1960 İhtilali ile birlikte Yassıada'da yargılanan altı eski Demokrat Parti milletvekili de parlamentoya girmeyi başardı.
- **2 Ekim 1976 –** İstanbul'da benzin sıkıntısı başladı. İtalya'dan gelecek benzin bekleniyor.
- **1 Mayıs 1977** – DİSK'in İstanbul Taksim Meydanı'nda kutladığı 1 Mayıs İşçi Bayramı sona ermek üzereyken, bazı binaların pencere ve damlarından meçhul kişiler tarafından açılan ateş sonucu 34 kişi hayatını kaybetti, yüzlerce kişi yaralandı. Tarihe "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçen olaylarla ilgili olarak 350 kişi gözaltına alındı.
- **5 Haziran 1977** – Milletvekili genel seçimleri yapıldı. Sonuçlar şöyle: CHP 212, AP: 189, MSP: 24, MHP: 16, CGP:3 ve DP: 1
- **14 Haziran 1977** – Cumhurbaşkanı Korutürk, hükümeti kurma görevini CHP lideri Bülent Ecevit'e verdi. Ecevit'in kurduğu hükümet, Millet Meclisi'nin 3 Temmuz 1977 tarihli oturumunda güvenoyu alamayacaktı.
- **21 Temmuz 1977** – AP Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından kurulan II. Milliyetçi Cephe Hükümeti açıklandı. Yeni koalisyon hükümetine, AP'nin yanı sıra MSP ve MHP de katıldı. Hükümet, 1 Ağustos 1977'de Millet Meclisi'nden güvenoyu alacaktı.
- **30 Ağustos 1977** – Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na, Ege Ordu Komutanı Orgeneral Kenan Evren getirildi.

- **31 Aralık 1977** – II. MC Hükümeti, gensoru ile düşürüldü. Bunun üzerine Başbakan Demirel, Cumhurbaşkanı Korutürk'e istifasını sundu.
- **1 Ocak 1978** – Cumhurbaşkanı Korutürk, hükümeti kurma görevini, Başbakan Ecevit'e verdi. Ecevit'in 2 Ocak 1978'de ilan edilen yeni hükümetinde AP'den ayrılan 11 milletvekili ile CGP (Cumhuriyetçi Güven Partisi) Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu ve DP (Demokratik Parti) Genel Başkanı Faruk Sükan da görev aldı.
- **6 Mart 1978** – Yaş haddinden emekli olan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ın yerine Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Kenan Evren atandı.
- **11 Haziran 1978** – İşlenecek ham petrol bulunamadığı için, Mersin'deki Ataş Rafinerisi üretimini durdurdu.
- **25 Aralık 1978** – Kahramanmaraş'ta 18 Aralık 1978'de bir sinemaya bomba atılmasıyla başlayan olaylar, daha sonra Sünni ve Alevi vatandaşlar arasında sokak savaşına dönüştü. Son bir hafta içinde 98 kişi hayatını kaybetti, binlerce kişi de yaralandı. Bakanlar Kurulu, sıkıyönetim ilan etti.
- **1 Şubat 1979** – *Milliyet* gazetesi Başyazarı ve Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi, İstanbul Nişantaşı'ndaki evinin yakınında otomobiliyle giderken silahla öldürüldü. Cinayeti, daha sonra Mehmet Ali Ağca'nın işlediği tespit edildi.

  1 Şubat 1979 – Uzun yıllardan beri yurtdışında sürgünde yaşayan İran'ın dini lideri Ayetullah Humeyni, Fransa'dan, başkent Tahran'a geldi ve iki milyon kişi tarafından karşılandı.
- **27 Mart 1979** – Ülkedeki döviz yokluğu nedeniyle İstanbul Yeşilköy Havaalanı'na pist lambası alınamadığı için pilotlar "kör iniş" yapmaya başladı.
- **1 Nisan 1979** – İran İslam Cumhuriyeti kuruldu.
- **27 Nisan 1979** – Bisküvi ve sandviç fiyatlarına yüzde 25-30 oranında zam yapıldı.
- **1 Mayıs 1979** – I. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı, 1 Mayıs münasebetiyle sokağa çıkma yasağı koydu. Bu yasağa uymayan Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran ile 1059 kişi gözaltına alındı.

Gerçekçi çıkış yolu

İSTANBUL VALİLİĞİ
Akaryakıt Kartı Serisi: B

Sıra № 510692

Taşıt Sahibinin Adı ve Soyadı: Mustafa Yılmaz (?)
Plaka No.: 06 RP 200
Kartın Verildiği İlçe: Fatih
Veriliş Tarihi: 3/2/1979
Alacağı Aylık Akaryakıt [80] [Seksen] Litredir.

Ayı	Günü	Litre	Akaryakıtı Veren İstasyonun Adı	İmza veya Kaşe
HAZİRAN-1979				

❖ ***14 Mayıs 1979*** *– TÜSİAD, gazetelere ilan vererek Ecevit Hükümeti'nin çekilmesini istedi. TÜSİAD'ın aynı mahiyetteki ikinci bildirisi 22 Mayıs 1979'da, üçüncüsü 28 Mayıs 1979'da ve dördüncüsü de 11 Haziran 1979'da yayımlanacaktı.*

14 Mayıs 1979 *– İstanbul'da benzin, savaş yıllarında olduğu gibi karneye bağlandı. Bu nedenle, ticari ve özel taşıtlara benzin karnesi dağıtılmaya başlandı. Benzin kuyrukları, yollara taştı.*

- **30 Haziran 1979** – Ankara'nın Bahçelievler semtinde bulunan MHP Genel Merkezi'ne önce bomba atıldı, daha sonra makineli tüfeklerle tarandı. Olayda iki kişi hayatını kaybetti. Eylemi yapanların, polis oldukları ortaya çıktı.
- **14 Ekim 1979 –** Cumhuriyet Senatosu kısmi ve milletvekili ara seçimleri yapıldı. Boş bulunan 5 milletvekilliğinin tamamını AP kazandı. Cumhuriyet Senatosu seçimlerinin sonucu ise şöyle: AP 33, CHP 12, MSP 4, MHP 1.
- **16 Ekim 1979** – Başbakan Bülent Ecevit, partisinin seçimleri kaybetmesi üzerine görevinden istifa etti.
- **18 Ekim 1979** – Hükümeti kurma görevi AP lideri Süleyman Demirel'e verildi.
- **1 Aralık 1979** – Başbakan Süleyman Demirel, Başbakanlık Müsteşarlığı'na Turgut Özal'ı atadı. Özal'a aynı zamanda DPT Müsteşar Vekilliği görevi de verildi.

Türkiye'nin ilk bilimsel "insan kaynakları" birimi, 1980'de Ülker Fabrikası'nda kuruluyor

Sabri Ülker, 1979 yılında işçi olayları nedeniyle kapattıkları Ülker fabrikasını 1980'in sonunda yeniden açtı. Ancak, bu olayların bir benzerini yaşamak istemiyordu. Her şeyin insan unsurundan kaynaklandığını bildiği için, fabrikasında bilimsel bir "insan kaynakları" birimi kurmaya yöneliyordu.

Japonların öyle bir atasözü var ki, üstüne kalın bir kitap dahi yazılabilir. Japonlar, o atasözlerinde diyor ki:

"Bin asker toplamak kolaysa da, onlara bir general bulmak zordur."

Japonlar, görüldüğü gibi "komutan"ı tarif ediyor; tarifle yetinmiyor, onu bulmanın kolay olmadığını da söylüyor.

Liderlik, acaba bir makam mı, yoksa eylem yeri mi?

Bunun cevabını da, Suriye kökenli Latin düşünür Publilius Syrus'den alalım:

"Deniz durgun iken, dümeni herkes tutabilir..."

Yani, liderlik fırtınalı günlerde belli olur...

* * *

Ülker'i, dalgalı bir denizin ortasında bırakmıştık. Can ve mal güvenliğindeki zaafiyet, insanlarda "Ne olacak bu işin sonu?" endişesi ve bezginlik yaratmıştı.

Lider, sakindi. İşinin başındaydı. Gerektiğinde, eylem yapmaya hazırdı. Nitekim, onu da yaptı. Fabrikasını bir gece yarısı ansızın İstanbul'dan Ankara'ya taşıttı.

Bu arada, ailesini de ihmal etmemiş, onları güvenli bir ortama göndermişti.

Zaten lider, 35 yıl içinde kendini kanıtlamış; doğru zamanda, doğru amaçlar için doğru hareket etmeyi bilmişti.

Lider, İstanbul'da, Allah'a emanet edilmiş olan işyerini uzaktan seyrediyordu. Ankara'da ise fabrikadaki üretimi aksatmadan sürdürüyor, ürünlerini Anadolu'yla buluşturuyordu.

Buzbaş: "Sabri Bey, silahların gölgesinde fabrikaya girdi"

Sabri Ülker'in tüm çalışmaları, üretimin aksamadan sürdürülmesi üzerine yoğunlaşmıştı. İstanbul'da sanki sürgün hayatı yaşar gibi, otel odalarında kalıyor, fırsat buldukça Ankara'ya giderek, Esenboğa yolundaki fabrikasını denetliyordu.

Olağanüstü günlerde, olağanüstü şartlarda üretim yapılıyordu. Zaman su gibi akıp geçiyordu. İstanbul fabrikasını bir an önce faaliyete geçirebilmenin şartları oluşturulmalıydı.

Topkapı'daki Ülker tesisleri, İstanbul polisinin koruması altında görünüyordu. Ancak, gerçek hiç de öyle değildi. Fabrikanın imalat müdürü Necdet Buzbaş Ankara'da görevlendirilmişti, ama ailesini görebilmek için İstanbul'a da geliyordu. İşte bu geliş gidişlerde, Sabri Ülker'le buluşuyor, terk edilmiş olan tesislerin halini görmeye gidiyorlardı.

Yaşananlar, polisiye bir romana konu olacak nitelikteydi. Şimdi, o günleri Necdet Buzbaş'tan dinleyelim:

> İstanbul'daki evim, Fatih Bahripaşa'da, Sabri Beylerin evi de aynı semtte, Dikilitaş'taydı. Topkapı fabrikasına giremeyip, Ankara'da çalıştığımız dönemde, İstanbul'a gelince Sabri Bey'le buluşur, o kritik günlerde alınması gereken önlemleri görüşürdük.
>
> İstanbul tesisleri felç olmuş vaziyetteydi. Ankara tesislerinde ise, güç şartlarda üretim yapılıyordu. İstanbul'dan Ankara'ya gönderdiğimiz teknik personelimiz de başkentte, adeta vardiya usulü çalışıyor, on beş günde bir nöbet değişikliği yapıyordu.
>
> 24 Ağustos 1979'da kapatılan fabrikanın tekrar devreye sokulması için çareler aranıyordu. Aradan sekiz ay geçmişti. Sürekli plan ve programlar yapılıyordu.
>
> İstanbul fabrikasına girebilmenin riskleri vardı. Bu dönemde, Sabri Bey'le özel yöntemlerle haberleşiyorduk. Bir akşam Sabri Bey'e gittim. Bana, "Yarın arabayla fabrikaya gireceğiz. İçeride patlama, çatlama, paslanma, dökülme var mı, bir bakalım" dedi.
>
> Ertesi sabah fabrikaya gittik. Kapıda görevli iki polis vardı; karşı tarafta da çadır içinde işçiler... Sabri Bey'le birlikte kapıya dayandık, içeri girmek istedik. Ancak bir anda, polisler nöbet yerlerini terk edip kaçtılar. Sabri Bey, polislere, "Sen, beni koruyacaksın. Niye kaçıyorsun!" dedi. Ama polisin umurunda değildi.

Direnişçi işçilerin çadırında, Talât adındaki bir postabaşı ustamız vardı. Sabri Bey bana, "Çadıra git, Talât'ı da yanına al, birlikte fabrikayı dolaşalım" dedi. Baktım, Talât'ın belinde silah var. O manzarayı görünce hem çok heyecanlandım, hem de çok korktum.

Aslında, işçilerle münasebetlerim çok iyiydi. Kendilerinde, bana karşı sevgi hisleri vardı. Ancak, çadıra gidip Talât'ı çağırdığım sırada, ayaklarım titremeye başladı. Talât, teklifime karşı olgun davrandı. Birlikte içeri girdik, dolaşmaya başladık. Fırınların içinden geçen bisküvi bantları paslanmıştı. Tabii Talât, bunları gördü ve çok etkilendi. Zaten Sabri Bey de, işçilerin, gerçekleri görüp etkilenmesini istiyordu.

Sabri Bey, fabrikayı gezişimiz sırasında, büyük bir sabır ve metanet göstermişti. Kolay değil, silahların gölgesinde dolaşıyorduk. O sırada Sabri Bey bana, "Oğlum, benim için en kolay şey, bu fabrikayı kapatmaktı. Ama zoru seçtim" dedi, ardından da ekledi: "Şimdi, fabrikayı açmak zor. Bunun mücadelesini veriyorum."

Sabri Bey'in mücadelesi, "Ülker" markasını korumak ve yaşatmaktı. Hakikaten, ismi gibi sabırla bu işi takip etti.

"Sabri Bey, 1979'da, gerçek liderliğini gösterdi"

1944 yılında kurulan Ülker'in büyük gelişme periyodu içinde atlattığı en önemli badire, İstanbul'daki tesislerinin 1979-1980 yılları arasında sekiz ay boyunca kapalı kalmasıdır. Bu olaydan önce, fabrikalar içinde iş yavaşlatma, bisküvileri bantlardan toplamama, zaman zaman işe geç gelme, hatta oturma şeklinde protestolar vardı. 24 Ağustos 1979'da, fabrikanın kapatılması mecburiyetiyle karşı karşıya kalınmıştı. Ülker'in almış olduğu bu karar, bir lokavt değildir. Çünkü lokavt, ilgili yasalara göre bir haktır. Ülker'de ise o tarihte grev yoktu, çalışan fabrika vardı. Fakat işçilerin giriştikleri eylemler nedeniyle, fabrika randımanlı çalışmıyordu. Zaten Sabri Bey de fabrikayı kapatırken, aynen şunları söylemişti:

"Şirketin zararı artıyor. İşi bu şekilde götürmemiz mümkün değil. Fabrikayı kapatıyoruz."

Fabrika kapatıldıktan bir hafta sonra, tüm çalışanlara resmi yoldan birer mektup gönderilerek, şirketin faaliyetlerinin durdurulduğu, herkese kıdem tazminatı dahil, yasal haklarının ödeneceği bildirildi.

Fabrikanın kapalı olduğu süre içinde, tesislere giremediğimiz için, dışarıdan profesyonel güvenlik elemanları tutmuştuk. Fakat onlar da bu sahipsizlik ortamında her tarafı talan etmiş. O kadar ki, yemişler, içmişler ve yatmışlar...

Hep şunu düşünüyorum: O günler, zor günlerdi. Ama bence, Ülker'in yeniden doğum günüdür. Liderler, böyle günlerde belli olur.

Şimdi, "yönetimde lider" diye bir sürü kitaplar yazılıyor. Bence liderlik, konjonktürel bir olgudur. Yani, bir olay varsa, o olayı yöneten veya önleyen kişi çıkarsa, o liderdir. Bunun dışında, normal giden işi yürütmek, liderlik olmasa gerek.

İşte, Sabri Bey'in liderlik konusundaki en önemli kararı, fabrikayı kapatması, sekiz ay sonra da hiçbir şey olmamış gibi yeniden açmasıdır. Bu, Ülker'in yeniden doğmasıdır. Sabri Bey, bu kararıyla birlikte, şirketin tüm mesuliyetini üzerine almıştır. Çünkü bu kararın içinde, var olmak veya yok olmak vardır.

"Ülker'in mücadelesi, Milli Mücadele'ye benziyor"

İstiklal Savaşı sırasında, Türk milleti büyük bir destan yazdı. Ben de yaşadığımız o sekiz aylık dönemi, buna benzetiyorum. Gerçekten o dönemde, zor günler ve saatler geçirdik.

Hele hele ilk gün İstanbul Topkapı'daki makineleri sökerken, hem büyük risk altındaydık, hem de zamanla yarışıyorduk. Makineleri çalıştıran yüz adet kablo, bir kanaldan geçiyordu. Bunların kesilmesi lazımdı. Bütün kablolar, tek tek numaralandı, kodlandı ve kesildi.

O tarihte, Ahmet Bey isimli bir elektrik sorumlumuz vardı. Asker kökenliydi. Çok disiplinli bir kişiydi. Kablolara makası vururken, "Emeklerim mahvoldu" diyerek gözyaşı dökmüştü. Evet, bu, tıpkı Milli Mücadele gibi, Ülker'in mücadelesiydi.

* * *

12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra fabrikayı açtık. Bu arada Ankara'daki Çokokrem tesisini, İstanbul'a geri getirdik. Ancak, Çokosandviç tesisini orada bıraktık.

Fabrikanın açılışından sonra, ister istemez sendikasız bir dönem başladı. Bu dönemde, işçiye, sendikalı dönemde hangi ücret ve haklar verildiyse, fazlasıyla devam etti.

Sabri Bey, işçilerin sendikasız kalmasını da hiçbir zaman dü-



1974'te Ülker'de direniş yapan DİSK'e mensup bir grup işçi ile işçi temsilcileri, Gıda-İş Sendikası'nda yöneticilerle yaptıkları bir toplantı öncesinde görülüyor. *(Fotoğraf: Yurdakul Gözde Albümü)*

şünmedi. Bu konudaki düşüncesini açıklarken, "İşin gereği budur. Çok sayıda işçinin çalıştığı yerde, sendikalı olmanın hiçbir mahsuru yoktur" demişti.

1982 yılına gelindiğinde, Topkapı'daki bisküvi fabrikasının hemen yanı başına yeni bir tesis kuruluyordu. Bu tesis, "Çikolata-2" diye anılacaktı. Yeni fabrika, sekiz ay gibi kısa bir sürede tamamlandı. Fabrikada, ilk ürün olarak "Süper Dido" üretilmeye başlandı.

Prof. Dr. Haluk Yavuzer, "insan kaynakları"nı kuruyor

Sabri Ülker, 1974 ve 1979'da yaşanan işçi olaylarından ders çıkardı. Fabrikasını 1980'in sonunda tekrar açmıştı. Bundan sonra, bir benzerini daha yaşamak istemiyordu. Tüm olayların, insan unsurundan kaynaklandığını biliyor, ona göre önlem almayı planlıyordu.

O güne kadar ülkemizin endüstri kurumlarında uygulanmamış bir yönteme başvuran Sabri Ülker, ilk bilimsel "insan kaynakları" birimini kurmaya karar vermişti. Ülker, işyerinde artık zekâ özellikleriyle, insan ilişkileriyle, olumlu vasıflarıyla dikkati çeken işçi, idari personel, hatta mühendis çalıştırmak istiyordu. Onun için de, deneyimli bir psikoloğa ihtiyaç vardı.

Ülkemizde, psikoloji bilim dalında haklı bir üne kavuşmuş olan

Prof. Dr. Haluk Yavuzer, 1980 yılında Sabri Ülker'den bir davet aldı; davete icabet etti. Sonra, Sabri Ülker'in özlemini çektiği bilimsel bir insan kaynakları departmanı kurdu.

Sabri Ülker'in o güne kadar düşünülmemiş teşebbüsünü aradan 30 yıl geçtikten sonra Prof. Dr. Haluk Yavuzer heyecanla anlatıyor:

Sabri Bey'den görüşme daveti aldıktan sonra, yeğeni Selçuk Bey'le birlikte kendisini ziyarete gittik. Sabri Bey'le ilk karşılaştığım anda, bir psikolog olarak bende bıraktığı izlenim şöyleydi: Sabri Bey, ne istediğini bilen bir kişi...

Sabri Bey'i on dakika dinledikten sonra, insani özelliklerini öğrenme imkânı elde ettim. Bilime çok saygı duyan bir kişi olduğunu anladım. İşte bu vasıfları, şu cümlenin içinde saklıydı:

"Haluk Hoca, işyerimde sıkıntılı bir deneyim yaşadım. Bundan sonra, bir benzerini daha yaşamamak için, kişilik özellikleriyle, zekâ özellikleriyle, insan ilişkileriyle, olumlu özellikleriyle dikkati çeken işçi, memur, hatta mühendis almak istiyorum ve bu konuda sizden yardım bekliyorum."

Görüşmemizde Sabri Bey, amacının bilimsel objektiflik ve titizlikle uygulanacak ölçümler sonucu, kişilik, zekâ ve uyum açısından uygun elemanları işe almak olduğunu söyledi. Bu çağdaş yaklaşım, beni çok mutlu etmişti.

Sabri Bey'in benden isteklerini tespit ettikten sonra, kendisine, bizim bilim diliyle şunları söyledim:

"Beyefendi, mesele anlaşılmıştır. Fabrikanıza eleman alınırken, her şahıs için Convern Kişilik Testi, Eisen Kişilik Envanteri, Aleksander Pratik Yetenek Testi'nin yanı sıra, bir Interview Teknikleri uygulayarak ve beden diliyle, çapraz sorularla sohbet ortamında seçimlerimi yapacağım."

Konunun çok yabancısıydım. Doğrusu, bu sektörle ilgili hiçbir şey bilmiyordum. O dönemde bisküvi ve çikolata fabrikaları ayrı birimler halinde faaliyet gösteriyordu. İşe, Sabri Bey'in bana tesisleri tanıtmasıyla başladım.

"Sabri Bey, hızlı yürüyor, hızlı düşünüyordu"

Üzerinde beyaz önlüğü bulunan Sabri Bey'le Ülker fabrikasının içine girmiştik. Çok süratli yürüyordu. Zamanla, hızlı düşündüğünü ve hızlı araba kullandığını da görecektim.

Bir yandan fabrikayı geziyor, bir yandan da ürünleri tanımaya çalışıyordum. Çok önemli bir görev üstlendiğimin bilin-



Prof. Dr. Haluk Yavuzer, 1980 yılında akademik kariyerini doçent olarak sürdürürken, Sabri Ülker'in daveti üzerine İstanbul'daki Ülker fabrikasında Türkiye'nin ilk bilimsel insan kaynakları birimini kurdu.
(Fotoğraf: Hürriyet Dokümontasyon Merkezi)

cindeydim. Çünkü bugüne kadar hiçbir işveren böylesine bir talepte bulunmamıştı. Düşünebiliyor musunuz, bir gıda sanayii kuruluşu, personel alımı yaparken, psikolojik test uygulatacaktı.

Tesisleri gezdim, ürünler hakkında ayrıntılı olmasa da, yeterince bilgi edindim. Bu aşamadan sonra, yeni personel alımına geçebilecek duruma geldik. İşte bu dönemi yaşarken, karşımda çok ilkeli, psikolojik test ve mülakat sonuçlarıma çok saygı duyan bir Sabri Ülker gördüm.

Böylesine konulara ciddi yaklaşan bir insan, doğrusu çalışanın motivasyonunu da artırıyor, bir bakıma, çalışmamı benimle paylaşıyordu.

Aylar geçmeye başladı. Sabri Bey'le birbirimizi daha yakından tanır olduk. Sabri Ülker, beni çok dikkatli dinliyor, medeni bir şekilde tartışıyor ve personel alımları konusunda kulaklara küpe olacak şu cümleyi her fırsatta söylüyordu:

"Benim kartvizitime asla itibar etmeyiniz."

Sabri Bey'in bu cümlesinde sanırım şu ifadeler saklıydı:

"Sizin objektif ölçütleriniz, benim için değerlidir. Benden gelebilecek bir telefon veya kartvizit, sizin o objektif kararlarınızı değiştirmesin."

Genç bir doçente ve onun bilimsel ölçütlerine güvenmek için vizyon gerekirdi. İşte o vizyon, Sabri Ülker'de vardı. Yaptığı uygulama, belki de ülkemizde bir ilkti.

Dört yıl boyunca iki bine yakın elemanı işe alım maksadıyla mülakata tabi tutacaktım. İşte o dönemde başarılı bir çekirdek kadronun meydana gelmesine katkı sağlamış olmanın gururunu bugün de yaşıyorum.

"Etrafına daima pozitif enerji yayıyordu"

"Ufuk ve vizyon..." Ben, Sabri Bey'de bu iki özelliği gördüm. Önce, beden dilini tespit ettim. Sonra, üstün yetenekli bir birey postürünü taşıdığını gördüm.

Duruş ve bakış olarak Sabri Bey'i dikkatle incelerseniz, gözbebeğinde sürekli hareket görürsünüz.

Sabri Ülker Bey'i anlatmaya çalışırken, onun bireysel yeteneğinden, üstün yeteneğinden bahsetmek istiyorum. Sabri Bey; aydın, yeniliğe açık, esnek, fleksibl ve kendi kafasında kısa, orta, uzun vadeli hedeflere ulaşabilmek için sürekli projeler üreten bir kişi...

Sabri Bey'in bütün bu özelliklerini sıralarken, bir konuya dikkat etmek gerekir: Sabri Bey hızlı düşünmesine rağmen, teenniyle hareket eden bir kişi. Karar aşamasında aceleci değil, müdebbir [tedbirli]...

Sabri Bey, çalışkan ama çalışırken de yüzü gülen ve haz duyan bir insan. Bu pozitif enerjiyi, etrafındaki kişilere yayıyor...

Burada bir tespitimi daha anlatmak istiyorum. Sabah 9'dan akşam 7'ye kadar yoğun bir çalışmadan çıkarken, test yaptığım kaç kişiyi gördüğümü bilmiyordum. Çok yorgundum. Ama Sabri Bey'i gördüğüm zaman, derhal aküm doluyordu. Bu, çok önemli, pozitif enerji...

Sabri Bey, rahat çalışılabilecek bir ortamı oluşturur, doğal olarak sağlıklı üretim beklerdi. Sabri Bey'in motivasyonu ve gözlerindeki o pırıltı yetiyordu. "Aferin Hocam, çok iyi iş yaptık" dememiştir, ama beden dili devreye girmiş, bu arada size verdiği bazı sosyal ödüller, çok daha anlamlı olmuştur.

Sabri Bey'in insani değerleri olağanüstü idi, ama bunu hiçbir zaman belli etmezdi.

"Grev sırasında, cephede nöbet tutmuş"

Sabri Bey'in vasıfları anlatmakla bitmez. Aslında, çok cesur bir insan. Kurşungeçirmez arabası var, her türlü tedbirini almış, tehlikeli bir dönemde işçi hareketlerini yaşıyor...

Sabri Bey'in yeğenleri, bu olaylar sırasında soyadlarını değiştirerek, eski soyadlarına dönüyorlar. Ama Sabri Bey değiştirmiyor. "Bu kurumu temsilen ben varım" diyor. Yeğenlerine şu mesajı vermek istiyor:

"Fabrikamızdaki işçi olayları nedeniyle sadece muhatap [konuşulacak kişi] benim. Siz, hiçbir şekilde üzerinize şimşekleri çekmeyin."

Bütün bunları "koruma" adına yapıyor. Yani Sabri Bey, "Ben cephedeyim" mesajı veriyor.

İşçi olaylarının devam ettiği sırada, Murat Bey henüz öğrenciydi. Çalışmalarımı fabrika tesislerinde sürdürüyordum. Ülker Ailesi ile tanışmamı sağlayan arkadaşım Aydın Ülkücü dahi beni ziyarete gelirken korkuyordu.

Aslına bakarsanız, Sabri Bey'in düşmanı yok; işçi temsilcileri dahil, hiç düşmanı yok. Çünkü Sabri Bey, hem her türlü fikre, hem de konuşmaya ve tartışmaya açık... Muhatapları, gerekçeleriyle ya Sabri Bey'i ikna ediyorlar ya da Sabri Bey karşısındakileri ikna ediyor. Sonuçta, orta bir noktada buluşuyorlar. Bunu, Sabri Bey'in zeki olmasına ve ileri görüşlü olmasına bağlıyorum. Sabri Bey'in bu tavrı "Lider, doğru işi yapar" tanımına çok uygun.

"Grevden yılmadı ve yeniden doğdu"

Tekrar, Sabri Bey'in grev karşısındaki tavrını değerlendirmek istiyorum.

Burada, Sabri Bey'in bireysel özelliklerini, özgüvenli, cesaretli, girişimci bir birey olmasının artılarını görüyoruz. Bir başka işveren olsaydı, o grevi söndürebilirdi, lokavtı ilan etmeden, sadece günlük pansuman tedavisiyle işi sürdürmeye çalışırdı. O operasyon olmadığı için de yeniden yapılanma oluşmazdı. Bu gibi hallerde, bırakıp gidenler var. Okulu kapatan, dergi çıkaranlar var. Bunun için, "Sabri Ülker, yeniden doğdu" diyorum. Ne ile doğdu? Özgüven ve cesaretle... Tabii burada Sabri Bey'in bir diğer özelliği de kendi iç dinamiklerinde başarılı olması.

Sabri Bey'in tek başına olmadığını bilmenizi istiyorum. Ağabeyi Asım Ülker'le ve yeğenleriyle birlikte bir gruptu. Kendi iç dinamiklerinde de hak yemeden, çok sistemli bir biçimde, çok



Sabri Ülker, 1994 yılında 74 yaşında dahi tam gün çalışıyordu.

akılcı bir biçimde, herkesin özelliğine uygun bir görev bölümü, işbölümü yaparak, içeride ve dışarıda bu liderlik özelliğini gösterdi. Tabii, önde gelen sözcük, "cesaret"...

Cesaret, herkesin başarabileceği bir iş değil. Fiziki manada da çok sinir harbi yaşandı o dönemde. Yani, fabrika ve çevresinde gerginliğin olduğu bir dönemden bahsediyorum. Biz, biraz şerbetliydik. Çünkü 1968-1980 arasındaki üniversite olayları sebebiyle, o işçi hareketlerini, öğrenci hareketlerini tanıyor, biliyorduk. Ama Sabri Bey, tabii çok yorgun ve gergin günler yaşadı. Bunların üstesinden de tek başına geldi.

"Aleyhinde konuşan personel görmedim, duymadım"

Sabri Bey, işyerinde saygıya dayalı bir otoritenin sahibiydi; bu, "Eyvah, patronum geliyor!" tarzındaki korku değil, saygı... Yani biz buna psikolojide "İçten denetim" diyoruz. Sabri Bey, dış denetimli değil, baskı oluşturan bir kişi değil, fakat öyle bir otonomi oluşturmuş ki, insanlardaki iç denetim mekanizması çok iyi yürüyor.

"Falanca kurumda çalışmak ayrıcalıktır" diyerek, bunu çalışanına empoze eden kurum da tanıdım. Sabri Bey, bunu yapmıyor, sözle değil, "Bu kurumda çalışmak benim için ayrıcalıktır"ı yaşatıyor.

Ülker fabrikasının işletme müdürünü, personel müdürünü, hatta hatta çikolata ve bisküvi müdürlerini düşünüyorum; onlar, işlerini eksiksiz yapıp, Sabri Bey'e mahcup olmamayı hedefliyorlardı. Bunun gerisinde, Sabri Bey'den korkma söz konusu değildi, sadece öğrenmek ve kendilerini geliştirmek vardı. Yani, bu yöneticiler, fabrikanın, bir akademi olduğunun bilincindeydi. Bu bahsettiğim kişiler, şu anda zirvedeler. Dün şef olanlar, bugün yönetim kademesinde, üst yönetim kademesinde; hatta genel müdür...

Sabri Bey, otorite ve disiplini baskıyla yapmaz, dolayısıyla personelini inandırır, ikna eder, sevindirir ve örnek olurdu. Bütün bunların tanığıyım. Bir yönetici, toplantıda müzakere edilen bir konu tartışılırken, Sabri Bey'i dinler, o anda patronunun haklı olmadığını düşünebilir, ama ikinci ve üçüncü oturumda kendi haksızlığını anlar, dolayısıyla ikna olurdu. Biz, bu duruma psikolojide "doğurtma" diyoruz. Sokrates'in doğurtma tekniğinde de bu var.

Samimiyetle ifade etmek istiyorum ki, kurum içinde, Sabri Bey aleyhinde konuşan personel görmedim ve duymadım. Bu, çok önemli bir şey. Bir kişinin maaşı gecikebilir, bunun dedikodusunu yapar, arkadaşından daha az maaşı olduğunu düşünür, dedikodusunu yapar; ama patronunun aleyhinde söz söyleyen, konuşan hiç kimse duymadım. Bilindiği gibi, böyle durumlarda klikleşmeler oluyor, mesele kangren oluyor ve giderek yayılıyor. Bu gibi olayları oluşturanlar, haklılığını kanıtlamak için kendisine yandaş da buluyor. Böylesi durumlar işyerleri için çok ciddi bir tehlike kaynağıdır. Ondan sonra da kurum içinde yaralar oluşur, kanserler oluşur. O, bünyeyi çökertir...

Benim temennim, keşke Sabri Ülker'lerin sayısı çoğalsa da, bu ülke, bugünkünün iki katı bir refah konumuna gelmiş olsa... Tabii, bunlar ısmarlamayla olmuyor. Çok özel bir yetenek, kalıtım mucizesi... Burada, çok farklı özellikler var.

"Ülker'de kararları işveren ve çalışanlar ortaklaşa alır"

Sabri Ülker, çok önemli bir model kişi; yani, rol model. Bilindiği gibi, "rol model" demek, bireyin kişiliğini geliştirirken, kendisine örnek aldığı kişi demektir; yani, "özdeşim modeli"... Erken gelişim yıllarında, çocuk için bu özdeşim modeli örnek kişi, anne ve babadır. Zaman içinde buna öğretmen ve diğer yetişkinler ve hayranlık duyduğu ilgi alanındaki sanatçılar, şair-

ler, yazarlar ve sporcular girer. Böylesine başarılı meslek alanlarında da kahramanlar, aktörler girer. Bu manada, bana çalışma azmini, hırsını, yüksek motivasyonunu aşılayan çok önemli bir isimdir Sabri Ülker.

Sabri Bey, pek çok kişinin rol modeli olduğunun bilincindeydi. Davranışlarına özen gösteren, grup içinde, mesleki ortamda, iş ortamında gerek işçilerine, gerek yöneticilerine; gerek çocuklarına, akrabalarına ve torunlarına olan davranışlarında, örnek birey oluşturduğunun farkında olarak hareket eden bir insandı.

"Evet, ben örneğim. Benim davranışlarım öylesine önemli ki, pozitifse yansıması pozitif olur; negatifse negatif olur"un bilincindeydi...

Sabri Bey, kurum toplantılarında sunumu yapacak personeli kadar, hatta daha fazla bilgiye sahipti. Buna, bizzat tanık oldum. Sabri Bey, toplantılarda herkesi dinler, sonuna kadar dinler; ilgiyle dinler ve burada bir "doğurtma" yaptırırdı. Yukarıdaki satırlarda da ifade ettiğim gibi, "doğurtma tekniği"... Yani, siz söylemiyorsunuz, söyletiyorsunuz... Burada bir diyalektik yöntem var. Dinliyor, konuşuyor, konuşturuyor ve söyletiyor. Kişilerin kararla ilgili yargıya varmasına ortam hazırlıyor ve vesile oluyor. Yani, kararı almıyor, doğurtuyor. Bir başka ifadeyle, "O kararı patronun emri üzerine aldık"tan kurtarıyor.

Bir karar alınırken, buna herkes katkıda bulunuyor ve inanıyor. Bunun aksi durumlarda ideal patron-personel ilişkisi olmuyor. Ancak, Sabri Bey'in yönteminde paylaşım var. Yani, ergen çocuk-ana baba ilişkisinde olduğu gibi. Eğer ergen çocuk, anne ve babasıyla anlaşarak bir filme, suareye giderse, ailede bu paylaşımdan kaynaklanan mutluluk oluşur. Çünkü karar, ortaklaşa verilmiştir. Bu tür kararlar, coşkuyla alınır.

Bir tezgâhtar düşününüz, bir de şef... Satış elemanına, "Sen şunları şuraya koy, vitrini yerleştir" diyen bir şef düşününüz, bir de, "Haydi gel, seninle birlikte vitrini yapalım" diyen bir şefi... Birlikte vitrin yapıldığı zaman, alınan verim çok farklı oluyor. İşte Sabri Bey'de bu paylaşım özelliği var.

Sabri Bey'in başarısında din inancının önemli olduğunu söylemek istiyorum, yani inancının onu motive ettiğini... Sabri Bey asla tutucu ve bağnaz değil. Şovmen de değil. Herkesin dini inançlarına saygı duyan, bu konudaki özgürlüğüne, özerkliğine saygı duyan, ama Allah'a bağlı, yaptığı yardımları oğlu Murat Ülker dahil kimseye duyurmayan, hissettirmeyen bir kişi.

Bir sağlık projesi yapmıştık. "Hocam, lütfen benim yapacağım özel yardımlardan, kimsenin haberi olmasın" demişti.

"28 Şubat'ı, Ana-Baba Okulu Projesi ile aştık"

Ülker'de görev yaptığım dört yıl içinde işi rayına oturttuk ve kurumun çekirdek kadrosunu oluşturduk. Şüphesiz bu durumda bana bir güven geldi. Bu arada Orhan Özokur, bana yeni bir teklif getirdi. Orhan Bey, şunu söylüyordu: 'Haluk Hoca, Ülkerspor'u kurduk. Şimdi, o takımın da psikoloğu olun.'

Bu teklifi aldıktan sonra, kendilerine spor psikolojisinin çok farklı bir uzmanlık alanı olduğunu anlatmaya çalıştım. 'Sen yaparsın' dediler. Bunun üzerine, yaklaşık 20-30 spor psikolojisi kitabı okuyarak, basketbolu öğrenmeye çalıştım. Amacım, sporla psikoloji arasındaki ilişkiyi kurmaktı. Bu dalda da işe başladık. Takımla birlikte karşılaşmalara gidiyorduk. Kısa sürede 'Haluk Ağabey' konumuna geldim. Fabrikada 'Haluk Hoca' idim, Ülkerspor'da 'Haluk Ağabey' oldum.

Bilindiği gibi, psikologla genellikle sorunlu insanlar görüşür. Oyuncular, sorunlu insan imajı oluşmasın diye benimle çekinerek görüşmeye geldiler. Zamanla, oyunculardan bazıları uyku uyuyamadığını, eşiyle ilgisini, çocuğuyla ilgisini, oyuncu arkadaşlarıyla ilgisini bana anlatmaya başladı.



Prof. Dr. Haluk Yavuzer'in İstanbul Üniversitesi'nde başlattığı "Ana-Baba Okulu" projesini daha sonra Ülker Grubu sahiplendi. Söz konusu proje, ülke çapında büyük ilgi gördü.

O dönemde, Ülkerspor basketbol takımı üç şampiyonluğa imzasını attı. Bu arada, Murat Bey yavaş yavaş iş başına gelmek üzereydi. Bir defasında 'Hocam, siz basketbolda yeterince yapacağınızı yaptınız, biraz bizimle çalışın' dedi. Bu dönem, Ülker'in 'yeşil sermaye' diye bir propagandaya maruz kaldığı 28 Şubat dönemiydi. Yine Murat Bey, 'Bu konuda sizin projelerinize ihtiyacım var' dedi.

İstanbul Üniversitesi'nde başlattığım 'Ana-Baba Okulu', epey ilgi çekmişti. Çeşitli kuruluşlar, bu projemi destekliyordu. Projeyi, Ülker sahiplendi. Amacımız, anne ve babaların eğitimiydi. Murat Bey, büyük imkân sağladı. Ana-Baba Okulu Projesi kapsamında, Türkiye'nin dört bir köşesini dolaşmaya başladık. Kitaplar basıldı, anne ve babalara dağıtıldı. Ana-Baba Okulu, Ülker sayesinde 30'a yakın il'e taşındı. Bu arada 30 bine yakın anne ve baba eğitim gördü.

Ana-Baba Okulu Projesi'nin uygulanması sırasında, peşin hükümlü kişilerle ve eğitimcilerle karşılaştım. O kişilerin, bu projeye katılımını sağladım. Yanlış kanaat sahibi olduklarını kısa bir süre sonra itiraf ettiler ve bizi alkışlamaya başladılar. Onunla da kalmadılar, 'Böyle bir etkinliği, bizim okulumuzda da yapar mısınız?' dediler. Ana-Baba Okulu'nu tamamen bilimsel objektiflik içinde yürütüyorduk. Maliyeti yüksek, çok ciddi bir eğitimdi. Bu proje sayesinde, daha önce yanlış algılanmış Ülker imajı düzeltildi. Tabii bunda, Sabri Ülker'in devamı olarak, Murat Ülker'in ileri görüşlülüğü ve vizyonu var.

"Lise müdürü, Ahmet Davutoğlu ile beni okuldan uzaklaştırmak istedi"



Prof. Dr. Haluk Yavuzer'in anlatımıyla, "etrafına daima pozitif enerji yayan" Sabri Ülker'in, acaba oğlu Murat Ülker'le ilişkileri nasıldı? Bu ve benzer soruların cevabını Murat Ülker'den aldık. Oğul Ülker, babasını anlatmaya başlarken, ilk sözü ne oldu biliyor musunuz?

"Babamı üzersem, dünya adeta başıma yıkılırdı."

Sonra, sözlerini şöyle sürdürdü:

- "Babam, hem annemin, hem de bizim üstümüze titrerdi."
- "Her şart ve ortamda nezaketini korurdu."
- "Önemli konularda karar alırken, ailesine danışırdı..."

Murat Ülker'e, çocukluk ve gençlik yıllarından itibaren ailesiyle birlikte yaşadığı günleri sorduk. Anılar dağarcığında bazen gülümseten, bazen düşündüren anekdotlarla karşılaştık.

Lise yıllarında, delikanlılık çağını dolu dolu yaşarken, arkadaşı Ahmet Davutoğlu'yla birlikte okul yönetiminin nasıl hedefi haline geldiğini öğrendik. Çalışma hayatında ise, ilk işinin fotokopicilik olduğu bilgisine ulaştık. Şimdi, buyurunuz söyleşimize:

"Hiç sevmediğim coğrafya dersini, babam sevdirdi"

Hulûsi Turgut – Çocukluk yıllarınızda babanızla güreş tuttuğunuzu, ama her seferinde yenildiğinizi öğrenmiştik. Ayrıca, amcanız Asım Beylerin evindeki avizeyi sallamak için üst kattaki evinizin salonunda zıpladığınızı da işitmiştik. Çocukluk dönemindeki o hareketliliğiniz, daha sonraki yıllarda da sürdü mü?

Murat Ülker – Öğrenciliğimin ilk yıllarını yaşarken, babamın dönemi ile benim dönemim mukayese edilirdi. Yani, hep onları dinleyerek okula gidip gelmeye başladım.

Babam, ortaokul ve liseyi parasız yatılı okumuş. Bütün notları da, "aliyy-ül âlâ..." Yani, adeta yıldızlı pekiyi. Babam, bu öğrencilik döneminde sadece bir defa kırık not almış. Bu notu veren hoca, okula yeni atanmış, babam gibi tüm öğrenciler de kırık not almış. Duruma çok üzülen babam, bu anısını bize her vesileyle sürekli anlatırdı.

Babamın öğrenciliği sırasında hazırladığı haritalarını ve ödev defterlerini gördüm. Her biri adeta matbaa baskısından çıkmış gibiydi. Hiçbir hata yoktu. Silinti, kazıntı, leke asla söz konusu değildi.

Babam ilkokula giderken, malum, harp yılları, yokluk yılları... Bir yıl boyunca notlarını deftere kurşunkalemle yazar, yaz tatilinde o defteri silgiyle temizleyip, ertesi yıl tekrar kullanırlarmış. O yılları anlatırken, "Oğlum, biz, kıtlık ve yokluk içinde okuduk. Bir güvencemiz de yoktu. Çalışmaya, başarmaya mecburduk. Sana tavsiyem, derslerini öğrenmendir. Bu dersler, boşuna değil, ileride lazım olacak" derdi.

Tabii, babamın anlattıklarından ders çıkarmam gerekirdi. Fakat, buna rağmen, "Ben, coğrafyayı sevmiyorum, çalışmayacağım, bu dersten kötü not alacağım" dedim.

Babam, bu ani tavrımı sükûnetle karşıladı. Oturdu, bana coğrafyayı anlattı. Coğrafyaya bir bakış açısı getirdi. Yani, coğrafya dersine nasıl kolay çalışılabilir, nasıl kolay cevap verilebilir, bunların yöntemini öğretti.

Babam, bizi zaman zaman ailece seyahatlere götürürken, çevrenin arazi yapısını, coğrafi şartlarını anlatırdı.

İzmir'e giderken, tarlalardaki ürünleri izah eder, "Ege Bölgesi'nde bunlar yetişiyor" derdi.

Babamın anlatımından sonra, coğrafya dersini çok sevmeye başladım.

"Yabancılarla Kıbrıs'ı tartışırken Almanca öğrendim"

– Babanız, sık sık yurtdışına iş seyahatlerine çıkarmış. Siz de o seyahatlere katıldınız mı?

– Yurtdışına ilk defa 1968'de, henüz ilkokul öğrencisiyken ailemle birlikte çıktım. Bu, büyük bir Avrupa turuydu. Mayıs ayının sonunda başlayan bu seyahatimiz sırasında, okullar henüz tatile girmemişti. Onun için okul idaresinden bir hafta, on günlük bir izin aldık. Hatırladığım kadarıyla dördüncü sınıftaydım. Hocam, bir şartla izin vermişti: "Gördüklerini her gün bir deftere yazacaksın. Önümüzdeki yıl getirip, arkadaşlarına okuyacaksın."

O yıllarda dünyanın en büyük havayolu şirketlerinden biri Pan-American'dı. Seyahate, bu şirketin uçağıyla başladık. Uçağa, Beyti'den şiş kebap geldi, onu yedik. Pek çok Avrupa şehrini gezdik. İsviçre, İtalya ve İngiltere'ye gittik. Roma'da, Opera Oteli'nde kaldık. O yıl, tüm Avrupa'da işçi ve öğrenci olayları çok yaygındı. Otelin penceresinden, Roma'daki olayları canlı olarak seyrettik.

Ailemle gittiğim bu yurtdışı seyahatinden sonra bir defa da İsviçre'deki yaz okuluna gönderdiler. Henüz 14 yaşındaydım. Kırım'daki bir komşularının oğlu veya torunu olan Gürol Büyük'ü bulduk. Kendisi, İsviçre'de doktor olmuş. Beni, Dr. Gürol Bey'e emanet ettiler. Gürol Bey de Davos'taki yaz okuluna gönderdi.

İlk defa tek başına evimizden başka bir diyara gidiyordum. Bu, aynı zamanda bir yurtdışıydı. Sanki askerlik yapıyordum.

Orada, Ermeni ve Rum öğrenciler vardı. Onlarla, Kıbrıs davasını konuşur ve tartışırdık. Tartışmalarımız yarım gün sürerdi. Bir ay kaldım. Bu süre içinde herkesle rahat bir şekilde Almanca konuşmaya başladım. Türkçe konuşmayı adeta unuttum.

Yaz okulundaki hocalar da "Bunların, derse ihtiyacı yok. Zaten öğrenmeye geldikleri dili çok iyi konuşuyorlar" derdi. Kısacası, Kıbrıs meselesi, bana ikinci bir yabancı dil kazandırdı.

"Camlı kapıyı yumruklayınca elim kesildi"

– Henüz 14 yaşındayken tek başınıza Avrupa'ya gitmekten korkmadınız mı? Ne dersiniz, bunun bir macera olabileceğini de düşündünüz mü?

– Babamın beni İsviçre'ye yalnız başıma göndermesi, büyük bir cesaret işiydi. Çünkü benim ve ablamın üstüne titriyordu.

Anlıyorum ki, bizi hayata alıştırmak istemiş. Toplum içine çık-

madan önce, birisi bana yan baksa veya bir şey söylese, hani "muhallebi çocuğu" derler ya, öyle küsen, kırılan bir çocuktum. İsviçre'deki yaz okulundan sonra, o tabiatımdan hiç eser kalmadı.

Davos'a gittiğim yıl, ablam Orhan Bey'le (Özokur) evlenmişti. Onlar da balayına Davos'a gittiler. Herhalde hem benim okulum, hem de ablamların balayı, bir plan dahilinde programlanmıştı.

Ben Davos'a gitmeden önce, onlar gidip döndüler. Seyahat dönüşü, gideceğim yaz okulu için gerekli olan kıyafetlerin listesini getirmişlerdi. Ayrıca, hediye olarak bir de İsviçre dağcı ayakkabısı...

* * *

Yine o yeniyetme dönemimde bir pazar günü Göztepe'deki evimizin bahçesinde oturuyorduk. Yağmur yağmaya başladı. Babam bana, "Şapka al" dedi. Eve gittim, şapkayı alacağım. Delikanlılık psikolojisi içinde evin kapısına bir yumruk attım; yumruğum, kapının camından içeri girdi. Elim kesildi, her taraf kan revan oldu. Beni, hemen arabayla önce yakınımızdaki nöbetçi bir eczaneye, oradan da hastaneye götürdüler. Hastanede, yarama dikiş attılar. Her nedense, bu operasyon sırasında uyuşturucu bir ilaç kullanmadılar. Yani bağırta bağırta yaramı diktiler. Babam buna, kendisi sebep olmuş gibi çok üzüldü. Oysa, müsebbibi [sebep olan] bendim.

"Babamın teşvikiyle 'Tarzanca konuşmaya' başladım"

– Küçük yaşta, tek başınıza yurtdışına çıkınca, dil sorunu yaşamadınız mı?

Yurtdışına dil bakımından çekinmeden gittim. Çünkü babam, bana ilk yurtdışı seyahatinde, "Oğlum, çekinme konuş" demişti. Babamın bu uyarısı karşısında, "Baba, yanlış bir tavsiyede bulunuyorsun, yabancı kelimeleri yerli yerinde konuşmazsam, ayıp olmaz mı?" deyince, "Bu adamlara bir daha nerede rastlayacaksın? Sen konuş, dilin çözülsün" tavsiyesinde bulunmuştu. Ben de ondan cesaret aldım. "Tarzanca" konuşmaya başladım. Nereden nereye, Tarzanca konuştuğum o yabancılarla daha sonra iş yapmaya başlayacaktık. İleriki yıllarda babam seyahatlere giderken, beni de yanına aldı. Bu sırada görevim, tercümanlıktı.

* * *

Bir başka çocukluk anımı daha anlatmak istiyorum. Babam, iş için gittiği Ankara seyahatlerinden dönerken, beraberinde sü-

rekli antepfıstığı getirirdi. O yıllarda antepfıstığının halk arasında adı "şamfıstığı" idi.

Okullar bitti, iş hayatına atıldık. Ankara'ya gidip gelmeye başladık. O zaman baktım, Ankara'nın şamfıstığıyla bir ortak yanı yok. Babama, "Niçin Ankara'dan her seferinde şamfıstığı getirirdiniz?" diye sormuştum. Babam da bana şu cevabı vermişti: "Oğlum, havaalanında bunu satıyorlardı. Ben de elim boş gelmeyeyim diye size şamfıstığı getirirdim."

* * *

Öğrencilik yıllarımda resim yapma becerim de yoktu. "Bana resim lazım değil" derdim. Bunun üzerine babam, Yüksel Bey adında bir resim hocası tuttu. Hoca, işyerinde, babamın toplantı odasına haftada birkaç defa gelip gitmeye başladı. Resim hocamız, aynı zamanda Ülker'in grafiklerini de yapıyordu. Aldığım bu ders sayesinde, cisimlerin resimlerini başarıyla yapmaya başladım.

Şimdi hatırlıyorum; hoca, kapalı bir kapının arkasına gelişigüzel ceket asmıştı, o ceketin resmini bütün kıvrımlarıyla yaptım. Sonuçta, ortaya çıkan çalışmaya, kendim de şaştım.

Ressam Yüksel Bey sayesinde, mühendis olmadığım halde, makine parçası çizme becerisi de kazandım. İşte o gün bugün, kalemi elime almaktan hiç çekinmem.

"Babam, sosyalleşmem için beni tiyatroya gönderirdi"

– Öğrencilik yıllarınızda, sinema veya tiyatro merakınız yok muydu?

– Babam, sosyalleşmem için her şeyi düşünür ve planlardı. Bu sosyalleşme kapsamında tiyatroya gitmemi de gerekli gören babam, Hüdai Yaramanoğlu isimli bir sınıf arkadaşından yardım istemişti. Hüdai Bey, Ülker Grubu'nun satıcılarındandı. Astım hastasıydı. Bir zamanlar tiyatro senaryoları da yazmış olan Hüdai Yaramanoğlu, sahnelerde de rol almış.

Babam, tiyatroya gitmem konusunda Hüdai Bey'den yardım istedi. Olumlu cevap alınca, beni bu arkadaşının refakatinde tiyatroya göndermeye başladı. Hüdai Bey'le tiyatroya gittiğim zaman kendisiyle kulislere de girme fırsatı bulur, bu sayede sahne sanatçılarını yakinen görebilirdim.

Bilindiği gibi, tiyatro sanatçıları, oyunlar sırasında zaman zaman doğaçlama roller de sergilerler. İşte böyle bir sahneyi, Gazanfer Özcan-Gönül Ülkü Tiyatrosu'nda yaşadım. Bu çift, sahne-

de oyunlarını sergilerken, bir anda Gazanfer Özcan, senaryo dışına çıkarak, şunları söylemişti:

"Hanım, akşam Hüdai'ler yemeğe geleceklermiş."

Gönül Ülkü, eşinin vermiş olduğu bu mesajı hemen alıp, salondaki izleyicilere bakmaya başladı. İşte tam o anda Hüdai Bey'i görür görmez ona selam verdi.

"Dış seyahatlerde yiyeceklerimizi de yanımıza alırdık"

– Yabancı dil öğrendikten sonra, babanızın dış seyahatlerine zaman zaman tercüman olarak katıldığınızı söylediniz. Bu seyahatlerinizin ilginç yönleri nelerdi? Ülkemizde döviz darboğazının yaşandığı bir dönemde gerçekleşen bu seyahatlerde gönlünüzce alışveriş yapabilir miydiniz?

– Hayır, yapamazdık. Hatta yiyecek erzakımızı dahi beraberimizde götürürdük. Bildiğiniz gibi, o yıllarda döviz darboğazı olduğundan her yolcu yurtdışına çıkarken, beraberinde sınırlı bir miktarda döviz götürebiliyordu. Dolayısıyla, yurtdışına çıkan her Türk vatandaşı dövizini ölçülü harcamak mecburiyetindeydi.

Bu arada, beraberinde yasadışı şekilde fazladan döviz götüren de yok değildi. Ayrıca, bazı insanlar yurtdışındaki dostlarından borç döviz alır, karşılığını Türkiye'de belirli bir adrese Türk Lirası olarak öderdi. Ama babam, bu gibi yollara hiç başvurmazdı.

Babamla birlikte sınırlı dövizle yola çıkarken, rahmetli halam Sıdıka Hanım, bize kavurmadan böreğe kadar çeşit çeşit yemek hazırlardı.

Bu yemekleri, Alman gümrükçüler elimizden almasın diye özel şekilde ambalajlar, hediye paketi süsü verir, üzerine de hayali isimler yazardık. İşte bu paketlerin içinde kavurma ve böreğin yanı sıra, sucuk ve konserve kutuları da olurdu.

Yurtdışı seyahatlerimiz sırasında dövizimizi tasarruflu bir şekilde harcama kapsamında titiz davranır, şehir içi ulaşımları sırasında taksi yerine, otobüs ve tramvayları tercih ederdik.

Avrupa'da bir şehre gidince ilk işimiz tramvay tarifesini öğrenmek olurdu. Velhasıl, Avrupa'da toplu taşıma araçlarının kullanılışı ve hatlarını bilirim. Ama Türkiye'deki tramvay ve otobüs hatlarını doğrusu bilmem.

Akşam olunca, babam ve Selçuk Ağabeyim'le birlikte yiyecek paketlerini açar, karnımızı doyururduk. Yemek biter, sıra bulaşık yıkamaya gelirdi. Ancak, yaşım küçük olduğu için o işten hiç an-

lamazdım. Sonra "Bulaşığı kim yıkayacak?" muhabbeti, çöp çekmeyle sonuçlanır, Selçuk Ağabey, hep yanlış çöp çekerdi. Çöp, doğru da, yanlış da çekilse, Selçuk Ağabey, babamın bulaşık yıkamasına meydan vermezdi.

"Babam, arabalı seyahatlerde çok güzel şarkı söylerdi"

– Anlaşılan, yurtdışı seyahatlerinde epey sıkıntı çekmişsiniz. Herhalde bunun acısını, yine babanızla yaptığınız yurtiçi seyahatlerinde çıkarmışsınızdır. Babanızın arabalı seyahatlerde söylediği güzel şarkıları da anlatır mısınız?

– Evet, yurtdışı seyahatlerimizde, sınırlı paralarla kısıtlı hareket ederdik. Ancak, ülkemizdeki bolluk ve rahatlık sayesinde, seyahatler daha bir güzel geçerdi.

Babamın yurtiçi seyahatlerinden bir örnek vermek istiyorum. İzmir'in havası mutedil olduğu için, babam bu güzel kentimize her gidişinde huzur duyar, Ege seyahatleri sırasında çoğu zaman beni de yanına alırdı.

Yaz aylarında ailece tatile giderken, babam arabayı 140 kilometre hızla kullanırdı. İfade ettiğiniz gibi, sesi de çok güzeldi; yolda giderken güzel şarkılar, türküler söylerdi. Biz de dinlerdik.

Bu gibi seyahatlerde yalnız kalmamam için kimi zaman akrabalarımızdan bir erkek çocuğunu da beraberimizde götürürdük. Seyahatler, adeta bir kültür gezisi gibiydi. Babam, hem çevreyi hem gittiğimiz memleketleri anlatır, konuşmalarını çok güzel hikâyelerle süslerdi.

– Babanızla yurtiçi ve yurtdışı seyahatlerinin dışında, müştereken neler yapardınız? Baba-oğul, İstanbul'da nerelere giderdiniz? Mesela, terzisi veya berberine sizi de müşteri yaptı mı?

– Babam, giyimi, kuşamı ve tıraşı ile çok bakımlıydı. Belli bir yaşa geldikten sonra, berberine beni de götürmeye başladı. Genelde tarifesi ucuz, ama usta berberleri vardı. Dedikodu yapmayan, fazla konuşmayan berberleri tercih ederdi. Çünkü bazı berberlerden, "Çok konuşuyorlar" diye şikâyetçi olurdu. Bunun yanı sıra, berberler için şu tespitleri de vardı:

"Berberlerin işi çok zor. Elleriyle çalışıyorlar. Bunların bir güvencesi de yok. Adam hasta oluverse, ne olacak?"

Babam, zengin ve güzel giyinirdi. Yani zenginlikten kastım,

elbisesi üzerine yapışmaz, rahat, dökümlü dururdu. Kravat ve gömlek seçiminde de çok titizdi. Saçları kıvırcık olduğu için, onları sabah erkenden ıslatıp tarar, yatışsın diye evden çıkmadan bir de takke giyerdi. Ben çocukluğumda ve ilkgençlik çağımda saçımı taramazdım. Babam, o konuda da dikkatimi çekerdi.

"Babamı üzünce, dünya adeta başıma yıkılırdı"

– Erkek evlatlar, yetişme çağında zaman zaman babalarıyla çatışırlar. Siz, böyle bir dönem yaşadınız mı?

– Öncelikle şunu belirtmek istiyorum; babam çok nazikti. Bana bir defa olsun kızdığını hatırlamıyorum.

Delikanlılık dönemimin başlarında, astığım astık, kestiğim kestik havası içindeydim biraz. Annem, bu durumum karşısında bana, "Oğlum, söz dinle, şöyle yap, böyle yapma!" şeklinde nasihatte bulunurdu. Taleplerim karşısında da, "Akşam babana söylersin" derdi. Benim, anneme cevabım ise, "Hayır, bunu babama söylemem" şeklinde olurdu. Çünkü babamın, beni ikna edeceğini bilirdim.

Bu halimin, bir başka ifadeyle "asi tavrımın" iki gün sürmesini isterdim. Hal böyleyken, babamın kaşı kalksa veya annem, "Baban, bu tavrına üzüldü" dese, işte o zaman dünya adeta başıma yıkılırdı.

Rahmetli dedem de, "Çocuk, çocukluğunu yapacak, ama dur deyince duracak" dermiş. Biz, işte öyle yetiştik. "Dur" denilince, dururduk.

Babamın fevkalade bir ikna kabiliyeti vardı. Bunu, çok nazik bir şekilde yapardı.

"Bana öyle yüksek notlar getirmene gerek yok. Senin bunları öğrenmen yeterli, ama öğrenince zaten iyi not alırsın" derdi.

"Öğrenmeyeceğim" dediğimde de, niçin yüksek notlar getirmem gerektiğini izah ederdi.

Ortaokul ve lise yıllarım çok hareketli geçti. İstanbul Erkek Lisesi'nde ortaöğretimimi sürdürdüm. Babamın Bilecik Ortaokulu'ndaki müdürü Halit Gürel benim velimdi.

Babam, ortaokul ve liseyi parasız yatılı olarak okumuş. Halit Bey de, babamın öğrenim gördüğü 1934-1938 yılları arasında Bilecik Ortaokulu'nun müdürüymüş.

Gel zaman git zaman, Halit Bey emekli olmuş ve İstanbul'a yerleşmiş. Babamın, eski müdürü ile münasebetleri ise hiç ke-

silmemiş. Ortaokula giderken, babam Halit Bey'den benim velim olmasını rica etmiş. O da seve seve kabul etmiş.

Halit Bey, zaman zaman okula gelir, benimle ilgilenirdi. Öyle zannediyorum ki, okul idaresinden de benim durumumu izlerdi...

"Ahmet Bey'le beni, okuldan uzaklaştırmak istediler"

– Doğrusu, şimdi ortaokul yıllarınızı merak etmeye başladım. Sayın Ahmet Davutoğlu ile çocukluk ve gençlik arkadaşı olduğunuzu da biliyorum. Kendisi ile aynı sınıfta mı okudunuz?

– Evet, Ahmet Bey'le aynı sınıftaydık. Okulumuzda, zaman zaman olaylar çıkıyordu. Olayları çıkaranlar da iki ayrı grup oluşturmuştu. Ahmet Bey'le biz, aynı grupta yer alırdık. Boykota benzer olaylar olurdu. Okul idaresi bu durumdan çok tedirgindi.

Öğrenciler arasındaki bu gruplaşma, okul yönetiminde tedirginlik yarattı. Yöneticilerimiz, öğrenciler arasındaki olayları önlemek için çareler aramış, daha sonra "Gruplardan birini bertaraf edelim" kararı alınmış. İşte bu nedenle, velim olan Halit Hoca'yı da okula çağırıp, beni şikâyet etmişler.

Okul yönetimi, olayların elebaşı olarak Ahmet Bey ile beni görmüş. Hatta o kadar ki, "Bu iki öğrenciyi okuldan atarsak, olaylar yatışır" demişler. Bu anlattığım olaylar, İstanbul Erkek Lisesi'nin son sınıfında meydana geliyordu.

Velim Halit Hoca, aynı zamanda İstanbul Erkek Lisesi Okul Aile Birliği yönetiminde de görev almıştı. Okul idaresinin bizi suçlaması üzerine, deneyimli eğitimci Halit Hoca, "Peki, bu öğrencilerin ders durumuna ve notlarına bir bakalım" demiş. Öyle ya, olay çıkaran, derse devam etmez, dolayısıyla notları da kötüdür.

Halit Hoca'nın bu teklifi üzerine, okul idaresi notlarımıza bakmış, Ahmet Bey'in her dönemde "takdir"i, benim de bazen "takdir"im, ama sürekli "teşekkür"üm var. Tabii bu manzara karşısında iş değişmiş. Bizleri, okuldan uzaklaştıracak halleri de yok. Ne yapalım, ne edelim demişler, Ahmet Bey'in babası ile babamı okula çağırmaya karar vermişler.

Babam ile Ahmet Davutoğlu'nun babası da okula gelmiş. Lise müdürü, kendilerine aynen şunları söylemiş:

"Biz, çocuklarınızı bu okuldan mezun edeceğiz. Diplomalarını vereceğiz. Derslerinde çok başarılılar. Onların mutlaka iyi bir

üniversiteye girmeleri lazım. Ama lütfen, çocuklarınızı okuldan alın, evde oturup, çalışsınlar, kursa gitsinler, üniversiteye hazırlansınlar. Ben, bu çocukları her şart altında mezun edeceğim."

– Demek ki, lise müdürü size zorunlu izin veriyor. "Okula gelmesinler, buralarda görünmesinler, zaten ben kendilerini mezun edeceğim" diyor. Okula devam mecburiyetiniz kalmadığına göre, siz, bu karara sevindiniz mi?

– Hayır, sevinmedik. Okul müdürünün, babalarımıza yapmış olduğu bu teklife rağmen, Ahmet Bey de, ben de okula devam etme konusunda ısrarlı olduk. Her gün muntazaman okula gittik. Bu arada, babalarımız da, "Nasıl bilirseniz, öyle yapın" dediler. Bir bakıma, bize destek oldular. Biz, haksız durumda değildik. Çünkü olayları çıkaran bazı gruplara karşı tavır alıyorduk.

O dönem, öğrenciler arasında hem "Kürtçülük" hem de "solculuk" cereyanları vardı. Bu cereyanların içinde olan çocuklarla çatışıyorduk, ama hepsi bizim arkadaşımızdı. O grupların içinde bugün hâlâ görüştüğümüz kişiler var. Bunlardan biri, Peyami'dir. Aradan yıllar geçtikten sonra, Peyami bana, "O gün seni görseydim, vuracaktım" demişti. Çünkü o günün atmosferi öyleydi. Bu olaylar sırasında, bir arkadaşımızı da maalesef kaybettik.

Karşıt grup, sürekli dersleri boykot eder, forum düzenlerdi. Onların yapmış olduğu forum, bakınız nasıl bir şeydi?

Karşıt gruptakiler, "Biz konuşalım, herkes bizi dinlesin" derlerdi. Anlattıkları bir şey de yoktu. Yanlışlarını görür, "Yapmayın" derdik, onun üzerine patırtı çıkardı. Aslında kimse kimseyi dövmezdi, ama dersler de kaynardı. Tabii bu olaylar karşısında, okul müdürünün başı ağrıyordu. Müdür bey, ısrarla bizim okuldan uzaklaşmamızı istiyor, "Onlar giderse, ben forum düzenleyenleri idare ederim" diyordu.

"Okuldan kaçıp, bilardo salonuna gidince ceza aldık"

– Öyle anlaşılıyor ki, okulda sürekli ders çalışıp, bir de ideolojik kutuplaşmanın içine girmişsiniz. Hiç okuldan kaçtığınız olmadı mı?

– Olmaz mı... Lisedeki olaylar anlatmakla bitmez. Bir gün, birbirimize uyduk, okulu terk ettik. Hocalardan birinin derse gelmeyeceği şayiası üzerine arka duvardan atlayarak kaçtık. Hoca gelmiş, sınıfta hiç kimseyi bulamamış. Biz, doğruca Beyazıt Be-

yaz Saray'daki bilardo salonuna gittik. Okul idaresi, dersten firar eden öğrencilere ceza vermeye kalktı, fakat bütün öğrenciler firardaydı. Sonra hepimize, "dikkat çekme" cezası verdiler. O, ne demek bilmiyoruz.

Birkaç gün sonra okuldan eve bir kâğıt geldi, babam "Oğlum, bu nedir?" diye sordu. Baktım, "Baba, herhalde dikkatimi çekiyorlar. Kötü bir şey olsa, ceza verirlerdi" dedim. Babam da işin üstüne gitmedi, öyle geçiştirdik.

Dedim ya, öğrencilik yıllarımda olaylar bitmiyor. Bir gün gençlik hevesiyle sigara içtim, sonra eve geldim. Annem, "Oğlum, arkadaşların galiba çok sigara içiyor" dedi. Ben de bunun üzerine, "Anne, ben de bir tane içtim" diyecek oldum, o sırada içerden babamın sesi geldi. "Hanım, hanım, benim oğlum salak mı ki sigara içsin?" dedi. Babamın sesini işitince şaşırdım, çünkü fabrikadan gelinecek saat değildi. Ne vesileyle bilmiyorum, eve erken gelmişti.

Okulumuzda, Muazzez Hanım isminde bir de müdür yardımcısı vardı. Kendisi, hatırladığım kadarıyla tarih öğretmeniydi. İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun olurken, Muazzez Hanım benden yeni çekilmiş vesikalık bir fotoğraf istedi. Çünkü dosyamda, yıllar önce okula kaydolurken çekilmiş fotoğrafım varmış. "Bu fotoğrafla, diploma tanzim edemem" dedi. Ben ise fotoğraf çektirmekten hoşlanmıyordum.

Muazzez Hanım'ın ikinci isteği ise, babamın okula gelip, kendileriyle görüşmesiydi. Daha önce de ifade ettiğim gibi, Halit Bey velim olduğu için, babam okula gelmiyordu.

Yeni fotoğrafı çektirip verdim, ama doğrusu Muazzez Hanım'ın isteği üzerine babamın okula gelip gelmediğini hatırlamıyorum.

"Babam bana, uygulamalı hayat dersi vermiş"

– Öğrencilik yıllarınızda babanızdan hiç hayat dersi almadınız mı? Seyahatler sırasında sadece gezdiğiniz yörelerle ilgili coğrafi bilgilerle mi yetindiniz?

– Babamın bana hiç hayat dersi vermediğini sanıyordum. Yaşadıkça gördüm ki, anlattığı şeylerin her biri hayat dersiymiş. Bir başka ifadeyle, uygulamalı ders almışım.

Gençlik yıllarımda babam, ufaktan ufaktan beni bazı işlere yönlendirmişti. Hiç unutmuyorum, bazen "Şu özellikleri olan bir

ev veya arsa bak, alalım" derdi. Ben de o işler üzerinde yoğunlaşırdım. Bir gün, "Bana, bir araba al" dedi. Bunu söylediği sırada, kullanmakta olduğu Mercedes bir arabası vardı. Aslında onu da benim vasıtamla almıştı.

O yıllarda Mercedes arabalar, 3-3,5 milyon TL civarındaydı. Ama kullanmakta olduğu arabayı 2 küsur milyona almıştı. Bu arabayı Sabri Bey'e danışmadan, kendisinin bir tanıdığına sattım. Arabayı alan kişi, fabrikaya geldi, direksiyona geçti ve yol almaya başladı. O sırada, babam da başka bir yerden fabrikaya gelmiş. Bu durumu gördü, "Benim arabam nereye gidiyor?" dedi. "Çok iyi bir fiyata sattım" dedim. Tavır koydu, "Olur mu böyle şey? Çabuk al gel arabamı" dedi. Hemen arabanın peşinden gittim, alıcıya durumu izah ettim; anlayışla karşıladı ve arabayı geri aldık.

İşte bu da, benim için uygulamalı bir ders oldu.

Şunu ifade etmek istiyorum; babamın bu arabasını niçin sattım? Çünkü çok eskimişti. Yenisini alabilmem için, eskisini elden çıkarmam gerekiyordu.

"Babam, önce doktorluk, sonra mühendislik önerdi"

– Öğrencilik yıllarınızda geleceğe yönelik ne gibi hayalleriniz vardı? Bir dönem doktorluk ve mühendislik çok revaçtaydı. Çocuklar gelecek hayali kurarken, bu mesleklerden birini seçerlerdi. Belki de babanızın işine heves etmişsinizdir.

– Babama çocukken, "Neden bisküvici oldun?" diye sormuştum. "Perşembe Pazarı'nda hırdavatçı olacak paramız yoktu da ondan" cevabını vermişti. Tabii, babamların işe başladığı dönemlerde Karaköy, Perşembe Pazarı'nda dükkân sahibi olmak, bir ayrıcalıkmış. Yani fabrika sahibi olmaktan iyiymiş.

Annemin babası, yani dedem Muharrem Efendi ise, Tahtakale'de hırdavatçıydı. Orayı hatırlıyorum. Dedemin dükkânına gittim, gördüm. Kısa bir süre Tahtakaleliliğim de oldu. Babam, "Git, gör" demişti. Aslında babam, bana hiç doğrudan doğruya "İşe gel, çalış" demedi. Kendim gittim.

Merak ettiğim her konuyla öğrencilik yıllarımda da ilgilenmiştim. Mesela, ortaöğretimde iken laboratuvara girer, kimya deneyleri yapardım. Aynı şekilde, fizik alanında manyetik deneylere de kafa yordum. Con Ahmet makinesini ben de icat etmiştim.

Yaz tatillerinde fabrikaya gider, bütün şirketlerin muhasebe

analizlerini yapardım. Bunlar, finansal analizlerdi. İlerleyen yıllarda bilgisayarla uğraşmaya başladım. RPG ve Fortran kurslarına gittim. "IBM Programcısı" unvanı aldım, program yazdım, şirkette uyguladım. Bütün bu anlattıklarımı hobi olarak yaptım. Sabri Bey, hiçbirisine "Git, yap" demedi. "İlla gel fabrikaya..." şeklinde ısrarı da olmadı.

* * *

Meslek seçimi konusuna gelince... Babam bana devamlı doktor olmamı söylerdi. "Oğlum, doktor ol. Görüyorsun, memleketin ne olacağı belli değil. Dünyanın bin türlü hali var. Mal-mülkle uğraşmak, bu kadar insanı çalıştırmak, fevkalade zor bir iş. Bu gibi işlerle uğraşıp kendini heba edeceğine, doktor olursan, altın bilezik gibi mesleğin de olur. Nereye gitsen, dünyanın neresinde olsan, doktorluk mesleği geçerlidir" tavsiyesinde bulunurdu.

Babamın bu önerisi üzerine epeyce düşünüp taşındım. Kendime göre incelemeler de yaptım. Ama sonra kararımı verdim:

"Ben, doktor olmayacağım."

Doktor olmama nedenini de kafamda şöyle çözdüm: "Ben, babamın işyerinde çalışırken, ürettiğimiz bisküvi ıskartaya da çıkabiliyor. Bu ıskarta bisküvileri, ya yeniden kullanıyorsun, ya satıyorsun, ya da hayvan yemi olarak veriyorsun. Ben doktor olsam, tedavi ettiğim bir hastam hayatını kaybetse, ömür boyu bunun manevi ıstırabını çekerim. Ben, bu mesuliyeti alamam."

Doktor olmak istemediğime dair gerekçelerimi babamla da paylaşmıştım. Her şeyi anlayışla karşıladığı için, "Sen bilirsin. O zaman mühendis ol" dedi. Ben de, "İşletme olmaz mı?" deyince, "Mühendis ol, işletme master'ı yap" önerisinde bulundu.

Üniversite tercihi yaparken, babamla karşı karşıya oturduk, tercih sıralamasında 1,3,5,... gibi tekli sayıların karşılarına Sabri Bey'in istediği mühendislik okullarını; 2,4,6,... gibi çiftli sayıların karşılarına da benim istediğim işletme fakültelerini yazdık.

Bu arada, üniversite arayışı sırasında hem Almanya'ya hem de İsviçre'ye gittim. Oralardan "kabul"lerim, yani aplikasyonlarım (*application*) geldi. Gönderdikleri evrakları imzalayıp, iade etmem gerekiyordu. Ama bir türlü elim varmadı.

Bir süre sonra "ÖSS" diye tanımlanan üniversite sınav sonuçları açıklandı. Boğaziçi mühendisliği üç puanla kaybetmişim, ama aynı üniversitenin İşletme Fakültesi'ni kazanmışım. Elde ettiğim sonuç, beni çok sevindirdi, ama bunu Sabri Bey'le paylaş-

madım. Yani, mühendislik okumadığıma çok sevindim. Çünkü bana zor geliyordu.

"Boğaziçi Üniversitesi'nde ilk yıllar dersleri sermiştim"

– İstanbul Erkek Lisesi'ndeki kavgalı gürültülü öğrenim hayatınızdan sonra, Boğaziçi Üniversitesi'nde, boğaza nazır herhalde rahat bir öğrencilik yapmışsınızdır?

– Öğrencilik anıları bitmez, tükenmez... Boğaziçi Üniversitesi'ni kazanmış, rahatlamıştım. Ama her nedense, derslerle pek ilgilenmiyordum. Notlarım, 1,82 idi. Bunun ne anlama geldiğini bilmiyordum. Meğerse 1,82, geçmek için yeterli notmuş, ancak bu not diploma verdirmiyormuş. Boğaziçi Üniversitesi'nde böyle bir sistem varmış.

İstanbul Erkek Lisesi'nde velim olan Halit (Gürel) Hoca, Boğaziçi'nde de velimdi. Üniversite idaresi, Halit Hoca'yı bulup davet etmiş, "Velisi olduğunuz öğrencinin durumuna dikkat edin" demiş. Halit Hoca da, bizim İşletme Fakültesi idaresine "O, koskoca adam, ben ne söyleyeyim. Kendiniz söyleyin" cevabını vermiş.

Halit Hoca'dan sonra beni çağırdılar. Aynen şunu söylediler: "Murat Ülker, bu üniversite, aşk yeri değildir. İşine bak, dersine bak!.." Aslında avarelik yapmıyordum, dışarıda iş peşindeydim veya arada bir Boğaz'a inip kahve içiyordum. Sonradan işin farkına varınca, ders çalışmaya başladım. Notlarım kademeli olarak yükseldi. Son dönemde, meslek dersleri görmeye başlayınca 4 üzerinden 3,60 aldım.

Mesela, o derslerden Maliyet Muhasebesi çok zor bir dersti. Oysa, hiç derse gitmiyordum. Sınavdan tam not almıştım. Sebebi basit: Sabri Bey, bana, Maliyet Muhasebesinin nasıl yapıldığını göstermişti. Financial Control Techniques (Mali Kontrol Teknikleri) dersi var, bundan da tam not alıyordum. Onun da sırrı, yine Sabri Bey'den kaynaklanıyor.

Bir gün Amerika'dan uzmanlar gelmiş, Sanayi Odası'nda konferans vermişler. İçlerinden bir uzman, konuşması sırasında, bir şirket analizi yapmış, bu örneklemede işlerin personelden dolayı kötüye gittiğini söylemiş, ardından da, "Böyle bir durumda ne yaparsınız?" diye sormuş. İzleyiciler, cevap verememişler. Amerikalı demiş ki: "O şirketi kötü duruma sokan kişileri işten atarsınız, yerine doğru insanlar koyarsınız." Ben de, Financial Control Techniques dersinde buna benzer sorular olunca, aynı cevabı vermiştim.

Düşünebiliyor musunuz, yıllar önce babamın karşılaştığı soru, yıllar sonra Boğaziçi Üniversitesi'nde benim karşıma çıkıyordu. Babamın anlattıklarını hatırladım, Amerikalı uzmanın söylediklerini uyguladım, tam not aldım.

* * *

Liseyi bitirirken babam, "Mühendis ol" demişti. Bunun üzerine mühendis bir arkadaşımdan rica ettim, bana bütün bir yaz, temel mühendislik dersleri verdi. Bunu, haftada iki gün sürdürdük. Bu arkadaşımız, halen bir mühendislik firmasının başında. Ciddi bir şekilde mühendislik dersi almış olacağım ki, şimdi mühendislerin lisanından biraz olsun anlıyorum.

"İlk iş hayatına, fotokopicilik yaparak başladım"

– Sanırım, iş hayatına Ülker Fabrikası'nda başladınız?..

– Hayır, ilk iş hayatım, bir kitapçı dükkânı açmakla başladı. Bu dükkânı açabilmek için büyükçe bir deniz motorum vardı, onu sattım. Parasıyla, iş güç sahibi oldum. Şehzadebaşı'nda açtığım bu kitap ve kırtasiye dükkânı, bir pasajın içindeydi. Dükkânda kitap satışları zayıftı, ama fotokopi işinden güzel para kazanıyordum. Yanımda, bir de ortağım vardı. Üniversite yıllarındaki bu ilk iş hayatımda, ticaretin tadını aldım.

"Amerika'da 'hamurcu ustası' kursunu yarım bıraktım"

– Yabancı dille eğitim veren üniversitelerin mezunları genellikle hemen yurtdışına gidip, çalışmaya heves ederler. Boğaziçi Üniversitesi'ni bitirdikten sonra, sizde de böyle bir heves oluştu mu?

– Üniversiteyi bitirdikten sonra iş hayatım başlamıştı. Ama sürekli bir arayış içindeydim. Belli konularda yurtdışı okullarına ve kurslarına gittim. Sempozyum ve seminerlere katıldım. Doğrusu, babam hiçbirisine "Gitme" demedi, aksine, "İyi olur, git" diye teşvik etti.

Kendi iş alanımızla ilgili bir seminere katılmak amacıyla Amerika'ya gittim. Bu seyahatim sırasında Amerika'da uzun süre kalmayı planlamıştım. Kurslara da yazılacaktım. Nitekim bir kursa yazıldım, orada hamurcu ustası yetiştirdiklerini gördüm. Babama telefon açtım, kurs hakkında bilgi verirken, "Ben, imalat

müdürü mü olacağım?" dedim. Babam, "Niçin sordun?" deyince, "Burada o işi öğretiyorlar. Ben, bundan sıkıldım" dedim. Babam beni daima serbest bıraktığı için, "Sen bilirsin" diyerek meseleyi geçiştirdi.

Hamurcu ustası kursundan ayrıldıktan sonra, Amerika'yı dolaşmaya başladım. Çeşitli fabrikalar ve tesisler gezdim. İşte o turdan sonra da tekrar babamı arayarak, "Benim çok canım sıkıldı" diyerek kapris yaptım. Çünkü tekdüze hayattan sıkılmıştım. Her gün aynı şeyi yapıyordum. Bu defa babamdan "İstersen, gel oğlum" daveti aldım. Aynı gün uçak biletini yaptırdım ve Türkiye'ye döndüm.

Sabri Bey'in beni işe ısındırma ve hazırlama gayretleri hep sürmüştür. Üniversite bittikten sonra İmalat Toplantılarına katılırdım. Bazı toplantılar öncesinde 'sunum'u sen hazırla. Nasıl bir yönetim gerekir? Bunları da belirle" demişti. Hazırlığımı yaptım, kendisine gösterdim. Üzerinde konuştuk, tartıştık. Bu ilk egzersizlerimin neredeyse hepsini kabul etmişti.

"Fabrikadan adam çıkardım, sonra karizmayı çizdirdik"

– Fabrikada hiç "patron oğlu" gibi davrandığınız olur muydu? Yani, babanızın bilgisi dışında kararlar alır ve uygular mıydınız?

– Evet, öyle bir tasarrufum oldu, Sabri Bey'den de unutamayacağım bir hayat dersi aldım.

Fabrika binamız yanmıştı. Epey uğraştık, yeniden yaptık. Çalışan personelden biri, olmadık şeyler yapıyordu. Tedbir almasak, fabrika yeniden yanacak duruma düşecekti. O görevlinin yaptıklarına çok sinirlendim, uyardım, ama onunla da yetinmedim, kendisini işten çıkardım. Daha sonra fabrika alanını terk etmesi için kendisine yolu gösterdim.

Sabri Bey, bu olayı odasında camdan seyrediyormuş. Beni çağırdı. Olayı sordu. Anlattım. "Adamı attım" dedim. Babam, her zamanki sakin tavrıyla, "Oğlum, sen adam atamazsın!" uyarısı yaptı. Bu, babamdan hiç beklemediğim bir tavırdı. Kendisine, "Niçin atamam? Ben, genel müdürlük yapıyorum ya..." dedim. "Yoo, olmaz. O adamı al gel, işe başlasın" uyarısında bulundu. Babam, şaşırtmaya devam ediyordu. "Peki, sonra ne olacak?" deyince, bana unutamayacağım bir ders verdi:

"Murat, sen artık patron oldun. Patron, adam atmaz! Patron,

böyle bir tavrın içine girmez! Patron böyle çalışmaz!" dedi.

İşte o gün bugün, ne adam attım, ne de kimseye kırılacağı, güceneceği laf söyledim.

Babam o gün bir de şu öğütte bulunmuştu:

"Sen artık beni temsil ediyorsun. Yani burada patronluk yapıyorsun. O yapmış olduğun işi, müdürken yapabilirdin. Bundan sonra o işlere karışma. İşten birinin çıkarılması gerekirse, onu müdürler yapsın."

Babamın talimatını yerine getirdim, ama bu olayla birlikte bizim karizmamız da çizildi.

* * *

Sabri Bey, çok soğukkanlıydı. Hiç telaş etmezdi. "Yüzünde kıl kıpırdamaz" derler ya, işte öyleydi. Fabrikadaki yangın sırasında bana "Durum nasıl?" diye sormuştu. Ben de, "Hepsi yanacak" dedim. Sabri Bey'in ağzından tek kelime çıktı: "Peki..."

Hepsi yandı hakikaten, ne yazık ki...

"İşten istifa edince, beni hiç arayan soran olmamıştı"

– Fabrikada çalışırken, rahatsız olup, sinirlendiğiniz durumlarda "Keşke babamın bu işine hiç bulaşmasaydım. Nasıl olsa, babam beni serbest bırakmıştı. Dil biliyorum, yol biliyorum, kendime bağımsız bir iş kurup, özgürce hareket etseydim" dediğiniz oldu mu?

– Şimdi nedenini hatırlamıyorum, ama fabrikada bana uymayan bir tavra bozulmuş ve istifa etmiştim. İşe gitmiyordum, evdeydim. Annem, "Oğlum, niçin işe gitmiyorsun?" dedi. Bu arada babamın da dikkatini çekmiş. "İki üç günden beri işe gelmiyor. Ne oluyor?" diye annemden bilgi almaya çalışmıştı. Annemin sorusu üzerine, "Artık, babamın işyerine gitmeyeceğim" dedim. Sonra baktım, arayan da yok, çağıran da... Mecbur oldum, işe döndüm. Dönünce, "Neredesin?" diye sitem eden de görmedim. Çünkü iş yürüyordu.

Hayata hazırlanmam konusunda bir başka örneği anlatmak istiyorum. NASAŞ Alüminyum Sanayii'nin kurucu hissedarlarındandık. Bu şirketin hisse senedi kuponları vardı. O kuponları kesme görevi bana verilmişti. Bu kupon işini yaparken, yaşım daha çok küçüktü. Kuponları kesmiş, ardından da tek tek saymıştım.

Muhasebede "Küçük kasa yapmak" diye bir yöntem vardır. Yani, kasanın mevcudunu belirleyip kayıt altına almak... Babam beni, arada bir, bu işe de yönlendirirdi. Kasa yapmak için kasa odasına girer, paraları ve senetleri saydıktan sonra deftere kaydederdim.

Fabrikadaki küçük kasayı, amcazadem Faruk (Berksan) tutardı. Bu, dertli bir işti. Kasiyer, ne kadar titiz davranırsa davransın, zaman zaman açık verir, mecburen açık miktarını cebinden tamamlardı.

Bir gün küçük kasa tutma görevi yine bendeydi. Faruk, bu durum karşısında, bana "Hah, şimdi cebinden koyarsın" demişti. Kasa yaparken, bunaldığım olurdu. Bir defasında kasa hesabını tutturamayınca, tepkimi dillendirmeye başladım ve "Bıktım bu ortaklıktan!.." dedim. Sabri Bey de yanı başımdaydı. Bu sözlerimi duyunca, kızdı ve "O da ne demek? Ortakların, kötü insanlar mı ki, böyle söylüyorsun? Biri baban, biri de amcan..." diyerek tepkisini dile getirdi.

Babamın bu uyarısından sonra tavrımın yanlış olduğunu anladım. Zaten, ileriki yıllarda da kendi başıma hiç işim olmadı. Pek çok ortakla iş yapmaya başladım. Nitekim bugün de 72,5 milletten ortağımız var.

"Babam; davetlere gitmez, ama cenazelere giderdi"

– İş hayatınız başlayınca, herhalde sosyal aktiviteleriniz de artmıştır, davetler de...

– Evet, işe başladıktan bir süre sonra, her taraftan davetler gelmeye başlamıştı. Bu durum karşısında, ne yapmam gerektiğini babama sordum. Kendisi bana şu öğüdü vermişti:

"Oğlum, istediğin davete gidersin, istemediğine gitmezsin. Davet edenlerin çoğu arkadaşların. Ancak, birisine gidip, diğerine gitmezsen, bu duyulabilir; sonuçta da davetine gitmediğin arkadaşın gönül koyar. Bu işlerle başa çıkamazsın. Benim sana tavsiyem, hiçbirine gitme..."

Babamın bu tavsiyesini aldıktan sonra, o gün bugündür mecbur kalmadıkça davetlere gitmiyorum. Aslında, bizim aile fertlerinin, istemediği bir şeyi yapmak gibi tabiatı da yok.

Burada, şu hususu belirtmek istiyorum; babam, biraz önce ifade ettiğim gibi, mecburiyet olursa düğüne giderdi. Hatırladığım kadarıyla yeğeni Faruk'un düğününe gitmişti. Ama cenaze-

ye gitmeyi hiç ihmal etmez, burada da, din ve inanç farkı gözetmezdi.

Babam, bir Süryani dostunun cenazesine gitmiş, dönüşte bize aynen şunları söylemişti:

"Hayret!.. Süryanilerin cenaze merasiminde, makamlı olarak Yunus Emre'den ilahiler okudular. Ayrıca, hep bildiğimiz duaları da okudular. Ne kadar güzel yaptılar."

"Sabri Bey, her şart ve ortamda nezaketini korurdu"

– Babanız teorik hayat dersleri verirken, risk yönetimini anlattığı da oldu mu?

– Babamın tabiatıyla ilgili bazı tespitler yapmak istiyorum.

Kendisinin mutlu anı ile üzüntülü anı hiç anlaşılmazdı. Çünkü çok ciddiydi. Riskleri daima bertaraf etmeyi severdi. Biz, babamın yönetiminden beri firma olarak, risklerimizi sürekli bertaraf ederiz.

Sabri Bey, çok nazikti. Hoşgörüsüz olması gerektiği yerde bile, çok nazikti. Bu tabiatıyla ilgili bir olayı anlatmak istiyorum.

Annemin memleketi Balıkesir'e gidip dönmüştük. Bu seyahatimiz sırasında, devamlı taşkın yaşanan Susurluk Çayı üzerindeki köprünün de sel sularına kapılmış olduğunu görmüştük.

İstanbul'a döndükten sonra, zannediyorum, Balıkesir'e kamyonla bir mal sevkıyatı yapılacaktı. Babam, kamyon şoförünü odasına çağırdı. Üstü camlı masasındaki haritadan anlatmaya başladı. Şoförü çok iyi hatırlıyorum, ağzında sadece tek dişi vardı. Babam, kendisine tembihatta bulunurken, "Bak, Balıkesir'e şu yoldan gideceksin, ama Susurluk Çayı'na gelince, köprüye yönelmeyeceksin. Çünkü sel köprüyü götürmüş" dedi.

Tek dişli şoför, kamyonla gitmiş, babamın tembihatına rağmen köprüden nehre uçmuş. Kamyon, büyük olduğu için bir şey olmamış. Nehrin orta yerine oturmuş kalmış. Yani, kamyon, adeta köprü gibi olmuş.

Bu olaydan sonra bize köprünün fotoğrafı geldi. Olayı baştan beri bildiğim için deli oldum. Babama, "Bu adama onca uyarıda bulundunuz. Balıkesir'den dönünce, tekrar fabrikada çalışacak mı?" diye sordum. Babamdan da şöyle bir hayat dersi aldım:

"Oğlum, niçin kızıyorsun? Bak, şu taksi dolmuşlara... Desoto'lar, Dodge'lar... Bu arabaları uygun şartlarda, taksitle satıyorlar. Pek çok şoför, bu arabalara sahip oldu. Sahip olamayanlar da,

bu fırsattan istifade edemeyenler de, gelip bizde çalışıyor. Evet, bu adama anlattım. Ama bu kadar. Anlamıyor ki..."

Babamdan almış olduğum bu dersten sonra, ben de zaman içinde, bir şeyi bir kişiye anlatmama rağmen, o kişi yanlış yapıyorsa kendi kendime "Anlatamadım" derim.

Sabri Bey, bana hep şunu söylerdi:

"1- Anlamadan, dinlemeden itiraz ediyorsun.

2- Bir şey söylediğin zaman, tam anlatmıyorsun. Karşındakinin ne anladığını anlamıyorsun. Sen anlatmıyorsun. Dolayısıyla adam yanlış yapıyor."

"Sabri Bey, önemli kararları alırken ailesine danışırdı"

– Sabri Bey, ailevi meselelerde karar alırken, konuyu anneniz ve sizlerle müzakere eder miydi?

– Sabri Bey, fikir danışmayı çok severdi. Bunu, hem evde, hem de işyerinde uygulardı. Evimiz ve geleceğimizle ilgili hayati kararlar alırken, mutlaka ablamla bana da danışırdı.

Babamız, hayattayken biz iki kardeş arasında mal taksimatını yaptı. Yakın çevremiz, "Murat erkek, Ahsen kız; onun için dinen bu taksimatın iki hisse Murat, bir hisse Ahsen şeklinde olması lazım" dediler. Buna itiraz ettim. "Taksimatı eşit yapalım, başka türlüsü yakışık almaz" dedim. Babam da "Çok iyi düşünmüşsün evladım" diyerek, bu düşüncemi onayladı.

Aslında, Ahsen Hanım'la bizim dün de ayrı bir hesabımız yoktu, bugün de yok. Karşılıklı olarak birbirimize hiç hesap sormayız. İki kardeş de özellikle israfa karşı titizleniriz.

* * *

Babam, uzun vadeli düşünür, uzun vadeli davranırdı. Bir de fazla ısrarcı değildi. "Gayretinin bittiği yerde kaderin başlar. Oğlum, sen uğraştın, didindin, artık bundan sonrası olursa olur, olmazsa olmaz" derdi.

Sabri Bey'in hiç hayıflandığını duymadım, "Tüh" kelimesini de... "Tüh, bu da olmadı", "Tüh, şu işi kaçırdık", "Tüh, para kaybettik" dediğini hiç duymadım. İşini yapardı, ondan sonrasını kadere bırakırdı.

Sabri Bey, çok kanaatkârdı. Bunu bir örnekle anlatmak istiyorum.

Bir gün rakiplerimizden biri telefon ediyor, ürünlerimizin fiyatı düşük olduğu için şikâyette bulunuyordu. Telefondaki mu-

hatabımız Sabri Bey'e "Çeşme akarken küp doldurulur. Siz yanlış yapıyorsunuz" deyince, babam da kendisine şu cevabı vermişti: "Ben pahalıya bisküvi satmam, kusura bakmayın."

* * *

Sabri Bey'in çantasını başkasına taşıttığını hiç görmedim. Şoförü dahil hiç kimseye taşıtmadı. Ancak, yaşlanıp da elinde herhangi bir şey taşıyamaz duruma gelince taşıttı. Sabri Bey, işe gidip gelirken, çevresindeki bazı kişiler çantasını veya elindeki bir paketi taşımak istediklerinde onlara nezaketen tek kelimeyle mâni olurdu: "Unuturum..."

"Silah kullanmayı ve bakımını, babamdan öğrendim"

– Babanız, işi icabı silah taşır ve kullanırmış. Sizde de o merak var mı?

– Sabri Bey'in silah merakı vardı. Severdi ve kullanırdı. Silah kullanmayı bana da öğretmişti. "Silah şöyle doldurulur, bakımı böyle yapılır" deyip, "Oğlum, bunu da öğren, çünkü bir gün lazım olur" nasihatinde bulunmuştu. Diyebilirim ki, bana silah sevgisini babam aşıladı.

Ava giderdim, işitirdi, ama hiçbir şey söylemezdi. "Git" de demezdi, "Gitme" de... Ama kendisinin avcılığı yoktu.

"Sabri Bey, gazetecilik için 'zor meslek' derdi"

– Az konuşan, kamuoyuna çıkmayı pek sevmeyen, gazetelerde demeçleri ve fotoğrafı görünmeyen Sabri Bey'in, gazetecilik ve yazarlık mesleği hakkındaki düşünceleri acaba neydi?

– Az konuşurdu, ama sohbetleri yerli yerinde olurdu. Mesela, gazetede okuduklarını anlatırdı. Köşe yazarlarından bilhassa Ege Cansen'in yazılarını takip ederdi.

İş hayatı sırasında okumaya pek fırsatı olmazdı. Ama bildiğim kadarıyla gençlik yıllarında çok kitap okurmuş. Evde, eski kitapların da bulunduğu bir kütüphanemiz vardı. Onlar bana göre değildi. Mesela, *Emile* kitabı vardı. Onu, çocuk yetiştirirken okumuş. Ben, yeniyetme dönemimde Emile'in ne işe yaradığını bilmezdim.

TÜSİAD'ın, Sanayi Odası'nın tüm yayınlarını takip ederdi. Kendi işiyle ilgili yayınları okur, onlardan istifade ederdi.

Babamla gazeteciler konusunda durum değerlendirmesi yapardık, zaman zaman bazı köşe yazarlarını eleştirir ve "Dün şöyleydi, bugün şöyle yazıyor" derdim. Bunun üzerine babam, "Oğlum, yazarlık çok zor bir meslektir. Hele hele gazete yazarlığı... Her sabah kalkacaksın, o köşeyi, herkesin dikkatini çekecek şekilde bir yazıyla dolduracaksın. Adamın bu kadar yaptığına şükret" derdi. Yani, gazeteciliğin zor bir iş olduğunu takdir ederdi.

Ayrıca, muntazam gazeteleri okur, radyodan ajans haberlerini dinler, bu arada hava ve yol durumunu da takip ederdi. Ben de babamla birlikte hep onları takip etmiştim. Bilmiyorum, bana bıkkınlık mı verdi, daha sonra dinlememeye başladım.

İleriki yıllarda televizyon devreye girdi. Bir seferinde hiç unutmuyorum, annemle babam, "Dallas" dizisini seyretmeye başlamışlar. Ben de televizyon sesini işitince, ne oluyor, diye yanlarına gittim. Bunun üzerine onlar benim aklım kalabilir diye bu gibi dizileri seyretmekten vazgeçtiler.

Evde ders çalışırken, masamı, pencerenin önüne koymuştum. Babamdan bu konuda şöyle bir uyarı aldım: "Oğlum, pencereye arkanı döneceksin. Işık arkadan gelecek" Bunları anlatırken, Fatih Medresesi'nin konumunu ve durumunu örnek gösterir, orada öğrencilerin hücrelerde ders çalıştığını söylerdi.

Betül Ülker: “Kayınvalidem Güzide Hanım’ı ‘model kişi’ olarak aldım”

“Babam, ‘Sabri Bey, Sabri Bey…’ diye bahseder, evimizde çeşitli vesilelerle Sabri Bey’in adı geçerdi. ‘Sabri Bey’ ismini işittikçe, bembeyaz sakallı, pamuk gibi saçlı, hani öyle masal kahramanları gibi dedeler olur ya, gözümün önünde o tipte bir kişi canlanırdı…”

Şüphesiz, ömrümüzün her çağı güzeldir. Ancak, o güzellikleri yaşamak, biraz da insanın kendisine bağlıdır.

Gençlik, ilkbahara benzer; yaşlılık ise, sonbahara...

İlkbaharla birlikte tabiatın canlanması gibi, her ailede de, gençlik çağına ulaşan evlatları baş-göz etme, onların mürüvvetini görme arzusu belirir. Bu, aynı zamanda bir tabiat kanunudur.

Yazarlar, şairler, düşünürler, yazının icadından beri evlilik konusu üzerinde o kadar çok eser vermişler ki, sayısı neredeyse evli çift sayısına yakındır. Bu eserlerden bazılarında şu tespitler yer alır:

- Fikren anlaşan karı-kocanın hayatı kadar güzel bir şey olamaz.
- Evlenmeden gözünüzü dört açın, ama evlendikten sonra kapatın.
- Erken kalkan ile genç yaşta evlenen asla pişman olmaz.

* * *

Her anne gibi, Güzide Ülker de oğlu Murat’ın bir an önce evlenmesini istiyordu. Çünkü biricik evladı üniversiteyi bitirmiş, kendi yuvasını kurmak için önünde bir engel kalmamıştı.

Aslında, Güzide Hanım, gönlünden geçirdiği gelin adayını da bulmuştu. Ancak, Betül Ataseven adındaki bu aday, henüz üniversite öğrencisiydi. Anne Güzide Hanım’ın ifadesine göre, yaşı da biraz küçüktü. Gelin adayının babası Prof. Dr. Asaf Ataseven ile annesi Dr. Gülsen Ataseven ise, Ülker Ailesi’nin yakın dostuydu. Ancak buna rağmen, Ülker Ailesi’nde, “Ya vermezlerse…” endişesi vardı. Sabri Bey, hanımlar arasında konuşulan bu konuyu işittikten sonra, kendine has değerlendirmesini yaptı ve son sözünü söyledi:

“Hanım, biz gidip isteyelim. O iş, isteyene göre değişir.”

Sabri Ülker: "Evlilik, yemek pişirmeye benzer"

Murat Ülker, evlilik konusunun annesi tarafından nasıl ve ne zaman gündeme getirildiğini kısa bir ifadeyle anlatıyor:

> Annem beni bir an evvel evlendirmek istiyordu. Ben de yurtdışından henüz gelmiştim. Kız istemeye giderken, annemde tereddütler vardı. Betül için "Hem okuyor, hem de daha çok küçük, vermezler" demişti. Babam ise, annemin bu tereddüdünü gidermek amacıyla, şunları söylemişti:
>
> "Hanım, biz gidip isteyelim; o iş, isteyene göre değişir."
>
> Evlilik arifesinde, babamdan şöyle bir nasihat almıştım:
>
> "Oğlum; bu evlilik işi, tıpkı yemek pişirmeye benzer. Malzemesini dikkatlice seçersin, hepsini güzel güzel ilave edersin. Ocağın başında durur, sabırla pişirirsin. Ardından da büyük bir iştah içinde lezzetle yersin. Ama bunu çok dikkatli yapmak gerekir."
>
> 21 Temmuz 1983 Perşembe günü evlendik, barklandık. Ama Betül, iki yıl daha tahsiline devam etti. Bu arada, eşimi bir defa gidip, okuldan aldığımı hatırlıyorum.

Betül Ülker: "Murat'ı, evlilik öncesi tanımıyordum"

Yıldız Holding Başkanı Murat Ülker'in eşi, Güzide ve Sabri Ülker'in gelini Betül Ülker; Ülker Ailesi'ne nasıl gelin gelmiş? Şimdi, Ülker Ailesi'nde büyük sevinç yaratan "gelin alma" olayını, gelin hanımdan dinleyelim:

> Babam Sabri Bey'i, 1983 yılında tanıdım. Sabri Bey'in, babam Asaf Ataseven'le 35 yıllık arkadaşlıkları vardı. Annem Gülsen Ataseven ile kayınvalidem Güzide Hanım'ın arkadaşlıkları ise, 25 yıldan beri devam edip geliyordu. Ancak, biz, Murat'la hiç karşılaşmamıştık. O yıllarda öğrenci olduğum için sürekli okuldaydım.
>
> Babam, "Sabri Bey, Sabri Bey..." diye bahseder, evimizde çeşitli vesilelerle Sabri Bey'in adı geçerdi. "Sabri Bey" ismini işittikçe, bembeyaz sakallı, pamuk gibi saçlı, hani öyle masal kahramanları gibi dedeler olur ya, gözümün önünde o tipte bir kişi canlanırdı.
>
> İlerleyen zamanda evlilik meselesi gündeme gelince, Sab-

ri Bey'i gördüm ve kelimenin tam anlamıyla şok oldum. Çünkü karşımda, ak sakallı, pamuk saçlı Sabri Bey yoktu. Siyah saçlıydı. Bıyıkları da öyle...

Ancak, Sabri Bey'i ilk gördüğüm anda, onun çok yardımsever, iyi bir insan olduğunu anladım.

"Düğünümüz, Balıkesir âdetlerine göre yapıldı"

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Bölümü ikinci sınıf öğrencisiydim. Ülker Ailesi gelip, beni ailemden istedi. Söz, nişan derken, günler geçiyordu.

Annem, yüksek tahsilimi tamamlamam için çok ısrar ediyordu. Ancak, öğrencilik yıllarımda, üniversitelerde kız öğrencilerin "türban sorunu" tartışılıyordu. Sabri Bey, konunun bir an önce karara bağlanmasını istiyordu. Bu sırada kayınvalidem Güzide Hanım, bana "Gel bakalım Betülcüğüm, otur şuraya" dedi. Güzide Hanım'ın karşısına oturdum ve kendisini dinlemeye başladım. Bana, şu soruyu yöneltti: "Kızım, okula başörtü yasağı gelse, başı açık gider misin?" Benim cevabım "Yoo, gitmem" şeklinde oldu. Bunun üzerine Güzide Hanım, "Eee, bunlar ne konuşuyorlar o zaman?" dedi ve mesele böylece hallolmuş oldu.

Ardından düğünümüz yapıldı. Düğünün gerçekleşeceği gün, Sabri Bey, Balıkesir âdetlerine göre, gelini, annesini ve anneannesini almak için Florya'daki evimize geldi. Beni görünce, "Maşallah kızıma..." demişti. O sahneyi hiç unutamıyorum. İşte, o andan itibaren 'Bir babam daha oldu' dedim.

Bu arada, kayınvalidem Güzide Hanım'ın da söylediği şu hoş söz, hâlâ kulaklarımdadır: "Betül, biz seni gelin olarak görmüyoruz, kızımız olarak kabul ediyoruz."

Baba evinden ayrılık saati gelmişti. Sabri Bey'in kullandığı gelin arabasına bindim. Bir yanıma annem, bir yanıma da anneannem oturdu. Benim bindiğim arabanın arkasında, babamın arabası vardı. Bir süre bizi takip etti, Vatan Caddesi sapağından, hastanesine [Vakıf Gureba Hastanesi] döndü. Dönerken, bize el sallıyordu. Bakışlarından da hüzün ve sevincin garip birlikteliğini hissettim. Bizim yolculuğumuz da Vaniköy'de noktalanacaktı. Bu arada, okulumun son iki yılını, evli okudum.

"Babacığım, hayatım boyunca beni okula taşıdı"

Şimdi biraz da baba evinden bahsetmek istiyorum.

Babacığımın çok sık söylediği birkaç söz vardı:

"Ben, yaş tahtaya basmam", "Körün malı, burnunun dibinde"...

Benim babam, dünyaya gözümü açtığım ilk an, yani doğduğum an, tükenmezkalemle kulağımın arkasına işaret koymuş; karışmasın diye... Aslında, o dönemde hastanelerde çocukların karışma olayı fazla da değildi, ama babam, böyle bir tedbire ihtiyaç hissetmiş.

Ahsen Abla, "Okula giderken gelirken, babam götürürdü" der. Babacığım da bütün hayatım boyunca beni okula taşımış, hem getirmiş hem götürmüştür. Gerekçe olarak da, toplumdaki karışıklıkları göstermiştir. Bu işi kâh üzerindeki ameliyat önlüğü, kâh eter kokularıyla yapmıştır. Ahsen Abla'nın da babası tarafından okula götürülüp getirilmesini, bu yüzden hiç yadırgamadım.

Ve ben şuna inanıyorum; insanlar, daha sonra yaşayacakları ortama göre birtakım donanımlar kazanarak geliyorlar. Yani, bir adım sonrası için hazırlık...

"Sabri Bey, 'Herkes, aklı kadar mesut olur' derdi"

Babam Sabri Bey'le ilgili gözlemlerime gelince... Davranışlarında en ön plana çıkan özellikler; sükûnet, istikrar ve kararlılıktı. Onu, hiç telaşlı ya da panik halde görmedim. Ama konuştuğu zaman, çok hızlı konuşan bir insandı. Bir de gözlerinin hareketliliğini takip edemezdiniz.

Kendisinden işitmiştim; ortaokulda, edebiyat dersinde "Söz gümüşse, sükût altındır" atasözünü inceliyorlarmış. Hocası, Sabri Bey'in tavrını, az ve öz konuştuğunu bildiği için, şöyle demiş: "141 Sükût Sabri, bak, senin konun geldi."

Sabri Bey'in çok sık söylediği bir veciz söz vardı: "Herkes, aklı kadar mesut olur." Yani, babam, "Mutlu olmak istiyorsanız, olursunuz" diyor. Hep öyle ayağı yere basan prensipleri vardı, ama bunlar, dayatma prensipler değildi.

Bu arada, kayınvalidemin de ilginç öğütleri olurdu. Şayet iki insan evliliği yürütemiyorsa, onun üzerine şunları söylerdi:

"Bak evladım, eskiler derlerdi ki, 'İğ'de de var, çarkta da var, onu çeviren milde de var." Yani, erkekte olduğu kadar, kadında da var, bir de onların geldiği aile köklerinde de var.

Kayınvalidem bir gün dedi ki: "Bak yavrum, er gönlü, ibrişimdir; çözülürse düğüm tutmaz." Bu sözü yıllar boyu düşündüm. Ta ki bir gün dikiş kutusundaki düğümü çözülmüş ibrişimin yeniden düğüm tutmadığını görene kadar.

Aslında hem kayınpederimin hem kayınvalidemin bu deyimlerle dolu öğütlerini çözmek senelerimi aldı. Ama hepsi de ilaç gibi geldi.

"Sabri Bey'in evinde, oturmuş bir hayat tarzı vardı"

Şimdi evliliğimizin ilk günlerine ait bir anımı anlatmak istiyorum. Yeni evliydik. Evimizi döşeyecektik. Tabii, kayınvalidemin içi durmuyor. Bana, Murat vasıtasıyla, "Şöyle yapsalar, böyle yapsalar"diye mesajlar gönderiyordu. Biz de o zaman yere dümdüz minderler almak istiyorduk. O yıllarda bütün trend öyleydi. Yani, arkadaşlarımızın evleri de o şekildeydi. Kayınvalidem, bizim bu tavrımız karşısında, "Beliniz ağrır, böyle olur mu?" dedi. Bunun üzerine kayınpederim, nezaketle müdahale etti ve "Güzide, karışma, onlar yapa yapa öğrenirler" dedi.

Aslında kayınpederim, "Parayı boşa harcamayın, şunu yapın, bunu yapın" diyebilirdi, ama asla... Bunlar, daha çok koruma ve kollama adına kurallardı. Yani, özgürlük alanımız açıktı.

Ailenin gelini olduktan sonra, kayınpederimin eviyle ilgili olarak hep şu soruyu sordum: "Acaba neden hep aynı koltukları kullanıyorlar? Niçin sadece yüzlerini değiştiriyorlar?" Sabri Bey, bu koltukların yenisini alabilirdi.

Hem kayınvalidemde hem de kayınpederimde gördüğüm bu davranıştan sonra, hatırıma Japonların şu atasözü geldi: "Bir eşyanın ne kadar eski olduğu, onun ne kadar değerli olduğunu gösterir." Çünkü o eşya, sizinle birlikte yaşlanıyor, bir o kadar da kıymetli oluyor.

Sabri Bey'in evinde, oturmuş ve yerleşmiş bir hayat vardı. Eşya için olsun, elbise için olsun, çok gösterişli değil, ama çok aşırı tevazu içinde de değil, bir ayar olsun. Bu tabiat, Murat'a da yerleşmiş.

"Kayınvalidem, insanların danıştığı bir merci idi"

Hiç unutmuyorum, bu söyleyeceklerim, bir gelin için, çok komik ama; "Yarabbi, ben kayınvalideme benzemek istiyorum" derdim. Çünkü kayınvalidem Güzide Hanım, çok oturaklı bir insandı. Tiplerimiz hiç benzemiyordu. Kendisi, çok az konuşan bir hanımefendiydi. Bizim aile ise sosyal... Bıraksanız, her gün televizyondalar... Babam, Sahur Programı'na bile çıkmıştır yani. Böyle bir aileden geldim ama "Allahım, ben kayınvalidem gibi olmak istiyorum" derdim. Model kişi olarak onu alırdım. Olay-

lar karşısında getirdiği çözümler, söylediği sözler nedeniyle, insanların danıştığı bir merci idi. Yani, oturmuş, kendi içinde dengeliydi.

Birkaç yıllık evliydik, çoğu arkadaşım bana şunu söylemişti: "Biz, senin yerinde olsak, böyle davranamazdık." Arkadaşlarımın bu sözlerini dinledikçe, annemin söylediği bir öğüt aklıma gelirdi: "Bak evladım; dünya, kedi gibidir, eğer sen onun peşinden gidersen, kaçar, ama sen, müstağni [kanaatkâr] durursan, o zaten peşinden gelecektir. Sen, talep etme..."

Tuncay Özilhan: “Sabri Bey, rol modelim olacak kişilerden birisiydi”

Ülker’in gıda sektörü dışındaki ikinci önemli yatırımı, Polinas şirketi oldu. Bu şirket, Manisa’da kurduğu tesislerde, çift yönde gerdirilmiş polipropilen film üretecekti. Anadolu Grubu da Ülker’den sonra en büyük hisseye sahipti. Grubu, Tuncay Özilhan temsil ediyordu.

Sosyal yaşamda, en çok değer verilen niteliklerden biri, hatta birincisi “güvenilir olmak”tır. Güvenilen, kendisine itimat edilen kişi, her ortamda daima saygı görür. Güven duyulmayan kişi ise, toplumdan safdışı edilir.

“Güven” sözcüğüyle yaşantımızın hemen her anında karşılaşabiliriz. Ülkemizi yönetecek olanlar dahi, halkın temsilcilerinden alacakları “güvenoyu” ile işe başlarlar.

Ülker Grubu ile Anadolu Grubu, 1960’lı yılların sonunda müşterek bir işe girmişlerdi. Bu, Kocaeli’nin Gebze ilçesinde kurulacak olan bir alüminyum sanayii tesisiydi.

Ortaklığın ömrü uzun sürmedi, ama ortaklardan ikisi arasında oluşan “güven” duygusu, beraberinde sarsılmaz bir dostluk oluşturdu.

İşte bu dostluk, onları yeni ve çok önemli bir sanayi yatırımında bir araya getirecekti.

Güven içinde bir araya gelen Ülker ve Anadolu grupları, aralarına bir de yabancı ortak alıyorlardı. Bu da, Irak’ın uluslararası boyuttaki şirketlerinden Al-Bunnia Grubu idi.

Polinas şirketi, Manisa’nın Organize Sanayi Bölgesi’nde kuracakları modern tesislerde, Türkiye’de ilk defa, “BOPP” kod adıyla tanımlanan, çift yönde gerdirilmiş polipropilen film üretecekti.

Sabri Ülker’in Yönetim Kurulu Başkanlığını yaptığı şirket, 1982-1985 yılları arasında tesislerini kurdu, ardından da üretime geçti. Polinas’ın ürünleri, kısa zamanda günlük hayatımızın vazgeçilmezleri arasına girecek, bu arada Avrupa ihraç kalemleri arasında da önemli bir yer edinecekti.

Kâmil Yazıcı: "Sabri Bey'le ikinci yatırıma giriyoruz"

Sabri Ülker, "Polinas Projesi"ni hazırlatıp, Teşvik Belgesi'ni de aldıktan sonra, NASAŞ'taki eski ortaklarından, Anadolu Grubu Başkanı Kâmil Yazıcı'yı ziyaret eder. Ziyareti sırasında, elindeki dosyasının içeriğini Yazıcı'ya anlatır. Bu, çok önemli bir yatırım dosyasıdır. Kâmil Yazıcı, dostu Sabri Ülker'i dikkatlice dinler. Ardından da, "Sabri Bey, bu işte varım, ama bir şartla..." der. Bakalım, Kâmil Yazıcı'nın şartı neymiş:

> NASAŞ işini başarılı bir şekilde sürdürdüğümüz yıllarda, bir gün Sabri Bey elinde bir Teşvik Belgesi'yle ziyaretime gelerek, "Kâmil Bey, çift yönde gerdirilmiş polipropilen film üretim tesisi kurmak istiyorum. Bu, gerdirilmiş esnek ambalaj imalatıdır. Bu konuda bir grup arkadaşla teşebbüsüm oldu, ama sonunu getiremedik. Bu yatırımı birlikte gerçekleştirebilir miyiz?" dedi.
>
> Sabri Bey'i dikkatlice dinledim, özellikle paketleme işinde kullanılan filmler, Türkiye'de tüketiciye ilk defa sunulacaktı.
>
> Sabri Bey'in anlattıklarından tatmin oldum. Bu işe girebileceğimizi söyledim, ama bu arada kendisine bir şartımı da açıkladım.
>
> Şartım şuydu:
>
> Biz, Anadolu Grubu olarak "Anadolu Eğitim ve Sosyal Yardım Vakfı" kurmuştuk. Vakfın amacı ve hedefi, zaten isminde görülüyordu. İleride "Polinas" adını vereceğimiz yeni şirketin kazancından her yıl yüzde 5'lik bir bölümün vakfa bağışlanmasını istedim. Sabri Bey, bu önerim karşısında aynen şunları söyledi:
>
> "Kâmil Bey, bu teklifinizi memnuniyetle karşılıyorum. Her türlü hayır işinde varım."
>
> İşte Sabri Bey'in de rızasıyla şirketimizi kurduk, kuruluş statüsüne kârdan yüzde 5'lik payın Anadolu Eğitim ve Sosyal Yardım Vakfı'na bağışlanacağını yazdık, kolları sıvadık, teşvikimizi tazeledik, Manisa'da da arsa temin ederek, işe giriştik. Manisa, hem teşvik, hem de sanayi bölgesi olduğu için yatırımımızı orada gerçekleştirdik.

Tuncay Özilhan: "Polinas'ı Sabri Bey'le birlikte kurduk"

Türk sanayiinde bir "ilk"i oluşturan Polinas'ın kuruluşunda büyük emeği bulunan ve o yıllarda Anadolu Grubu'nda genç bir yönetici olan Tuncay Özilhan, Sabri Ülker'le birlikte geçirdiği 20 yıllık

çalışma dönemini anlatırken, "Sabri Ülker, rol modelim olacak kişilerden birisiydi" diyor.

Anılarında, ortaklaşa kurdukları her iki şirketin de yönetimi sırasında Sabri Ülker'in deneyimlerinden istifade ettiğini de anlatan Özilhan, bu arada şu değerlendirmede bulunuyor:

"Ülker'in bugünkü başarısının arkasındaki beyin, Merhum Sabri Bey'dir."

Özilhan'ın Sabri Ülker'le ilgili anıları şöyle:

> Sabri Ülker Bey'le, 1970'li yılların sonuna doğru NASAŞ Alüminyum Şirketi'nde yönetim kurulu üyeliği yaparken tanışma fırsatı buldum. NASAŞ Şirketi, Anadolu Grubu ile Ülker Grubu'nun da aralarında bulunduğu çok ortaklı bir şirketti. Ortaklarımız arasında Türkiye İş Bankası ile Sınai Kalkınma Bankası da bulunuyordu. NASAŞ, aynı zamanda Türkiye'nin ilk halka açık şirketlerinden biriydi.
>
> Ülker Grubu'yla birlikte giriştiğimiz NASAŞ ortaklığından sonra, bu defa polipropilen film üreten Polinas Şirketi'ni birlikte kurduk. Aramızda yabancı bir ortağın da bulunduğu bu yeni şirketi, diyebilirim ki Sabri Bey'le birlikte ikimiz sıfırdan inşa ettik ve geliştirdik.
>
> Sabri Ülker Bey'le hem NASAŞ'ta hem de Polinas'ta ortak yıllarımız geçti. Kendileriyle çalışmaktan her zaman büyük keyif aldım. Özellikle Polinas döneminde Sabri Bey'le çok daha yakınlaştık. Şirketin yönetim kurulu başkanlığını Sabri Bey yürütüyordu, ben de başkan yardımcısıydım. Neredeyse oğlu yaşına yakındım, ama Sabri Bey müşterek çalışmamız sırasında bana daima sevgi ve saygı gösterdi.
>
> Sabri Ülker Bey, gerçekten tecrübesine, insanlığına ve dostluğuna çok hürmet ettiğim, benim için "rol model" olacak kişilerden biriydi.
>
> Sabri Bey'le çalışmak çok kolaydı. Çünkü şirket yönetiminde şeffaf bir davranış sergilerdi. Ortağına her zaman söz hakkı tanır ve saygılı davranırdı. Yönetim kurulunda her konunun rahat bir şekilde tartışılmasına ortam hazırlardı. Sabri Bey'in bu tavrı, kurulda görev yapanlar için de büyük kolaylık sağlardı.
>
> Bir kurum, ortaklıkla idare ediliyorsa, ortakların birbirine karşı şeffaf olması gerekir. Aksi halde bu ortaklık er ya da geç duvara çarpar. Bu özellik, Sabri Bey'de fazlasıyla vardı. Yönetim kurulu toplantılarında ast-üst sınırlaması olmadan, masanın et-

rafındaki herkes açıkça fikrini söyler, meseleler özgürce, enine boyuna görüşülürdü.

Bütün bunları anlatırken, "Yönetim kurulumuzda hiç tartışma olmazdı" demek istemiyorum. Tartışma, insanın kimyasında vardır. Önemli olan, fikirlerin tartışılmasından, pozitif kararlara ulaşılabilmesidir. Sabri Bey'in yönetimindeki toplantılarda daima pozitif sonuçlara ulaşılmıştır.

"Gizli ajandası yoktu, her konuyu bizimle paylaşırdı"

Polinas şirketimizin tesisleri Manisa'daydı. Biz de Sabri Bey'le birlikte şirket merkezindeki toplantılara katılmak amacıyla sık sık Manisa'ya giderdik. Bu ortaklık çalışmalarımızın başladığı yıllarda, henüz 32-33 yaşlarındaydım. O dönemden itibaren Sabri Bey'i hem gözlemlemeye, hem de deneyimlerinden yararlanmaya gayret ettim.

O döneme ait tespitlerimi şöyle sıralayabilirim:

Sabri Bey'in insana huzur veren bir yapısı vardı. Öncelikle, çok sakindi. Karşısındakini ezmeyen bir tavır içindeydi. Herkese karşı saygılı ve mütevazıydı.

Sabri Bey, benim için, iş hayatının dışında da karakteri itibariyle rol model olabilecek bir kişi. Benim kendisine karşı sevgim ve saygım hiç eksilmeden devam etti.

Bu arada şunu da belirtmek istiyorum; Sabri Bey'in karakter yapısının yanı sıra, iş çıkarma modeli ile insanları yönetme modeline de saygı duydum ve bu uğurda tecrübeler edindim. Hem iş ilişkileri, hem de sosyal ilişkilerinde insanı rahatlatan bir yapısı olduğu için, kendisiyle beraber olduğum günlerde mutluluk duydum.

Sabri Bey, yenilikleri çok iyi takip eden, araştıran, geliştiren ve bunları şirketimiz için kullanan değerli bir yöneticiydi. Gizli ajandası yoktu. Her konuyu iş arkadaşlarıyla paylaşırdı.

"Yardımseverlik, Sabri Bey'in en önemli özelliğiydi"

Benim açımdan Sabri Bey'in en önemli özelliklerinden biri de, çok yardımsever olmasıydı. Şirketimizin kuruluşu sırasında Sabri Bey'e bir şart sunmuştuk. O da, Polinas Şirketi'nin yıllık vergi ödendikten sonra elde edilen kârından yüzde 5'inin Anadolu Eğitim Sosyal Yardım Vakfı'na verilmesiydi. Sabri Bey, bu teklifimizi hiç itiraz etmeden can-ı gönülden destekledi. Bana göre, bu tavır, yardımseverliğinin en önemli göstergesidir.



Polinas Yönetim Kurulu Başkanı Sabri Ülker, Başkanvekili Tuncay Özilhan ve Kurucu Genel Müdür merhum Kayhan Özhun'la birlikte.



Polinas Yönetim Kurulu başkan ve üyeleri bir arada (arka sıra, soldan sağa) Mustafa Özel, Kayhan Özhun, Osman Yazıcı, George Wiederkehr, Orhan Özokur; (ön sıra, soldan sağa) Nuh Kuşçulu, Sabri Ülker ve Tuncay Özilhan.

Polinas, ilerleyen yıllarda çok önemli kârlar elde etti, Sabri Bey de hiç gözünü kırpmadan o kârların yüzde 5'ini Anadolu Grubu'nun kurduğu vakfa gönderdi. Anadolu Vakfı, bu arada Manisa'da "Polinas" adında büyük bir Mesleki Eğitim Lisesi yaptırdı. Bu okuldan yeni bilgilerle donanmış gençlerin yetişmesi sağlandı.

"Vizyon sahibi ve uzlaşmacıydı; insanı daraltmazdı"

Sabri Ülker Bey'in yöneticilik özelliklerine gelince...

Başkanımız Sabri Ülker, daima profesyonellerine güven duyardı. Biz de, Polinas'ın ilk genel müdürü, rahmetli Kayhan Bey'i yetkilendirir ve yönlendirirdik. Kısacası, Sabri Bey'in şirkette sergilediği "koç"luk, üretimde semeresini verirdi.

Tekrar yönetim toplantılarına dönmek istiyorum.

Sabri Bey'in yönetimde sergilediği vizyon hemen hissediliyordu. İnsanı hiç daraltmazdı. Uzlaşmacıydı. Benim de çok iyi anlaşabildiğim bir karakter yapısı vardı.

Aradan bunca yıl geçtikten sonra düşünüyorum, Sabri Bey'le karşılıklı olarak sesimizi hiç yükseltmedik. Anlaştık, uzlaştık. Kendisinden hep o elektriği aldım.

Zaman zaman Sabri Bey'i işyerinde ziyarete giderdim. Fabrikasının idari binasında, dipte, mütevazı bir odası vardı. Ziyaretim sırasında, çok sevdiğim bisküvi ve çikolata ürünlerinden yeni üretilmiş mamuller getirtir, ikram ederdi. Büyük misafirperverlik sergilerdi.

Sabri Bey, Kırım'dan, koyu bir rejimden geldiği için, özgürlüğün ne olduğunu bilirdi. Hep söylüyorum, ülkesine çok bağlı, sevgiyle dolu bir kişiydi. Liberal görüşleri vardı, ama o görüşlerini hiç kimseye dayatmazdı.

Kuşçulu: "Sabri Bey, babamın kabrinde gönlümü fethetti"

Sabri Ülker, NASAŞ şirketinin kuruluşunda birlikte oldukları çok yakın dostu Nuh Kuşçulu'nun da Polinas yönetim kuruluna dahil olmasını arzu etmişti. Bu arkadaşının deneyimlerinden yararlanmak istiyordu.

Polinas'ın kuruluşundan 13 yıl sonra Nuh Kuşçulu vefat etti. Sabri Bey, bu kadim dostunu ebedi âleme uğurladıktan sonra, oğlu Mahmut Mahir Kuşçulu'yu aradı ve kendisini Polinas yönetimine davet etti.



Polinas Yönetim Kurulu Başkanı Sabri Ülker ve Başkanvekili Tuncay Özilhan, Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki tesislerde incelemede bulunurken...

Şimdi de, "Babamın vefatından sonra, beni arayan, sahip çıkan tek kişiydi" dediği Sabri Ülker'i, Mahmut Mahir Kuşçulu'dan dinleyelim:

Babam, 1993 yılının Eylül ayında vefat etti. Bilindiği gibi, uzun yıllar hem İstanbul Ticaret Odası Başkanı, hem de sanayici-işadamı olarak toplumda önemli bir yeri vardı. Cenaze törenine yüzlerce kişi katılmıştı. Fatih Camii'nin avlusu tıklım tıklımdı. Babamın naaşı, cenaze namazından sonra Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verildi. Kabristana gelen akraba ve dostlarımız başsağlığı dilerken, bulunduğum noktadan yaklaşık üç metre ileride Sabri Bey'in beklediğini fark ettim. Bir süre sonra kabristan boşaldı, Sabri Bey yanıma gelerek, şunları söyledi:

"Oğlum, ben Sabri Ülker'im. Ne zaman bir ihtiyacın olursa, hiç çekinmeden beni arayabilirsin."

Fatih Camii'nin avlusu, babama son görevlerini yapmak için gelen yüzlerce insanla doluydu. Bunların çok büyük bir kısmını işadamları oluşturuyordu. Ama kabristana kadar gelen akraba ve dostlar arasında babamın işadamı arkadaşları, bir elin parmakları kadardı. İşte bu sayılı kişiler arasında Sabri Bey'in konumu ve tutumu çok farklıydı. Çünkü herkes gittikten sonra benimle baş başa kalma ihtiyacı hissetmiş, duygu ve düşüncelerini doğrudan doğruya bildirmiş, gönlümü fethetmişti.

Aradan birkaç ay geçtikten sonra Sabri Bey beni telefonla arayarak, şunları söyledi:

"Evladım, rahmetli baban Nuh Kuşçulu, çok dürüst bir insandı. Sen de o ailenin, o babanın evladısın. Seni, Polinas şirketimizin yönetiminde görmek istiyoruz. Şirket yönetiminde büyük paralar, büyük gelirler beklemeyiniz. Ancak hakk-ı huzur vardır, onu öderler. Ama bilesin ki, şirket yönetimine dahil olunca, engin tecrübe kazanırsın."

Evet, baba dostu Sabri Bey, babamın vefatından sonra beni arayan, sahip çıkan tek kişiydi. Bu tavrından dolayı çok memnun oldum, büyük mutluluk duydum.

"Kartal gibi ol, tepeden aşağıya bak, şirketi oradan izle"

Sabri Bey'in Polinas yönetim kurulu toplantılarında sergilediği yöneticilik vasıfları, alınması gerekli derslerle doluydu.

Sabri Bey'in başkanı bulunduğu Polinas şirketinde yönetim kurulu toplantıları, tam zamanında gerçekleşirdi. Başkan ve üyeler, toplantıdan önce, beş-on dakikayla sınırlı sohbette bulunulur, bu arada cep telefonları kapatılır ve görüşmeye geçilirdi.

Sabri Bey, otoriter bir yönetici, aynı zamanda çok iyi bir dinleyiciydi. Yönetim kurulunda bulunan tüm üyelerin fikrini sorar, ardından da ortaklaşa alınan kararları uygulardı.

Sabri Bey'deki yönetim disiplinini bugüne kadar bir başka yöneticide görmedim dersem, yanlış bir tespit yapmamış olurum.

Polinas yönetim kurulu toplantıları münasebetiyle İzmir ve Manisa'ya gidiş gelişlerimizde Sabri Bey'le özel sohbetlerde bulunma imkânı elde ederdim. Sabri Bey'in bu sohbetler sırasında şöyle bir tespiti vardı:

"Türkiye'deki sanayicileri araştırırsanız, çoğu ya göçmendir, ya da Doğu'dan gelmiştir."

Sabri Bey'in bu tespiti üzerine araştırdım, soruşturdum, aynı sonuca ulaştım.

ABD'de eğitim gören oğlum mezun olup, Türkiye'ye döndükten sonra, Sabri Bey'le tanıştırmaya götürdüm. Oğlumun, Sabri Bey'i yakından görmesini, iş düzeni hakkında bir tespitte bulunmasını arzu ediyordum. Oğlum, Sabri Bey'in elini öptükten sonra karşısına oturdu. Daha sonra, Sabri Bey hayat tecrübelerini anlatmaya başladı.

İşte o sohbet sırasında çok ilginç bir cümlesi oldu. Cümle, aynen şöyleydi:

"Kartal gibi olacaksın, tepeden aşağıya bakacaksın, şirketleri oradan izleyeceksin."

Wiederkehr: "Sabri Bey, yönetici seçmede çok yetenekli"

Polinas'ın Yönetim Kurulu üyeleri arasında Dr. George Wiederkehr adında İsviçreli bir avukat da vardı. Bu avukat, Iraklı Al-Bunnia Grubu'nu temsil ediyordu.

Dr. Wiederkehr, yönetim kurulunun ilk toplantıları sırasında, Başkan Sabri Ülker'le uyum sağlamakta sıkıntı çektiğini, ancak zamanla anlaştıklarını anlatıyor.

İsviçreli Avukat Dr. Wiederkehr, Sabri Ülker'le ilgili gözlemlerini paylaşırken, "Polinas'ta temsil ettiğim Mr. Al-Bunnia, 'Politikaya karışmadığım için ailemizin soyu devam eder' derdi. Sabri Bey de aynı şeyi yaptı" diyor:

> Aslen İsviçreliyim. İsviçre'nin Alman bölgesindenim. Tarih ve hukuk tahsili yaptım. Uzun yıllar avukatlık mesleğini sürdürdüm. Müşterilerimden birisi Türkiye'de, Ülker Grubu ve Anadolu Endüstri Holding'le birlikte 1983 yılında Polinas fabrikasının kuruluşuna başladılar. Fabrika, 1985'te tamamlandı, üreti-



Polinas Yönetim Kurulu'nda şirket ortaklarından Iraklı Al-Bunnia Grubu'nu İsviçreli Avukat Dr. George Wiederkehr temsil ediyordu.

me geçildi. Polinas'ın kurucularından olan müvekkilimi temsilen şirket yönetim kuruluna girdim. Bu vesileyle Sabri Ülker'le tanıştım. Fabrikanın kurucularından Anadolu Grubu ve Ülker Türk; Iraklı Al-Bunnia ise Arap.

Polinas yönetim kurulu toplantılarında önceleri dil sorunu çıktı. Sabri Bey, görüşmelerin Türkçe yapılmasını istedi. Bunun üzerine, toplantıda bir de İngilizce tercümanı bulundurduk.

Açık sözlü olmak gerekirse, ilk başlarda sanırım Sabri Bey beni yönetim kurulunda görmekten pek mutlu değildi. Sabri Bey, bir süre sonra bazı toplantıların İngilizce olmasını kabul etti. Bu defa tercüme sadece Sabri Bey için yapılıyordu.

"Sabri Bey, politikaya karışmadı"

Benim için Sabri Bey, oldukça yaşlı ve tecrübeli bir kişi. Ayrıca, birinci kuşak idarecisi. Bir süre sonra Sabri Bey, "Bu adam, o kadar da aptal değil" diye düşünmüş olacak ki, ben, kabul edildim. Daha sonrası kolaydı. Başta zordu, fakat kabul edilmemi söyleyene kadar... Benim için, Türk olmamama rağmen, Sabri Bey'in beni kabul ettiklerini söylemesi, çok güzel bir andı.

Sabri Bey'le ilgili söyleyebileceğim bir başka şey, kendisinin yönetici seçmedeki yeteneğidir. Polinas'ta başa koyduğu Türk yönetici, çok güçlü ve kararlı biriydi. Temelde, projenin babasıydı ve kampanyada, her yerdeydi. Çok sıkı çalışan bir adamdı. Bu şirketi o kurdu, diyebilirim.

Sabri Ülker'le iş dışında özel görüşmelerim olmadı. Zaman zaman Arap müşterilerle birlikte akşam yemeği yerken bir araya geliyorduk, ama bunlar da resmi yemeklerdi.

Sabri Ülker'in oğlu Murat Ülker'le daha sık görüşmelerimiz oldu. Bana, ailelerinin göçleriyle ilgili tarihi anlattı. Çok ilginç geldi...

Sabri Ülker'le Iraklı ortak Mr. Al-Bunnia iyi arkadaştı. Mr. Al-Bunnia derdi ki: "Politikaya karışmadığım için ailemizin soyu devam eder. Sabri Bey de aynı şeyi yaptı."

Al-Bunnia: "Dünya, Sabri Ülker'in başarısını konuşuyor"

Irak'ın uluslararası boyuttaki şirketi Al-Bunnia Grubu'nun sahibi Haj Abdul Wahab Al-Bunnia, Polinas şirketinin ortakları arasında yer aldı. Al-Bunnia, Sabri Ülker'le hem dost hem de arkadaştı. Arkadaşını anlatırken, heyecan duyduğunu söylüyordu:

İnsanları derin maneviyatıyla kendisine bağlayan, yorulma bilmeden çalışmasıyla iş imkânları sağlayan ve büyük başarılarıyla toplumu etkileyen insanlar vardır. Bu kişiler, yaptığı işe, kendisini adayarak çalışırlar ve örnek olduğu insanlara ışık tutarlar. Bu tespitimi, Sabri Ülker'den bahsederken hiç çekinmeden kullanabiliyorum.

Otuz yıldan fazla dostluğumuzla, onun ismi, zihnimde geçmişteki muhteşem zamanları ve hatıraları canlandırıyor. Bu silinmez hatıralar; Sabri Bey'in kendini işe adamışlığı, sıkı çalışması ve başarıya giden yolun, ancak kararlılık, çok çalışma ve sabırdan geçtiğine inanmasıyla bezenmiştir.

Bu başarı formülünün Sabri Ülker'i [Ülke ekonomisi için büyük önem taşıyan firma sahibi] bir efsaneye dönüştürdüğü konusunda kimsenin şüphesi yoktur. Onun başarı öyküsü, okullarda ders olarak işleniyor ve bütün dünyada konuşuluyor. Sabri Bey, girdiği iş sektörlerinin hepsinde adını duyurmuştur. Bu sektörlerden bazıları; büyük başarılar elde ettiği gıda imalatı, gazlı içecekler, bilgisayar ve inşaat sektörleridir.

"Sabri Ülker'den bahsetmek bile, bana heyecan veriyor"

Sabri Ülker; işine bağlılığı, karar vermedeki inceliği, kararlılığı ve dakikliği bakımından nev-i şahsına münhasır biriydi. Sabri Ülker'den bahsetmek bile, bana heyecan veriyor. Ülkesine hizmet ederken, hiçbir karşılık beklemeden, insanların yüzlerindeki gülümsemeyle tatmin olmayı bilen bu insanı tarif etmek için kelimeler kifayetsiz kalıyor.

Sabri Bey'in bağlılığı, sadece işine değildi. Aynı sevgiyle ülkesine ve çevresindekilere bağlıydı. O, tam anlamıyla ülkesine hizmet âşığıydı ve ülkesinin başarısı için elinden geleni yapıyordu. Muhtaçlara, fakirlere ve yetimlere olan ilgisinin gönüllerdeki yeri ayrıydı. Sabri Bey'in oğlu Murat Ülker'in, babasının açmış olduğu yolda, aynı kararlılık, coşku ve bağlılıkla devam edeceğine gönülden inanıyorum.

Asım ve Sabri Ülker kardeşlerin 43 yıllık ortaklığını, yönetimdeki uyuşmazlık bitiriyor

Asım ve Sabri Ülker kardeşlerin kurduğu Ülker şirketi, 1944'ten 1986'ya kadar geçen zaman içinde Türkiye'nin önemli ve saygın bir markası oldu. Sonra, devreye ikinci kuşak girdi. Gençlerle birlikte, yönetim tarzına eleştiriler de başladı. Bu, beraberinde ayrılık rüzgârları getirdi.

Ülker Grubu'nun temeli, 1944 yılında, İstanbul'un Sirkeci semtinde şekerleme imalatı ve satışı yapmak amacıyla kurulmuş olan, mütevazı bir işyerinde atılmıştı.

Bu işyerinin ortaklarından Asım Ülker, ailesinin 1929 yılında Kırım'dan Türkiye'ye göç edişinden itibaren muhtelif işlerde çalışmıştı. Diğer ortak Sabri Ülker ise, öğrencilik yıllarında ailesinin geçimine katkı sağlamak için, kimi zaman çıraklık, kimi zaman da seyyar satıcılık yapmıştı.

İstanbul'daki Yüksek Ticaret Mektebi'nden henüz mezun olan Sabri Ülker, ağabeyinin ortaklık teklifi üzerine profesyonel iş hayatına ilk adımını atıyor; tükenmeyen enerjisiyle, gıda sektöründe yeni atılımlar yapabilmenin arayışına geçiyordu.

Ağabey-kardeş, Sirkeci'de şekerleme imalatı yaparken, bu defa bisküvi üretimine karar verdiler. Adını da "Ülker" koydular.

Ülker'in "pötibör" bisküvileri, ilk defa 16 Eylül 1944'te üretilmeye başlandı. Artık bundan sonra firmalarının adı "Ülker" olacak ve toplumda büyük sempati toplayan bu marka, zaman içinde soyadlarının da yerini alacaktı.

Ülker kardeşler, tam 43 yıl boyunca kaderde, kıvançta ve tasada bir ve beraber hareket ettiler. Olağanüstü dönemlerin ağır şartlarını da birlikte göğüslediler.

Çok çalıştılar. Verdikleri yoğun emeklerinin ödülünü de toplumdan aldılar. Önce, Türkiye markası oldular, sonra dünya markası olmak için büyük mesafe aldılar.

Dile kolay; tam yarım asır bu uğurda çalışıp didindiler. İkinci kuşak evlatları da yetiştirdiler. Zamanla, şirket yönetiminde, kuşaklar arası anlayış farkı yaşanmaya başlandı. Bu, önceleri geçiştiril-

di. Ancak, Asım Ülker'in büyük oğlu Selçuk Berksan, işi bir mektupla resmiyete döktü. Mektup, problemin yüksek sesle dile getirilmesine yol açacaktı.

Kuşaklar arası anlaşmazlığın yaşandığı sıralarda henüz 17 yaşında olan Ali Ülker, tüm olup biteni adeta kamera kaydına alır gibi, hafızasına yazıyordu. Bu genç gözlemci, tespitlerini, aradan 27 yıl geçtikten sonra, zihni bir analiz yapıp anlatmaya başladı:

Ali Ülker: "Asım Bey ile Sabri Bey'in ortaklığı bitiyor"

Ailenin geçirmiş olduğu en sıkıntılı süreçlerden biri, Ülker şirketlerinde kardeşlerin ayrılık dönemiydi. Yani, kuruluşundan beri Ülker şirketlerini yöneten ağabey Asım Bey ile kardeşi Sabri Bey'in ortaklığa son vermeleriydi.

O dönemi çok iyi hatırlıyorum. Ailede, mesai sonrası görüşmeler olurdu. Sabri Bey, kızı Ahsen Hanım ile oğlu Murat Bey ve damadı Orhan Bey'i yanına alır, ağabeyi Asım Bey ve çocuklarıyla iş ortaklığından ayrılış şartlarını konuşurlardı.

Tabii, bu ayrılık kolay bir şey değildi. Ama ikinci nesilde işin yürüyemeyeceği ortaya çıkmıştı. Aslında ayrılık, yatırımlar konusunda her iki tarafın da farklı farklı düşüncelere sahip olmalarından kaynaklanıyordu.

Ülker Şirketler Grubu'nda Sabri Bey, sürekli fabrikada üretimin başında bulunurdu. Asım Bey ise, Eminönü'ndeki ofiste genellikle şirketin muhasebe ve mali işlerine bakardı. Mesele, ortaklığı bitirme noktasına gelince, mevcut varlıklar iki eşit grupta kümelendirilmiş, bu arada kura çekme önerisi ortaya atılmış. Dedem Sabri Bey, gelinen noktada ağabeyi Asım Bey'e hitaben şunları söylemiş:

"Siz benim ağabeyimsiniz, büyüğümsünüz. Sizin emeğiniz çoktur. Burada, 'rüçhan hakkı'nı[53] kullanmanız gerekir."

Asım Bey ve evlatları, Sabri Bey'in bu teklifi üzerine yeni yatırımlar ile gayrimenkulleri ve mevcut olan nakdi tercih etmişler, Sabri Bey'e ise fabrika kalmış...

Selçuk Berksan: "Geminin hantallaştığını gördüm"

Asım ve Sabri Ülker kardeşlerin yol ayrımını gündeme getiren mektubun yazarı Selçuk Berksan da, 1986 yılının sonundan itibaren yaşanan olayları şöyle anlatıyor:

53. Rüçhan hakkı: Kendisinden sonraki haklara göre önceliği olan, kendisine öncelik tanınan hak.



Asım ve Sabri Ülker kardeşler, 1944 yılında birlikte yola çıkmışlardı. 43 yıl sonra kuşaklar arası anlaşmazlık başlayınca, iş hayatlarında yollarını ayırdılar.

Bildiğimiz birçok şirket, üçüncü nesilden beri geliyor, ama çocuklar anlaşamıyor, parçalanıyor. Yahut da çocuklar işi yürütemiyor, batıyor. Ben de bu tehlikeyi görerek, profesyonelleşme yolunda hayli ısrarlı oldum. Bunun üzerine yönetime bir mektup yazdım. Çünkü bu konuları sözlü olarak açınca, konuşmalar soğukkanlı olmuyordu.

Mektubumda şunları söylemiştim:

“Gemiyi, gittikçe büyütüyoruz, ilaveler yapıyoruz; gemi hantallaşıyor. Her ne kadar yardımcıları da olsa, geminin kaptanı yoruluyor, fırtınalar oluyor. Bunun yerine bir filo kursak, küçük küçük birçok gemimiz olsa, kaptan yerine de karada oturan ve bunları yöneten bir başkan olsa.”

Teklifim, amcamın [Sabri Ülker] hoşuna gitmedi; kendisi, her zaman işin başında olarak yönetme taraftarıydı. Bundan da iyi sonuç alıyordu. Yani, kötü sonuç diye bir şey söylememiştim. Önerilerim, ileriye dönüktü.

Teklifim karşısında amcamın canı sıkıldı; kavga etmedik, tartışmadık, ama mevcut görüş ayrılığı azalmadı. Herkes, kendi görüşünün arkasında durdu. Ondan sonra bir iki olay daha olunca, “Biz ayrılalım” dedik.

"Amcam, 'Ayrılalım' deyince, babamdan itiraz gelmedi"

Ayrılma teklifi, önce amcamdan gelmişti. Yine, aramızda çok tartışmalı ve tatsız bir şeyler olmuştu. Bunun üzerine amcam, babamın yanına çıktı ve kendisine şunları söyledi:

"Ağabey, biz ayrılalım. Bu şartlar altında ben, çocuklarla anlaşamayacağım".

Amcam, babamla bu görüşmeye giderken, beni de yanına almıştı. Babam, amcamı dinledikten sonra, "Ayrılabilir miyiz?" dedi. Hiç kimse "Ayrılmayalım" demedi. Bunun üzerine babam da "Ayrılmayalım" demedi; ama sadece "Peki, nasıl ayrılırız?" sorusunu yöneltti.

Ayrılmak, kolay bir şey değil. Oturduk, bunun üzerine epey kafa yorduk. "Önce şartları ortaya koyalım, kim ne alacak, belirleyelim. Ayrılanın hakları şu olsun, kalanın hakları bu olsun şeklinde bir ayrılma programı yapalım" dedik. Daha sonra, "Kura çekelim, kime, ne düşerse, razı olsun" fikri ortaya atıldı.

İşte bu ayrılma meselelerinin görüşüldüğü sırada, Polinas şirketinde, Al-Bunnia adında Iraklı bir ortağımız vardı. Bu ortağımız tesadüfen İstanbul'daydı. Kendisiyle, Taksim'de o zamanki Sheraton Oteli'nde [bugünkü Ceylan Intercontinental Oteli] bir görüşme yaptık. Al-Bunnia'ya durumu anlattım. Bazı tesislerin bizde kalması halinde, ortak olup olamayacağını sordum. Kendisi, benden yaşça büyük.

Beni dinledikten sonra, "Sana bir tavsiyede bulunayım" diyerek, şunları söyledi:

"Ayrılırsanız, bu tesisleri Sabri Bey alsın. Siz gençsiniz; yeni konulara girersiniz, yeni işler yaparsınız. Sabri Bey'in başka konuya adapte olması zor. Babanız da zaten yaşlanmış. Size böylesi yakışır."

Al-Bunnia'yla görüştükten sonra, bu durumu kardeşim Faruk'la müzakere ettik, babama da danıştık.

Babam, her zaman, iş mevzuları görüşülürken, amcama, "Sabri, senin bu işte çok emeğin var" derdi. Gerçekten, amcamın çok emeği olmuştur. Amcam da, "Benim emeğim çok olsa da, bu işi ağabey sen başlattın" cevabını verirdi. Zaten ayrılma oluncaya kadar her ikisi de şirkette "genel müdür" unvanını taşıyordu. Yönetim kurulu başkanlığı ise, devamlı babamdaydı; amcam ise başkan yardımcısıydı. Amcam isteseydi, bunu da değiştirebilirdi.

"Ülker, amcamda kaldı, biz de gayrimenkulleri aldık"

Bizde, kişisel bir sorun olmadı. İş konusundaki görüş ayrılıkları ön plana çıktı, bu sırada çok ciddi tartışmalar yaşandı. Mesele, tartışmayla çözülecek gibi değildi. Ayrılma gerçekleşti. Buna rağmen iki-üç yıl boyunca Ülker'in yönetim kurulu üyesi olarak görevim devam etti.

Ayrılırken, hisselerimiz 50-50'ydi. Bunun yüzde 17'sini sattık, yüzde 33'ü bizde kaldı. Zaten şirket, ayakları üzerinde durabilecek bir yere geldi.

Murat [Ülker] yetişmişti, Orhan da [Özokur] işi bir hayli öğrenmişti. Ayrılma sırasında Murat'la her şeyi konuştum. 70'in üzerinde teknik kadro bıraktım. Bunlar; üretici, yönetici ve mühendis formasyonundaydı.

Ayrılırken, bir kefeye Ülker'i koyunca, öbür kefede bir şey kalmıyor. Ailenin de varı yoğu Ülker'di. Şirketten o kadar para çıkarmak da mümkün olmadığına göre, elde birkaç gayrimenkul varsa, diğer kefeye de onu koyduk. Mesela, şimdi Kanal 7'nin yeri olan Uzay Gıda'nın fabrikası ve arsası...

Bizim ayrıldığımız sırada Ülker'in cirosu herhalde 250 milyon dolardı. O gün için bu, büyük bir rakamdı. Bu arada, başka önerilerimiz de oldu. Biz, "Bazı haklar koyalım" dedik. Mesela, Ülker'in dışında kalan taraf bir yağ fabrikası kursun ve Ülker'e yağ satsın, önerisinde bulunduk. Yine Ülker dışında kalan tarafın Ülker'e ithal ürünleri vermesini önerdik ve bu şartlar altında ayrılma işlemini tamamladık.

Ayrılırken, daha önce önerilen kura çekimi yapılmadı. Iraklı ortağımız Al-Bunnia ile konuşmamızdan sonra, Ülker'in amcamda kalması kararını verdik. Ancak, ayrıldıktan sonra bazı ihtilaflar baş gösterdi. Yağ fabrikası yatırımından vazgeçtik...

Faruk Berksan: "Iraklı Al-Bunnia'nın tavsiyesine uyduk"

Asım Ülker'in küçük oğlu Faruk Berksan ise, iki kardeşin ortaklıktan ayrılma kararını anlatırken, amcasıyla ihtilafını da açıklıyor ve "İş yönetiminde biraz daha ön plana geçmek istiyordum" diyor. Faruk Berksan da ağabeyi gibi, Iraklı işadamı Al-Bunnia'nın tavsiyesi üzerine, fabrikayı amcaları Sabri Bey'e bıraktıklarını söylüyor:

Babamla amcam 43 sene ortaklık yaptılar. Bu, kolay bir süreç değil. Onlar, hem kardeş, hem komşu, hem de iş ortağı...

İki kardeş, bu zaman içinde birbirlerine katlanmışlar. Ancak, daha sonra birtakım sıkıntılar baş gösterdi. Bizler, büyüyüp de, fabrikada görev aldıktan sonra, benden kaynaklanan bu sıkıntılar ihtilaf yarattı. İş yönetiminde biraz daha ön plana geçmek istiyordum. Zaten problemler de daha çok buradan çıkmıştı. İhtilaf baş gösterince, amcam, bana karşı şu tabiri kullandı:

"Benim sırtım duvara dayandı, artık senin için fazla bir şey yapamayacağım."

Bu arada, son derece uyumlu ve itaatkâr olan ağabeyim devreye girdi. O da, "Bizim çocuklarımız büyümeden, işlerimizi ayıralım" dedi.

1987 yılında, amcam Sabri Bey'le işlerimizi ayırmaya karar verdik, ama bu nasıl olacaktı? Aslında, son derece zor bir karar. Sabri Bey, bu sırada, şunları söyledi:

"Önce, kimin ayrılacağına karar vermeyelim. Nasıl ayrılacağımızı konuşalım. Sonra çöp çekeriz."

Evet, koskoca Ülker'in paylaşımında çöp çekmeye karar verdik.

O yıllarda, Polinas şirketimizde Al-Bunnia adında Iraklı bir ortağımız vardı. Kendisine, "Irak'ın Koçu" derlerdi. Çok zengin bir kişiydi. Al-Bunnia, ayrılma kararımızı işitmiş olacak ki, ağabeyime nasihatte bulunarak, şunları söylemiş:

"Ben, Sabri Bey'i tanıyorum; onun hayatı, bu bisküvi fabrikasıdır. Çöp çekiminden vazgeçin; fabrikayı siz almayın, amcanıza bırakın."

Ağabeyim geldi, bu konuşmayı bize anlattı. Babam da duygusal bir kişi olduğu için bu öneriden etkilendi. Hesap kitap işi bittikten sonra, biz Sabri Bey'e, "Amca, biz, veren taraf olmak istiyoruz" dedik. Yani kısacası, Al-Bunnia'nın tavsiyesiyle böyle bir karar aldık.

Hayat, "başlangıç" ve "bitiş" üzerine kurulu bir düzen. Bu, yaşamın her alanında görülür. İki nokta arasındaki mesafe, bazen uzun olur, bazen kısa...

İnsan ömrü de öyle değil mi?..

Asım ve Sabri Ülker kardeşler, ortak şirketlerini 1944 yılında oluşturmuşlardı. Bu ortaklık, 13 Mart 1987 günü Asım Ülker'in istifasıyla noktalanıyordu.

Zaten, her doğum, bir sonun da başlangıcıydı...

3. bölüm

1944'ün "Türkiye Markası" Ülker, 1994'te "Dünya Markası" oluyor

- Sabri Ülker, 1944 yılında yükseköğrenimini tamamladıktan sonra, ağabeyi Asım Ülker'le ortak olup, önce şekerleme, ardından da bisküvi imalatına başladı. Bu ortaklık, 1987'de sona erdi.
- Asım Ülker, Ülker Şirketler Topluluğu'ndaki hisselerini kardeşine bıraktı. Sabri Ülker de, oğlu Murat Ülker ve damadı Orhan Özokur'la birlikte kurulu düzeni kesintisiz devam ettirecekti.
- Sabri Ülker, Ülker firmasına önce ortak olmak, sonra tamamını satın almak isteyen Avrupa'nın ünlü gıda üreticilerine itibar etmeyip, yurtiçinde ve yurtdışında çok büyük yatırımlara girişti.
- 2000 yılına gelindiğinde 80 yaşına ulaşan, bu arada sağlığı da bozulan Sabri Ülker, yarım asır içinde Türkiye sınırlarını aşıp, dünya markası olan Ülker'in yönetimini, oğlu Murat Ülker'e devretti.
- Sabri Ülker, 56 yıllık iş hayatı boyunca sadece gıda sektöründe çalıştı. Dünya çapında dev tesisler kurdu. Büyük boyutlu hayır işlerini ise, hiç kimseye hissettirmedi. 12 Haziran 2012'de hayata veda etti.

Sabri Ülker: "Üç kişi kaldık; işi, yüklenip götürüyoruz, ya aramızdan biri eksilirse..."

Sabri Ülker, 1987'de ağabeyi Asım Ülker'le 43 yıllık ortaklığını sona erdirince, oğlu ve damadına bir endişesini dile getiriyordu. Bu, "Aramızdan biri eksilirse, işleri nasıl yürütürüz?" endişesiydi. O endişe de, kısa sürede profesyonel yöneticilerden oluşan takımla giderilecekti.

Ülker kardeşlerin 43 yıl süren ortaklıkları sona erince, Sabri Ülker, oğlu Murat Ülker ile damadı Orhan Özokur'u karşısına alıp durum değerlendirmesi yaparken, bir endişesini de dile getiriyordu. Şimdi, Sabri Ülker'in, evlatlarına verdiği mesajı ve endişesini Murat Ülker'den öğrenelim:

> Amcamlarla ortaklığımız bittikten sonra, biz fabrikada üç kişi kalmıştık. Babam, Orhan Bey [Özokur] ve ben.
>
> Aslında, başında bulunduğumuz iş, büyük bir işti. Üçümüz birlikte omuzlayıp götürüyorduk. Sabri Bey, bu yüksek tempolu çalışmamız sırasında, Orhan Bey'le bana şunu söylemişti:
>
> "Çocuklar, üç kişi kaldık. Üçümüz işi ancak yüklenip götürüyoruz. Aramızdan birisi eksilse, öbür ikisi bu yükü taşıyamaz. Ondan sonra ne olacak?"
>
> Sabri Bey'in söyledikleri sanki dua yerine geçmiş gibiydi. Yaşlılık ve hastalık dönemi tedrici [yavaş yavaş] olarak seyretti. Bu gidişi, kendisi de, biz de fark etmedik.
>
> Babamın işlerini zaman içinde Orhan'la birlikte yüklendik. Ardından da profesyonel arkadaşlarla güzel bir takım oluşturduk.

Hayat mücadelesi sırasında karşılaştığımız olaylara karşı alacağımız tavırlar, o anı kurtarmaktan çok, gelecekte pişmanlığa yol açmayacak şekilde olunca, uzun vadede meyvesini de veriyor.

Yarını düşünmeden, sadece bugünün şartlarına göre atılacak adımlar ise, bir bakıma pişmanlığın başlangıcı da olabiliyor.

Voltaire, "Pişman olmak istemiyorsan, heveslerinden vazgeç" demiş. Bir Arap atasözünde ise, "Bugün ateş, yarın kül" ifadesi kulla-

nılırken, insanların, bugünle birlikte yarını da düşünmesi gerektiği mesajı verilmek istenmiş.

* * *

Hikâyemizin kahramanı Sabri Ülker, yıllar önce Ülker firmasının tamamını satın almak isteyen Amerika Birleşik Devletleri'nin birinci, dünyanın ise ikinci büyük markalı yiyecek ve içecek şirketi olan Kraft'ın yöneticileriyle iş görüşmesi yaparken, bugünün yanı sıra yarını da düşünerek, son sözünü söylüyordu:

"Kusura bakmayın..."

Evet, bu cevabın içinde her şey var. Sabri Ülker diyor ki: "Size satılık malım yok." Yabancı sermayeden gelen bu teklif, ortaklar arasında görüşülürken, Orhan Özokur düşüncelerini şu şekilde ifade ediyordu:

"Bu satıştan milyar dolar alabiliriz, sonra çok zengin adam oluruz. Ama ondan sonra da işsiz adam..."

Murat Ülker ise, ilginç bir yaklaşımda bulunuyordu:

"Ne isterseniz yapın. Ben, işe yeni başladım. Eğer satacak olursanız, oturur kitap okurum..."

Murat Ülker: "İsviçreliler bizden, bisküvi dersi istedi"

Murat Ülker, yeni dönemi anlatırken mazide, Ülker'i satın almak isteyen İsviçreliler, Amerikalılar ve Fransızlarla yaptıkları çetin pazarlık müzakerelerini de nakledіyor:

> Ülker Grubu, bir yandan yurtiçinde yapılanırken, bir yandan da yurtdışına açılma gayretleri içinde oldu.
>
> Yabancı sermayeye, prensiplerimize uyması halinde daima sıcak baktık. Şimdi, bu kapsamda mazide yaşanmış birkaç olayı anlatmak istiyorum.
>
> İsviçre'nin Neuchâtel kentinde ilk şekerleme dükkânını açarak sektöre dahil olan Claus Jacobs Suchard isimli bir firma var. Bu, bir aile şirketi. İsviçre'nin ünlü "Milka" ve "Toblerone" isimli çikolatalarını üretiyorlar.
>
> Amcamlarla ortaklığımız sürerken, kuzenlerim, Ülker'in bu İsviçre firmasıyla ortak olma arzularını gündeme getirerek, "Şayet böyle bir şey yapabilirsek, Ülker hisseleri yabancılara satılır; bu sayede elimize de para geçer" demişlerdi.

Claus Jacobs Suchard firması, çikolata ve şekerleme üretimi yapıyordu. Ama bisküvi işini bilmiyorlardı. Bizim bisküvilerin kalitesi herhalde onların da dikkatini çekmişti.

İsviçreli firma yetkilileriyle görüşmelere başladık. Onlar bize, "Sizden, bisküviciliği öğrenelim" dediler. Biz de onlara, "Sizin çikolatalarınızı ithal edip satalım, hatta zaman içinde burada yapalım" teklifinde bulunduk. Görüşmeler hayli ilerledi. Karşılıklı tekliflerimiz kabul gördü. Hatırladığım kadarıyla, İsviçre firması, bize ortak olacaktı.

Anlaşma metinleri kaleme alındı. İmzalanma aşamasına gelindi. Bir süreden beri İstanbul'da bulunan ve görüşme yaptığımız İsviçreliler, anlaşma taslaklarını imzalatmak üzere ülkelerine gittiler. Hatta yeni ortak adaylarımızı havaalanına kadar ben götürdüm. Misafirleri yolcu ettim. Hemen ardından, el sıkıştığımız Claus Jacobs Suchard firmasının, Avrupa'nın önemli gıda firmalarından Kraft'a satıldığını öğrendim.

İsviçreliler, bir süre sonra tekrar Türkiye'ye geldiler, ama niçin geldiler, bilemiyorum. Kendileriyle buluştuk. "Patronlarımızın, Kraft'la görüşmesini bilmiyorduk. Sizden özür dileriz" dediler.

"Kraft, Ülker'in tamamını almak için açık çek verdi"

Sabri Bey, Ülker'in dışa açılmasını desteklemişti. Hatta Claus Jacobs Suchard firmasıyla görüşmelerimizi değerlendirirken, "Bu işi yapın" diyerek motive etmişti. Biz de bu teşebbüsü bir avantaj olarak değerlendiriyorduk. İsviçrelilerle görüşmelerimiz sırasında, uzun yıllardan beri Türkiye piyasasında bulunan Nestlé'ye karşı bir de strateji geliştirmiştik. İşte bu strateji kapsamında "Alpella" isimli bir mal ürettik. Bu yeni ürünümüz, Nestlé'nin yarısı kadar bir talep yakalamıştı. İşte bu gelişmeler sırasında, Sabri Bey bizi sürekli cesaretlendiriyordu.

Claus Jacobs Suchard satıldıktan birkaç yıl sonra, bu defa firmanın yeni patronu olan Kraft'la görüşmelerimiz başladı. Talep onlardan gelmişti. Kraft temsilcileriyle İstanbul Çırağan Kempinski Oteli'nde buluştuk. Bu toplantının olduğu tarihte, henüz amcamlarla ortaklığımız sona ermemişti. Toplantıya, babamın yanı sıra kuzenlerim de katılıyordu. Kraft temsilcileri, bu görüşmemiz sırasında aynen şunları söylemişti:

"Bizim, 18 milyar dolar nakit paramız var. Bunu, yatırımlara harcamamız lazım. İşi büyütmemiz gerekiyor. Eskiden sigara

imal ederdik, şimdi yasaklandı. Ayrıca, mevcut sigara fabrikalarının üretimi de düştü. Çünkü talep azaldı."

Çırağan Oteli'nde Kraft temsilcileriyle görüşmelerimiz adeta satranç oynar gibi sürüyordu. Sabri Bey, muhataplarına, "Tesislerin satışı sırasında fiyatları nasıl belirliyorsunuz?" diye sordu. Onlar, "En kolay olanını sordunuz" dediler. Sabri Bey, bunun üzerine, "Yani nasıl?.." diye ikinci sorusunu yöneltince, Kraft'ın yetkilileri aynen şu cevabı verdiler:

"Bir alışveriş sırasında satıcının aklından mutlaka bir rakam geçiyordur. Onu öğrenirsiniz, bir lira fazlasını verirseniz, iş olur biter."

Kısacası İsviçreli, Sabri Bey'e, "Açık çek veriyorum" diyordu. Sabri Bey, bu uzun müzakerelerden sonra, "Biraz ara verelim, sonra yeniden bir araya gelelim" dedi.

Otelden çıktık, Sabri Bey bize, "Çocuklar camiye gidiyorum, akşam namazı kılacağım" dedi. Hemen yakınımızdaki Yıldız Camii'ne gittik. Camiden çıkışta, Sabri Bey bizim fikrimizi almak istemiş olacak ki, ayakkabısını giyerken, "Çocuklar, ne düşünüyorsunuz?" dedi. Kuzenim Selçuk Berksan, "Amca, çok iyi bir fırsat. Bir daha böylesini bulamayız. Hemen satalım" cevabını vermişti. Söze Orhan karıştı:

"Selçuk, çok iyi söylüyorsun, satalım, ama adamlar bize milyar dolar verecekler. Sonra ne olacak? Çok zengin adamlar olacağız. Ama işimiz olmayacak. Ne yapacağız, ne edeceğiz?.. İşsiz bir adam... İşin yok, namın yok..."

Söz sırası bana gelmişti. Şunları söyledim:

"Ne isterseniz yapın. Ben işe yeni başladım. Bu çarkın içinde en az çalışanınız benim. Eğer satacak olursanız, oturur kitap okurum. Yok satmazsanız, mecburen gelir, çalışırım."

"Keyfiniz bilir" diyerek meselenin çözümünü onlara bırakmıştım.

"Ülker'i Kraft'a satmadık, ama fabrikalarını satın aldık"

Tekrar, Çırağan Oteli'ne döndük. Kraft temsilcileriyle görüşmelerimize bıraktığımız yerden devam ettik. Onlar, bizden cevap bekliyorlardı. Sabri Bey, "Ülker'in yarı hissesini verelim, yüzde 50-50 ortak olalım" dedi. Muhataplarımız, "Olur ama 3-5 yıl içinde hepsini alırız" karşılığında bulundular. Sabri Bey, "Hayır, hepsini veremeyiz. Size bir alternatif teklifte bulunmak istiyorum" dedi. Sabri Bey'in teklifi şuydu:



Sabri Ülker, yabancı sermayeye "evet", ama Ülker'in tamamını almak isteyenlere "hayır" dedi.



Sabri Ülker, pişman olmamak için, iş hayatında adımlarını çok dikkatli atıyordu.

"Bizim firmamız, örneğin 500 firma içinde 23'üncü sırada olsun. İşler, bu tempoda giderse, tesisleri yine biz yönetelim. Eğer, Ülker'in bu firmalar arasındaki sıralaması 24 ve 25. sıralara düşerse, yönetimi size verelim, siz idare edin."

Muhataplarımız, Sabri Bey'in teklifini ilginç buldular. Bu arada bizim aşina olmadığımız değişik şeyler de anlattılar. Teklifi ilginç bulmalarına rağmen, ikna olmamışlardı. "3-5 yıl sonra hisselerin tamamını isteriz" dediler. Babamın cevabı iki kelimeden oluşuyordu:

"Kusura bakmayın..."

Sabri Bey, iyi ki "Kusura bakmayın..." demiş. Kraft, Türkiye'ye geldi, tekrar gitti. Onların Milka üretmek için kurduğu tesisleri de biz satın aldık. Ayrıca, bizim sadece bisküvi işimizin bugünkü değeri birkaç milyar Amerikan doları. Bunun yanı sıra, çok şükür başka işlerimiz de var. Allah, böyle nasip etmiş.

Bu vesileyle şunu söylemek istiyorum. Sabri Bey, küresel yabancı sermayeye çok açıktı; ama daha önce de ifade ettiğim gibi, oyunu kuralına göre oynardı. Kurmuş olduğu tesisleri elinden çıkarmayı hiç ama hiç düşünmezdi.

Yabancılarla bu görüşmelerimizden sonra küresel ilişkileri izlemek ve sürdürmek amacıyla bir departman kurduk. Başına da, Şükrü Morçay'ı getirdik. Lisan bilen, dünya gidişatını takip eden bir arkadaşımızdı. Yabancılar bizi aradığı zaman Şükrü Morçay devreye girer, onlara cevap verirdi.

Kurmuş olduğumuz bu sistem, aynen devam ediyor.

"Yabancılar, Ülker'i almak için adeta sıraya girmişti"

Yabancılarla alışveriş konusunda bir örnek daha vermek istiyorum. Fransızların Danone firması, bisküvi üretim bölümlerini elden çıkarmadan önce bize bir yazı göndererek, "Bisküvi üretiminize dahil olmak ve azınlık hissesi almak istiyoruz" dediler. Biz, bu teklifi olumlu karşıladık. Onların davetine uyarak, Fransa'ya gittik.

Bu görüşmelerimiz sırasında davet sahibi bize, "Siz, niçin bizimle ortak olmak istiyorsunuz?" deyince doğrusu çok şaşırmıştık. Kendisine, "Bunu da nereden çıkardınız? Davet sahibi sizsiniz. Ortak olmak, bizden hisse almak için yazıyı yazan da sizsiniz" dedik.

Fransızlar işte böyle... Birbirlerinden haberleri yoktu. O görüşmelerimiz sırasında, bize bisküvi imalatını anlatmaya kalk-

mışlardı. Biz de bu tavırları karşısında, kendi bilgilerimizi aktardık. Ölçtüler, tarttılar, "Siz, bizim kadar bisküvi biliyorsunuz" demek zorunda kaldılar.

İsviçrelilerden sonra Fransızlar da birbirlerinden bihaberdi. Bizi, Fransa'ya davet eden kişi, daha sonra Türkiye'ye geldi. Kendisiyle oturduk, konuştuk. Merak etmişler, "Bu işleri nasıl yönetiyorsunuz?" diye bize sordular. Fransız'a, çalışma yöntemimizi anlattım. İcra kurulumuzun faaliyetlerini izah ettim. İlgilendi, memnun oldu. Ardından da "Biraz hisse verseniz..." dedi. Ben de "Hissedarlara sorarız" cevabını verdim. Fransız bu defa, "Vereceğiniz hissenin fiyatı ne olur?" diyerek, işin hesap kitap tarafına geldi. Ben de kendisine, "Ülker, halka açık bir şirket. Bakınız, hemen yanımızda *Hürriyet* gazetesi var. Bakalım, hisseleri hangi konumdaymış. Görüyorsunuz, milyar doların üstünde" dedim. Fransız, "Ooo, bu fiyata kimse almaz" deyince vedalaştık.

Velhasıl, Ülker'e ortak olmaya gelen Avrupalılardan kimisi şirketin tamamını almak istemiş, kimisi de ne istediğini bilememişti. Biz de, tüm talep sahiplerini dinlemiş, "Ortaklığa evet, tamamını satmaya hayır" demiştik. Tamamı için ısrar edenlere de, kibarca yolu göstermiştik.

“Sabri Ülker, basın karşısına 50 yıl gecikmeyle çıkınca, ‘Tencerenin kapağını açtık’ demişti”

Sabri Ülker, “yol ayrımı”nı takiben dönüşüm başlattı. Artık yola, profesyonellerle devam edip, dünya ligine hazırlanmak istiyordu. Bu uğurda, ilk önemli transferini İzmir’den yaptı; margarinler konusunda uzman bir kişi olan Metin Yurdagül’ü Ülker takımına dahil etti.

İslam’ın kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim’de, “Emanetleri ehline veriniz” diye buyuruluyor.

İşin ehline, günümüzde “yetişmiş insan gücü” deniliyor. Bir başka ifadeyle, “kalifiye eleman”...

Sabri Ülker, 1980 yılına kadar işyerine eleman alınırken genellikle seçimi kendisi yapıyordu. Ancak, her işe yetişememesi doğaldı. 1974-1979 yılları arasında baş gösteren sendikal olaylar üzerine, önemli bir karar aldı.

Karar şöyleydi:

“Artık, personel alımı, bilimsel yöntemlerle yapılacak.”

Ülker tesisleri, kurulduğu andan itibaren sürekli büyüme ve gelişme süreci yaşadı. Tesislerin bulunduğu bölgede adeta işsizler ordusu yaşıyordu. Onlar, Ülker’de iş bulabilmek için fabrika kapısında uzun kuyruklar oluşturuyor, bu arada, eşten dosttan tavsiye mektupları ve “Hamili kart yakınımdır” kartvizitleriyle gelenler de oluyordu.

Sabri Ülker, iş müracaatlarına cevap vermek için, özellikle çalışanların tavsiye ettiği adaylar konusunda araştırma yapıyor, onlar hakkında bilgi edinmeye çalışıyordu. Bir gün, çalışan personelden birisi, işe alınmasını arzu ettiği arkadaşı hakkında Sabri Ülker’i bilgilendirirken şunları söyledi:

“Efendim, arkadaşım, melek gibi, çok iyi bir insan...”

Sabri Bey, her zamanki nezaketi ve ince esprisiyle cevabını geciktirmedi:

“İyi de evladım, melekler bisküvi yapmaz ki... Bana, bisküvi yapacak adam lazım...”

Ülker, profesyonel bir takımla dünya ligine hazırlanıyor

Asım ve Sabri Ülker kardeşlerin 1987'deki yol ayrımından sonra Ülker'de zihniyet değişikliği başladı. Artık, aile şirketinden profesyonel yönetime geçişin gerekli olduğu görüldü. Kısa sürede, profesyonel bir takım kuruldu. Ülker, bu takımla dünya ligine çıkmaya hazırlanıyordu.

1992 yılına gelindiğinde, Sabri Ülker İzmir'den bir profesyonel yöneticiyi transfer etmek için teşebbüse geçti. Bu yönetici, Ülker'in uzun yıllardan beri yağ tedarikçisi olan Turyağ Şirketi'nin Genel Müdür Yardımcısı Metin Yurdagül'dü.

Kimya yüksek mühendisi Metin Yurdagül, Sabri Ülker'i 1971'den beri tanıyordu.

Sabri Ülker, Ülker mamullerinde kullanılan endüstriyel yağların büyük bir bölümünü, o yıllarda İzmir'deki Turyağ Fabrikası'ndan temin ediyor, Yurdagül de, bu fabrikanın teknik sorumluları arasında yer alıyordu. Sabri Ülker, 1992'de Metin Yurdagül'le el sıkıştı. Yurdagül, o gün bugün, Ülker Grubu'nun aktörleri arasında bulunuyor.

Önce Besler Yağ Fabrikası'nın kuruluşunda aktif rol alan, ardından da Pendik Nişasta'nın Murahhas Üyesi olarak görev yapan Metin Yurdagül, Ülker Gıda Grubu Başkanlığı ile Yıldız Holding İcra Kurulu Üyeliği'nin yanı sıra, 2002-2008 yılları arasında Grup Sözcülüğü de yaparak, Ülker'in kamuya açılan yüzü oldu.

Halen Ülker İstişare Konseyi Üyeliği görevini sürdürmekte olan Yurdagül, aynı zamanda MÜMSAD'ın (Mutfak Ürünleri ve Margarin Sanayicileri Derneği) başkanlığını da yürütüyor.

Metin Yurdagül, Sabri Ülker'le mazisi 41 yıla dayanan anılarını anlatırken şunları söylüyor: "Sabri Bey, Ülker'i 1944'te kurmuş. Bu kuruluştan tam 50 yıl sonra, 1994 yılında İstanbul'da ilk defa bir basın toplantısı düzenledi. Toplantı bittikten sonra, o günü şu tek cümleyle değerlendirmişti: "Tencerenin kapağını açtık."

İşte, Metin Yurdagül'ün, Sabri Ülker'le ilgili tam 41 yılı kapsayan anıları...

> Sabri Ülker Bey'le 1971 yılında tanıştım. O dönemde, İzmir'deki Turyağ Şirketi'nde kimya yüksek mühendisi olarak görev yapıyordum. Sabri Bey, İstanbul'daki tesislerinde, gıda üretiminde kullanılmak üzere bugünkü adı "Henkel" olan Turyağ Şirketi'nden gıda sanayiinde kullanılan endüstriyel yağ temin ediyordu.



Metin Yurdagül (soldan sağa dördüncü), Ülker Grubu'nda çalışmaya başlamadan önce İzmir'deki Turyağ Şirketi'nin Genel Müdür Yardımcılığı görevini yürütüyordu. O dönemde, ekibiyle birlikte Sabri Ülker'e (sağ başta) yağ konusunda bir sunum yapmıştı.



Metin Yurdagül'ün, Ülker Grubu'nda Türkiye'deki en büyük yağ işleme kapasitesine sahip olan Besler Tesisleri'nin kuruluşunda büyük emeği geçti. Bu arada, uzun yıllar üst düzey yöneticilik ve grup sözcülüğü yaptı. Halen, Ülker İstişare Konseyi Üyesi ve MÜMSAD (Mutfak Ürünleri ve Margarin Sanayicileri Derneği) Başkanı.
(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)

Ülker'in, İstanbul Topkapı'daki tesislerinin sadece 7-8 km ilerisinde Türkiye'nin en büyük endüstriyel yağ ve margarin fabrikası bulunmasına rağmen, Sabri Bey, ihtiyaçları olan yağı, oradan değil, 600 km öteden, o dönemin zor ulaşım koşullarında taşıtarak İzmir'den getirtiyordu.

Turyağ'da, o günkü adıyla "mamul yağ şefi" idim. Yine o dönemin tanımıyla, Turyağ Fabrikası'nın "umumi istihsal şefi"ne

bağlı olarak görev yapıyordum. Bu tip fabrikalarda henüz Ar-Ge bölümü yoktu. Turyağ Fabrikası'nda da sadece iki amir görev yapıyordu. Bunlardan biri laboratuvardan, diğeri de üretimden sorumluydu.

Sabri Bey'in, satış müdürümüzle iş münasebetleri sırasında, ben de teknik destek vermek amacıyla zaman zaman İstanbul'daki görüşmelerde hazır bulunuyordum. Sabri Bey'in ilginç kişiliğini, o yıllardan itibaren keşfetmeye başladım.

"Ürettiğimiz yağlar, Sabri Bey'in denetiminden geçerdi"

1971 yılında, Türkiye henüz dünyaya açılma sancıları çekerken, Sabri Bey mesafe kaydetmiş ve fabrikasında yabancı uzmanlarla da çalışmaya başlamıştı. Hatırladığım kadarıyla, Ülker'de görev yapan ilk yabancı personel, Allen isimli, Amerikalı emekli bir bisküvi uzmanıydı. Mr. Allen, İzmir'e gelip Turyağ tesislerini de ziyaret etmişti.

Ülker'de daha sonraki yıllarda kısa sürelerle birçok yabancı uzman görev aldı. Bunlardan en uzun süreli kalanı ise, İrlandalı Mr. Baird'di. 1976'dan itibaren full-time çalışan Mr. Baird, daha sonra part-time hizmet verdi.

Sabri Bey'le kişisel temaslarım Turyağ Fabrikası'nda yağ üretim müdürü olduğum 1974 yılından itibaren artmaya başladı. O yıllarda Ülker, yepyeni pek çok ürün imal ediyordu. Aslında, o yıllarda Ülker tesisleri, Türk sanayiinin diğer kuruluşları gibi, orta ölçekli bir fabrikaydı. O günkü tesislerin bugünkü büyüklüklerle mukayese edilmesi mümkün değildi. Ancak Ülker, o dönemin mütevazı şartlarına rağmen, istikbal vaat ediyordu. Sürekli yeni ürünler imal ediyor, bu ürünler, ülkemizin "ilk"leri arasında yer alıyordu.

Sabri Bey, Turyağ Fabrikası'ndan endüstriyel yağ temin ederken, önce, üretmeyi tasarladığı yeni mamullerinin özelliklerini anlatır, bunlara uygun yağ imal etmemizi isterdi. Bu görüşmeler sırasında, Sabri Bey'le ortak bir arayış ve anlayış içinde olur, taleplerini aldıktan sonra, fabrikada istenilen yağı geliştirmeye başlardık.

Yaptığımız yağ örneklerini Sabri Bey denemeye tabi tutar, beğendiklerine de, "İyi olmuş" diyerek bizleri motive ederdi. Ancak, Sabri Bey'in istediği ürünü, her zaman ilk denemede elde edemediğimiz de olurdu. Bazen, ikinci, üçüncü, hatta beşinci denemelere girişirdik.

Turyağ'da, Ülker için ürettiğimiz yağlara, kod adı verirdik. O dönemde unutamadığım bir olay yaşandı. "KK" kod adlı yağımız, Sabri Bey tarafından ancak üçüncü denemede kabul görmüştü. Bu olaydan sonra, kod adı "KK-3" olarak kaldı ve Turyağ'daki arkadaşlar arasında espri konusu oldu..

"Murat Bey, üniversite yıllarında çalışmaları izliyordu"

Bir Turyağ mensubu olarak, Ülker firmasına yaptığım ziyaretler sırasında, Sabri Bey'i daha yakından tanıma imkânını elde ettim. Misafirlerine karşı çok saygılıydı. Randevularına, dakikası dakikasına uyma titizliği gösterirdi. Hiç dolambaçlı konuşmazdı. İfadeleri hep netti.

1981 yılında, Turyağ olarak, Ülker yöneticilerine İstanbul'daki The Marmara Oteli'nde bir yağ semineri düzenledik. O zamanki adı "Intercontinental" olan oteldeki eğitim semineri, sadece bir günlüktü.

Sabri Bey, seminere, firmasından yaklaşık yirmi müdürle gelmişti. Buna, "Sabri Bey, fabrikasının tüm müdürlerini getirdi" demek, daha doğru olur. Burada Sabri Bey'in bir tavrı çok dikkatimi çekti. Söz konusu seminer, tamamen teknik düzeydeydi. Sadece yağın formülünden, birtakım özelliklerine kadar bilgiler veriliyordu. Fakat Ülker'in satın alma müdüründen muhasebe ve finans müdürüne kadar ne kadar yönetici varsa, bu seminere katılmıştı. Ülker'in seminer heyetinde müdürlerin yanı sıra mühendisler de bulunuyordu.

Murat Bey'i ilk defa bu toplantıda tanıdım. Henüz, Boğaziçi Üniversitesi öğrencisiydi. Toplantıyı, başından sonuna kadar sessizce izledi. O gün, bir üniversite öğrencisiydi, ama ileride büyük ihtimalle bu şirketin vârisi olacağı düşünülerek, Turyağ'ın seminerine dahil edilmişti.

"Sabri Bey'in çalışma ofisi, sadece 5-6 metrekareydi"

Sabri Bey, Turyağ'dan, Turyağ da Sabri Bey'den memnundu. Böylesine istikrarlı ve anlayışlı bir müşteriyle çalışmanın mutluluğunu yaşıyorduk.

Bu arada, Sabri Bey ve Ülker yöneticilerinin hiçbir şekilde ve hiçbir vesileyle hediye kabul etmediklerini öğrenmiştik. Bunu bilmemize rağmen, Turyağ yöneticileri olarak, kendi aramızda Sabri Bey'e değişik ve ilginç bir armağan vermeyi kararlaştırdık. Bu düşüncemizi müzakere ettiğimiz toplantı-

da hazır bulunan genç bir arkadaşımızın önerisi üzerine, Sabri Bey'in gümüş işlemeli, kabartma bir resmini, tablo halinde yaptırmaya karar verdik. Ancak, Sabri Bey'in fotoğrafını bulmakta güçlük çektim. Bizi bu sıkıntıdan, Sabri Bey'in sekreteri Adem Sezer kurtardı. Çünkü Sabri Bey'in kolay kolay temin edilemeyen küçük bir vesikalık fotoğrafını Adem Bey'den temin etmiştim.

Sabri Bey'in vesikalık fotoğrafıyla İstanbul'dan İzmir'e gittik. Hemen bir kuyumcuya uğrayıp, gerekli siparişi verdik. Hediye, gönlümüzce yapılmıştı. Sabri Bey'in üzerinde kabartma resmi bulunan gümüş tabloyu alıp, memnuniyet içinde İstanbul'a gittim. Sabri Bey'i ziyaret ettim, armağanı kendisine sundum. O gün, Sabri Bey'in tavrında bir olumsuzluk görmedim. Çünkü armağanı nezaketle kabul etmişti. Fakat sonradan Sabri Bey'in tabiatını, bu konuda çok titiz davrandığını öğrenmiştim, ama iş işten geçmişti...

Evet, daha sonraki yıllarda, Ülker Grubu'nda çalışmaya başlayacaktım. Ama o tabloyu ilerleyen yıllarda hiçbir yerde görmedim, Sabri Bey'e de sormadım...

Yeri gelmişken, bir tespitimi ifade etmek istiyorum. Sabri Bey'in çalışma ofisi kadar mütevazı bir ofis, hiçbir patron ofisinde görmedim. Ofisi, 5-6 metrekare ya vardı ya da yoktu. İşin ilginç yanı, o ofisini, kendisini tanıdığım 1970'li yıllardan, iş hayatına veda edeceği 2000'li yıllara kadar değiştirdiğini veya herhangi bir tadilat yaptırdığını da tespit etmedim. Bu tevazuu, emsal şirketlerde görmek mümkün değildi.

"Tankerle yağ taşıma projesini ilk defa Ülker'de başlattık"

Şimdi, Turyağ'da çalıştığım süre içinde Sabri Bey'le geliştirdiğimiz çok önemli bir projeyi anlatmak istiyorum. Bu, endüstriyel yağların İzmir'den, İstanbul ve Ankara fabrikalarına tankerlerle taşınması projesi...

1980'den önce, endüstriyel yağları nakletmek, pek çok işlemi gerektiriyordu. Sadece Turyağ'da değil, tüm Türkiye'de, yağlar üretildikten sonra soğutulur, ardından da mukavva kutular içindeki polietilen torbalara yerleştirilirdi. Ambalajlanan yağlar, nakil sırasında hava şartlarından etkilenmemesi için birçok işlemden geçer, sonra gideceği yere ulaştırılırdı.

Turyağ'dan Ülker'e bu yöntemle gönderilen yağ paketleri, polietilen torbaların içinden boşaltılırken, ister istemez el işçi-

liği yapılır, bu arada polietilen parçacıklarının da yağa karıştığı olurdu. Yağın içindeki yabancı maddeler arasında mukavva kutu kırıntılarına da rastlanırdı.

Yağın İzmir'den İstanbul'a taşınması başlı başına bir işti, maliyeti çok yüksekti. Masraf kalemleri arasında polietilen torba, mukavva kutu, indirme, boşaltma ve doldurma işçilikleri vardı. İşte bu külfetli taşıma işine daha ekonomik bir çözüm getirmek gerekirdi.

80'li yıllarda bir proje geliştirerek Sabri Bey'e teklifte bulundum. Masrafları asgariye indirmek ve hijyen şartlarını sağlamak için yağın tankerle taşınmasını önerdim. Sabri Bey, önerimi dinledikten sonra projeyi hemen kabul etti.

Bu görüşmemizden sonra, Ülker firması derhal tankerle birlikte Ankara ve İstanbul'daki tesislerine depolama tankları yapımına girişti. Biz de Turyağ olarak ambalaj ve dolum giderlerini maliyetten düştük.

Ülker'in yağ taşıma projesi, bir anda fiyatları da ucuzlattı. Turyağ, Ülker'in yanı sıra Eti ve Sagra firmalarına da yağ satıyordu. Tankerle taşıma sistemine oralarda da geçtik. Bu sistem, bir müddet sonra Türkiye'deki bütün yağ fabrikalarında benimsenecekti.

"Cuma gününü kurtarmak için, cumartesi mesaisi vardı"

Ülker Grubu'nda, Asım Bey, fabrika dışı şirket ilişkilerini yürütürdü. Sabri Bey de genellikle üretimin başındaydı. Sabri Bey aslında satışla da ilgiliydi, ama işbölümleri öyleydi.

Turyağ'da çalışırken, Ülker Fabrikası'nı ziyaretim sırasında zaman zaman Asım Bey'le de bir araya geldiğimiz olurdu. Bir defasında hiç unutmuyorum, Asım Bey, karşılaştığımız sırada, "Metin Bey, hoş geldiniz. Size çuvalla para veriyoruz, çuvalla para veriyoruz..." demişti.

İş hayatına başladığım yıllarda, cumartesi günleri de, yarım gün, çalışma günüydü. Ama daha sonraki yıllarda pazar gününün yanı sıra cumartesileri de tam gün tatil ilan edildi. Turyağ'da, cumartesi günleri çalışılmazdı, ama Ülker'deki tüm tesislerde yarım gün çalışma esası vardı. Bunun sebebini bir gün Sabri Bey'e sormuştum. Kendisinden çok ilginç bir cevap aldım:

"Metin Bey, cumayı kurtarmak için..."

Sabri Bey'e o zaman hak verdim. Çünkü İzmir'den biliyorum,

çevrede deniz imkânları olduğu için, cuma günü öğleden sonra işyerleri boşalır ve herkes, "Nasıl olsa yarın tatil başlıyor" diye tatil yerlerine giderlerdi.

Sabri Bey, "Cumayı kurtarmak için..." dedikten sonra, cümlesini şöyle tamamlamıştı: "Cumartesi, çalışma günü olunca, herkes cuma akşamına kadar işinde çalışıyor."

"Ülker'in gelişimi, sipariş çeşidinden anlaşılıyordu"

Sabri Bey'in yenilikçiliğini belirtmek için şunu ifade edebilirim: Turyağ'da 1967'de işe başlamıştım. Ülker, o tarihte fabrikamızdan sadece bir çeşit yağ alıyordu. Daha doğrusu, Ülker'in hammadde olarak kullanacağı sadece bir çeşit yağ, Turyağ'dan gönderiliyordu.

1992 yılına geldiğimizde, Turyağ'dan Ülker'e gönderilen hammadde türünün 11 olduğunu görüyoruz. Bu, Turyağ'ın ne kadar çok yağ geliştirdiğini değil, Ülker'in ne kadar çok geliştiğini gösteren bir örnektir. Çünkü sipariş ve talep Ülker'den geliyor, Turyağ da o talebe karşı 11 çeşit yağ üretiyordu.

Ülker'in, Turyağ'dan hammadde temin ettiği yıllarda, hem teknik şartlar hem de ithalat çok kısıtlıydı. Buna rağmen tüm imkânlar seferber ediliyor ve Ülker'e hammadde hazırlanıyordu. İşte bu süre içinde tüm güçlüklere rağmen Ülker hızla büyüdü. Ülker'in yanı sıra Turyağ'ın da üretimi ve bu üretimden sağladığı kâr arttı.

"Sabri Ülker'den, profesyonel takıma davet aldım"

1967-1992... İzmir'de, Turyağ'da geçen, dolu dolu 25 yıl... Bu dönemde fabrikanın pek çok müşterisiyle tanışma ve işbirliği içinde olma... İş hayatının en verimli çeyrek asrı... O yıllarda kazanılan dostluklar ve deneyimler...

Sabri Bey'le zaman zaman telefonda iş görüşmesi yapardık. 1992 yılı Mart ayının son günlerinde, yine Sabri Bey'den bir telefon aldım. Karşılıklı nezaket ifadelerinden sonra, üretimle ilgili bir soru beklerken, Sabri Bey, "Metin Bey, İstanbul'a ne zaman geleceksiniz?" dedi. Sabri Bey, en büyük müşterimizdi. Anladığım kadarıyla, İstanbul'a gelmemi arzu ediyorlardı. Benim de "On gün sonra, yirmi gün sonra geleceğim" şeklinde cevap vermem uygun düşmezdi. Zaten, Sabri Bey, ihtiyaç duymazsa, kimseyi rahatsız edici tavır içine girmezdi. "Emrederseniz, yarın sizdeyim" dedim. Sabri Bey'den, "O kadar önemli değil" cevabını aldım.

Aynı yılın Nisan ayının ilk haftasında, rutin ziyaret günümde Sabri Bey, mutat iş görüşmesinin dışına çıkarak, bir yağ fabrikası kurmak istediğini, bunu da benimle birlikte yapma arzusunda olduğunu belirtti. Tabii bu, fevkalade onur verici bir teklifti.

Evet, Sabri Bey, "Bir fabrika kuracağız. Metin Bey, bize gelir misiniz?" dediği zaman, hiç düşünmedim. Çoktan emekliliğimi de hak etmiştim. 54 yaşındaydım. Fabrikanın da genel müdür yardımcılığı görevini yürütüyordum. Zaten, genel müdür de benden gençti...

"Sabri Bey, ilk işyerinin adını, yeni fabrikasına verdi"

29 Haziran 1992 Pazartesi günü, iş hayatımda bir milattır. Çünkü o gün Ülker'de işe başladım. Derhal ilk yönetim kurulu toplantısı için bir sunum hazırlamaya koyuldum. O sunumda, projelerimi ve hedeflerimi anlatacaktım. Henüz işe başladığım için, sekretaryam da oluşmamıştı. Bir de, projelerimizde "gizlilik" unsuru vardı.

Türkiye, henüz bilgisayar ortamına geçmemişti. Powerpoint'ler filan yoktu. Elime, bir asetat kâğıdı aldım, üstüne de kendi el yazımla proje ve hedeflerimi satır başlarıyla kaydettim.

Yönetim kurulu toplantısı başladı. Huzura çıktım. İlk sınavımı veriyordum. Sunumumu alelacele yaptığımı belirtip, Yönetim Kurulu Başkanımız Sayın Sabri Ülker'den özür diledim. Sabri Bey, bu ilk toplantımızda, "Metin Bey, üzülmeyiniz, anlattığınız konular, gizliliği olan projelerdir. Tek başınıza yapmışsınız, doğrusunu yapmışsınız, yorulmuşsunuz. Teşekkür ederim" dedi.

Hemen, yeni yağ şirketimize isim aramaya koyulduk. Bilindiği gibi "Ülker", bir yıldız adıdır. Ülker'in ana şirketinin ismi de "Yıldız Holding"dir. Bundan esinlenerek, yeni şirketimizin adının "Doruk" olmasını önerdim. Sabri Bey, bu önerime memnuniyetini belirtti. İlerleyen günlerde, bu isim araştırıldı, aynı ad altında bazı şirketlerin olduğu tespit edildi. Sabri Bey, bir sonraki yönetim kurulu toplantısında, büyük bir nezaket içinde şunları söyledi:

"Metin Bey, Besler ismini, bu ismin sahibi olan şirket kapandıktan sonra satın almıştım. Acaba, yeni şirketimize bu ismi verebilir miyiz?"

Sabri Bey'in öğrencilik yıllarında ilk iş hayatı, Besler firmasında başlamıştı. Yeni firmaya bu ismi önermesini bir nostalji

eseri olarak değerlendirdim. "Tabii Sabri Bey, fevkalade güzel olur" dedim. Burada, şu hususu belirtmek istiyorum. Sabri Bey, her fikri ve öneriyi saygıyla karşılar. Nitekim, tarafımdan yapılan "Doruk" ismine de aynı saygılı tavrını sergiledi. Ama ilerleyen günlerde gönlünden geçen ismi, yani "Besler"i onaylatmak için adeta benim de rızamı aldı. Zaten, Sabri Bey'in insani ilişkileri hep rıza üzerine kuruluydu.

"Besler'de üretim, sevinç gözyaşlarıyla başladı"

Yeni şirketimizin adı "Besler" olmuştu. Şirketin kuruluşu da 1992 yılının Ekim ayında tamamlandı. Ardından, tesislerin temel atılışı gerçekleşti. Temelin atılışından yaklaşık 21 ay sonra, 9 Haziran 1994 Perşembe günü, Sabri Bey bir konuyu görüşmek amacıyla beni telefonla aramıştı. Konuşmanın sonunda birden heyecanlandım ve Sabri Bey'e şu müjdeyi verdim:

"Sabri Bey, ben de size bir bilgi vermek istiyorum. İnşallah, on gün içinde fabrikamızda düğmeye basıp, üretime geçeceğiz. Yani, ilk yağı üreteceğiz."

Sabri Bey, telefonda verdiğim bilgileri işitince, önce bir an durakladı, daha sonra şunları söyledi:

"Metin Bey, verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederim. Ama karşımda falanca bey oturuyor. Daha uzun süre o fabrika çalışamaz diyor."

Söylenecek fazla bir söz yoktu. Sabri Bey, karşısında oturan şahsın ismini açıklamıştı. Ben de üretime geçiş tarihimizi kendilerine belirtmiştim. Meseleyi, zamana terk ettim. 21 Haziran 1994 Salı günü, Besler Fabrikamızdaki ilk ürünümüzü elde ettik. Sabri Bey'le ortak fikrimiz olarak hayata geçirdiğimiz tankerle taşıma sistemini devreye soktuk ve o ilk ürünü Besler yağ tankeriyle, Ülker'in Topkapı'daki fabrikasına gönderdik.

Evet, bu tarih, iş hayatımın bir başka unutulmaz günü oldu. İşçisiyle, mühendisiyle, yönetici arkadaşlarımızla sarmaş dolaş olup sevinçten ağladık. Gerçekten ağladık...

Eğer vermiş olduğum tarihte üretim gerçekleşmiş olmasaydı, herhalde o zaman hüzünden ağlayacaktım...

Yağ yüklü tankerimizi Pendik'in Şeyhli Köyü'nden, güle oynaya uğurladık. Önünde katedeceği herhalde bir 60-70 km yol vardı. Topkapı'daki Ülker Fabrikası'nın mensupları, ilk defa kardeş tesisinde üretilen endüstriyel yağın kullanılması için heyecan içinde, katedilecek yolu gözlüyorlardı.



Sabri Ülker, henüz ilkokul öğrencisiyken ailesinin bütçesine katkıda bulunmak amacıyla Eminönü'ndeki Besler Fabrikası'nda çıraklık yapmaya başladı. Daha sonra, Besler'in ürünlerini Eminönü ve Galata Köprüsü'nde satarak, ticarette deneyim kazandı. Aradan yıllar geçti, Besler markasının sahibi oldu.



Besler Şirketi'nin 10. kuruluş yıldönümünde, tüm Besler mensupları bir tablonun içine kurutulmuş nadide bir yaprak yerleştirip, etrafına da imzalarını attılar. Tablo, kuruluş yıldönümü pikniğinde, Besler'in Genel Müdürü Metin Yurdagül (solda) tarafından Sabri Ülker'e armağan edildi.



Ülker Grubu'nun Besler Tesisleri, Türkiye'nin en büyük üretim kapasitesine sahip yağ fabrikası konumunda.

06/11/2001

Ülkemizde kriz yaşandığı, tüm sektörlerin ciddi boyutlarda ayakta kalma mücadelesi verdiği bir dönemde, sizlerin üstün bir çalışma performansı göstererek; "ISO 14001:1996" (İş ve İşçi Sağlığı Standartları) ve "OHSAS 18001:1999" (Çevre Standartları) belgelerini almanız, bizim için de gurur kaynağı olmuştur.

Bu vesile ile sizi ve nezdinizde emeği geçen tüm çalışanları tebrik eder, başarılarınızın devamını dilerim.

ONURSAL BAŞKAN

Sabri ÜLKER

Sabri Ülker'den, Besler Genel Müdürlüğü'ne takdir mektubu...



Türkiye'de, endüstriyel yağların tankerle taşınma projesini de Metin Yurdagül'ün önerisiyle ilk defa Ülker başlattı.

İşte bu heyecan dolu gün ve saatte, acaba Sabri Bey ne yapıyordu? Ne tür bir duygunun içindeydi? Onu tahmin edebiliyorum. Sabri Bey, "sakin bir güç"tü. Sükûnet içinde bekliyordu. Zaten, telefonda, "İlk ürünümüz yola çıktı" dediğim an, teşekkür ederken, sesinin titrediğini hissetmiştim.

Sabri Bey, abartıyı sevmediği için, konuşmalarında hiç "aferin", "bravo" gibi sözler işitmedim. Dolayısıyla, bu başarılarımızı işittiği an, kendisinden bu tür cevaplar beklemiyordum. Kısacası Sabri Bey, takdirini sözle ifade etmezdi, ama o duygular, gözlerinden okunurdu.

"Sabri Bey, 50 yıl boyunca basının önüne hiç çıkmamış"

Göreve başlayışımın ikinci yılında, Ülker 50. kuruluş yıldönümünü kutluyordu. Herkes, mutlu ve huzurluydu.

Sabri Bey, sadece üç yardımcısıyla birlikte bisküvi üretimine başladığı zaman, takvimler 16 Eylül 1944 tarihini gösteriyordu. O yıl, tüm imkânsızlıklara rağmen tam 75 ton Ülker bisküvileri üretilecekti.

Aradan yarım asır geçti, 16 Eylül 1994 Cuma günü Ülker Grubu'nun Kurucusu ve Başkanı Sabri Ülker, iş yaşamında ilk defa basın toplantısı yapıyordu. Sabri Bey, her zamanki halini o basın toplantısında da muhafaza ediyordu. Sakindi. Basın toplantısının metni de, tevazu içinde anlatılan bir başarı öyküsüydü.

İstanbul Swiss Otel'de gerçekleşen basın toplantısından sonra, Sabri Bey'e, "Hayırlı olsun" dedim. Aldığım cevap çok ilginçti:

"Metin Bey, tencerenin kapağını açtık."

Ülker, kamuoyuna açılmıştı. Ama bu, ihtiyatlı bir açılıştı. Aynı yılın son günlerinde, bu defa Silivri'deki Klassis Otel'de, Ülker'in depo müdürleriyle içe dönük bir toplantı yapıyordu. Bu depo müdürlükleri, daha sonra distribütörlüklere dönüşecekti.

31 Aralık 1994'te Klassis Otel'in küçük bir salonunda yapılan toplantıya yöneticiler ve depo müdürleri katılmaktaydı. Toplantının adı da, "Yeni Yılda Satış Stratejisi Toplantısı" idi. Sabri Bey'in daveti üzerine toplantıya katılmıştım. Bu toplantı sırasında, Sabri Bey, yine tevazu içinde bir cümlelik değerlendirme yaptı:

"Metin Bey, işte biz buyuz..."

Klassis'teki toplantı günlerinde, Pendik'teki Besler Yağ Fabrikamızda üretimin ilk ayları yaşanıyordu. Bu tesislerde, endüstriyel yağın yanı sıra, margarin de üretmiştik. Adı da, "Bizim Yağ" olmuştu.

Aslında, Bizim Yağ için deneme yapıyorduk. Margarin paketlerinden bir örnek alıp, Klassis Otel'deki toplantıya getirmiştim. Bu arada, elimdeki margarin paketiyle Sabri Bey'in tavrını ölçmeye çalıştım. Gözlerinde, takdir ifadeleri vardı. Sabri Bey, beni onurlandırmak için, "Siz olmasaydınız, bu yağ işine girmezdim" ifadesini kullandı. Bu, iş hayatımdaki en anlamlı ödüldü. Endüstriyel yağ üretmek için yola çıkmıştık, sonunda margarin de ürettik.

Ürünlerimiz, 6 Mart 1995 Pazartesi günü piyasaya verildi. Ülker'in "Bizim Yağ" adını taşıyan margarinini tüketiciyle buluşturmak, biz üreticiler için, tarifi imkânsız mutluluktu.

Ülker Grubu, Pendik'te bir yandan Besler Yağ Fabrikası'nı kurarken, bir yandan da Pendik Nişasta Fabrikası'nın kuruluşunu gerçekleştiriyordu. Bu fabrikada da nişasta ile glikoz-fruktoz şurupları ve mısır yan ürünleri üretilecekti. Söz konusu tesisler, Besler Fabrikası'ndan iki yıl sonra, 1996'da faaliyete geçti.

Karşı karşıya bulunan bu iki tesisten Besler'de, kuruluşundan itibaren Genel Müdürlük görevini üstlenirken, Pendik Nişasta'yı da bu şirketle birlikte iki yıl boyunca murahhas üye olarak yönettim.

İki şirketin yöneticiliğine, daha sonra "Ülker Gıda Grubu Başkanlığı" eklendi. 2000 yılına kadar sürdürdüğüm bu görevlerde, güzel işler yaptığımızı zannediyorum.

* * *

Sabri Ülker, Ülker Şirketi'nin 50. kuruluş yıldönümü etkinlikleri sırasında, yarım asırlık iş hayatı boyunca ilk defa basın toplantısı düzenliyor, ardından da tebessüm ederek, duygularını Metin Yurdagül'e şu ifadelerle anlatıyordu:

"Metin Bey, tencerenin kapağını açtık..."

Evet; Ülker, tencerenin kapağını açmış, basınla ilk iletişimini kurmuştu. Ancak, bunun devamı, yaklaşık sekiz yıl sonra gelecek, Metin Yurdagül'ün Ülker Grubu'nda yeni kurulan "Sözcü"lük görevini üstlenmesiyle birlikte, tencerenin kapağı bir daha kapanmamak üzere tamamen açılacak, gazeteciler de haber kaynağına rahatlıkla ulaşabilecekti.

Sabri Ülker'in büyük hayali: "Kaliteyi artırıp ülkemize Avrupa Birliği'nin yolunu açalım"

1944'te kurulan Ülker, yıllar içinde büyüyor, ama bu şirketin kurucularından Sabri Ülker, kamuoyu önüne çıkmak istemiyordu. Ülker, bu kuralını, ilk defa 1994'te yumuşatıp, Sabah gazetesine röportaj verdi; kamuoyuna ikinci ve son mesajı ise, 2002'de Hürriyet gazetesinde yayımlanacaktı.

Sabri Ülker, 1994 yılının 16 Eylül günü, Ülker Şirketi'nin 50. kuruluş yıldönümü münasebetiyle düzenlenmekte olan etkinliklere katılıyor ve iş hayatında ilk defa basın mensuplarıyla buluşuyordu.

Sabri Ülker'in gazetecilerle buluşma adresi, İstanbul'daki Swiss Otel'di. Ülker'in reklam hizmetlerini yürüten ajansın organize ettiği program gereği, Sabri Bey, gazetecilerle hem kahvaltı yapacak, hem de sohbet edecekti.

Gazeteciler merak içindeydi. Çünkü Türkiye'nin dev markası Ülker'in sahibiyle ilk defa bir araya geleceklerdi.

Sabri Ülker, randevusuna belirlenen saatten önce gelip, otelin kahvaltı salonuna geçti, kendisine ayrılan masaya oturdu. Flaşlar patlamaya başladı.

Sabri Ülker'in öncelikle gazetecilere hitaben bir konuşma yapması planlanmıştı. Reklamcı Ümit Çelebi, Sabri Ülker'in masasına yaklaştı ve kendisine şunları söyledi:

"Sabri Bey, lütfen kürsüye çıksanız, sesinizin rengine göre arkadaşlar mikrofonu ayarlasa... Bu arada, sizler de konuşmanızın bir provasını yapmış olursunuz, biz de salondaki ışık ayarlarını kontrol ederiz."

Bu sırada, Sabri Ülker'in maiyetinden bir genç, Ümit Çelebi'nin sözlerinden rahatsızlık duyuyor ve "Sabri Bey'in yerine, başka birisiyle hazırlık yapalım, Sabri Bey'i yormayalım" diyerek adeta tavır koyuyordu. Sabri Bey ise, yaşananları her zamanki gibi sükûnetle seyrediyordu. Ümit Çelebi, Sabri Bey'in yanındaki gence, "Tamam" cevabını verdi. Herkes beklemeye koyuldu.

Sabri Ülker, hiç beklenmedik bir şekilde yavaş yavaş yerinden kalktı ve kürsüye doğru yöneldi. Gazeteciler, kendisini merakla izli-

yordu. Öyle ya, basın mensupları Sabri Ülker'in sesini ilk defa işiteceklerdi. Kürsü ve mikrofon hazırdı. Uzun konuşma yapacak kişiler için kürsüye bir bardak da su konulmuştu.

Sabri Bey, mikrofona yaklaştı ve tane tane konuşmaya başladı:

"Bugün, bu organizasyonun komutanlığını Ümit Hanım Kızıma verdik. Bize, komutanı dinlemek yakışır..."

Sabri Ülker, bu kısa konuşmasını tamamladıktan sonra, gazetecileri başıyla selamladı ve tekrar masasına döndü. Mesajı az ve özdü. Maiyetinin arzu ettiği gibi yorulmamış ve konukların huzuruna çıkarak, reklam ajansı görevlisi Ümit Çelebi'nin gönlünü almıştı. Tabii bütün bunların ötesinde, konuklarını selamlama nezaketi de göstermişti.

Sabri Ülker'i önce, gazeteci Kenan Akın konuşturdu

Babıâli'nin acar muhabirleri, daima zorun peşine düşerdi. 1960'lardan itibaren o zor işlerden birisi de Sabri Ülker'le görüşebilmekti. Ama bu, bir türlü mümkün olmuyordu. Ancak, şirketinin 50. kuruluş yıldönümünde, profesyonellerin arzusu üzerine kamuoyu önüne çıkmayı kabul eden ünlü sanayici, bu durumu öğrenen gazetecileri de heyecanlandırmıştı. Kamuoyuna mesaj, Swiss Otel'den verilecekti. Organize edilen tören gerçekleşti. Sabri Ülker, o tarihi günde gazetecilerle buluşmasını Metin Yurdagül'e şu sözlerle özetlemişti:

"Tencerenin kapağını açtık."

Tencerenin kapağı gerçekten açılmış mıydı? Şimdi, ona bakalım...

Ülker'in bu özel gününde kısa bir süre de olsa kamuoyunun huzuruna çıkan Sabri Ülker'le birebir röportaj yapmak isteyen gazeteciler ve televizyon habercileri, bu etkinlikten sonra kıyasıya bir yarışa giriştiler. Onlar, tencerenin kapağının açıldığını zannediyorlardı. Oysa, açılmış ve hemen kapanmıştı. Çünkü Sabri Ülker'in hayat tarzı buydu. Asla ön plana çıkmak istemiyordu.

Sabri Ülker'le röportaj yapmak isteyen gazeteciler arasında Babıâli'nin deneyimli habercilerinden Kenan Akın da vardı. Ülker, rahmetli Kemal Ilıcak vasıtasıyla tanıştığı Akın'ın röportaj teklifine "Evet" diyor ve yarım asırdan beri sürdürdüğü katı kuralını bir defaya mahsus yumuşatıyordu. Kenan Akın, o yıllarda *Sabah* gazetesinin yazı işleri kadrosunda görev yapıyordu. Sabri Ülker'le 1994 yılının Ekim ayı ortalarında buluştu. Ülker'in üzerinde her zaman olduğu gibi beyaz önlüğü vardı. Konuğunu karşıladı. Masasına oturdu ve deneyimli gazeteci Kenan Akın'ın sorularını dinlemeye başladı.


SABAH

Bisküvi imparatoru

Yarım asırlık sır küpü

Kırım'dan geliyor

50 yıl boyunca kamuoyuna çıkmamakta ısrar eden Sabri Ülker'i ilk defa 1994 yılında gazeteci Kenan Akın konuşturdu.

Kenan Akın, Sabri Ülker'le bir ilki gerçekleştiriyor, sorularının cevabını alıyor ve amacına ulaşıyordu.

Röportaj, *Sabah* gazetesinin 23-24 Ekim 1994 tarihli sayılarında "Bisküvi imparatoru" başlığıyla yayımlandı. Sabri Ülker, bu röportajda, Kenan Akın'a şunları anlatıyordu:

> Bundan tam 50 yıl önce kurduğumuz, basit ve küçük bir atölyeden 19 şirketin meydana getirdiği bir sınai kuruluşu haline gelmek, elbette kolay olmadı. Bu yarım asır boyunca, bazen milletçe hep birlikte, bazen de kendi payımıza nice zorluklar, nice sıkıntılar yaşadık. Ancak, en sıkıntılı anımızda dahi, milletimize hep daha iyisini, daha mükemmelini sunmak prensibinden hiçbir zaman vazgeçmedik. "Allah, çalışanın, ama dürüst çalışanın yardımcısıdır" sözünün ne kadar gerçek olduğunu hep beraber gördük.
>
> Başarının temelinde, önce, bıkmadan usanmadan çalışma gelir. Çalışma olmadan, hiçbir şey olmaz.
>
> İkinci şart; dürüst çalışma. Üçüncüsü ise; kaliteli çalışma...
>
> Bu cümleden olarak, üretilen bir malın iyi olması, müşteriye cevap vermesi, yani aldığı paranın karşılığını vermesi gerekir.
>
> Özellikle müşteriyi aldatan bir mal, bir hizmet yapmamalı.

Müşteriye değer vermek lazımdır. "Müşteri, velinimetimizdir" sözü, boşu boşuna söylenmiş bir söz değildir. Zira müşterisi olmayan bir ticarethaneyi düşünmek, mümkün değildir.

Dördüncü şart ise; tanıtma... Bu işe çok önem verilmeli.

Reklama ilk günden itibaren önem verdik, şimdi de veriyoruz, daima vereceğiz. Firmalar, mallarını tanıtmamakla en büyük hatayı işlemiş olabilirler.

Reklam, vazgeçilmesi mümkün olmayan, çok dikkatli kullanılması gerekli bir unsurdur, bir olaydır. 1950'den beri Ülker'in reklamını yapmaktayız. Özellikle, kaliteli bir malın reklamı yapıldığı zaman, elde edilen netice büyük oluyor.

"Hayattayken Ülker'i dünya devi görmek isterim"

Sabri Ülker, *Sabah* gazetesinde yayımlanan röportajından tam sekiz yıl sonra, 22 Aralık 2002 tarihinde bu defa *Hürriyet* gazetesinin ekonomi servisi ekibinden, deneyimli gazeteci Sadi Özdemir'in yazılı sorularını cevaplandırıyordu.

Sabri Ülker, Sadi Özdemir aracılığıyla kamuoyuna yaptığı bu son açıklamasında, önce Ülker'in 50 yılda elde ettiği başarı grafiğini anlatıyor, daha sonra kendisine yöneltilen soruları cevaplandırıyordu.

Şimdi de, Sadi Özdemir'in Sabri Ülker'le ilgili haberini izleyelim:

Bisküvi ve çikolata sektörünün öncüsü Ülker Grubu'nun kurucusu Sabri Ülker, şirketlerinin 70 ülkeye ihracat yapmasını yeterli bulmuyor.

82 yaşındaki duayen sanayici, Ülker için asıl hedefin dünyanın en büyük markaları arasına girip, orada kalmak olduğunu söyledi. İlerlemiş yaşına rağmen Ülker'e çok enerjik bir vizyon çizmeye çalışan Sabri Ülker, Amerika'dan Almanya'ya kadar en gelişmiş ülkelerin market raflarında Ülker'in yer bulduğunu ve gerçek bir dünya markası olduğu belirtti. Ancak bunun da ötesinde daha güçlü bir marka olma özlemini "Ülker için artık dönülmez hedef; dev dünya markaları arasına girmektir. Ülker bunu hedefledi ve bunun için çalışıyor. Ümit ederim ki hayattayken Ülker'i bu noktada görmem nasip olur" diye anlattı.

Bu hedefin sadece kişisel ve firma bazında fayda sağlayan bir hedef olmadığını belirten Sabri Ülker şöyle konuştu:

"Bu ne demektir? İnşallah; milyar dolar ihracat, on binlerce yeni istihdam, katrilyon vergi, ekonomide yoğun ve kapsam-



8

Pazar Ekonomi

Hürriyet

Parayı cepte bilin.

Hayattayken Ülker'i dünya devi görmek isterim

Halkın alım gücüne göre hareket ediyoruz

Sayın Doktor ve

Sabri Ülker'in basın aracılığıyla kamuoyuna son mesajı ise, 2002 yılında Sadi Özdemir imzasıyla *Hürriyet* gazetesinde yayımlandı.

lı sirkülasyon demektir. Doğrusu, içimdeki heyecanı ve bu gelişmeyi sadece Ülker için de değil, Türkiye'mizden çok sayıda firma için taşıyor ve bunu çok arzu ediyorum.

Sabri Ülker, Sadi Özdemir'in sorularına cevap verirken şunları söyledi:

– Zaman zaman Ülker'in bazı siyasi akımlara ve siyasi partilere yakın ya da uzak olduğu yolunda iddialar gündeme geliyor. Ülker'in bu konudaki görüşleri nedir? Geçmişte bu konuda hatalar yapıldığını düşünüyor musunuz?

– Aslını sorarsanız, bu isnatları düşünmek ya da hatırlamak bile insanı rahatsız ediyor. 80 yılı aşan ömrünü siyasetin her şubesinden uzak geçirmiş bir sanayici olarak; ülkesi için üretmek, istihdam ve katma değer yaratmak için harcamış, bugün ülkesine bir dünya markası kazandırmış Ülker'e ağır haksızlıklar yapıldığını düşünüyorum. Gereksiz hususlara zaman ve mesai harcamak zorunda bırakıldık.

Ülker, kuruluşundan bu yana hep sosyal hayatın içinde oldu. 1974'te *Hürriyet* gazetesinin "Yeni Bir Yavuz" kampanyasına ikinci en büyük bağışı yapan Ülker'dir. Çok sayıda okul, çeş-

me, cami yaptırdık. Mehmetçik vakıflarına yardımlarda bulunduk. Ana-Baba Okulu projemiz ülke genelinde sürüyor.

Özellikle siyaset dışında bilgilenebildiğimiz ya da güvendiğimiz insanların yönlendirmesiyle imkânlarımız nispetinde sosyal hayata katkıyı bir borç bildik.

Maalesef, bunlar, anlaşılmaz bir şekilde istismara kalkışıldı. O kadar ki, bunca açıklığa rağmen siyasetin dışında vaktiyle hayır işleriyle meşgul olduğunu bildiğimiz bazı vakıflara üye olmamız ya da yardımda bulunmamız kabahat gibi gösterildi. Emin olun, bu olanlara inanamıyorum.

Artık ısrarla ailemizi bir şekilde ızrar etmeyi [zarar vermeyi] hedefleyen bu tavrın özel amaçları olduğunu biliyoruz. Ancak, bir bakıma da bu haksızlığın sonuçta Ülker'in daha yakından tanınmasına vesile olduğunu da belirtmek isterim.

Bu insanların hangi amaç ya da yönlendirmelerde olursa olsun bu tavırlarını terk etmelerini temenni ediyorum. Çünkü Ülker'i ızrar, kanımca ülkemizi ızrardır. Aynı tavır, ülkemiz için üreten kime yönelse, aynı rahatsızlığı onun için de duyarım.

– Ülker önümüzdeki dönemde satış kanallarını ve pazarlama stratejisini nasıl yönlendirecek?

– Ülker'in satış kanalları ile pazarlama stratejisi şu anda bazı üniversitelerimizde ders mevzuu bile oldu. Halen yeterli bir dağıtım organizasyonuna sahibiz; hijyene üst derecede önem veren sağlıklı bir yapıyla bunu başardık. Ancak, mükemmele koşma anlayışımız, bizi bu alanda daha çok çalışmaya itiyor.

Üretim ve pazarlama stratejilerimizde halkımızın alım gücü en önemli belirleyici unsurdur. Bugün her kademede alım gücüne sahip tüketiciye; satın alabileceği ayrı kalitede Ülker ürünleri üretiyoruz, satıyoruz.

– Ülker'in ulaşmak istediği ana hedefler nelerdir?

– Avrupa Birliği'nin [AB] bugünkü dünya şartlarında; gelişme, refah, demokrasi standartlarının yükselmesi ile eşdeğer ve çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bugün İngiltere'den Almanya'ya, Fransa'dan Belçika'ya, neredeyse bütün AB ülkelerinde Ülker ürünleri satılıyor. Gıdada olmasa bile bizim gibi birkaç markanın daha bu ülkelerde yaygın olarak satıldığını biliyorum ve onlarla da gurur duyuyorum. Umumi kalite anlayışının gelişmesi, bu birliğe girmenin tek yolu herhalde...

1980-1989 yılları arasında yaşanan olaylar

Türkiye, 1980 yılında, yeni bir askeri darbeyle daha tanıştı. Bu darbe, beraberinde siyaset yasağı da getirdi. Eski başbakanlardan Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit ile başbakan yardımcıları Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş gözetim altına alındı. Olağanüstü dönem, 1987'de siyasi yasakların halkoylamasıyla kaldırılmasına kadar devam edecekti. Bu dönemde Türkiye, iki yeni cumhurbaşkanı da görecekti.

- **3 Mart 1980** – Hatay'ın ilk cumhurbaşkanı ve bu vatan topraklarının anayurda katılmasında büyük emekleri geçen Tayfur Sökmen vefat etti.
- **6 Nisan 1980** – Yedi yıllık görev süresi tamamlanan Altıncı Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk, törenle Çankaya Köşkü'nden ayrıldı. TBMM, yeni cumhurbaşkanını seçemediği için Cumhuriyet Senatosu Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil, cumhurbaşkanı vekili oldu.
- **27 Mayıs 1980** – MHP milletvekili ve eski Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak, Ankara'daki evinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetti.
- **19 Temmuz 1980** – 12 Mart döneminin Başbakanı Nihat Erim, İstanbul'daki ikametgâhının girişinde uğradığı saldırı sonucu hayatını kaybetti.
- **12 Eylül 1980** – Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkenin yönetimine el koydu. Başbakan Süleyman Demirel ve CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit gözetim altına alınarak, Gelibolu'daki Hamzakoy askeri tesislerine götürüldü. Bu arada MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan da, eşiyle İzmir Uzunada'daki askeri tesislerde gözetim altına alındı. MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş ise üç gün sonra teslim olacaktı.
- **7 Kasım 1982** – 12 Eylül askeri yönetiminin hazırlattığı yeni Anayasa, referandum sonucu yüzde 91,5 kabul oyuyla yürürlüğe girdi. Bu sonuçla birlikte, Kenan Evren de Anayasa'daki geçici bir maddeyle Türkiye'nin yedinci cumhurbaşkanı seçilmiş oldu.

- **20 Mayıs 1983** – Askeri yönetim tarafından kapatılan Adalet Partisi'nin yerine, Büyük Türkiye Partisi adı altında yeni bir parti kuruldu. Partinin genel başkanlığına emekli Orgeneral Ali Fethi Esener getirildi.

- **31 Mayıs 1983** – Milli Güvenlik Konseyi, Türkiye radyolarında yayınladığı 79 Sayılı bildiriyle başta eski Başbakan Süleyman Demirel olmak üzere, on dört eski ve iki yeni politikacının Çanakkale'de "ikamete memur" edildiklerini açıkladı. Bu arada, Büyük Türkiye Partisi de Anayasa'ya aykırı bir kararla kapatıldı. Çünkü parti kapatma yetkisi Milli Güvenlik Konseyi'nde değil, Anayasa Mahkemesi'ndeydi. Bildirinin yayınından üç gün sonra, Demirel ve öteki siyasiler Çanakkale Zincirbozan'daki askeri tesislerde gözaltına alınacaktı

- **6 Kasım 1983** – Milletvekili genel seçimleri yapıldı. Üç partinin katıldığı seçimlerde, Turgut Özal'ın lideri bulunduğu Anavatan Partisi tek başına iktidar oldu. Seçimlerden Halkçı Parti ikinci, Milliyetçi Demokrasi Partisi ise üçüncü parti olarak çıktı.

- **13 Aralık 1983** – ANAP Genel Başkanı Turgut Özal'ın kurduğu yeni Bakanlar Kurulu listesi, Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından onaylandı.

- **6 Eylül 1987** – 12 Eylül öncesi siyasetçilerine, askeri yönetim tarafından konulmuş olan siyaset yasağı, referandumla kaldırıldı. Bu arada, Anavatan Partisi lideri ve Başbakan Turgut Özal, erken seçim kararı alacaklarını açıkladı.

- **13 Eylül 1987** – Rahşan Ecevit, Demokrat Sol Parti Genel Başkanlığından istifa etti, yerine eşi Bülent Ecevit seçildi.

- **24 Eylül 1987** – 12 Eylül Darbesi'nden sonra kapatılan eski Adalet Partisi'nin Genel Başkanı Süleyman Demirel, Doğru Yol Partisi Genel Başkanlığına seçildi.

- **5 Ekim 1987** – 12 Eylül Darbesi'nden sonra kapatılan Milliyetçi Hareket Partisi'nin Genel Başkanı Alparslan Türkeş, Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığına seçildi.

- **31 Ekim 1989** – 1982 Anayasası'yla Cumhurbaşkanlığına getirilen ve görev süresi 9 Kasım'da dolacak olan Kenan Evren'in yerine, Anavatan Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Turgut Özal seçildi.

Türkiye'nin reklam otoriteleri, "Sanayici Sabri Ülker'den reklam dersi aldık" diyor

"Hükümet Bisküvisi"nin 1950'lerden sonra, hangi aşamalardan geçerek gerçek kimliğine ulaştığını, Ülker reklamlarının hazırlanıp, kamuoyu ile buluşması için büyük emek veren ünlü reklamcılar Yüksel Ertan, Haluk Mesci, İzmir Tolga ve Ümit Çelebi anlatıyor...

Türkiye'de sinema ve televizyon reklamcılığının öncülerinden, İstanbul Reklam'ın sahibi Dr. Süheyl Gürbaşkan, 9 Şubat 1980 tarihinde meslektaşı Vural Sözer'e Cenevre'den gönderdiği mektupta, ideal bir reklam metninin içeriğinin nasıl olması gerektiği hakkında şunları yazıyordu:

- Reklam metninde, söylenecek bir mesajın özü, söylemek istediğiniz mesajın biçiminden daha önemlidir.
- Reklam metninde, önemli bir fikir unsuru bulunmalıdır.
- Reklam metni, bilgi –hem de çok yönlü bilgi– vermelidir.
- Reklam metni, can sıkıcı olmamalıdır.
- Reklam metni, hoşa gitmelidir.
- Reklam metni, günün zevklerine hitap etmelidir.
- Reklam metni, "bir kalem"den çıkmalıdır.
- Reklam metni, –başarılıysa– uzun süre değerlendirilmeli, kullanılmalı, kısaca tekrar edilmelidir.
- Reklam metni, gerçeği söylemelidir.
- Reklam metni, hayalimizi de süslemelidir.
- Reklam metni, kişilik taşımalıdır.
- Reklam metni, kısa yazılmalıdır.
- Reklam metni, uluslararası bir sesleniş olmalıdır.
- Reklam metni, özgür bir anlam taşımalıdır.
- Reklam metni, bir diğerinin kopyası, taklidi olmamalıdır.[54]

Sabri Ülker de, Dr. Süheyl Gürbaşkan'ın tarif ettiği gibi, ürünleri için hoşa giden, gerçeği söyleyen, az, öz ve özgün reklam istiyordu. Bu işe, üretim ve pazarlama kadar önem veriyordu.

54. Süheyl Gürbaşkan, *Bir Reklâmcı Aranıyor*, s. 66-81, İstanbul Reklâm Yayınları, İstanbul, 1980.

Sabri Ülker, Türk halkının Ülker reklamlarıyla nasıl tanıştığını ise, danışmanı Dr. Mustafa Özel'e şöyle anlatmıştı:

> 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra Demokrat Parti iktidara geldi. O zamana kadar tabii radyo dinleniyor, ama çok yaygın değildi. Menderes ve Demokrat Parti'nin yükselişiyle memlekette bir siyasi heyecan başladı. İnsanlar, radyoya ve haber programlarına daha yatkın hale geldiler. Biz de, 19.00 haber bülteninden hemen sonra reklam vermeye başladık. Bundan sonra, bir talep patlaması yaşandı. Bunun üzerine şunu öğrendik: İnsanlar haberleri dinliyor. Haberlerin arkasından çeşitli konularla ilgili hükümet bildirisi yayınlanıyor, hemen arkasından da Ülker'in bisküvi reklamları... İnsanlar, bakkallara gidip, "Yarım kilo, bir kilo Hükümet Bisküvisi verir misiniz?" diyorlarmış.

Şimdi, bakalım, "Hükümet Bisküvisi" 1950'lerden sonra, hangi aşamalardan geçerek gerçek kimliğine ulaşmış. O dönemleri de, Ülker reklamlarının hazırlanıp, kamuoyu ile buluşması için büyük emek veren ünlü reklamcılar Yüksel Ertan, Haluk Mesci, İzmir Tolga ve Ümit Çelebi'den dinleyelim...

Yüksel Ertan: " 'Ülker'siz çay saati düşünülemez' sloganını, çektiğim bir fotoğrafa bakarak yazdım"

> Ülker, o yıllarda "ASÜ" harflerinin bulunduğu "Asım-Sabri Ülker"i çağrıştıran bir logo kullanıyordu. Ülker'le ilgili çalışmalarımı sürdürürken, bir gün Pasta Bisküvi'nin ilanı için çizim yapıyordum. Bu arada, rahmetli kızım, annesinin elinden tutmuş, yürümeye çalışıyordu. O sırada, ansızın ilham geldi, "İlk adımlar Ülker için" diye yazdım. Kızım, sanki Ülker'e doğru yürüyormuş gibiydi. Bu slogan, Sabri Bey'in çok hoşuna gitti. İlk ilanımız, Günaydın gazetesinde yayımlandı. Bu arada, okuyucular arasında düzenlenen bir yarışmada ajansımız, Ülker'in ilanıyla birincilik kazandı. Ayrıca, *Günaydın*'ın bir bayan okuruna da aynı yarışmada ödül verildi.
>
> 60'lı yıllarda Cağaloğlu'nda çalışırken, her şeyi tek kişi yürütürdü. Art direktör, grafiker, metin yazarı, tek kişiydi. Ben de bu üç görevi tek başıma yürütüyordum. Reklamın fotoğrafını çekiyor, sloganını buluyor, sonra grafiğini yapıyordum. O günlerde



Yüksel Ertan, "Ülker'siz çay saati düşünülemez" sloganını,
bir çay ikram sahnesini fotoğrafla tespit ettikten sonra yazmış.

ziyaretime gelen iki kuzenimin birbirlerine çay ikram ederken fotoğraflarını çekmiştim. Sonra o fotoğrafı, Ülker için hazırladığım reklamda kullandım. Slogan olarak da, "Ülker'siz çay saati düşünülemez" diye yazdım. Bu, fevkalade tutuldu. Sabri Bey de çok beğendi.

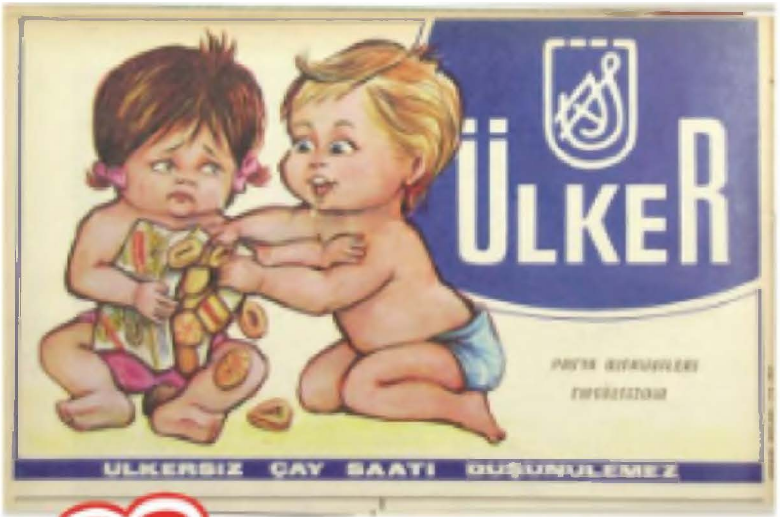
Ülker firmasıyla, 1966 yılından 1976'ya kadar yoğun bir çalışma yaptım. Bu süre içinde, 100'e yakın ambalaj grafiği çizdim. Ayrıca, gazete ve dergilerde yayımlanacak ilanları hazırladım. Ardından da, halen kullanılmakta olan Ülker logosunu oluşturdum. Bu logo çok beğenildi.

Bu arada Sabri Bey, bana gülerek, "Yüksel Bey, sizin yüzünüzden 500 bin lira zarar ettim" dedi. Sebebini sorduğum zaman, şu cevabı verdi:

"Türkiye'nin muhtelif yerlerindeki 'Ülker' tabelalarını değiştiriyoruz. Yeniden yaptırıyoruz. İşte bu 500 bin liralık masraf oradan kaynaklanıyor."

Sabri Bey'in bu hoş esprisini, şu sözlerle cevaplandırdım: "Sabri Bey, hemen işimden istifa edip, tabelacı dükkânı açayım, bütün işlerinizi ben yapayım."

Zaman içinde, bu logolar, antetli kâğıtlarda, zarflarda ve basılı evrakta da kullanılmaya başlanacaktı.



ÜLKER



Ülker'in ünlü logosunu grafiker ve görsel yönetmen Yüksel Ertan 1960'lı yıllarda çizdi. Ertan, bunun yanı sıra 1966-1976 yılları arasında Ülker'in reklam ve ambalaj çizimlerini de yaptı. Yüksel Ertan mesleki çalışmalarını yıllardan beri Almanya'da sürdürüyor.

"Ülker, Avrupa Birliği'ne Türkiye'den önce girdi"

Sabri Bey'le iş görüşmelerimizin dışında sohbetlerimiz de oluyordu. Bir gün gündemimizde Avrupa Birliği konusu vardı. O yıllarda Avrupa standartlarında ambalaj yapıyorduk. Sabri Bey, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi konusunda çekingendi. Sebebini sorduğumda, "Avrupa'nın bisküvileri buraya gelince, onların yanında Ülker'in satışı zor olur" demişti.

Aradan yıllar geçti. 1992'de Almanya'nın Bergisch Gladbach şehrinden karayoluyla Köln'e doğru gidiyordum. Yanımda da yardımcım vardı. "Yüksel Bey, arkaya bir bak" dedi. Arabanın aynasından arkaya baktım, bir de ne göreyim, bir Ülker TIR'ı geliyor. Ben, o ana kadar Ülker ürünlerinin kamyonla dağıtıldığını tahmin ediyordum. İlk defa üstünde kocaman "Ülker" yazan bir TIR gördüm. Biraz daha ilerledim. Yardımcım, ikinci defa uyardı. "Yüksel Bey, bir de karşıya bakar mısınız?" Karşıya baktım, üst geçitten tam 90 derecede bir başka Ülker TIR'ı daha geçiyordu.

Evet, Türkiye'den tam 2.000 km uzaktaydık. Arkamdan ve önümden iki Ülker TIR'ı geçiyordu. İşte bu manzarayı görünce, ne kadar mutlu oldum, ne kadar sevindim, bilemezsiniz. Çünkü Ülker, Avrupa Birliği'ni fethetmişti.

Şimdi, bugünkü duruma gelelim. Yıllardır Almanya'da yaşıyorum. Alman marketlerindeki gıda bölümlerinde Ülker'in reyonları var. Bu ürünleri, hem gurbetteki Türkler, hem de yerel halk alıyor.

Haluk Mesci: "Yıllardır reklamcıyım, ama Sabri Bey'den reklam konusunda çok şey öğrendim"

Sabri Bey, benim reklamcılık hayatımda çok önem verdiğim iki-üç şahsiyetten biridir. Kendisiyle 1970'lerin başında oluşan iş ilişkimiz, zaman içinde baba-oğul, ağabey-kardeş ve usta-çırak ilişkisine dönüştü.

1973 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni bitirdikten sonra İstanbul'da, Eli Acıman'ın sahibi olduğu Man Ajans'ta çırak yazar olarak işe başladım. Ülker ürünleriyle tanışmam da 1974 yılında oldu. Daha sonra çeşitli reklam ajanslarında bulundum ve uzun yıllar Ülker'le çalışma fırsatı elde ettim.

Ülker'le verimli çalışma dönemim, 1978 yılında, Birleşik Reklamcılık Şirketi'ni kurduğumuz zaman başladı. İleriki yıllarda bu çalışmamız artarak devam etti.



Türkiye'nin sayılı reklamcılarından Haluk Mesci, Sabri Ülker'le ilgili anılarını anlatırken, "Sabri Bey'den reklam konusunda çok şey öğrendik" diyor.

"Sabri Bey, reklamın önemini, işin başında kavramış"

Sabri Bey'le çalışırken, kendisinden pek çok şey öğrendik. İşin ilginç yanı, sadece üretim ve sanayi konusunda değil, reklam konusunda da bir şeyler öğrendik. Aslında, İzmir Tolga ve rahmetli Aydın Ülken'le birlikte okumuş-yazmış insanlardık. Reklam konusunda birikimimiz vardı. Ancak, bu konuda gerçekten Sabri Bey'den çok değişik şeyler öğrendik.

Sabri Bey, reklamın önemini, daha iş hayatının başındayken kavramış bir insandı. Bize, radyonun ulusal ölçekte tüm ülke sathına ulaşabilen tek reklam aracı olduğu dönemde, reklamı nasıl etkin kullandığını anlatmıştı.

Sabri Bey'in bu konuda anlattıkları özetle şöyleydi:

"Biz, Ülker olarak, reklamlarımızı 'Ajans Haberleri' denilen yahut da 'Öğle Ajansı', 'Akşam Ajansı' denilen haber saatinin hemen bitimine koymuştuk. Bizim reklamlarımızı radyonun haber spikeri okuduğu için, dinleyiciler, markamızı 'devletin sesi' ile duyuyorlardı. Çünkü o dönemde, devletin sesi, önemli bir unsurdu ve halk kitlelerinde kabul görüyordu.

Reklamlarımızı belki özellikle öyle planlamamıştık, ama şartlar öyle getirmişti. Radyo spikeri, haberi bitirdiği zaman, 'gong' vuruyor, arkasından 'reklamlar' anonsuyla birlikte 'Ülker'siz çay saati düşünülemez' reklamı giriyordu. İşte bu reklam anonsumuz, sanki Ankara'dan, devletin tepesinden bütün yurda yayılan bir mesaj gibiydi."

"Ülker başarıyı, dağıtım ve fiyat politikasıyla yakaladı"

Sabri Bey'den bir de şöyle bir tespit dinlemiştim:

"Bazen, reklama rağmen sattık..."

Yani, ürün o kadar güzel, o kadar hoş ve lezzetli ki, reklam kötü de olsa, tüketici aptal olmadığı için, o ürünü benimsiyor ve satın alıyor. Üniversitede, İş İdaresi okudum. Kitaplardan okuduklarımın yanı sıra, iş hayatında etten kemikten örnek bir vaka gördüm. Onun adı "Ülker"di.

70'li yıllardan itibaren reklamcılık yapıyorum. İş âlemiyle iç içeyim. İşte bu zaman içinde Sabri Bey'den şu tespiti dinledim:

"Bir markanın güçlü olabilmesi için önce dağıtım yaygınlığının iyi olması lazım. Çünkü pazar payı ve kârlılık, dağıtımla doğru orantılıdır."

İzmir Tolga: "Sabri Ülker; ırk, din ve millet ayrımı yapmayan, abide gibi bir beyefendiydi"

Ülker firması, 1979'larda grev ve lokavtlardan epey çekmiş. Tabii aynı dönemde reklamlardan yana da şansı yaver gitmemiş. Olaylar nedeniyle reklam işine yoğunlaşmamış. Böylesine kritik bir dönemde grevci işçiler fabrika alanında davul-zurna çalıyor, tencere kapaklarını birbirine vuruyormuş. Biraz ortalık durulduğu zaman, biz devreye girmiştik. O döneme göre, çok çağdaş yenilikler yapmaya başlayan Ülker firması, bütün distribütörlerini, plasiyerlerini İstanbul'da topladı. Bu toplantıda Sabri Bey, reklamla ilgili planlarını, üretimle ilgili hedeflerini açıkladı.

Sabri Bey, çok az konuşurdu. Çok özlü sözler söylerdi. Hiç unutmuyorum, reklamla ilgili faslı anlatırken, geçmiş dönemde yaptıkları reklamların iyi olmadığından bahsetmiş, cümlesini şöyle tamamlamıştı:

"O dönemde, reklamlara rağmen sattık."

Sabri Bey'in bu değerlendirmesini hâlâ tüm iş görüşmelerinde anlatırım.



Ünlü reklamcı İzmir Tolga, "Sabri Ülker'in olmaz olmaz kuralları, zaman içinde bütün dünyada evrenselleşti" tespitini yapıyor.

" 'Nat Nat Nat, Çokonat...' herkesin dilindeydi"

Sabri Bey, inanılmaz vefalı bir kişidir. İnsanların ufak tefek kusurlarını görmezden gelir. Irk, din ve millet ayrımı yapmaz. İş ahlakı konusunda abide gibi bir beyefendiydi.

Ülker'in çok reklamını yaptık. Çalıştıkları iki ajanstan biriydik. Galiba şimdi 20'nin üzerinde ajansları var. Ama biz, ajanslardan biri değiliz. Sabri Bey'le ilgili değerlendirmelerimi, bir iş ilişkim var diye yapmıyorum. Evet, iş ilişkim yok. O dönem, benim için geçmişte kalmıştır.

Yaptığımız işlere gelince... "Çokonat" isimli ürün için bir film yapmıştık. O zamanlar Ülker reklamlarının olabildiğince sakin ve mütevazı olması gerekiyordu. Ama biz, genciz, "Daha iyi şeyler yapalım" diyorduk. Bir Çokonat Treni yaptık. Bir de Mazhar Fuat Özkan'a bir cıngıl yaptırdık:

"Nat nat nat, Çokonat..." Evet, bu nakarat herkesin dilindeydi.

O yıllarda Ankara'nın Gençlik Parkı'nda dolaşan güzel bir tren vardı. Bu reklam filminde onu kullandık. Trenin makinistini de filmde oynattık. Makinist, çok şirin biriydi. Filmi izleyen görevlilerden biri, "Trenin makinisti, Sabri Bey'e benziyor, yayınlamasak mı acaba?" dedi. Yaptığımız çalışmaları, teklif halinde Sabri Bey'e götürdüğümüzde, eğer beğenilmezse, çok kibar bir şekilde, "Başka bir şey düşününüz" derdi. Biz, her seferinde aynı cümleyle karşılaşırdık. Baktı ki anlamıyoruz, o zaman yine aynı kibarlık içinde şu uyarıyı yapmıştı:

"Beyler; biz, Ülker için müstesna filmler istemiyoruz."

Evet, Sabri Bey'in bu sözünü hiç unutamam. Sabri Bey, mesajlarını hep nükteli bir şekilde verirdi. Hiçbir zaman yüz göz olmazdı. Ama her konuda başkalarının fikrine saygı gösterirdi.

Çalışmalarımızı 10-15 günde bir Sabri Bey ile Orhan Bey'e sunardık. Bu görüşmelerimiz sırasında, Sabri Bey "Bir bakın bakalım" diyerek, yeni ürünlerinden, bize ikram ederdi. Bu ikramın içinde ürünü test ettirme de vardı. Ürünlerin tadına bakarken, Sabri Bey'den çok şey öğrendik. Mesela, çikolatalı ürünler, biraz durduktan sonra daha lezzetli olurmuş.

Sabri Bey'in reklamlarla ilgili olmazsa olmaz kuralları vardı. Bu kurallar, zaman içinde bütün dünyada evrenselleşti. O kurallar şunlardı:

- Çocuk istismarı
- Seks istismarı
- Abartılı ürünler

İşte bu sakıncaların yazılı kuralları yokken bile, Ülker reklamlarında yasaktı. Sabri Bey, "yasak" sözünü kullanmazdı. Sadece, "Bunu yapmayalım" diyerek mesajını verirdi.

"Sabri Bey, ürün reklamının öncülerinden"

Sabri Bey'in, Türkiye'de reklamın ne olduğunun anlaşılmasına da katkısı var. Bunu, şöyle ifadelendirebiliriz: "Reklam, iş yapar arkadaş."

Ülker'in 1945 yılına ait reklam kupürü var. Ülker bisküvi ilanı, karakalem... Çok hoştu. 1945'lerde *Akbaba* dergisinde filan yayımlanmış. Daha sonraki yıllarda esaslı bir şekilde radyo reklamına geçilmiş. Bilindiği gibi, "Akşama babacığım, unutma Ülker getir" gibi reklamlar... Bunu evirip çevirip biz de kullandık.

Türkiye'de reklam, bir zamanlar birçok insan için fanteziydi. Neden fanteziydi? Çünkü Türkiye bir satıcı piyasasıydı. Yani, sen malını yaparsın, ondan sonra senin fabrikanın önüne gelirler, "Aman bize mal var" diye senin elini öperler. "Bu adamı biraz kollayın" dersin ve malını verirsin. Yani, bakkalların sigarayı, margarini, tezgâh altından sevdiği müşteriye verdiği dönemler. Türkiye'nin kıtlık dönemleri demeyelim de, satıcının kral olduğu yıllar...

Satıcının kral olduğu yıllarda, sen malını satarsın ve kendi kalıbının içinde dönersin, ama eğer ürünlerinle ilgili, ilerisi için

bir boşluk yaratacak kadar talebi yüksek tutarsan, onun içine doğru büyüyorsun. Şimdi, Türkiye'deki çeşitli şirketlerin büyüme eğilimine bakarsanız, en kötü yıllarda dahi aksatmadan büyümüş ve büyümeye devam eden bir grup ararsanız, Ülker bir numaradır.

Ümit Çelebi: "Sabri Bey'den öğrendiklerimi, şimdi üniversitede öğrencilerime anlatıyorum"

Reklamcılığa, 1985 yılında başladım. Aynı zamanda, çalıştığım reklam ajansının kimliği altında Ülker'e hizmet vermeye de başladım. Ülker, mesleki eğitimime en çok katkısı bulunan iki müşterimden biridir.

Satış olmadan, önsezi olmadan, kamuoyunu ve halkı tanımadan, onunla yakın ilişkiye girmeden, ondan biri olmadan bu işin yapılamayacağını da Ülker'den öğrendim.

Ülker, Alpella çikolatalarını çıkarma kararı almıştı. Ben de pazarlama dalında doktoramı vermiştim. Çok iyi pazarlama bildiğimi düşünüyordum. Bu düşünceyle, Sabri Bey'e "Biz Alpella adında taklit bir ürünle piyasaya girmeyelim. Bu, doğru bir şey değil. Biz, özgün ürün çıkaralım" dedim. Sabri Bey ve Orhan Bey, bana şu karşılıkta bulundular:

"Biz, Ülker çikolatayı, bu pazarda korumak istiyoruz. Ayrıca, çikolata tüketimini de artırmak arzusundayız. Üstelik 'Alpella' adını yıllar önce tescil ettirdik. Bu, bizim doğal hakkımızdır."

Sabri Bey, bu açıklamayı yaparken, önündeki kâğıda adeta bir askeri harekât planı çizer gibi Milka'nın yanına artı, Alpella'nın yanına çarpı, Ülker çikolatanın yanına da daire çizimi yapmıştı. İtiraf edeyim, üniversitede bu kadar kıymetli bir ders almadım. O anlatımın sonrasında da, gerçekten Alpella, pazara çok hızlı ve çok başarılı girdi. Bu başarının arkasından, Türkiye'nin çikolata tüketiminde yüzde 100'lere varan bir artış oldu.

O sıralarda Nestlé, kritik bir dönemdeydi. Fabrika da üretim yapamıyordu. Hemen canlandılar, Türkiye'ye yatırım yapma kararı aldılar.

"Sabri Bey, açık fikirli ve son derece ileri görüşlüydü"

1987 veya 1988'de, Vakıf Gureba Hastanesi'nin tanıtımıyla ilgili bir çalışma yapılacaktı. Bu çalışma sırasında, hastane başhekimi Prof. Dr. Asaf Ataseven'in yanı sıra Sabri Bey de bulunuyordu.



Ümit Çelebi, Ülker'in reklam hizmetlerini yürüten ajansta görev yaparken, Sabri Ülker'den edindiği bilgileri, şimdi üniversitede öğrencilerine anlattığını söylüyor.

Çalışma başladı, orada hazır bulunanlardan biri, benim soyadımdan çağrışım yapmış olacak ki, "Basında da gazeteci bir Çelebi var, siz onu tanıyor musunuz?" dedi. Sabri Bey, "Çelebi, çok geniş bir ailedir. Bütün Çelebiler birbirini tanımaz" cevabını verdi. Onun üzerine, "Benim eşim de gazeteci. Siz, kimi soruyorsunuz?" deyince, "*Cumhuriyet* gazetesinde bir Bünyamin Çelebi var. Vakıf Gureba hakkında hiç de hoş olmayan bir haber yapma çalışması içinde. Siz, kendisini tanıyor musunuz?" dedi. Ben de, "Oldukça iyi tanıyorum" dedim. Karşımdaki kişi "Nasıl?" deyince, "Benim eşim" cevabını verdim. Tabii ortalık, tahmin edilebileceği gibi, buz gibi oldu. Bunun üzerine Başhekim Asaf Bey, "Bu gazeteci, Vakıf Gureba'nın tüzüğünü ve birtakım belgeleri istiyor. Ümit Hanım, biz bunların hepsini size teslim ettik. Eşiniz niçin bizi arayıp duruyor?" diye sordu. Ben de Prof. Ataseven'e, "Efendim, ben onun mesleğine saygı duyuyorum, o da benim mesleğime... Benim mesleğim sizin sırrınızı tutmak, onun mesleği ise, sizin sırrınızı bulmak. Ama aracı ben değilim" dedim.

Sanıyorum Sabri Bey'in bana karşı bir güveni varsa –ki, bu lütuftur– oluşmasında, benim ağzımın sıkılığına olan güveninin etkisi vardır.

Sabri Bey, çok açık fikirli bir insandı. Son derece ileri görüşlüydü. Yapı olarak dönüp baktığınızda, size bir şeyi empoze eden, yönlendiren bir yapısı yoktu. Dinlerdi, çok saygıyla din-

lerdi. Kabul etmediğini anlardınız, ama sizi rencide etmemek için bunu söylemezdi.

Bir gün Sabri Bey, sanıyorum, Ülker Halley ürünü için "Ümit Hanım, yaptığınız filmi çok beğendim, ama filmi yeterince izleyemiyoruz, hiç rast gelmedim" dedi. Ben de, "Sabri Bey, siz, içinde tansiyon problemi çözen, kardiyovasküler birtakım rahatsızlıklara iyi gelen bir gofret yapmadınız ki, ben onu sizin izlediğiniz saatlere denk getireyim. Bunu çocuklar yiyor. Biz de çocuk programlarına koyuyoruz Sabri Bey. O yüzden siz seyredemiyorsunuz" dedim.

Aslında, Sabri Bey'e büyük ayıp yapmıştım. Ama verdiği cevap çok hoşuma gitti: "Demek ki siz, benim içimdeki çocukluğu görmemişsiniz."

"Sabri Bey, Ülker'i evlatlarından ayırmadığını söyledi"

Bir gün Sabri Bey ile Murat Bey ve Ali Bey, Ülker'in kurumsal algılanması, kurumsal yapısı, kimliğinin nereye gittiği ve geleceğinin ne olabileceği konusunda çok özel bir toplantı yapıyorlardı. Lütfedip, beni de o toplantıya aldılar.

Toplantı, kara listelerin ortalıkta dolaştığı dönemde yapılıyordu. Bu sırada, kendilerine, şunu söyledim:

"Biz, kapımızı kapatır ve perdemizi örtersek, merak uyandırırız. Oysa camın içi çok hoş, çok güzel. Bunu, mümkün olduğu kadar insana açalım, gösterelim; çok faydalı olur."

Sabri Bey, beni dinledikten sonra, şu cevabı verdi:

"Ülker, benim bir evladım. İnsan, evladını iyisiyle, eğrisiyle, doğrusuyla sever. Bir evladı suçlu olursa, onu unutmaz, sarar. Ama öbür evlatlarını bunun için feda etmez. Dolayısıyla ben, Ülker'in hayat boyu devam etmesini, başarılı olmasını istiyorum. Ülker'in benden sonra sürmesi için, onu bir evladım kadar korurum. Çünkü ona evlatlarım kadar güveniyorum."

Sabri Bey, Ülker firmasını evladı gibi görüyordu. Oysa ben, henüz bir şirket kimliğinin kişiliği olduğunu düşünemiyordum.

Şimdi, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde "Marka Kimliği" dersi veriyorum ve Sabri Bey'in bu tespitini sürekli kullanıyorum. Öğrencilerime, şirketlerin ruhu olduğunu, kimliği olduğunu ve bu kimlikler içinde hareket edeceklerini anlatıyorum.

Sabri Bey, bunu o kadar duygusal ve o kadar güzel anlatmıştı ki, o benim için sadece bir anı değildi. Bambaşka bir şey, içimin titrediği bir şey...

Sabri Ülker, ürünlerinin isim babalığını da yapıyor

Sabri Ülker'in reklam ve reklamcıya verdiği önemi, dostları merhum Asım Kocabıyık ve Prof. Dr. Salih Tuğ da anılarında naklediyordu. Bu arada, yeğeni Faruk Berksan, Ülker'in tüm ürünlerinin isim babasının da Sabri Bey olduğunu açıklıyor. Torun Ali Ülker ise, dedesinin dış mekân reklam alanları seçimindeki kriterlerini anlatıyor:

Asım Kocabıyık: "Reklamın ne kadar önemli olduğunu Sabri Bey'den dinledim"

60'lı yıllarda bir arkadaşın Ankara Reklam adında bir reklam ajansı vardı. Sabri Bey'le reklamcımız da tesadüfen aynı firmaydı. Sabri Bey'in reklamları daima yüklü olurdu. Kendisine bir gün, "Sabri Bey, bu reklamları ne zaman hafifleteceksiniz veya kaldıracaksınız?" diye sorduğumda, "İşi kapattığım zaman" cevabını almıştım. Böylelikle, reklamın ne kadar önemli olduğunu, Sabri Bey'den dinlemiş oldum.

Tabii Sabri Bey'in iş konusu, gündelik hayatta sarf edilen, tüketilen maddeler olduğu için, reklama daha çok önem veriyordu. Benim yapacağım reklam ise, Türkiye'de birkaç bin kişiyi ilgilendiriyordu.

Kısacası, Sabri Bey'in reklamları, milyonları ilgilendiriyordu.



Borusan Holding'in kurucusu merhum Asım Kocabıyık, "Reklamın önemini Sabri Bey'den öğrendik" diyordu.

Prof. Dr. Salih Tuğ: "Sabri Bey, 'Ben reklamcının zihniyetine bakmam, mahsulüne bakarım' dedi"

Sabri Bey'e bir gün, Milli Kültür Vakfı'nda, "Sizin reklamlarınıza çıkan bir arkadaş var. O reklamı tanzim eden, senaryoyu yapan kimselerin biraz farklı düşüncelere, yani bir miktar sosyalist düşüncelere sahip oldukları ifade ediliyor" demiştim. Sabri Bey, bu sözlerime şu karşılığı vermişti:

"Vallahi ben, reklamı bilirim. Reklamcının kim olduğunu bilmem. Bakın bu, bir iş idaresidir. Ben, reklamın mahsulüne bakarım. Tıpkı benim mahsulümün halk tarafından yahut tüketici tarafından beğenilmesi gibi. Yoksa ben, onun sahip olduğu zihniyete bakmıyorum. Zihniyet, beni alakadar etmez."

Faruk Berksan: "Ülker'in bütün ürünlerinin ismini Sabri Bey koymuştu"

Sabri Bey, tüm mamullerle ilgili reklamları da tek tek inceler, görüşlerini ve tenkitlerini yaptıktan sonra, nihai kararı kendisi verirdi. Bütün ürünlerin isimlerini Sabri Bey koymuştu. Hiç unutmuyorum, bir ürüne "Çokoprens" adını verdiği zaman, kendisine, "Amca, bu Çokoprens garip bir isim, olmaz" demiştim, kendisinden "Hayır, olacak" cevabını almıştım. Bir müddet sonra, o ürüne talep oluşunca, zaten ismin de anlamı kalmıyordu.

Sabri Bey, ürün isimlerinin yanı sıra, paketlerin şekil ve rengine varıncaya kadar her konuyla ilgili ve karar sahibiydi.

Ali Ülker: "Sabri Bey, reklam için stratejik dış mekân seçerdi"

Dedem, iş hayatında reklama da çok önem verirdi. Özellikle dış mekânlarda reklamların yerini seçerken, çok stratejik davranırdı. Mesela, Kabataş vapur iskelesinin üzerindeki Ülker reklamı, İstanbul'un hem Asya hem de Avrupa yakasından rahatlıkla görülebilirdi. Söz konusu reklamın olduğu dönemde, henüz Boğaziçi Köprüsü yoktu. Üsküdar-Kabataş hattı, Asya ile Avrupa arasındaki en önemli bağlantı noktasıydı. Ülker reklamı da, o bağlantı noktasının adeta tepesinde yer alıyordu.

Sabri Ülker, görevi şu sözlerle devrediyordu: "Murat; yerinden kalk, buraya otur!.."

1944'ten 2000'e kadar tam 56 yıl Ülker şirketini fiilen yöneten Sabri Ülker, hem yaşı hem de sağlık sorunları nedeniyle görevini devretmeye hazırlanıyordu. Devir, Ülker'in ünlü icra kurulu toplantılarından birinde gerçekleşecekti. Yeni Başkan Murat Ülker'di...

1988-1996 yılları arasında Sabri Ülker'in danışmanlığını yapan Dr. Mustafa Özel, görev döneminde, hem Ülker'in hem de iştiraki olan şirketlerin yönetim toplantılarını izleyerek, gözlemlerini "Ülker Modeli Toplantı" başlığıyla kaleme almış.

Yazar ve akademisyen Dr. Özel, "Ülker Modeli Toplantı"ları anlatırken, şirketlerin de bir yönüyle çocuk olduğunu ifade ediyor ve "Onun da kazanç dilini öğrenmesi gerekir" diyor.

Dr. Özel, şirketleri de konuşma alışkanlıklarına göre üç gruba ayırıyor: Ketum, geveze ve arif şirketler...

Özel'in şirketleri büyüteç altına alan yazısı şöyle devam ediyor:

> Her şirket bir yönüyle çocuktur. Onun da "kazanç" dilini öğrenmesi gerekir. Kazancın anahtarı, şirket-içi iletişimdir. Kendisiyle konuşamayan, başkasıyla konuşamaz.
>
> Şirketleri konuşma alışkanlıklarına göre üç gruba ayırmamızın doğru olacağını düşünüyorum: Ketum, geveze ve arif şirketler.
>
> Ketum, yani ağzı sıkı şirketlerde sadece patron konuşur, başka herkes susar ve onaylar.
>
> Geveze şirketler Salı Pazarı gibidir; her kafadan bir ses çıkar. Organizasyon yön bilincini ve kumanda birliğini kaybeder.
>
> Arif şirketler ise, arif insanlar gibidir: Nerede, ne zaman, nasıl konuşacaklarını bilirler.
>
> Şirketler birer koalisyondur. Koalisyonun ortakları (daha doğrusu, yarardaşları) kimlerdir? Hissedarlar, yönetici ve çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler ve toplum. İlk üçüne odaklanırsak, bir şirkette hissedarların, yöneticiler ve çalışanlar ile müş-

terilerin nasıl, nerede, ne zaman konuşacaklarının çok ciddi bir mesele olarak karşımıza çıktığını görürüz.

Her zaman ve her yerde konuşma hakkı olan ve zaten fiilen konuşmakta olan tek koalisyon ortağı, müşteridir. Çalışanların gerçek patronu odur. Maaşımızı muhasebeciden değil, müşteriden alırız![55]

Orhan Özokur: "Çarşamba toplantıları, akademi gibiydi"

Ülker Modeli Toplantılar'ın en tipik örneği, Ülker'deki "Çarşamba toplantıları" adı verilen imalat toplantısıydı.

Kurum içi bir toplantı olan Çarşamba Toplantıları, çok sıkı bir disiplin içinde yürütülür, bu arada fotoğraf çekilmesine dahi izin verilmezdi. Söz konusu toplantıları, uzun yıllar Sabri Ülker, başkan masasına oturarak yönetecekti.

Ülker'de kardeşlerin ortaklığı sona erince, hem Murat Ülker'e, hem de Orhan Özokur'a "genel müdür"lük sıfatları verilmişti.

Çarşamba toplantılarında, sadece Ülker şirketi ve "Ülker" markalı ürünlerin imalat ve satışıyla ilgili iştiraklerinin faaliyetleri görüşülürdü.

Ülker Şirketler Topluluğu, 13 Kasım 1989 tarihinde kurulan "Yıldız Holding"in çatısı altında toplandı. Sabri Ülker, görevden ayrılıncaya kadar bu holdingin başkanlığını üstlenecekti.

İcra Kurulu ise, Yıldız Holding ve iştiraklerinin tepe organıydı. 2000 Nisan ayında kurulan İcra Kurulunun başında Murat Ülker bulunuyor, Orhan Özokur da Başkan Yardımcılığı görevini yürütüyordu.

Orhan Özokur, çarşamba toplantılarını "akademi"ye benzetiyor, Ali Ülker de, "çok disiplinliydi" tanımlaması yapıyor.

Şimdi, nostaljik bir seyahate çıkıp, Ülker'in Topkapı'daki tesislerine gidelim ve Sabri Ülker'in başkanlığında yürütülen bu müzakereleri, Orhan Özokur'dan başlayarak, sırasıyla dönemin tanıkları Necdet Buzbaş, Ali Ülker ve Murat Ülker'den dinleyelim:

> Topkapı'da, her hafta çarşamba günleri müdürler toplantısı yapılırdı. Toplantı günü mümkün mertebe mazeret ileri sürülmez, toplantıya katılacak tüm görevliler Sabri Bey'in huzurunda hazır bulunurlardı.
>
> Çarşamba toplantılarının havası, ev hayatımıza da yansırdı. Aile fertlerimiz, o gün için bizden özel talepte bulunmadıkları

55. *Yeni Şafak* gazetesi 10 Aralık 2006.



Ülker Şirketler Topluluğu, 13 Kasım 1989 tarihinde kurulan Yıldız Holding'in çatısı altında yeniden yapılandı. Holding başkanlığını önce Sabri Ülker yürüttü, daha sonra görevi oğlu Murat Ülker'e devretti. Fotoğrafta, Yıldız Holding'in Çamlıca'daki merkez binası görülüyor.

gibi, toplantının verimli ve başarılı geçmesi için bizlere moral destek de verirlerdi.

Çarşamba Toplantıları, Sabri Bey'in başkanlığında açılır, toplantıya katılan tüm görevliler, faaliyetlerini anlatır, bir sonraki dönemde yapacakları hizmetler için hazırladıkları projelerini sunarlardı. Toplantının amacı, akılcı yöntemlerle huzur ve mutluluk içerisinde üretimi ve pazarlamayı artırma amacını taşırdı.

Sabri Bey, demokrat bir yöneticiydi. Toplantıya katılan tüm görevlilere fazlasıyla söz hakkı verir, kararların ortaklaşa karşılıklı rıza ve akıl düzeninde alınmasını sağlardı.

Şüphesiz, bu toplantıların son konuşmacısı ve yol göstericisi, yine Sabri Bey olurdu. Karar alınmadan önce, herkes Sabri Bey'i can kulağıyla dinler, onun gösterdiği istikamette alınacak kararların, şirketi başarıya götüreceğine inanırdı. Sabri Bey, konuşmasında, hem toplantıdan edindiği izlenimleri, hem de kişisel birikimlerini kaynaştırır ve bir senteze ulaşırdı. Bu sentez, Ülker Grubu'nun bir bakıma kısa ve uzun vadede yol haritası olurdu.

Ülker Grubu'nda Sabri Bey'in kurumsallaştırdığı kurallar, kendisinden sonra gelen yöneticiler tarafından da benimsendi

ve aynen uygulandı. Sabri Bey'den sonra, Çarşamba Toplantıları bir süre benim başkanlığımda yürütüldü, ardından da Ali Ülker nöbeti devralarak, aynı yol haritasını izledi. Dolayısıyla, bugün ulaştığımız sonuç elde edildi.

Ülker Grubu'nun Müdürler Toplantısı, iş idaresi bakımından çok büyük önem arz eder. Çünkü, Sabri Bey'in yerleştirdiği yöntemle gerçekleşen bu toplantılarda modern iş idaresinin bütün gerekleri yerine getirilir. Sadece üretim ve pazarlama konuşulmaz, insan unsuruna da çok büyük önem verilir. Bu nedenle Sabri Bey, işyerinde "Önce insan" politikasını izlemiş, insandan verim elde edebilmek için onun mutlu ve umutlu olacağı ortamı oluşturmuştur.

Necdet Buzbaş: "Toplantı, mazeret tanımazdı"

Ülker fabrikalarının yönetiminde, "Çarşamba Toplantıları" çok önemliydi. O gün, imalat toplantısı yapılırdı. Toplantıya, Sabri Bey başkanlık eder, fabrika müdürlerinin yanı sıra, satış müdürü, teknik müdür, imalat müdürü ve satın alma müdürü de katılırdı.

Çarşamba Toplantıları'nda Sabri Bey, müşteri şikâyetlerine öncelik verirdi. Müşterilerden mektup, telefon ve faksla gelen şikâyetler, masaya konulur, tek tek incelenir ve şikâyet sahiplerine cevap mektupları hazırlanırdı.

Sabri Bey'in müşteri hassasiyetine hayrandım. Hiç unutmuyorum, bana Mersin'den bir şikâyet mektubu geldi. Şikâyeti, Sabri Bey'e intikal ettirdim. Sabri Bey, ertesi gün otobüse binerek, Mersin'e gitti, müşteriyle konuştu ve İstanbul'a döndü. Sabri Bey'in bu tavrı, olağanüstü bir hassasiyetti. Üstelik, o günün şartlarında İstanbul'dan Mersin'e otobüsle gitmek çok yorucu bir işti. Ama Sabri Bey, müşteri memnuniyeti uğruna, bunca yolu ve yorgunluğu göze almıştı. Çünkü Ülker şirketlerinin temeli, bu felsefe üzerine dayanıyordu.

Çarşamba toplantıları katılımcıları için, mazeret geçerli değildi. Toplantıya katılacak olan görevliler, öğleden önce saat 11'de toplantı salonunda hazır bulunurdu. Salona, telefon da bağlanmazdı.

Yine böyle bir toplantı günü, sekreter içeri girip, Sabri Bey'in kulağına bir şeyler söyledi. Aynı anda Sabri Bey bana baktı, başıyla işaret etti ve "Telefona bak" dedi. Gittim, telefondan, kı-



Sabri Ülker'in başkanlığındaki Çarşamba Toplantıları, "çok özel" bir toplantı olduğu için, imalatın tüm sorunları en ince ayrıntısına kadar görüşülürdü. Toplantıya, önemli bir durum olmadıkça katılımcılar dışında hiçbir görevlinin girmesine izin verilmez, fotoğraf dahi çektirilmezdi. Yukarıdaki fotoğraf ise, 2000 yılı öncesinde bir bayi satış toplantısında çekilmiş. Bu toplantıda, Sabri Ülker'in solunda Murat Ülker ve Ali Ülker, sağında ise Hilmi Durmaz ve Necdet Buzbaş oturuyorlar.

zımın doğum haberini aldım. Tekrar salona döndüm, yerime oturdum. Sabri Bey, yanına çağırdı. "Hayırdır, telefondaki konu nedir?" diye sordu. Ben de kendisine, "Efendim, eşimi sabah doğum için hastaneye bırakmıştım. Bir kızım olmuş, onun haberini veriyorlar" dedim. Bunun üzerine Sabri Bey, babacan tavrıyla, "Yahu Necdet, sen niçin bu toplantıda duruyorsun? Haydi evladım, hanımının yanına git" dedi.

Ali Ülker: "Çarşamba Toplantıları çok disiplinliydi"

Sabri Bey için zamanın kıymeti çok büyüktü. Onun için, güne erken başlamak isterdi. Zamanı çok iyi kullanırdı. "Akşam erken yatmayı bilmeyen, sabah erken kalkmayı bilmez" derdi. Akşamın ilerleyen saatlerine kadar devam eden toplantılar olursa, bu toplantıların bitiminde konuklarını yolcu ederken, aynı sözü tekrarlardı.

Çocuk yaşımdan hatırlıyorum, hem fabrikada, hem de evlerimizde çarşamba günleri büyük önem arz ederdi. Sabri Bey, haftalık toplantısını çarşamba günleri yapar, bu toplantıların eve yansıması ailece hissedilirdi.

Hiç unutmuyorum, dedem, babam Orhan Bey'e Çarşamba Toplantıları'nı hatırlatırken, şöyle latife yapardı: "Çarşamba günleri hasta olmayın, sizlerle uğraşamam, çünkü toplantımız var."

Çarşamba Toplantıları'nın önemini ve işlevini, ilerleyen yaşımda, fabrikada aktif olarak çalışmaya başlayınca görecektim.

Fabrikadaki "Çarşamba Toplantıları"nın ajandası, bir gün önceden yayımlanır, açılış ve kapanış saatleri belirlenirdi. Toplantıya geç kalan görevliler, mazeretlerini sağlam bir bahaneyle arz ederlerdi. Toplantıya katılacak olanlar, genelde koştura koştura salona girer, gecikirlerse özür dilerlerdi. Doğrusu, Çarşamba Toplantıları rahat bir ortam değildi, çünkü çok disiplinliydi.

Zaman içinde şirket sayısının artışıyla birlikte toplantıların yoğunluğu da arttı. Daha önce de ifade ettiğim gibi Sabri Bey, bu toplantılara çok önem verirdi. Kısacası, toplantıya katılmamanın mazereti yok gibiydi. Ancak, Anadolu'dan İstanbul'a gelen bir bayi veya müşteri, istisna oluşturur, Sabri Bey o müşteriyle görüşmek için çok önem verdiği bu toplantıyı bir süre erteleyebilirdi.

90'lı yılların başında iki kardeş iş hayatında yolları ayırdıktan sonra, dedemde bir sağlık sorunu ortaya çıktı. Hareketleri ağırlaşmaya başladı. Yürüme sıkıntısı baş gösterdi. Sabri Bey'e "parkinsonizm" teşhisi konulmuştu. Bu, beyinden kaynaklanan bir rahatsızlık olduğu için, muhakemesinin gitgide zayıflayabileceğini hissediyor, iş hayatında yeni bir tercih kullanma yoluna yöneliyordu.

Sabri Bey, ağabeyi ile işini ayırdıktan sonra yeğenlerinin bazı konularda maddi sıkıntılara düşmeleri, bunun yanı sıra sahip oldukları şirketlerin hisselerini yurtdışına satmak zorunda kalışları, Sabri Bey'in sağlık durumunu etkileyen faktörlerdendi.

Sabri Bey, kararını vermişti. Şirketteki aktif görevini devredecekti. Burada bir tercih kullanmak durumundaydı. Damadı Orhan Özokur, uzun yıllar Sabri Bey'in sağ kolu olarak çalışmış, şirketlerin hem ticari sorumluluğunu, hem de satış sorumluluğunu üstlenmişti. Bunun yanı sıra, oğlu Murat Ülker de hem almış olduğu eğitim, hem yaşı, hem de çalışma temposu itibariyle her ortamda kendisini gösteriyordu. Ülker'in yıllardan beri Sabri Bey'in önderliğinde sürdürdüğü faaliyette, Murat Bey de üretim ağırlıklı sorumluluk üstlenmişti.

Sabri Bey'in bir adım geri çekilme kararı ortaya çıkınca, hem vâris, hem çalışma performansı, hem de yaşının genç olması nedeniyle Murat Bey biraz daha ön plana çıkıyordu.

2000 yılının 5 Nisan günü, mutat icra kurulu toplantılarından biri yapılmak üzereyken, Sabri Bey'in önemli bir duyurusu yayımlandı. Bu duyuruda, Murat Ülker'in, "Ülker Şirketler Grubu İcra Kurulu Başkanı" olduğu belirtiliyordu.

Murat Ülker: "Görevi devralırken şaşkınlık yaşadım"

Murat Ülker, Ülker Şirketler Topluluğu'nun şüphesiz tabii vârisiydi. Öğrencilik yıllarından itibaren bu aile şirketinde çeşitli kademelerde görev almış ve pişmişti.

İyi bir öğrenim gördü. Dünyayı tanıdı. Aslında göreve hazırdı, ama babasının gölgesinde çalışmaktan hiç de şikâyeti yoktu. Tabiat kanunları, nöbeti devralma zamanının geldiği işaretini veriyordu. Zaten, Sabri Bey o işareti çoktan almıştı. Ailesine hissettirmek istemiyordu, ama daima aklıyla hareket ettiği için bir icra kurulu toplantısında kararını açıklayacaktı.

Şimdi, Murat Ülker'den, "Şaşkınlık yaşadım" dediği o sahneyi dinleyelim:

> 2000 yılında, rutin icra kurulu toplantılarından birini daha yapıyorduk. Kurul üyeleri toplantı salonunda yerlerini almışlardı. Başkan Sabri Bey, önce her zamanki başkan koltuğuna oturdu. Beni de imalat, kalite ve teknik birimlerin sorumlusu olan ekibimle birlikte tam karşısına oturtmuştu. Çarşamba gününe denk gelen bu toplantı, tipik bir "tedarik zinciri" toplantısıydı.
>
> Gündem maddelerine henüz geçilmemişti. Sabri Bey, bir anda yerinden kalktı ve bana hitaben şunları söyledi:
>
> "Murat, yerinden kalk, buraya otur."
>
> Bir an şaşırdım, ne yapacağımı bilemedim. Doğrusu, o gün ne söylediğimi de bugün hatırlayamıyorum. Sadece, babamın gözlerinin içine baktığımı söyleyebilirim. O şaşkınlığım sırasında, babam bana, bir defa daha "Buraya oturacaksın" talimatı vermiş, ardından da sözlerini şöyle sürdürmüştü:
>
> "Artık ben, senin yerinde oturacağım. Bundan sonraki icra kurulu toplantılarından beni haberdar edersiniz. Toplantılara, arzu edersem gelebilirim. Sizleri dinlerim, bir isteğim olursa, onu da söylerim. Ama bundan sonra, burada sen oturacaksın..."

Ahsen Özokur: “Babam, panik halindeydi”

Sabri Ülker’in, görevi, oğlu Murat Ülker’e devri sırasında, ailede de sessiz bir heyecan yaşanıyordu. Yavaş yavaş fizik gücünü kaybettiğini hisseden Sabri Ülker, artık nöbet değişimi vaktinin geldiğine karar vermişti.

Kader, ağlarını örmüştü. Sabri Ülker’in görevini sürdürmesine yaşadığı sağlık sorunları izin vermiyordu.

Sabri Bey, evlatlarına olan düşkünlüğünü dile getirirken, onlara “Mümkün olsa da, ikinizi iki gözüme oturtsam” derdi. Bir iş toplantısında, reklamcı Ümit Çelebi’ye de, ömrünü hasretmiş olduğu Ülker için şunları söylemişti:

“Ülker, benim bir evladım. Dolayısıyla, benden sonra da devam etmesini, başarılı olmasını istiyorum.”

Sevgili babasının rahatsızlığından büyük üzüntü duyan Ahsen Özokur’un o günlerde sadece bir tesellisi vardı; o da, “üçüncü kardeş” konumundaki Ülker’in, çok sevdiği ve güvendiği biricik kardeşi Murat Ülker tarafından yönetilecek olmasıydı.

Ahsen Özokur, babası Sabri Ülker’in aktif iş hayatından çekilme kararı aldığı o günleri anlatıyor:

> Murat, kardeşim olduğu için söylemiyorum, gerçekten babama layık bir evlat. O dönemde Murat, iş hayatında aktif çalışırken, babam bana da çalışma teklif etti. Babama, nezaket içinde, çalışamayacağımı söyledim. Öyle zannediyorum ki, o dönemde babam, yaşlılığın vermiş olduğu bir panik halindeydi. Yani, işlerin düzgün gidebilmesi için Murat’la benim el ele vermemizi arzu ediyordu.
>
> Babam gibi annem de panik hali yaşıyordu. Bana, “Ahsen, keşke sen de erkek olsaydın. Bak, iki kardeş birlikte çalışırdınız. Ne iyi olurdu. Sen de Murat’a yardım ederdin” derdi.
>
> Annem, bana çok düşkündü. Her an yanında olurdum. Annemin o düşüncesi üzerine, “Anneciğim, Allah böyle yaratmış. Böyle olmasında bir sıkıntı yok. Benim de şikâyetim söz konusu değil” derdim. Onun üzerine annem, “Senin çalışmanı isterdim, ama o zaman ben ne yapardım?” diyerek, yokluğumun kendisini etkileyeceği mesajını da verirdi.

"Kaderin cilvesine bakar mısınız; babamlar Bolşeviklerden kaçmış, biz ise Bolşevik isimli bir şirketi satın almaya kalkıştık"



Murat Ülker, 2000 yılının Nisan ayında Yıldız Holding'in başkanlık görevini, babası Sabri Ülker'den devraldı. Aslında, Holding'in birinci kilometre taşının üzerinde "Ülker" markası var. Bu marka, Murat Ülker'e hem rehber, hem de itici güç oldu; gıda ürünlerinin marka sayısı ise 69 yılda tam 300'ü buldu.

Bir özdeyişte, "Babaların fazileti, çocukların servetidir" deniliyor. Bu, sadece maddi bir servet olmasa gerek...

Sabri Ülker, tüm yaşamı boyunca "Ne iş yapıyorsunuz?" sorusuna, hem övünerek, hem de tevazu içinde "Bisküviciyim" derdi. Oğlu Murat Ülker de bisküvici... Ama bir farkla... Hem bisküvici, hem de ticaret, sanayi ve finans sektörlerinin dünya çapında bir oyuncusu.

Murat Ülker'le söyleşimizin bu bölümünde, biraz dünü, biraz da bugünü konuştuk. Söyleşinin odak noktasında, hep Sabri Bey'in erdemli kişiliği, yani fazileti vardı:

"Sabri Bey, hastalığı sırasında da fabrikaya gelir, imalatı, golf arabasının üstünde izlerdi"

Hulûsi Turgut – Yıldız Holding yönetimi 2000 yılında babanız Sabri Ülker'den size geçti. Babanız, görev devrinden sonra elini işten çekti mi?

Murat Ülker – Sabri Bey, görevi bize devretti, ama Topkapı'daki fabrikaya her gün muntazam gidiyor, ancak, işyerinde birkaç saat kalabiliyordu. Bu temposunu 2005 yılına kadar sürdürdü. 2006'da ise tamamen evine çekildi. Bu defa görevliler, Sabri Bey'in sağlık durumunun elverdiği ölçüde eve giderek, kendisine günlük faaliyetlerle ilgili bilgi sunuyorlardı. Böylelikle, uzaktan da olsa işleri takip etmeyi sürdürdü.

– Sabri Bey, iş hayatını önce Eminönü, daha sonra sırasıyla Sağmalcılar ve Topkapı'da sürdürdü. Siz ise, Çamlıca'da örgütlendiniz. Babanız, Çamlıca'daki holding binasında çalışmayı düşünmedi mi?

– Sabri Bey, Çamlıca'daki işyerimize sadece bir defa geldi. Binanın alt katındaki bir yere oturdu. "Burada ne yapıyorsunuz?" diye sordu. Biz de "Şurada pazarlama var, şurada holding var..." dedik. Aslında, ne işe yaradığını yeterince anlatamadık. Kendisi de Çamlıca'ya bir daha gelmedi. Sürekli Topkapı'ya gitti. Yani Çamlıca'yı yok saydı.

– Sabri Bey'in daima küçük mekânlarda çalıştığını tespit ettik. Bu bir tasarruf mu, yoksa tevazu mu?

– Bu sorunuza, babamdan dinlemiş olduğum bir anekdotla cevap vermek istiyorum.

Sabri Bey, bir gün Fındıklı'da büyük iş sahibi bir dostunun yazıhanesine gitmiş. Bu dostu, koskoca bir salondaki küçücük bir masada oturuyormuş. Salon, deniz manzaralıymış. Bize o ziyaretiyle ilgili şunları söylemişti:

"Arkadaşımın makam odasında şahane bir manzara vardı. İnsan, orada acaba nasıl çalışır? Bence aklı dağılır. Pencereden bakar, dikkati dağılır."

Sabri Bey, daima küçük odalarda ve küçük masalarda çalıştı. Hatta işlerini azaltınca, hem odasını, hem masasını daha da küçülttü. Bunları yaparken, "Bu kadarı bana yeter" diyordu. Şimdiki düzenimizde de odaların belli bir standardı vardır. Daha büyük, daha küçük olmaz. Bu kuralı, titizlikle uygularız.



Sabri Ülker'in Topkapı fabrikasındaki mütevazı makam odası.



2000 yılında sağlık durumu bozulan Sabri Ülker, buna rağmen her gün fabrikaya gidip gelmeye başladı. Üretimi izlemek için kendisine özel bir araba getirtti. Fotoğrafta, Hulûsi Turgut, Sabri Ülker'in özel arabasının yanında görülüyor. *(Fotoğraflar: Garbis Özatay)*

– Topkapı'daki tesislerinizi gezerken, Sabri Bey'e ait olduğunu öğrendiğimiz bir golf arabası gördüm. Sabri Bey, bu arabayı acaba nerede kullanırdı?

– Sabri Bey, rahatsızlığının had safhaya ulaştığı dönemde dahi, fabrikaya gidip üretimi takip edebilmek için kendisine özel bir araba getirtti. Bu, fabrikanın içinde her tarafa gidebileceği bir arabaydı. Yanına bir görevli biner, birlikte dolaşırlardı. Bu, iki kişilik, golf arabasına benzer bir şeydi. Küçük olduğu için fabrikanın her tarafına girip çıkıyor, asansörlere de sığıyordu.

Yürüme fonksiyonunu yitirince, tekerlekli büro sandalyesine oturdu. Asla zafiyete düşmek istemiyor, dik durmaya çalışıyordu. Ancak, o haşmetli durumunu korumak istese de, fizik gücü buna imkân vermiyordu.

– Sabri Bey, sağlık sorunları yaşar mıydı?

– Seyrek de olsa başı ağrırdı. Aslında yorgunluk nedir bilmez, baş ağrısının sinüzitten kaynaklandığını söylerdi. Pek doktora da gitmezdi. Ama annem sık sık hasta olur, doktora başvururdu.

Annemin erken yaşta diş problemi de başladı. Mecburen protez diş kullandı. O yıllarda diş tababetinde teknolojik imkânlar bugünkü kadar gelişmiş değildi. Uzun yıllar İstanbul'un Hollywood'u konumundaki o meşhur Yeşilçam Sokağı'nda, annemin dişlerini tedavi eden bir diş hekimi vardı. Babam, akşam vakitleri annemi o dişçiye götürür, tedavisini yaptırırdı. Annemi ve babamı evden Beyoğlu'na taşıma görevi benim üzerimdeydi. Onlar dişçideyken, kendilerini arabada beklerdim.

Burada şunu vurgulamak istiyorum; babamın çok önemli bir işi olsa dahi, öncelikle annemin sağlık sorunlarıyla ilgilenirdi.

"Sabri Bey işini yapar, sonrasını kadere bırakırdı"

– Babanızın düşünce tarzı nasıldı? Kendi fikirlerini empoze etmek için ısrarcı olur muydu?

– Babam, uzun vadeli düşünür, uzun vadeli davranırdı. Bir de fazla ısrarcı değildi. "Oğlum, sen uğraştın, didindin, artık bundan sonrası olursa olur, olmazsa olmaz" derdi.

Sabri Bey'in hiç hayıflandığını duymadım, "Tüh" kelimesini de... "Tüh, bu da olmadı", "Tüh, şu işi kaçırdık", "Tüh, para kaybettik" dediğini hiç duymadım. İşini yapardı, ondan sonrasını kadere bırakırdı.

– İş hayatında, insanların zaman zaman bazı mecburiyetlerle de karşı karşıya kaldıkları bir gerçek. Bu kapsamda bir sorum var. Acaba Sabri Bey, istemeyerek de olsa, yasadışı bir ödeme yapmış mıdır?

İşadamı, işyerinin çarkını çevirirken, her nedense sürekli "Devlet Baba"ya sığınır. Yani, kendisini mecbur hisseder. Devlet Baba, adil davranırsa mesele yok, ama adalet rafa kalkarsa, problem orada başlar.



Yıldız Holding Başkanı Murat Ülker, Hulûsi Turgut'la söyleşisinde, hem Sabri Ülker döneminde yaşananları, hem de kendisinin teşebbüslerini anlattı.

Babamın prensip sahibi bir sanayici ve dürüst bir vatandaş oluşunu, daima ve her ortamda göğsümü gere gere anlatırım. İşte, bu çerçevede diyorum ki, Sabri Bey'in işini yaptırırken, rüşvet verdiğini hiç duymadım ve görmedim... Ancak, haraç verdiğini biliyorum. Rüşvet nedir, haraç nedir? Kendime göre onu değerlendirmek istiyorum.

Bir insan, hakkı olan bir şeyi elde etmek için karşısındaki kişiye menfaat sağlıyorsa, o haraçtır. Ancak, hakkı olan bir şeye ek olarak, yeni menfaat sağlıyorsa, bu da rüşvettir. Sabri Bey, rüşvet verilmesine karşıydı. Bunun, hem alan hem veren için gayri ahlaki olduğunu düşünür, tevessül edenleri de kınardı.

* * *

Şimdi rüşvet ve haraç konusu açılmışken bir kadastrocu hikâyesi anlatmak istiyorum.

Sabri Bey, Küçükçekmece'de, hatırı sayılır büyüklükte bir arazi satın almış. Bu arazinin üst tarafı yeşil alan, alt tarafı da Karayolları şantiyesi. Yanında bir de benzin istasyonu var. Gayet kıymetli bir yer.

Zamanla, Küçükçekmece'deki arazinin bulunduğu bölgeden kadastro geçmiş. Yetkili kişi, Sabri Bey'i aramış. Babam ise, bu görüşme talebini reddetmiş. Yetkili, babamın bu tavrı karşısında, gıyabında gerekli cezayı kesmiş ve kadastro düzenlemesini öyle yapmış ki, bizi, bütün komşularla nizalı (ihtilaflı) hale ge-

tirmiş. Bu arada bizim arazinin bir kısmını da, Karayolları İdaresi işgal etmiş.

Uzun lafın kısası, o arazideki problemlerden dolayı konu mahkemeye taşındı ve dava yıllarca sürdü. Bu arada, bizim araziden kum satıp, para kazanan da oldu. Daha sonra, araziye bir baraj yapıldı. Sabri Bey, bu arazi hikâyesini anlatırken, "Acaba kadastrocuyu görmek mi lazımmış?" der ve tebessüm ederdi.

"Ülker'in Ankara'daki işini takip eden görevlilere 'Charlie'nin Melekleri' diyorlarmış"

– Ülker'in yönetim merkezi İstanbul'daydı. 70'li yıllardan itibaren Ankara'da da bir tesisiniz oldu. Bilindiği gibi, her sanayi kuruluşunun Ankara devlet bürokrasisinde işleri olur. Sabri Bey, başkentteki işleri acaba kimlere takip ettirirdi?

– Kurulu düzenimizin büyük bir kısmı İstanbul'daydı. Ama her sanayici gibi bizlerin de başkent Ankara'da işi olurdu. Bununla birlikte mümkün mertebe Ankara'nın kapısını çalmak istemezdik. Mecbur kaldığımızda, bürokrasiyle ilişkilerimizi sürdürmek ve devletten meşru taleplerimizi takip etmek için Ankara'ya gider gelirdik. Ankara bürokrasisinde iş takibi ise, büyük beceri isterdi.

O tarihte Anadolu Grubu'nda bağımsız yönetim kurulu üyesi olarak görev yapan Bülent Çorapçı'yı Ülker'in bünyesine almak istedik. Ancak, o vakit nasip olmadı. O dönemde, kendisi bana şunu söylemişti:

"Ankara'da, Ülker'in işlerini takip edenlere, 'Charlie'nin Melekleri' diyorlar. Çünkü Sabri Bey, hiç ortada yok. Sizlere söylüyor, gidip işleri takip ediyorsunuz."

O yıllarda televizyonda "Charlie'nin Melekleri" isimli bir dizi vardı, herhalde bu benzetme de ondan esinlenilerek yapılmıştı.

Ankara'ya ben pek gitmezdim. Ailemizin can güvenliğinin sağlanabilmesi için bir defa gidip, dönemin Başbakanı Süleyman Bey'le [Demirel] görüştüğümü hatırlıyorum. Süleyman Bey, derdimizi dinlemiş, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Şükrü Balcı'yı arayarak, talimat vermişti. Başbakanın bu talimatından sonra, bizim ev ve işyeri koruma altına alınmıştı.

Sabri Bey, mecbur kalmadıkça, Ankara'ya başvurmaz veya temsilcisini göndermezdi. Ama kulağımıza küpe olsun diye, şunu söylemişti:

"Biz sürahiyiz. Taş, sürahiye çarparsa ne olur? Veya sürahi taşa çarparsa ne olur? Kırılır! Sen, sürahisin... İşini ona göre yap. Devlet, memuruna, seninle uğraşsın diye maaş vermiş... Sen, onunla başa çıkamazsın."

"28 Şubat'ta elden ele dolaşan boykot kara listesinde lahmacuncular ve işportacılar da vardı"

– Rahmetli babanız Sabri Ülker Bey, 28 Şubat'ta yaşanan bazı olaylardan çok etkilenmiş, üzülmüş. Bu üzüntüsünü, 29 Nisan 2002 tarihinde basına yansıyan bir söyleşisinde dile getirirken, aynı zamanda nazik bir üslupla sitem de ediyor...

– Türkiye'nin yakın siyasi tarihinde "28 Şubat Süreci" diye anılan dönem, bizim ailemizi ve işimizi de bir ölçüde etkilediği için, o yaşananları kamuoyu ile paylaşmak istiyorum.

Hatırlanacağı gibi, 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Kurulu, ülkemizin özellikle ilk ve orta öğrenim süreleriyle ilgili birtakım tavsiye kararları alıp, bunu merhum Necmettin Erbakan başkanlığındaki Refahyol hükümetine bildirmişti. Sözünü ettiğimiz bu dönemde, siyaset ve medya farklı tavırlar sergiliyor, kamuoyu oluşturmak için devreye giren birtakım odaklar, bu uğurda büyük çaba harcıyordu.

28 Şubat Süreci'yle ilgili olarak basına yansıyan görüntülerden biri, Ankara'nın Sincan ilçesinde tankların gösteri yapması, diğeri ise piyasadaki çeşitli marka ürünlerin kara listeye alınarak boykot edilmesiydi.

Hem medyada yayımlanan, hem de kulaktan kulağa fısıltı şeklinde yayılan listede adı geçen firmaların ürünlerini boykot etmek için halka çağrıda bulunuluyordu. Liste, karmakarışıktı. Sözgelişi o listede, belli başlı firmaların yanı sıra, lahmacuncular, hatta işportacılar dahi vardı.

Bazı gazete haberlerine göre, Ülker firmasının ürünleri de kara listeye alınmıştı. Bu listenin, Genelkurmay tarafından hazırlandığı ileri sürülüyordu. Ama tetkik edildiğinde, düzgün bir liste olmadığı görülüyordu.

Listenin amacı, zihinleri bulandırmaktı. Ortada liste vardı, ama sahibi yoktu. Ancak, bazı kimseler durumdan vazife çıkarırcasına, bu liste üzerinden spekülasyon yapıyordu.

"Bazı ürünleri boykot listesi" gün ışığına çıkınca, bu listede firmamızın adını görmemize rağmen, duruşumuzu hiç bozma-

dık. Bu arada, hiçbir kişi ve kuruluş da, "Bak, listede adın var, o nedenle ben senden mal almam" demedi. Üstelik, böylesine güdümlü bir listeyle birlikte satışlarımız da fevkalade arttı, işimiz ve itibarımız büyüdü.

"Genelkurmay Başkanlığı, bir gazetede Ülker'le ilgili yayımlanan hayali bilgileri resmen yalanladı"

– O kritik dönemde, resmi kurumlara, "Bir suç işliyorsak, hakkımızda niçin kanuni işlem yapmıyorsunuz?" şeklinde yazılı bir başvuru yapmayı düşünmediniz mi?

– Düşünmüş olabiliriz, ama adliyeye intikal eden bir şikâyetimiz sırasında, hâkim, Genelkurmay'a bir soru sormuş. Gerekli cevabı da almış.

Mahkemeye gitmemize neden olan olaya gelince...

O tarihte bir İstanbul gazetesi, "Genelkurmay Raporu" diye bir rapor yayımladı. Söz konusu hayali rapordaki iddialara göre, Fethullah Gülen yasadışı bir teşkilat kurmuş, Sabri Bey de bu teşkilatta Gülen'in sağ kolu imiş.

Sabri Bey'in Sayın Fethullah Gülen'le hiçbir ticari ve hukuki ilişkisi olmadı. Ancak Sabri Bey, Gülen'in, hem Türkiyemizde, hem de dünyanın dört bir köşesinde açılmasına öncülük ettiği eğitim kurumlarından dolayı, kendisine karşı takdir hisleriyle doluydu.

Anlatmaya çalıştığım gazetenin bu yayını üzerine, şirket avukatına talimat verdim, hakkımızı yasal yollardan aramasını istedim.

Yargılama başlamış, bu arada davalı taraf, "Hâkim, taraf tutuyor" demiş, "reddi hâkim" talebinde bulunmuş. Dosya, bir üst mahkemeye gitmiş. Duruşma sonrasında, hâkim, davalı tarafa "Bu bilgileri nereden aldın ve yazdın?" diye sormuş. Gazetenin sorumlusu da "Genelkurmay'dan aldım" cevabını vermiş. Mahkeme, bunun üzerine, Genelkurmay'a bir yazı yazarak, gazetede yayımlanan bilgilerin kendilerinden alınıp alınmadığını sormuş. Bir süre sonra mahkemeye, Genelkurmay'dan cevap gelmiş. Yazının altında da Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın imzası varmış. Yazıda, Büyükanıt Paşa diyor ki, "Söz konusu gazetede yayımlanan bilgilerin Genelkurmay'la hiçbir alakası yok."

Yargılama sonunda, davalı gazete hakkında kuvvetli bir tazminata hükmolundu. Gazete de ortalıktan kayboldu. Ben de işin peşine düşmedim. Zaten bir tazminat beklentim yoktu, ama haklılığımız ortaya çıksın istiyordum. Çıktı, davayı biz kazandık,

ama daha sonra o gazeteye reklam dahi verdim. Çünkü biz kin gütmeyiz. Babamızdan öyle gördük.

* * *

Yine 28 Şubat Süreci'nde bir büyük İstanbul gazetesinde daha aleyhimizde bir yazı yayımlandı. Onun üzerine, o gazeteyle de davalık olduk. Yargılama, lehimize sonuçlandı. Dosya, Yargıtay'a gitti. Yargıtay'da savunmamızı duruşmalı olarak yapacaktık. Ancak, bu duruşmadan bir gün önce, söz konusu gazetenin genç bir mensubunu vurdular. Tabii, yer yerinden oynuyordu.

Yargıtay'daki duruşmaya, avukatımız katıldı. Bizim talimatımız üzerine, heyete hitaben şunları söyledi:

"Davalı gazetenin isnatları çok haksız. Davayı kazandık, onaylanması için huzurunuza geldik. Bu duruşmada söyleyecek sözlerimiz olabilirdi. Ancak, davalı gazetenin böylesine bir acısı varken, biz bu işten vazgeçiyoruz."

Yargıtay'daki davayı takip edecek, şikâyetimizi sürdürecek olsaydık, eminim ki İstanbul Mahkemesi'nin verdiği karar, kesinlikle onaylanacaktı. Çok yüklü bir tazminat kazanmış olacaktık. O da, gazeteyi madden sıkıntıya sokacaktı. Biz, para peşinde değildik, itibarımızı korumaya çalışıyorduk.

– 28 Şubat döneminde yaşadıklarınızı, bugünün şartlarında değerlendirir misiniz?

– Yaşanmış, bitmiş... İleriye bakmamız gerektiğini düşünüyorum.

– Sabri Bey'in siyasetten uzak durduğunu hem aile fertleri, hem de dostlarından dinledik. Peki, babanızın siyasi dostları yok muydu?

– Olmaz olur mu?.. İsterseniz, liderler seviyesinde, kronolojik bir sıralama yapalım.

Sayın Süleyman Demirel'le daima dostane münasebetler içinde oldu. Bu arada, merhum Necmettin Erbakan ve merhum Turgut Özal'la da saygıya dayalı hukuku vardı. Rahmetli Turgut Bey, evimizin güzide misafirleri arasında da daima yer alırdı. Sabri Bey'in merhum Alparslan Türkeş'le de münasebetleri çok iyiydi. Merhum Türkeş, babama her vesileyle takdir duygularını ifade ederdi.

Sabri Bey'in merhum Bülent Ecevit'le de başbakanlığı yıllarında görüşmeleri olmuştu. Bu görüşmeler, daha çok 1974-1979 döneminde yaşanan işçi olayları kapsamındaydı.

"Bolşevik isimli şirketi alma teşebbüsümüze babam, kinayeli bir şekilde 'Bekleniyordu' dedi"

– Babanız görevi size devrederken, iş hayatında çalışma yöntemleri konusunda tavsiyeleri oldu mu?

– Babam Sabri Bey'le arkadaş gibiydik. Aramızda çok iyi bir diyalog vardı. Nasihatlerini de çok yumuşak bir üslupla yapardı. Önce dinlememi, sonra konuşmamı öğütlemişti. Her yaptığım işi kendisiyle paylaşmamı isterdi.

İş hayatına başladıktan sonra tavsiyeleri arttı. Yavaş gitmemi söylüyor, "Çok yatırım yapma" diyordu. Babam, işleri çoğaltmamamı istiyordu. Gerekçe olarak da, "Adam bulamazsın" uyarısı yapıyordu. Ama yaptık... Babamın yanı sıra, annem de, yöresel bir halk deyimiyle beni uyarırken şunları söylerdi:

"Oğlum, peynirleri dağıtma".

– Siz, holding başkanı olduktan sonra, Sabri Bey döneminde başlayan yurtdışına açılma sürecinde, hangi aşamalara geldiniz? Bu arada, cazip tekliflerle karşılaştığınız da oldu mu?

– Evet, cazip değil ama, ilginç bir teklifle karşılaştım. Dedem 1929'da bütün aile fertlerini alarak, Kırım'dan Türkiye'ye adeta kaçar gibi göçmüş. Göçüş nedeni, Çarlık rejiminden sonra, Bolşevik yönetiminin başlattığı tahakküm...

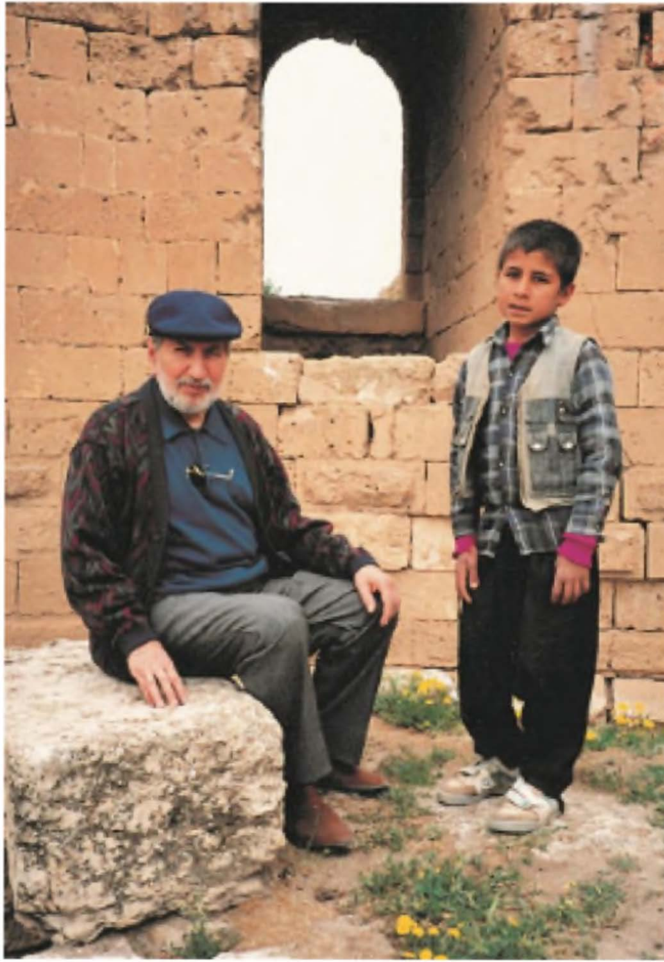
Aile büyüklerimizden, Bolşevik zulmünü dinleyerek büyüdüm. Kaderin cilvesine bakınız, görevi babamdan devraldıktan sonra dışa açılma teşebbüsümüz sırasında, bize Bolşevik İhtilali'nin anısına yapılmış ve "Bolşevik" isimli bir şirketi teklif ettiler. Bu teşebbüsümüzü babama anlatırken, "Biz, Bolşevik tesisini de almış oluyoruz" dedim. Kendisinden, müspet-menfi bir cevap bekledim. Tabii bu arada işin içine Bolşevik meselesi girince, kızar mı diye endişe de ettim.

Daha önce de ifade ettiğim gibi, babam, işleri büyütmemememizi ve dağıtmamamızı öğütler, "Bu kadar işi, kim idare edecek?" derdi. Ama bu son teşebbüsüm karşısında, sadece tek kelimelik, kinayeli bir cevap verdi:

"Bekleniyordu..."

Doğrusu, bu cevaptan, yaptığım işin olumlu veya olumsuz olduğunu çözemedim. Daha sonraki yıllarda Godiva'nın alımı gündeme geldi. Babama, Godiva'yı da söylemedim. Söylesem, herhalde aynı sözü işitecektim:

"Bekleniyordu..."



Sabri Ülker, GAP Projesi'ne büyük ilgi duyuyor,
Dicle ve Fırat nehirlerine gem vuran barajları görmek için
1995 yılında Şanlıurfa'ya gidiyordu. Fotoğrafta Ülker, gezisi
sırasında kendisine refakat eden küçük rehberiyle birlikte,
tarihi bir yapının gölgesinde dinlenirken...

Bizim, ambalaj işinde Iraklı bir ortağımız vardı. Kendisi bizi, sürekli Irak'a davet etti. Her türlü güvenceyi verdi. Ortağımız, Irak'ın kralı gibiydi. Zaten kendisine, "Irak'ın Koçu" derlerdi. Sabri Bey, Irak'ta işlerin iyi gitmeyeceğini bilirdi. Bu ülkenin şartlarına hiçbir zaman güvenmezdi.

Hatırladığım kadarıyla babam, Irak'a bir defa gitti. Ama beni asla göndermedi. İş görüşmeleri için dünyanın pek çok ülkesine gönderdi, Irak'a razı olmadı.

1990-1997 yılları arasında yaşanan olaylar

Türkiye, 1990'lı yılları da çok hareketli yaşadı. Hükümetler sık sık değişti. ANAP ve DYP kan kaybetti. RP birinci parti oldu. Bu arada Turgut Özal ve Alparslan Türkeş vefat etti. İşte, 90'lı yıllar...

- **17 Eylül 1990** – Yüksek Adalet Divanı tarafından idama mahkûm edilip, cezaları 1961 yılının Eylül ayında infaz olunan Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın İmralı Adası'nda bulunan naaşları, İstanbul'da düzenlenen devlet töreniyle Topkapı'da yaptırılan Anıt Mezar'a defnedildi.
- **20 Ekim 1991** – Erken genel seçimler yapıldı. TBMM'deki 450 sandalyeden 178'ini DYP, 115'ini ANAP, 88'ini SHP, 62'sini RP, 7'sini de DSP kazandı. Seçimlerden sonra Başbakan Mesut Yılmaz görevinden istifa edecekti.
- **7 Kasım 1991** – Cumhurbaşkanı Turgut Özal, hükümeti kurma görevini DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e verdi. Demirel, daha sonra koalisyon hükümeti kurmak için SHP lideri Erdal İnönü ile anlaşacak, yeni koalisyon hükümeti 30 Haziran 1991'de TBMM'den güvenoyu alacaktı.
- **17 Nisan 1993** – Sekizinci Cumhurbaşkanı Turgut Özal, kalp yetmezliğinden vefat etti. Atatürk'ten sonra görevi başında vefat eden ikinci cumhurbaşkanı olan Özal için 5 günlük yas ilan edildi.
- **16 Mayıs 1993** – DYP Genel Başkanı ve Başbakan Süleyman Demirel, TBMM tarafından dokuzuncu cumhurbaşkanı seçildi.
- **13 Haziran 1993** – DYP Genel Başkanlığına Tansu Çiller seçildi. Çiller, daha sonra Cumhurbaşkanı Demirel tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilecekti.
- **24 Aralık 1995** – Milletvekili genel seçimleri yapıldı. Seçim sonuçlarına göre, Refah Partisi birinci parti olurken, ANAP ikinciliğe, DYP ise üçüncülüğe düştü.
- **8 Temmuz 1996** – Necmettin Erbakan tarafından kurulan RP-DYP hükümeti, TBMM'den güvenoyu aldı.
- **4 Nisan 1997** – MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, Ankara'da vefat etti.

Yalçıntaş: “Sabri Ülker, TBMM’nin ‘Üstün Hizmet Ödülü’nü, reklam olur diye almadı”

Sabri Ülker, büyük bir hayırseverdi. Ancak, hayır işlerini kamuoyundan saklı tutarken, “Sağ elin verdiğini, sol el görmeyecek” diyordu. Sabri Ülker’in hayır işleri arasında, Türk Silahlı Kuvvetleri vakıflarına yapmış olduğu bağışlar birinci sırayı işgal ediyordu.

Ünlü yazar Şevket Rado, dünyayı muhteşem bir senfoniye benzetirken şunları söylemiş:

“Böyle bir dünyada bulunmak, bizim için emsalsiz bir talih eseridir. Bu güzel dünyadaki kısa misafirliğimizin çok iyi geçmesini; elemsiz, kedersiz sona ermesini hepimiz arzularız.”

Evet; elemsiz, kedersiz bir dünya misafirliği...

Böyle bir dünya misafirliği için, herhalde öncelikle “gönül gözü”ne ihtiyaç var. O göz bulunmadığı takdirde, elemi, kederi ortadan kaldırmak acaba nasıl mümkün olur?

Şevket Rado’nun senfoniye benzettiği dünyamızda, şüphesiz ahenk arayışı vardır. O ahengi oluşturmak, günümüz şartlarında pek kolay olmasa gerek.

Victor Hugo, “Kalp boşaldıkça, kese dolar” diyor. Fransız filozof Jean de La Bruyère ise, dolu keseyi şöyle uyarıyor: “Yoksul, dünyanın bazı nimetlerinden; cimri ise, bütün nimetlerinden mahrumdur.”

* * *

Paylaşıldıkça güzelleşen hayatı oluşturabilmek için herkesin el ve gönül birliği yapması gerekiyor. Bu birlik sağlandığı ölçüde, toplumlar huzur ve mutluluğa da kolaylıkla ulaşabiliyor.

Ünlü şair Yahya Kemal Beyatlı, “Vuslat” şiirinde diyor ki: “Zenginler o cennette, fakirlerle müsâvi [eşit].”

Dünyamız, bizler için geçici bir misafirhane olduğuna göre, burada şartların icabı sağlık da insan içindir, hastalık da... Zenginlik de insan içindir, yoksulluk da...

Toplumsal hayatta hastalar için daima şifa dilenir. Ama her nedense çoğunlukla fakirler görmezden gelinir. İşte o görmeyen göz-

leri harekete geçirip, varlıklı olanı hayır sahibi yapma görevi de yine gönül gözüyle bakanlara düşüyor.

"Gönül gözü" nedir, ne değildir? Gönül gözü, kalbin manevi yönüdür. O göz, insanları başkalarına karşı hayır yapmaya, yardımcı olmaya sevk ediyor.

Sabri Ülker'den gazilerimize rehabilitasyon merkezi

Gönül gözünden yola çıkmışken, o yol boyunda karşılaştığımız bir hayır sahibini, hikâyemizin kahramanı Sabri Ülker'i anlatmak istiyoruz.

Ülker, öyle bir hayır sahibi ki yaptığı hayrın görülmesini, bilinmesini ve duyulmasını istemiyor. Onu da şöyle ifadelendiriyor:

"Sağ elin verdiğini, sol el görmesin"

Evet, şimdi Sabri Ülker'in bir başka meziyetinden, hayırseverliğinden söz etmek istiyoruz.

Ülker'in bu meziyetini yakın çevresine sorduk, soruşturduk. Önce, konuşmak istemediler. Sabri Bey'in yaptığı hayır işlerinin bilgisini toplumla paylaşmaktan daima kaçındığını gerekçe gösterdiler.

Derlediğimiz bilgilere göre Sabri Ülker, hayır işleri yaparken muhatabına, kesinlikle bu durumdan kimsenin haberi olmaması tembihatında bulunurmuş. O tavrını, yaşamı boyunca sürdürmüş. Murat Ülker ise, babasının bu sıkı prensiplerini günümüzde biraz esnetiyor ve Sabri Bey'in hayır işlerini açıklarken, "Topluma örnek oluşturmasını temenni ediyorum" diyor.

Gerçekten, Türk insanı, Sabri Ülker'in bu toplumsal duyarlılığından habersiz. Yarım yüzyıldan beri bu çok insani hayır işleri, gözlerden uzak yapılmış ve kamuoyuyla paylaşılmamış. Oysa, bu uğurda sayısız denecek kadar özveride bulunulmuş.

Örnek vermek gerekirse;

- Güneydoğuda bölücü terör örgütüne karşı mücadele verirken yaralanan kahraman gazilerimizin tedavi gördüğü Ankara'daki Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon Merkezi, Sabri Ülker'in çok büyük bağışıyla hayata geçirilmiş.
- İstanbul'daki ünlü Davutpaşa Kışlası, yine Sabri Ülker'in bağışlarıyla tepeden tırnağa yenilenmiş.
- Sabri Ülker, bu arada Türk Silahlı Kuvvetleri'ne matbaa yapılması için de bağışta bulunmuş.

Murat Ülker: "Babamın, Türk ordusuyla gönül bağı vardı"

Murat Ülker, babası Sabri Ülker'in özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yapmış olduğu bağışları anlatırken, sözlerine şöyle başlıyor: "Babamın, Türk Silahlı Kuvvetleri'yle gönül bağı vardı."

Şimdi, bu gönül bağının hikâyesini Murat Ülker'den dinliyoruz:

Sabri Bey'in milliyetçi ve muhafazakâr duruşu, her nedense bazı çevrelerce "asker düşmanlığı" olarak yorumlanmak isteniyor. Biliyorum ki, babamın asker ocağıyla bir gönül bağı vardır. Bu bağ, çok eskilerde kurulmuştur.

Allah'a şükür, Sabri Bey imkân sahibi olduğu için hiç kimseye hissettirmeden çeşitli kişi ve kuruluşlara maddi destek sağladı. Bunlardan biri de işyerimize yakın olan tarihi Davutpaşa Kışlası'dır. Sabri Bey, bakımsızlıktan viraneye dönen bu kışlanın yeniden tamir edilmesi, bunun yanı sıra orduya bir matbaa kurulması için destek oldu. Ayrıca, Deniz Kuvvetlerimiz için "II. Yavuz Kampanyası"na da büyük bağış yaptı.

Anarşi ve terörün tırmanışa geçmesiyle birlikte, özellikle Güneydoğu Anadolu'da vatani görevini yapan askerlerin mayın patlaması üzerine yaralanmaları Sabri Bey'i çok üzüyor ve düşündürüyordu. Hatırladığım kadarıyla, 1997 veya 1998 yılında, gazilerin sağlık sorunlarını halledebilmek amacıyla bir şeyler yapmamız için bana talimat verdi. Bunun üzerine Ankara'ya gittim. Dönemin Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı İsmet Sezgin'i ziyaret ederek şunları söyledim:

"İsmet Amca, babamın selamı var. Gazilerin tedavisi için, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yardımcı olmak istiyor. Zekât olarak önemli bir miktar ayırdı. Sadece gazilerin tedavisi amacıyla kullanılmasını istiyor."

İsmet Bey, Sabri Bey'den götürdüğüm bu mesajdan büyük memnuniyet duyduğunu ifade ederek şunları söyledi:

"Murat, zaten biz de bir rehabilitasyon merkezi kuruyoruz. Onun için ayrı bir vakıf oluşturduk. Sabri Bey'den gelecek yardım, o vakfa tahsis edilir. Bu meseleleri geçenlerde Karadayı Paşa [Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı] ile de konuştuk. Oğlum, zekâtın ne demek olduğunu biliyorum. Merak etme, babandan gelecek para, amaç dışı kullanılmaz" dedi.

Ben görmedim, ama özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri men-



Ülker Grubu şirketlerinin Türk Silahlı Kuvvetleri vakıflarına bağışta bulunması münasebetiyle 22 Aralık 1998 tarihinde Milli Savunma Bakanlığı'nda özel bir tören düzenlendi. Tören sırasında Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı İsmet Sezgin, Ülker Grubu'nun Başkanı Sabri Ülker'e bağışlarından dolayı teşekkür etti.

suplarının rehabilitasyon ve bakımı için kurulan bu merkez, amaca uygun ve fevkalade faydalıymış.

Gazilerimizin sağlık sorunlarıyla meşgul olurken, şehitlerimizin yetim çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla resmi yerlere başvuru yaptık. Bu çocukların meslek sahibi oluncaya kadar eğitimleri için burs verebileceğimizi söyledik. Bu teklifimizi yaparken, sayı ve sene sınırlaması da getirmedik.

İsmet Sezgin: "Ülker Ailesi, Türk Silahlı Kuvvetleri vakıflarına çok büyük bağışlarda bulundu"

1997-1999 yılları arasında başbakan yardımcısı ve Milli Savunma bakanı olarak görev yapan, TBMM'nin eski başkanlarından İsmet Sezgin de Ülker Ailesi'nin Türk Silahlı Kuvvetleri vakıflarına yapmış olduğu bağışlardan övgüyle söz ederken, şu önemli bilgileri veriyor:

Sabri Ülker, hem çok başarılı bir müteşebbis, hem de büyük bir hayırseverdi. Devlet bakanı, başbakan yardımcısı ve Milli Savunma bakanı olduğum dönemde, Ülker Ailesi, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni güçlendirme vakıflarına daha önceki yıllarda da

yapmış oldukları büyük bağışlara yenilerini ilave etmek istediklerini bildirdiler. Bunu, büyük bir memnuniyetle karşıladım.

Ülker Ailesi'nin TSK vakıflarına yeni bağışları münasebetiyle Milli Savunma Bakanlığı'nda özel bir tören düzenlettim. Törende, Ülker Ailesi'ni temsilen Sabri Bey ile oğlu Murat Ülker de hazır bulundular. Törende yaptığım konuşmada, kendilerine büyük bağışlarından dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri adına şükranlarımı bildirdim.

Orhan Ateş: "Sabri Bey, Cumhuriyet'in 75. kuruluş yıldönümü kutlamaları için 700 bin dolar bağışlamıştı"

Ülker Ailesi'nin Türk Silahlı Kuvvetleri vakıflarına yapmış olduğu bağışların bir başka önemli tanığı ise, emekli Tümgeneral Orhan Ateş. Cumhuriyet'in 75. yıldönümü kutlamalarında, Sabri Ülker'in 700 bin dolar bağışta bulunduğunu söyleyen Orhan Ateş, yaptığı açıklamada, bağışlarla ilgili yeni bilgiler de veriyor:

> Türk Silahlı Kuvvetleri'nden tümgeneral rütbesiyle 1995 yılında emekli olduktan sonra, her emekli gibi biz de bazı sivil toplum kuruluşu, dernek ve hareketlerin içine girdik. Bu derneklerde, devamlı olarak Sabri Ülker'in ismini işitiyordum. "Yardımseverdir, hayırseverdir" diyorlardı.
>
> Sivil toplum kuruluşlarında çalışırken, resmi veya özel kişi ve kurumların Ülker'den maddi destek istediklerini gördüm. Hemen her kuruluştan bu gibi talepler oluyordu. Bu yüzden, merak ettim ve Sabri Bey'le tanıştık.
>
> Şimdi, Sabri Bey'in hayırseverliğini değil de, bilebildiğim kadarıyla yaptığı bir kısım hayırların dökümünü çıkarmak istiyorum. İşte bunlardan birkaçı:
>
> - Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı
> - Mehmetçik Vakfı
> - Elele Vakfı
> - İstanbul Çocukları Vakfı
> - Cumhuriyet'in 75. kuruluş yıldönümü münasebetiyle çok sayıda okul ve yurt yapımına maddi destek,
> - Spor kulüplerinin hemen hepsine destek.
>
> Hatırımda kaldığı kadarıyla, 1998 yılında, Cumhuriyet'in 75. yıldönümü törenleri münasebetiyle Sabri Bey'in yapmış



Emekli Tümgeneral Orhan Ateş, Sabri Ülker'in Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yapmış olduğu bağışların dökümünü açıkladı.

olduğu bağışlar, yaklaşık 700 bin doları buluyordu. Bu, adeta bir servetti. Ankara ve İstanbul'daki birçok okula yaptığı giyim kuşam, bisküvi, çikolata ve şekerleme desteği buna dahil değildi.

Sabri Bey, Cumhuriyet'in 75. kuruluş yıldönümü törenlerinin görkemli geçmesi için büyük cömertlik göstermişti. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne sadıktı. Bunun yanı sıra, mevcut servetinin Cumhuriyet sayesinde elde edildiğinin bilincindeydi. Kısacası, Sabri Ülker, Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşaması ve yücelmesi için elinden gelen maddi ve manevi desteği esirgemiyordu.

1990'lı yıllarda, Ülker bünyesinde bulunan Kurumsal Tanıtım ve Gelişim Merkezi'nin müzesi, başta Cumhurbaşkanlığı olmak üzere, Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, bakanlıklar, diplomatik misyon ve sivil toplum kuruluşlarından gelen madalya, diploma ve şükran plaketleriyle doluydu.

Ekrem Şevket Yücesoy: "Ülker, Mehmetçik Vakfı'nın yanı sıra, Atatürkçü Düşünce Derneği'ne de bağışta bulundu"

Türk ordusundan albay rütbesiyle emekli olan Ekrem Şevket Yücesoy da Sabri Ülker'in, TSK vakıflarının yanı sıra, Atatürkçü Düşünce Derneği'ne de bağışta bulunduğunu söylüyor.

Emekli Albay Yücesoy'un açıklamaları da şöyle:



Emekli Albay Ekrem Şevket Yücesoy, Sabri Ülker'in Atatürkçü Düşünce Derneği'ne bağışta bulunduğunu da söyledi.

Emekli albayım. Silahlı Kuvvetler'de binbaşılığımdan albaylığa kadar "iş müfettişliği" yaptım. Kara, deniz, hava ve jandarmada mevcut olan 42 bine yakın askeri-sivil işçinin bağlı olduğu sendikalar ile Türk Silahlı Kuvvetleri arasındaki ilişkileri düzenlemekle meşgul oldum.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nden 1979 yılında albay rütbesiyle emekli oldum, 1981 yılının Mayıs ayında da Ülker Grubu'nda işe başladım.

28 Şubat Süreci'yle ilgili tespitlerimi ifade etmek istiyorum.

Ülker Grubu için sarf edilen "yeşil sermaye" yakıştırması, tamamen art niyetle yapılmış bir iftiradır. Ülker'de göreve başladıktan sonra, bunu zaten yaşayarak görmüştüm.

Samimiyetle ifade etmek istiyorum ki; Ülker Grubu'nda hiçbir zaman din, mezhep ve ırk ayrımı yapılmadı. Namaz kılana da karışılmadı, kılmayana da... Ben bir askerim. Birçok emekli ve muvazzaf asker arkadaşım, Ülker konusunda benim tespit ve kanaatlerimi paylaşmışlardır. Ticaretin, dini ve imanı yoktur. Netice itibariyle, Ülker de bir ticarethanedir.

Hoşa gider veya gitmez, Mehmetçik Vakfı'na en büyük bağışta bulunan müesseselerden biri Ülker'dir. Bunun yanı sıra Ülker, eski Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden'in başkanlığı döneminde, Atatürkçü Düşünce Derneği'ne de yardımda bulunmuştur. Bunun üzerine Yekta Güngör Bey, bana teşekkür üstüne teşekkür etmiştir.

Özetle diyebilirim ki, bugün sağda veya solda en laik görünen işverenlerin milli kurumlara yapamadığı bağışları Ülker yapmıştır.

Nevzat Yalçıntaş: "Sabri Bey'in hayır yapma içgüdüsünü hiçbir zenginde görmedim"

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Sabri Ülker'le birlikte çeşitli sivil toplum kuruluşlarında uzun yıllar görev aldı. Bu zaman içinde, yakından tanıdığı Ülker'in üstün meziyetlerini de gördü.

Prof. Dr. Yalçıntaş, milletvekili olarak parlamentoda görev yaptığı dönemde, Sabri Ülker'i, TBMM Üstün Hizmet Ödülü'ne aday göstermek istedi. Ancak Ülker, bu vefakâr dostunun teşebbüsünü, nezaket içinde kabul etmediğini belirtti.

Yalçıntaş, Sabri Ülker'in bu tavrını şöyle değerlendiriyor:

"Sabri Bey, TBMM'nin Üstün Hizmet Ödülü'nü, reklam olur diye almak istemedi."

Şimdi, Sabri Ülker'in hayırseverliğinin yanı sıra tevazuunu da, kadim dostu Nevzat Yalçıntaş'tan dinliyoruz:

Sabri Bey'in şahsi hayatını anlatırken, en önemli özelliklerinden birincisi, bana göre, büyük bir hayır sahibi olmasıdır. Sabri Bey'in hayır yapma içgüdüsü ve niyetini diğer hiçbir zenginde görmedim. Şüphesiz Vehbi Bey Amca'nın [Koç], Sakıp Bey'in [Sabancı] hayırları vardır, bunları vakıflar şeklinde yaptıklarını biliyoruz. Ama Sabri Bey'de hayır işi, bir hayat tarzı ve hayat felsefesidir. Hayır yapma işini kurumsallaştırmıştır. Yani Sabri Bey, birçok vakıfta kurucudur ve yöneticidir. Bunlar Milli Kültür Vakfı, İlim Yayma Vakfı, İbn-ül Emin Mahmud Kemal Vakfı ve Aydınlar Ocağı gibi... Sabri Bey, yaptığı hayrı çok ortaya koymaz, herkes bunu bilmezdi. Şimdi Sabri Bey'in hayır işlerinden bir örnek vermek istiyorum.

1970'li yıllarda, Aydınlar Ocağı başkanlığına getirilmiştim. Ocağın çok yere borcu vardı. Çünkü hiç geliri yoktu. Bu meseleyi aşmak için Osmanlı usulü "salma" yapalım dedik. Bu işler için ev toplantıları düzenledik, gönüllerimizi birbirine bağladık. Bir liste hazırladık, kimin ne kadar para vereceğini kâğıtlara yazdık.

Üç kişilik bir heyetimiz Sabri Bey'i de ziyarete gitti. Kendisine konuyu açmışlar, hayırseverliğini ve imkânlarını bildiğimiz



Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, parlamentoda görev yaptığı dönemlerde Sabri Ülker'e TBMM Üstün Hizmet Ödülü verilmesi için girişimlerde bulunmak istemiş, ancak Sabri Ülker kadim dostunun bu nazik jestine "reklam olur" düşüncesiyle olumlu cevap vermemiş. ***(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)***

için salma miktarını biraz yüksek tutmuşlar. Sabri Bey, gelen ziyaretçileri dinlemiş, ellerindeki salma listesine bakmış. Bu ziyaret, çok erken bir saatte gerçekleşiyormuş. Sabri Bey, bir yandan kahvaltı yaparken, bir yandan da misafirlerini ağırlıyormuş. Muhasebecisini çağırmış, bizim yazdığımız salma miktarının iki mislinden daha fazlasını getirmesini istemiş. Ayrıca, Aydınlar Ocağı görevlilerine sitemde bulunarak, "Niçin bana bu kadar az yazdınız?" demiş.

Burada Sabri Bey'in ziyaretçileri ile sohbet ederken, söylediklerini de nakletmek istiyorum. Sabri Bey, kahvaltı masasını göstererek, konuşmaya başlamış:

"Ben, sizlere, bu parayı verirken, şu sofrayı görüyor musunuz; dilim dilim kızartılmış ekmekler var. Bunlardan bir tek dilim dahi eksilmiyor. Cenab-ı Hak, bana para vermiş, yine de veriyor. Benim soframdan bir tek dilim eksilmiyor, ama siz asıl bana değil, cami önlerinde yardım bekleyen muhtaçlara, cebinde 10 lirası varken, 5 lirasını veren insanlara teşekkür edin. Onların imkânları dar, fakir insanlar, ama onlar hayır yapmak için

cebindeki mahdut paranın yarısını veriyor. Asıl fedakâr olan onlar...”

İşte böyle bir insanın, bu büyük hayır sahibinin takdir edilmesi karşısındaki tutumuyla ilgili somut bir örnek vermek istiyorum.

Bülent Arınç’ın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olduğu dönemde, bir güzel yönetmelik hazırlamışlar ve Türkiye’nin neresinde olursa olsun, önemli hayır yapan insanlara TBMM’nin bir takdir plaketi vermesi imkânını açmışlar. Buna, biz, milletvekili olarak aday gösterebiliyorduk. Ayrıca, illerin valileri de aday gösterebiliyordu.

Sabri Bey’i bu ödüle aday göstermek, benim vicdani bir vazifemdi. Oturup, birilerini teklif etsinler diye beklemedim. Bu konuyu birkaç kişiye sordum. Mesela eski Sanayi Bakanımız Ali Coşkun’a, Sabri Bey’i yakinen tanıyan Prof. Dr. Süleyman Yalçın’a ve Allah rahmet eylesin, Prof. Dr. Ayhan Songar üstadımıza... Bu değerli şahsiyetler, “En doğrusunu yapıyorsun” diyerek fikrime destek verdiler.

Konuyu Sabri Bey’e açıp, tasvibini almak istedim. Sabri Bey’in şirketlerindeki üst seviyede birisine ulaştım, “Hocam, çok güzel düşünmüşsünüz, ama bir kendisine soralım” dediler. Cevap gecikmişti. Tekrar arama ihtiyacı hissettim ve şu cevabı aldım:

“Hocam, biz sıkılarak söylüyoruz, ama Sabri Bey böyle bir ödülü almak istemiyorlar...”

TBMM’nin bu ödül törenlerine başbakan, bakanlar, siyasi parti başkanları, milletvekilleri ve çok seçkin bir zümre katılıyor, törenin haberi televizyonlarda ve tüm gazetelerde yayımlanıyordu. Törene gittik. Boynumuz büküktü...

Daha sonra düşündüm. Sabri Bey’in bu tavrını muhacir psikolojisi içinde değerlendirdim. Çünkü muhacirler, geldikleri topluma entegre olurken, tereddüt ederler. Sabri Bey de ailesiyle birlikte çocukken Kırım’dan Türkiye’ye göç etmiş. Ama bu tavrı bir başka şekilde daha değerlendirdim. Sabri Bey, çok mütevazı bir kişi. Yaptığı hayır işinin reklam edilmesi ve duyurulmasından rahatsızlık çekebilir. Sadece Cenab-ı Hakk’ın bilmesini ister. İşte bu, bir fazilettir.

Türkçede bir deyim vardır; “Bir yumurta yumurtlar, kırk mahalleye haber verir” şeklinde. Sabri Bey ise, kırk yumurta yumurtlasa dahi, bir mahalleye haber vermeyecek tevazudadır.

Salih Özcan: "Sabri Bey, Sultan Abdülhamid'in oğlu ile Şeyh Şamil'in torununa, hissettirmeden yardım yaptı"

Sabri Ülker, Ortadoğu ülkelerine açılmak amacıyla ilk teşebbüsünü 1967 yılında, eski Şanlıurfa Milletvekillerinden Salih Özcan vasıtasıyla gerçekleştirdi.

Ülker'in dışa açılmasında milat teşkil eden bu seyahat sırasında, Salih Özcan, Sabri Ülker'e insani bir konuda ricada bulundu. Ülker, Özcan'ın bu ricasını memnuniyetle yerine getirebileceğini söyledi. Ancak, bir tek şartı vardı: "Lütfen, kimse bilmesin..."

Sabri Ülker'in açıklanmasını istemediği sırrını, aradan 46 yıl geçtikten sonra Salih Özcan açıklıyor:

> 1967 yılında, Sabri Ülker Bey'le birlikte Kutsal Topraklar'a gitmiştik. Bu seyahatimiz sırasında, kendisinden iki ricam oldu. Öncelikle Sultan Abdülhamid'in [II. Abdülhamid] en küçük oğlu Abid Efendi [Abid Osmanoğlu], o yıllarda Beyrut'ta yaşıyordu. Maddi müzayaka [maddi sıkıntı çekme] içindeydi. Bütün malını mülkünü Beyrut'taki Yahudi bir dişçiye bırakmış, "Sen bak" demiş. Yahudi de, emniyeti suiistimal etmiş. Sabri Bey'e meseleyi ayrıntılı bir şekilde açtım. Abid Efendi'ye imkânları ölçüsünde yardımcı olmasını rica ettim. Kendisinden şu cevabı aldım:
>
> "Salih Bey, memnuniyetle Abid Efendi'ye yardımcı olurum, ama lütfen bunu kimseye söylemeyin."
>
> Sabri Bey'den ikinci ricam ise, Kafkasya'nın efsanevi kahramanı Şeyh Şamil'in torunu Said Paşa ile ilgiliydi. Said Şamil, Galatasaray Lisesi'ni bitirmiş, gayet güzel Fransızca bilir. İriyarı, 1,92 metre boyunda...
>
> Şeyh Şamil'in oğlu Kâmil Paşa'nın evlatlarından biri olan Said Şamil, oturma izni olmadığı için Medine'de kaçak olarak yaşıyordu. Aynı zamanda iki kız kardeşi de Medine'deydi. Maalesef Şeyh Şamil'in torunları, aynen Sultan Abdülhamid'in oğlu Abid Efendi gibi geçim darlığı içindeydiler. Sabri Bey'e Said Şamil'in durumunu da anlattım, sükûnetle beni dinledi ve aynı tembihatta bulundu:
>
> "Peki, ama lütfen kimseye söyleme..."
>
> Daha sonra Sabri Bey'in, Şeyh Şamil'in torunlarının öncelikle tüm kiralarını ödettiğini ve kendisine de maddi yardımda bulunduğunu memnuniyetle öğrenecektim.
>
> Sabri Bey, daha önce de anlattığım gibi, gösterişi ve reklamı

sevmeyen bir kişiliğe sahipti. Tüm yardımlarını Allah rızası için yapardı. Sultan Abdülhamid'in oğluna yardımı da aynı niyetle yaptığı inancındayım. Onun için duyulmasını istememiştir.

Hüseyin Güneş: "Sabri Bey, Suudi Arabistan'da hapse düşmüş kader kurbanlarını da unutmadı"

Sabri Ülker, 1967 yılında Salih Özcan'la birlikte Körfez ülkelerine yaptığı seyahatten olumlu izlenimlerle dönmüş, ardından da Ülker ürünlerinin Ortadoğu insanıyla buluşması için tüm imkânlarını seferber etmişti.

Aradan on beş yıl geçtikten sonra, belirlenen hedefe ulaşıldı. Başta Suudi Arabistan olmak üzere, Ortadoğu ülkelerinde Ülker ürünleri sevilen ve aranılan bir ürün oldu.

Sabri Ülker, 1980'li yıllarda Suudi Arabistan'a yaptığı bir iş gezisi sırasında, Ülker'in satış organizasyonunu yöneten Hüseyin Güneş'e şu talimatı veriyordu:

> "Hüseyin, bu ülkedeki kader kurbanı vatandaşlarımızı unutmayalım. Üzerimize düşecek insani ve maddi yardımı eksik etmeyelim..."

Sabri Ülker'in, Hüseyin Güneş'e yardım talimatı verdiği bu kader kurbanları acaba kimlerdi? Onlara nasıl bir yardım yapılacaktı? O bilgileri de, Hüseyin Güneş'ten alıyoruz:

> 1980'li yıllarda Suudi Arabistan'da, Ülker ürünlerinin satış organizasyonunu yapıyordum. Sabri Bey bana bir konuda, ayda 50 bin riyal harcama yetkisi vermişti. Bu yetkiyi verirken, şunları söylemişti:
>
> "Hüseyin, burası gurbet. Şimdi sana bir yetki veriyorum. Gurbette hapishaneye düşmüş, yolda kalmış, iftiraya uğramış, şu veya bu şekilde kader kurbanı olmuş kişiler için her ay 50 bin Riyal parayı kimseye hissettirmeden harcayacaksın."
>
> Sabri Bey'in talimat verdiği sırada, Suudi Arabistan'daki diplomatlarımızdan Naci Koru, o tarihte Cidde konsolosumuzdu. Zaman zaman Naci Koru'yu ziyaret eder, Sabri Bey'in tarif ettiği durumdaki kişileri belirleyerek, onlara maddi yardımda bulunurdum.
>
> Görev yaptığım yıllarda, Suudi Arabistan'da, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı pek çok kader kurbanı vardı. Hapishane şartla-

rı çok ağırdı. Oralara düşenin kurtulması zordu. Bunlar arasında çatlayanlar bile vardı.

Sabri Bey'in kader kurbanları için ayırmış olduğu ayda 50 bin Riyal'le epey iş görürdük. Kimine hapishanede yardım eder, kimisine de uçak bileti alıp, anavatana gönderirdik.

Nihat Gökyiğit: "Sabri Bey, hayır işlerini kimseye hissettirmez, propagandasız yapardı"

Sabri Ülker, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı'nın (TEMA) da kurucuları arasındaydı. "Türkiye Çöl Olmasın" sloganına gönül veren Ülker, bir tabiat âşığıydı. Doğanın tahribinden büyük üzüntü duyuyordu. Kurmuş olduğu tesislerde de doğanın korunması ve çevreye zarar verilmemesi için her türlü teknik önlemi aldırıyor, sadece zor durumdaki insanlara değil, doğaya da sahip çıkmaya çalışıyordu.

Sabri Ülker'in 1992'den itibaren TEMA Vakfı'na verdiği desteği, vakfın onursal başkanlarından Nihat Gökyiğit anlatıyor:

> TEMA Vakfı'nın kuruluşu sırasında aramıza katılan Sabri Ülker Bey'i bir ziyaretimiz sırasında, vakfa destek verenlerin kamuoyuna duyurulması meselesi de gündeme gelmişti. Sabri Bey, "Hayır işlerini duyurmadan yaparsanız, daha makbul olur" manasında düşündüğünü hissettirdi. Yani, "Hayır işi yap, ama fazla duyurursan o zaman o kadar makbul olmayabilir" diyordu. Sabri Bey'in bu düşüncesi çok önemliydi.
>
> Vakfımız kuruldu. Faaliyete geçti. Toplantılarımıza, başlangıçta Sabri Bey de katılırdı. Fakat daha sonraki yıllarda sağlık sorunları nedeniyle gelemedi. Ancak Sabri Bey, toplantılara, kendisini temsilen, Metin Yurdagül Bey'i göndererek, en üst seviyedeki temsil yetkisiyle, desteğini sürdürdü. Bunu, unutmuyoruz.
>
> 2003 yılında Edirne'nin Havza ilçesindeki bir köyümüzün kırsal kalkınma projesini Ülker Grubu başarılı bir şekilde yürüttü. Proje için 200 bin dolar harcadılar. Bu, örnek bir projeydi. Daha sonra "El Koy" kampanyasıyla, on köyü daha projeye dahil ettik. Ülker Grubu, bu projeden de iki köyü sahiplendi. Bu vesileyle Ülker Grubu'na hakikaten gönülden teşekkür etmek istiyorum.
>
> Sabri Bey, Ülker Grubu'nda zaten, hayır işlerinde destek verme kültürünü yerleştirmişti. İşte o kültürle köy kalkınmasında büyük desteklerini gördük.



TURMEPA tarafından düzenlenen “Sabri Ülker Çevre Ödülü”nün birincisi Yrd. Doç. Dr. Yunis Karaca’nın 100 bin TL tutarındaki ödülü, Yıldız Holding Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Ali Ülker ve TURMEPA Başkanı Tezcan Yaramancı tarafından 23 Mayıs 2013’te Çırağan Sarayı’nda düzenlenen törenle verildi.

Sabri Ülker’in çevreye duyarlılığı, adının verildiği bir yarışmayla taçlandırıldı

TEMA Vakfı’nm kuruluşunun üzerinden 21 yıl geçtikten sonra, “Topraklarımıza, sularımıza, çevremize sahip çıkmak, vatanımıza sahip çıkmaktır” diyen Sabri Ülker’in çevreye olan bu duyarlılığı, Deniz Temiz Derneği TURMEPA tarafından düzenlenen “Sabri Ülker Çevre Ödülü” yarışmasıyla taçlandırıldı. Yarışmada, Dumlupınar Üniversitesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Yunis Karaca “Kaynaştır Projesi” (Kaynağında ayrıştır) ile birinci oldu.

112 proje arasından birinci seçilen ve çöplerin kaynağında ayrıştırılarak su kaynaklarını kirletmesinin önüne geçmeyi amaçlayan bu proje, evlerde ya da diğer toplu yaşam alanlarında her türlü atığın birbirine karıştırılmadan ayrıştırılmasına imkân sağlıyor.

Salih Tuğ: “Sabri Bey, vakıf ve derneklerimize her zaman omuz verdi”

Sabri Ülker’in bağışlarını kamuoyundan saklı tutmasının tanıklarından Prof. Dr. Salih Tuğ da, “Sabri Bey, yardımların Allah ile kendi arasında bir hayır işi olduğu düşüncesindeydi” diyor.

Prof. Dr. Tuğ, Sabri Ülker’in hayırseverliğini şu sözlerle anlatıyor:

Biz çocukken, Türkiyemizde din eğitimi tamamen kopmuş, programdan çıkarılmış vaziyetteydi. İster imam hatip okulları olsun, ister ilahiyat fakülteleri olsun, yoktu böyle şeyler. Herkes, kendi problemini kendisi çözüyordu.

İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul'daki örgün din eğitimi ve bu eğitim kurumlarının desteklenmesi konusunda büyük destekler sağladı. İlim Yayma Cemiyeti'nden sonra İlim Yayma Vakfı da kuruldu. Bu iki kuruluş, bir nevi kan kardeşleridir. Daha sonra, başka vakıflar da ortaya çıktı. Bunlar arasında İslami İlimler Araştırma Vakfı'nı söyleyebilirim. Orada da Sabri Bey'in mevcudiyetini gördük. Bu vakfın kuruluş çalışmaları sırasında, Sabri Bey'in desteğiyle bir şeyler yaptık.

İlim Yayma Cemiyeti'ni İlim Yayma Vakfı, Milli Kültür Vakfı ve Aydınlar Ocağı takip etti. Bu gibi örgütlerde üye aidatlarının kâfi gelmediğini herkes takdir eder. İşte o durumda da Sabri Bey'in omuz verişini görüyoruz.

Eğitim müesseseleriyle ilgili vakıf olsun, dernek olsun, bu gibi faaliyetlerde Sabri Bey'in çalıştığına hem şahit oldum, hem de işittim. O dönemlerde bu gibi derneklere yardım eden kişilerin ve firmaların sayısı 10'u geçmezdi. Bu dernek ve vakıflar, devletten yardım göremediği için, gönüllü destekle faaliyet gösteriyordu.

Sabri Bey, bu gibi sivil toplum kuruluşlarına yardım ederken, destek verirken, isminin hiç anılmamasını isterdi. Bu yardımların Allah ile kendi arasında bir hayır işi olduğu düşüncesindeydi.

Tekin Küçükali: "Sabri Bey, 12 Eylül kader kurbanlarının da imdadına yetişti"

Kızılay eski genel başkanlarından Tekin Küçükali ise, Sabri Ülker'in hayırseverliğinin çok değişik bir boyutunu günümüze taşıyor:

Sabri Bey, hayır işlerine çok önem verirdi. O durum, aynen bugün de devam ediyor. Dün babası ne yapmışsa, bugün oğlu Murat Bey de aynı şeyi yapıyor. Afrika'da açlık problemi var; Ülker oradadır. Pakistan'da deprem var; Ülker onların yanı başındadır. Hiç unutmuyorum, Pakistan'daki depremde, depremzedelere ilk yemeği Türkiye'den Ülker ulaştırdı. Bu, 20 bini aşkın hazır yemekti. Çok hızlı bir şekilde uçakla Pakistan'a gönderdik ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırdık. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra hapse girdim ve çıktım. Benim gibi pek çok milliyetçi genç, en verimli çağının büyük bir kısmını yıllarca hapishane

> köşelerinde geçirdiler. Bu gençlerin kendileri kadar aileleri de çok perişandı. Bir lokma ekmeğe muhtaçlardı. Allah razı olsun, Sabri Bey, ben hapisten çıktıktan sonra, bu kader kurbanlarının imdadına yetişti. Allah şahittir, demir parmaklıklar arkasındaki pek çok insana benim vasıtamla maddi yardımda bulundu. Bu yardımlar, bir defaya mahsus değildi, yıllarca devam etti...

Murat Ülker: "İyi gününde, kötü gününde işçilerimizin yanında oluyoruz"

Şimdi de, Murat Ülker'den, Ülker fabrikasında çalışan işçilerin nasıl ev sahibi yapıldığını öğreniyoruz:

> Çocukken hatırlıyorum, işçiler için okuma-yazma kursları açılmıştı. Okuma-yazma bilmeyenlerin çoğu göçmendi. Hepsi, hem Türk dili alfabesini, hem de okuma ve yazmayı öğrendiler.
>
> Fabrikada, aktif olarak çalışmaya başladığım ilk yıllarda personele hijyen dersleri verdim. Temizlik, tertip ve kalitenin nasıl sağlanacağı konusunda onları eğitme gayreti içinde oldum.
>
> Sabri Bey, bir adım daha ileri gitti, işçileri krediyle ev sahibi yaptı. Bu işe girişirken, önce bir anket yaptırdı. İşçilerin, ev durumlarını tespit etti. Ne gibi ihtiyaçları olduğunu öğrendi. İşçiler arasından, "Ben ev alacağım" diyenlere, kefil getirmesi halinde, evinin tapusunu verdi. Bu işlem sırasında, çok yüksek miktarda kredi tahsis etti. Sabri Bey'in başlattığı bu hareketi, biz de aynen sürdürüyoruz.

Sabri Ülker'in adı, Gıda Araştırmaları Enstitüsü'nde de yaşatılıyor

Sabri Ülker, yarım asırdan fazla bir süre sadece gıda sektöründe üretim yaptı. Gelişime açık ve yenilikçiydi. Ülkemize ilk defa ABD'den ve Avrupa'dan gıda uzmanları getirmiş, bu teşebbüsü ile sektörün gelişmesi ve modernleşmesinde öncü rol oynamıştı.

Ülker Ailesi, Sabri Ülker'in bir ömür boyu çalıştığı gıda sektörüne bilimsel katkıda bulunmak amacıyla 2009'da "Sabri Ülker Gıda Araştırmaları Enstitüsü Vakfı" (SÜGAV)'nı kurdu. Vakıf; kâr amacı gütmeden, toplumun, gıda, beslenme ve sağlıklı yaşam bilincinin gelişmesi için bilimsel araştırmalar yaptırıyor, bunları da sektörün hizmetine sunuyor. Sabri Ülker Gıda Araştırmaları Enstitüsü Vakfı'nın çalışmaları, bilimsel tarafsızlığı ile öne çıkan bilim insanlarından oluşan Bilim Kurulu tarafından yürütülüyor.

Ali Doğan: “Sabri Bey’in kurmuş olduğu Ülker gibi 50 firma olsa ülkenin birçok sorunu halledilir”

Sabri Bey, hayatın felsefesini anlatırken şunları söylemişti: “Bir insan, hayatın akışı içinde önüne çıkan merdivenleri tırmanmaya başlar. Birkaç basamak çıkar, sonra indiği de olur. Bir müddet sonra da, merdiven değiştirir. Akıllı insan ise, kendine bir merdiven tespit eder, orada sabırlı olur. Gün gelir, o insan, seçtiği merdivenin tepesine çıkar. Öbürü ise, merdiven değiştirmeye devam eder.”

Devlet eski bakanlarından Ali Doğan, Sabri Ülker’le, 1979’da baş gösteren işçi olayları sırasında tanışmış. Bu tanışma ile başlayan münasebetleri hiç kesintisiz sürmüş ve zaman içinde güvene dayalı bir dostluğa dönüşmüş.

Ali Doğan, gün olmuş, Sabri Ülker’i bir siyasetçi olarak gözlemlemiş; gün olmuş, bu sanayicinin sosyal ve kültürel faaliyetlerini izlemiş. Doğan, yıllar sonra sanayici Sabri Ülker’in portresini çizerken, şu sonuca ulaşmış:

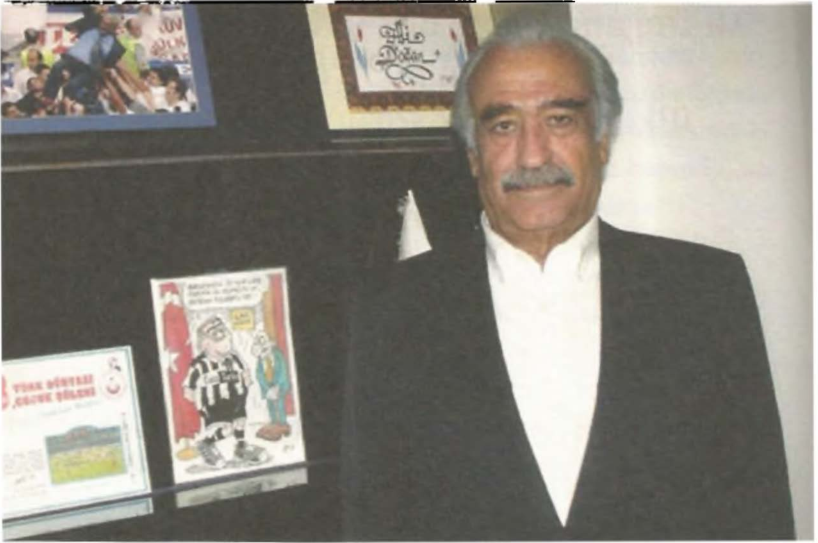
“Sabri Bey’in her teşebbüsü, bir milattır”

Şimdi, Sabri Ülker’i, bir dönem Ülkerspor Kulübü’nün başkanlığını da yapmış olan Ali Doğan’dan dinleyelim:

> Sabri Bey’le tanışmamız ve birlikte çalışmamız, 1979-1980 yıllarında başladı. Geçen zaman içinde kendisinden çok etkilendim. Sigara tiryakisiyim. Sigarayı sadece iki kişinin yanında içmedim. Bunlar; rahmetli babam ve Sabri Bey...

Sabri Bey’in meziyetlerini iki başlık altında toplayabiliriz:

- İnsan ilişkilerine önem veren, fevkalâde beyefendi, son derece nazik, kibar; randevu saatlerine hassasiyet gösteren, hiç kimseyi kırmayan, incitmeyen; sözün hep en güzelini bulan, insanı takdir ve taltif etmesini bilen muhteşem bir kişi...
- Ülke bütünlüğüne çok önem veren, kalkınma için çaba harcayan, kültür ve sanatı önemseyen, müzik seven, ama özellikle



Merhum Sabri Ülker'le 1979 yılında tanışan, geçen zaman içinde çok köklü bir dostluk kuran eski Devlet Bakanı Ali Doğan, "Sabri Bey'in her teşebbüsü bir milattır" diyor.

Türk Sanat Müziği'ne ilgi duyan bir vatansever...

20 ve 21. Dönem milletvekili ve bakan olarak Parlamento ve Kabine'de görev yaptım. Bu görevlerim sırasında, hafta sonları Sabri Bey'i evinde ziyarete giderdim. Kendisi, benden; Bütçe, Devlet Planlama Teşkilatı'nın faaliyetleri ve buna benzer konularda bilgi alır, başkent Ankara'da olup bitenleri çok yakından takip ederdi.

Türkiye'nin bütünlüğü için çaba harcayan dernek ve vakıflarla, sivil toplum kuruluşlarında görev alan Sabri Bey, onları desteklerdi.

Sabri Bey, bildiğim kadarıyla bugüne kadar Türk Dünyası Vakfı, Avrasya-Bir Vakfı, ASAM, Aydınlar Ocağı, İlim Yayma Vakfı ve TEMA Vakfı'nın kurucuları arasında yer aldı.

Bugün diyorum ki; Türkiye'de Sabri Bey'in kurmuş olduğu Ülker gibi 50 firma olsa, ülkenin birçok sorunu halledilir. Ülker, bugün 40 bin civarında personel istihdam ediyor, yılda milyarlarca dolarlık ciro yapıyor, dünyanın da 100 küsur ülkesine ihracatta bulunuyor.

Ülker'in, ülke ekonomisine katkısını düşünecek olursak, şu tabloyla karşılaşırız:

Ülker; sosyal dengeleri gözeten bir kuruluştur. Örnek vermek gerekirse; Ülker, her gün Tekirdağ'dan Muğla'ya kadar 2 bin

tona yakın süt alır. Bunu, köylünün kapısına giderek alır. Bilindiği gibi, eskiden süt fiyatları çok düşüktü. Onun için köylü ineğini kesiyordu. Oysa şimdi, süt fiyatları kıymete bindiği için, köylü ineğinin yanına bir inek daha alıyor. Üstelik, köylünün süt parası da kendisine ânında veriliyor. İşte bu, bir sosyal dengedir.

Ülker'in sosyal dengeyi sağlamadaki payı, anlatmakla bitmez. Bu büyük kuruluş, sütün yanı sıra, arpa, buğday, yulaf, fındık ve fıstık da alır. Bu alımlar, Türk ekonomisinin damarlarını besler.

"Her teşebbüsü, birer milattır"

Ülker'in 1944'te kuruluşundan bu yana yapmış olduğu atılımlar, birer milattır. Sabri Bey, İkinci Dünya Savaşı yıllarında şekerin bulunmadığı, unun da karneyle verildiği bir dönemde, büyük cesaret göstermiş ve bisküvi üretimine başlamıştır. İşte bu, bir milattır.

Sabri Bey'in 60'lı yılların başında sanayileşmeye ayak uydurarak fabrika kurması da bir başka milattır.

Ülker; üretimin yanı sıra, sosyal sorumluluk bilinciyle ülkenin kültürüne, sanatına ve sporuna da destek vermektedir.

Meseleyi özetleyecek olursak, bunların hepsi, "Sabri Bey Düsturu"dur. O düsturu, bugün Murat Bey de büyük bir hassasiyetle sürdürmektedir.

"Hayat mücadelesini, 'merdiven' örneğiyle anlatırdı"

Sabri Bey, hayatın felsefesini anlatırken, şunları söylemişti:

"Bir insan, hayatın akışı içinde önüne çıkan merdivenleri tırmanmaya başlar. Birkaç basamak çıkar, sonra indiği de olur. Bir müddet sonra da, merdiven değiştirir. Akıllı insan ise, kendine bir merdiven tespit eder, orada sabırlı olur. Gün gelir, o insan, seçtiği merdivenin tepesine çıkar. Öbürü ise, merdiven değiştirmeye devam eder."

Mükemmeliyetçi bir kişiliğe sahip olan Sabri Bey, ruhunda ve gönlünde hep memleket sevgisi taşırdı. Bu konuyu özel sohbetlerimizde dile getirirken, şunları söylerdi:

"Bu ülke bizim; çalışmalıyız, üretmeliyiz, kazanmalıyız ve paylaşmalıyız."

Sabri Bey'le özel sohbetlerimiz sırasında, siyasetin yanı sıra mâziyi de konuşurduk. Henüz çocuk yaşta iken Kırım'dan geliş-

lerini, Türkiye'nin bugünkü şartları ile Osmanlı'nın son dönemini mukayese ederek değerlendirirdi. Kendilerini Kırım'dan getiren geminin Karaköy'deki Salıpazarı İskelesi'ne yanaşmasını, gemiden nasıl çıktıklarını, nereye gideceklerini bilememenin şaşkınlığı içinde kaldıklarını anlatırdı.

"Sabri Bey, siyasetçilere karşı mesafeliydi"

Sabri Bey'in siyaset ve siyasetçiye karşı tavrını, eski bir siyasetçi olarak değerlendirmek istiyorum.

Şüphesiz, ayda yaşamıyoruz. Bu toplumdaki insanların daima birbirleriyle münasebeti, kaçınılmaz bir sosyal olgudur. Hâl böyle olunca, insanî ilişkilerde siyasetçilerin konumu ve durumunu da ister istemez değerlendiririz.

Gözlemlerime göre, Sabri Bey'in çok yakın olduğu hiçbir siyasetçi yoktu. Bir başka ifadeyle, siyasetçilere, Sabri Bey kadar mesafeli ünlü bir işadamı görmedim ve duymadım. Aslında Sabri Bey'in siyasetçiye hiç müdanası (minnet etme) yoktu, ama saygısı ve sevgisi vardı.

Sabri Bey, sadece işiyle meşguldü, ancak demokratik bir ülkede yaşadığımıza göre, siyaset ve siyaset adamı olmadan devlet çarkının işlemeyeceğini de bilirdi. Bütün bunlara rağmen, herkesle olduğu gibi, siyasetçilerle de beşerî münasebetlerini sevgi ve saygı kuralları içinde kurar, aradaki mesafeyi de hiç bozmazdı.

Sabri Bey'in dostluğunu kazanmıştım. Siyasetçiydim, ama kendisiyle münasebetlerimde siyasetçi kimliğimi hiç kullanmadım. Zaten, Sabri Bey de bizim siyasi nüfuzumuzu kendi lehine kullanmamız için en ufak bir telkinde bulunmadı.

Sabri Bey'in bu üstün meziyetini tarihe not düşmek için açıklıyorum.

Murat Ülker: "Sabri Bey, Ülkerspor'un kuruluşuna, şampiyonluk şartıyla izin verdi"

1993'te kurulan Ülkerspor, kısa sürede Türk basketbol kulüpleri arasında iddialı bir konuma ulaştı. 13 yılda 13 şampiyonluk kupası kazanan Ülkerspor, bu süre içinde ünlü sporcular da yetiştirdi. Ülker, 2006'dan itibaren Fenerbahçe Basketbol Kulubü'ne isim sponsoru oldu.

Yaşamı boyunca daima mükemmeli arayan Sabri Ülker, 1993 yılında evlatlarından gelen teklif üzerine "Ülkerspor" adı altında bir spor kulübünün kuruluşuna izin verdi. Bu kulüp, basketbol sporunu geniş halk kitlelerine yaymayı hedefliyordu. Ancak Sabri Ülker, kuruluş sırasında oğlu Murat Ülker ve damadı Orhan Özokur'a şu kati talimatı veriyordu:

"Kuracağınız takımın şampiyon olması şartıyla, 'evet' diyorum."

Sabri Ülker'den gerekli izin alındıktan sonra, Ülkerspor takımı kuruldu. Kulüp, faaliyetini önce fabrika binasında başlattı, ardından da başarıları, sınırların ötesine taştı.

Ülkerspor'un kuruluş öyküsünü Murat Ülker'den dinliyoruz:

> 1993 yılında, Orhan Bey [Özokur], spor dünyasına girişimizin, hem sosyal sorumluluğumuzun bir gereği olarak, hem de grubumuzun kamuoyu ile iletişimine katkı sağlayabileceğini düşünerek, Sabri Bey'e bu konuda bir teklifte bulunmamızı önerdi. Bunun üzerine, her ikimiz de çekine çekine konuyu Sabri Bey'e açtık. Teklifimizi kabul edeceğine hiç ihtimal vermiyorduk. Sabri Bey, bizi dikkatlice dinledi, "Tamam, yapalım. Şu kadar da para koyalım" dedi. İş bununla bitmedi, arkasından ağır da bir şart getirdi:
>
> "Ya birinci ya da ikinci olacaksınız; yoksa bu, işe yaramaz..."
>
> Sabri Bey'den aldığımız cesaret ve talimatla, Ülkerspor'un basketbol takımı oluştu. Böylelikle, spor dünyasına da adımımızı atmış olduk.
>
> Ülkerspor kurulup, basketbol takımı oluştuktan sonra, bir gün Sabri Bey'le birlikte sporcuların kampına gittik. Sabri Bey, sporculara hem tembihatta bulundu, hem de onları motive etti. 1994 yılında iyi bir sonuç aldık. Hatta şampiyon olduk.

"Ülker Grubu, Türk sporuna desteğini, kulüplere sponsor olarak sürdürme kararı aldı"

Aradan yaklaşık 12 yıl geçince, "müessese takımı"nın yararlarını ve zararlarını tarttık.

Aslında, müessese takımı olarak spor dünyasının içinde yer alırken, sadece bu kulvarda bir de Efes Pilsen vardı. Zamanla, müessese takımlarının sayısı arttı.

2006 yılında, işin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirdikten sonra, mevcut profesyonel takımlara sponsor olmayı daha uygun gördük ve bu sisteme geçtik.

Takımlara sponsor olurken duygusal davranmadık, hiçbir ayrım yapmadık. Sabri Bey, Beşiktaş taraftarı, ama Ülker Grubu olarak rakip kulüplere de sponsor olabildik.

Fenerbahçe şampiyon olduğu zaman, eve, taraftarı olduğumuz bu takımın bayrağını asmıştık. Sabri Bey, bu manzarayı görünce, Beşiktaşlılığı tutmuş, Ali Doğan'ın yardımıyla Fenerbahçe bayrağını indirmiş. İşte, Sabri Bey'in kulüpçülüğü bu kadar...

Babamın aktif bir spor hayatı yoktu. Ama rahmetli dayımın teşvikiyle bir dönem at binmişti. Küçük bir ahırımız vardı. Orada, atlarımız bulunurdu. Benim de at bindiğim olmuştur.

Ali Ülker: "Ülkerspor, fabrikanın bir katında kuruldu"

Ülkerspor Kulübü, Ali Ülker'in tam delikanlılık çağında kuruldu. Kendisi, genç bir üniversite öğrencisiydi. Hem markaları, hem de soyadları olan Ülker ismi, bu defa bir spor kulübünde de yaşatılmaya başlandı. Ali Ülker, soyadını taşıyan kulübün tüm sportif faaliyetlerini izliyor, bu arada dedesi Sabri Ülker'in, spor basınına mensup gazetecilerle görüşmelerini de takip ediyordu.

Ali Ülker, Ülkerspor'un kuruluşu ile Sabri Ülker'in, kendisiyle röportaj yapan gazetecilere verdiği ilginç cevapları anlatıyor:

Ülker Şirketler Topluluğu, sınai ve ticari faaliyetlerin yanı sıra, sosyal projeleri kapsamında gençleri sportif faaliyetlere çekmek için büyük gayret gösterdi. Bu kapsamda, önce Ülkerspor Kulübü oluşturuldu. Sabri Bey, bu işe çok önem verdi.

1993 yılında, Ülker bünyesinde spor tesisi kurulması için fabrikanın üretim yapılan bir katı bu işe tahsis edildi. Bir süre sonra, Ülker'in basketbol takımı büyük şampiyonluklar elde etmeye başladı.

Ülker'in sportif faaliyetleri kamuoyuna yansıyınca, gazeteciler Sabri Bey'le söyleşi yapmak için adeta sıraya girdi. Hiç unutmuyorum, o günlerde kendisine, "Hobiniz nedir?" diye sorduklarında, "Bisküvi yapmak" cevabını vermişti.

Tuncay Özilhan: "İş ortakları, sporda rakip oldu"

Ülker ve Anadolu grupları, önce Nasaş Alüminyum, ardından da Polinas sınai tesislerini kurdu. Onların ticaret ve sanayi alanındaki dayanışmaları, kıskanılacak boyuttaydı. Ancak, aradan yıllar geçti, bu iki ortak, spor salonlarında, birbirlerine rakip oldu.

Anadolu Grubu, Efes Pilsen (Anadolu Efes) Spor Kulübü'nü 1976 yılında kurmuş, on beş yıl boyunca önemli başarılara imza atmıştı. 1993'ten itibaren ise, karşısına zorlu bir rakip dikiliyordu. Bu rakibin adı, Ülkerspor olacaktı.

İki ortağın spordaki rekabetini Tuncay Özilhan anlatıyor:

> Anadolu Grubu, kendi iş alanlarındaki üretiminin ve vakıf faaliyetlerinin yanı sıra, bir de spor kulübü kurmuştu. Bilindiği gibi, "Efes Pilsen" adını verdiğimiz bu kulüp, özellikle basketbol alanında iddialı bir takım olmuştu.
>
> Efes'in yanı sıra, Sabri Beylerle birlikte kuruluşunu yaptığımız Nasaş Şirketi'nin de bir başka basketbol kulübü bulunuyordu. Bu kulübe de şirketin adı verilmişti.



Efes Pilsen (Anadolu Efes) Spor Kulübü Kurucu Başkanı Tuncay Özilhan.

Nasaş Kulübü'nün Ülker Grubu tarafından alınması için yaptığım öneri kabul gördü. Önce Sayın Orhan Özokur'u ikna ettik, ardından da Sabri Bey'i... Kısa bir süre sonra Nasaş Kulübü'nün adı "Ülkerspor" oldu. Ardından da Efes ile Ülker kıran kırana maçlar yapmaya başladı.

Efes ile Ülker'in karşılaşmaları sırasında, birkaç defa Sabri Bey'le bir araya gelmiştik. Sakin bir yapısı olduğu için sevincini ve üzüntüsünü belli etmiyordu.

Ben ise, heyecanlı olduğum için, duygularımı hemen dışa vuruyordum. Bu nedenle, Sabri Beylerle beraber oturmuyor, bir başka sırada maçı seyrederken, gönlümce deşarj oluyordum.

Ülkerspor, 13 yılda 13 şampiyonluk kupası kazandı

Ülkerspor Kulübü, Ülker Şirketi tarafından 1993 yılında basketbol dalında sportif faaliyetler göstermek amacıyla kuruldu. Kuruluşunun üzerinden sadece iki yıl geçtikten sonra, rakipleri karşısında üstünlük kazanmaya başlayan Ülkerspor basketbol takımı, Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı Kupası, Türkiye Kupası, Avrupa Şampiyonlar Kupası ve Koraç Kupası'nda büyük başarılara imza attı.

1995 yılında Basketbol Türkiye Ligi şampiyonluğunu elde eden Ülkerspor, bu alandaki şampiyonluğunu, 1998, 2001 ve 2006'da da sürdürdü. Ülkerspor, 1995, 2001, 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında ise, Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı kazandı.

Bu iddialı takımın elde etmiş olduğu başarılar, Türkiye Kupası'nda da devam etti. Ülkerspor, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında basketbol Türkiye Kupası'nın sahibi oldu.

Ülkerspor'un yurtiçindeki üstün başarıları, aynı dönemde, sınırlarımızı da aştı. 1995 yılında Koraç Kupası çeyrek finaline katılan Ülkerspor, 1996'da da Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası çeyrek finalinde Türkiye'yi temsil etti, 2005 yılında da Euroleague Son 8 (Top-8) takımları arasında yer aldı.

Ülkerspor'un Genç, Yıldız ve Küçük Takımları ise, 1994-2006 yılları arasında, toplam 8 kez şampiyonluk elde ettiler. Ülkerspor, özetle; 13 sezonda 9 kez Türkiye Ligi Play-off Finali oynadı.

1994'ten 2006'ya kadar 12 yıl boyunca Efes Pilsen takımıyla birlikte basketbol ligini sürükleyen Ülkerspor, kısa sürede adını Türk basketbol tarihine altın harflerle yazdırdıktan sonra, 2006 yılında spor salonlarına veda etti.



Efes Pilsen'i devirip, Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı 2. kez kazandı

POTANIN KRALI ÜLKER

94-87

ÜLKER MUCİZESİ

94-90

3-0

Yeşilyurt Final-Four'da

HOUSTON

KUPA BEYİ ÜLKER

UTAH Jazz umutlandı

Temsilcimiz, Murat Didin'in çalıştırdığı Opel Skyliners'e 30 sayı fark attı

MÜTHİŞ ÜLKER



Tarih 3 Ekim 2002. Ülkerspor, ezeli rakibi Efes Pilsen'i 83-79'luk bir skorla yenerek Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı 3. kez müzesine götürmenin mutluluğunu yaşıyordu.



Efes Pilsen'i devirerek üstüste 3. kez Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı kazandı

İLK KUPA ÜLKER'İN

68-66

Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı üst üste 5. kez müzesine götürdü

ÜLKER'İN REKORU

Ülker, Efes'i devirip, Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı 4. kez müzesine götürdü

KUPA ÜLKER'İN

68-66

KUPA BEYİ ÜLKER

UTAH Jazz umutlandı

Turgay Demirel: “Ülkerspor, büyük başarılara imza attı”

Türkiye Basketbol Federasyonu Başkanı Turgay Demirel, Ülkerspor Basketbol Takımı’nın kuruluş ve başarı öyküsünü anlatırken, “Sabri Bey’in Ülkerspor hamlesi, sadece bir basketbol yatırımı hamlesi değil, Türk sanayiinde en üst seviyede konumlarda bulunmuş, gidişatı değiştirmiş, model olmuş bir duayenin, gençleri temel alarak ülkesinin geleceğine yaptığı çok boyutlu bir katkı hikâyesidir” diyor.

Ülkerspor’un kuruluşu ile aynı tarihte Türkiye Basketbol Federasyonu başkanlığı görevine başlayan Demirel, bu kulübün Türk basketbol tarihindeki saygın yerini şöyle değerlendiriyor:

> Basketbol Federasyonu başkanlığımın ilk yılının sonunda, 1993 yılı ortalarında, Ülker Grubu’nun basketbola yatırım yapmak istediği; bu amaçla bir kulüp kurarak veya mevcut bir kulübü devralarak Basketbol Ligi’nde yer almak istedikleri bilgisi geldi. Bu konuda yetkilendirilen Ülker Grubu yöneticileriyle yaptığımız görüşme sonunda, onların ne kadar istekli ve kararlı olduklarını görmek; zaman kaybetmeden en üst ligde yer almak konusunda hızlı davranma arzularını hissetmek, beni çok etkilemişti.
>
> Uzun yıllar basketbolda ciddi başarılar elde etmiş Eczacıbaşı ve Çukurova gibi grupların geri çekildiği bir dönemde, Ülker Grubu’nun basketbola yatırım yapması için her türlü desteği verme konusunda hiç çekingen davranmadık.
>
> Tek istediğimiz, sadece üstyapıya değil, altyapıya da yatırım yapmaları ve en azından antrenman yapacak tesisleri gerçekleştirmeleriydi.
>
> **“Sabri Bey’in kurduğu Ülkerspor sayesinde pek çok genç milli forma giydi”**
>
> Basketbol Ligi’nde yer alan İzmit Nasaş Kulübü’nü devralarak İstanbul’a taşımalarına ve lige buradan katılmalarına izin vermemiz her ne kadar eleştirildiyse de, Ülker Grubu’nun uzun yıllar Türk basketboluna yatırım yapması; daha ilk yıldan son derece modern antrenman tesislerini yapmaları ve altyapılara fazlasıyla önem vererek ileride milli formayı giyen pek çok gencin yetişmesine yardımcı olmaları, bu kararımızın ne kadar yerinde olduğunu gösterdi.



Türkiye Basketbol Federasyon Başkanı Turgay Demirel.

Basketbola yatırım yapma kararı, belki öncelikle Ülker Grubu'nu tanıtmak ve grup imajına yeni bir boyut kazandırmak için alındı. Ancak yarattıkları imkânlar, pek çok gencin üst düzey spor yapma imkânı bularak kendilerini kanıtlamasına ve ay yıldızlı formayı giyerek ülkesini temsil etmesine yardımcı oldu.

Ve böylelikle milyonlarca kişinin özellikle uluslararası başarıları ile gurur duyduğu ve yakından takip ettiği, çok değerli yeni bir marka ortaya çıktı:

"Ülker Basketbol Takımı".

Sabri Bey'in basketbol yatırımının katkısını, sadece basketboldaki yeteneklerini geliştirme fırsatı verdiği yüzlerce genç oyuncuda değil, bu oyuncuların ve kazandıkları başarıların cesaretlendirdiği, rol modelleri olarak örnek olduğu, motive ettiği, hırs, azim ve başarma yetisi kazandırdığı yüzbinlerce Ülkerspor takipçisinde ve basketbol sayesinde hayatı değişen gençlerde aramak gerekir.

Ülker Grubu'nun yaratıcısı ve önderi Sabri Bey'in olduğuna inandığım ilkeler doğrultusunda karar aldıktan sonra çok çabuk davranan; en iyisini yapmayı ve hep zirveyi hedefleyen; kısa sürede başarılı olmak için gerekenleri yaparken temel doğruları ihmal etmeyen ve bunun için gerekli yatırımları eş zamanlı ve uzun vadeli olarak yapan; işi yönetmek için tecrübeli kişileri seçerek onların deneyimlerinden yararlanan bir yönetim anlayışı ile yola koyulduklarını gözlemledim.

Bu ilkelerin "Ülker Basketbol Takımı'nın" yaratılmasında; daha ilk senesinden itibaren büyük başarılara imza atarak ulus-

lararası arenada güçlü bir kulüp olmasında ve Türk basketbolunun elde ettiği başarılarda yer alan pek çok değerli basketbolcunun yetişmesinde çok önemli rolü olduğunu biliyorum.

Bu başarıların arkasında; bugün çok daha güçlenen, global bir şirketler grubu olan Ülker Grubu'nun kurucusu ve önderi Sabri Bey'in doğrularının, çalışkanlığının ve yapılması zor işleri başarma arzusu ve iddiasının bulunduğunu söylemek gerekir.

"Ülker Arena tesisleri, Ülker Ailesi'nin basketbola desteğini doruğa çıkardı"

Sabri Bey'in Ülkerspor hamlesi, sadece bir basketbol yatırımı hamlesi değil, Türk sanayiinde en üst seviyede konumlarda bulunmuş, gidişatı değiştirmiş, model olmuş bir duayenin





İstanbul'un Anadolu yakasında en hızlı gelişen bölgelerden biri olan Ataşehir'deki Ülker Sports Arena, 15 bin kişi kapasitesi, son teknoloji ürünü altyapısı, konforlu locaları ile Fenerbahçe Ülker'in maçlarına ve dünya yıldızlarının sahne şovlarına ev sahipliği yapıyor. Yıldız Holding sponsorluğunda hayata geçirilen Ülker Sports Arena projesi, dünyada ve Türkiye'de birçok yapıya imza atan Design Development Group tarafından hazırlandı.

gençleri temel alarak ülkesinin geleceğine yaptığı çok boyutlu bir katkı hikâyesidir. Kendisini, işlerinin yoğunluğu nedeniyle basketbol salonlarında çok sık ağırlama ve görme şansımız olmadı; ancak her zaman Türk basketboluna ve Türk sporuna yaptığı katkılardan ötürü müteşekkir olduk, saygı duyduk.

Kurduğu şirketlerin yönetimini emanet ettiği çok değerli aile fertlerinin ve yöneticilerinin de benzer şekilde Türk basketboluna desteklerini sürdürmeleri ve yapılan "Ülker Sports Arena" ile doruğa çıkan yatırımları için de öncelikle kendisine ve tüm Ülker Ailesi'ne basketbol camiası olarak teşekkür ediyoruz.

Yüksel Günay: "Ülker ile FB forması aynı bedende buluştu"

Fenerbahçe Spor Kulübü Yüksek Divan Kurulu Başkanı merhum Yüksel Günay, Ülker basketbol takımının kuruluş hikâyesini anlatırken, merhum Sabri Ülker'le anılarını da paylaşıyordu:

Bizler, iş hayatımızın dışında, futbolla yatar, futbolla kalkarız.

Sabri Ağabey, Beşiktaşlı idi, ama şöyle bir itirafta bulunmuştu:

"Bizimkilerden bir şey olmaz. Dolayısıyla, bu Fenerbahçe'nin önüne geçmek, mümkün değil."

Sabri Ağabey, bu arada Ülkerspor Kulübü'nün faaliyetleriyle de yakinen meşgul olur, bir araya geldiğimiz zaman, "Yüksel, bizim çocuklara yardımcı olmayı ihmal etme" derdi.

Ülkerspor, Efes Pilsen'le birlikte Türk basketbol sporunu, hem ülkemizde, hem yurtdışında başarıya taşıdı. Bu iki takımın hizmeti, daima şükranla anılıyor.

Gün geldi, Sabri Ağabey, kaptan köşkünü, evladı Sayın Murat Ülker'e devretti. Murat Bey, bir yandan sınai faaliyetlerini sürdürürken, bir yandan da "Türk sporuna daha fazla nasıl destek olabilirim?" arayışına girdi. Bir gün bize şöyle bir öneriyle geldi:

"Fenerbahçe Ülker olarak, Türk basketbolunu Avrupa'ya taşısak daha iyi olmaz mı?.."

Murat Bey'in bu önerisi, bizi çok sevindirdi. Hemen sahiplendik. Ülker'in ismi ile Fenerbahçe'nin forması, aynı bedende buluştu.

Bugün Ülker Grubu, Sabri Ağabey'in açmış olduğu yolda, emin adımlarla ilerliyor.



Fenerbahçe Spor Kulübü Yüksek Divan Kurulu Başkanı merhum Yüksel Günay, 2012 yılında Spor Toto Türkiye Kupası'nda 4. kez şampiyon olan Ülker Basketbol Takımı yönetici ve oyuncularıyla birlikte Yıldız Holding Başkanı Murat Ülker'i ziyaret etmişti. Ziyarette, şampiyon basketbolcular, imzalı formalarını Murat Ülker'e armağan ederken, desteklerinden dolayı teşekkürlerini de bildirdiler.

Sınai faaliyetlerinin yanı sıra, ülkemizin spor hayatına da çok büyük maddi destek sağlayan Ülker Grubu, o pastadan, fark gözetmeksizin tüm takımları yararlandırıyor.

Denilebilir ki, Fenerbahçe, Ülker'in pastasından büyük pay alıyor. Doğrudur. Ama onun nedeni de, taraftar potansiyelidir. Bilindiği gibi, Fenerbahçesiz gazete spor sayfasının çıkması mümkün değildir. Dolayısıyla reklam verenler, okuyucu ve izleyici potansiyelini de değerlendirmek durumundadır.

4. bölüm

Yarım asırlık “Yol Arkadaşları” Sabri Ülker’i anlatıyor

- Yol arkadaşlarından merhum Fuat Çanakçı, Sabri Ülker hakkında şunları söylüyordu: “Sabri Bey’in en hassas olduğu konu, kul hakkıydı. ‘Sakın ola ki, beni kul hakkıyla karşı karşıya bırakmayın’ derdi.”
- Hilmi Durmaz’ın Sabri Ülker’le ilgili anıları ise şöyle: “Sabri Bey’in çok zengin kültürü ve hayat bilgisi vardı. İktisat Fakültesi’nde hocam Mehmet Oluç’un anlattığı nazari bilgileri, bize tatbiki olarak anlatırdı.”
- Ülker’in İzmir bayii Kemal Şentürk de, Sabri Ülker’le ilgili tespitlerini naklederken, şu bilgiyi veriyor: “Sabri Bey siyasetle hiç ilgili olmadı, herkesle barışıktı. Bağırmadan, çağırmadan otorite tesis etmişti.”
- Satış Genel Müdürlerinden Şener Astan ise, Ülker’le ilgili 35 yıllık anılarını günümüze taşırken, “Ülker’de, Ticaret Hukuku’nun yanında bir de ‘Ülker Hukuku, Sabri Ülker Hukuku’ vardı” diyor.

Sabri Ülker, “Ülker” markasını, vatan sathına “Yol Arkadaşlarım” dediği bayilerle taşıdı

Sabri Ülker, Ülker ürünlerini en ücra köşelere kadar ulaştırmak için birlikte çalıştığı bayilerle iş ilişkisinin yanı sıra, köklü, insani dayanışmaya da girdi. Bu sayede Ülker markası büyürken, bayiler de kazanıyor, mutluluklarını da paylaşarak artırıyorlardı.

Sabri Ülker, ağabeyi Asım Ülker’le birlikte 16 Eylül 1944’te “uzun yürüyüş” için yola çıkarken, çok heyecanlıydı. Zaten heyecan duyulmayan işlerde, başarı elde edilemeyeceğini de genç yaşta öğrenmişti.

Hızlı gitmek niyetinde değildi. Öyle olsa, yola tek başına çıkardı. Önünde ağabeyi, yanında üç arkadaşı vardı. İleriki yıllarda bununla yetinmeyecek, yarım asır boyunca bu uzun yürüyüşünde kendisine yol arkadaşlığı yapacak yeni dostlar da seçecekti.

Sabri Ülker, tek başına mutlu olmayı asla düşünmüyor, o duyguyu çevresiyle paylaştıkça, mutluluğuna mutluluk katıyordu.

Aradan yıllar geçti. Ülker ürünleri, Türkiye’nin en ücra köşelerine kadar ulaştı. Çocuklar, “Akşama babacığım, unutma Ülker getir” sloganıyla büyüdü. Aileler, “Ülker’siz çay saati düşünülemez” söylemiyle, konuklarını ağırladı.

Evet, Ülker, artık Türkiye’nin markası olmuştu. Bu markayı, vatan sathına ulaştıran Ülker bayilerine, Sabri Ülker “Yol Arkadaşlarım” diyordu.

Sabri Ülker, ekmeğini yalnız başına yemeyi düşünmemişti. Öyle olsaydı, yükünü de yalnız kaldırmak zorunda kalacaktı. Yol arkadaşlarıyla ivazsız (karşılıksız) ve tavizsiz dayanışma içine giriyor, başarı basamaklarını da birlikte tırmanıyordu.

O koskoca yarım asır, şimdi gerilerde kaldı. Herkes bir tarafa savruldu. Ama, yol arkadaşlarının Sabri Ülker’le yaşadıkları ve hafızalarından asla silinmeyen birbirinden değerli anıları, adeta hazine gibi günümüze taşındı.

Anılarda, yaşamı boyunca tevazuu korumuş bir liderin derin izleri var. Şimdi, yol arkadaşları ile o izleri sürelim...

Fahri Öksüz: "Yanlış yapıp, geçici bir süre rakip bir firmanın malını satınca, Sabri Bey bana hiç gücenmedi"

Sabri Bey, işçi olayları sırasında akşam mototrene binip Ankara'ya gelir, ertesi gece tekrar İstanbul'a dönerdi. Kısacası, başını evindeki yastığına koyamazdı.

İş hayatına, baba mesleği olan "kuruyemişçilik"ten başladım. Sinema kapılarında kuruyemiş satarken, 1948 yılında "mükellef" oldum. Ufacık bir işyerim vardı. Ülker reklamlarına tanık oluyordum. Daha sonra Adana'dan Ülker ürünleri gelmeye başladı. Bu ürünlerin paketinde "Ülker Aile Bisküvisi Finger" yazısı vardı. Ayrıca pakette, Ülker'in imal edildiği yerin adresi de bulunuyordu.

Kuruyemişçiliğin yanı sıra, Ülker bisküvileri satmak için, yöneticilerle görüşmek üzere İstanbul'a gitmeye karar verdim. O yıllarda karayolu taşımacılığı gelişmemişti. Bizim arkadaşların "Büssing" marka bir kamyonu vardı. O kamyonla Antakya'dan İstanbul'a üç günde gidebildik.

Topkapı dışındaki Ülker fabrikasına ulaştım. Patronun kim olduğunu sorup soruşturdum. Beni, patronun huzuruna çıkardılar. Patronun başında, beyaz bir kep vardı; bir de önlük giymişti. Önce selam verdim, daha sonra Antakya'dan, Ülker ürünlerini pazarlamaya geldiğimi söyledim. Anlaşmamız sadece bir gün sürdü. El sıkıştık. Sandıklara yerleştirilmiş olan Ülker ürünlerini teslim alıp, atlı bir arabaya koyarak, Sirkeci'deki Ebusuud Caddesi'ne getirdik. O yıllarda nakliye ambarları Sirkeci'deydi.

Ambara teslim ettiğimiz paketlerde "Finger Aile Bisküvisi" vardı. Malı, peşin parayla almıştım. Ülker bisküvilerini Antakya'da kısa sürede sattım. Daha sonra on-on beş günde bir İstanbul'dan mal almaya başladım.

"Sabri Bey, 'Dikkatli olun' dedi ama, arabayı devirdik"

Ülker'in bizden önce Antakya'da herhangi bir satıcısı yoktu. İstanbul'a mal almaya gidince Sabri Bey'le karşılaşır, çay-kahve içer, ardından da yemeğini yerdik.

1954 yılından 60'lara kadar bu iş böyle gitti. Daha sonra ürünlerini kendi kamyonlarıyla Adana'ya getirdiler. İstanbul'dan Adana'ya Magirus kamyonlarla taşınan Ülker bisküvilerinden pazarlayabileceğimiz kadarını alır, Antakya'ya götürürdük.

60'lı yıllarda ürün çeşidi çok kısıtlıydı. Her istediğimiz malı al-



Antakya Bölge Satış Acentası Fahri Öksüz

mamız mümkün değildi. Fabrikalardan veya depolarından yalvar yakar mal alıyorduk.

Ülker'in bisküvi alanında piyasa hakimiyetinin başladığı yıllarda, henüz çikolata üretimleri yoktu. Düşünebiliyor musunuz, bir sandık çikolata almak için taa İstanbul'a giderdik. Böyle bir seyahatim sırasında, Dolapdere'de Opel markalı bir araba gördüm. Taksitle satın almak istedim. "Kefilin var mı?" diye sordular, "Evet var, Ülker" dedim. Onun üzerine "Tamam" cevabını verdiler. Senetleri hazırlattım, Sabri Bey'e götürdüm. Hepsini tek tek inceledi ve imzaladı. Biz de sevinç içinde Antakya'ya döndük.

Araba sahibi olduktan sonra, onunla servise başladık. Dükkânlara mal dağıtınca satışımız da arttı.

Opel'i aldıktan on beş gün sonra, bu defa İstanbul'a, Sabri Baba'ya teşekkür ziyaretine geldik. Bizi misafir etti. Uğurlarken de, "Aman dikkatli olun" dedi. İstanbul'dan yola koyulduk, ama Aksaray'da arabamızı devirdik. Sabri Bey, kazayı haber almış. Üzerinde "Ülker Bisküvisi" yazan arabamızı, kendi atölyelerinde tamir ettirdi.

"İşçi olayları sırasında, Sabri Bey'in ömrü yollarda geçti"

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren İstanbul Fabrikası'nda başlayan işçi olaylarını uzaktan da olsa izlemekteydik. İlginçtir, o olaylar sırasında, mal alma konusunda hiç sıkıntı çekmedik. Olaylar patlak verince, Sabri Bey tedbirini almış olacak ki, hemen Ankara Fabrikası'nı devreye soktu.

Dikkatimi çeken bir başka konuyu daha anlatmak istiyorum. Sabri Bey, bu olaylar sırasında sık sık Ankara Fabrikası'na gelir

ama geceleri yolda, mototrende geçirir, gündüz işini bitirdikten sonra, yine mototrene binip, İstanbul'a dönerdi. Yani, o kritik günlerde, başını evindeki yastığına koyamazdı.

Ankara Fabrikası'ndan bize de hisse vermişti. Hisseyi alırken, peşin, nakit ödeme yapmadık, yıl sonu primlerimizden karşıladık.

Sabri Bey'le çalışırken, bir yanlış yaptım. Kulaktan dolma bilgilerle, kısa bir süre de olsa, rakip bir firmaya yöneldim. Ama Asım Ülker Bey de, Sabri Bey de bu tavrım karşısında bana hiç gücenmediler. O dönemde bir araya gelince, yine çok ilgi gördüm. Sonra o yanlıştan döndüm.

Kısacası diyorum ki; Sabri Bey'in eleştirilecek bir tarafını görmedim.

Faruk Dağyar: "Sabri Bey, başarı sırlarını anlatırken, 'Kapıyı tutun, kasayı tutun' derdi"

Sabri Bey, Antalya ziyaretinde dükkânımıza da gelmiş, müşteriyle münasebetlerimizi yakından izlemişti. O sırada şu mesajı verdi: "Faruk, bundan sonra biz, müşterinin ayağına gideceğiz."

Antalyalıyım. İş hayatına, 1945 yılında, henüz 18 yaşındayken atıldım. İkinci Dünya Savaşı'ndan yeni çıkılmış, bu yüzden şeker, karaborsaya düşmüştü. O dönemde kalifiye bir işçinin yevmiyesi 5 lira idi. Bir gün çalışan işçi, yevmiyesi ile ancak bir kilo şeker alabiliyordu.

Aslında, ailemizin mesleği şekercilikti. Fakat şeker kıtlığı nedeniyle bakkallık yapıyorduk. Savaş yılları geride kalınca, baba mesleğine döndük. O yıllarda, şekerci dükkânlarında bisküvi de satılırdı. Piyasanın en tutulan bisküvisi ise, Lüks İdeal markalıydı.

1948 yılında İstanbul'da askerlik yapıyordum. O dönemde Sirkeci'deki Ebusuud Caddesi'ne doğru giderken, yol üstündeki bir şekerci dükkânı dikkatimi çekmişti. İçeride, kasada oturan kişinin, daha sonra Asım Bey (Ülker) olduğunu öğrenecektim.

Askerlik dönemimden bir süre sonra, bu defa kardeşim Cengiz, İstanbul'da Hukuk Fakültesi'ne girdi. Tabii o da ister istemez bizim baba mesleği nedeniyle İstanbul'daki şekerleme piyasasıyla meşgul oluyordu. Cengiz, gönderdiği bir mektubunda, aynen şunları söylemekteydi:

"Ağabey, burada bir bisküvi çıkıyor. Adı 'Ülker'. Piyasada çok tutuldu. Bu bisküviden size bir numune göndereyim."



Antalya Bölge Satış Acentesi Faruk Dağyar.

Bir süre sonra, Ülker bisküvilerinin numunesi "Yeni Yıldırım" ambarı ile bize ulaştı.

Ülker ürünlerini beğenmiştik. Mektupla sipariş vermeye başladık. Daha sonra telefon devreye girdi. Genellikle siparişleri Asım Bey'e veya yardımcısı Cemile Hanım'a verirdik.

Tabii en büyük şikâyetimiz, teneke kutulardı. Bu kutular, boşaldıktan sonra fabrikaya iade ediliyordu. Köylü, bizden aldığı bisküvilerin teneke kutularına yumurta doldurur, dolayısıyla, kutular büyük ölçüde özelliğini kaybederdi. Teneke kutular müşteriler için cazip, bakkallar için eziyetti

Böylesine bir gayret içinde çalışırken, Kalekapı civarındaki dükkânımızın önüne kocaman bir kamyon yanaşmıştı. Alman malı Kraft marka kamyon, herkesin dikkatini çekiyordu. Kamyonun şoför mahallinden kısa boylu bir kişinin inmeye çalıştığını gördüm. Baktım, Ülker'in Eminönü Ahenk Han'daki ofisinde tanıştığım Asım Bey... Asım Ülker, kamyonla bize mal getirmişti. Gelmeden önce de, hakkımızda piyasa etüdü yapmış, dolayısıyla gıyabımızda iyi not vermişti. Biz, o güne kadar bisküvileri deniz yoluyla taşıttığımız için, doğrusu karayolundan mal gelmesi, çok da hoşumuza gitmişti.

Ülker firmasıyla iş münasebetimiz, zaman içinde çok gelişti. Sabri Bey'le ise, 1957-58 yıllarında tanıştık. Sabri Bey, 1972'de de ailesiyle birlikte Antalya'ya geldi. Bu seyahatleri sırasında, kendilerini daha yakından tanıma fırsatı elde ettim. Beraberinde eşi Güzide Hanım, kızları Ahsen Hanım ve torunları Ali vardı. Ali, henüz 3 yaşındaydı.

“Sabri Bey’den uyarı: ‘Müşterinin ayağına gideceğiz...’”

Sabri Bey, Antalya’da bulunduğu sırada, bizim dükkâna gelip, müşteriyle münasebetlerimizi yakından izledi. Bu arada, bize şu mesajı verdi:

“Faruk Bey, işiniz çok güzel. Fakat, bundan sonra çalışma yöntemimiz böyle olmayacak. Biz, müşterinin ayağına gideceğiz. Teneke kutular da kalkıyor, yerine mukavva kutular geliyor.”

Sabri Bey’in mesajında çok önemli bilgiler vardı. “Bundan sonra müşterinin ayağına gideceğiz” cümlesi, doğrusu beni şaşırtmıştı. Kendisine, “Efendim, herkes buraya mal almaya geliyor; bizim, müşteriden şikâyetimiz yok” deyince, ısrarla, “Biz, onun ayağına gideceğiz” cevabını verdi.

Sabri Bey’in bu mesajı üzerine, biz de diğer bayiler gibi hemen bir kamyon satın aldık. Boş kutularımızı fabrikaya teslim ediyor, dolu kutuları Antalya’ya getiriyorduk. Ancak, müşterinin ayağına gitme işinde biraz ihmalkar davrandık. Bir süre sonra müşterilerimiz gelmemeye başladı. Biz de aklımızı başımıza aldık, müşterinin ayağına gittik.

* * *

Sabri Bey’le çeşitli vesilelerle bir araya gelir, durum değerlendirmesi yapardık. Bir görüşmemiz sırasında, “Sabri Bey, bakıyorum, Ülker’in alışveriş yaptığı tüm insanlar, gayet düzgün. Bu nasıl oluyor?” diye sordum. Kendisinden şu cevabı aldım:

“Faruk Bey, biz, düzgün insanlarla iş yaparız. Hiç kimsede paramız da kalmaz. Size, şu tavsiyede bulunmak istiyorum: Kapıyı tutun, kasayı tutun.”

Fuat Çanakçı: “Samsun Fuarı’ndaki görevlimiz tehdit edilince, Sabri Bey, Türkeş’ten yardım aldı”

2012’de vefat eden Fuat Çanakçı, kendisiyle 2006’da yapılan bir söyleşide şunları söylüyordu: “Sabri Bey’in en hassas olduğu konu kul hakkıydı. ‘Sakın ola ki, beni kul hakkıyla karşı karşıya bırakmayın’ derdi.”

Trabzonluyum. Öğretmen Okulu mezunuyum. 1952 yılından itibaren bir süre memleketim Trabzon’da öğretmenlik yaptım. Aynı görevi daha sonra Samsun’da sürdürdüm. Beş yıllık öğret-

menlik ve yedek subaylıktan sonra, memuriyetten ayrılıp, ticarete başladım.

Samsun'daki ilk işim, bisküvi imalatıydı. "Atış Bisküvileri" adını verdiğimiz ürünümüzü, önce tüm Karadeniz Bölgesinde pazarlamaya başladık, ardından da, Kayseri ve Eskişehir'e kadar uzandık. Türkiye'de ilk kuru pastayı biz yaptık. Ürünlerimiz, Ankara'daki Gima'nın tüm şubelerinde satılıyordu.

Ürünlerimiz, o yıllarda bir arkadaşım vasıtasıyla Sabri Ülker Bey'e kadar ulaşmış. Sabri Bey, kuru pastalarımızı inceledikten sonra merak etmiş ve "Bunları kim imal ediyor?" diye sormuş.

"Ülker kardeşlerle üç gün görüşüp, el sıkıştık"

Ülker'le bir bakıma rakiptik ama, aynı zamanda da müşterisiydik. Ülker'in İstanbul Tahtakale'deki işyerlerinden kuru pasta için boş kutu alırdım. Bu alışveriş sırasında, Asım Ülker Bey'le muhatap oluyordum. Kutunun yanı sıra, vanilya ve gıda esansı da tedarik ediyorduk.

Aradan uzun zaman geçtikten sonra, 1974 yılında, Ülker'de satış elemanı olarak çalışan Sami Bey isimli bir arkadaşımız bana, "Ülker, Karadeniz Bölgesi'nde görevlendirilmek üzere bir sorumlu arıyor" dedi. Aynı arkadaşımız, bu arada Sabri Bey'e benden söz etmiş. Sami Bey'in teklifi üzerine İstanbul'a geldim. Ancak, seyahate çıkmadan önce kendisine, mutlaka Sabri Bey'le görüşmek istediğimi söyledim. Sabri Bey, bu arzumuzu olumlu karşılamış.

İstanbul'a ulaşınca, Ülker'in eski fabrika binasında Sabri Bey'i ziyaret ettim. Asım ve Sabri Ülker Beylerle birlikte, üçlü bir toplantı yaptık. İkametgâhım ve işyerim Samsun'daydı. Oysa Ülker, Trabzon'da tüm bölgeye hakim olacak bir depo açmak istiyordu.

Ülker kardeşlerle üç gün boyunca uzun uzun konuştuk; depoyu Trabzon'da açma konusunda mutabık olduk. Görüşmelerin son günü, son dakikalarda, Sabri Bey, bana şöyle bir teklifte bulundu:

"Fuat Bey, biz bu işi pek bilmiyoruz. Sizden öğreneceklerimiz var. Bölgeye hakimsiniz. Nasıl yapılması gerekirse, yapın. Bu arada, bir konuyu daha açmak istiyorum. Sizi tanımadan önce bizim fabrikada çalışan ve bölgeyi iyi bilen şoför bir arkadaşımıza Trabzon bölgesi için ortaklık sözü verdik. Bu mesele hakkında ne düşünürsünüz?"

Sabri Bey'in bu önerisi karşısında kendisine şu karşılığı verdim:

"Efendim, özür dilerim; takdir edersiniz ki, eşimi ben seçtim, müsaade ederseniz ortağımı da kendim seçeyim..."

Sabri Bey, bu sözüm üzerine hemen ayağa kalktı, "Fuat Bey, özür dilerim. Bu işi yok sayın. Hayırlı olsun." dedi.

Asım ve Sabri Ülker Bey'le el sıkıştıktan sonra, Karadeniz Bölge Müdürü olarak göreve başladım. Bir yandan bize devredilen aksaklıkları gidermeye çalışırken, bir yandan da yeni pazarlar oluşturma gayreti içine girdik.

O yıllarda şehir içinde mallar; at arabalarıyla taşınırdı. Biz de önceleri bu araçlara başvurduk. Daha sonra İstanbul'dan bir kamyon gönderdiler. O kamyonu, şehirlerarası taşımacılıkta kullandık.

"Sabri Bey'in en hassas olduğu konu, 'kul hakkı' idi"

Sabri Ülker Bey'le uzun yıllar birlikte çalışma imkânı elde ettim. Bu zaman içinde, kendisinin üstün meziyetlerini öğrendim. Hemen hatırıma gelmişken söyleyeyim; Sabri Bey'in en hassas olduğu konu, "kul hakkı" idi. Sık sık, "Sakın ola ki, beni kul hakkıyla karşı karşıya bırakmayın" derdi.

Sabri Bey'in siyasi kanaatine gelince... Şüphesiz gönlünden bir parti geçmiştir. Ancak, günlük hayatında her siyasi kadroyla eşit mesafede olmuştur.

Şimdi, Sabri Bey'le siyaseten yaşadığımız ilginç bir olayı anlatmak istiyorum. Bir zamanlar, Samsun'da fuar vardı. Sabri Bey de her yıl fuarımızı ziyarete gelirdi.

1980 öncesi anarşi ve terörün zirve yaptığı dönemde Samsun Fuarı'nda teşhir alanımız vardı, ancak satış yapmıyorduk. Ülker'in standında, kardeşim Suat Çanakçı görevliydi. Bir akşam vakti, üç-beş kişi standımıza gelmiş, "Niçin satış yapmıyorsunuz?" diye baskı yapmış. Bu olay üzerine kardeşim, "Ağabey, ben bu durumdan korkuyorum. Artık fuara gitmeyeceğim" dedi. Aynı gece Sabri Bey'i evinden telefonla arayarak, durumu kendisine bildirdim. Bana, "Yarın bakarım" dedi. Evet, gerçekten de bakmış. MHP Lideri rahmetli Alparslan Türkeş'e telefon etmiş.

Ertesi gün, ortalık süt-liman...

* * *

Sabri Bey'i son defa 2004 yılında Adana'dan Zihni Uğurses, Sivas'tan Rıza Sepet ve birkaç arkadaşımızla beraber evinde ziyaret ettik. Lütfettiler, öğle yemeğini birlikte yedik. Eli titriyor, eskisi gibi net konuşamıyordu. Sabri Bey'i o haliyle görmekten çok büyük üzüntü duyduk. O gür sesli kişi gitmişti...

Hasan Yozgat: "Mersinlilerin 1965'te tanıştığı ilk TIR, şehre Ülker bisküvileri getirmişti"

Geriye dönüp bakacak olursak; Ülker'den önce piyasaya giren firmaların kurucuları, paralarını har vurup harman savurdu. Sabri Bey ise, firmasını büyük bir azimle bugünkü noktaya getirdi.

Ülker'in ilk Mersin distribütörüyüm. Hiç okul hayatım olmadı. Okumam-yazmam yok, hâlâ da bir "Ayşe" yazamam, ama hesabım var.

İş hayatım, henüz 8 yaşındayken çıraklıkla başladı. Daha sonra "Lüks İdeal" bisküvilerinin satıcısı oldum. 1955-56 yıllarında, Sabri Bey beraberinde, Ülker'in Akdeniz Bölgesi sorumlusu Hüseyin Altıntak olduğu halde Mersin'e, ziyaretime geldi. İlk karşılaştığımız an, "Hasan Bey, sen niye Ülker satmıyorsun?" dedi. Bunun üzerine ben de kendisine, "Sabri Bey, gözümü Özbesi'de açtım. Onlar, bana yardımcı oldular, ben de mallarını pazarlıyorum" karşılığında bulundum. Bu durumu, Hüseyin Bey'e not ettirdi. Bir süre sonra, baktım, Sabri Bey'den BMC marka bir minibüs geldi. Ben de, bunun üzerine Ülker bisküvilerini satmaya başladım.

60'lı yılların başında, bisküviler 3-4 kiloluk kutularda satılırdı. Çünkü millet, henüz paketler içindeki bisküvilerle tanışmamıştı. Yurtdışında ise, bu tip ürünler paketlerde satılıyordu. Dış seyahatlere çıkınca, paketli örnek bisküviler getirir, Sabri Bey'e armağan ederdim. Zaten odasında da Avrupa'nın muhtelif ülkelerinden örnek olarak alınmış bisküvi ve şekerleme paketleri bulunurdu. İşte böyle bir dönemde Sabri Bey'e, "Efendim, niye pakete girmiyoruz?" dedim. Kendisi de bana, "Hasan Bey, acele etme; henüz Türkiye o noktaya gelmedi" cevabını vermişti.

"Sabri Bey siyasetle meşgul olmaz, hep iş düşünürdü"

Bisküviler önceleri teneke kutularda satılmaktaydı. Sonra, karton kutular devreye girdi. Zamanla 3 kiloluk kutular da küçülmeye başladı. Önce 1 kiloluğa dönüştü, ardından da pakete ulaşıldı.

İstanbul'a geldiğim zaman, Sabri Bey'le ancak öğle saatlerinde yemek paydosunda görüşme fırsatı bulabilirdim. Çünkü, kendisi çok yoğundu. Telefonlar dahil, bütün işlere Sabri Bey bakardı. Yemekhaneye girince, hem yemek yer, hem de konuşurduk. Yemek sohbetlerinden birisinde de çikolata üretimine girmelerini önerdim, "Etüt ediyorum" dedi.

İşlerimiz düzene girdiği zaman, Sabri Bey Mersin'e, ziyaretime gelmişti. Beraberinde Zihni ağabey de (Adana Distribütörü Zihni Uğurses) vardı. Sabri Bey'le sekiz saat birlikte olduğumuz güzel bir gün geçirdik. O sekiz saati hiç unutamıyorum. Kendisi, siyasetle hiç meşgul olmaz, hep iş düşünürdü, geleceği düşünürdü.

"Sektörde Sabri Bey'i geçebilecek kimseyi görmüyorum"

Yıllar yıllar önce İstanbul'dan Ülker ürünleri trenle gelirdi. Sandıkların içine yerleştirilen bisküvi paketleri 16 kutudan oluşmaktaydı. Malları istasyonda karşılar, daha sonra at arabalarıyla depomuza taşırdık. Teneke kutular boşaldıktan sonra, aynı yolla İstanbul'a gönderilirdi. Mersin'de seyyar satıcılığı 1958 yılında ilk defa ben başlatmıştım. Ufacık bir arabam vardı. 300 kilo mal alırdı. Bir süre sonra Özbesi ürünlerini satmaya başlayınca, bu firma Chevrolet marka bir araba göndermişti. Ülker bayiliğini aldığım zaman İstanbul'dan peş peşe beş minibüs geldi.

Zamanla Türkiye'de karayolları ağı oluşmaya başladı. Trenin yerini kamyonlar aldı. Onlar da yetmedi, devreye TIR'lar girdi. Mersin'e 1965'te gelen ilk TIR, Ülker ürünlerini taşıyordu. O koskoca TIR'ı gören Mersinliler, işi-gücü bıraktı, bizim fabrikanın avlusunda seyre başladı.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim: Türkiye'deki gıda sektöründe Sabri Bey'i geçebilecek böyle çalışkan bir kişi göremiyorum. Tabii işin en güzel tarafı, arkasında bıraktığı çocukları ve Ülker'in ekibi...

Geriye doğru dönüp bakacak olursak, Ülker'den önce piyasaya girmiş bulunan rakip firmalar çeşitli destekler ve kredilerle kurulmuştu. O tesislerin kurucuları zaman içinde paraları har vurup harman savurdular. Sabri Bey ise, firmasını büyük bir azim ve kararlılık içinde bugünkü noktaya getirdi.

Hilmi Durmaz: "Sabri Bey, babamın bakkal olduğunu öğrenince, beni Ülker'de işe aldı"

Sabri Bey'in çok zengin kültürü ve hayat bilgisi vardı. İktisat Fakültesi'nde hocam Mehmet Oluç'un derste anlattığı nazari bilgileri, kendisi bana otomobilde tatbiki olarak anlatırdı.

Sabri Ülker Beyefendi'yle ilk karşılaşmamız ve tanışmamız, 1967 yılında, Babıali'de, bir küçük gazetede çalışırken gerçekleşti.



Ankara Fabrika (AGS) Genel Müdürü Hilmi Durmaz.

Söz konusu gazetede Ülker'in bir ilanı yayınlanmıştı. Sabri Bey'le, ilan parasını tahsil etmeye gidince karşılaştım.

Gazeteden 1972 yılında ayrılmıştım. İş arıyordum. Yine Babıâli'de, Ahmet Kibritçioğlu isimli matbaacı bir arkadaşımın tavsiyesi üzerine Sabri Bey'e gittim. Hiç unutmuyorum, tarih 28 Nisan 1972 idi. Sabri Bey'e, arkadaşımın selamını ilettim. Beni, odasına aldı; çok ciddi bir mülakattan geçirdi. Ayrıntılı bir şekilde biyografimi öğrenmek istiyordu.

Ben anlattıkça, Sabri Bey, "Başka... Başka..." diyor, anlattıklarımın dışında bir başka özellik arıyordu.

Son cümlem şöyle olmuştu:

"Efendim, benim babam, Balıkesir'de, bir kenar mahallede bakkal. Çocukluğumdan itibaren onun yanında çalıştım. Daha sonra üniversite tahsili için İstanbul'a geldim" deyince, Sabri Bey, heyecanla, "Evet oğlum, ben bunu arıyorum" dedi.

Bir bakkalın oğluydum. Bakkal oğlu olmak, herhalde Sabri Bey için yeterli bir referanstı. Sabri Bey, benden tatmin olacağı bilgiyi aldıktan sonra konuşmaya başladı:

"Benim, Ankara'da bir fabrikam var. Oraya, imalat müdürü arıyorum. Eğer benimle çalışmak istiyorsan, yarın akşama kadar özgeçmişini yaz, bana getir. Ama, özgeçmişin bir sayfadan fazla olmasın."

Sabri Bey'in cümlesinin içindeki "müdür" kelimesi, bana çok ca-

zip geldi. Heyecanlandım. Ertesi gün özgeçmişimi hazırlayıp, Sabri Bey'in huzuruna çıktım. Kendisiyle, 16 Mayıs 1972 günü için randevulaştık. Aynı tarihte işe başladım.

İstanbul'da yaklaşık 2,5 ay staj yaptım. Sabri Bey bana her gün, "Bugün ne öğrendin?" diye soruyordu. Onunla da yetinmez, beni akşamları otomobiline alır, fabrikadan Kabataş İskelesi'ne gidinceye kadar sıkı bir imtihandan geçirirdi. Çok zengin kültürü ve hayat bilgisi vardı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme Bölümü hocalarından Prof. Dr. Mehmet Oluç'un derste anlattığı nazari bilgileri, Sabri Bey bana otomobilde giderken, tatbiki olarak anlatırdı.

Sabri Bey, otomobilini Kabataş'ta park eder, daha sonra vapurla Anadolu Yakası'na geçerdi.

"Sabri Bey'in talimatı: 'İki saatte toparlanıp Ankara'ya taşın' "

İstanbul'daki stajım tamamlandıktan sonra, bir cumartesi günü Sabri Bey beni çağırdı ve şunları söyledi:

"Sana, iki saat müsaade. Acele evini topla, Ülker'in fabrika sahasındaki deposuna getir. Eşyalarını, Ankara'ya göndereceğim. Sen de iki gün sonra, yani Pazartesi günü Ankara'da iş başı yapacaksın."

Sabri Bey, talimat verirken, zamanı, önce iki saat, sonra iki günle sınırlamıştı. Hem heyecanlandım, hem de paniğe kapıldım. "Efendim, ben iki saatte Küçükpazar'a inemem" dedim. Bunun üzerine Sabri Bey, "Küçükpazar'da ne işin var?" diye sordu. Ben de kendilerine, "Efendim, eşyalarımı ambalajlamak için çuval, sandık ve ip temin edeceğim" dedim.

Sabri Bey, beni sükûnetle dinledikten sonra, "Sen merak etme, onların hepsini ben sağlarım" cevabını verdi. Fabrikadan bir kamyonet tahsis etti, eşyalarımızı toplayıp getirmem için, beni evi gönderdi.

Şaka gibi geliyor ama, evimi toplamam için sadece iki saatim vardı. Sultanahmet'te oturuyordum. Nefes nefese eve gittim. Eşime durumu anlattım. Alelacele evi topladık. Kamyonet geldi, eşyaları yükledik, fabrikaya gönderdik. İş, bununla da bitmedi. Eşimi alıp, Balıkesir'e götürdüm. Sabri Bey'in emrettiği şekilde pazartesi sabahı Ankara Fabrikası'nda işe başladım.

Anladığım kadarıyla Sabri Bey, benim taşınmamı dar bir zamana sıkıştırırken, aslında, zor anlarda neler yapabileceğimi de ölçmek istemişti.

“Akşam yatmasını bilmeyen, sabah kalkmasını bilmez”

Ülker’in Ankara Fabrikası, 1 Mayıs 1971’de üretime başlamış. Henüz bir yaşındaki fabrikada işe koyuldum. Fabrika alanında 60 m2’lik bir lojmanda kalıyordum. Hiç unutmuyorum, o dönemde Ankara’da Adalet Partisi’yle Milli Selamet Partisi, aynı günde büyük kongrelerini yapıyordu. Başkentteki otellerde yer kalmamıştı. Sabri Bey de Ankara’daydı. Kendisine, bir otel odası dahi bulamadık. Sabri Bey, bu durum karşısında, yazıhaneye, “Bana bir somya getirin, burada istirahat edeyim” dedi. “Efendim, tenezzül buyurursanız, fakirhanemde istirahatinizi sağlayayım” teklifinde bulundum, kendisinden de, “Tabii olur” cevabını aldım.

Sabri Bey, lojmana gelince, “Yahu, burası da çok küçükmüş” dedi. Kendileriyle, akşam saat 22.30’a kadar çalıştık. Yorulmuştuk. Sabri Bey, “Akşam yatmasını bilmeyen, sabah kalkmasını bilmez” dedi ve istirahate çekildi.

Sabaha karşı kapım çalındı. Baktım Sabri Bey... “Hilmi Bey, çok geç kalkıyorsunuz” dedi. Henüz ortalık ağarmamıştı. Çevre köylerden ezan sesleri geliyordu. Hemen toparlandım, kendilerinden af diledim, sabah 6’da kahvaltılarını hazırladım. İşte o saatte yazıhaneye geçtiler ve çalışmalarına başladılar.

Sabri Bey, İstanbul’da da aynı hayatı sürdürüyordu. Evlerine sık sık evrak götürdüğüm için, günlük yaşantılarını biliyordum. Sabah namazıyla kalkıyor, kahvaltısını yaptıktan sonra, herkesten önce fabrikaya geliyordu.

“Sabri Bey’den not tutarak çalışmayı öğrendim”

Sabri Bey’le tanıştığımız günden itibaren iş hayatım boyunca yaklaşık 600 defa görüştüğümü, notlarımdan çıkardım. Bu görüşmelerimiz arasında, işçilerle birlikte yenilen toplu yemekler de vardı. Sabri Bey, hiçbir zaman “Ben bu yemeği yemem” yahut da “Bu yemeği beğenmedim” demedi. İşçi, hangi yemeği yiyorsa, kendisi de aynısını yedi.

Ankara’da göreve başladıktan iki yıl sonra, fabrika müdürü oldum. Sabri Bey’in maiyetinde çalışırken, kendisinden çok şey öğrendim. Bu öğrendiklerim arasında, en çok yararı, not almakta gördüm. Sabri Bey, hem disiplinli, hem de fikr-i takip sahibiydi. Yani, her konuyu titizlikle takip eder, unutmamak için sürekli muntazam şekilde not tutardı.

İşte Sabri Bey’in o meziyetini edindim, not tutarak çalışmanın hayatım boyunca çok büyük faydasını gördüm.

Hüseyin Güneş: "Suudi Arabistan'da bir TIR dolusu bisküvi kolisini Sabri Bey'le sırtımızda taşıdık"

Sabri Bey, bisküvi kartonunu taşırken düşüren bir işçiyi, elindeki silahı düşüren askere benzetir ve "Çünkü, düşen kutudaki bisküviler, kolinin içinde kırılır, ziyan olur" derdi.

Ülker'de göreve, 1981 yılında "Suudi Arabistan Temsilcisi" olarak başladım. O dönemde, Ülker'in bu ülkeye yılda 2 milyon dolarlık bir ihracatı vardı. Bu rakamı, bir yıl içinde 8 milyon dolar yaptık. Elde edilen başarı, Sabri Bey'in çok hoşuna gitmiş olacak ki, "Bizi katmerledin" dedi.

Aslında, ticaretten ve ihracattan anlayan bir kişi değildim. Akademisyen kökenliydim. Müşterilerle tevazu içinde ilişki kurabilme yeteneğimi kullanarak, işe koyuldum.

Piyasada, "Ülker, Suudi Arabistan'a ihracat yapmak istemiyormuş" dedikodusu dolaşıyordu. Oysa bu, çok yanlıştı. Çünkü, ülkesini düşünen Sabri Bey, başta Suudi Arabistan olmak üzere, her tarafa ihracat yapabilmek için didinmekteydi.

Suudi Arabistan'da üç yıldan fazla görev yaptım. Bu süre içinde, başta Suudi Arabistan olmak üzere, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Kuveyt, Katar ve Bahreyn'de işleri damlaya damlaya oturttuk.

"Sabri Bey'in yanında 'Yorulduk' demeye utanırdık"

İşin başında, Suudi Arabistan kanunlarını bilmediğimizden, büyük sıkıntılar yaşadık. Yerli işadamları, bizim işlerimize engel oldular. Tahsilatta zorluk çekmeye başladık. Bu problemleri çözebilmek için sık sık mahkemelere gidip geldim. Sıkıntılı dönemimizde 25-30 TIR mal, depolarda bekliyordu. Zamanla o sıkıntıları da aştık.

Suudi Arabistan'daki çalışmalarımı, hem Cidde, hem de Mekke şehirlerinde sürdürdüm. Sabri Bey, Suudi Arabistan'a gelince, gece-gündüz birlikte muhtelif şehirlere giderdik. Kendisi yorulmak nedir bilmezdi. Biz yorulsak dahi, Sabri Bey'in yanında "Yorulduk" diyemezdik. Çünkü, Sabri Bey'e "Yorulduk" demeye utanırdık.

Sabri Bey, bir müşteriyle karşılaştığında, "Sakın ha, benim iyi taraflarımı söylemeyin; beni yanıltmış olursunuz. Bana iyilik etmiş olduğunuzu zannedersiniz ama, bilakis bana zarar vermiş olursunuz. Benim eksiklerim, ayıplarım nelerdir, bunları dinlemek isterim. Övgülere ihtiyacım yok" derdi.

Sabri Bey'le Cidde'de yaşadığım bir anımı anlatmak istiyorum.

Bir Ramazan ayında, Türkiye'den Cidde'ye bir TIR dolusu Ülker mamulü gelmişti. Mal, ithalatçıya teslim edilecekti. Ancak, Yemen asıllı taşıyıcılar, "Biz, bu TIR'ı bugün boşaltamayız, yarına kalsın" dediler. Oysa Sabri Bey, TIR'ın hemen boşaltılıp, Türkiye'ye dönmesini arzu ediyordu. Baktık, olacak gibi değil, Sabri Bey, "Biz boşaltalım" dedi. Sabri Bey'le birlikte soyunduk, TIR'ın içindeki karton kolileri bir bir sırtımıza yükleyip, depoya taşıdık. İşte bu sırada Sabri Bey'den şu ilginç sözleri işittim:

"Hüseyin, bisküvi kartonunu düşüren bir işçi, elindeki silahını düşüren asker demektir. Çünkü, öyle durumlarda taşıyıcının sırtından düşen mal, kolinin içinde kırılır ve ziyan olur."

Suudi Arabistan'daki görevimi tamamladıktan sonra İstanbul'a döndüm. Merkezde, İhracat Müdürü olarak görev aldım. O dönemde de Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika kıtalarında 60'ın üzerinde ülkeye Ülker ürünleri satacak seviyeye geldik. Taa Amerika'ya kadar şileplerle mal gönderdik. Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde Kafkasya ve Balkanlar'da yeni kurulan Cumhuriyetlerin insanlarına Ülker ürünlerini ulaştırdık.

Kadir Çeliktürk: "Yaşam kültürümü ailemden, ticari kültürümü Sabri Bey'den alarak büyüdüm"

Antalya'da firmamızın adı "Örnek". Şehrimize gelen bir yolcu, taksiciye, "Ülker'e gitmek istiyorum" derse, doğruca bizim dükkâna getirir. Çünkü, kimse Örnek firmasını bilmez, ama Ülker'i bilir.

Asım ve Sabri Ülker Beylerle 1963 yılında Antalya'dan İstanbul'a, yükseköğrenime gittiğim zaman tanıştım. O yıllarda, babam bana, 75 lira aylık gönderiyordu. Ancak, bu aylıklar elime çok geç ulaşmaktaydı. Babamlar, bu gecikmeye bir çözüm buldular ve bana, "Her ay git, Ülker'in Eminönü'ndeki yazıhanesinden aylığını al" dediler.

Her ay Ülker'in Eminönü'ndeki yazıhanesine gider, Asım Bey'in yardımcısı Cemile Hanım'ın karşısına geçer, aile terbiyemin gereği olarak, ayakta, adeta esas duruşta "Aylığımı almaya geldim" derdim. Bu işyerinin sağ veya sol tarafında bir vitrin vardı. İçindeki bisküviler, çikolatalar, etrafa nefis bir koku saçıyordu. Henüz 18 yaşındaydım. Ülker'e her gidişimde bu ürünleri imrenerek seyrederdim.

İlk maaşımı aldığım zaman, gözüm Ülker ürünlerinde kaldı. Ben

de yazıhaneden çıktıktan sonra yol üzerindeki ilk büfeden harçlığımla çikolata aldım ve büyük bir iştahla yedim.

"Sabri Bey, beni distribütör yaparken, 'Esnaf olma' dedi"

Ülker, 1994-1995 yıllarında, distribütörlük sistemine geçmeye başladı. O yıllarda 47-48 yaşlarındaydım. Sabri Bey beni çağırttı, İstanbul'a gidip, huzuruna çıktım. Karşısına oturttu ve konuşmaya başladı:

"Bak evladım, sana Antalya Distribütörlüğü vereceğim. Ama bundan sonra Faruk ağabeyin ile baban gibi esnaflık yapmayacaksın."

Sabri Bey'in bu uyarısı üzerine, ister istemez "Neden?" demişim. "Faruk ağabeyim ve babam nerede yanlış yaptılar ki?.."

Sabri Bey, hemen araya girdi, "Hayır, hayır, onlar yanlış yapmadılar. Sen, sadece Ülker'e odaklanacaksın. Kırtasiye satmayacaksın, başka mal satmayacaksın. Bütün mesaini Ülker'e vereceksin. Ben de o şartlar altında, seni Antalya Distribütörü görmek isterim" dedi.

Sabri Bey'in elini öptüm, teşekkür ettim ve odasından Antalya Distribütörü olarak ayrıldım. Yeni statümle işe başlayınca, diğer firmaların ürünlerini satmaktan vazgeçtim ve Ülker'e yoğunlaştım.

Babam gider, on çuval kestane alır, onu satardı. Sabri Bey, bana gerekli uyarıyı yaparken, "Bunları satmayacaksın" diyordu. Sabri Bey'in sözünü dinledim, belirlediği yolda gittim.

Uzun lafın kısası, çocuklarımıza da söylediğim bir söz var; yaşam kültürümü ailemden, ticari kültürümü Sabri Bey'den alarak büyüdüm.

"Sabri Bey, bizim şirkette hayatın bir parçasıydı"

Sabri Bey amca, son derece dirayetli, karşısındakini ikna edebilen bir insandı. Benim bir yanlışım varsa, hiç belli etmeden doğru yolu gösterir, "Kadir, evladım, şöyle olması gerekir" derdi.

Öğrenciliğim sırasında, her ay para almaya gittiğimde, mutlaka kısa bir süre de olsa Sabri Bey'le görüşme ve konuşma imkânı elde ederdim. Kendisi de para alırken sıkıldığımı fark eder, "Evladım, hiç sıkılmana gerek yok. Sen, bizden babanın parasını alıyorsun. Buraya her zaman rahatlıkla gelebilirsin. Erken de gelsen, geç de gelsen, benim sana çok itimadım var" derdi.

Biz ticareti babamın yanında, Faruk ağabeyimin yanında öğrendik. Ama, Sabri Bey, bizim şirkette hayatın bir parçasıydı. Şimdi, Sabri Bey yok ama, Murat Bey'le ve Ali Bey'le de aynı güven duygusu içinde münasebetlerimizi sürdürüyoruz.

Bugün gelinen noktayı şöyle özetlemek istiyorum. Firmamızın adı "Örnek". Ama Antalya'ya otobüsle gelip, şehirlerarası garaja inen bir yolcu, "Ülker'e gitmek istiyorum" derse, taksiciler doğrudan doğruya bizim dükkâna getirirler. Çünkü, Antalya'da kimse bizim dükkânı "Örnek" olarak bilmez, "Ülker" olarak bilir.

Kemal Şentürk: "Vehbi Koç, işçi olayları sırasında Sabri Bey'e karşılıksız yardım teklifinde bulunmuş"

Sabri Bey, siyasetle hiç ilgili olmadı. Herkesle barışıktı.
Bağırmadan, çağırmadan, otorite tesis etmişti.
"Mızrak çuvala sığmaz" özdeyişini, zaman zaman kullanırdı.

İzmir'de şekercilik yapan bir babanın dört erkek evladından üçüncüsüyüm. Ülker firması ile ilişkilerimiz, 1956 yılında rahmetli pederimizle başlamış. O yıllarda, henüz on yaşında, ilkokula giden bir öğrenciydim. Ülker'le ilgili bir bilgiye sahip değildim. Ancak, babamın dükkânındaki Ülker ürünlerini yemekle meşguldüm.

Çocukluk yıllarımda, açık bisküvi satıldığı dönemlerde, İstanbul'dan bisküviler 16 kutuluk bir ambalajla gelir, 2,5-3 kiloluk teneke kutularda satılırdı.

Askerliğimi tamamladıktan sonra, iş arayışına girdim. Babam da yaşlanmıştı. O dönemde, Ülker'in İzmir'deki satış teşkilatının iyi yürümediğine dair bilgiler alıyorduk. Ailemizde, Ülker'in İzmir teşkilatına tâlip olma meselesi konuşuldu. Sabri Bey'le ailemizin münasebetleri iyiydi, fakat ticaretin de kendine göre kuralları vardı. Biz, küçük bir işletmeydik. Bu nedenle, talip olmaya niyetlendiğimiz böyle bir işin bize verilme şansının olmadığını düşünüyorduk.

Rahmetli babam, her şeye rağmen bu meseleyi görüşmek için İstanbul'a, Sabri Bey'i ziyarete gitti. Kendileri nezaket göstermişler ve cevaben, "Böyle bir şey olursa, sizi düşünürüm Süleyman Bey" demişler. Aradan aylar geçtikten sonra, Sabri Bey'i tekrar ziyaret etmeye karar verdik. Ama bu defa tâlip olduğumuz işi yürütecek profesyonel bir kişiyi yanımıza alarak... Sabri Bey, bu kez teşebbüsümüzün daha bir ciddiyet kazandığını gördü ve işi bize verebileceğini söyledi.

"İzmir sorumlusu olmadan, İstanbul'da sınavdan geçirildik"

Ülker'in İzmir sorumluluğunu almaya hazırlandığımız dönemde, bu gıda firması, Türkiye'nin belli başlı kuruluşlarından birisi hali-

ne gelmişti. Hatta o kadar ki, faaliyetleri Türkiye sınırlarını aşmış, Suudi Arabistan'ın Mekke kentinde depo, Medine kentinde de satış teşkilatı kurmuştu.

İzmir'de işe başlamadan önce İstanbul'da sıkı bir imtihandan geçirildik. Bu işin profesyoneli olan arkadaşımla birlikte şirket merkezinde uygulama yaptık. İstanbul'da satıcılarla bakkal bakkal dolaştım. O dönemde, satışla Orhan Bey (Özokur) ilgileniyordu. Arnavutköy semtindeki bir satıcıyla çalışmaya başladığımız ilk gün, satıcı, arabayı 1,5-2 saatte boşalttı, mal bitince döndü. Ben de İstanbul'da misafir olduğum dayımın evine gittim. Merkezden takip edildiğimin farkında değildim. Ertesi gün Orhan Bey'in yanına çıktım. "Dünü nasıl geçirdiniz? İşiniz hangi saatte bitti?" sorusuna muhatap oldum. Ben de, öğleyin, 1,5-2'ye doğru bittiğini söyledim. Orhan Bey bu defa, "Sonra, nereye gittiniz?" sorusunu yöneltti. "Eve döndüm" dedim. Bunun üzerine Orhan Bey, "Keşke fabrikaya gelseydiniz. Yazık olmuş yarım gününüze..." uyarısını yaptı.

İstanbul'daki imtihanımız bittikten sonra İzmir'e döndük. Bize, İzmir ve Manisa bölgeleri verilmişti. Büyük bir şevk ve heyecanla çalışmaya başladık.

"Sabri Bey, meseleleri olumsuz noktaya ulaşmadan çözerdi"

Sabri Bey'in iş hayatında ekibe önem verdiğini, zaten ilk günden anladım. Nitekim, profesyonel bir ortak seçmemiz, işin bize verilmesinde tercih sebebi olmuştu. Neticede, aradan zaman geçince, başarı elde etmemiz, Sabri Bey'i çok sevindirdi. Dolayısıyla, İzmir bölgesindeki ciddi problemlerden kurtulması, kendisini çok rahatlattı.

Sabri Bey, çok kültürlü ve nezih bir insandı. Hiç boşa konuşmazdı. Örnek teşkil edecek bir aile yapısı vardı. Peşin hüküm vermezdi. Önce gözlemler, sonra kanaatini söylerdi. Önemli bir olayla karşılaştığı zaman, işin gidebileceği en olumsuz noktayı düşünür, tedbirlerini ona göre alır, dolayısıyla o olumsuz noktaya ulaşmadan, meseleyi çözerdi.

Ülker'in İstanbul'daki fabrikasında 1979 yılında çok şiddetli işçi olayları yaşanmıştı. Bu olayların varabileceği olumsuz noktaları önceden hesap eden Sabri Bey, bir gece ansızın fabrikanın tüm makinelerini İstanbul'dan Ankara'ya taşıma kararı veriyordu. İşte bu taşınma sırasında, bir Çokokrem makinesi binanın üst katından vinçle indirilirken yere düşüp parçalanıyor, o sırada görevliler



İzmir Bölge Satış Acentası (İzmir Bölge Müdürü) Kemal Şentürk.

Sabri Bey'den çekinerek, "Eyvah, şimdi ne olacak?" diyordu. Sabri Bey'in bu olay karşısında değerlendirmesi şöyleydi:

"Makine düştükten sonra düşünmenin manası var mı? Kenara alın, işinize bakın..."

Daha sonraki yıllarda Sabri Bey'den dinlemiştim. İşçi olayları sırasında, rahmetli Vehbi Koç kendisini aramış, "Bizden nasıl bir destek istiyorsanız, hiçbir karşılık beklemeksizin size her türlü desteği vermeye hazırız" demiş.

Yine Sabri Bey anlatmıştı. Vehbi Bey'le bir uçak yolculuğunda tesadüfen yan yana oturmuşlar. Konu, dönmüş dolaşmış, aile şirketlerinin yönetimine gelmiş. Vehbi Bey, bu sohbet sırasında Sabri Bey'e şunları söylemiş:

"Sabri Bey, aile şirketinizi çok iyi derleyip toparladınız. Biz, zaman zaman sıkıntı çekiyoruz."

"Sabri Bey, bir toplantıda, 'Murat, pek ortaya çıkmaz' dedi"

Şimdi, 90'lı yıllardaki Ülker'i anlatmak istiyorum. O dönemde Ülker, artık profesyonelleşme yoluna girmişti. İstanbul Polat Otel'de bir bayiler toplantısı vardı. Çoğu katılımcılar Murat Bey'i (Ülker) ilk defa o toplantıda görüyorlardı. Murat Bey, devamlı çay içiyordu. Bu, öğrenciliğinden kalma bir alışkanlıkmış. O sırada, Sabri Bey de, toplantıya katılanlara Murat Bey'i göstererek, esprili bir şekilde, "İşte arkadaşlar, bu da Murat Ülker... Kendisi pek ortaya çıkmaz, ortada görünmez..." demişti.

Murat Bey, henüz 18 yaş civarındayken, okul tatillerinde İzmir'e gelir, bize de uğrardı. İşte böyle bir ziyaret sırasında Murat Bey, ilginç bir tavır sergileyerek, Sabri Bey'in oğlu olduğunu gösterdi.

O yıllarda, İzmir caddelerinin köşe başlarında ışıklı reklamlar vardı. Biz de o reklam alanlarından istifade ederdik. Reklam yeri için bir ücret ödenir, ayrıca yakılan elektriğin parası da karşılanırdı. Elektrik hesabı ise, lamba sayısına göre yapılırdı. Bizim ortağımız olan reklam müdiresi hanımefendi, Murat Bey'le konuşurken, "Bu reklam alanında dört ampul var. Ama biz, iki ampul parası ödüyoruz" demiş. Bunun üzerine Murat Bey, aynen şu karşılıkta bulunmuş: "Hanımefendi, lütfen kaç ampul varsa, onun parasını ödeyin..."

* * *

Ali Bey ise, adeta çocuk yaştan itibaren fabrikanın çeşitli birimlerinde görünürdü. Okul tatillerinde fabrikaya gelir, önlüğünü giyer, bazen laboratuvarda, bazen muhasebede, bazen de satış ve imalat departmanında olurdu. Hiç unutmuyorum, o tarihlerde, Herr Volker adında Alman bir uzman vardı. Ali Bey'i, Herr Volker'in yanında da görürdüm.

"Sabri Bey, bağırmadan, çağırmadan otorite tesis ederdi"

Şimdi, Sabri Bey'in meziyetlerini anlatmak istiyorum. Sabri Bey, her kesimden insanla görüşürdü. Çünkü herkesle barışıktı. "Mızrak, çuvala sığmaz" özdeyişini zaman zaman kullanırdı. Bağırmadan, çağırmadan otorite tesis etmişti. Uzun yıllar kendisini tanıma, yakınında bulunma imkânı elde ettim.

Telefonda, "Sabri Bey arıyor" dedikleri zaman, Allah şahittir, telefonun ahizesini besmeleyle kaldırırdım. Bu uzun zaman dilimi içinde nadiren kendisini sinirli görmüşümdür. Böyle bir ruh hali içindeyken, tepkisini sadece, "Be kardeşim!.." veya "Peki efendim!.." sözleriyle gösterirdi.

Sabri Bey çok kanaatkârdı. İzzet ve ikramdan hoşlanmaz, kendilerine İzmir ziyaretleri sırasında "Efendim, ne yer, ne içersiniz?" dediğimiz zaman, "Yoğurt-ekmek varsa, bizim için yeter" derlerdi. Külfetsiz bir misafirdi.

Şunu özellikle belirtmek isterim ki; eğer benim bugün biraz kişiliğim varsa, bunun tamamını Sabri Bey'den aldım diyebilirim.

Kerami Mercan: "Sabri Bey Ticaret Bakanı olsaydı, Türkiye'nin ekonomisi düzelirdi"

Ülker'i ziyaretimizde Sabri Bey, hayatın içinden önemli mesajlar verir, "Eğer on senede gittiğiniz mesafeyi beş senede gitmek istiyorsanız, günde en az on sekiz saat çalışmanız gerekir" derdi.

1963 yılında, Keşan'da, üç kardeş bakkallık yapıyorduk. İşyerimizin ticari kimliği de "Mercan Kardeşler Kolektif Şirketi" idi. Kardeşlerim Nedim ve Sami Mercan'la birlikte işyerimizde otururken, kapıdan bir beyefendi girdi. Kendisini, "Buyurunuz Efendi Amca..." diyerek, misafir ettik. Misafirimiz, adının "Asım Ülker" olduğunu, İstanbul'da Ülker bisküvilerini imal ettiklerini, Keşan'a da bölge bayiliği vermek için geldiğini söyledi. Biz de, o yıllarda, iki ayrı bisküvi firmasının bayiliğini yapıyorduk.

Asım Bey, Keşan ziyareti sırasında, bizden önce bir başka işyerine uğramış. Orada, hiç ilgi görmemiş. Hatta, işyerinin sahibi elindeki kurşun kalemi açmakla meşgulmüş. Asım Bey, uzun süre ayakta beklemiş, sonra zoraki bir "Hoşgeldin" sözüne muhatap olmuş. Ardından da "Ben buraya, Ülker bisküvilerinin bayiliğini vermeye gelmiştim. Haydi Allahaısmarladık..." diyerek dükkânı terk etmiş.

Asım Bey, sakin bir kişiydi. Ama, anladığım kadarıyla, ilk uğradığı işyerindeki muameleden rahatsız olmuştu. İşte, Asım Bey'i böyle bir ruh hali içindeyken karşıladık. Kendisine gerekli ilgiyi gösterdik ve sohbetimizin akışı içinde de güvenini kazandık.

Asım Bey, bu kısa ziyareti sırasında bize Ülker Bölge Bayiliği verdi. Bunu, memnuniyetle kabul ettik ve Ülker ürünlerini Trakya'da 1978'e kadar on beş yıl kesintisiz pazarladık.

1978'de, üç kardeş, iş hayatımızla ilgili durum değerlendirmesi yaparken, "Artık bakkallığı bırakıp, zahirecilik yapalım" dedik. Bu arada, Ülker'e hiç sipariş vermedik. O dönemde, Ülker'den de bize "Niçin bisküvi almıyorsunuz?" diyen olmadı.

Zahireciliği denedikten üç ay sonra, tekrar eski işimize, bakkaliyeye döndük. O günlerde, İstanbul'a gittim. Eminönü'ndeki Ahenk Han'da Asım Bey'i ziyaret ettim. Ziyaretim sırasında, ticari hayatımızdaki değişiklikleri kendisiyle paylaştım. Asım Bey, beni dinledikten sonra, aynen şunları söyledi:

"Kerami Bey, biliyorum, siz bir süre işi bıraktınız. Ama, bıraktığınızı bize resmen bildirmediniz. Bu zaman içinde, sizin yaptığınız



Trakya Bölge Satış Acentası (Keşan) Kerami Mercan.

işe talip olan üç kişi müracaatta bulundu. Biz, sizden herhangi bir işaret almadığımız için, o müracaatlarla ilgilenmedik."

İşte, Ülker'in ahde vefası (verilen sözde durma) bu idi.

Asım Bey'i ziyaretim sırasında, ara verdiğimiz Ülker'le iş münasebetlerine yeniden başladık. Bu ikinci çalışma dönemimiz de, 1978'den 1987'ye kadar devam edecekti. Ülker, bu dönemde bizi gerçek bayi, yani distribütör yaptı. O sırada, Ülker camiasında bize "3K'lar" derlerdi. Yani; Kayseri, Konya ve Keşan...

Her yeni yılın ilk günü, İstanbul'a, toplantıya giderdik. Bu toplantıya bölge müdürleri de katılırdı. Toplantıyı, Sabri Amca yönetir, herkesi dinler, ardından da kendi düşüncelerini bizlerle paylaşırdı. Aslında Sabri Bey, düşüncelerini büyük bir ustalıkla bizlere onaylatırdı. Yılbaşı toplantılarında belirlenen hedefler, 365 günün sonunda yüzde 90-95 tutardı. O dönemde, Ülker'in tutmayan bir-iki ürünü vardı. Nitekim, o ürünlerden sonuç alınamayınca, üretimlerinden vazgeçildi.

"İşçi olayları sırasında, gürültüye pabuç bırakmadık"

1970'li yıllarda Ülker Fabrikası'nda sık sık işçi olayları ve grevler yaşanırdı. İşte böyle bir dönemde, bana "Fabrikada mal var, bir-iki kamyon tut, git, onları al" dediler. İki kamyon kiraladım, fabrikanın kapısına geldim. Önü, insan seli... Polisler de var. Kamyonun içindeydim. Fabrikanın kapısından girişte, bize, direnişçi işçiler, şu soruyu yönelttiler: "Çocuğunuz var mı?" Biz de, "Evet, var" dedik. Sonra devamını getirdiler: "İçeri girersen, şöyle olur, böyle olur..." Gürültüye pabuç bırakmadık, içeri girdik.

O sırada Ankara Fabrikası'na taşınmak üzere olan makineler kamyonlara yükleniyordu. Kamyonların arka tarafına makineler, ön tarafına ise bisküvi kolileri konulmaktaydı. Belki de bu tür yerleştirme, bir kamuflajdı. Fabrika sahasında kaldığımız süre içinde, bir yandan kendi kamyonlarımızı yüklerken, bir yandan da diğer kamyonların yüklenmesine yardımcı oluyorduk.

Biz, yükümüzü aldık, kapıdan dışarı çıkarken, bırakmadılar. Arabanın içinde bir gece yattık. Ertesi gün polisler geldi. Onların müdahalesiyle fabrikadan çıkabildik. Direnişçi işçiler, bu olaylar sırasında çevreye ve mallara çok zarar vermişler, bisküvi kutularının üzerine su sıkmışlardı.

"Hayat felsefemi ve ticari anlayışımı Ülker'den aldım"

Ülker'in bayiliğinden önce, İstanbul'un iki ünlü bisküvi markasının ürünlerini pazarlamak için Trakya'nın batısında çanta elimizde, dolaşırdık. Sonra, aynı tempoyu Ülker için devam ettirdik. Asım Amca, performansımı çok beğenmiş olacak ki, bana "Keşan Şeytanı" derdi. Bizleri çok severdi, biz de kendisini sayardık. Bu arada Sabri Bey, hayatın içinden çok önemli mesajlar verir, "Eğer herkesin on senede gittiği mesafeyi beş senede kat etmek istiyorsanız, 24 saat içinde 18 saat çalışmanız gerekir" derdi.

Şimdi, özellikle belirtmek istiyorum ki, hayat felsefemi ve ticari anlayışımı Ülker Grubu'ndan, Asım Amca ve Sabri Amca'dan almışımdır. Yıllardan beri hep söyleyip geliyorum; şayet, 60'lı ve 70'li yıllarda Nejat Eczacıbaşı Cumhurbaşkanı, Sabri Ülker Bey de Ticaret Bakanı olsaydı, Türkiye'nin ekonomisi düzelirdi...

Mehmet Ali Eroğlu: "Ülker Fabrikası'nın merdivenlerinde hiçbir politikacı görmedim"

Sabri Bey, "müşteri odaklı" bir yöneticiydi.
Fabrikaya gelen her müşteriyle randevusuz görüşürdü.
En keyif aldığı görüşmeler, Anadolu ve Trakya'dan gelen müşterilerle yaptığı sohbetti.

1983 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu'nda müfettiş olarak çalışırken, Erzurum'da, teftişte bulunduğum bir sırada, Sabri Ülker Bey'den iş için görüşme daveti aldım. Ülker'in Ankara Fabrikası'nda çalışan bir arkadaşım benden bahsedince, Sabri Bey de "Görüşelim" demiş. Arkadaşım bana telefonla ulaştı ve durumu an-

lattı. Kendisinden, 24 saatlik bir düşünme süresi istedim. Düşündüm, taşındım, 24 saatin sonunda arkadaşımı arayarak, “Kusura bakmayın, gelemeyeceğim” cevabını verdim.

Erzurum’daki teftişim bittikten sonra, İstanbul’a döndüm. Bu arada, Sabri Bey’den ikinci bir görüşme daveti aldım. Topkapı’daki fabrikaya gittim. Günlerden cumartesiydi. Zaten Sabri Bey, bu tip görüşmelerini cumartesi günleri yaparmış. Kendisiyle uzun bir görüşmemiz oldu. Benim, Ankara’daki Anadolu Gıda Sanayi tesislerinde görev almamı arzu ediyorlardı.

Devlet memuruydum, ama özel sektöre geçersem, çok daha iyi bir ücret alacağımı biliyordum. Bu arada, Sabri Bey de, insana güven veren bir kişi olduğu için, problem yaşamayacaktım.

Eve geldim, Sabri Bey’le görüşmelerimizi eşimle paylaştım. Huzursuzdum. Tanımadığımız bir şehre gidecektik. Sabri Bey, görüşmemiz sırasında, “Yurt dışına gidiyorum, siz Ankara’ya intikal eder, genel müdür yardımcımız Hilmi Bey’le (Durmaz) görüşüp, göreve başlarsınız” demişti. Sabri Bey yurt dışındayken, Hilmi Bey’i aradım ve özür dileyip, göreve gelemeyeceğimi söyledim.

Ülker’den gelen iş teklifini, karmaşık duygular nedeniyle iki defa geri çevirmiştim. İnanılır gibi değil. Aradan bir buçuk ay geçti, bu defa Sabri Bey’in Özel Kalem Müdürü Adem Bey (Sezer) beni telefonla arayarak, “Sabri Bey sizlerle bir görüşme daha yapmak istiyorlar” dedi. Bir başka cumartesi günü Sabri Bey’le ikinci defa bir araya geldik. Ama bu sefer, İstanbul’da çalışmak üzere el sıkıştık.

“Beyaz önlüğü giydim, Ülker mensubu oldum”

Sabri Bey’le daha önce de uzun bir konuşma yaptığımızı söylemiştim. Evet, şimdi de uzun konuştuk ama, hiç iş konuşmadık ki... Çünkü işi bilmiyordum. Sabri Bey bana, “Kahve içer misin?” diye sormuştu, ben de çay rica etmiştim. Bunun üzerine, “Yeni nesil, kahveyi sevmiyor galiba” değerlendirmesi yapmıştı. Kısacası Sabri Bey, sanırım her cümlemi test ediyordu. Artık, dönüşü olmayan bir yola girmiştim. El sıkıştıktan sonra, Sabri Bey’den “Pazartesi günü gel” demesini bekliyordum. Ama, “Çarşamba günü gel” dedi. Erkenden gittim. Sabah saat 9 gibi Sabri Bey beni ofisine çağırdı. Üzerinde, beyaz bir önlük vardı. Beni ayakta karşıladı, “Hoş geldiniz Mehmet Ali Bey” dedi. Hemen o sırada Adem Bey benim için beyaz bir önlük buldu. Önlüğü giydim ve Ülker mensubu oldum.

Sabri Bey’in beni Çarşamba günü işe başlatmasına bir anlam verememiştim. Onu da daha sonra çözdüm. Çarşamba günleri, İma-



İstanbul Satış Müdürü Mehmet Ali Eroğlu.

lat Toplantısı yapılırmış. Öğleden önce 11'de başlayan toplantı, iki saat sürermiş. Önlüğü giydikten sonra, Sabri Bey beni yanına aldı ve üretim tesislerini gezdirmeye başladı. Aradan zaman geçtikten sonra Sabri Bey'den, "Satışçıların, üretimi ve ürünü biraz bilmeleri gerekir" cümlesini işittim. Aslında, işin başında nerede görevlendirileceğimi bilmiyordum. Oysa, Sabri Bey kararını vermiş ve benim, satışta görevlendirilmemi uygun görmüş.

Sabri Bey, "müşteri odaklı" bir yöneticiydi. Fabrikaya gelen her müşteriyle randevusuz görüşürdü. En keyif aldığı görüşmeler, müşterilerle yaptığı sohbetti. O yıllarda, İstanbul'un şehirlerarası otobüs terminali Topkapı'daydı. Ülker'in, Anadolu ve Trakya'da iki bin civarında müşterisi vardı. İstanbul'a gelen her Ülker müşterisi, sabahın erken saatlerinde kolaylıkla fabrika alanına ulaşır, görevliler tarafından ağırlanırdı. Şunu açıklıkla söyleyebilirim ki, Topkapı'ya gelen her müşterinin, Sabri Bey'le görüşmeden gittiği vaki değildi. Kısacası Sabri Bey, bütün çalışmalarını müşteri odaklı yürütürdü.

"Sabri Bey, toptancının yerine, bakkalı 'efendi' yaptı"

Bundan yıllar önce bakkallar, toptancının ayağına giderdi. Onun için de mecburen dükkânını kapatır, cebine parayı koyar ve toptancının huzuruna çıkardı. Yani toptancı, "efendi" idi. Sabri Bey, bunu tersine çevirmek istiyordu. Yani, bakkalı efendi yapmak niyetindeydi. Bu iş için sadece beş kişiyle yola çıktı. Plasiyer teşkilatı kurdu. Dostları, Sabri Bey'i izliyor, üretimini artırdığını görünce, "Bu kadar ürünü kime satacaksın? Yoksa Haliç'e mi dökeceksin?" diyordu. Sabri Bey ise, dost eleştirilerine, "Gerekirse kapı kapı dolaşır, satarım" cevabını vermekteydi.

Sabri Bey bakkalın ayağına gitmeye hazırlanıyordu ama, o yıllarda böyle bir tavır pek hoş karşılanmazdı. Hatta, şu tip eleştiriler olurdu: "Siz, eşraftan birisiniz. Zenginsiniz. Bakkal da kim oluyor?.."

Evet, toplumda, bakkalı küçümseyen bir kesim vardı. Onlar, toptancının nazarında, "sinekli bakkal"dı. Bir başka ifadeyle, toptancı, bakkalın ayağına giderse, karizmayı çizdirmiş olurdu.

Sabri Bey, bu değerlendirmelerin hiçbirisine aldırış etmedi ve bakkalın ayağına gitmek için yola koyuldu. Önce, İstanbul haritası aradılar. Bulmakta zorlandılar. Sonra, zannediyorum İstanbul Belediyesi'nden, bir şehir haritası temin edip, plasiyerlerin yol haritasını çizdiler. Yani, "rut sistemi"ni kurdular, ardından da bakkalı, "efendi" yaptılar.

"Sabri Bey; nazik, uzlaşmacı ve demokrat bir yöneticiydi"

Sabri Bey, daima olumlu düşünürdü. Toplantılarda bir kısım arkadaşlarımız Ülker'in rakiplerini yok etmeye yönelik önerilerde bulununca, şu uyarıyı yapardı:

"Rekabetten niçin korkuyorsunuz? Bir rakibi yok ederseniz, ikincisi gelir. Şayet, rakibinize zarar vermeye kalkarsanız, on katı ile karşılaşabilirsiniz. Rekabetten korkmayın, ürün ve hizmet kalitenizi geliştirin."

Sabri Bey, iyi bir öğretmendi, nasihatini az ve öz yapardı. Hataları, tekrarlamamak şartıyla hoşgörüyle karşılardı.

Çok nazik bir kişiydi. "Ben" kelimesini hiç kullanmazdı. Toplantılarda herkesin özgürce konuşabileceği bir ortam hazırlardı. Kısacası, demokrattı. Kırıcı üsluptan çok rahatsız olur, yoğun eleştiriye tabi tutulan bir arkadaşımız olursa, müşkül vaziyete düşmemesi için hemen onun yanında yer alırdı.

Çok iyi bir dinleyici, bir o kadar da gözlemciydi. Ticari ilişkilerinde köprüleri hiç atmazdı. Bu tavrını sadece müşteriler için değil, tedarikçiler için de uygulardı.

Sabri Bey'in katıldığı toplantılarda, asla politik konular konuşulmazdı. Kendisi, çalışanların politikayla uğraşmasını arzu etmez, "Siyaset yapmak isteyenler, bizden ayrılsın" mesajını nazikçe verirdi. Aslında, şüphesiz kendisinin de politik bir görüşü vardı ama, bu görüşünü hiç kimseye yansıtmazdı.

Burada bir tespitimi ifade etmek istiyorum. Sabri Bey'in pek çok siyasi liderle kişisel dostluğu olduğunu işittim. Ama, Ülker Topkapı Fabrikası merdivenlerinden, bildik, tanıdık, hiçbir ünlü politikacının çıktığını da görmedim ve duymadım...

Mustafa Acar: "Sabri Bey'le, Ankara'da sokak sokak dolaşıp, piyasa denetlemesi yaptık"

1970'li yıllarda yaşanan işçi olayları sırasında Sabri Bey'in evrak çantasında bir tabanca gördüm. Kendisine, "Hayrola efendim?" deyince, şu cevabı aldım: "Mustafa, faydası yok ama zorla verdiler..."

Liseyi bitirdikten sonra Erzurum'da askerlik yaparken, Yüksek Hız Telsiz Operatörlüğü'nü öğrendim. Terhis olunca, Emniyet teşkilatında bu görevi yapmak istedim. Ancak, 12 Mart 1971 Muhtırası'yla birlikte kamuya personel alımı durduruldu, ben de Ankara'da iş aramaya başladım. Şansım yaver gitti, bir vesile ile Sabri Bey'le tanışma imkânı buldum.

1972 yılının 4 Ocak günü Ülker'de, Satış Muhasebesi servisinde göreve başladım. İşin başında, Sabri Bey'le hiç maaş konusunu konuşmamıştık. Ancak ilk ay, elime 620 lira para geçti. Yeni evliydim. Bu parayla hayatımı idame ettirmem mümkün değildi. Sabri Bey, her hafta mutlaka Ankara'ya geliyordu. Bir gün cesaretimi topladım ve kendisine, geçim derdimi anlattım. Ne kadar maaş aldığımı sordu, ardından da "Tamam, bakalım" dedi. Bir ay sonra maaşım tam 1400 lira olmuştu.

Evet, Ülker'de işe başlayışımın ikinci ayında, hayatımın refah devresi başladı. Çok şükür, ondan sonra hiçbir maddi sıkıntı çekmedim.

İşe başladıktan bir süre sonra Satış Şef Yardımcısı oldum. Sabri Bey Ankara'ya gelişlerinde beni de yanına alır, başkentin çeşitli mahallelerinde piyasa denetlemesi yapardı. Bu denetlemeye, "Rut" diyorduk. Sabri Bey'le yaptığımız bir günlük rut sırasında, sokak sokak dolaştık. Otuz civarında müşteri tespit ettik.

"Sabri Bey'le Ankara'da esrarengiz bir yolculuk yaşadım"

1970'li yılların ikinci yarısında hem Ankara, hem de İstanbul'da işçi olayları diğer işyerleri gibi Ülker'i de tehdit etmeye başladı. O dönemde, DİSK militanları Sabri Bey'in peşine düşmüştü. Bir gün Ankara Fabrikasında Sabri Bey'le bu olayların kritiğini yaparken, evrak çıkarmak için açtığı çantasında bir tabanca gördüm ve "Hayırdır efendim?" dedim. Sabri Bey ise, şu karşılıkta bulundu:

"Mustafa, bunu bana zorla verdiler. Bir faydası da yok. Ama çantada taşıyoruz..."



Ankara Satış Müdürü Mustafa Acar.

Ankara günlerinde Sabri Bey'le birlikteyken, hâlâ zihnimde çözemediğim bir başka olay ise, şöyle gelişti:

Sabri Bey'in kırmızı bir Mercedes arabası vardı. Ankara'ya zaman zaman uçakla, zaman zaman da bu arabayla gelirdi. Arka koltuğunda yastığı dahi vardı. Hem yol alır, hem de istirahat ederdi. Bir gün başkent Ankara'da o kırmızı arabayla birlikte gitmekteydik. Arabayı, ben kullanıyordum. Stad Oteli'nin önüne gelince, durmamızı söyledi. Daha sonra, "Mustafa, Kızılcahamam'a doğru yola çıkalım" dedi. Sabri Bey, arkada oturuyor ama hiç konuşmuyordu. Ankara'dan çıktık, Kazan ilçesine kadar geldik. Daha Kızılcahamam'a epey yolumuz vardı. Ansızın, "Mustafa, buradan geri dön!" dedi. Döndük. Kendisini, Stad Oteli'ne bıraktım.

Bugün hâlâ düşünürüm; Sabri Bey, acaba o gün canını sıkan bir olaydan dolayı deşarj mı oldu diye...

Ömer Çetiner: "Sabri Bey, valinin karşılayacağını öğrenince, Şanlıurfa gezisini iptal etmişti"

Sabri Bey'le henüz 21 yaşındayken tanıştım.
Bir tevazu abidesiydi. Cümleleri seçe seçe kullanıyordu.
Çok nazikti. Sonradan öğrendim ki, Sabri Bey,
ön plana çıkmaktan da hoşlanmazmış.

Urfalıyım. Memur bir ailenin çocuğuyum. Babam, atlı tahsildardı. Yani, at üzerinde köy köy dolaşır, devlete vergi toplardı. Hem okudum, hem de çalıştım. Gıda teknolojisi üzerinde yükseköğre-

nim gördüm. Henüz 20 yaşındayken Ülker'in Şanlıurfa Bayii oldum. Daha önce bir yağ firmasının bayiliğini yapıyordum. Ülker markasına karşı özel bir hayranlığım vardı. Ülker firmasına müracaat ettim, bayiliği aldım. Bayiliği alırken, şansım yaver gitti; bir başka ifade ile ayağıma kadar geldi.

Ülker'e başvurumu yapıp, gelecek cevabı bekliyordum. Bir gün kamu bankalarından birisinin Şanlıurfa şubesi müdürünü ziyarete gitmiştim. Aslen Mardinli olan müdür Necip Özbek'in bir misafiri geldi. Misafir, müdür beyin hemşerisi imiş. Oturdu, sohbete başladılar. Daha sonra adının Fazıl Özdöner olduğunu öğrendiğim misafir, banka müdürüne hitaben aynen şunları söyledi:

"Necip Bey, firmamıza başvuru yapan bir kişi hakkında sizden ticari bilgi almaya geldim. Piyasayı en iyi siz bilirsiniz."

Müfettiş Fazıl Özdöner, hakkında bilgi toplamaya çalıştığı kişinin henüz ismini açıklamamıştı. Banka Müdürü devreye girerek, konuşmaya başladı:

"Fazıl Bey, işte sana genç, dinamik, atılgan bir bayi. Ben, kendisini tanıyorum. Kefilim. Bu delikanlı, bankamızın da iştirakçisi olduğu bir yağ firmasının Şanlıurfa bayii."

Sıra, Müfettiş Fazıl Özdöner'in, hakkında bilgi toplamaya çalıştığı kişinin ismini açıklamasına gelmişti:

"Necip Bey, tabii öncelikle bize başvuruda bulunan kişi hakkında bilgi toplamam lazım. Çünkü, şirketimizin talimatı var. Önce ona bakalım, olmazsa başka değerlendirmede de bulunabiliriz. Bize başvuruda bulunan kişinin adı, Ömer Çetiner..."

Heyecanlı bir ortam oluştu. Müdür bey bana baktı, ben de kendisine... Sonra, Necip Bey konuşmaya başladı:

"İlahi Fazıl Bey, aradığın kişi, işte karşında oturuyor..."

"Müfettiş, hakkımda bilgi toplarken beni karşısında buldu"

Hakkında ticari bilgi toplamaya çalıştığı kişiyi bir anda karşısında bulan Müfettiş Fazıl Özdöner, hemen ciddiyetini takındı ve bana hitaben şunları söyledi:

"Ömer Bey, siz bize bayilik için başvurmuşsunuz ama, hakkınızda şikâyet dilekçeleri var. Sizin için 'O kişi öğrencidir, tecrübesizdir. Gündüz kazanır, gece harcar. Siz, bu deneyimsiz gence nasıl bayilik verirsiniz?' diyorlar."

Müfettiş Bey'i dinledim ve son sözümü söyledim:

"Ben size, kendimi nasıl anlatayım. Şu anda tarafım. İstediğiniz gibi değerlendirebilirsiniz."

Hava biraz gerilmişti. Devreye, banka müdürü Necip Bey girdi ve şunları söyledi:

"Fazıl Bey, benim esnafla belirli seviyede iletişimim olur. Ama bir yere kadar... Mesafeli davranmak mecburiyetindeyim. Burası, tarım bölgesi. Köylü-kentli, herkes benden kredi ister. Köylüler, köye davet eder, kuzu kesmek ister, ama gitmem. Fakat, bu çocuğa güvenirim. Hiç tereddüt etmeden kendisine bayilik verebilirsiniz."

Evet, dedim ya, şans ayağıma gelmiş, Ülker müfettişi, hakkımda istihbarat toplamaya çalışırken, beni karşısında bulmuştu. Müdür Bey'in sözleri, müfettiş bey için yeterli referans oldu. Ama Fazıl Bey, müfettiş tavrı içinde nasihatini de eksik etmedi:

"Ömer Bey kardeşimiz, pekala, size bayilik verilmesi için olumlu rapor yazacağım. Sana kısa sürede mal gelir. Bedelini zamanında ödersen, kendini ispatlamış olursun. Ama ödeyemezsen, benim de yapacağım fazla bir şey yok."

"21 yaşındayken, bir tevazu abidesiyle karşılaştım"

Ülker ürünleri gelmeye başladı. Büyük bir şevk ve heyecanla o nefis ürünleri Urfalılarla tanıştırdım. Aslında hemşerilerimin bu ürünleri tanıması gerekirdi. Ancak, bizden önceki bayiler herhalde yeterince çalışmamış olacak ki, depoları, satılmamış malla doluydu. Onları da devraldık ve piyasaya verdik.

Bir yıl boyunca çok sıkı bir çalışma yaptım. İyi sonuç aldım ama, aklım fikrim Hacı Sabri Ülker Beyefendi'yle tanışmaktaydı.

Bir İstanbul seyahatim sırasında, fabrikaya gittim. Sabri Bey'in Özel Kalem Müdürü Adem Bey'in kapısını çalarak, "Acaba Sabri Bey'le görüşmem mümkün mü?" dedim. Adem Bey, "Tabii mümkün" cevabını verince, bir anda heyecanlandım. Sabri Bey'in huzuruna girmeden önce Adem Bey'in bir küçük ricası oldu: "Ziyaretiniz kısa olursa, seviniriz"

Sabri Bey'in odasına girmiştim. Henüz 21 yaşındaydım. Karşımda bir tevazu abidesi vardı. Bu bir tanışma ve nezaket ziyaretiydi. Kendilerine, ticari hayatımızla ilgili hiçbir sorun taşımadım. Cümlelerini seçe seçe kullanıyordu. Çok nazikti. Urfa ile ilgili çok değişik sorular soruyordu. Kendileri, Güneydoğu Anadolu'yu daha önce ziyaret etmişler. Hem ilk ziyaretimde, hem de daha sonraları Sabri Bey'i Urfa'ya davet ettim. Davetime icabet edeceklerini söylediler, çok sevindim.

Sabri Bey'in Urfa'yı ziyaret etmek istediği dönemde, Ziyaeddin



Urfa Toptancı Müşteri Ömer Çetiner.

Akbulut ilimizin valisiydi. Durumu, Vali Bey'e de intikal ettirdim. Memnuniyet duydu. Yardımcıları Hasan Duruel'i bu ziyaretle ilgili hazırlık yapılması için görevlendirdi. Sabri Bey'i korumalar karşılayacak, kendisine Mercedes bir makam arabası tahsis edilecekti. Bu gelişmeleri, Sabri Amca'ya telefonda anlattım. Olumlu veya olumsuz hiç tepki vermedi, ama o ziyaretini de gerçekleştirmedi.

Sonradan öğrendim ki, Sabri Bey ön plana çıkmaktan ve gösterişten asla hoşlanmazmış. Tabii bizi de üzmemek için, bu davete uymayacağını açıklamamış.

Aradan aylar geçtikten sonra, Sabri Amca Urfa ziyaretini gerçekleştirebileceğini söyledi. Ama, şu tembihatta bulundu:

"Oğlum Ömer Bey, Vali'nin Mercedes'inden bize ne? Eşimle birlikte geleceğiz. Havaalanında, öyle kalabalık bir karşılama arzu etmiyorum. Senin karşılaman yeter."

Sabri Bey ve Hanımefendi, Urfa ziyaretlerini sessizce gerçekleştirdiler. Torunları Ahmet Özokur da yanlarındaydı.

Sabri Bey'in ziyareti sırasında biz henüz nişanlıydık. Nişanlım da Hacı Anne (Güzide Hanım) ile ilgileniyordu. Hacı Amca'ya nişan meselemizi açtım, düşüncelerini almak istedim. Kendilerinden şu cevabı aldım:

"Evladım, ben çok beğendim. Hiç zaman kaybetme, hemen evlen. Düşünmeye mahal yok..."

Hacı Amca'nın ısrarı üzerine, evlilik hazırlıklarımızı hızlandırdık. Daha sonra, kendilerinden İstanbul daveti aldık. Vaniköy'deki yalılarında misafir olduk. Bir haftalık misafirliğimiz sırasında, gün-

düzleri eşim; Hacı Anne ve Ahsen Hanım'la birlikte oldular. Biz de Hacı Amca'yla birlikte fabrikaya gidip geldik.

Sayılı günler, rüya gibi geçti...

"Ülker Ailesi'nde dededen toruna misafirperverlik var"

Sabri Bey döneminde Ülker'le yirmi yıl çalıştım. Ülker Ailesi'yle münasebetlerimiz hiç bitmedi. Murat Bey'den daima vefa ve yakın ilgi gördük. İstanbul'a her gelişimizde kendilerinin misafirperverlikleri karşısında hoşnut olduk. Aynı muhabbet, yeni nesilde de devam etti. O kadar ki, buluşma-görüşme arzusunu Yahya Ülker'den dahi aldık.

Kısaca diyebilirim ki; Sabri Bey'in varlığını, yüce duygularını ve misafirperverliğini Murat Bey aynen devralmış. Şimdi de, dededen toruna Yahya devralıyor...

Reşat Sözen: "Sabri Bey'deki kanaatkârlığı ve hakkı teslim hassasiyetini, hiçbir işadamında görmedim"

12 Eylül döneminde, bir grup arkadaşımla birlikte kurduğumuz Yalıtaş A.Ş.'ye, Ülker'in Yalova Toptancı Bayiliğini aldık. Daha sonra, şirketimizin Üsküdar'da şubesini açtık. Onu, 1989'da Bağcılar şubesinin açılışı izledi. O dönemde, Tayyip Bey [Erdoğan], şirketin yüzde 20 hissedarı olarak aramıza katıldı.

Yalova'nın Kadıköy beldesinde doğup büyüdüm, ilkokulu da orada okudum. Çok fakir bir ailenin çocuğu olduğum için ileriki yıllarda okuma şansı elde edemedim.

Okul hayatım, 11 yaşında bitti. Bunun üzerine ticarete başladım. O gün bugün ticaretle iştigal ediyorum. 30 seneye yakın, Tayyip Erdoğan'la siyaset yaptık. Bu sürenin bir kısmında ortak ticari hayatımız da oldu.

Siyasete, 1977 yılında, Erbakan döneminde Yalova'da başladım. Tayyip Bey de partimizin, yani Milli Selamet Partisi'nin İstanbul İl Gençlik Kolları Başkanı'ydı.

1970'li yıllarda Büyükada'da ikamet ediyordum. Bu arada, Yalova'ya da devamlı gidip gelmekteydim. Yalova'dan mal alıp, Adalar'da satardım. Ticari hayatım, 1980'e kadar yaş sebze-meyve alım-satımı üzerine devam edecekti.

12 Eylül 1980'de ihtilal oldu. O günün sabahı, yaş sebze-mey-



İstanbul Toptancı Müşteri Reşat Sözen.

ve işim bitti. İhtilalle birlikte Yalova'da partiler kapatıldı. O yıllarda Yalova, İstanbul'a bağlı bir ilçe idi. Milli Selamet Partisi'nin ilçe başkanını da gözaltına aldılar, ama o dönemde bana bir şey olmadı.

İhtilali takip eden yıllarda, Yalova'daki arkadaşlarla birlikte "Bundan sonra ne yapalım?" değerlendirmesinde bulunduk. Arkadaşlarım, "Bir ticari şirket kuralım" dedi. "Yalıtaş A.Ş." adını verdiğimiz şirketi kurduk.

Grubumuzda, Arı Bisküvileri'nin satıcısı Hüseyin isimli bir arkadaşımız vardı. Hüseyin arkadaşımız, bana, "Ağabey, sen bu partinin (MSP) içinde uzun süre görev yaptın. Tayyip Bey'i tanır mısın?" dedi. Aynı zamanda İstanbul'dan birkaç isim daha verdi. Hüseyin arkadaşımıza, "Tanırım; peki, sonra ne olacak?" sorusunu yönelttim. Onun üzerine Hüseyin, "Ağabey, Ülker'in Yalova toptancılığını alsak" dedi, ardından sözlerini şöyle devam ettirdi:

"Eğer Ülker'in dağıtımını yaparsak, faaliyet alanımıza Bursa, Karamürsel ve Orhangazi'yi de ekleriz."

Hüseyin'in bu teklifi üzerine, "Peki, İstanbul'a gidip, Tayyip Bey'le bir görüşmem lazım. Olur mu olmaz mı bilemem ama, kendisine gidip sorayım" dedim.

İstanbul'a geldim. O yıllarda Tayyip Erdoğan, Eminönü'ndeki Coşkun Sucukları'nın müdürüydü. Teşebbüsümüzü ve niyetimizi Tayyip Bey'e anlattım. Ülker'de bir tanıdığı olup olmadığını, özellikle Murat Bey'i (Ülker) tanıyıp tanımadığını sorarken, "Okuldan veya bir başka yerden tanışıklığınız var mı?" dedim. Kendisi de ba-

na, “Murat Bey’le okullarımız denk gelmiyor” cevabını verdi.

Aslında, Murat Bey vasıtasıyla Sabri Bey’e ulaşmak istiyorduk. Tabii o yıllarda Murat Bey, belki de liseyi dahi bitirmemişti. Biz ise, geçmek için bir yol arıyorduk.

Tayyip Bey, Ülker Grubu’nda tanıdığı bulunmadığını, ancak Atilla Aydıner isimli eczacı olan bir arkadaşının, o müessesede tanıdığının olabileceğini söyledi. Halen Bayrampaşa Belediye Başkanı olan Atilla Aydıner’e Tayyip Bey’in tavsiyesiyle gittim. Böyle bir geçişle, Ülker Fabrikası’nıa ulaştık.

“Önce, Sabri Bey’in güvenini kazandım”

Fabrikadaki görevliler, bizi Sabri Bey’in damadı Orhan Bey’e (Özokur) yönlendirdi. Orhan Bey, o yıllarda Ülker’in satış müdürü idi. Ülker’e iki arkadaş gitmiştik. Orhan Bey’e ulaştık. Durumu kendisine anlattık. Orhan Bey, “Bu konu, benim boyumu aşar, Sabri Bey’le görüşün” dedi.

Sabri Bey’den gerekli randevu alınması için teşebbüse geçildi. Bunu da sağladık.

Sabri Bey’le karşılaşınca elini öptüm. Karşılıklı hal-hatır sırasında, Sabri Bey bana, kim ve nereli olduğumu, ne iş yaptığımı sordu, ben de kendilerine ziyaret sebebimi şu şekilde açıkladım:

“Biz, Yalova’da yeni bir şirketiz. Şirketi, bir grup arkadaşla birlikte kurduk. Aslında, herkesin işi-gücü var. Büyükada’da oturuyorum. Yaz aylarında Adalar’da işim var ama, kışın yok. Sizin ürünlerinizi dağıtmak istiyoruz. Gördüğümüz kadarıyla, Yalova’da, Eti Bisküvilerinin satışı birinci sırada. Ülker’in Yalova satışını bize verirseniz, mamullerinizin dağıtımını yaparız.”

Sabri Bey, bu görüşmemiz sırasında, bana, “Teklif ettiğin işi becerebilecek misin?” diye sordu. Ben de kendilerine, şu karşılıkta bulundum:

“Allah’ın izniyle, bugüne kadar girdiğim hiçbir işi yarıda bırakmadım.”

Sabri Bey’in yönelttiği son soruya cevap verirken, şimdiye kadar yapmış olduğum işleri de ayrıntılı bir şekilde anlattım.

Sabri Bey, beni dinledikten sonra, “Sen bayağı beceriklisin. Herhalde bu işi halledeceksin” dedi. Ben de kendisine, “Vallahi efendim, siz, bize güvenirseniz, olur. Biz, size güveniyoruz. Zaten, çoluğumuza çocuğumuza en çok götürdüğümüz bisküvi çeşidi Ülker. Allah’ın izniyle bu işi alırsak, İstanbul’dan İzmit’ten, Bursa’dan...” diye söze başladım. Onun üzerine Sabri Bey, “Yo, yo, orada dur ba-

kalım. O kadar da değil!" dedi. Ben de kendilerine, "Siz, nasıl münasip görürseniz" karşılığını verdim.

Sabri Bey'in güvenini kazanmış, bayilik için olumlu işaret almıştım.

"Sabri Bey, pazarlama stratejimizi beğenince iş bitti"

Bu arada Sabri Bey'in "Yo, yo, orada dur!" ikazının nedenini sorma ihtiyacı hissettim. Bunun üzerine Sabri Bey, "Bizim, İzmit'te, Bursa'da, Balıkesir'de bayilerimiz var. Yalova'da da vardı ama onlar işi bıraktılar" dedi.

Netice itibariyle Sabri Bey, "Sizin için Yalova'yı düşünelim mi? Eğer bu işe girerseniz, araç meselesini nasıl halledersiniz?" diye sordu. Sabri Bey'e, bizim ortaklarımızın kamyonetleri olduğunu, onlara özel kasa yaptırabileceğimizi ifade ettim. Bütün bunları anlatırken, kafamızdan geçen çalışma planını da şöyle anlattım:

"Sabri Amca, o sözünü ettiğim kamyonetlerle Ülker mamullerini direkt olarak bakkala götürmek istiyoruz. Yani bakkalın, aracılardan mal almasını istemiyoruz."

Sabri Bey, bu niyetimi beğenmiş olacak ki, "Çok güzel düşünmüşsün" dedi.

Sonuçta, Yalova sınırları içinde kalmak şartıyla, Ülker'in toptancı bayiliği yetkisini aldık.

Sabri Bey, işe başlarken, bize çok güzel davrandı. Zaten kendisinde "baba" yüzü vardı. Daha önceki ticari münasebetlerimde de onun gibi babacan büyüklerimizle karşılaşmıştım.

Ülker'le anlaşmayı imzaladıktan sonra, arkadaşlarımızla birlikte Yalova'ya çok mutlu bir şekilde döndük. Bu işe teşebbüs ederken, "Onlar size mal vermez" demişlerdi, ama Sabri Bey, öyle tahmin ediyorum ki, bizi sevdi ve malını verdi. Kendisiyle ticari münasebetlerimiz, 1984 senesinin Mayıs ayından, 2005 yılının ikinci ayına kadar devam edecekti.

Ülker, 1985 yılına kadar ürünlerini İstanbul'da kendi servisleriyle dağıttı. Bu tarihten itibaren ise, toptancılara mal vermeye başladı. Biz de, aynı yıl Yalova'dan sonra Yalıtaş'ın Üsküdar'da bir şubesini açtık. Bu yeni işyerimizde de Ülker mamullerini satmaya başladık.

Bir gün, Orhan Bey'den bir telefon aldım. Sabri Bey'in beni çağırdığını söylüyordu. Bu davet üzerine, merak ettim, "Acaba bir kabahat mi işledik?" dedim. Yalova'dan İstanbul'a geldim. Sabri Bey'i ziyaret ettim. "Reşat, seni niçin çağırdım, biliyor musun?" dedi. Ben de, "Sabri Amca, inşallah bir kabahat işlememişizdir" cevabını ver-

dim. “Yok, yok, sen kabahat işler misin?” diye söze başladı ve konuşmasına devam etti:

“Mayıs ayından itibaren İstanbul’da sadece toptancılara mal vereceğiz. Sen de taa Yalova’dasın. Yalova’da iyi bir satış yaptın. Üç-dört senede bizim ismimizi belirli bir noktaya getirdin. Epey aşağıdan yukarı çektin. Ben, satış raporlarını izliyorum. Şimdi, senin İstanbul’da toptancı olmanı istiyorum.”

Sabri Amca’nın bu söylediklerini sevinçle karşıladım.

Ülker bünyesindeki toptancılara, o yıllarda “Depo Müdürü” denilirdi. Bize de teklif edilmiş olan bu yeni görev, Depo Müdürlüğü idi. Daha sonra, distribütörlüğe geçilecekti.

“Rumeli Yakası’nda da toptancı oldum”

İstanbul’da Ülker’in toptancılığını yapmak, çok önemli bir imkândı. Artık, Yalova’daki satışımızı burada üçe, dörde katlayacağımızdan emindik. Zaten, öyle de oldu. Yalova’ya her hafta bir TIR dolusu mal gelirken, bu rakamı gerilerde bıraktık.

İki ay gibi kısa bir süre içinde dört servis arabasıyla çalışmaya başladık. Depomuz, Bağlarbaşı’ndan Üsküdar’a doğru inerken, Fıstıkağacı Camii’nin 100-150 metre ilerisindeydi.

Ülker, bize İstanbul’da muntazaman mal vermeye başladı. Ödemelerimizi de düzen içinde yaptık, ticaretimizi çok ciddiye aldık.

1989 yılına geldiğimizde, Sabri Bey’e yeni bir teklif götürme ihtiyacı hissettim. Randevu istedim, verdiler. Her zamanki babacan üslubuyla karşıladı. Sabri Amca’yı ziyaretim sırasında, karşılıklı oturur, orta kahve içerdik ve sohbete başlarken, bana hep “Bugün yine neler var afacan?” derdi.

Bu ziyaretimde, kendilerine teklifimi şöyle açıkladım:

“Efendim, bildiğiniz gibi, İstanbul’un Anadolu Yakası’nda toptancılığınızı yapıyorum. Acaba, Rumeli Yakası’nda da toptancı dükkânı açmama izin verir misiniz?”

Sabri Bey’den şu karşılığı aldım:

“Reşat, istediğin yerde toptancı dükkânı açabilirsin. Bu, iki de olur, üç de... Bu konuda bir problem yok. Bizim için önemli olan, Ülker’in mamullerini satmak. Randevu istediğin zaman, Üsküdar’la ilgili bir problemi veya bir teklifini getireceğini zannetmiştim...”

“Tayyip Bey’i, ortak olarak aramıza aldık”

Ticari faaliyetimi Yalova’dan Üsküdar’a taşıyınca, siyasi çalışmalarımı da bu ilçede sürdürmeye başladım. Recep Tayyip Erdoğan,

12 Eylül sonrası kurulan Refah Partisi'nin önce Beyoğlu İlçe Başkanı, daha sonra da İstanbul İl Başkanı olmuştu.

1987 yılında Tayyip Bey'den şöyle bir teklif aldım:

"Reşat ağabey, seni Adalar'a, Refah Partisi ilçe başkanı yapayım"

Bu teklif üzerine, Tayyip Bey'e şunları söyledim:

"Adalar'a ilçe başkanı olayım ama, işim Üsküdar'da olduğu için, her gün buraya gelmek mecburiyetinde kalırım."

Tayyip Bey, bu mazeretime şu karşılığı verdi:

"Sen, Adalar'a iş günlerinde sadece haftada bir gün gitsen, yeter. Çünkü Adalar'da bir teşkilatımız olsun istiyorum"

* * *

1988 yılında Sabri Bey'den izin aldıktan sonra, Yalıtaş A.Ş.'nin, İstanbul'un Avrupa Yakası'nda, Bağcılar'da bir şubesini açtık. 1989 yılının sonuna gelince, bu defa Recep Tayyip Erdoğan'ı aramıza ortak olarak almaya karar verdik. Yalıtaş yönetimi, bu ortaklık için belirli bir hisse ayırdı, Tayyip Erdoğan da şirketimizin yüzde 20 hisse karşılığında ortağı oldu. Bu ortaklık gerçekleşirken, aynı anda, yeni bir şirket kurduk. Adını da "Burak Limited Şirketi" yaptık. Yani, Tayyip Bey'le ortaklığımız, yeni şirketin çatısı altında başladı.

Şirket ortaklık yapısındaki bu değişikliği, Sabri Bey'e bildirdik. Kendisi de bize, "Yeni ortağınızın siyaset yapması, bizi ilgilendirmez. Biz, ticaretle uğraşırız. İş yaptığımız kişiler, ticari münasebetleri düzgün götürdükten sonra, bizim için bir problem yok. Önemli olan, ticari hayatta ciddiyet ve satışın artırılmasıdır. Biz, sizi sürekli iki konuda sorgularız. Bunlar; ticari münasebetlerimizin ciddiyeti ve satışın artıp artmaması..." cevabını verdi.

"Basın üstümüze gelince, şirketimizi devrettik"

Ülker, 1995 yılının başında, "Depo Müdürlüğü" sisteminden "Distribütörlük" sistemine geçti. Bu yeni gelişme, bize de bildirildi. Hatta diyebilirim ki, bu konudaki ilk haber, bize tebliğ edildi.

Ülker'in o tarihte 150, hatta 200'e yakın toptancısı varmış. Yeni uygulamayla birlikte, pazarlama ağını 7-8-10 bölge haline dönüştüreceklermiş. Bize, İstanbul'da sadece bir distribütörlük verebileceklerini söylediler. Israr ettik, onun üzerine, "Yalova'yı verelim, iki olsun" dediler.

1995 yılında Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'ydı. Üsküdar Emniyet Mahallesi'ndeki binada beraber

oturuyorduk. Durumu, Tayyip Bey'le istişare ettik. "Tamam ağabey, o zaman Yalova'daki arkadaşlara Yalıtaş'ı bırakalım, İstanbul'da yeni bir şirket kuralım, burayı da birlikte devam ettirelim" dedi. Konuyu, daha sonra Yalova'daki arkadaşlara açtık. Onlardan da "Tamam" cevabını aldık.

Yalıtaş A.Ş.'yi Yalova'daki arkadaşlara bıraktıktan sonra, İstanbul'daki işimizi yürütmek için yeni bir şirket oluşturduk. Adını da "Emniyet Gıda Limited Şirketi" yaptık. Bağcılar'daki Burak Limited Şirketi'ni ise kapattık. Üsküdar'ın Emniyet Mahallesi'ndeki Emniyet Şirketi, beş kattan oluşan kendi binamızda faaliyet gösteriyordu. Binanın üzerinde üç apartman dairesi vardı. Bir katında Tayyip Beyler, bir katında da biz ikamet etmekteydik. Binanın altında depomuz vardı.

1995 yılının başından 2005 yılının başına kadar Tayyip Bey'le birlikte Ülker'in Üsküdar distribütörlüğünü birlikte yürüttük. Bu dönem içinde hiçbir sıkıntımız olmadı. Bu arada Murat Bey (Ülker), işin başına geçmişti. Zaman zaman kendisiyle görüşmelerimiz, toplantılarımız olurdu. Murat Bey'le de hiçbir problem yaşamadık.

Sabri Amca, iş yaptığımız dönemde, bize daima destek verdi. İhtiyacımız olduğu zaman yardımcı oldu. Allah razı olsun, Murat Bey'den de aynı desteği gördük.

Başbakanımız Tayyip Bey, 2005'te Akyazı'daki tesislerin açılışına geldi. O açılış sırasında, gazeteciler, Başbakanımızı Ülker'in ortağı gibi göstermeye başladı. Halbuki, hiç alakası yoktu. Türkiye'de, Ülker'in 300-400 distribütörü bulunuyordu. Bu yayınlar üzerine, biz, "400 distribütörden biriyiz. Niye ortağı olalım?" dedik. Sabri Bey, koskoca bir dev olmuş. Fabrikaları yoğunlaşmış, işyerleri yoğunlaşmış, Kurtköy'de fabrikalar kurmuş, Akyazı'da fabrikalar kurmuş, Maltepe, Gebze, her tarafta tesisleri var. Bizim ortak olmamız mümkün mü?

Tabii, basın bu şekilde üzerimize gidince, biz de ayrılmaya karar verdik. Murat Bey'e "Artık size zahmet vermeyelim. Çünkü basın, devamlı bu meselenin üzerine gidiyor" dedik. Sonra, konuyu Başbakanımızla ve Murat Bey'le istişare ettik. Murat Bey de, "İyi olur" dedi. Bize, malımızı devralacak, şirketimizi devralacak kişileri buldu. O arkadaşlarla anlaştık, 2005'te devrettik. Helalleştik, paramızı-pulumuzu aldık. Tabii bu parayı, Ülker'den değil, şirketi devrettiğimiz arkadaşlardan aldık.

Ülker, hâlâ her gün evimizin, arabamızın, masamızın, çantamızın yiyeceği ve içeceği... Bir bakkala girdiğimiz zaman, Ülker ürünlerin-

den başkasına bakmayız. Bu, bir alışkanlık. Bir manava girsem, hemen meyveleri düzeltirim. Benzin istasyonuna gitsem, bisküvi ve çikolata tezgâhlarına bakar, Ülker ürünlerini düzeltirim. Ülker'in 21 yıl bayiliğini yaptım, Sabri Bey'deki kanaatkârlığı ve hakkı teslim hassasiyetini hiçbir işadamında görmedim.

Rıza Sepet: "Sabri Bey, toplantı sırasında Başbakanın telefonunu erteleyebilir, ama bakkalınkine cevap verirdi"

Sabri Bey, gerçekten başlı başına bir okuldu. İnsanları dinlemeye önem verir, iş toplantısı yapıyorsa, herkesin fikrini alır, sonuçta da ortak bir karar çıkmasını sağlardı.

İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden 1973 yılında mezun olduktan sonra, ülkemizin başlıca iki holdinginde görev aldım. 1978 yılında ise, bir gazete ilanı ile Ülker'e başvurdum. Başvurum kabul edildikten sonra satış bürosunda işe başladım. Altı aylık acemilik devresini atlatınca önce satış şefi, hemen ardından da satış müdürü oldum.

Ülker'de çok iyi bir maaşla görev yapıyordum. Satış müdürlüğünü 1984'e kadar sürdürdüm. O yıllarda, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde ciddi bir faaliyetimiz yoktu. Cesaretlendim, Sabri Bey'e, "Efendim, ben Anadolu'ya gitmek istiyorum. Mesela, memleketim Sivas olabilir" dedim. Sabri Bey, bölgeyi dolaşıp, fikir sahibi olmamı istedi. Piyasa araştırma gezisine Sivas'tan başladım; ardından Erzurum, Van, Elazığ ve Malatya derken, tüm Doğu Anadolu'yu dolaştım.

O yıllarda Ülker, Doğu Anadolu Bölgesi'nde ayda sadece 20 kamyon mal satıyordu. Sabri Bey'e gezi izlenimlerimi anlatırken, "Efendim, ben o bölgede 100 kamyon mal satabilirim" dedim. "Ciddi misin?" deyince, "Evet, ciddiyim, bu işi yapabilirim" cevabını verdim.

1984-1996 yılları arasında Sivas merkezli bayilik yaptım. Aylık satışı da 130 kamyona kadar çıkardım. 1996 yılında ise, Ülker'in distribütörü oldum.

"Yetişmemizi ve tecrübemizi Sabri Bey'e borçluyum"

Sabri Bey'le 1978 yılından itibaren çok yakın çalıştım. Diyebilirim ki, şirkette, Orhan Bey'den (Özokur) sonra Sabri Bey'in yakınında çalışan ikinci kişiydim. Beş yıl boyunca Türkiye'den sorumlu satış müdürlüğü görevini yürütmüştüm. İşte o dönemde, Sabri Bey'den çok büyük dersler aldık. Maddi bakımdan kazancımı-



Doğu Anadolu Bölge Satış Müdürü Rıza Sepet.

zın dışında, Sabri Bey'den farklı şeyler öğrendik. Yani, okul gibiydi. Bugüne gelmemizde, yetişmemizde ve tecrübemizde Sabri Bey'in yüzde yüz payı vardır.

Sabri Bey'le karşılaşmadan önce, kendisini 100-120 kiloluk, bastığı yeri sallayan birisi olarak tahayyül ederdim. Çünkü, bina içinde "Sabri Bey geliyor" denildiği zaman, herkes ceketini düğmeliyor ve tir tir titriyordu. Ancak, Sabri Bey'i gördükten sonra, fiziken normal bir beden yapısına sahip olduğunu gördüm, otoritesinin ise, kendisine duyulan saygıdan kaynaklandığını anladım. Yani, Sabri Bey'e karşı duyulan saygı, beraberinde disiplin getirmişti.

"Sabri Bey, iş toplantılarına çok önem verirdi"

Sabri Bey, gerçekten başlı başına bir okuldu. Her şeyden önce nezaket sahibiydi. Kendisini ziyarete gelen kişileri, oturduğu yerden kabul ettiğini hiç görmedim. Ziyaretçilerini daima ayakta karşılar, misafiri oturmadan oturmaz, boş meseleler konuşmaz, muhatabının anlattıklarını daima not alır ve sonucunu da takip ederdi.

Sabri Bey, insanları dinlemeye önem verir, iş toplantısı yapıyorsa, herkesin fikrini alır, sonuçta da ortak bir karar çıkmasını sağlardı.

Satış ve pazarlama konuları, Sabri Bey için çok önemliydi. Hiç unutmuyorum, satışla ilgili toplantı sırasında bir arkadaşımız Sabri Bey'e, "Efendim, müşteri ilişkilerimiz ne şekilde olsun?" sorusunu yöneltti. O tarihte Süleyman Bey (Demirel) Başbakandı. Sabri Bey, bu soruya şu cevabı verdi:

"Beyler, sekreterimiz Adem Bey, toplantı sırasında, 'Efendim, Başbakanlıktan arıyorlar, Sayın Demirel sizinle görüşmek istiyormuş'

deseler, 'Hemen beş dakika içinde kendilerine dönerim' şeklinde cevap veririm. Ama İstanbul Bayrampaşa'dan falanca bakkal arıyorsa, 'Çocuklar bana müsaade edin, şu telefona bir bakıp geleyim' derim."

"Güven duyulan özürlü bir işçi, olaylarda kışkırtıcılık yaptı"

Ülker, 1970'lerde bir fabrika kurmaya karar vermişti. Sabri Bey, fabrikanın yerini hangi kriterlere göre seçtiğini şu sözlerle anlatıyordu:

"O yıllarda Türkiye'de yetişmiş insan gücü sıkıntısı vardı. İstanbul'dan Ankara'ya mühendis ve ustalar getirmem gerekirdi. Onun için havaalanına yakın bir bölge seçtim. Ayrıca, fabrika sahası içine İstanbul'dan gelecek teknik ekip için lojman yaptım."

1970'li yılların sonunda İstanbul'da işçi olayları baş gösterdi. Bu dönemde, çok üzücü ve beklenmedik sahneler yaşandı. Bunlardan bir örnek vermek istiyorum.

Fabrikada bedensel özürlü bir kişi vardı. Yönetim, bu özürlüye fazlasıyla güveniyordu. O kadar ki, özürlünün referansıyla Ülker'e pek çok kişi alınmıştı. İşçi olayları başlayınca, o özürlü kişi Sabri Bey'in yakasından tutmuş, "Hakkımı niçin vermiyorsun?" diye meydan okumuş. İş onunla da kalmamış, olay çıkaran işçilerin, bu özürlünün referansı ile fabrikaya alınan kişiler olduğu tespit edilmiş.

"Yerli rakip firmalara karşı daima hoşgörü beslerdi"

Sabri Bey, çok kanaatkârdı. Ticaretin acımasız kurallarına hiç itibar etmezdi. Rakip firmaları ezmeyi düşünmez, aksine onların ayakta kalması, hatta kalkınması için daima iyi duygular içinde olur, hoşgörü beslerdi.

Ülker'de görev yapan biz gençler, zaman zaman Sabri Bey'e, "Rakip firma yeni ürünler çıkardı. Onların piyasa hakimiyetlerini kıralım, yaşatmayalım" telkininde bulunurduk. Sabri Bey ise, "Bu, kesinlikle olmaz. Onlar da Ülker'in yanında, rafta duracak. Eğer yerli rakipleri ezersek, rafları bu sefer yabancı rakipler doldurur" derdi.

Yine 70'li yılların sonunda çikolata üretimine girip girmeme meselesini tartıştık. Türkiye, döviz darboğazı yaşıyordu. İthalat sıkıntısı had safhadaydı. Sabri Bey, Ülker'in şartlarını göz önünde bulundurdu ve bize şunları söyledi:

"Böyle bir dönemde çikolata imal etmek, lükstür. Ülkenin şartları buna elverişli değildir."

* * *

Sabri Bey'le bir gün karayoluyla İstanbul'dan Ankara'ya giderken, Kızılcahamam'da yemek molası verdik. Otomobilimizi park ettiğimiz yerde, içkili bir lokanta vardı. Biz de "Sabri Bey, içkili lokantada yemek yemez" düşüncesine sahiptik. Lokantanın durumunu kendisine anlatınca, dersi aldım:

"O, onların dünyası; bu, bizim dünyamız. Biz, masamızda yemeğimizi yer, kalkarız. İnsanların içki içip içmemesi, kendi bilecekleri bir iş. İşyeri için de öyle düşünüyorum. Ülker'de çalışanlar arasında da mutlaka içki içenler vardır. Ben, sadece personelimin iş saatinde içki içip içmediğine bakarım. Sonrası beni ilgilendirmez."

Şener Astan: "Ülker'de, Ticaret Hukuku'nun yanında bir de 'Sabri Ülker Hukuku' vardı"

Müşteri, Sabri Bey'e çok güvenirdi. Çünkü bir sorun olursa, Sabri Bey'in o konuya mutlaka el atacağını ve çözeceğini bilirdi. İşte bu, Ülker Müessesesi'ndeki "Sabri Ülker Hukuku"ydu.

Üniversitede okuduğum 1978'li yıllarda sürücü ehliyeti olanla, daktilo bilen kişi, meslek sahibi sayılırdı. O dönemde, yaz aylarında hem sürücü ehliyeti aldım, hem de bir fırında çalışmaya başladım.

Ülker'in İzmir acentası olan akrabamız Kemal Şentürk, bir süre sonra beni arayarak, işyerinde geçici statüyle çalışmaya davet etti. O yıllarda İzmir'de iş bulmak güçtü. Kemal Bey'in teklifini kabul ettim. Geçici de olsa plasiyerliğe başladım. Ancak, iş geçici olduğu için bir süre sonra işsiz kaldım.

İşsiz dönemimde Kemal Şentürk'ü ziyaret ettiğim bir gün, Ülker'in müfettişlerinden Suat Arın'la karşılaştım. Kendileriyle sohbet ettik. Suat Bey benden etkilenmiş olacak ki, ayaküstü Ülker'in plasiyer müfettişliği teklifinde bulundu. Hiç tereddütsüz "Evet" dedim. Henüz üniversite diplomamı almamıştım. İşe koyulduk. Kısa bir süre sonra Sabri Bey'le tanıştık. Sabri Bey'in, çok ciddi, insana güven veren, hem de şefkatli bir duruşu vardı. Tavrı ve ses tonu, beni olağanüstü etkilemişti.

Genç yaşımda, iş hayatına henüz atıldığım bir dönemde, çok önemli bir işyerinde göreve başladığımı fark ettim. Bu, benim için çok büyük bir şanstı.

Göreve başladıktan kısa bir süre sonra, 1979 yılının Ağustos ayında İstanbul'dan pek de hoş olmayan bir haber aldık. "Sabri



Sabri Ülker, İstanbul Satış Genel Müdürü Şener Astan'la birlikte.

Bey, fabrikayı kapattı" dediler. Bu olaydan sonra, Ankara Fabrikası devreye girdi.

Ülker, müşterileri ürünsüz bırakmak istemiyordu. Onun için her tedbir alınmıştı. Böylesine kritik günlerden birinde, Sabri Bey İzmir'e geldi. Henüz 21 yaşındaydım. Kendisinin daveti üzerine, kalmakta oldukları otele gittim. Odasına çıktım. Çay içiyordu. Bana da ikram etti. Elim titriyordu. Bardağı zor tutuyordum.

Görüşmemiz sırasında Sabri Bey, İstanbul Fabrikamızın kapalı olması nedeniyle, ürün çeşitlerindeki eksikliğin sıkıntı yaratıp yaratmadığını sordu. Ülker'de, işe, beş-altı ay önce girmiştim. Beni karşısına almış, İzmir'deki eksiklikleri ve aksaklıkları tespite çalışıyordu. Çok genç yaşta olmama rağmen, Sabri Bey'in benimle bilgi paylaşımından dolayı hem mutluluk, hem de heyecan duymuştum.

Sahada on yıl kadar çalıştım. Daha sonra İstanbul'da görev aldım. Geçen zaman içinde kendileri bana yeni görevler verirlerdi. Görev değişikliği sırasında, Sabri Bey'i dinlerken, yüzüm kızarır, "Acaba nerede yanlış yaptım? Yoksa benim başka bir yerden iş teklifi aldığımı mı zannettiler?" düşüncesine kapılırdım.

Bu vesile ile şunu özellikle belirtmek istiyorum; Sabri Bey'in insan tanıma sanatı, insana verdiği değer ve özellikle çalışana verdiği değer, bence ifade edilemeyecek kadar farklıydı. Her şeyden önce Sabri Bey'in bulunduğu ortamda korku yoktu ama, ciddiyet vardı; kendini göstermeyen disiplin vardı.

Ülker'de her gün heyecan vardı. Bunu, bazı arkadaşlar "Ülker'de iş bitmez" tanımlamasıyla anlatırdı. Bazıları da, "Ülker'de inşaat bitmez" değerlendirmesi yapardı. Kısacası, Ülker'de boş günümüz olmadı. Hep heyecan oldu.

"Sabri Bey'e yanlış bilgi vermeye yeltenmezdik"

Sabri Bey, bizlere sorunlu bir konuyu sorduğu zaman, onu, en doğru şekilde anlatmaya çalışırdık. Çünkü Sabri Bey'in, işin doğrusunu mutlaka araştırıp, öğreneceğini bilirdik. Bu durum karşısında, emin olmadığımız konuda, eksik ve yanlış bilgi vermeye yeltenmezdik. Mutlaka hatamız olmuştur ama bunu bilerek ve isteyerek yapmazdık

Müşteri, Sabri Bey'e çok güvenirdi. Kısacası, müşterinin gözünde Sabri Bey; bir sorun varsa, ona mutlaka el atacak, çözecek bir patrondu. Ülkede ticari hukuk vardı ama, bunun yanı sıra bir de milim sapmayan "Sabri Ülker Hukuku", "Ülker Hukuku" vardı.

Tekin Kantarcı: "Ülker'in bakkallara pazarlanmasını babam gurur meselesi yaptı, işler açılınca ses çıkarmadı"

Sabri Bey'le hukukumuz ve muhabbetimiz çok iyiydi. Kendileri, muhterem bir ağabeyimizdi. Bir araya geldiğimiz zaman, Kayseri'nin ve Türkiye'nin meselelerini görüşürdük. Sakin bir kişiliği vardı. Yanına çok rahat girip, çıkardım. Her şikâyeti anlayışla karşılar ve çözüm üretirdi.

Babam Hayrullah Kantarcı ile birlikte Kayseri'de toptan bakkaliye işi yapardık. 1950'li yılların sonlarında, Ülker bisküvisi de satmaya başladık. Bisküviler o yıllarda teneke kutu ile gelirdi. Dolayısıyla, bu kutuların fabrikaya iade edilmesi gerekirdi. Bu teneke kutu meselesinden dolayı babam, Ülker'in satışına pek hoş bakmazdı.

Kayseri'ye gelen Ülker bisküvileri arasında Finger, Petibör, Mari ve Kremalı bisküviler vardı. Ayda topu topu dört sandık mal gelir, onu da zor satardık.

1960'lı yılların başında, Ülker'e bir mektup yazarak, Doğu'ya giden arabaların arkasına bizim için bir miktar çeşitli mal göndermelerini isterdik. İşte o sırada Sabri Bey Kayseri'ye geldi. Kendilerine, evimizde yemek verdik. Teneke kutunun zorluğunu anlattık.

Sabri Bey'le Kayseri'de yaptığımız görüşme sırasında, bize,



Kayseri Bayii Tekin Kantarcı.

İzmir'de yeni imal edilen "TM 25" arabalarından söz ederek, "Size, o arabalardan birini göndereyim, bakkallara bisküvi dağıtımını onunla yapın" dedi. Babam, Sabri Bey'in bu önerisini gurur meselesi yaparak, "Beyefendi, her taş yerinde ağırdır. Biz, adamın kapısına kadar mal götüremeyiz" cevabını verdi. Sabri Bey, bu görüşmenin sonunda bize şunları söyledi:

"Yılbaşına kadar deneme yapın. Sizden arabanın parasını almayayım. Eğer bu tip pazarlamayı severseniz, araba sizde kalsın. Ama istemezseniz, arabayı Ankara'ya gönderebilirsiniz."

Sabri Bey İstanbul'a döndükten kısa bir süre sonra, İzmir'den bize söz konusu araba geldi. Hemen motorize piyasaya çıktık. Baktık ki mal çok iyi gidiyor. Bunun üzerine araba sayısı önce iki, ardından da üç oldu. Piyasaya mal yetiştiremiyorduk. Bu arada babam, muhalefet etmekten vazgeçti ve hiç ses çıkarmadı.

"İşler açıldı, Kayseri bize dar gelmeye başladı"

Bir İstanbul seyahatim sırasında, hem Asım Bey'i, hem de Sabri Bey'i ziyaret ettim. Bu arada, mal siparişi de vermek istedim. Yetkililerden Hayati Bey, "Açık arabaya mal vermeyiz" dedi. Ben ısrar ettim. "Peki, mal verelim ama, irsaliyenin altına 'İade kabul etmeyiz' yazalım" önerisinde bulundu. Anlaştık. Malları kamyona usulüne uygun şekilde yerleştirdim. Sabri Bey, bu istifimi beğenmiş olacak ki, Hayati Bey'e, "Hiçbir şart koşmanıza gerek yok, malı Tekin Bey'e teslim edin" dedi.

Ülker'in adı duyulmaya başlamıştı. O sırada, İstanbul'dan Kayseri'ye elektrik direklerine asılmak üzere reklam levhaları da geldi. Onları astırdık. İşler gayet iyi gidiyordu. Kayseri, Orta Anadolu'nun ticaret merkezi olduğu için, çevre illerin, şehrimize yakın olan ilçelerine de Ülker ürünleri gönderiyorduk. Bunlar arasında Sivas'ın Şarkışla, Yeniçubuk ve Gemerek ilçeleri de vardı. Bir süre sonra, Sivas Bayii şikâyetçi oldu. Ardından Nevşehir ve Kırşehir'in ilçelerine girdik. Ancak, o illerin satıcılarından da tepki gelmeye başladı.

Kayseri'yle yetinmek istemiyorduk. Çünkü, satış alanımız iyice daralmıştı. Konuyu, telefonla Sabri Bey'e bildirdim. "Malatya'ya gider misiniz?" dedi. Gittik. Kısa sürede piyasaya girdik. Kapı kapı esnafı dolaştık. Rakip firmanın ürünleri arasında yer almayan yeni mamullerimizi Malatyalılarla tanıştırdık. Çok geçmeden Malatya'ya ayda bir kamyon mal sevk eder olduk.

"Plastik işine girince, Ülker'le vedalaştık"

Sabri Bey bize bir müddet sonra kapalı kasa bir kamyon gönderdi. Ankara Fabrikası'ndan mamuller geliyor, ancak o kamyon Ankara'ya boş gidiyordu. Sabri Bey, bunun da çaresini buldu. "Kamyonu Ankara'ya gönderirken, Kayseri Şeker Fabrikası'ndan toz şeker alın. Çünkü bizim ihtiyacımız var" dedi. Ankara'ya, bisküvi almaya giderken, kapalı kasa kamyona her seferinde 75'er kiloluk toz şeker çuvalları yüklemeye başladık.

Bir ara, Malatya'dan Elazığ piyasasına da girdik. Ama o uzun sürmedi.

* * *

Sabri Bey'le hukukumuz ve muhabbetimiz çok iyiydi. Kendileri, muhterem bir ağabeyimizdi. Bir araya geldiğimiz zaman, Kayseri'nin ve Türkiye'nin meselelerini görüşürdük. Sakin bir kişiliği vardı. Yanına çok rahat girip, çıkardım. Her şikâyeti anlayışla karşılar ve çözüm üretirdi.

Aradan yıllar geçti. Kardeşim, plastik işine girmemizi istedi; "İlla naylon işi yapalım" dedi. Yabancısı olduğumuz bir konuydu, ama girdik. Dolayısıyla üç nesil sürdürdüğümüz toptan bakkaliye işini ve bu arada Ülker bayiliğini bırakmak zorunda kaldık. Bu neslin son temsilcisi oğlum Mehmet, işi bir süre devam ettirdi, ardından da İzmir'e gitti. Böylece, Ülker'le vedalaştık.

Tevfik Arıkan: "Sabri Bey'den, krizdeki şirketlere tavsiye: 'Pişmiş kurbağa' durumuna düşmeyin'"

Sabri Bey, hiç boş konuşmaz, görüşmeleri sırasında pek iş dışına da çıkmazdı. Gerektiği zaman, hayattan alınacak dersleri, anekdotlar şeklinde anlatırdı.

Ülker Grubu şirketlerinde 1981 yılı Ağustos ayında Satış Müfettişi olarak göreve başladım. O tarihten itibaren 2000 yılının sonuna kadar zaman zaman Ankara, zaman zaman İstanbul'da çalıştım.

Sabri Bey'le ilgili anılarıma başlamadan önce, kendileriyle ilgili tespitlerimi anlatmak istiyorum.

Sabri Bey, güne çok erken başlayan, hızlı hareket eden, takipçi ve kararlı bir kişi. Azimli, cesur, tutumlu; ancak bir o kadar da cömert... Sabri Bey'in vasıfları bunlarla da bitmiyor: Mütevazı, dürüst, güvenilir ve son derece ketum... Eleştirilmeyi seven, fakat övülmeye itibar etmeyen; takdir etmeyi bilen, ancak şımartma derecesine gitmeyen bir yönetici.

Sabri Bey'in "şımartmayı sevmeyen" özelliğini, Mustafa Acar'la birlikte yaşadığımız bir olayla anlatmak istiyorum.

Sabri Bey, bir Ankara ziyareti sırasında bizlere, "Bu ay satışlar nasıl?" diye sordu; biz de kendisine, o günün rakamlarıyla "Efendim, 80 bin lira" veya "80 milyon lira" dedik. Bunun üzerine Sabri Bey'den, "Aferin, ama önümüzdeki ay hedef 100 bin olacak" cevabını aldık. Aradan bir ay geçti, Sabri Bey'le karşılaştığımız sırada, bize, hedefe ulaşılıp ulaşılmadığını hiç sormadı. Oysa; 100 hedefini aşmış, hatta 120'ye ulaşmıştık.

Sabri Bey'in Ankara'ya gelişinde, Mustafa Acar, kendisine ısrarla, "Efendim, bu ay satışımız 120 oldu" dedi. Ancak Sabri Bey hiç tepki vermedi. Mustafa Bey, günlük toplantıdan sonra aynı sözleri tekrarladı; tekrarlarken de, "Efendim, geçen ay bize 100 hedefi koymuştunuz, oysa 120'ye ulaştık. Sizlere, bu gelişmeyi bir kaç defa söylemeye çalıştım ama... " dedi. Sabri Bey, her zamanki sakin tavrı içinde, şu cevabı verdi:

"Tamam evladım, söylediklerinizi işittim. Kırmızı ışıkta durursan ceza yazmıyorlar ama, geçersen ceza yazıyorlar. Sizinki de bir görev..."

Sabri Bey'den hem gerekli dersi, hem de mesajı almıştık.

Sabri Bey'in güne erken başladığını tüm çalışanlar bilirdi. O temposunu, hem İstanbul'da, hem de Ankara'da yaşayarak görür-



Ankara Satış Genel Müdür Yardımcısı Tevfik Arıkan.

dük. Ankara'da, fabrika sahasındaki lojmanda kalırdı. Dolayısıyla, sabahın çok erken saatlerinde fabrika sahasında dolaşır veya çalışma ofisine giderdi. İstanbul'da ise, Sabri Bey'in gelip gelmediğini otomobilinin varlığından tespit etmek mümkündü. İstanbul'un Fındıkzade semtinde oturuyordum. Evimiz, fabrikaya yakındı. Bir gün niyet ettim, "İşe, Sabri Bey'den önce gideceğim" dedim. Adeta şafak yeni sökmüştü. Alelacele evden çıktım, Topkapı'ya, fabrikaya ulaştım. Bir de ne göreyim... Sabri Bey'in arabası, fabrikadaki park sahasına çekilmiş bile... Bu manzarayı gördükten sonra, kendi kendime, "Biz, bu yarışı kaybettik" dedim.

Sabri Bey, fabrikaya gelen satıcılar, acenteler ve müşterilerden kendisinin de haberdar edilmesini isterdi. Bir gün, Antalya acentemiz Faruk Dağyar geldi. Durumu, sekreteri Adem Bey vasıtasıyla Sabri Bey'e bildirmek istedim. Adem Bey, bana şu karşılıkta bulundu: "Sabri Bey, dün akşam Ankara'ya gittiler."

Oysa, Sabri Bey'in arabası, otoparkta, yerinde duruyordu. Biz de bunu görünce, Sabri Bey'in işyerinde olduğunu zannediyorduk. Sonradan öğrendim ki, Sabri Bey yurtiçi veya yurtdışı seyahatlerine de gitse, arabasını mutlaka aynı park yerine koydururmuş. Belki de bu, bir şaşırtmaca idi...

Bu anımı şöyle bağlamak istiyorum. Sabri Bey az konuşur, öz konuşurdu. Ketumdu. Nereye gittiğini pek kimseler bilmezdi.

"Sabri Bey, misafirine, fark ettirmeden tasarruf dersi vermiş"

Sabri Bey'in gerektiği zaman cömert, ama genellikle tutumlu olduğunu söylemiştim. İşte buna bir örnek...

Bir gün Ülker'le iş yapan bir şirket yöneticisi gelmişti. Söz konusu yöneticiyi Sabri Bey'e götürdüm. Bizi, mütevazı makam odasında kabul etti. Görüşme uzadı. Bunun üzerine Sabri Bey, "Yan taraftaki toplantı odasına geçelim, orası biraz daha rahat ve ferah" dedi. Misafirimizle birlikte kalktık, makam odasından, toplantı odasına geçerken, Sabri Bey'in elektrikleri söndürdüğünü fark ettik. Tabii bu arada, ferah odanın ışıklarını da açmıştı. Uzun iş görüşmesi yapıldı. Toplantı bittikten sonra yeniden küçük odaya geçilirken, Sabri Bey aynı tasarruf tedbirlerini uyguladı ve ışıkları söndürdü.

Misafirimiz Hakan Bey, fabrikadan ayrılırken bana "Tevfik Bey, bugün hayatımın dersini aldım" dedi. Doğrusu merak ettim, "Hayırdır, ne dersi?" diye sordum. Hakan Bey, sözlerini şöyle sürdürdü: "Sabri Bey, öyle bir ders verdi ki, doğrusu kendimden utanır oldum." Misafirimizin bu sözlerine hâlâ bir anlam veremiyordum. Çok merak içindeydim. "Hakan Bey, ne oldu, lütfen anlatır mısınız?" diye ısrar ettim. Onun üzerine, kendisinden şu cevabı aldım: "Görmediniz mi Tevfik Bey, Sabri Bey oda değiştirirken, sürekli ışıkları söndürdü..."

Tabii Sabri Bey'in bu hareketleri, yaşantısının doğal bir parçasıydı. Dolayısıyla bizler buna alışmıştık. Kendisi, her an, her konuda, israf üzerine bizlere ders verirdi. Su israfı, enerji israfı, kağıt israfı ve nihayet zaman israfı...

"Sabri Bey'in, krizdeki Amerikan şirketleri üzerine deneyi"

Sabri Bey, hiç boş konuşmaz, görüşmeleri sırasında pek iş dışına da çıkmazdı. Gerektiği zaman, hayattan alınacak dersleri, anekdotlar şeklinde anlatırdı. İşte bu tip sohbetlerinden birisinde, şirket yönetimiyle ilgili ders alınması gereken bir olayı anlattı. Olayın adı, "Pişmiş Kurbağa Hikâyesi". Şimdi o hikâyeyi, Sabri Bey'den dinleyip, hatırımda kaldığı kadarıyla nakletmek istiyorum.

Amerika'da, şirketlerin ekonomik sıkıntılara girdiği bir dönemde, GM ve IBM'de büyük problemler oluşmuş. Uzmanlar, toplantı üstüne toplantı yapıp, o problemlerin nedenlerini araştırmaya başlamışlar.

İşte bu toplantılardan birisinde, ilginç bir fikir oluşmuş. Fikir şöyle:

Şirketler de, canlı bir organizmadır. Bilindiği gibi şirketlerde; ekonomistler, insan kaynakları uzmanları ve diğer görevliler çalışıyor. Şirket, canlı bir organizma olduğuna göre, biyologların da görev alması gerekmez mi?

Bu fikir; şirket krizlerini çözmeye çalışan, bunun için beyin fırtınası yapan uzmanlara çok câzip gelmiş. Şirketlerden birisi, hemen bir biyolog bulup, kadrosuna dahil etmiş. Biyolog, ilk gün uzmanları dinlemiş. Ardından da özellikle ekonomistlere ve insan kaynakları uzmanlarına şunu anlatmış:

"Önce, bahçenizdeki havuzu doldurun. Sonra, suyun içine belirli sayıda kurbağa bırakın, ardından da havuzu ısıtmaya başlayın. Havuz, kademe kademe ısınırken, kurbağaların yüzmeye devam ettiğini görürsünüz. Ancak, havuzun ısısı 10, 20 ve 30 dereceye doğru arttıkça, kurbağaların hareketi yavaşlar, 55 derecede ise, durma noktasına gelir. 60 dereceye gelince, kurbağalar suyun yüzeyinde çarpı işareti gibi görünür. Çünkü hepsi ölmüştür.

Deneyimiz bununla da bitmez. Aynı sıcaklıktaki havuza, ölen kurbağalar kadar, yeni, canlı kurbağalar bırakırsanız, hepsinin sıçrayarak dışarı kaçıştıklarına tanık olursunuz.

Kıssadan hisse: Yani, dış etkenler veya sizin fark edemeyeceğiniz bir takım nedenler, 'İşletme Körlüğü' diye tanımladığımız ve hareket kabiliyetinizi engelleyen bir durum oluşturabilir. 'Pişmiş Kurbağa' olayında olduğu gibi, lütfen, çevrenizdeki olaylara, çok önemsiz gibi görünen gelişmelere, tahlil edici yaklaşımda bulunun.

Kısacası, pişmiş kurbağa durumuna düşmeyin."

Zihni Uğurses: "Sabri Bey, işten çıkardığı personelin mağdur olmaması için, o kişinin eşi adına ev satın aldı"

Sabri Bey, 12 Eylül öncesi, anarşi ve terörün yoğun olduğu yıllarda Adana'ya geldi. Erciyes Palas Oteli'nde kalırken, güvenlik nedeniyle otel kayıtlarında gerçek ismini kullanmadı.

Sabri Ülker Beyefendi'yle 1971 yılında tanıştım. Adana'da, Ülker'e rakip bir firmanın bisküvilerini satıyordum. Bu sırada, Sabri Bey, Erden Çakır adında Ülker'in bir müfettişini gönderdi. Kendisiyle birlikte yemek yedik. Müfettiş, yemek sırasında, "Sabri Bey, sizinle görüşmek istiyor" dedi. Benden, "Düşünürüz" cevabını alınca, "Arzu ederseniz, sabah İstanbul'a gidin, görüşün" dedi. Her şey akşam yemeğinde oldu bitti.

Sabah uçağıyla Adana'dan İstanbul'a gittim. Yeşilköy'den, doğruca Davutpaşa'daki fabrikaya ulaştım. O yıllarda Faruk Bey (Ülker), amcası Sabri Bey'in sekretaryasını yönetiyordu. Faruk Bey'le birlikte Sabri Bey'in odasına girince, "Çok gençmişsin, ben daha yaş-



Doğu Akdeniz Bölge Satış Müdürü Zihni Uğurses.

lı birisini bekliyordum" cümlesiyle karşılandım. Sabri Bey, beni hemen yanı başına oturttu ve konuşmaya başladı:

"Zihni, bak; sana iş teklifi yapıyorum. Benim, Türkiye'de iş teklifi yaptığım az insan vardır. Senin bölgendeki Ülker acentesinden devamlı şikâyet geliyor. Şu anda elimde bu işi yapmak isteyen yirmi kişinin başvurusu var."

Sabri Bey, bir yandan şikâyetlerini dile getiriyor, bir yandan da Adana'da göreve talip olan kişilerin dilekçelerini gösteriyordu.

Sonunda el sıkıştık. Sabri Bey'in yapmış olduğu teklifi kabul ettim. Bu arada, yerli bir tıraş bıçağının da pazarlamasını yapıyordum. Sabri Bey'e o konuyu açtım, "Benim işimi aksatmadığın takdirde, onu da yapabilirsin" dedi. Görüşmemizin sonunda Sabri Bey, bana bir ödeme yapacağını açıkladı. Bunun üzerine ben de kendisine, "Efendim, benim ihtiyacım yok. Daha doğrusu çalışmadan para alacak halim yok" dedim. Ona rağmen, Sabri Bey'in ısrarı üzerine aldığım parayla Adana'ya döndüm.

İstanbul'da Sabri Bey'le yapmış olduğum görüşme, kısa sürede Adana'da duyuldu. Ardından, Ülker'in görevlisi olan kişi, beni yakışıksız sözlerle eleştirirken, "Elimden ekmeğimi alıyorsun" siteminde bulundu. Ben de kendisine, Sabri Bey'in daveti üzerine İstanbul'a gidip, yapılan iş teklifini kabul ettiğimi söyledim. Söz konusu kişi, bana inanmamış olacak ki, Sabri Bey'i önce telefonla aramış, daha sonra da İstanbul'a gitmiş. Sabri Bey, bu kişinin sözleşmesi henüz sona ermediği için 11 aylık maaşını da peşinen ödemiş ve iş akdini feshetmiş.

"Sabri Bey, camiye girerken, ayakkabısını boyacıya emanet etti"

Sabri Bey'den bir gün sürpriz bir telefon almıştım. Bana telefonda, "Zihni, misafir kabul eder misin?" diye soruyordu. Merak ettim, "Efendim, misafir olarak kim geliyor? Mutlaka kabul ederiz" deyince, "Ben geliyorum" cevabını verdi. Sabri Bey'i havaalanında karşıladım. Depoya götürdüm. Çalışmalarımız hakkında uzun uzun bilgi sundum. Daha sonra, Çukurova'nın Akdeniz sahillerini gezdik, ardından da öğle vakti camiye girerken, önümüze bir ayakkabı boyacısı çıktı. Sabri Bey, ayakkabılarını namazdan sonra teslim almak üzere boyacıya verirken, espriyi patlattı: "Zihni, pabuçlar gitmesin haa!.."

Aslında Sabri Bey, çok ince espri yapardı. O kadar ki, insan, bazen Sabri Bey'in esprilerini gerçekmiş gibi algılardı.

* * *

Önceleri Gaziantep bölgesi, Adana'ya bağlıydı. Daha sonra oraya da iki atama yapıldı. Hatırladığım kadarıyla 1985 yılında, Sabri Bey'le Gaziantep'te buluştuk. Bu arada, iki çalışanın durumunu görüştük. Ülker görevlilerinden birisi, işini muntazam yapıyor, diğeri ise, eline geçen parayı içkiye yatırıyordu. Gaziantep'te buluştuğumuz sırada, Sabri Bey bana, işini aksatan kişinin durumunu yansıtırken, "Zihni, bunu sen göndermiştin, değil mi?" dedi. "Evet" cevabını verdim. Onun üzerine, "Bizi, bundan kurtar" serzenişinde bulundu.

Sabri Bey, bu kişinin özel yaşantısını takip ettirmiş. Her akşam pavyona gidiyormuş. Bu şahsı karşıma aldım, nasihat ettim. Özel yaşantısını düzene sokacağını söyleyen bu görevliye bir şans tanıdık. Ancak maalesef iki ay sonra yine kontrolsüz bir hayatın içine girdi.

Bütün bu gelişmeleri Sabri Bey'e bildiriyordum. Kendisi, inisiyatifi tamamen bana bırakmıştı. Ancak, bu görevlinin yaşantısını düzeltmenin mümkün olmadığı kanaatine varınca, "Zihni, bu iş, bu adamla yürümeyecek" dedi.

Tabii Sabri Bey, çok vicdanlı bir kişi olduğu için, işi aksatan kişiyi görevden alırken, onun ve ailesinin geleceğini de düşündü. Sabri Bey'in talimatıyla işten çıkarılan bu kişinin eşinin üstüne bir ev alındı ve o sayfa da kapandı.

"Sabri Bey, Ülker'in bayilerini Ankara'da sanayici yaptı"

Sabri Bey, Adana'ya sık sık gelirdi. 1980 öncesi anarşi ve terörün yoğun olduğu yıllarda, bilindiği gibi İstanbul'daki fabrikada da işçi olayları Ülker'i, dolayısıyla sahiplerini tehdit ediyordu. Öyle kri-

tik bir dönemde yine Adana'ya gelen Sabri Bey'e "Sizi evde misafir edelim" dedimse de, kabul ettiremedim. O yıllarda Adana'nın en iyi otellerinden birisi Erciyes Palas'tı. Sabri Bey, bana "Erciyes Palas'ta kendi adına bir yer ayırt" dedi. Öyle yaptık. Sabri Bey, hedef olmamak için gerçek kimliğini gizleyerek, Adana'daki otelde kaldı.

* * *

Sabri Bey, bayilerine çok itibar eder, onların kalkınmasını isterdi. Nitekim, 1970'lerde Ankara'da kuruluşunu gerçekleştirdiği ve bugün "Ülker Fabrikası" adıyla anılan Anadolu Gıda Sanayi'nin yüzde 35 hissesini bayilerine verdi. Onlardan, hisse senetleri karşılığı nakit para almadı, borçlarını sene sonu primi ile ödemelerini sağladı. Kısacası Sabri Bey, bayilerini sanayici yaptı.

Ziya Yıldız: "Babamın karşı çıkmasına rağmen sürdürdüğüm siyaseti, Sabri Bey bıraktırdı"

Şunu anladım ki; Ülker Ailesi, bugünkü konumuna, herhangi bir kimsenin malını, mülkünü, parasını ve nüfuzunu suiistimal ederek değil, çalışarak ve tasarruf ederek gelmiş.

Kütahya'da, 1873 yılından beri toptan gıda ve ihtiyaç maddeleri satan Yıldız Anonim Şirketi'nin Yönetim Kurulu Başkanı'yım. Bugün, halen, dedemden bu yana dördüncü nesil iş başında. Dedem, bugünkü Hukuk Fakültesi'ne eşdeğer olan Medresetü'l-Kuzat (Kadılar Okulu) mezunuymuş. Hayata, ticaret yaparak atılmış. Bunun yanı sıra, evinin yanı başındaki bir camide de yirmi beş yıl imamlık yapmış. İmamlar, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlanıp maaş almaya başlayınca, "Ben parayla namaz kıldırmam" demiş ve imamlıktan ayrılmış.

Bizim, Ülker'le münasebetimiz, 1952 yılında başladı. Rahmetli babam Ahmet Bey, İstanbul Eminönü'nde Sabri Bey'in kayınpederi Hacı Muharrem İman'dan baharat temin ederdi. Dolayısıyla, Ülker Ailesi'ni de tanıyorduk.

Babamla birlikte 50'li yılların ortasında İstanbul'a gittim. Babam, İstanbul'dan mal alacaktı. Alışverişler genellikle peşin yapıldığı için, babam, yola çıkarken paralarını, beline sardığı kuşağın içine yerleştirmişti. İstanbul'a ulaştığımız günün hemen ertesinde Hacı Muharrem İman'ın işyerine gittik. Muharrem Bey, iri yarı, ha-

fif sakalı olan, her haliyle olgun bir beyefendiydi. Babam, kuşağından paraları çıkardı, Muharrem Efendi'ye teslim etti.

Babamla birlikte Eminönü'ndeki ikinci durağımız Ülker'in yazıhanesiydi. Orada, Asım Bey'le birlikte, yardımcısı Cemile Hanım bulunuyordu. Babam, Ülker firmasıyla da hesabını görmek istedi. Bu arada Cemile Hanım, babama hitaben "Ahmet Bey, teneke borcunuz var" dedi. Yani, bisküvi tenekesi borcu... Babam, tenekeleri Demiryollarıyla gönderdiğini söyledi. Anlaşılan, bisküvi tenekeleri Ülker'e ulaşmamış, belki de çalınmış. Babam, ödemeyi yaparken, kayıp teneke hesabının, içindeki bisküvi bedelinden fazla tuttuğu ortaya çıktı. Babamın Ülker'e teneke parası ödemesine bir anda sinirlendim. Gençtim. Tecrübesizdim. Yaşanan olayların değerlendirmesini yapamıyordum.

"Sabri Bey, 250 litre sütü, bir sinek yüzünden imha etti"

Babamla İstanbul'a ikinci gidişimde, Sabri Bey'le tanışma fırsatı elde ettim. Ülker Fabrikası'na ulaştıktan sonra, Sabri Bey bizi, tesislerin bulunduğu bölgede gezdirmeye başladı. Yolumuzun üstünde, içi sütle dolu dev bidonlar vardı. Sabri Bey'le babam önde, ben arkada yolumuza devam ederken, birden bire bir bağırma işittim. Baktım, Sabri Bey, oracıkta çalışan işçilerden birisine 250 litrelik süt bidonunu göstererek, "Dök şunu!" diye uyarıda bulunuyordu. Baktım ki, sütün içine sinek kaçmış. İşçi, elini süt bidonuna daldırdı, sineği yakalayıp, yere attı. Sabri Bey, çılgına döndü. "Dök diyorum!" ikazında bulundu. Ve nihayet işçi, bidonu kanala boşalttı.

Bu olaydan sonra Sabri Bey'in ofisine geçtik. Oturduk, karşılıklı sohbet başladı. Sabri Bey'in sinirli olduğu her halinden belliydi. Babama hitaben şunları söyledi:

"Ahmet Bey, kendimizin yemediğini, yemeyeceğini, satmayız. Bir ürün, buradan çıkıp, insanların kursağına girinceye kadar malın sahibi ve sorumlusu biziz."

"Sabri Bey'in Mercedes'ine talip olunca, ilk dersimi aldım"

İstanbul'a gelip gittikçe fabrikaya uğrar, kısa süreli de olsa Sabri Bey'i ziyaret etme imkânı bulurdum. 1957 yılında 20 yaşında ve yeni evliydim. Sabri Bey'in Mercedes otomobilini satışa çıkardığını öğrendim. Otomobile talip oldum. Bunun üzerine Sabri Bey, "Nereden duydun?" dedi. Ardından da, bu arabayı ne yapacağımı sordu. Ben de kendisine, "Efendim, otomobilinizi satacakmışsınız. Değeri neyse bedelini ödeyip, almak istiyorum." dedim. Sabri Bey, ısrarla

"Sen bu arabayı ne yapacaksın?" sorusunu yöneltti. Sonra aramızda şöyle bir diyalog geçti:

– Bineceğim efendim.

– Ziya, nerede bineceksin?

– Efendim, çoluğu çocuğu alıp, gezmeye götüreceğim.

– Pekâlâ, bu arabayı işte de kullanacak mısın? Yani, her gün gidip gelme mecburiyetinde olduğun bir mesafe var mı?

– Hayır, yok.

– Bak Ziya, sen bu arabayı alma. Eğer işinle ilgili bir arabaya ihtiyacın olursa, yenisini alalım.

Sabri Bey'le bu konuşmamızdan sonra, adeta oturduğumuz odanın tavanı başıma göçmüş gibi oldu. Doğrusu, Sabri Bey'in anlattıklarından, o günün şartlarında ne demek istediğini anlayamamıştım. Öyle ya, Sabri Bey malını satılığa çıkarmış, biz de bedeli neyse alalım, diyoruz. Ama Sabri Bey ise, "Alma" diyor.

Sabri Bey'in odasından kelimenin tam anlamıyla bozulmuş bir vaziyette çıktım. Aradan seneler geçti. Yaş kemale erince, Sabri Bey'in o günkü mesajını ancak anlayabildim.

Şair şöyle demiş:

"Dilerim, fani dünyada hiç kimse ömrünü mihnetle telef etmesin,
Kâmil insan olmak isterse eğer, elem çektiğine esef etmesin."

Bu anlattıklarım, gençlikte anlaşılabilecek şeyler değil. İnsan, taş yiye yiye, bir noktada düşünceleri değişiyor, görüşü değişiyor.

Aradan yıllar geçtikten sonra anladım ki, Mercedes araba kullanmak, öyle her yiğidin kârı değil. Bir defa, Anadolu'da oturuyorsun. Hiç kimsenin altında Mercedes araba yok. Mercedes'e binersen, bütün nazarlar üzerinde olacak. O tarihte Kütahya'da kafamızı sokacak bir evimiz ve ufacık bir de dükkânımız vardı. Buna Mercedes'i eklerseniz, kimbilir manzara nasıl şekillenecekti...

İşte bu olaydan sonra, şunu anladım:

Ülker Ailesi, bugünkü konumuna, herhangi bir kimsenin malını, mülkünü, parasını ve nüfuzunu suiistimal ederek değil, çalışarak ve tasarruf ederek gelmiş.

Sabri Bey'den aldığım ders, bununla bitmedi. Yine bir İstanbul seyahatim sırasında, Ülker'e gittim, Sabri Bey'i ziyaret ettim. O tarihte Sabri Bey'in Kütahya Lisesi'nden sınıf arkadaşları Ahmet Mahir Ablum ile Mesut Erez, Adalet Partisi'nden milletvekili ve ardından da bakan olmuşlardı. Ben de, AP'nin Kütahya İl Yönetim Kurulu Üyesiydim. Aynı zamanda Ticaret ve Sanayi Odası'nda da görevim vardı.

Sabri Bey, öğrencilik yıllarını anlattı. Bu sırada, Ahmet Mahir Ablum'un bakanlık telefon numarasını ezbere bildiğim için, Sabri Bey'e "İsterseniz Mahir Bey'i arayayım" dedim. Sabri Bey de eski arkadaşıyla görüşebileceğini söyledi. Mahir Bey'e telefonda "Sabri Bey, sizlerle bir araya gelmeyi arzu ediyor" dedim. Mahir Bey de, "Önümüzdeki cumartesi günü İzmir'e gidiyorum, orada müsait olurum" cevabını verdi. Bir cumartesi günü, saat 15 için randevulaştık.

Bakanla konuşma bittikten sonra, Sabri Bey bana, "Ziya Bey, sen siyasetle mi uğraşıyorsun?" sorusunu yöneltti. "Evet ağabey, AP'nin Kütahya İl Yönetimindeyim. Aynı zamanda Ticaret ve Sanayi Odası'ndayım" dedim. Bundan sonra Sabri ağabeyle aramızda şöyle bir konuşma geçti:

– Ziya Bey, senin siyasetten bir beklentin var mı? Yani milletvekili veya belediye başkanı olmayı düşünüyor musun?

– Hayır efendim, onlar bizim işimiz değil.

– Ziya Bey, siyasete saygım var ama, onu yapacak kimsenin ticaretle uğraşmaması lazım. Yani, her ikisi birbiriyle bağdaşmıyor.

Kütahya'ya döndükten sonra, Adalet Partisi'nin ilk İl Yönetimi Kurulu toplantısında elime kağıdı kalemi aldım ve tüm siyasi görevlerimden istifa ettiğimi yazdım. İstifa mektubumu okuyan arkadaşlar, çok şaşırdılar. Adeta şok oldular. "Ziya Bey, bir hata mı yaptık?" dediler. "Hayır, öyle gerek gördüm" demekle yetindim.

Babam da siyaset yapmama karşıydı. Sık sık "Oğlum bırak şu siyaseti, ne işin var senin siyasetle" derdi. Bırakamamıştım. Ama Sabri Bey'in bir çift sözü ile siyasete veda ettim.

5. bölüm

Altı torundan ortak söylem: “Sabri Ülker’in torunu olmak çok büyük sorumluluk istiyor”

- **ALİ ÜLKER:** Dedem Sabri Bey’in aile içindeki en önemli vasıflarından biri; koruyan, kollayan ve babacan kişiliğiydi.
- **ÖMER ÖZOKUR:** Dedemizin “Doğruyu ve iyiyi yapın” nasihatleriyle büyüdük. “İşinize sahip olun, hep siz kontrol edin” uyarısını yapardı.
- **AHMET ÖZOKUR:** Dedem, 28 Şubat Süreci’ndeki sıkıntılarla ilgili soruma, “Biz bisküvi imal ediyoruz, siyasetle ilgimiz yok” dedi.
- **YAHYA ÜLKER:** Gençlik dönemimle birlikte taşlar yerine oturmaya başlayınca, Sabri Ülker’in torunu olmanın gururunu yakaladım.
- **MUSTAFA ÜLKER:** Dedemle ilgili ilk bilgileri bir dergide okudum ve öğrendim. Sabri Bey’in torunu olmak, insanı onurlandırıyor.
- **FATİH ÜLKER:** Dedemi, gözü açık haliyle hiç görmedim. Ancak, kapalı halinde de yüzünde daima mutluluk ifadesi okunuyordu.

Büyük torunlar, dedelerinin elinde büyüdü küçük torunlar ise, dedeyi keşfe çalıştı

Güzide ve Sabri Ülker çifti, 60 yılı aşan müşterek hayatları döneminde, üç evlat, altı torun sahibi oldular. Torunların hepsi erkek... Dört torun, hem büyükannelerinin, hem dedelerinin iyi günlerine yetiştiler. Küçük torunlar ise, o şansı elde edemedi...

Güzide ve Sabri Ülker çifti, 20 Mayıs 1949 Cuma günü İstanbul'daki Eminönü Evlendirme Dairesi'nde nikâh defterini imzalarken, kim bilir hangi duygular içindeydi...

Bir ömür boyu sürecek olan bu evlilik akdi, şüphesiz tatlı ve acı pek çok bilinmeyeni de içinde saklıyordu. Zaten, nikâh memuru da bu mesut çifte "iyi günde, kötü günde dayanışma" temennisinde bulunmuştu.

Ülker çifti, yaşamlarının sonuna kadar o dayanışmalarını sürdürdüler.

Önce üç evlat sahibi olmanın mutluluğuna kavuşup, ardından da bir evlatlarını kaybetmenin kederini yaşadılar.

"Devran, murad üzre dönmüyor"du. Ama Sabri Ülker'in bir hayat düsturu vardı:

"Gayretinin bittiği yerde, kaderin başlar..."

Ülkerlerin ilk evladı Ahsen Özokur, büyük aileye üç erkek torun armağan etti: Ali, Ömer ve Ahmet...

Torunların üçü de okudu. Sorumluluk bilinci içinde yetişti. Onun da ötesinde, her üç torun, Sabri Ülker'in torunu olmanın gururunu yüreklerinde taşımaya başladı.

Ailenin erkek evladı Murat Ülker de, büyük aileye üç erkek evlat kazandırdı. Bunlardan ikisi, "ikiz"di. Babaannelerinin ve dedelerinin son günlerine yetiştiler.

Onlar da, Ali, Ömer ve Ahmet ağabeyleri gibi, kendilerini "Biz kimiz?" diyerek sorgulamaya başladılar. Önce ailelerinden, sonra toplumdan Sabri Ülker'in torunu olduklarını öğrendiler. Hiç kimsenin etkisi altında kalmaksızın, "Sorumluluğumuzun bilincindeyiz" dediler. Şimdi, bu bilinçli gençleri izleyelim...

Ali Ülker: "Dedem Sabri Bey, adı gibi sabırlıdır"

Yıldız Holding Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı ve Sabri Ülker'in ilk torunu Ali Ülker, dedesiyle birlikte yaklaşık 43 yıl geçirdi. Bu süre içinde dedesiyle el ele fabrikaya gitti. Bisküvi üretilen tesiste, hem nefis ürünlerden yedi, hem top oynadı, hem de dedesinden iş yönetimini öğrendi.

Ali Ülker, anılarına, aile meclisini anlatarak başlıyor:

> Fabrikada normal mesai 18.00 civarında biter, dedem de yaklaşık bir saat kadar işyerinde kaldıktan sonra, doğruca eve gelirdi. Çoluk çocuk aile fertleri, birlikte sofraya otururdu. Torunlarıyla yakından ilgilenir ve severdi. Bu sevgi, belki bizleri şımartacak derecede olmazdı, ama torunlarıyla çok ilgiliydi.
>
> Sabri Bey, adı gibi çok sabreden bir insandı. Evin içinde bağırmaz, kızmaz ve yüksek sesle konuşmazdı. Paniklemezdi. Çok serinkanlıydı.
>
> Sabri Bey'in zaman zaman öğle yemekleri için eve geldiği de olurdu. Ben de okula sabahları gittiğim için, öğle vakti evde dedemle karşılaşırdım. Bu öğle araları eve gelişler, belki de çok sevdiği kızı Ahsen Hanım'la bir saat de olsa birlikte bulunma arzusundan kaynaklanırdı.
>
> Yemeklerden sonra bana, "Hadi Ali, çok dersin yoksa fabrikaya gidelim" derdi. Fabrika, aslında benim için çok iyi bir oyun sahasıydı. Dedem elimden tutar, fabrikaya götürür, orada birilerine emanet ederdi. Kimi zaman büroda bir daktiloyla oynar, kimi zaman da kamyonlara mal taşırdım. İşte, fabrikanın havasını bu dönemde solumaya başlamıştım. O tarihten itibaren fabrika havası, içime nüfuz etti. Bir bakıma, oryante oldum.
>
> Sabri Bey, evde akşam yemeğiyle birlikte TRT'nin haber yayınlarını da muntazaman izlerdi. 80'li yıllarda henüz özel TV kanalları açılmadığı için, haberin kaynağı sadece TRT yayınlarıydı. Aktüaliteyi TV'nin yanı sıra, birkaç günlük gazete okuyarak takip ederdi.
>
> Konu televizyondan açılmışken anlatayım; Sabri Bey akşamları TV'den milli maçları seyreder, hatta, gece yarısı saat 3'te kalkıp, TRT'de o yıllarda Muhammed Ali Clay'ın canlı yayınlanan boks maçlarını heyecanla izlerdi. Dedemin, bu maçlar için beni de yataktan kaldırdığını hatırlıyorum. Herhalde 5-6 yaşlarındaydım; maçlardan bir şey anlamazdım, ama herkes gibi ben de seyrederdim.



Sabri Ülker'in ilk torunu olan Ali Ülker (sağda), aynı zamanda 9 yaşındayken hayata veda eden dayısının da ismini yaşatıyor.



Ali Ülker, iş hayatına Ülker Fabrikası'nda henüz çocuk yaştayken ıskarta toplayarak başlamış. Aradan 30 yıl geçtikten sonra, aynı ortamda görevini Yıldız Holding Başkan Yardımcısı olarak sürdürüyor.
(Fotoğraf: Hürriyet Dokümantasyon Merkezi)

"Annem Ahsen Hanım denizi sevdiği için, dedem Boğaziçi'nde yalı almış"

Sabri Bey'in aile içindeki en önemli vasıflarından biri de, koruyan, kollayan ve babacan kişiliğiydi. Ailesi, onun için çok önemliydi. Aile fertleriyle birlikte "nitelikli zaman" geçirmek için fırsat kollardı.

Annem Ahsen Hanım'dan işitmiştim; dedem, yaz aylarında öğle vakti eve gelir ve kızını Yeşilköy, Florya taraflarına, denize götürürmüş. Annem denizi çok sevdiği için, dedem onu mutlu etmek amacıyla çeşitli vesileler oluştururmuş. Annemin bu deniz sevgisi, dedeme İstanbul Boğazı'nda, Vaniköy'de yalı aldırtmış. Çok iyi hatırlıyorum, Boğaz'daki bu ev alınırken, anneannem dedeme, şöyle bir serzenişte bulunmuştu:

"Sabri Bey, niye Göztepe taraflarından köşk alıp, orada oturmuyoruz?"

Aslında, dedemlerin Göztepe'de de evleri vardı. Ama dedem, kızı çok sevdiği için, deniz kenarına yerleşmeyi tercih etmişti. Denizi ve yüzmeyi kendisi de çok severdi... Yaz aylarında genellikle balkonda oturur, derin derin denizi seyrederdi. Ancak, denizin kenarında oturmakla beraber, kendini öyle safahata, eğlenceye kaptırmış bir insan değildi.

Vaniköy'deki evimizde, ilerleyen yaşlarında işten döndüğü zaman, akşamları günün yorgunluğunu atmak için havuza girer, belli bir prensip dahilinde düz ve sırt üstü yüzerdi. Yani, su sporu yapardı.

"Dedem, Vaniköy'deki yalının balkonunda, aile meclisi toplantısı yapardı"

Dedemiz, aileyi bir arada tutmaya çok önem verirdi. Onun için aile fertlerinin birbirine çok yakın oturmasına imkân hazırlardı. Nitekim, Vaniköy'deki evimizde, dedemler orta katta, oğlu Murat Bey üst katta, Orhan Beyler, yani bizler ise, alt katta otururduk.

Özellikle pazar günleri öğleye doğru herkes kahvaltısını tamamladıktan sonra dedem balkona çıkar, hem aşağı, hem de yukarı doğru seslenirdi:

"Orhan Bey, işin yoksa uğra"

"Hadi oğlum, sen de gel..."

Kızı ile oğlunun ailesini balkonda toplayan Sabri Bey, hafta içinde yoğunluktan konuşulmayan ve aile içinde görüşülmesi

gereken mevzuların yalıdaki balkonda tartışılması için ortam hazırlardı.

Dedem, pazar günleri mutat olarak yapılan balkon toplantılarına beni de çağırırdı. Bahçede oynarken, çok hoşuma gitmeyen bu toplantıya katılmak, benim için zor olurdu. Ama biliyorum ki konuşulanları dinlemek, orada hazır bulunmak için çağrılırdım. Henüz 13-14 yaşlarındaydım. O günlerde zorlamayla gittiğim oturumların, bugün faydasını gördüğümü açıkça söylemeliyim. O gün sıkıcı gelen bir hadise, aslında benim için çok gerekliymiş. Çünkü o toplantılarda karar verme mekanizmaları tartışılıyordu.

Sabri Bey, sağlıklı olduğu yıllarda tüm gayrimenkullerini annem Ahsen Hanım ile dayım Murat Bey'in üzerine ortak olarak yaptı.

Bu arada, "Sabri Bey daha çok çocukları için yaşıyor" dersek, yanlış olmaz kanaatindeyim. Çünkü çocuklarına aşırı bir düşkünlüğü vardı. Çocuklarının üzerine titreyen bir insandı, onlara değer veren bir insandı. Belki bu hassasiyette, Ali Dayımı çok erken yaşta kaybetmiş olmasının etkisi de vardır.

Dedem, aile içindeki önemli kararları herkesle paylaşırdı. Kızı Ahsen Hanım, aktif olarak iş hayatında bulunmadı, ama Sabri Bey, annemi her şeyden haberdar eder, onun fikirlerini alır, kendisinin de ortak kararlara katılmasını sağlardı.

"Sabri Bey, aile meclisinde, 'Borçlarımızı ödeyemezsek, yalıyı satarız' diyordu"

Konu, Vaniköy'deki yalıdan açılmışken, burada önemli olduğunu zannettiğim bir hatıramı da nakletmek istiyorum. Sabri Bey, minimum düzeyde risk alır, borçlanmayı hiç sevmezdi. Ancak, borcu varsa, ona da sadık bir insandı.

1990'lı yılların başında yatırımlarımız çok yoğun olduğu için finansal sıkıntılarımız baş göstermişti. Kolay değil, fabrikalarımızı tamamen yenilemiştik. İşte o dönemde Sabri Bey, anneannem, Ahsen Hanım, Murat Bey, Orhan Bey ve beni de dahil ederek, bir toplantı yaptı. Henüz 20'li yaşlarımdaydım. Bu bir "aile meclisi" toplantısıydı. Toplantıda, şu önemli konuşmayı yaptı:

"Evlatlarım, biliyorum, Boğaz'daki yalıyı çok seviyorsunuz. İşimiz para kazanırsa, her zaman böyle bir yere sahip olma imkânımız var. Ancak, işimizi kaybedersek, yalıyı da kaybederiz."

Hepimiz Sabri Bey'i büyük bir dikkatle dinledik. Çocuklarından "Borçlarımızı ödemede sıkıntı çekersek, yalıyı satalım mı?" konusunda onay aldı. Aslında, kimseye sorması gerekmiyordu. Fakat yukarıda da izah ettiğim gibi, Sabri Bey evi, ailenin tüm fertleriyle ortaklaşa yönetiyordu.

"Dedem Sabri Bey'le yaşadığım ve unutamadığım anılar..."

Sabri Bey, beni fabrikada küçük yaşlarda çalıştırmaya başladı. Tabii bu, oyunla çalışma arasında bir şeydi. Ciddi bir sorumluluk vermemişti. Ama nasihatte bulunurken, şunları söylerdi:

"Besler fabrikasında küçük yaşta çalışmaya başladım. O yıllarda çok şey öğrendim. Özellikle işçi psikolojisi nedir, onun hakkında bir fikir sahibi oldum. Bu bana ileriki yıllarda büyük katkı sağladı."

Şimdi, o dönemin anekdotlarını paylaşmak istiyorum:

* * *

İş hayatımın ilk yıllarında dedemin bana vermiş olduğu sorumluluklardan biri de, imalat tesisindeki görevimdi. Kuzenim Bülent Bey'le beraber tesisi gezer, yerlerden çokomel toplardık. Ayrıca, dedemin bana vermiş olduğu bloknota da fabrikada gördüğüm aksaklıkları not ederdim.

Hiç unutmuyorum, bir gün dedem o notları okumuş, ıskartalar konusunda tereddüde düşmüştü. Fabrika müdürünün belirlediği ıskarta miktarı ile benim tespit ettiğim ıskarta miktarı arasında fark vardı. Fabrika müdürü, kendi tespitinde ısrar ediyordu. Bunun üzerine Sabri Bey, ıskarta bölümüne gidiyor, tartım yaptırıyor, sonucunda da fabrika müdürünün beyanının yanlış olduğunu tespit ediyordu. Bu olaydan sonra fabrika müdürünün işine son verilmiş, ben de bu duruma neden olduğum için üzüntü duymuştum. Ancak, bu olay, benim için bir hayat dersi olmuştu.

* * *

Dedemle zaman zaman birlikte fabrikayı gezerdik. İşte bu gezilerden birisinde, bana aynen şunları söylemişti:

"Evladım Ali, fabrikadaki gerçek hayatı görmek istiyorsan, müdürleri koluna takıp gezersen veya içeri gireceğini haber ve-

rirsen, önceden herkes vaziyet alır. Fabrikaya, arka kapıdan gir, başka bir koridordan yürü, her zaman aynı yerde dolaşma."

* * *

Dedem, iş hayatının ilk dönemlerinde mübalağasız üç ayda bir ayakkabı eskitirmiş. Ayakkabının önce altı delinir, daha sonra köselesi kalkarmış. Sultanhamam'a, Tahtakale'ye alışveriş için gittiği zaman devamlı koştururmuş. Bu yaşadığı anıları kendisinden de dinlemiştim. Bana, o günleri şöyle anlatmıştı:

"Perşembe Pazarı'nda, ben önde, kamyonet arkada, koşturur dururdum. Ben dükkânlardan malları alır, kapıya çıkartırdım, kamyonet de onları arkadan toplardı."

* * *

Sabri Bey, zaman zaman bana okul hayatından da örnekler verirdi. Bunlardan birinde de, "Yatılı okurken, her gün pırasa yemeği yerdik. İşte bu yüzden, hayatımın bundan sonraki dönemlerinde pırasa yemeğinden hep uzak durdum" demişti.

* * *

Sabri Bey'in lüks düşkünlüğü ve herhangi bir marka tutkusu yoktu. Genelde Mercedes otomobil kullanırdı, fakat otomobillerini seçerken rengine çok dikkat ederdi. Göze batacak bir renk olmasını istemezdi.

İş hayatında da tevazu içindeydi. Fabrikada üç ayrı odası vardı. Bunlardan biri, günlük işlerde kullandığı, ancak iki kişinin oturabileceği bir odaydı. Dar oda seçmesinin sebebi de, gelecek konuklarının kendisini uzun süre işgal etmelerini istememekten kaynaklanırdı. Zamanı tasarruflu kullanmak isterdi. Bu odanın yan tarafında toplantı odası mevcuttu. Bir de yabancı konuklarını ağırlayacak üçüncü odası bulunurdu.

* * *

Sabri Bey'le zaman zaman benim kullandığım otomobille giderdik. Bir seferinde hiç unutmuyorum, otomobilin direksiyonunu tek elle idare ediyordum. Dedem, beni ikaz ederek, "Oğlum, direksiyonu her zaman çift elle tut. Tekerin önüne taş gelebilir veya teker çukura düşebilir. O zaman direksiyon hâkimiyetini kaybedersin. Bir de çok sürat yapmamanı tavsiye ederim" dedi.

Dedemin bu araba kullanma olayındaki hayata bakış felsefesi, kontrolü elden bırakmamak düşüncesinden kaynaklanıyordu.

Sabri Ülker'in torunu olma sorumluluğunu taşıyan ve bunu her ortamda ifade eden Ali Ülker ile eşi Fatma Ülker'in İbrahim, Meryem ve Zeynep adında üç evlatları bulunuyor.

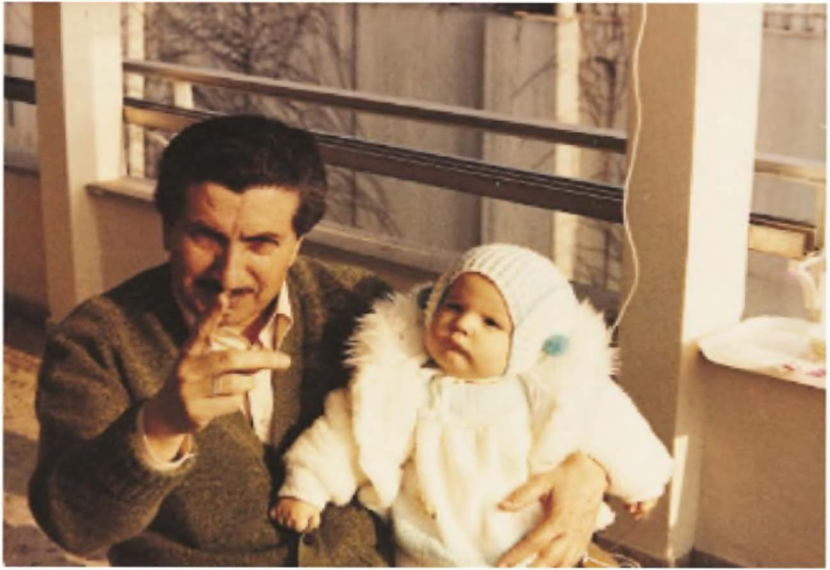
Ömer Özokur: "Ülker'deki ilk görevim, temizlik işleri..."

Yıldız Holding Yönetim Kurulu Üyesi Ömer Özokur, dedesi Sabri Ülker'le ilgili birbirinden ilginç anılarını anlatırken, "Henüz ilkokul sıralarındayken, yaz tatilinde dedemle birlikte fabrikaya gittim. Çalışmak istediğimi söyledim. Dedem beni imalat müdürüne teslim etti. Müdür bey de, 'Ömer, eline şu paspası al, bu gördüğün yerleri temizle' dedi. İş hayatıyla böyle tanıştım" diyor.

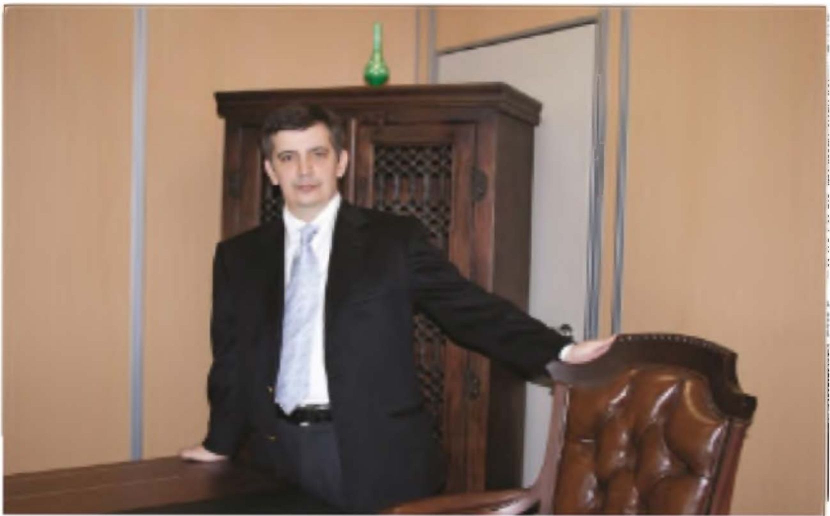
Çocuk yaşta Ülker Fabrikası'na sık sık giderek, hem çalışan, hem de gözlemlerde bulunan Ömer Özokur, iş yaşamından, evlilik hayatına kadar pek çok konuyu günümüze taşıyor.

Ömer Özokur'un güldüren ve düşündüren tespitleri şöyle:

> Dedem Sabri Bey'in çalıştığı yıllarda, iş hayatına atılamadığımı için bunu bir kayıp olarak değerlendirmek istiyorum.
>
> Dedemle ilk iletişim kurduğum yıllarda, henüz ilkokul öğrencisiydim. Yaz tatilinde dedem elimden tutup, beni fabrikaya götürmüştü.
>
> Bütün bir yılı okulda geçirdiğim için, tatil boyunca her çocuk gibi ben de oyun mekânları arıyordum. Oysa fabrikada, başka gerçeklerle karşılaştım. Hiç unutmuyorum, dedem bana aynen şunları söylemişti:
>
> "Bak evladım Ömer, bizim her şeyimiz burası... Önce işimiz... Sonra evimiz..."
>
> Henüz çocukluğumu yaşamama rağmen, hafızamda yer eden, ileriki yıllarda da üzerinde derin şekilde düşünmeme yol açacak bu ifadeler, doğrusu o dönemin şartlarında hiç de beklemediğim nasihatlerdi.
>
> Aklımın olaylara ermeye başladığı dönemde, dedemin bu sözlerini tekrar düşünmeye yönelmiş, "Dedem niçin önce evim, sonra işim demiyor da, işine öncelik veriyor?" muhakemesini yapmıştım. Çünkü yeniyetme çağımda hayatı dedemden daha farklı şekilde yorumluyordum. Ailesine öncelik vermesi gerektiği kanaatindeydim. Ama dedemin o altın kuralının ilk cümlesi hafızamı zorluyordu:
>
> "Burası bizim her şeyimiz..."



Dede Sabri Ülker, kundaktaki torunu Ömer Özokur'a istikbali gösterir gibiydi...



Ömer Özokur, dedesi Sabri Bey'e benzetilmekten çok mutlu...

Aradan zaman geçti, bugün yaşamakta olduğumuz düzeye ulaşabilmek için dedemin işini her şeyin önüne koyduğunu anladım ve büyük takdirle karşıladım.

Dedemle fabrikaya ilk gidişimizde, bana imalat bölümlerini gezdirmişti. Bu sırada, daima büyük bir iştahla yediğim bisküvilerin makinelerden nasıl çıktığını görmüştüm. Doğrusu bunları izlerken çok heyecanlanmıştım. Aynı dönemde, "Çubuk

Kraker" üretim tesisinde gönüllü olarak bir hafta kadar görev yaptım. O görev sırasında epeyce kraker tükettim.

Fabrikadaki iş hayatını çok sevmiştim. Okul tatilimiz de devam ediyordu. Ya mahalledeki arkadaşlarımla oynayacak, ya da dedem Sabri Bey'in gölgesinde çalışacaktım. O gölgeyi tercih ettim...

"Dedem beni, fabrikada temizlik işlerine vererek, imtihan etmiş"

Yine bir gün dedeme, "Dedeciğim, beni fabrikaya götürür müsün?" dedim. O sevecen dedem, büyük bir ciddiyetle, "Çalışacak mısın?" diye sordu. Hiç tereddütsüz cevap verdim: "Evet dedeciğim, çalışmak istiyorum."

Fabrikaya gittik. Dedem beni eliyle imalat müdürüne teslim etti. Heyecanla ve hayal içinde fabrikada alacağım ilk görevi beklerken, hiç ummadığım bir durumla karşılaştım. Müdür bey bana, "Ömer, eline şu paspası al ve bu gördüğün yerleri temizle" dedi. Kelimenin tam anlamıyla şok olmuştum. Ağrıma gitmişti. O çocuk halimle müdür beye tavır koymuş, "Ben işe buradan mı başlayacağım?" demiştim. Müdür beyin kararında bir değişiklik yoktu... Çalışmaya başladım. Ama fabrikada çıraklık dönemimin ilk günü elime faraş ve süpürge verilmesi olayını hayatım boyunca hiç unutamayacaktım.

İşe, temizlik işçisi konumunda başlamaya çok içerlemiştim. Bunun hesabını bir biçimde yapmalıydım. Tek sığınacak yerim dedemdi. Kim bilir, belki de müdür beyi, dedeme şikâyet etmeyi düşünmüştüm.

Evet, aynı günün akşamı dedemin yanına gittim. Başıma gelenleri anlattım. Dedem beni soğukkanlılıkla dinlemiş, hiç tepki vermemiş ve sadece şunları söylemişti:

"Yavrum Ömer, seni bu şekilde imtihan etmeyi uygun buldum. Çünkü herkes buralardan geçmeli..."

Doğrusu, dedemle konuştuktan sonra yatıştım. "Demek ki, dedemin haberi varmış" diyerek rahatladım. Bir yandan temizlik yapıyor, bir yandan da üretimin tüm birimlerinde ürünlerin hamurundan ambalajına, kolilenip plasiyer araçlarına verilmesine kadar her şeyi izliyor ve öğreniyordum.

Sabri Dedem bana, öğütlerini sıralarken, "İş hayatına atılmak isteyen herkes sıfırdan başlamalı" demişti. Ben de sıfırdan başladım. Yani, temizlik işçiliğinden... Bu arada kendi kendime bir görev daha üstlendim. Hem çalışıyor, hem de gözlemlerimi ay-

nı günün akşamı dedeme rapor ediyordum; yani, kendimce gördüğüm aksaklıkları bildiriyordum. Dedem, bu bilgiler karşısında bana bir şey söylemiyordu, ama eminim ki benim yansıttığım konuları kendi yöntemleriyle takip ediyor, muhtemel aksaklıklar varsa, onların giderilmesini sağlıyordu.

Artık Ülker Fabrikası'nın bir mensubu olmuştum. Dedemin ve babamın iş hayatını takip ediyordum. Ama çocukluğun gereğini de yerine getirmekten geri kalmıyordum.

"Fabrikadan gelen yangın haberini, şaka zannedip, telefonu kapattım"

1990 yılında Ülker'in Topkapı fabrikasında büyük bir yangın çıktı. Hiç unutmuyorum, sabaha karşı telefonumuz çaldı. Fabrikanın güvenlik görevlisi, "Sabri Bey'le görüşmem lazım" dedi. Ben de kendisine, "Sabri Bey uyuyor" cevabını verdim. O tarihte Boğaz'daki evde oturuyorduk. Dedemler üst kattaydı.

Fabrika güvenlik görevlisine, Sabri Bey'in uyuduğunu söylemem üzerine, "Ama fabrikada yangın var" ikazını almıştım. Çocukluk yıllarımda haşarı bir dönemimi yaşadığım için telefondaki görevliye, "Şaka yapmayın, gecenin bu saatinde böyle şaka olur mu?" diyerek, işi geçiştirmeye çalışıyordum. Görevli, faciayı bana anlatamayacağını görünce, bu defa telefonla Murat Bey'i aramış. Bunun üzerine evimizde adeta alarm verilmişti. Sabri Bey, babam Orhan Bey, dayım Murat Bey ve Ali Ağabeyim'le birlikte gecenin kör karanlığında apar topar fabrikaya gittik. Ancak, Cumhuriyet Bayramı provası olduğu için yollar kesilmiş; itfaiye gelemedi.

Koskoca Ülker Fabrikası gözlerimizin önünde cayır cayır yanıyordu. Dedeme baktım, dimdik ve soğukkanlı halini koruyordu. On beş yaşındaydım. Benim, bizim geleceğimiz, gözümüzün önünde yanıyordu...

"Dede, ne olacak, ne yapacağız?" dedim. "Oğlum, Allah'ın takdiridir. Bundan, ibret almamız gerekir" dedi. Evet, bu olaydan ben de çok büyük ders aldım.

"Karnemdeki kırık notla oynadım, sonra bunu dedeme itiraf ettim"

Ortaokulu Eyüp Sultan Lisesi'nde okudum. Sınıf arkadaşlarım, ailemin durumuyla ilgili herhangi bir bilgi sahibi değildi. Ama bir süre sonra birkaç arkadaşım, dedemin Ülker firma-

sının sahibi olduğunu öğrenmişler, onlardan bir teklif aldım. "Ömer, Ülker Fabrikası'nı ziyaret edip, gezip görebilir miyiz?" dediler. Dedemden izin aldım, arkadaşlarımı fabrikaya götürdüm. Fabrikayı herkes merak ve heyecan içinde gezdi. Dedem, bizlerle ilgilendi, gönlümüzü aldı. Sonra, evlerimize dönerken, dedem arkadaşlarıma birer koli Ülker ürünü armağan etti. Doğrusu, dedemin bu jesti, beni çok onurlandırmıştı.

* * *

Dedemiz onca işine rağmen, bizlerin okul hayatıyla da yakından ilgiliydi. Hal ve gidişimizi izler, karnelerimiz gelince, bize iyi not karşılığında para ödülü verirdi. Ortaokul ikinci sınıftayken, karnemde kırık bir notum vardı. O karneyi bu haliyle eve götürmem mümkün değildi. Kırtasiyeciden Tipex alıp, kırık notu kapatmış, üzerine yüksek bir not yazmıştım. Tabii, Sabri Bey de karnedeki yüksek notumu görünce beni ödüllendirmişti.

Çocukluk bu ya, ödülümü aldıktan sonra, "Dede, seni kandırdım. Asıl notum bu değil. Kırık notu sildim, yerine şunu yazdım" diyerek, safiyane itirafta bulundum. Yani, yapmış olduğum yanlışı çocuk yaşta gizleme yoluna gitmemiş, bunu dedeme açıklama ihtiyacı hissetmiştim. Sabri Bey de, eminim ki olaya üzülmüş, ama itirafa içinden memnun olmuştu. Fakat bu itirafımı işitince, sitem etmişti.

"Vaniköy'de balıkçının yanına tezgâh açıp, ucuz bisküvi satmaya başladım"

Fabrikada yaz aylarında çalışmaya başlayışımın ikinci yılında eve koli koli bisküvi götürmüş, onları Vaniköy'deki evimizin önünde satmaya karar vermiştim. Boğaz'da balık tutan pek çok insan, evimizin çevresinde o balıkları satıyordu. Herhalde ben de bunu örnek almış olacağım ki, kapımızın önüne kolilerden bir tezgâh oluşturdum. Üzerine bisküvileri yerleştirdim ve satmaya başladım. Balıkçılar, "Taze balık..." diye bağırıyor, ben de, onlarla yarışırcasına, "Taze bisküvi..." diyordum. Tezgâhımda Biskremler, Pötibörler, Çokoprensler, Çubuklar ve daha neler neler vardı.

Rakiplerim, yaşını başını almış balıkçılardı. Çocuk halimle, onların satış yöntemlerini taklit ediyor, kendime müşteri çekmeye çalışıyordum. Bir yandan müşteri beklerken, bir yandan

da balıkçıların fiyat politikasını izliyor, bisküvileri balıklardan daha ucuza satmak için fiyat kırıyordum.

Bir akşam vakti, dedem fabrikadan eve geldi. Beni kapının önünde bisküvi satarken görünce, "Hayırdır evladım, ne yapıyorsun?" diye sordu. Ardından dedemle aramızda şöyle bir diyalog geçti:

– Ömer bu bisküvilerin parasını ödedin mi?

– Hayır dedeciğim.

– E peki, bu nasıl bir ticaret oluyor?

– Bilmem dedeciğim. Fabrikadan getirdim, satıyorum.

Dedem, birkaç gün sonra beni alıp tekrar fabrikaya götürdü. Babam Orhan Bey'le birlikte bu meselenin hesabını görmeye başladı:

"Fabrikadan her kim koliyle bisküvi alırsa, onun bedeli buraya yatırılır. Ben de olsam, siz de olsanız, bu kural değişmez. Malın bedeli yatırılmadan, fabrikadan dışarı çıkarılması mümkün değildir."

Dedemin bu sözleri, kelimenin tam anlamıyla kulağıma küpe olmuştu. Çocuk yaşta dedemden işittiğim bu kuralı, ileriki yıllarda hiçbir şekilde göz ardı etmeyecektim.

"19 yaşında evlenmeye kalkınca, dedem 'Hayrola' diyerek gülmüştü"

Şimdi gelelim benim için çok önemli olan hatıraya...

19 yaşındaydım. Bir gün "Dede, ben evlenmek istiyorum" dedim. "Oğlum, hayırdır, niye bu kadar erken?" cevabını aldım. Dedeme, "Evliliği, hayattaki en önemli adımlardan biri olarak görüyorum" deyince, dedem bana güldü, sonra da "Annen ve babanla bu meseleyi görüşeceğim" dedi. Ardından da, annem, dedem ve ben, üçümüz, bu konuyu görüşmek üzere bir araya geldik. Dedem, anneme "Kızım, bu çocuk evlenmek istiyor, hayırdır. Sen bu meseleyi biliyor musun?" dediği zaman, annem de, "Evet baba, biliyorum ve destekliyorum" cevabını vermişti.

Tabii, bu meseleyi annemle daha önce paylaşmıştım. İkinci paylaştığım kişi, dedem oluyordu. İş ilerledi, sıra kız istemeye geldi. Annem, babam, dedem, anneannem, dayım ve yengem hazırlandılar. Ben de arabayı hazırlamış, direksiyona geçmiş, heyecanla onları bekliyordum. Dedem beni bu halde görünce, "Ömer, sen kalıyorsun. Kız istemeye ailemizde gençler gitmez!"

uyarısını yaptı. Oysa bu ziyaret, benim için çok önemliydi. Doğrusu, dedemin beni bu ziyarete götürmemesine fazlasıyla üzülmüştüm. Ardından dedem, bana bu meseleyi uzun uzun anlatırken, şunları söyledi:

"Oğlum Ömer, bu bir aile prensibidir. Kız isteme ziyaretine önce ailenin büyükleri gider."

"Dayım Murat Bey'le otomotiv işine girdik, ama dedemden eleştiri aldık"

Ailemizde otomobil dünyasına karşı özel bir merak vardır. Bu merak, biraz da dayımız Murat Bey'den kaynaklanıyor. Murat Bey, 1995 yılının Haziran ayında Daewoo markalı otomobillerin Türkiye'ye getirilmesi için bir teşebbüste bulundu. Bu amaçla "Our Motor Company" adında bir şirket kuruldu. O tarihte henüz bekârdım. Söz konusu şirketin tepe yöneticisi oldum. Bu görevimiz iki yıl kadar sürdü. Ancak, firmayla birtakım problemler yaşanınca yollarımızı ayırdık.

Ailede otomotiv işini daha çok Murat Bey'le biz kendi aramızda konuşurduk. Bizim bu merakımız karşısında dedem, "Bu işi nereden buldunuz?" diye kızmıştı. Çünkü ailemizin iş alanı dışında ve yabancısı olduğumuz bir konuya merak sarmıştık.

Otomotiv, benim için vazgeçilmez bir sektör oldu. Bu sırada, karşımıza Assan Grubu çıktı. Onların Hyundai markalı ürünlerinin bayii olduk. Bu amaçla kurulan şirket, Topkapı'da Ülker fabrikasının tam karşısında faaliyet gösteriyordu. Ben de genel müdürlük yapıyordum. İşyerime daima erken gitmeye çalışırdım. Çünkü sürekli şekilde dedemin kontrolü altındaydık. Biliyorum ki, dedem, sürekli şu soruların cevabını arardı:

"Çocuklar evlerinden kaçta çıkıyor, kaçta dönüyor?"

"Yanlarında kimler var, kimlerle oturup, kalkarlar?"

İşte böylesine prensip sahibi olan dedem, bana bir nasihatinde, "Oğlum, dostunu doğru seç. Dostun, senin hayatında çok önemli bir kilometre taşı olabilir. Dost seçmek, iş ve eş seçmek kadar hassas bir konudur" demişti.

"Dedemle, Fenerbahçe-Beşiktaş derbisini hiç seyredemedim"

Dedem Sabri Bey'le birkaç defa Ankara'ya gittik. Esenboğa Havaalanı'nın yakınında bulunan fabrikamızı birlikte gezdik. O

sırada Ülker basketbol takımı şampiyon olmuştu. Dedem bu başarı karşısında, henüz iki yıllık takımla ilgili şöyle bir değerlendirmede bulunmuştu:

"Bak Ömer, bu kadar kısa zamanda istenirse ne kadar çok iş yapılabiliyor, başarıya ulaşılabiliyor."

Sporla ilgili bir başka anımı daha nakletmek istiyorum. Sanıyorum 1993 yılının sonunda, Nasaş basketbol takımı bizim grubun yönetimine geçmiş ve "Ülkerspor" adını almıştı.

Bu arada, takıma Amerikalı bir oyuncu transfer edildi. O oyuncu sayesinde Efes Pilsen'le yapılan maç kazanıldı. Ülkerspor basketbol takımı, bu başarıdan dolayı iyice motive oldu ve moralleri yükseldi. Bu başarıda büyük payı olan Amerikalı oyuncu, parayla ödüllendirildi. Ertesi gün de yeni bir maç vardı. Fakat, bir de ne görelim; Amerikalı sporcu, aldığı ödül parasıyla çekip gitmişti.

Durumu Sabri Bey'e ilettik. Şaşırmadı. Zaten insanla ilgili hiçbir şeye şaşırmazdı. "O Amerikalının peşine düşelim mi?" diye fikir yürütüldü, bu uğurda yapılacak masrafa değmeyeceği sonucuna varıldı. Bu olay, bize büyük ders oldu.

Söz spordan açılmışken, bir açıklama yapmak istiyorum. Fenerbahçeliyim. Dedem ise, Beşiktaş taraftarı. İşte bu konuda anlaşamıyoruz. Dedem, sağlıklı yıllarında futbol üzerine çok konuşur, hatta yorum dahi yapardı. Ama Beşiktaş-Fenerbahçe derbisini dedemle birlikte seyretmek, hiç nasip olmamıştı.

"Dedem Sabri Bey'e benzediğim söyleniyor; buna çok seviniyorum"

Şimdi, dedemle ilgili duygu ve düşüncelerimi aktarmak istiyorum.

Dedemiz, ailemizde bizim için çok büyük bir örnek. Kendisine karşı sevgi ve saygıyla doluyuz. Beyefendiliği, tevazuu ve hoşgörüsüne hayranız.

Dedemizin "Doğruyu ve iyiyi yapın" nasihatleriyle büyüdük. Sesini hiç yükselttiğini işitmedik. "İşinize sahip olun; işinizi hep siz kontrol edin, başkalarına kontrol ettirmeyin" uyarısını zihnimizden hiç silmedik.

Bir kız evladın baba sevgisini, babanın da kızına karşı şefkatini yine ailemizde gördük. Babamızdan, dedemizin örnek ve çalışkan bir kişi olduğunu öğrenerek yetiştik, son zamanlarda buna tanıklık da ettik.

> Ailemizde simaen, sevgili dedem Sabri Bey'e benzediğim söylenir. Buna çok seviniyorum.
>
> Manevi yönden de dedeme benzediğime inanıyor, bununla da huzur buluyorum. Ayrıca, Sabri Bey'in torunu olmanın büyük sorumluluğunu da taşıyorum.

Sabri Ülker'in henüz 19 yaşındayken evlenen ikinci torunu Ömer Özokur ile Beyhan Özokur'un bu izdivaçtan Ayşe Senem, Kerem ve Alanur adında üç evlatları dünyaya gelmiş.

Ahmet Özokur: "Dedem, bana hayatı fabrikada öğretti"

Yıldız Holding Yönetim Kurulu Üyesi, Gıda ve İçecek Grubu Başkan Yardımcısı Ahmet Özokur; Ülker'in kurucusu, dedesi Sabri Ülker'le ilgili anılarını anlatırken, "Dedem, gözleme çok önem verir, hayatın akışını bizzat izlerdi. Hileyi hurdayı kesinlikle affetmez, 'Hayatta hiçbir şey sizin kitaplarda okuduğunuz gibi olmayacak' derdi. 28 Şubat Süreci'nde moralimin bozuk olduğu bir gün, kendisine yaşanan olayları sorduğumda, 'Biz bisküvi imal ediyoruz. Siyasetle, şununla bununla ilgimiz yok' cevabını almıştım" diyor.

Ahmet Özokur'un, dedesi Sabri Ülker'le ilgili anıları şöyle:

> Dedem Sabri Ülker Beyefendi'yle ortak hatıralarımızın başlangıç noktasını, halı üzerinde birlikte küçük küçük arabalarla oynamamız oluşturuyor. Bu sahne, hafızamda yer eden ilk kilometre taşı.
>
> Aslında, dedemle hatıralar bakımından kendimi ailenin en şanssızlarından biri olarak tanımlarım. Çünkü dedemle, ilerleyen yaş döneminde bir arada olabildik. Daha sonra ise, hastalığı başladı...
>
> Dedemle ilgili hatıraları daha çok Ali Ağabeyim'den ve Murat Dayım'dan dinliyorum. O dinlediklerimin hiçbirini şahsen müşahede edemedim. Çocukluk dönemimin bitişini takip eden yıllarda ise, yurtdışında öğrenim yapıyordum. Dolayısıyla, ailemden ve dedemden uzaktaydım.
>
> Evet, dedem, çocukluk dönemimde zaman zaman benimle, hah kenarını yol yaptığımız bir alanda oyuncak araba yarışı yapardı. İşte o heyecan içinde birbirimize araba attığımız da olurdu. Bu sahneleri çok iyi hatırlıyorum.

"Dedem Sabri Bey'in hayat tarzında, bir 'zaman çizelgesi' vardı"

Çocukluk dönemimizde, dedemle olan beraberliğimiz hep plan, program ve disiplin içinde geçti. Şüphesiz, bütün bu şartları oluşturan da dedemdi. Hayatını çok titiz bir şekilde planlayan dedemiz, bu kurallar içinde, belli bir zaman diliminde bizimle birlikte olurdu. Bizler de dedemizin günlük hayatındaki planlı düzeninde daima yerimiz olduğunu bilirdik.



Ahmet Özokur, dedesi Sabri Ülker'in kucağında.



Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun kızı Sefure Davutoğlu ile hayatını birleştiren Ahmet Özokur'un düğün yemeğinden bir anı... Oturanlar (soldan sağa); Prof. Dr. Asaf Ataseven, Hüdai Yaramanoğlu ve Sabri Ülker. Ayaktakiler (soldan sağa); Ahmet Davutoğlu, Ahmet Özokur ve Orhan Özokur.

Dedemiz Sabri Bey'in tarif etmeye çalıştığım bu hayat tarzında, bir "zaman çizelgesi" vardı. O çizelgeyi harfiyen uygulardı. Mesela, cumartesi günleri ağabeyi Asım Amca'ya gider, onunla hasbihal ederdi. İşte o ziyaretin de vakti belliydi. Kısacası, dedemizin tüm ilişkilerinde zaman faktörü ön plandaydı.

Dedemle münasebetlerimiz faslında, küçük yaşta ailece gerçekleştirilen Umre ziyaretlerini de hatırlıyorum. Kendileri, bu ziyarete çok titizlenirdi. Umre ziyareti sırasında bizlerin elinden tutup, "Abdestinizi aldınız mı, namazınızı güzel kılıyor musunuz?" şeklinde hem teşvik, hem de imtihan edici sorular sorardı.

Dedem Sabri Bey, Suudi Arabistan'a ailece ibadete gittiği halde, biz torunlarının elinden tutup, market market, bakkal bakkal gezdirirdi. Yani dini ibadeti sırasında, iş hayatını da ihmal etmezdi.

Yine çocukluk hatıralarımdan bugüne gelen tespitlerimden biri de, dedemin, çeşitli vesilelerle karşılaştığı, tanıdığı veya tanımadığı insanlarla sürekli diyalog kurmasıdır.

Dedem, hiperaktifti. Yani, bir yerde uzun süre oturma alışkanlığı yoktu. O yüzden insanlarla sürekli konuşup, interaktif bir ortam oluşturur, bizleri de o ortamın içine çekerdi.

Umre seyahatlerinden hatırımda kalan bir isim vardı: Abdul Wahap Al-Bunnia. Dedem, Kutsal Topraklar'a yaptığı bir ziyareti sırasında Iraklı olduğunu öğrendiğim Abdul Wahap Bey'le karşılaşmış ve kendisiyle uzun uzun konuşmuştu.

"Dedemin bana ilk ve tek hediyesi, dört tekerlekli bisikletti"

İlkokul yıllarında ise, karnemi aldıktan sonra sevinçle dedeme gidip göstermek isterdim, ama günlük yoğun iş akışı içinde kendisine ulaşmamız mümkün olmazdı. Tabii karne notlarından sonra dedemden bir ödül bekler miydim, bilemiyorum... Ama bilhassa dini bayramlarda ve özel durumlarda bize mendil arasında para verirdi. Bu parayı verirken de, nereye harcamamız gerektiğine dair şifreyi de açıklardı. Ama kendisinin bizlerle birlikte çarşıya çıkıp, hediye almaya pek vakti yoktu.

Dedemin bayramlıkları çok iyiydi. Yani, dedemden, annemin ve babamın vermiş olduğu harçlıkların çok üstünde bir harçlık alırdık. Piyasadaki en büyük banknot ne ise, dedem onu verirdi.

Yeri gelmişken, dedemin bana hediye olarak almış olduğu dört tekerlekli bisikletimi anlatmak istiyorum. Özellikle belirteyim; dedemden hiç, "Dede bana şunu al" şeklinde bir dileğim olmadı. Ama biliyorum ki kendisi, istememizi veya söylememizi beklerdi. Benden bir talep gelmeyince, dedem bir gün bana bisiklet alacağını söyledi. Fındıkzade'de bisikletçi dükkânlarının bulunduğu Haşim İşcan Geçidi'nde dört tekerlekli bir bisiklet varmış.

Dedem, o geçitten gidiş gelişlerinde bisikleti görmüş. Adeta masa büyüklüğünde, otomobil gibi bir bisiklet... Dört tekerleği, hatta direksiyonu dahi vardı. Pedallıydı. Ancak pedallar zor çevriliyordu. Demir profilden yapılan bisikleti görmeye gittik. Dedem, "Bak Ahmet, ben bunu beğendim, sana alalım" dedi. Çok mutlu oldum. Turuncu renkli, ama hafif paslıydı. Her şeye rağmen benim çok hoşuma gitmişti. Kısacası, bu bisiklet, dedemin bana aldığı ilk ve tek hediye olacaktı. Zaten biz de bu konuda bir beklenti içinde değildik.

Ama o zaman arkadaşlarımın tavrına bakardım da, hemen hepsinin, dedelerinden hediye beklentisi vardı. Oysa biz öyle büyümedik. Dedemizden ne bekleneceğinin bilincindeydik. Yani, dedemle beraber olduğumuz zaman, bize hikâye veya masal anlatacağını bilirdik. Bu hikâyeler daha çok bisküvi ve çikolata üzerineydi. Ayrıca, kendi hayatından bazı anekdotları da bize naklederdi.

"Yaz tatillerinde fabrika sahasını çocuk bahçesi gibi kullandık"

Çocukluğumun ilk dönemlerinde hayli zayıfmışım. Dedem de, bu durumuma üzülür, annemi uyarırmış. Uyarırken de, "Ahsen, bu çocuğa yedirmiyorsun. Görenler, 'Koskoca Ülker'in torunu zafiyet geçirecek, çocuğun haline bak' derler" tembihatında bulunurmuş.

Şu kadarını hatırlıyorum; dedem, benim için, "Bu çocuk, bisküvi, çikolata ve şekerlemenin arasında büyüyor, ama hâlâ zayıf" derdi. Bütün bu uyarılara rağmen, ben hiç bisküvi yemezdim. O dönemlerde "Finger Bisküvi"ler, "Pötibör"ler, "Sandviç Bisküviler" vardı. Ama yememekte ısrarlıydım. Elime aldığım bu ürünleri laf olsun diye kemiriyordum. Dedem bakmış, olacak gibi değil, bir gün bana, "Ahmet, gel sana bizim zamanımızın bisküvisini yapayım" demişti. Ben de çok merak et-

tim. Dedem, iki pötibör bisküvi arasına lokum koymuştu. Dedemin bu ikramından sonra, artık lokumlu bisküvi yemeye başladım.

Bisküviden söz açılmışken, aile büyüklerimizden dinlediklerimi aktarayım. Bisküvi, eskiden teneke kutularda satılırmış. Kiloyla satın alınan lokumlar da bisküvi arasında sandviç yapılırmış.

Ülker fabrikasıyla tanışmam ise, ilkokul yıllarında oldu. Herhalde dördüncü veya beşinci sınıftaydım. Bir apartman dairesinde oturuyorduk. Okul saatleri dışında sokağa çıkmak isterdik. Ancak aile, kontrollü bir alanda oynamamızı arzu ederdi. Biz de fabrika alanını çocuk bahçesi gibi kullanırdık. Çalışan pek çok kişinin çocukları da bizim gibi fabrika sahasına gelirlerdi. Özellikle yaz tatillerinde fabrikaya gitmemiz mecburi olmuştu. Ortaokula geldiğim zaman, dedemden, "Haydi fabrikaya git" talimatı almaya başlamıştım.

"Fabrikada iş çarkının içine girince, hem ıskarta topladım, hem de müfettişlik yaptım"

Oyun oynama devresini tamamladıktan sonra, dedem beni fabrikanın iş çarkına yönlendirdi. O dönemde, biraz kilo almıştım. Çünkü dedemin teşvikiyle bir süreden beri lokumlu bisküviyle besleniyordum. Zaman içinde lezzet tarafım da gelişmiş olacak ki, dedem bana bir ürünü uzatarak, "Şunu tat bakalım" der, daha sonra kalite kontrole götürmemi söylerdi. Ben de o ürünü laboratuvara götürür, teslim ederdim.

Fabrikada Galip Usta isimli deneyimli bir eleman vardı. Allah rahmet eylesin, Galip Usta'nın yanında adeta stajyer gibiydim. Dedem, beni Galip Usta'nın yanına katardı. Usta, fabrikayı köşe bucak gezer, ıskarta ürünleri ayırır, ben de kendisini gözlemlerdim. Fabrikada üç bidon vardı. Bunlardan bir tanesine gıda ıskartası, bir tanesine ambalaj ıskartası, sonuncusuna da karışık, yani ayıramadıkları ürün ıskartası konulurdu.

Galip Usta, fabrikayı çok iyi bilirdi. Ben de, onun yanında dolaşır, zaman zaman ıskarta toplardım. Fabrikada kaybolmuşluğum da vardı. Dedemin, beni fabrikada meşgul etmesinin asıl amacı, hayatı öğrenmem, bu arada çalışanları gözlemleyerek bilgi edinmemdi.

Ortaokul yıllarında fabrikada iş hayatını öğrenirken, dedemin sürekli imtihanına muhatap olurdum. Genellikle iş-

ten eve giderken bana, "Bugün ne yaptın, anlat bakalım" diye sormaya başlar, ben de "Dedeciğim, bugün pötibör hattını gezdim. Mikserlerin üzerinde hamur kalıntısı gördüm" şeklinde adeta müfettiş bilgileri verirdim. Bu, dedeme vermiş olduğum en önemli gözlem raporlarından birisi olacak ki, ertesi gün dedem olaya müdahale etmiş, eline aldığı spatulayla mikserin üzerinde kurumuş olan hamuru kazırken, çalışanları da uyarmıştı.

Bu olaydan sonra, anladım ki, dedem, gözlemciliğe çok önem veriyor, hayatın akışını bizzat izliyordu. Kendisi, mühendis kökenli olmamasına rağmen, fabrikanın her şeyini bir mühendisten çok daha iyi biliyordu. Çünkü bu işe imkânsızlıklarla başlamış, ama mühendislik harikası bir eseri ortaya çıkarmıştı.

Dedemin fabrikada yoğun çalışma temposu içindeki çabalarıyla ilgili gözlemlerime gelince... Ağabeylerim, dedemin fabrikanın ilk kurulduğu zaman çok çalıştığını, o dönemde sert mizaç sergilediğini söyler. Evet, dedemin bazı sert mizaçlı taraflarını ben de hatırlıyorum.

Sabri Bey, yalan söylemeyi, hile hurdayı kesinlikle affetmezdi. Bu konuda çok katıydı. Bütün bunlara rağmen, bize karşı yumuşaktı. Küçükken pek çok hata yapıyorduk, onları toleransla karşılardı. Sonuç olarak, kızgınlık anı, sadece iş alanında kendisini gösterirdi. Zaman zaman çalışanlara, "Ne yapıyorsunuz, nerede kaldınız, dalga mı geçiyorsunuz?" gibi uyarıcı sorular yöneltirdi.

"İş saatinde eve gelince, dedemden uyarı aldım"

Öğrenim için yurtdışında olduğum yıllarda bir öğle vakti Londra'dan İstanbul'a gelmiştim. Tamamen eve çekilmeden önce, zaman zaman işe giden dedemi evde ziyaret gittim, elini öptüm. Bana, saatini gösterdi, "Ahmet, bu saatte sen burada ne yapıyorsun?" dedi. Ben de, kendilerine "Dedeciğim, sizi ziyarete geldim" cevabını verdim. Ama dedem, o cevapla tatmin olmamış, bana şu nazik uyarıyı yapmıştı: "Bize bir şey olmuyor, akşam da buradayız..."

Bir başka gün, aynı hatayı tekrarladım. Gündüz saatlerinde, 11'de yine dedemi ziyarete gittim. Aynı tepkiyi verdi: "Bak Ahmet, saat 11'de beni ziyaret ediyorsun. Ben, akşam da buradayım. Evde oturuyorum. Akşam da gelebilirsin. Günün ortasında gelmene gerek yok. Git ve çalış..."

Yurtdışında öğrenim gördüğüm dönemlerde, dedemin bana sık sık tekrarladığı şu talimatı olurdu: "Ahmet, fırsat buldukça marketleri gez, oradan numune ürünler getir." Ben de dedemin o öğüdünü hiç unutmazdım. Ama bana yüklemiş olduğu bu görev, o yıllarda zor bir imtihan gibi gelirdi.

"Kurban Bayramı'nın ailemizde özel bir yeri var"

Dini bayramların aile hayatımızdaki yerine gelince... Bizde özellikle Kurban Bayramı ailece kutlanır. Eğer Hacca gidilmiyorsa, çok büyük bir mazeret olmadığı takdirde, ailenin tüm fertleri bir ve beraber olur. Dedem, bayram namazı sonrası fabrikaya giderek, orada görev yapanlarla bayramlaşırdı. Ardından da depolara girer ve son durumu gözüyle görürdü.

Sabri Bey, kâğıt üzerinde gördüğü bilgilerden çok, gözüyle gördüğüne inanırdı, gözüyle gördüğünü severdi. Rahatsızlığının başladığı ilk dönemlerde bilgisayar sistemleri devreye girmiş, raporlar muntazam bir şekilde hazırlanıp kendisine sunulmuştu. Ancak, dedem, yine de depoları gözüyle görmek ister, çünkü böylesi daha çok hoşuna giderdi.

Kurbanlar, fabrika sahasında kesilir, ciğerler şoförlerin evinde pişirilir, herkesle birlikte sofraya oturulurdu. Kurban etlerinin şoförlerin evinde pişirilmesine gelince... Fabrikanın belirli bir bölümünde şoförler için evler yapılmıştı. Dedem, pişen ilk kurban etlerini şoförlerin evinde, onların terasında yemeyi özellikle arzu ederdi. Kurbanlar kesilir, pişirilir ve yenilir, ama bunun bir öncesi var. O da, kurban satın almak... Dedem, kurban satın almak için babam, dayım ve Ali Ağabeyim'le birlikte hayvan pazarına giderdi. Benim yaşım küçük olduğu için, alım heyetine dahil edilmez, ama, bu sahneleri büyüklerimden dinlerdim.

Tüm aile fertleri için birer küçükbaş hayvan kesilirdi. Bu arada, yine aile fertlerinden Allah'ın rahmetine kavuşmuş olanlar için de kurban kesimi yapılırdı. Evlere, kurban etinden çok az bir kısmı alınır, tamamına yakını ise, parçalara ayrılıp paketlendikten sonra, şoförler vasıtasıyla ihtiyaç sahiplerine ve fukaralara, garibanlara dağıtılırdı.

Yine o günlerden hatırımda kalan bir sahneyi anlatmak istiyorum. Dedem, bana da kurban kestirmişti. Ancak, kesim sırasında bütün dikkatini bizlere yöneltir, zaman zaman "Dikkat et, deriyi kesiyorsun" diye müdahalede bulunurdu.

"Dedem, erken yaşta dini eğitim almamızı, sonra modern ilme yönelmemizi isterdi"

Şimdi biraz da eğitimim ve öğrenimimden söz etmek istiyorum. Önce, aldığım dini eğitimi anlatayım.

Ailemizde en fazla İslami eğitimi benim aldığım söylenir. Bunu dedem sağlamış. Şimdi bunun oluşma şeklini nakledeyim. Dedem, İzmir'de bir vaaz dinlerken, "Kimin üç erkek evladı olup da, birini ilim yoluna adamazsa, onun vay haline..." hadis-i şerifini işitmiş. Bu hadisten çok etkilenmiş. Ardından da "Hakikaten, benim üç erkek torunum var. Bunlardan ikisi çalışsa, biri de ilim yapsa, iyi olur" demiş ve bu düşüncesini annemle paylaşmış.

Aile, ilimde takip edeceğim yolu belirledi. Beni önce rahmetli Mahmut Bayram Hoca'ya gönderdiler. Kızıl Minareli Camii'nin hocası... Önce Mahmut Hoca'da Elifba ve Kur'an eğitimi almaya başladım. Ardından da, Nurettin Hoca'dan daha derin ilim aldım. Dedem, o yıllarda bana "Ahmet, sen ilim adamı olacaksın" derdi. Zaman zaman beni kucağına alır, adeta ninni söyler gibi, "İnşallah bu da benim âlim torunum olacak" temennisinde bulunurdu.

Dini eğitimim aşağı yukarı ilkokul dördüncü sınıfta başladı, lise birinci sınıfta tamamlandı. Bu dönemi dedem de her gün uzaktan takip ederdi.

Ailemiz, çok iyi eğitim veren okullarda öğrenim görmemizi isterdi. Dedemin arzusu da, erken yaşta dini eğitimi alıp, daha sonra modern ilme yönelmemdi. Aslında dedem, "örgün eğitim" dediğimiz okul eğitimine ve öğretimine çok fazla bir hassasiyetle yaklaşmazdı. Onun için, hayat tecrübesi daha kıymetliydi. Kim bilir iş hayatında, işe yaramayan nice diplomalı insan görmüştü.

Dedem, "Hayatta hiçbir şey, sizin kitaplarda okuduğunuz gibi olmayacak" derdi. Nitekim, bugün dedemin söylediklerini birebir yaşıyorum. İyi okullarda okudum. Birçok iyi yerlere girip çıktım, iyi bir eğitim aldım, ama dönüp geliyorum, hakikaten bu bilgilerin hiçbirisi gerçek hayatta işlemiyor.

Yüksek tahsilimin bir kısmını Amerika Birleşik Devletleri'nde, bir kısmını da İngiltere'de yaptım. Aslında dedem, Amerika'ya gitmemi çok fazla istememişti. Çünkü bizim aile, korumacılık anlamında çok muhafazakârdır. Mesela dedem, şoförler ile yakın çevrede ve evde çalışan insanlar konusunda çok hassastır. Çok fazla tanımadığı yabancı insanları çevresin-

de istemezdi. İşte bu yüzden dedemin yanına giren bir personel, uzun yıllar kendisiyle çalışırdı. Tüm özelliklerini bildiği insanlarla beraber olmayı severdi. Dedemin bu tabiatından dolayı benim de gözlerden ırak yurtdışında okumam pek istenmezdi. Ama son jenerasyon olduğum için biraz daha nazım geçiyordu. O yüzden yurtdışına gidebildim.

“Dedem, 28 Şubat Süreci’nde, ‘Siyasetle ilgimiz yok; biz bisküviciyiz’ demişti”

Şimdi, biraz da 28 Şubat Süreci’nde yaşadıklarımızı anlatmak istiyorum. Biz, o dönemde aile olarak, firma olarak çok etkilendik. 28 Şubat Süreci’nin yaşandığı yıl, yani 1997’de lise son sınıf öğrencisiydim. Üniversiteye gitmek üzereydim. Delikanlıydım. O dönemde, çeşitli kişiler ve firmalarla ilgili listeler yayımlanmıştı. Bu firmalar arasında Ülker de vardı. Ülker ürünlerinin askeri kantinlere alınmadığı söyleniyordu. Moralim çok bozuktu.

Bu olaylar üzerine dedemin yanına giderek, “Dedeciğim, biz ne yapacağız, ne olacak? Buradan gidecek miyiz?” diye ağlamaklı bir şekilde konuşmuştum. “Pılımızı pırtımızı toplayarak, bu memleketten gideceğiz herhalde” gibi bir psikolojiye kapılmıştım. Dedem, bu halimi görünce, bana aynen şunları söyledi:

“Oğlum, bak, biz bisküvi yapıyoruz. Bisküvinin rengi bellidir. Çok pişirirsen biraz koyu kahverengi gibi olur, az pişirirsen de açık kahverengi. Bisküvinin rengi bu.”

Dedem, beni teselli etmek için konuşmasını şöyle sürdürmüştü:

“Biz, sonuçta bisküvi imal ediyoruz. Bizim, siyasetle, şununla bununla ilgimiz yok.”

“Sabri Bey’in torunu olmak, büyük sorumluluk istiyor”

Hep söylemişimdir, bizde aile ve iş hayatı iç içe gibi görünür. Evin hanımları da bu kurala hem harfiyen uyarlar, hem de saygı duyarlar. Bu, Sabri Bey’in oluşturduğu bir aile normudur. Bugün, bizim jenerasyonumuzda da eşlerimiz buna ayak uydurmuştur. Hiç unutmuyorum, ilk evlendiğimiz günlerde dedem, eşime, “Bak kızım, bunlar çok çalışırlar. Sen sabırlı ol” uyarısını yapmıştı. Dedemin rahatsızlığının başladığı dönemde, erken saatlerde arabasına zar zor binip işe gitmesi, eşimi

çok etkilemişti. Pencereden bakar, "Dede, nereye gidiyor?" diye sorardı. Ben de "İşe gidiyor" cevabını verirdim. Eşim, dedemin koyduğu normu, bizzat dedemin yaşantısından gördü ve benimsedi.

Sabri Ülker'in üçüncü torunu Ahmet Özokur ve Sefure Özokur çiftinin ilk evlatları Yusuf İhsan'dan sonra Nur Vera da 2012 yılında dünyaya geldi ve büyük ailenin en genç ferdi oldu.

Yahya Ülker: "Dedem gibi işe Eminönü'nde başladım"

Betül-Murat Ülker çiftinin üç evladı var. Üçü de erkek. Yahya, 1 Şubat 1993'te dünyaya gelmiş; ikiz olan Mustafa ve Fatih ise 2000 yılının 19 Nisan günü... Yahya Ülker, Koç Üniversitesi'nde ekonomi-işletme tahsili yapıyor. Mustafa ve Fatih Ülker ise, öğrenimlerini Bilfen Üsküdar Fen Lisesi'nde sürdürüyor.

Üç kardeş de, Sabri Ülker'in torunu olmakla övünüyor. Ağabey Yahya'nın yanı sıra, Mustafa ve Fatih de, "Böyle ünlü bir kişinin torunu olmak, bize ciddi bir sorumluluk yüklüyor" diyorlar.

Şimdi, sırasıyla Yahya, Mustafa ve Fatih Ülker'in, dedeleri Sabri Ülker'le ilgili düşüncelerini alalım:

1 Şubat 1993'te İstanbul'da doğdum. İlkokulu Anafen Okulu'nda, liseyi ise Üsküdar Fen Lisesi'nde okudum. Koç Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü ikinci sınıf öğrencisiyim.

Dedem Sabri Bey'i, 4-5 yaşlarındayken tanımaya başladım. O dönemde sağlıklı görünüyordu. Ama bende, yaşlı bir kişi fotoğrafı da oluşturmuştu.

Dedem, ilerleyen yıllarda, baston kullanmaya başladı. Bu sırada, kendisiyle birlikte fabrikaya giderdik. Bu gidiş gelişlerimizde, dedeme yardımcı olurdum. Ayrıca, uzun uzun sohbet etme imkânı elde ederdim.

Aslında fabrikaya, ilk defa babam götürmüştü. O zaman dedemin odasını gördüm. Dedemin odası, ofis değil, adeta ikinci bir ev gibiydi. Makam odasının yanı sıra, hemen yanı başında toplantı ve istirahat odası vardı. Dedemin tüm günlerini yüksek tempolu bir çalışmayla geçirdiği bu oda, özel kalem müdürünün odasıyla bağlantılı, iç içeydi. Böylece, rahatlıkla işlerini halledebiliyorlardı. Ofisin tarzına, şekline hayran kalmıştım.

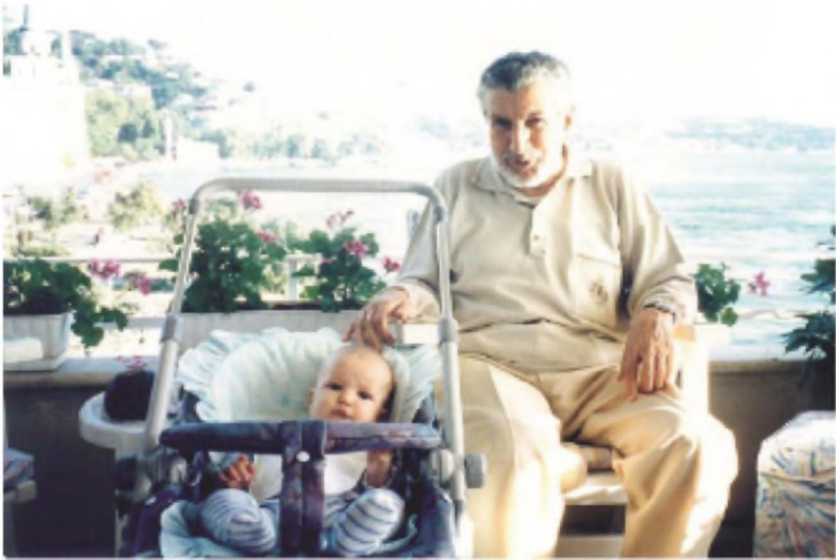
Dedem, işleri babama devrettikten sonra eve çekildi. Bu defa, evi, ofise döndü. Her gün Özel Kalem Müdürü Adem Bey [Sezer] ve yanında birkaç kişi gelir, dedeme, fabrikada neler olduğunu anlatırlardı. Ama dedem bu durumdan mutluluk duymuyor, rahatsız oluyordu. Dedem, sık sık büyükannem Güzide Hanım'a "Beni, niçin burada oturtuyorsunuz?" diye sitem ederdi. Tabii o kadar senelik yoğun çalışma temposundan sonra evde oturmak ona zor geliyordu; ama sağlığı artık işe gitmesine izin vermiyordu.

"Dedem 84 yaşındayken, ansızın havuza atlamıştı"

2004 yılında, 11 yaşıma gelmiştim. Dedemle birlikte Vaniköy'deki evin bahçesinde geziniyor, spor hocasını bekliyorduk. Hoca, her gün gelir, dedeme egzersiz yaptırırdı. Fakat o gün, malum, sahil trafiğine takılınca, gelmesi de gecikti. 84 yaşındaki tez canlı dedem ise, spor hocasını bekleyemedi ve "Bir şey olmaz" diyerek havuza atladı. Dedemin peşinden de, evin şoförü Yasin Ağabey elbiseleriyle havuza daldı. Ben de onların peşin-



Sabri Ülker, sevgili torunları Mustafa, Yahya ve Fatih'le birlikte.



Dede Sabri Ülker ile torun Yahya Ülker'in mutlu ve huzurlu bir anı...

den atlamak mecburiyetinde kaldım. Çünkü dedemi değil, ama yüzme bilmeyen Yasin'i kurtarmaya çalışacaktım. Dedem, onca yaşına rağmen çok iyi yüzüyordu; doğrusu şaşırmıştım. Tüm bunlar olurken, dedemi her zaman balkondan izleyen büyükannem, ev halkı ve gecikerek gelen spor hocası, heyecan içinde havuzun çevresinde toplandılar. Daha sonra dedemle birlikte bizler de havuzdan çıktık. Bu heyecan verici su sporu da kazasız belasız tamamlanmıştı.

"Sabri Ülker'in torunu olmanın gururunu ve mutluluğunu yakaladım"

Çocukken, doğrusu, Ülker'in ne olduğunu bilmiyordum. Bu ismi, sadece soyadımız ve dedemin imal ettiği bisküvi ile çikolatanın adı olarak biliyordum. Ancak, firma hakkında hiçbir bilgim ve fikrim yoktu. Aradan yıllar geçtikten sonra, taşlar yerine oturmaya başladı. İşte o andan itibaren, Sabri Ülker'in torunu olmanın mutluluğunu ve gururunu yakaladım.

Aslında "Ülker" adına içeriden bakınca, fabrikada, makinelerin bir ucundan hamurun girdiğini, diğer ucundan bisküvinin çıktığını görüyorsunuz. Ancak, bu işlere, yıl bazında bakarsanız, karşınıza yüzbinlerce ton ürün çıkıyor.

Çocukluk yıllarımda, bir tek bisküvi bile benim için dünyalara bedeldi. Bu gıda maddesini sadece iştahla yenildiği için

seviyordum. Zamanla, Ülker hakkında çok fazla bilgiler edindim. Bu durum, bazı sorumluluklarımın da olduğunu fark etmemi sağladı.

Hemen, iş hayatına atılmak istedim. Sürekli ofise gitme hevesine kapıldım. Sonra, Eminönü'nde bir kahveci dükkânında çalışmaya başladım. Kaderin cilvesine bakınız; dedem de bundan neredeyse bir asra yakın bir süre önce, yine Eminönü'nde ilk çalışma hayatına başlamış ve para kazanmayı öğrenmiş.

İşin tadını aldıktan sonra, hiç vakit kaybetmeden işyerine ulaşmak için sabah erkenden kalkıyor, Vaniköy'den otobüsle Üsküdar'a, oradan da vapurla Eminönü'ne ulaşıyordum.

Yabancı dilin önemini de, iş hayatımın ilk günlerinde fark ettim. Çünkü dükkânda, benden başka İngilizce bilen yoktu. Oysa bölge, turistlerle dolup taşıyordu. Gelen turistlerle ben muhatap oluyordum. O yaz tatili, bana çok şey kattı. Farklı kültürlerle tanışma, ticaretin tadını alma imkânı sağladı. Aklımda, "iş" kavramının anlamı da yavaş yavaş oturmaya başladı.

"Dedem ebedi âleme yolcu edilirken, kendisine hayranlığım arttı"

Dedem vefat ettikten sonra içimi bir boşluk kapladı. Fatih Camii'nin avlusundaki cenaze töreni sırasında, tabutunun başından hiç ayrılmadım. Avluda olağanüstü kalabalık bir cemaat vardı. Herkes dedemi hayırla yâd ediyordu. Gördüğüm bu manzara, içimde hissettiğim boşluğu doldurmaya başladı. Ayrıca bu ilgi ve sevgiden dolayı, dedeme bir kez daha hayran oldum. Sonra Kozlu'ya, aile kabristanına gittik. Dedemin naaşı kabristana yerleştirildikten sonra, üzerine atılan her toprakta adeta içime bir su serpiliyor ve hissettiğim boşluk doluyordu. Kabristandan ayrılırken, kendimi huzurlu hissettim. Çünkü sevgili dedeme karşı son görevimi de yapmıştım.

* * *

Dedemin vefatından sonraki aylarda, bir toplantı için Topkapı'daki fabrikaya gittim. Toplantı bittikten sonra, dedemin odasını ziyaret ettim. Kapı kilitliydi, açıldıktan sonra içeri girdim. Gözümde, eski günler canlandı. Duygulandım. Sonra ofisin geri kalan kısmına bakıp, kendimi teselli ettim. Haksız da sayılmazdım. Çünkü bıraktığı Ülker nerelere kadar gelmişti...

Mustafa Ülker: “Dedeme saygı duyulduğu için kafama göre hareket edemiyorum”

Dedemi, dört yaşımdayken fark ettim. Hiç konuşmuyordu. Tabii ben de hastalığının farkında değildim. Bir-iki yaşlarındayken, dedem bizimle konuşurmuş, ama kendisi hakkında çok fazla bir bilgiye sahip olmadım. Dedemle ilgili ilk bilgileri, bir dergide okudum ve öğrendim. Sabri Ülker'in torunu olmak, in-



Murat Ülker, ikiz evlatları Mustafa (solda) ve Fatih Ülker'le birlikte...



Murat Ülker, kendisi gibi işletme tahsili görmekte olan büyük oğlu Yahya Ülker'le...

sanı onurlandırıyor, sorumluluk veriyor. İnsan, saygı duyulan bir kişinin torunu olunca, kafasına göre hareket edemiyor.

Okulda, kendimi tanıtmak istemiyorum. Babamı tanıyan var, dedemi tanıyan ise pek çok. Derslerimden şikâyetim yok. Her konuyla ilgiliyim. İlerisi için henüz bir seçim yapmadım. Çünkü çok erken. Bugünden seçim yapmaya kalkarsam, ileride gereklerini yerine getiremez durumda olabilirim. Tabii aslında, ailemizin işinden başka bir çalışma alanı seçmek, bana mantıklı gelmiyor. Herhalde bu ortamda çalışacağım. Ancak Ülker, gıda dışında başka sektörlere de açılabilir. Belki de, açılacak olan yeni alanlarda görev alırım.

Fatih Ülker: "Dedem konuşurken biz konuşamıyorduk, biz konuşurken, dedem konuşamıyordu"

Sevgili dedemizin konuştuğu halini bilmiyorum. Çünkü biz henüz konuşamazken, dedem konuşuyormuş; biz konuşurken, dedem konuşamaz oldu.

Biz, dedemi tanıdıktan sonra, kendisinin yanı başına gider, bakardık. Dedemin yüzünde yorgunluk ve acı ifadesi yoktu. Kendisini, gözü açık haliyle hiç görmedim, çünkü sürekli kapalı olurdu. Ancak, kapalı halinde de yüzünde daima mutluluk ifadesi okunuyordu.

Babaannemi de çok iyi hatırlıyorum. Güler yüzlüydü, ama şaka yapmazdı. Onun bakışlarında da hep mutluluk ifadesi vardı.

Dedem Sabri Bey'i, yedi yaşından sonra net bir şekilde öğrenmeye başladım. Bu arada, ailemizin nereden geldiği bilgisine de ulaştım. Dedelerimiz, Kırım'dan gelmiş. Kırım'ın haritadaki yerini biliyorum, ama görmedim. Daha sonraki yıllarda mutlaka gidip, görmek isterim. Sabri Ülker'in torunu olmakla övünüyorum.

6. bölüm

Ülker Fırtınası ile özgürlüğe kavuştu, Ülker Fırtınası ile ebedi yolculuğa çıktı

- Sabri Bey hastaydı... Kendi durumunu fark ettiği için, görevini oğlu Murat Ülker'e devretmişti. Buna rağmen, işinden bir türlü kopamıyordu. Her sabah kalkıyor, Topkapı'daki fabrikasına gidiyor, oradaki havayı birkaç saat teneffüs ettikten sonra, yorgun düşen bedenini dinlendirmek için evine dönüyordu.
- Sabri Ülker'in 80 yılın yorgunluğunu taşıyan vücudu, adeta sükût etmek üzereydi. Bu ömrün çok büyük bir kısmı, olağanüstü tempoda iş üretmiş, eserler meydana getirmişti. Aslında, yorgunluk nedir bilmeyen bir yapısı vardı. Ama yıllar, o yapının önüne "Artık yeter!" dercesine set çekmek üzereydi.
- Sabri Ülker'in eşi Güzide Hanım da, hayat arkadaşının ağır hastalığına daha fazla dayanamayıp, yataklara düşmüştü. Zaten 37 yıldan beri evlat acısının ıstırabını da yaşayan 86 yaşındaki Güzide Hanım, 13 Eylül 2010 Pazartesi günü, fani hayatını tamamladı. Derin bir uyku halinde olan Sabri Bey ise, 61 yıl boyunca hayatı paylaştığı sevgili eşinin ebedi yolculuğa tek başına çıkışından bihaberdi.

Güzide Hanım ve Sabri Bey, birbirlerinin acısını yaşamadan ebedi yolculuğa çıktılar

Güzide Hanım'ın, sevgili eşi Sabri Ülker'e İstanbul'daki Eski Kozlu Mezarlığı'nda verdiği "büyük randevu"nun vuslatı, 12 Haziran 2012 Salı günü gerçekleşti.

Takvim yaprakları 2000 yılını gösterirken, o koskoca 20. yüzyıl gerilerde kalmıştı. Yaşı kemâle ermiş olan Sabri Ülker de, büyüme çağındaki torunu Yahya'yı sevgi ve şefkatle seyrederken, şunları mırıldanıyordu:

"Bu büyüyecek, ben küçüleceğim..."

Yahya, on yaşma doğru yol alıyordu. Kim bilir Sabri Bey de, belki "dalya"ya hazırlanıyordu.

Hayatın geçici, ölümün ise kalıcı olduğundan kimsenin şüphesi yoktu. Ancak, hayatı kazanmak, herkesin boynunun borcuydu.

Sabri Ülker, 1920 yılında dünyaya gelmiş, on yaşından itibaren çalışan nüfusa dahil olmuştu. Azimliydi, kararlıydı. Ne okul döneminin yokluk yılları, ne de iş hayatının iniş çıkışlarından yılgınlık duymuş, ancak, 80 yaşla birlikte isyan eden vücudunun tavrına boyun eğmişti.

Ünlü şair Necip Fazıl Kısakürek, Sabri Bey'in halini tasvir edercesine şu mısraları söylüyordu:

"Gençlik... Gelip geçti...
Bir günlük süstü..."

* * *

80 yılın yorgunluğunu taşıyan vücut, adeta sükût etmek üzereydi. Bu ömrün çok büyük bir kısmı, olağanüstü tempoda iş üretmiş, eserler meydana getirmişti. Aslında, yorgunluk nedir bilmeyen bir yapısı vardı. Ama yıllar, o yapının önüne "Artık yeter!" dercesine set çekmek üzereydi.

Sabri Ülker de, her fâni gibi, insanlar arasında adilane şekilde paylaşılan tek gerçeğin ölüm olduğunu biliyor ve inanıyordu. Ama

bu ölümlü dünyada, hayatı kazanmak için bitmez tükenmez gibi görünen enerjisiyle çalışmış, bitkin düşmüştü.

Her şeyin farkındaydı. İç dünyasında hayatın gerçekleriyle yüzleşiyor, yaşamının son dönemi için kendince bir yol haritası dahi çiziyordu.

Hasta yatağında da fabrikadan gelip, kendisine tekmil vermek isteyen Ülker çalışanlarını kabul ederken; önce onları dinliyor, daha sonra kendilerine yol gösteriyordu. Ziyaretçileri gittikten sonra ise, eşi Güzide Hanım'a sitem dolu bir ifadeyle, "Beni niçin burada oturtuyorsunuz?" cümlesini sarf etmekten kendini alamıyordu.

Ahsen Özokur: "Annemi, babamın durumu hasta etti"

Evet, Sabri Bey hastaydı... Kendi durumunu fark ettiği için, görevini oğlu Murat Ülker'e devretmişti. Buna rağmen, işinden bir türlü kopamıyordu. Her sabah kalkıyor, Topkapı'daki fabrikasına gidiyor, oradaki havayı birkaç saat teneffüs ettikten sonra, yorgun düşen bedenini dinlendirmek için evine dönüyordu.

Ailenin büyük evladı Ahsen Özokur, hem annesine, hem de babasına kol kanat germişti. Aslında baba, kapalı bir kutuydu. Ailesini üzmemek için rahatsızlığını kimseyle paylaşmak istemiyordu.

Doktorlar, günler geçtikçe durumu ciddiyet kazanan Sabri Ülker'in hastalığına isim arayışı içindeydi. Bu arayış sırasında, Sabri Bey'le birlikte doktor doktor dolaşarak sevgili babasına şifa bulmaya çalışan biricik kızları Ahsen Özokur, aradan yıllar geçtikten sonra o kasvetli günleri şu sözlerle anlatıyordu:

> Babam, işini kardeşim Murat'a devrettikten sonra, rahatsızlıkları ortaya çıkmaya başladı. Daha sonraki yıllarda, eve kapandı diyebilirim. Bir süre sonra ise, yatağa bağımlı hale geldi.
>
> Hastalık ilerleyince, babamın hastaneye yatması gerekti. Kardeşimle birlikte karar verdik, "Hastane ortamını evimize getirelim" dedik. Yani, babamızı hastaneye göndermek istemedik, öyle de yaptık.
>
> Babamın rahatsızlığı başlayınca, kendisiyle birlikte doktor doktor dolaştım. Hastanelere gittim. Babam, bu arayışımız sırasında bize karşı koymuyordu. Ancak annem, doktora gitmeyi pek sevmezdi.
>
> Babam, annemin gözünde çok eşsiz ve muhteşem bir insandı. Zaten öyleydi de... Babamın hastalığı, annemi çok üzüyordu.



Sabri Ülker, aktif iş hayatından çekildikten sonra, kendisini ziyarete gelen, "Yol Arkadaşlarım" dediği Ülker distribütörleriyle birlikte... Bu ziyarette, Ülker ürünlerinin Türk insanıyla buluşmasında büyük emeği geçen ve Sabri Ülker döneminde "depo müdürü" olarak isimlendirilen (soldan sağa) Antalya Distribütörü merhum Ömer Öner, Samsun Distribütörü merhum Fuat Çanakçı, Mersin Distribütörü Hasan Yozgat, Antakya/Hatay Distribütörü Fahri Öksüz, Adana Distribütörü Zihni Uğurses ve Sivas Distribütörü Rıza Sepet bulunuyordu. Bu, belki de yol arkadaşlarının son buluşmasıydı...

Hastalığın başlangıcında, babama ilk tedaviyi Amerikan Hastanesi hocalarından nörolog Prof. Dr. Edip Aktin Beyefendi başlattı. Daha sonra yine aynı hastanenin Nöroloji Bölüm Şefi Dr. Emil Goldenberg, babamın tedavisini üstlendi.

Babamın rahatsızlığına teşhisi de Dr. Emil Bey koymuştu. Emil Bey, bana ilk günlerde, "Ahsen Hanım, babanız için yapabileceğimiz fazla bir şey yok. Bundan sonra, Sabri Bey'in yaşam kalitesini düşürmemeye çalışacağız" diyordu.

"Babama, 'parkinsonizm' teşhisi konuldu"

Babam, "Parkinsonizm" diye adlandırılan bir hastalıktan mustaripti. Kardeşim Murat, babamızı tedavi amacıyla yurtdışına götürdü. Daha sonra birlikte Amerika'ya da gittik. Orada, Jean Paul Jankoviç isimli ünlü bir doktor da muayene etti. Türkiye'deki doktorumuz Emil Goldenberg Beyefendi'nin teşhisine katıldı.

"Parkinsonizm" hastalığı, isim benzerliği olan "Parkinson" gibi titreme yapmıyordu. Ancak babam, sürekli halüsinasyon

görüyordu. Yani, hayal görüyordu. Kendisi, çok zeki bir insan olduğu için, gördüklerinin halüsinasyon olduğunu da biliyordu.

Babamızın tedavisi süresince, hekim dostlarımız adeta seferber olmuşlardı. Doktor Emil Bey'in fizyoterapist olan eşi her akşam eve gelir, hiç bıkmadan usanmadan babama fizik tedavisi uygulardı. Bu arada, Maçka MR sağlık kuruluşunun sahibi, çok yakın dostumuz Dr. Alptekin Bey [Peker] de görüntüleme cihazlarını evimize kadar getirir, babamın çekimlerini yapardı.

Sevgili babam, hastalığının ilk dönemlerinde yalının bahçesinde boydan boya yürürdü, ama etrafa tutunarak... Anneciğim ise, babamın bu halini izlerken dayanamaz, çok üzülür, "Kızım, babana söyle, artık otursun" demek zorunda kalırdı. Yani annem, babamın zar zor yürüyüşünü görmeye tahammül edemiyordu. Böyle durumlarda annemi bahçeden eve götürür, babamı da hemşirelere emanet ederdim.

"Annem, hasta olan babamın işe gittiğini hayal ediyordu"

Sevgili anneciğim, babamızın haline dayanamadığı için üzüntüsünden hasta oldu. Biz, annemizin hastalığını Alzheimer zannediyorduk. Doktor Emil Bey ise, "Buna Alzheimer diyemeyiz. Anneniz, üzüntü neticesi içe kapandı" teşhisini koymuştu.

Annemin kafasında daima iki ayrı Sabri vardı; birisi, işe giden gelen Sabri, diğeri ise hasta olan Sabri... Kendisi, zaman zaman babamın halini görüyor, ancak işe gittiği hayalini kuruyordu.

Annem bize gelince, "Ahsen, artık ben gideyim, çünkü baban gelmek üzere" derdi. Halbuki babam, evde yatıyordu. Annemi biraz oyalar, "Peki anneciğim, seni götüreyim" derdim.

Anneciğim, son zamanlarda ise paniklemeye başlamıştı. Akşamüstü olunca, birden bana telefon eder, "Ahsen, ne olacak babanızın hali?" derdi. İşte annemin kafasındaki ikinci Sabri manzarası karşısında, babamın hastalığını unutur, annemi teskin etmeye çalışırdım. Teskin ederken de, "Anneciğim, bak, hep doktorlar kendisiyle meşgul. İlaçlarını Amerika'dan getirttik" derdik.

Anneme, babamı Dr. Emil Bey'in tedavi ettiğini söyleyince, kendisinden şu cevabı alırdım:

"Tutturmuşsunuz bir Emil Bey, başka doktor yok mu?"

Akşam olunca, annemdeki panik hali had safhaya ulaşırdı. Gündüzleri, babamın işe gittiği hayalini kuran annem, akşamla-

rı ise "Sabri yatıyor, kendisine kimse bakmıyor. Size yazıklar olsun!" derdi.

Annemiz aslında, bizim nasıl evlatlar olduğumuzu bilirdi, ama paniğin etkisiyle öyle konuşurdu.

Annemin rahatsızlığı karşısında ilk zamanlar çok üzüldük. Ama daha sonra annemin tedavi şeklini de öğrendim. Kendisi paniklemeye başlayınca, "Tamam anneciğim, haklısın, yarın ilk işim, babamı doktora götürmek olacak" derdim. Yani annem, o anda bizden bir güvence beklerdi, ben de onu verirdim.

Zaman ilerledikçe annemin panik hali de artmaya başladı.

Bir gün kendisini doktora götürürken, bana şu ilginç soruyu sordu:

"Ahsen, bugünkü cumhurbaşkanı kimdi?"

Bilindiği gibi doktorlar, bu gibi rahatsızlıklarda, hastalarına hafiza ve zekâ kontrolü için ilginç sorular yöneltiyorlar. Annem de, doktora karşı hazırlıklı olmak için, benden cumhurbaşkanının ismini öğrenmeye çalışıyordu. Annemin bu gibi tavırlarını Doktor Emil Bey'e anlatırdım. Zaten kendisi de, annemin Alzheimer olmadığı teşhisini koymuştu.

Annemin böyle bir hastalıktan mustarip olmasına bir bakıma sevindim. Tedavisi mümkün olmayan bir başka hastalığa yakalansa, ıstırabımız daha da artardı.

Kısacası annem, babamın yatak esiri olduğunu gördükçe, çok üzülüyor ve kendinden geçiyordu. O manzarayı seyrettikçe, iyi ve kötü hayaller görüyor, bazen bu hayalleri birbirine karıştırıyordu.

Sevgili annem, bir yıl kadar yattı. Epilepsiden sonra kendisine gelemedi.

Ağabey, kardeş ve yenge, her iki yüzyılı da gördüler

Onlar, son iki yüzyılı da gördüler. Hem dünyanın kahrını çektiler, hem de nimetlerini tattılar. Hiç ihtiras peşinde koşmadılar. Çalıştılar, çabaladılar. İyi insan, iyi vatandaş oldular.

Ağabey Asım Ülker, 90 yaşına gelmişti. O da yorgundu. 6 Temmuz 2001 Cuma günü, cuma ezanına sadece on beş dakika kala hayata gözlerini yumdu. Asım Bey, dedesi Hasan Efendi ile babası Hacı İslam Efendi gibi Fatih Camii'nden son yolculuğuna çıkarılıp, Edirnekapı'daki Mehmet Akif Şehitliği'nde ebedi istirahatgâhına tevdi edildi.

Kırımlı Devletler Ailesi'nin gelini ve Sabri Ülker'in eşi Güzide Hanım ise, hayat arkadaşının ağır hastalığına daha fazla dayanamayıp, yataklara düşmüştü. Zaten 37 yıldan beri evlat acısının ıstırabını da yaşayan 86 yaşındaki Güzide Hanım, 13 Eylül 2010 Pazartesi günü, fani hayatını tamamladı. Uzun zamandan beri adeta derin bir uyku halinde olan Sabri Bey ise, 61 yıl boyunca hayatı paylaştığı sevgili eşinin ebedi yolculuğa çıkışından bihaberdi.

Necip Fazıl, "Büyük Randevu"yu anlatırken, şunları soruyordu:

Büyük randevu... Bilsem nerede, saat kaçta?
Tabutumun tahtası, bilsem hangi ağaçta?

Sabri Ülker, eşi Güzide Hanım'a o "büyük randevu"yu herhalde Eski Kozlu'da vermişti. Vuslat için 12 Haziran 2012 Salı günü, Yahya Kemal misali, "Artık demir almak günü gelmiş" diyerek, sevgilisine kavuşmaya gidiyordu. Kendisini bekleyenler arasında biricik evladı Ali de vardı.

Dedesi, babası, ağabeyi, sevgili eşi ve evladının ebediyete uğurlandığı o tarihi limandan, Fatih Camii'nden, dualarla Eski Kozlu Kabristanı'na doğru yola çıkarıldı.

Şair, bu işin sırrını yıllar öne çözmüştü:

Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden.
Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden.

7. bölüm

Sabri Ülker, 92 yıllık yaşamının ardında, “Hoş bir sadâ” bıraktı

- **FİRUZ KANATLI:** Büyük insan, Türk sanayiinin büyük öncüsü Sabri Ülker’i kaybettik. Çok zeki, çok inançlı, çalışkan ve yaratıcı idin. Verdiğiniz emsalsiz örnekten dolayı vatan sana minnettardır.
- **GÜNGÖR URAS:** Sabri Ülker, temelini attığı şirketin uluslararası bir gıda grubu haline geldiğini, küresel pazarda oyuncu olduğunu, oğlunun, torunlarının işe sahip çıktıklarını hayatta iken gördü. Bu, bir fani için önemlidir.
- **TAHA AKYOL:** Güçlü, dinamik, yaratıcı bir girişimci sınıfa sahip olmak, bizim 150 yıllık özlemimizdir. Bu kasırgalı tarihte rejimler değişti ama bu hedefimiz hiç değişmedi. Koç, Sabancı, Eczacıbaşı, Ülker gibi öncüler 150 yıllık “iktisat savaşı”mızın muzaffer kumandanlarıdır.
- **YILMAZ ÖZDİL:** Sadece denizlerde değil, duygusal dünyamızda da derin dalgalanmalar yaratan Ülker Doğumu Fırtınası, her sene 10 Haziran’da esmeye başlar, üç gün sürer, 12 Haziran’da diner. Sabri Ülker’in tam da 12 Haziran’da vefat etmesi ise sanırım, kaderin cilveleri üzerine eşsiz eserler bırakan Safiye’nin bile hayal edemeyeceği bir romanın öyküsüdür.

Firuz Kanatlı: "Sabri Bey'in büyük başarısına ancak şapka çıkarılır"

"Sabri Bey, çok marjinal bir insan. O, çok özel bir hayat yaşamış. Hacı Ömer Sabancı, rahmetli babamın arkadaşıydı. Oğlu Sakıp Bey de, çok cana yakındı. Vefat ettiği zaman, müthiş bir cenaze merasimi yapıldı. Gönül sahibi bir insanmış; çok seveni varmış. Ama ben, Sabri Bey'i Sakıp Bey'le değil, Vehbi Bey'le mukayese ederim. Bunlar, yoktan var etmiş insanlardır."

Firuz Kanatlı
Galatasaray Lisesi ve Cenevre Üniversitesi'nde öğrenim gördü. İş hayatına, babasının Eskişehir'deki un fabrikasında başladı. Daha sonra, makarna üretimini denedi. 1962'de, Eti Bisküvi Fabrikası'nı kurdu. Görevini, oğlu Firuzhan Kanatlı'ya devretti.



Sabri Bey'le 1959'da tanıştım. Bu tanışma, Ülker Fabrikası'na un satma vesilesiyle oldu. Babam ile amcamın Eskişehir'de un fabrikaları vardı. 1959 yılında askerden henüz gelmiştim. Babam, "Ben çok yoruldum, gidiyorum" dedi. Daha, 59 yaşındaydı. Ailenin un fabrikasında babamı temsil etmeye başladım, ama amcamın benden büyük iki oğlu aynı işyerinde patronluk yapıyorlardı.

Tahsilimi Avrupa'da yapmıştım. Öğrencilik zamanında evlendim, ardından askere gittim. Yeni işimde kendimi hem babama, hem de amcazadelerime göstermek istiyordum. Un pazarı aramaya başladım. Müdürlerimizden rahmetli Sefer Bey'in, "Ülker Bisküvi Fabrikası'na un satmaya gidelim. Ben oraya daha önce un satmak istedim, ama başaramadım" teklifiyle yola koyulduk.

İstanbul'daki Ülker Fabrikası'ndan randevu aldık, Asım ve Sabri Beyleri ziyarete gittik. İki kardeş küçük, camlı bir odada oturuyorlardı. Bizi güler yüzle karşıladılar. Çok iddialıydım, ama değirmenci

değildim. Ülker kardeşlere, "İsterseniz sizin unlarınızı yaparız, hatta istediğiniz kaliteyi mutlaka tuttururuz" dedim. Rahmetli Asım Bey, sakin sakin dinliyordu. Daha çok Sabri Bey'le muhatap oluyordum. Sabri Bey, beni dinledikten sonra, "Bizim istediğimiz unu yapamazsınız" dedi; ısrarım üzerine, "Biz, bunu çok özel olarak kırdırıyoruz" cevabını verdi.

Sabri Bey'le ilk karşılaşmamızda tartıştık

Henüz 27 yaşındaydım. Sabri Bey'le ilk defa karşılaşır ve tanışırken, biraz da gençliğin heyecanıyla, "Niçin, 'Yapamazsınız' diye kesin konuşuyorsunuz?" dedim. Sabri Bey de, bu tavrıma mukabelede bulundu. Ufak çapta bir münakaşa yaşadık. Rahmetli Asım Bey araya girdi ve meseleyi tatlıya bağladı. Tabii, Ülker'e un satamadan ayrıldık. Sabri Bey'le münakaşadan sonra, dostluğumuzun kurulması uzun zaman aldı. Bu arada biz de bisküvi üretimine başlamıştık. Aradan beş yıl geçtikten sonra, Sabri Bey'le yeniden bir araya geldik.

Tabii bu defa ters düşmedik. Ben, Sabri Bey karşısında haddimi bilmeye başladım. Hele hele bisküviciliğe girdikten sonra, bu işin hakikaten zor olduğunu anladım. Aslında Sabri Bey, bu işin gurusu, uzmanı, yıllarını vermiş bir kişiydi. Kendisine hak verdim ve daha büyük saygı duymaya başladım. İşin içine iyice girdikten sonra, Sabri Bey bizim önderimiz oldu. Ondan sonra birbirimizle hiç ters düştüğümüzü hatırlamıyorum.

Kendisiyle, satranç oynar gibi konuşurduk

Sabri Bey'le ilk yıllarda bir araya geldiğimiz zaman, konuşmalarımız sırasında sorduğu sorulardan, bizler hakkında bilgi edinmek istediğini anlamıştım. Ben de aynı tavrı takınır, kendisine sorular sorardım. Aslında her ikimizin de tavrı, bir satranç oyunuydu. Ben çömezdim, Sabri Bey ise usta. Çok zekice sorular sorardı. Ben de saklım gizlim olmadığı için kendisine safiyetle cevap verirdim. Oysa Sabri Bey, işini stratejik olarak yürütüyordu. Rekabet hakkında gayet tabii başka türlü aldığı bilgiler de vardı.

Şimdi bizi adam eden bir bisküviden bahsetmek istiyorum. Bisküvi imal eden makine teknolojisindeki gelişmeleri sürekli takip ediyordum. Bir Amerikan dergisinde gördüğüm Rotatif denilen, keski bisküvisi değil de, kalıp bisküvisi imal eden makineyi biz Türkiye'de yaptık. "Oval Finger" diye rotatif bir bisküvi çıkardık. Bunu, öteki fir-

malar çıkaramamıştı. Sabri Bey merak etmiş, bu üretimimizi görmek istemiş. Kendisini davet ettik. Geldi, gördü ve "Bizimkiler kadar güzel, hatta bizimkilerden daha güzel pişiriyor fırınınız" dedi, biz de mutlu olduk. Ben de o ziyaretten sonra "Büyük bir üstadın değerlendirmesi ve iltifatı, gerçekten bizi onurlandırıyor, mutlu ediyor ve bize, kendisi için 'büyük adam' dedirtiyor" değerlendirmesi yaptım.

Galatasaray Lisesi'nde okurken, Ferûzat Hocamız vardı. Bu hocamız, bütün jenerasyon tarafından sevilmiş ve takdir edilmişti. Üniversitede de Ferûzat Hoca gibi hocalarımız vardı. Onlara yakınlaşmak isterdik. Bu isteğimiz hem hocalarımıza karşı duyduğumuz saygıdan, hem de onlardan bir şeyler öğrenmek içindi. Ben, Sabri Bey'e böyle yaklaştım. Sabri Bey, kendisine karşı takdir hisleriyle dolu olduğum bir insandır. Yani sıfırdan başlamış ve bir işi buralara getirmiş, Türkiye'de bir numara olmuş bir insana şapka çıkartırsınız.

Sabri Bey'in kişiliğine karşı da takdir hisleriyle doluyum. Yani hem başarısına, hem de kişilik özelliklerine saygı duyarım. Çok zeki bir insan. Sabri Bey, böyle gözleri fıldır fıldır dönen, bilmiyorum IQ'sunu ölçtürdü mü, çok zeki ve IQ'su çok yüksek bir insan. Benim işimin gurusu. Yani, en iyi bilen kişi.

Sabri Bey, sektörümüzün büyük ağabeyi

Sabri Bey'in dini tarafı var. Benim de biraz dini tarafım vardır. Ben de dindar bir insanımdır. Sabri Bey, tabii bizden çok daha ileri... Mesela böyle bir hissi Vehbi Bey'de de yaşadım, Vehbi Koç'ta da yaşadım. Zaten Sabri Bey'i mukayese edeceğiniz insanlar, bir elin parmakları kadar azdır. Vehbi Bey'i lisenin son sınıfında iken tanımıştım. Eniştem, Vehbi Bey'in yetiştirdiği bir insandır. Vehbi Bey, Eskişehir'e her gelişinde beni yemeğe davet ederdi. Onu, daha yakından tanıdım, saygı ve sevgi gösterdim. Ben, bu tip insanlara 'efsane' diyorum. Bunlar, efsane insanlar. Yani bunlar, normal insanlar değil. Sabri Bey'i de ben, samimi olarak bu insanlar arasında değerlendiriyorum.

Sabri Bey'le çok yakın dostluğumuz oldu. Aynı dalga boyunda düşüncelere sahiptik. Kendisini daima ziyaret ederdim. Hatırladığım kadarıyla Sabri Bey Eskişehir'e bir veya iki defa gelmişti. Daha ziyade büyük ağabey rolündeydi. Bana değer veren bir insandı, dostluğunu lütfetmiş bir insandı.

Biraz da spordan bahsedelim. Bizim 1990'lı yıllarda hentbol takımımız vardı. Avrupa üçüncüsü olmuştu. Sabri Bey'i ziyarete gidişlerimden birisinde, bana basket takımı kurmak istediğini söyle-

di. Ben de kendisine, "Gayet güzel... Şampiyon olursa, güzel oluyor bu iş" dedim. "Şampiyon olacağız herhalde" cevabını verdi. Ondan sonra hakikaten basket takımı kurdular ve şampiyon oldular.

Sabri Bey'i, ancak Vehbi Bey'le mukayese edebilirim

Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum. Ben, kendimi Sabri Bey'le mukayese etmiyorum. Sabri Bey, çok marjinal bir insan. O, çok özel bir hayat yaşamış. Hacı Ömer Sabancı, rahmetli babamın arkadaşıydı. Sabancılar Emirgân'da oturdukları zaman, bizim evimiz de Emirgan'daydı. Onlar, Çınaraltı'nda dostluk, arkadaşlık ederlerdi. Hacı Ömer Sabancı'nın oğlu Sakıp Bey, çok cana yakındı. Vefat ettiği zaman, müthiş bir cenaze merasimi yapıldı. Gönül sahibi bir insanmış, çok seveni varmış, ama ben Sabri Bey'i Sakıp Bey'le değil, Vehbi Bey'le mukayese ederim. Bunlar, yoktan var etmiş insanlardır.

(Firuz Kanatlı ile 1 Şubat 2007 tarihinde yapılan söyleşiden derlendi)

Firuz Kanatlı'dan Sabri Ülker'e veda mesajı:

Yarım asırlık rekabet ve dostluğa ithafen...

Büyük insan, Türk sanayiinin büyük öncüsü
Sabri Ülker'i kaybettik.

Hayatın boyunca ne büyük şeyler, ne büyük işler yaptın...
Türk insanı müteşebbisliği, sanayiciliği ve cesareti en çok senden öğrendi.

Çok zeki, çok inançlı, çalışkan ve yaratıcı idin,
Verdiğiniz emsalsiz örnekten dolayı
Vatan sana minnettardır.

Huzur içinde, rahat uyu.
Mekânın cennet olsun.
Aziz hatıran önünde saygıyla eğiliyorum.

Firuz Kanatlı
Eti Şirketleri Grubu Onursal Başkanı
14 Haziran 2012

1944'te günde 200 kg bisküvi üretiyordu

"Sabri Ülker 1944'te Eminönü'nde bir handa 3 işçiyle, günde 200 kilo bisküvi üreterek işe başlamış, işini zamanla büyütmüştü. Temelini attığı şirketin uluslararası bir gıda grubu haline geldiğini, küresel pazarda oyuncu olduğunu, oğlunun, torunlarının işe sahip çıktıklarını hayatta iken gördü. Bu, bir fani için önemlidir. Dün hayata veda etmiş. Allah rahmet eylesin."

Prof. Dr. Güngör Uras

Ankara Koleji ve Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. DPT'de uzman, TÜSİAD'da genel sekreter olarak çalıştı. Aksigorta İdare Meclisi Reisliği görevinde bulundu. İstanbul ve Marmara Üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı. Halen *Milliyet* gazetesi yazarı.



Ülker Grubu'nun kurucusu Sabri Ülker ile yıllar önce karşılaştım. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarı Turgut Özal, 1967'de yürürlüğe giren 933 sayılı Yatırımlar ve İhracatı Teşvik Kanunu'nu tanıtmak için İstanbul'da önde gelen sanayi tesislerini ziyaret ediyordu. DPT uzmanı olarak ben de Özal'la birlikte geziyordum. Bu fabrikalardan biri de Ülker idi. Özal gibi ben de Sabri Ülker'i bu vesileyle tanıdım. Fabrikanın toplantı salonunda, büyük bir masanın etrafına sıralandık. Turgut Özal, özel sektör için getirilen kolaylıkları anlatıyor, Sabri Ülker'den yeni yatırımlar yapmasını istiyordu.

Ramazan ayı idi. Öğle ezanı okundu. Turgut Özal, "Namazı yan odada kılalım" dedi. Turgut Özal, DPT Koordinasyon Dairesi Başkanı Ekrem Ceyhun ve Sabri Ülker masadan kalktılar. Yandaki odaya geçerlerken Turgut Özal, "Sabri Bey, Güngör oruç tutmaz. Ona yemek getirsinler" dedi. Masaya döndüklerinde, benim için getirilen yemek tepsisini önüme koydular. Konuşmalar devam ederken, ben yemeğimi (utana sıkıla) yedim. "Afiyet olsun!" dediler.

Özal ile DPT'de uzun süre çalıştım. Namaz kılmayanların bulun-

duğu mekânda namaz kılmazdı. Başka odaya geçer, namazını kılar, dönerdi. Turgut Özal'ın namaz kılmayana ve oruç tutmayana anlayış göstermesine alışıktım ama, ilk karşılaşmamızda ve ciddi bir toplantı masasında, benden başkaları oruçlu iken Sabri Ülker'in tepsi ile masaya yemek getirtmesi beni etkilemişti.

Emniyet Gıda tartışmaları

Sayın Tayyip Erdoğan'ın, başbakanlık sorumluluğunu üstlenmeden önceki yıllarda yüzde 12 ortaklık payına sahip olduğu Emniyet Gıda'nın "Ülker" distribütörlüğü yapması medyada bir süre tartışıldı. Sayın Tayyip Erdoğan epey üzüldü. Tartışmalara son vermek için ortaklıktan ayrıldı. İşte o dönemde Sabri Ülker'den bir mektup aldım. Mektupta Sabri Ülker, 60 yıldır sadece ve sadece sanayiyle uğraşmasına ve Ülker firmasını 60 yılda 5 ürün kategorisinde pazar lideri haline getirmesine, Ülker markasını Türkiye'nin en büyük dördüncü tüketici markası yapmasına karşın, Başbakan'ın Ülker'in 500'e yakın distribütör firmasından birindeki ortaklığına dayalı olarak, "hayali ve kötü niyetli iddialardan rahatsızlığını" ifade ediyordu.

Mektubun sonunda ise, "Bir sanayici ve vatandaş olarak devletime sevgi ve saygıyı, siyasilere hep eşit uzaklıkta olmayı ve sadece işimle meşgul olmayı ilke olarak üst derecede önemsedim ve tatbike çalıştım. Halen işlerimizi iyi yapabilmek için aynı ilkelere çocuklarım (ailem) ve Ülker de hassasiyetle riayet etmektedir ve edecektir. Bu, muvaffakiyetin esaslı şartlarının da başında gelir. Ülker 60 yıllık bir kuruluş olarak hepimizin, Türkiye'mizindir, gerçek dışı iddialarla yıpratılmaması için destek olmanızı, sahip çıkmanızı istirham ediyorum" diyordu.

Aynı günlerde medyada yayımlanan bir söyleşide, "Muhafazakâr olduğumu herkes bilir. Bunu hiç reddetmedim. Bunun dışında hiçbir siyasi ve sosyal grupla münasebetimiz olmadığı gibi, doğrusu bunu düşünecek vaktimiz de olmadı" demişti. Sabri Ülker 1944'te Eminönü'nde bir handa 3 işçiyle, günde 200 kilo bisküvi üreterek işe başlamış, işini zamanla büyütmüştü. Temelini attığı şirketin uluslararası bir gıda grubu haline geldiğini, küresel pazarda oyuncu olduğunu, oğlunun, torunlarının işe sahip çıktıklarını hayatta iken gördü. Bu, bir fani için önemlidir. Dün hayata veda etmiş. Allah rahmet eylesin.

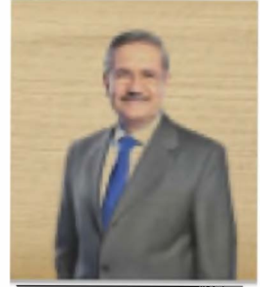
(Güngör Uras'ın, 13 Haziran 2012 tarihli Milliyet gazetesinde yayımlanan makalesi)

Bir rol modeli: Sabri Ülker

"Sabri Bey Kırım göçmeniydi. 1920 doğumlu Sabri Bey'in ailesi 1929'da Türkiye'ye göçmüş. Parasız yatılı sınavlarını kazanarak okuyan yoksul bir göçmen çocuğu... 1944 yılında, daha 24 yaşında bir delikanlı iken küçük bir atölyede 3 kişiyle bisküvi imalatına başlamış... Vefat ettiğinde 11 milyar lirayı aşan cirosuyla ve 30 bin çalışanıyla dev bir şirket bırakmıştır."

Taha Akyol

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. Yazarlığa, 1977'de Hergün gazetesinde başladı. Sırasıyla, *Yankı* dergisi ile *Tercüman, Meydan* ve *Milliyet* gazetelerinde çalıştı. TOBB Üniversitesi Mütevelli Heyeti üyesi ve *Hürriyet* gazetesi yazarı.



Merhum Sabri Ülker'in cenaze namazından dönerken düşündüm: Bizim kültürümüzde çocuklarımıza anlatılan rol modelleri genellikle asker kahramanlarla büyük devlet adamlarıdır. Neden başarılı işadamları, sanatçılar ve sporcular da yetişen yeni nesiller için rol modelleri olmasın?

Amerikan kültüründeki iş ve yaratıcılık dinamizminde Ford, Carnegie, Sloan, Morgan, Stanford gibi marka yaratmış efsanevi işadamları sonraki nesillere rol modeli olmasaydı, zamanımızda Bill Gates'ler, Steve Jobs'lar, Larry Page'ler olur muydu?

Türkiye'nin sanayileşmesine öncülük eden Koç, Sabancı, Eczacıbaşı gibi büyük işadamlarının başarıları, bugün Anadolu'da küçük ve orta boy işletme sahibi gençler için mükemmel rol modelleridir. Merhum Sabri Bey de böyle hem öncü hem marka yaratmış büyük bir işadamıydı.

Tükenmeyen enerji

Sabri Bey Kırım göçmeniydi. Kemal Karpat'ın *Osmanlı Nüfusu* adlı eserinde anlattığı gibi, Balkan, Kırım ve Kafkas göçmenleri, bozkır Anadolu'da "teşebbüs" ruhunun gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 1920 doğumlu Sabri Bey'in ailesi 1929'da Türkiye'ye göçmüş. Parasız yatılı sınavlarını kazanarak okuyan yoksul bir göçmen çocuğu... 1944 yılında, daha 24 yaşında bir delikanlı iken küçük bir atölyede 3 kişiyle bisküvi imalatına başlamış... Vefat ettiğinde 11 milyar lirayı aşan cirosuyla ve 30 bin çalışanıyla dev bir şirket bırakmıştır.

On yıl önce Hürriyet'ten Sadi Özdemir'e, 80 yaşındaki Sabri Bey'in söylediği şudur: "Ülker için dönülmez hedef, dev dünya markaları arasına girmek ve orada kalmaktır. Ümit ederim hayattayken Ülker'i bu noktada görmek nasip olur."

Kurucu ya da öncü insanlar böyledir, 80 yaşında da hedefleri bitmez, enerjileri tükenmez. Bu idealinin gerçekleştiğini gören Sabri Bey, Türkiye'ye "Ülker" gibi küresel bir markayı bırakarak gitti. Oğlu Murat Ülker, devraldığı holdingi önümüzdeki on yılda dünya gıda sektöründe ilk beşin içine sokmayı hedefliyor!

"Kâmil insan"

Sabri Bey muhafazakârdı, başta Turgut Özal olmak üzere sağ siyaset yelpazesinde dostları vardı, ama hiçbir zaman siyasete ilgi duymadı. Turgut Bey'in Sabri Bey hakkında "Sadece işadamı değildir, filozof gibidir, kâmil insandır" dediğini bilirim.

Çok saygı duyulan bir insandı.

Güngör Uras dünkü *Milliyet*'te Özal'ın ve Sabri Bey'in dostluğunu anlatırken hoşgörü ve olgunluklarını örneklerle resmetti. Ramazanda ekonomi üzerine bir heyet halinde görüşme sürerken, Özal'ın hatırlatması üzerine oruçsuz Uras'ın öğle yemeğini Sabri Bey kendi elindeki tepsiyle getirip ikram etmişti. Uras'ı okuyunca Turgut Bey'in "kâmil insan" nitelemesini hatırladım.

"Girişimci"nin değeri

Biz tarihte devlet yöneticisi, kamu görevlisi olduk veya köylü ve küçük esnaf... İlk defa 1857'de Sadık Rifat Paşa mutlaka girişimciler, işadamları yetiştirmek gerektiğini, aksi halde güçsüz kalacağımızı fark etmiş ve Sultan Aziz'e sunduğu layihada bunu vurgulamıştı.

Güçlü, dinamik, yaratıcı bir girişimci sınıfa sahip olmak, bizim 150 yıllık özlemimizdir. Bu kasırgalı tarihte rejimler değişti ama bu hedefimiz hiç değişmedi. Koç, Sabancı, Eczacıbaşı, Ülker gibi öncüler 150 yıllık "iktisat savaşı"mızın muzaffer kumandanlarıdır. Onlar öncü olduğundan, işte dünün köylü ve ezik Anadolu'sunda bugün çok şükür "kaplanlar" yetişiyor.

Sabri Bey'i hürmet ve rahmetle anıyorum. Hayat hikâyesinin kitap halinde genç nesillere sunulmasını diliyorum.

(Taha Akyol'un, 14 Haziran 2012 tarihli
Hürriyet gazetesinde yayımlanan makalesi)

"Ülker Doğumu Fırtınası dindi"

Önce güneş, hava su, sonra bol gıda gelir, akşama babacığım, unutma Ülker getir... Sözleri Nuri Gamsız, bestesi Süheyl Denizci tarafından yazılan bu reklam sloganı, 7'den 77'ye herkesin ağzındaydı, ezberlendi, marş gibi oldu. Safiye'nin Ülker'i öyle hale geldi ki, Safiye'den ilham alan o genç adam, Berksan olan soyadını Ülker olarak değiştirdi, "Sabri Ülker" adını aldı.

Yılmaz Özdil

Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu mezunu. Mesleğe, Yeni Asır gazetesinde muhabir olarak başladı. Daha sonra; *Sabah, Star, Habertürk* gazetesinde görev aldı; atv Haber Genel Yayın Yönetmenliği yaptı. Halen, *Hürriyet* gazetesi yazarı.



Sadece denizlerde değil, duygusal dünyamızda da derin dalgalanmalar yaratan Ülker Doğumu Fırtınası, her sene 10 Haziran'da esmeye başlar, üç gün sürer, 12 Haziran'da diner. Dün toprağa verilen Sabri Ülker'in tam da 12 Haziran'da vefat etmesi ise sanırım, kaderin cilveleri üzerine eşsiz eserler bırakan Safiye'nin bile hayal edemeyeceği bir romanın öyküsüdür.

Ey aşk... Sen nelere kadirsin.

110 sene evvel...

Edirne'de dünyaya gelmiş, İstanbul'da, önce Alman mektebini, sonra Fransız mürebbiye mektebini bitirmiş, henüz 13 yaşındayken, lise için Almanya'ya gönderilmiş, Münih Üniversitesi'nde edebiyat ve felsefe diploması almış, şarkiyat doktorası yapmıştı, Safiye.

Çok güzeldi. Etrafına ışık saçıyordu. Dönemin Türk kızlarına kıyasla, saçı başı, giyimi, davranış biçimleri açısından özgür ruha sahipti, cesurdu.

Gönlü tutuştu... Âşık oldu.

Hintliydi delikanlı, okuldan arkadaşıydı. Evlenmeye karar verdiler. Gel gör ki, ikisi de yurtseverdi, hangi ülkede yaşayacaklar? Daha işin başında anlaşamadılar maalesef.

Vatanını, yüreğine tercih etti Safiye.

Son bir öpücük, vedalaştı, topladı bavulunu, memlekete döndü. 1926'ydı.

Yazmaya başladı. Duygularını romanlarına döktü. "Aşkı hiç tatmamak mı, yoksa, tattıktan sonra yalan olduğunu anlamak ve kaybetmek mi?" diye sordu mesela... "Âşık olan zaten alacağını almıştır, artık bir şey isteyemez, bundan geri o verecektir, hep o verecektir" dedi.

"Sen yalnız sevdiğini kaybettin, ben ise, sevdiğimi de, sevginin kutsiyetini de... En büyük acı sevmek ve günden güne ayaklar altında çiğnenip, paçavra edildiğini görmektir" dedi... Ki, Türk edebiyatında aşk'ı en derin o tarif etmiştir bana göre.

Kadınlardı hep roman kahramanları... Kırılgan, düş kırıklığına uğramış kadınlar.

Ve, kaleminin gücünün yanı sıra, çok çok önemli bi özelliği daha vardı.

"Doğu"yla "Batı"yı harmanlarken, "muasır medeniyet"le sosyal hayata hâkim "geleneksel" arasında sıkışan, bocalayan insanlarımızın, kuşak farklarını deşti, kültür çatışmalarını irdeledi.

Bi gün oturdu, sene 1938...

Ülker Fırtınası'nı yazdı.

Batı'da müzik eğitimi almış, ayıp mayıp dinlemeyen, ailesinden ayrı evde, tek başına yaşamak isteyen Nuran ile evli ve çocuklu Sermet'in umutsuz aşkıydı.

Müsveddelerini çantasına koydu, Yunus Nadi'nin kapısını çaldı, henüz kitap olarak piyasaya çıkması beklenmeden, *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edildi.

Çift manalıydı Ülker... Boğa takımyıldızının adıydı. Aynı zamanda, denizcilik literatüründe bi fırtınanın adı... Zaten, hem fırtınalı bir aşkı anlatıyordu, hem de sosyal yaşamdaki fırtınaları. Dönemin edebiyat âleminde patlama yapan, adeta fırtına gibi esen romanı okuyanlar arasında, genç bir adam vardı... Eminönü Nohutçu Han'daki küçücük atölyesinde, bi yandan bisküvi üretiyor, bi yandan harıl harıl *Ülker Fırtınası*'nı okuyordu. Doğu'yla Batı'yı harmanlarken, muasır medeniyet'le geleneksel'i "çok iyi okumayı başaran" bi adamdı.

Şirketinin adı, Üç Yıldız'dı.

Popüler bi marka adı arıyordu.

Safiye, esin kaynağı oldu...

Sözlük anlamı da gayet uygundu, ha üç yıldız, ha yedi yıldızdan oluşan Ülker.

İşini aşkla yap diye boşuna dememişler.

Aşk romanından yola çıktı.

Kazandı... Bisküvilerinin adı, Ülker olur olmaz, fırtına gibi esmeye başladı. Dedim ya, geleneksel'ciydi ama, muasır medeniyet'i iyi harmanlıyordu, reklam denilen kavramı bu memlekette ilk keşfedenlerden oldu. Önce güneş, hava su, sonra bol gıda gelir, akşama babacığım, unutma Ülker getir... Sözleri Nuri Gamsız, bestesi Süheyl Denizci tarafından yazılan bu reklam sloganı, 7'den 77'ye herkesin ağzındaydı, ezberlendi, marş gibi oldu.

Safiye'nin Ülker'i öyle hale geldi ki, Safiye'den ilham alan o genç adam, Berksan olan soyadını Ülker olarak değiştirdi, "Sabri Ülker" adını aldı.

Ve, bana sorarsanız, vizyoner ticari zekâsının en önemli özelliği... Kuruşların değerini kavrayamayan, küçümseyen Doğu kültüründe, Batı yaklaşımıyla "kuruş kuruş" imparatorluk kurmasıydı.

Senelerce ve bugün bile hâlâ, para üstü olarak kullanılır, kuruş etiketli Ülker ürünleri... O nedenle, biz 25 kuruşun kıymetini bilmiyoruz ama, o, aynı 25 kuruşlarla 25 bin kişi çalıştırıyordu.

"Gazozdan işlerle uğraşmayı bırak" diye nasihat eden bi toplumdan...

Gazozdan işlerle uğraşa uğraşa, dünya devi Coca-Cola'nın siyo'su olmayı başaran Muhtar Kent'in çıkması gibi.

Safiye'ye dönersek...

Sadece denizlerde değil, duygusal dünyamızda da derin dalgalanmalar yaratan Ülker Doğumu Fırtınası, her sene 10 Haziran'da esmeye başlar, üç gün sürer, 12 Haziran'da diner. Sabri Ülker'in tam da 12 Haziran'da vefat etmesi ise, sanırım, kaderin cilveleri üzerine eşsiz eserler bırakan Safiye'nin bile hayal edemeyeceği bir romanın öyküsüdür.

(Yılmaz Özdil'in, 14 Haziran 2012 tarihli
Hürriyet gazetesinde yayımlanan makalesi)

Murat Ülker: "Sabri Ülker Yasaları Yıldız Holding'in damarlarına işledi"

- Ülker Grubu'nun, yeni global adıyla "Yıldız Holding"in 70. yılında kurucularımız rahmetli amcam Asım Bey ve rahmetli babam Sabri Bey'i minnetle ve şükranla anarken, dünya coğrafyasına yayılmış bulunan bu tesislerin bize emanet edildiği bilinci içindeyim.
- Son on yıllık dönemde, Sabri Bey işin başında olsaydı, eminim ki hiçbir konuda görüş ayrılığımız bulunmazdı. Çünkü ben, biraz daha olgunlaşmış olurdum. Babam da işleri biraz daha delege etmiş, takip ediyor durumda bulunurdu. Herhalde, birbirimizi memnun ederdik.
- Yıldız Holding'in bugün tüm faaliyetlerinde, "Sabri Bey Yasaları"nın izleri bulunmaktadır. Sabri Bey'in alışkanlıkları, bize öğrettiği usuller, yasalar, Yıldız Holding şirketlerinin damarlarına kadar işlemiş durumda.

Murat Ülker, kuruluşunun 70. yılında
Yıldız Holding'in dününü ve bugününü anlatıyor

Amcamla babamın 3 kişi ile yola çıktıkları "teşebbüs" bugün 41 bin kişi ile 5 kıtaya yayıldı



Babam Sabri Bey, yeri ve zamanı gelince, "Hayır" demesini bilen, cesur bir kişiydi. Cesareti, kendisini aynı ölçüde cömert de yapmıştı. Çok çalışırdı. Çalışmanın olmadığı yerde, hayatın da olmadığı bilincindeydi. Her istediğini değil, adil olanı yapardı.

Lübnanlı filozof Halil Cibran, bundan yaklaşık bir asır önce, "Her tohum, bir özlemdir" demiş. Özleyen, insan; özlenen ise, kimine göre bir ürün, kimine göre bir eser, kimine göre de hayal edilen bir makam olsa gerek...

Rahmetli amcam Asım Bey ile babam Sabri Bey, bundan tam 70 yıl önce, yani İkinci Dünya Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği 1944 yılında, İstanbul'un Eminönü semtindeki ilkel bir imalathanede bir tohum atıp, "Ülker" bisküvilerini üretmeye başlamışlar. Yanlarında, sadece üç yol arkadaşları varmış.

Aslında, Türkiye, bu savaşa katılmamış ama ateş çemberi içindeymiş. Yokluk ve kıtlık kol geziyor, ekmek dahi karneyle veriliyormuş. O kadar ki; un yokmuş, şeker yokmuş, hatta yağ yokmuş.

Haklı olarak, böyle bir ortamda bisküvi imal etmenin mantığını arayabilirsiniz. Doğrudur. Bugün geriye bakınca, o aradığım mantığı iki kelime ile izaha çalışıyorum:

Öngörü ve cesaret...

Amcamın ve babamın hayat mücadelelerini, kendilerinden dinleme şansına sahip oldum. Dinlediklerimden ders çıkarmaya gayret ederken, her ikisinin çalışma yöntemlerini de gözlemledim. Daha sonra prensiplerini rehber edindim. İşte o gözlemlerim ışığında, Sabri Bey'in yaşam tarzı haline getirdiği iş hayatını bugünle mukayese ederek anlatmak istiyorum.

Babam Sabri Bey, gerçekten prensip sahibi bir kişiydi. Yaşantısını da bu prensipler çerçevesinde programlardı. Günlük işlerini önceden planlar, onu harfi harfine uygulardı. Toplantılara, dersini çalışmış olarak girerdi. Sabri Bey'in aktif iş hayatında yeğeni Selçuk Bey (Berksan), kendisinin en büyük yardımcısıydı. O da aynen babam gibi planlı ve programlı hareket eder, amcasının işini kolaylaştırırdı.

Sabri Bey'in günlük iş akışının yanı sıra seyahatleri de, diyebilirim ki dakikası dakikasına planlanmıştı. Bu plan kapsamında gidilecek yerler, yapılacak işler, hepsi kâğıda dökülürdü. Bizler, planlı bir babanın yaşantısını görerek büyüdük.

Ben de rahmetli babam gibi 24 saatimi planlarım. Yani, hem iş ilişkilerim, hem de ailevi ilişkilerim ve aktivitelerim, planlıdır. Yakın çevrem de, bu planı önceden bilir.

Bu arada şu konuyu özellikle vurgulamak istiyorum. "Sabri Bey, toplantılara katılmadan önce dersini çalışır" demiştim. Bu, aynen bize de sirayet etti. Önceden hazırlanmadığım bir toplantıyı asla yapmıyorum. Bu konuda şöyle bir örnek verebilirim:

Bir defasında, yurtdışından iş ortaklarımız gelmişti. Şirketlerimizden birisinin yönetim kurulu toplantısını yapacaktık. Gündemin önceden belirlenmediğini ve müzakeresi yapılacak konunun evrakının bize ulaşmadığını gördüm. Bunun üzerine, yönetim kurulu toplantısını yaptırmadım. Aslında, bu bir kriz gibi görünse de, doğrusunu yaptığım inancındayım.

İş yapmasını ve onu sevmesini babamdan öğrendim

ABD Başkanlarından Abraham Lincoln, "Babam, bana iş yapmasını öğretti, ama işi sevmesini öğretemedi" demiş. Oysa, babam Sabri Bey, bana, iş yapmanın yanı sıra işi sevmesini de öğretti. O bakımdan, sevgili babama minnettarım.

Babamız, hayatını ayrıntılı bir şekilde planlamıştı. Biz evlatları ise, aile ortamında özgürce oluşan kişiliğimiz şekillendikçe, babamızın o planlı hayatının hepsini yaşamak istemedik. Bir ölçüde, kendi planımızı oluşturup, hayata geçirdik. Babamızın yaşam tarzından ayrılışımızı, bir örnekle anlatmak istiyorum.

Sabri Bey, her akşam radyodan günün haberlerini dinlerdi. Bizim çocukluk yıllarımızda, önce radyoda, daha sonraki dönemde televizyonda yayınlanan akşam haberlerine "Akşam Ajansı" denilirdi. Radyolu yıllarda, ajans bülteni yayınlandıktan sonra "Hükümet Bildirisi" okunur, onu, Meteoroloji'nin "Hava ve Yol Durumu" izlerdi.

Sabri Bey, acaba bunları niçin dinleme ihtiyacı hissediyordu? Onun cevabını, iş hayatına atıldıktan sonra buldum.

Ülker ürünleri kamyonlarla ülkenin dört bir köşesine sevk ediliyordu. Babam, ister istemez hava ve yol durumu hakkında bilgi toplamaya çalışır, mal sevkıyatının aksayıp aksamadığını öğrenmek isterdi.

Babamın ajans dinleme alışkanlığı, her nedense bende oluşmadı. Günlük, saatlik haberleri önceleri gazete ve fakstan okuyordum. Şimdi ise, sanal dünyaya girip, internetten takip ediyorum.

Sabri Bey'in bir başka meziyeti, her şeyi not tutmasıydı. Yazısının kaligrafisi çok güzeldi. Defterleri, kitapları, gayet muntazamdı. Kitaplarını okurken, özenle korurdu. Sayfalarında, bir tek çizik göremezdiniz. Babamdan ayrıldığım ikinci nokta, işte burada ortaya çıkıyor. Hiç not tutmuyorum. Kitap okurken, önemli gördüğüm satırların altını da çiziyorum.

Pazarlık yaptığımı işiten Sabri Bey'den geçer not almışım

Sabri Bey'in temel tutum ve davranışlarını çözmek kolay değildi. Aslında, Sabri Bey ne isterdi? Doğrusu, onu tam manasıyla bilemiyorum. Çünkü isteklerini açıkça söylemez, talimat vermezdi. Çok nazik bir insandı. Sizin anlamanızı beklerdi.

Şimdi, kendi kendimi sorguluyor ve "Sanırım, Sabri Bey'i anlayabildim, onun isteklerini yapabildim" diye düşünüyorum. Aslında kendisi, zaten bir beklenti içinde değildi.

Bu konuda yaşanmış, ancak babamın vefatından sonra bana yansıtılmış bir olayı anlatmak istiyorum:

Sabri Bey'in, yönetimin başında olduğu dönemlerde Ülker'le iş yapan bir arkadaşıyla sıkı pazarlığa girişmiştim. Bu kişi, beni Sab-

ri Bey'e şikâyet etmiş. Sabri Bey, iş yaptığı arkadaşını dikkatlice dinledikten sonra, kendisine mutluluk dolu bir ifadeyle şu cevabı vermiş:

"Demek ki Murat, işi öğrenmiş..."

Sabri Bey, yönetim konusunda kulağımıza küpe olacak temel kuralları sadece söylemekle yetinirdi.

Şöyle ki:

- İşinin ehli, düzgün insanlarla çalışın.
- Daima, bir de B planınız olsun.

Evet, Sabri Bey'i keşfetmek kolay değildi.

Sabri Bey, son on yıllık dönemde işinin başında olsaydı, acaba hangi noktalarda aramızda ciddi görüş ayrılıkları çıkabilirdi diye düşünürken, o konuyu da bugün şu şekilde izaha çalışıyorum.

Sabri Bey, işin çok büyümesinden endişe edebilirdi. Çünkü kendisi, ağır ağır ve sürekli yürümek isterdi. Bu yöntemi takip edenler için, yolun uzun olmadığını düşünürdü.

Bugün, iş alanımız Japonya'dan Amerika'ya kadar genişlemiş durumda. Sabri Bey, bu manzara karşısında işlerin başında duracak güvenilir kişi bulunamayacağından, dolayısıyla çalışmaların kontrol edilemeyeceğinden, sevk ve idarede de problemler çıkabileceğinden endişe ederdi.

Öyle zannediyorum ki, babamın nasihatlerini tutuyoruz. Çünkü endişe edeceğini düşündüğüm konularda, işlerin düzgün gitmesi için elimizden geldiği kadar gayret gösteriyoruz.

Her işimizde, iyi bir takım kurduğumuz kanaatindeyim. Çünkü eşim, dostum, arkadaşlarım, kurduğumuz takımdan övgüyle söz ediyorlar. Dostça tespitlere objektif olarak baktığım zaman, ben de kendileriyle aynı düşünceyi paylaşıyorum.

Özetle şunu söylemek istiyorum: Son on yıllık dönemde, Sabri Bey işin başında olsaydı, eminim ki hiçbir konuda görüş ayrılığımız bulunmazdı. Çünkü ben, biraz daha olgunlaşmış olurdum. Babam da işleri biraz daha delege etmiş, takip ediyor durumda bulunurdu. Herhalde, birbirimizi memnun ederdik.

O son on yıllık dönemde, Sabri Bey işleri uzaktan takip etti. Takip ederken de, bana şunları söyledi:

"Zaman zaman toplantılarınıza geleceğim. Dinleyici olarak katılacağım. Ama bu arada söylemem gereken bir şey olursa, onu da esirgemeyeceğim."

Hakikaten Sabri Bey, şirket toplantılarına uzun yıllar geldi. Dinleyici olarak katıldı. Masa üstündeki evraka bakmakla yetindi. Hiçbir şey sormadı. Demek ki, aramızda bir görüş ayrılığı olmamıştı. Ama her şey süt liman da değildi. Zaman zaman endişelerini de dile getirir, uyarılarda bulunurdu.

"Çokkültürlülük", Ülker'de huzur ve başarı sağladı

Dünle bugünü mukayese ederken, öncelikle "kurum kültürümüz"ü irdelemek istiyorum. Yıldız Holding'in bugün tüm faaliyetlerinde, "Sabri Bey Yasaları"nın izleri bulunmaktadır. Sabri Bey'in alışkanlıkları, bize öğrettiği usuller, yasalar, Yıldız Holding şirketlerinin damarlarına kadar işlemiş durumda.

Bu vesileyle, Ülker'in kurum kültürü konusunda da bir anekdot nakletmek istiyorum.

Yıllar önce büyük bir şirketten, profesyonel bir yöneticiyi grubumuza transfer ettik. Bu arkadaşımız, çalışmaya başladıktan bir süre sonra, şöyle bir değerlendirmede bulundu:

"Ülker'de, iki önemli tespitim oldu. Birinci tespitim şu: Bu şirketler topluluğunda değişik fikirlere sahip, yaşam ve anlayış tarzları farklı insanlar çalışıyor. Ama gördüğüm kadarıyla, hepsi ortaklaşa bir gayretin içinde.

İkinci tespitime gelince:

Toplumun değişik katmanlarından gelen bu profesyoneller, aynı zamanda huzur ortamında işlerini yapıyorlar. Kısacası, çokkültürlülük, Ülker'de ortak bir kurumsal kimlik oluşmasını engellememiş, üstelik katkı sağlamış."

Gelelim Ülker'in kurumsallaşması meselesine...

Yıllar önce yabancı bir danışman bize şunları söylemişti:

"Kurumsallaşma önemlidir"

Danışman, bu tespiti yaparken, anlattıklarını uzattıkça uzatıyor, kısacası, "Sizden sonra ne olacak?" demeye getiriyordu. Bu danışmanın işini kolaylaştırmak için, " 'Ben öldükten sonra ne olacak?' demek mi istiyorsunuz?" sorusunu yönelttim. Ardından da, "Eğer öyle ise, onu, benden sonra geleceklere sorun" dedim. Öyle ya, benim ölümümden sonra ruhumun gelip, "Ülker'de ne oluyor?" diye bakacak hali yok ya...

Bugün, Ülker'i yönetirken, deneyimlerimiz ve takatimiz ölçüsünde gayret gösteriyoruz. Benimle birlikte iş arkadaşlarım da aynı gayretin içindeler.

Evet, kurumsallaştık. Kurumsallaşırken, öğrenmenin peşini de bırakmadık. "Öğrenmenin yaşı yoktur" dedikleri gibi, iş hayatında da eğitimin sonu yok. Devamlı eğitimlere giderim. Ders alırım. Bu arada, gençleri de takip eder, kendimi geliştirmeye çalışırım.

Rahmetli babam, yetişme çağımda, "Oğlum, doktor ol. Bizim işler zor... Bir sürü insanla uğraşacağına, tababet mesleğini yaparsın, kafan da rahat olur" demişti. Ancak, o dönemde doktorluktaki riskin daha fazla olduğunu gördüğüm için işletmeciliği seçtim. Ardından da, bir Türk atasözünde, "Babanın sanatı, oğluna mirastır" denildiği gibi, amcamın ve babamın kurdukları tesislerde kendimi buldum.

Yurtdışındaki tesisleri, Türk usulü yönetmiyoruz

Yıldız Holding bünyesinde, şu anda 16 ayrı uyruktan yönetici görev yapıyor. İş âleminde yabancı uzmanlarla çalışmak, aslında çok büyük bir devrim. Ama bu, Ülker için bir yenilik değil.

Aile şirketimizde işe ilk başladığım zaman tercümanlık yapıyordum. Ülker'de görev yapan yabancı uzmanların tercümanlığı bana verilmişti. "Şimdi yabancı uzmanlarla çalışıyor musunuz?" derseniz, evet çalışıyoruz. Ama yabancı uzmanlarla çalışmanın çok ötesine geçmişiz. Yani, sadece uzmanlarla değil, binlerce yabancıyla çalışıyoruz. Bugün, 41 bin kişi dediğimiz Ülker kadrosunun neredeyse yüzde 20'si yabancı uyruklu personelden oluşuyor. Bu yabancı uyruklular, Türkiye sınırlarının çok ötesinde, beş kıtadaki işyerlerimizde görev yapıyor.

Yıldız Holding, dünyanın dört bir köşesindeki işyerlerinde profesyonellerle "lokal" olarak çalışıyor. Bir başka ifadeyle, tesislerimizin bulunduğu yerde, lokal hizmet üretiyoruz. Zaten, global olmanın ana kuralı da budur.

"Ben bir Türk'üm; işyerimin bulunduğu ülkede, Türk usulünü uygularım" demeniz mümkün değildir. İşte o zaman, global olamazsınız, "emperyalist" duruma düşersiniz.

"Sabri Bey Yasaları"nı, dış ülkelerdeki işyerlerimizde de, kendi içimizde yaşatıyor, yabancı personeli, global kurallar çerçevesinde istihdam ediyoruz.

Zaten, "global bir kuruluş olmak" denildiği zaman, meseleyi şöyle görüyorum:

Ayrı bir ligde oynuyorsunuz. İş yapışınız farklı oluyor, tüketiciniz de... Tabii hepsinin başında, çalışanlarınız farklı.



Yıldız Holding Başkanı Murat Ülker, Godiva'nın Çin'deki personeliyle birlikte... (Soldan sağa) Carmen Chiu-İletişim Direktörü, Henry Zhou-Çin'den sorumlu Genel Müdür, Murat Ülker ve mağaza çalışanları. Mekân: Global Harbor Store, Şanghay.

Godiva'yı, çorba üreten bir firmadan devraldık

1980'lerde Çin'e kadar gitmiştim. O yıllarda Çin, bizim için taa uzaklardaydı. İşte o ilk seyahatim sırasında "Acaba buralarda ne yapabilirim?" diye düşündüm.

Aslında biz, kendi içimizde çok konuşan bir aile değildik. "Ne yapabiliriz?" düşüncesini, aile ortamında müzakere etmezdik. Genellikle, bir işin aslı konuşulurdu.

Çin'e gitmek istediğimi söyleyince, Sabri Bey bana, oralarda yaşayan bir dost tavsiye etmişti. Sadece Çin'e değil, Amerika'ya giderken de aynı durumu yaşamıştım.

Babamın, o tarihte Amerika'da 80 küsur yaşında bir dostu vardı. Bu kişinin evine gittim. Babamın dostu, beni Stanford Üniversitesi'ne götürdü. Çevresiyle tanıştırdı. Etrafı dolaştırdı. İşte bu seyahatim sırasında da Amerikan iş yönetimini keşfetmeye çalıştım.

Yetişme çağlarımda Sabri Bey beni sürekli teşvik etti. Hiçbir zaman "Sağda solda ne işin var, evde otur!.." demedi. Babam, öğrenme ve deneyim sahibi olma konusunda kanaatkâr değildi. Hep, bir yerlere gitmemi, hayatı öğrenmemi, tecrübe kazanmamı istedi.

Sabri Bey, iş hâkimiyetini birinci planda tutardı. Onun için Ankara Fabrikamız kurulduğu zaman, yeğeni Faruk'u (Berksan), işin

başına göndermişti. Şimdi düşünüyorum da, Godiva'yı Sabri Bey'in döneminde almış olsaydık, belki de bana "Git, Amerika'da otur!" diyebilirdi.

Söz, Godiva'dan açılmışken, bu yeni global teşebbüsümüzü gerçekleştirdiğimiz sırada, karşılaştığım ilginç bir soruyu ve verdiğim cevabı paylaşmak istiyorum.

Godiva'yı aldığımız zaman, şu anda çok büyük uluslararası bir şirkette görev yapan bir bayan bizde, pazarlamanın başında çalışıyordu. Bu bayan bana, o günlerde şöyle bir soru yöneltmişti:

"Mr. Ülker, Godiva'yı aldınız. Çikolata üreteceksiniz. Bu arada mecbur kalırsanız, üretim tezgâhının başına geçer misiniz?"

O bayana, aynen şu karşılıkta bulundum:

"Siz, hiç merak etmeyin. Gerektiği zaman çikolata üretimini rahatlıkla yapabilirim."

Bayan yönetici, beni dinledikten sonra rahatladı.

Godiva'nın önceki sahipleri çorbacıydı. Bunu küçümsemek için söylemiyorum. Biz ise, çikolatacıyız...

Avrupalılar ve Amerikalılar "Yeni Dünya"yı biliyorlar, biz de "Eski Dünya"yı... Amerikalılara bunu söyleyince, anlayamıyorlar. Bana, "Eski Dünya neresi?" diye soruyorlar. Godiva'yı aldıktan sonra, Eski Dünya ile Yeni Dünya'yı kaynaştırma gayreti içinde oldum. Çünkü böyle bir avantajımız vardı.

"Sabri Bey Yasaları" ile madencilik dahi yapıyoruz

Zaman zaman, "Sabri Bey, Yıldız Holding'in bugün ulaştığı seviyeyi görseydi, acaba en çok hangi gelişmelerden mutlu olurdu?" sorusunu kendime yöneltiyorum. Cevabını da olumlu ve olumsuz yönleriyle vermek istiyorum.

Sabri Bey, Yıldız Holding'in bu kadar büyüyüp, beş kıtaya yayılmasından tereddüt ederdi. Ama biz, kendisinin prensiplerini bozmadan, yola devam ettiğimizi zannediyorum.

Sabri Bey, "Yaptığınız işin ya satıcısı ya da müşterisi olun" derdi. Bugün, Yıldız Holding olarak başta yağ olmak üzere, pek çok hammadde imal ediyoruz. Aynı zamanda bu ürünlerimizin de müşterisiyiz.

Yine bugün, dünden beri yaptığımız işleri yapıyoruz. Bisküvi ve çikolata üretiyoruz. Müşterinin ne istediğini biliyoruz. Pazarın talebinden haberdarız.

Gıda sektörü içinde hem üretim, hem de dağıtım işindeyiz. Bunun yanı sıra inşaat ve gayrimenkul yatırımı da yapıyoruz. Ayrıca, ma-

den işletiyoruz. Bütün bunları yaparken, "Sabri Bey Yasaları"ndan dışarı çıkmıyoruz.

Sabri Bey, bize daima "Başka sahalara bakın bakalım" der, değişik alanlarda da araştırma yapmamızı isterdi. Bunu ben, "Sabri Bey'in B Planı" şeklinde değerlendiriyorum.

Hesabımızı daima yaparız. Bu, babamızın bize "olmazsa olmaz" öğüdüdür. Bu hesabı yaparken, borç ve alacaklarımızı önümüze koyarız. Bu hesaplaşma, hep gündemimizde olur. Hesabımızı yaparken, nazari olarak işimizi tasfiye edip, malımızı sattıktan sonra, varsa borcumuzu öderiz. Neticede, fabrikalarımızın ve markalarımızın bize kaldığını görürüz.

Özetle söylemek gerekirse, hesapsız işe girmeyiz. Risk almayız. Ama risk konusunu, bu ifadeyle kestirip atmak istemiyorum. "Hesaplanabilir risk" alırız. Zaten, Sabri Bey de her şeyin hesabını yapardı. Bugün, takip etmiş olduğumuz yolu görse, memnun olurdu, diye düşünüyorum.

En kötü ihtimali göze alarak yola çıkarım

Yıldız Holding, her yıl hesabını, kitabını, kazanımlarını ve hedeflerini kamuoyuyla paylaşır. Bu arada biz, genel müdür ve diğer profesyonellerimizle birlikte, yaptıklarımızı ve yapacaklarımızı tartışır, karara bağlarız.

Arkadaşlarım, bir değerlendirme sistemi olan "360 Derece Performans Değerlendirme Yöntemi" uygularlar. Bu, bir bakıma, matematikte "sağlama" dediğimiz yöntemdir. Bu uygulama sırasında, birlikte çalıştığımız profesyonellerin memnun oldukları ve olmadıkları işler sıralanır. Bu bilgileri alır, kendime hedefler koyarım. İşte bu çalışma sırasında, profesyonellerle aramızda gizli bir mutabakat oluşur.

Örnek vermek gerekirse, Yıldız Holding'in global anlamda yeni bir kategori meydana getirip, inovatif bir şekilde başarıya ulaşmasını hedeflemişsek, bunu gerçekleştirdiğimiz takdirde, kendi ayakları üzerinde duran global bir şirket olduğumuzu görürüz.

* * *

Sabri Bey'in yaptığı işlerde ikinci bir şansı yoktu. Mutlaka doğru yapıp, başarıya ulaşması gerekirdi. Kendisi bana, daha okul sıralarındayken bir avantaj tanıdı. O avantajı, şu sözlerle ifade etti:

"Oğlum, önemli olan aldığın not değil, derslerini öğrenmendir. Sınıfta kalma yeter."

Babamın tanımış olduğu bu avantaj çerçevesinde hareket ederim. Her şeyi riske ederek adım atmam. Şüphesiz kadere inanırım. Bu, çok büyük bir rahatlık getirir. İş dünyasının riskine girmemeye çalışırım. En kötü ihtimali göze alarak yola çıkarım. Ama pek tabii iyi şeyler olmasını arzu ederim.

* * *

Ülker Grubu'nun, yeni global adıyla "Yıldız Holding"in 70. yılında kurucularımız rahmetli amcam Asım Bey ve rahmetli babam Sabri Bey'i minnetle ve şükranla anarken, dünya coğrafyasına yayılmış bulunan bu tesislerin bize emanet edildiği bilinci içinde şunları söylemek istiyorum:

Bunca tecrübelerimden sonra, insanın cesaretle giriştiği işlerde daha başarılı olduğunu gördüm. En büyük cesaretin ise, sabır olduğunu rahmetli babamdan öğrendim.

"Hayır" demesini bilmenin de bir cesaret işi olduğunu, deneyimlerimle gördüm.

Sabri Bey de, yeri ve zamanı gelince, "Hayır" demesini bilen, cesur bir kişiydi. Cesareti, kendisini aynı ölçüde cömert de yapmıştı.

Çok çalışırdı. Çalışmanın olmadığı yerde, hayatın da olmadığı bilincindeydi. Her istediğini değil, adil olanı yapardı. Nadiren söz verirdi, ama verdiği sözü hemen yerine getirirdi. Kısacası, evladı olmakla iftihar ettiğim babam Sabri Ülker, bana göre kâmil bir insandı.

* * *

Ülker'in 70. yılında, nasıl bir duygu ve düşüncenin içindeyim? Babam Sabri Bey'in biyografisine "Son Söz"ü yazarken, bunun da cevabını vermek istiyorum.

Üç yıl önce, bir gazetecinin şu sorusuna muhatap olmuştum:

"Para kazanıyor musunuz?"

Gazeteciye, "Zarar etmiyorum..." dedim.

Yine aynı gazeteci, bu defa "Hayatınızdaki en büyük lüks nedir?" sorusunu yöneltti. Ben de şu karşılıkta bulunmuştum:

"Nefes almak! Yaşıyorum; bundan güzeli var mı? Hiç şikâyetim yok..."

İstanbul / Çamlıca, 23 Ocak 2014

Murat Ülker

Sabri Ülker kronolojisi

16 Eylül 1920	Sabri Ülker, Kırım'ın Aluşta şehri Küçük Lambat köyünde dünyaya geldi.
15 Haziran 1929	Annesi Şakire Hanım, babası Hacı İslam Efendi, ablası Sıdıka, ağabeyleri Asım ve Hakkı'yla birlikte Kırım'dan İstanbul'a göç ettiler. Sabri, annesi ve babasıyla beraber Tekirdağ'ın Saray ilçesi Büyükmanika (Büyükyoncalı) köyüne gitti. Aile, bu köye yerleşti. Diğer çocuklar ise, yaşamlarını İstanbul'da sürdüreceklerdi.
Eylül 1929	Sabri, Kırım'da üç yıl eğitim görmüştü. Ancak, Türkiye'ye gelince, ilkokula 1. sınıftan başlamak zorunda kaldı.
1932	Sabri'nin ağabeyi Hakkı hastalanıp, İstanbul'da hastaneye kaldırıldı. Bunun üzerine aile, Büyükmanika köyünden İstanbul'a taşındı. Sabri'nin okul kaydı, aynı yıl Büyükmanika İlkokulu'ndan Kadırga 3. İlkokulu'na alındı.
1934	Kırımlı Devletler Ailesi, Türkiye'de, Soyadı Kanunu ile birlikte "Berksan" soyadını aldı.
Eylül 1934	İlkokuldan mezun olan Sabri, aynı yılın sonbaharında İstanbul Erkek Lisesi'nde ortaöğrenime başladı.
15 Aralık 1934	Ağabeyi Hakkı, Büyükmanika'da vefat etti.
Eylül 1935	Parasız Yatılı Sınavını kazanması üzerine, İstanbul Erkek Lisesi'ndeki kaydı, Bilecik Ortaokulu'na nakledildi.

20 Temmuz 1937	Bilecik Ortaokulu'ndan "pekiyi" dereceyle mezun oldu. Aynı yılın sonbaharında, lise öğrenimi için Kütahya'ya gönderilecekti.
22 Temmuz 1940	Kütahya Lisesi'nden "pekiyi" dereceyle mezun oldu. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle, ailesi İstanbul'dan Ankara'ya taşındığı için yükseköğrenime gidemedi, ağabeyi Asım Berksan'ın Ankara'nın Anafartalar Caddesi'nde açtığı şekerci dükkânında çalışmaya başladı.
25 Eylül 1941	İstanbul'daki Sultanahmet Yüksek Ticaret Okulu'nda yükseköğrenime başladı.
16 Eylül 1944	Asım ve Sabri Berksan kardeşler, "Ülker" markalı bisküvi imalatına başladılar.
1 Ekim 1944	Sultanahmet Yüksek Ticaret Okulu'nu "pekiyi" dereceyle bitirdi. Ardından da ağabeyi Asım Berksan'ın İstanbul-Sirkeci'deki şekerci dükkânına ortak oldu.
1 Kasım 1947	Yedek subay adayı olarak, Ankara'da silah altına alındı. Kıta hizmetini ise Diyarbakır'da sürdürecekti.
20 Mayıs 1949	Güzide İman'la İstanbul'da evlendi.
14 Ağustos 1950	İlk evlatları Ahsen dünyaya geldi.
1953	Babası Hacı İslam Efendi İstanbul'da vefat etti.
26 Ağustos 1954	Aile, "Berksan" olan soyadını, mahkeme kararıyla "Ülker" olarak değiştirdi.
28 Ekim 1954	İlk erkek evlatları Ali dünyaya geldi.
1957	Ülker'in, Topkapı semtinde kurulan ilk bisküvi fabrikasının temeli atıldı. Şirket merkezi, bir süre sonra Eminönü'nden Topkapı'ya taşınacaktı.

21 Mart 1959	İkinci erkek evlatları Murat dünyaya geldi.
20 Ocak 1963	Evlatları Ali, bir doktor hatası sonucu İstanbul'da vefat etti.
10 Ocak 1969	Annesi Şakire Hanım, İstanbul'da vefat etti.
1 Mart 1987	Asım ve Sabri Ülker kardeşlerin 1944'te başlayan iş ortaklığı sona erdi.
13 Kasım 1989	Ülker Grubu Şirketleri, Yıldız Holding çatısı altında toplandı.
31 Ocak 1994	Ablası Sıdıka Hanım vefat etti.
5 Nisan 2000	Ülker Şirketi'nin İcra Kurulu Başkanlığı görevini oğlu Murat Ülker'e devretti.
6 Temmuz 2001	Ağabeyi Asım Ülker vefat etti. Cenazesi, Edirnekapı Mehmet Akif Şehitliği'ne defnedildi.
13 Eylül 2010	Hayat arkadaşı Güzide Ülker İstanbul'da vefat etti. Merhumenin cenazesi, 14 Eylül 2010 Salı günü Fatih Camii'nde öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazından sonra Eski Kozlu Mezarlığı'nda ebedi istirahatgâhına tevdi edildi.
12 Haziran 2012	92 yıllık hayatının ardından, İstanbul Çamlıca'daki ikametgâhında vefat etti. Merhumun cenazesi, 13 Haziran 2012 Çarşamba günü Fatih Camii'nde, öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazının ardından, Eski Kozlu Mezarlığı'nda, eşi Güzide Ülker'in yanı başındaki kabrine defnedildi.

Kaynakça

Söyleşi ve Yazışmalar

Söyleşi ve yazışmalar; 3 Ağustos 2006 - 18 Ocak 2014 tarihleri arasında yazar Hulûsi Turgut ile araştırmacı Ali Osman Mola tarafından Adana, Ankara, Antalya, Bilecik, Bolu, Edirne (Keşan), Eskişehir, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kütahya, Manisa, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tekirdağ (Büyükyoncalı ve Karamehmet köyleri) ile Kırım ve Brüksel'de yapıldı. Yaklaşık 400 saatte 166 kişi ile gerçekleştirilen 195 söyleşi ve yazışma için, yurtiçi ve yurtdışında 55 bin km yol kat edildi.

Abdul Wahab Al Bunnia (Yazışma)
Abdullah Ali Balsharaf (Söyleşi: 20 Ekim 2007, İstanbul)
Abdullah Gül (Yazışma: 23 Kasım 2013, Ankara)
Abdullah Şişmanoğlu (Söyleşi: 10 Kasım 2007, İstanbul)
Abdurrahman Çinbaşı (Söyleşi: 8 Eylül 2006
17 Kasım 2006, İstanbul)
Abdülkadir İman (Söyleşi: 2 Şubat 2007, İstanbul)
Adem Sezer (Söyleşi: 8 Eylül 2006 - 17 Kasım 2006, İstanbul)
Adnan Büyüksoy (Söyleşi: 23 Mayıs 2007, İstanbul)
Agâh Kafkas (Söyleşi: 30 Mart 2007, Ankara)
Ahmet Edip Uğur (Söyleşi: 7 Aralık 2006, Ankara)
Ahmet Mahir Dindar (Söyleşi: 16 Nisan 2007, İstanbul)
Ahmet Davutoğlu, Prof. Dr. (Söyleşi: 30 Mayıs 2007, Ankara)
Ahmet Özokur (Söyleşi: 2 Nisan 2007, İstanbul)
Ahmet Selvi (Yazışma)
Ahsen Özokur (Söyleşi: 19 Ocak 2008 - 8 Kasım 2012
14 Şubat 2013, İstanbul)
Ali Doğan (Söyleşi: 28 Şubat 2007, İstanbul)
Ali Ülker (Söyleşi: 19 Mart 2007, İstanbul)
Asım Kocabıyık (Söyleşi: 8 Şubat 2007, İstanbul)
Asım Taşer, Dr. (Söyleşi: 28 Şubat 2007, İstanbul)
Ataman Yıldız (Söyleşi: 4 Mayıs 2007 - 18 Eylül 2007
26 Ekim 2007, İstanbul)
Atıf Biliközen (Söyleşi: 8 Eylül 2006, İstanbul)
Avni İman (Söyleşi: 13 Aralık 2006 - 26 Ekim 2007, İstanbul)

Aziz Refiğ (Söyleşi : 7 Şubat 2007, İstanbul)
Bayram Babacan (Söyleşi: 11 Temmuz 2007, İstanbul)
Betül Ülker (Söyleşi: 19 Ocak 2008, İstanbul)
Bülent Çorapçı (Söyleşi: 19 Şubat 2007, İstanbul)
Celal Adan (Söyleşi: 22 Ocak 2007, Ankara)
Cemil Çiçek (Yazışma: 25 Ekim 2013, Ankara)
Claus Müller (Yazışma)
Deniz Baykal (Söyleşi: 4 Aralık 2013, Ankara)
Devlet Bahçeli (Yazışma: 11 Aralık 2013, Ankara)
Deyvi Florentin (Söyleşi: 26 Aralık 2006, İstanbul)
Dilaver Devlet (Söyleşi: 9 Ocak 2007, İstanbul
21-23 Haziran 2007 - 27 Eylül 2007, Kırım)
Dirk Koedijk (Yazışma)
Doğan Besler (Söyleşi: 10 Ağustos 2006, İstanbul)
Ekrem Şevket Yücesoy (Söyleşi: 31 Ocak 2007, Ankara)
Elmas Akkuş (Söyleşi: 18 Eylül 2007, İstanbul)
Erhan Kurtulmuş (Söyleşi: 8 Şubat 2007, İstanbul)
Erol Erbaş (Söyleşi: 18 Kasım 2006, İstanbul)
Fahri Öksüz (Söyleşi: 12 Ocak 2007, Hatay)
Faik Evirgen (Söyleşi : 18 Eylül 2007, İstanbul)
Faruk Berksan (Söyleşi: 3 Mayıs 2007, İstanbul)
Faruk Dağyar (Söyleşi: 30 Kasım 2007, Antalya)
Fatih Ülker (Söyleşi: 23 Nisan 2013, İstanbul)
Fikret Evyap (Söyleşi: 4 Mayıs 2007, İstanbul)
Firuz Kanatlı (Söyleşi: 1 Şubat 2007, Eskişehir)
Fuat Çanakçı (Söyleşi: 16 Eylül 2006, Samsun)
George Wiederkehr, Dr. (Söyleşi: 10 Kasım 2006, Manisa)
Gülizar Bayraktar (Söyleşi: 2 Nisan 2011, İstanbul)
Hakan Kırımlı, Doç. Dr. (Yazışma: 28 Şubat 2013, 10 Mayıs 2013)
Haluk Mesci (Söyleşi: 7 Şubat 2007, İstanbul)
Haluk Yavuzer, Prof. Dr. (Söyleşi: 30 Aralık 2010, İstanbul)
Hasan Uğur (Söyleşi: 13 Aralık 2006, İstanbul)
Hasan Yozgat Söyleşi: (17 Mayıs 2007, İstanbul)
Hayati Kuru (Söyleşi: 8 Eylül 2006 - 5 Aralık 2006, İstanbul)
Hayri Dinçsoy (Söyleşi: 14 Mart 2007, İstanbul)
Hilmi Durmaz (Söyleşi: 9 Ağustos 2006, Ankara)
Hüseyin Güneş (Söyleşi: 5 Ağustos 2011, İstanbul)
İbrahim Avcu (Yazışma)
İbrahim Bodur (Söyleşi: 16 Haziran 2009, İstanbul)
İdris Erbaş (Söyleşi: 8 Eylül 2006, İstanbul)

İsmail Bacacı (Söyleşi: 4 Mart 2013, İstanbul)
İsmet Eldener (Söyleşi: 6 Aralık 2007, Eskişehir)
İsmet Sezgin (Söyleşi: 27 Mayıs 2013, Ankara
24 Ekim 2013, İstanbul-Yazışma: 30 Ekim 2013, Ankara)
İsmet Yüksel (Söyleşi: 27 Eylül 2007 - 6 Ağustos 2012, Kırım)
İzmir Tolga (Söyleşi: 24 Ocak 2007, İstanbul)
Kadir Çeliktürk (Söyleşi: 30 Kasım 2007, Antalya)
Kadir Güler (Söyleşi: 31 Temmuz 2007, İstanbul)
Kâmil Yazıcı (Söyleşi: 14 Ağustos 2007, İstanbul)
Kemal Şentürk (Söyleşi: 3 Kasım 2006, İzmir)
Kemal Unakıtan (Söyleşi: 9 Şubat 2008, Ankara)
Kerami Mercan (Söyleşi: 2 Temmuz 2007, Edirne / Keşan)
Korhan Tegül (Söyleşi: 3 Mayıs 2007, İstanbul)
Kurt Seyit Çalı (Söyleşi: 2 Ağustos 2011 - 6 Temmuz 2012, İstanbul)
M. Kemal Cabıoğlu (Söyleşi: 6 Aralık 2006, İstanbul)
Macit Akın Özoflu (Söyleşi: 8 Kasım 2013, İstanbul)
Mahir Şenbabaoğlu (Söyleşi: 3 Temmuz 2007, İstanbul)
Mahmut Mahir Kuşçulu (Söyleşi: 24 Ağustos 2006, İstanbul)
Mehmet Ağar (Söyleşi: 22 Ocak 2007, Ankara)
Mehmet Ali Eroğlu (Söyleşi: 25 Aralık 2006, İstanbul)
Mehmet İman (Söyleşi: 12 Aralık 2006, İstanbul)
Mehmet Kösdağ (Söyleşi: 25 Ekim 2007, İstanbul)
Mehmet Kurtuluş (Söyleşi: 1 Mart 2007, İstanbul)
Mesut Erez (Söyleşi: 18 Haziran 2007, Kütahya)
Metin Emiroğlu (Söyleşi: 18 Eylül 2007, İstanbul)
Metin Yurdagül (Söyleşi: 7 Aralık 2006, Ankara)
Mevlüt Onat (Söyleşi: 5 Aralık 2006, İstanbul)
Mike Acemyan (Söyleşi: 23 Ağustos 2006, İstanbul)
Muallâ Öner (Söyleşi: 13 Mart 2011, İstanbul)
Murat Aluç (Söyleşi: 8 Eylül 2006, İstanbul)
Murat Ülker (Söyleşi: 19 Ocak 2008 - 23 Nisan 2013
28 Eylül 2013 - 23 Ekim 2013, İstanbul)
Mustafa Acar (Söyleşi: 19 Ekim 2007, Bolu)
Mustafa Albayrak (Söyleşi: 10 Temmuz 2007, İstanbul)
Mustafa Kalaycıoğlu (Söyleşi: 4 Temmuz 2007, İstanbul)
Mustafa (Cemiloğlu) Kırımoğlu (Söyleşi: 29 Eylül 2007
6 Ağustos 2012, Kırım)
Mustafa Özel, Dr. (Söyleşi: 6 Şubat 2007 - 2 Temmuz 2007, İstanbul)
Mustafa Ülker (Söyleşi: 23 Nisan 2013, İstanbul)
Mustafa Topbaş (Söyleşi: 2 Nisan 2007, İstanbul)

Muzaffer Kösdağ (Söyleşi: 25 Ekim 2007, İstanbul)
Mümin Erkunt (Söyleşi: 16 Temmuz 2007, Ankara)
Nahit Küçük (Söyleşi: 9 Ocak 2007, İstanbul)
Nâzım Düzenli (Söyleşi: 25 Aralık 2006, İstanbul)
Necati Can (Söyleşi: 16 Nisan 2007, İstanbul)
Necati Çelik (Söyleşi: 29 Mart 2007, Ankara)
Necdet Buzbaş (Söyleşi: 20 Şubat 2007, İstanbul)
Nevzat Yalçıntaş, Prof. Dr. (Söyleşi: 25 Ekim 2007, İstanbul)
Nihat Gökyiğit (Söyleşi: 25 Aralık 2006, İstanbul)
Nihat Öner (Söyleşi: 17 Nisan 2007, İstanbul)
Orâl Turanoğlu (Söyleşi: 3 Kasım 2006, İzmir)
Orhan Ateş (Söyleşi: 3 Şubat 2007, İstanbul)
Orhan Çakırlar (Söyleşi: 9 Temmuz 2007, İstanbul)
Orhan Göker (Söyleşi: 14 Mart 2007, İstanbul)
Orhan Kayım (Söyleşi: 25 Nisan 2007, İstanbul)
Orhan Karabulut (Söyleşi: 30 Ocak 2010, İstanbul)
Orhan Özokur (Söyleşi: 23 Ağustos 2006 - 3 Mayıs 2007, İstanbul)
Osman Kartal (Söyleşi: 26 Aralık 2006, İstanbul)
Ömer Çetiner (Söyleşi: 27 - 28 Kasım 2007, Şanlıurfa)
Ömer Özokur (Söyleşi: 2 Nisan 2007, İstanbul)
Patrick Baird (Söyleşi: 14 Kasım 2006, Ankara)
Raşit Köken (Söyleşi: 28 Kasım 2006, Tekirdağ-B.Yoncalı)
Recep Tayyip Erdoğan (Yazışma: Temmuz 2013, Ankara)
Recep Toktemir (Söyleşi: 28 Kasım 2006, Tekirdağ / B.Yoncalı)
Remzi Önal (Söyleşi: 14 Mart 2007, İstanbul)
Reşat Sözen (Söyleşi: 25 Haziran 2013, İstanbul)
Rıfat Hassan (Söyleşi: 26 Aralık 2006, İstanbul)
Rıza Sepet (Söyleşi: 10 Mayıs 2007, İstanbul)
Sabahattin Zaim, Prof. Dr. (Söyleşi: 7 Mart 2007, İstanbul)
Sadettin Korkut (Söyleşi: 4 Mayıs 2007, İstanbul)
Salih Özcan (Söyleşi: 2 Şubat 2007 - 20 Şubat 2007, İstanbul)
Salih Tuğ, Prof. Dr. (Söyleşi: 25 Ocak 2007, İstanbul)
Salim Uslu (Söyleşi: 18 Ağustos 2006, Ankara)
Sami Bakanoğlu (Söyleşi: 24 Nisan 2007, İstanbul)
Sebahattin Kahyaoğlu, Dr. (Söyleşi: 18 Kasım 2006, İstanbul)
Selçuk Berksan (Söyleşi: 27 Kasım 2006 - 15 Mart 2007
19 Mart 2007 - 3 Nisan 2007 - 2 Temmuz 2012, İstanbul)
Sezgin Elmas (Söyleşi: 10 Temmuz 2007, İstanbul)
Silvio Kluzer (Söyleşi: 31 Ağustos 2009, Brüksel)
Süleyman Çelebi (Söyleşi: 17 Mayıs 2013, Ankara)

Süleyman Demirel (Söyleşi: 3 Ağustos 2006 - 23 Ekim 2013 Yazışma: 18 Ocak 2014, Ankara)
Süleyman Yalçın, Prof. Dr. (Söyleşi: 3 Şubat 2007, İstanbul)
Şaban Gülbahar (Söyleşi: 23 Ağustos 2006 25 Nisan 2007, İstanbul)
Şemsi Kopuz (Söyleşi: 25 Ekim 2007, İstanbul)
Şener Astan (Söyleşi: 20 Ağustos 2013, İstanbul)
Talât Özgün (Söyleşi: 1 Mayıs 2008, İzmir)
Tanıl Küçük (Söyleşi: 5 Eylül 2006, İstanbul)
Tekin Kantarcı (Söyleşi: 16 Mayıs 2007, Kayseri)
Tekin Küçükali (Söyleşi: 26 Nisan 2007, Ankara)
Tevfik Arıkan (Söyleşi: 3 Mayıs 2007, İstanbul)
Turgay Demirel (Yazışma)
Tuncay Özilhan (Söyleşi: 19 Şubat 2007, İstanbul)
Turgut Ayla (Söyleşi: 17 Nisan 2007, İstanbul)
Ümit Çelebi (Söyleşi: 11 Temmuz 2007, İstanbul)
Vitali Hakko (Söyleşi: 1 Mart 2007, İstanbul)
Vural Baylan (Söyleşi: 9 Temmuz 2007, Ankara)
Vural Bulut (Söyleşi: 3 Mayıs 2007, İstanbul)
Yahya Ülker (Söyleşi: 23 Nisan 2013, İstanbul)
Yakup Tahincioğlu (Söyleşi: 2 Nisan 2007, İstanbul)
Yılmaz Akar (Söyleşi: 7 Mart 2007, İstanbul)
Yılmaz Karadeniz (Söyleşi: 16 Aralık 2006, İstanbul)
Yurdakul Gözde (Söyleşi: 18 Mayıs 2013, Bodrum)
Yusuf Oda (Söyleşi: 8 Eylül 2006, İstanbul)
Yüksel Ertan (Söyleşi: 21 Haziran 2007, İstanbul)
Yüksel Günay (Söyleşi: 24 Ocak 2007, İstanbul)
Zeki Sözen (Yazışma)
Zeki Yıldız (Söyleşi: 18 Haziran 2007, Kütahya)
Zihni Uğurses (Söyleşi: 7 Ağustos 2006, Adana)
Ziya Yıldız (Söyleşi: 18 Haziran 2007, Kütahya)

Yayınlar

A. M. Şamsutdinov *Mondros'tan Lozan'a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918-1923*, Çeviren: Ataol Behramoğlu, Doğan Kitap, İstanbul, 1999
Agâh Oktay Güner, Dr., *Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadî Devlet Teşekkülleri*, Damla Yayınları, İstanbul, 1978
Ahmet Davutoğlu, Prof. Dr., *Stratejik Derinlik - Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, 68. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2011

Alan Fisher, *Kırım Tatarları,* Çeviren: Eşref B. Özbilen, Selenge Yayınları, İstanbul, 2009

Alan Parmer, *1853-1856 Kırım Savaşı ve Modern Avrupa'nın Doğuşu,* Türkçesi: Meral Gaspıralı, Sabah Kitapları İstanbul, 1999.

Aleksandr Keresnki, *Kerenski ve Rus İhtilâli,* Çeviren: Rasih Güran, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1967.

Ali Polat, *Üç Bin Yıllık Birikim,* Enes Matbaacılık, İstanbul, 2006.

Aram Andonyan, *Balkan Savaşı,* Çeviren: Zaven Biberyan, Aras Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Atlas Tarih Dergisi Özel Sayısı, "100. Yılında Balkan Savaşları", Sayı: 16, 2012.

Aziz Kaylan, "Tarihimizin Unutulan Olayı Kırım Savaşı (1853-1856)", Milliyet Yayınları, İstanbul, 1975.

Boris Pasternak, Doktor Jivago, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011.

Burhan Belge, *İkinci Dünya Savaşı - Radyo Konferansları,* Başnur Matbaası, Ankara, 1970.

E. H. Carr, *Sovyet Rusya Tarihi, Bolşevik Devrimi 1917 - 1923,* 3 Cilt, Çeviren: Orhan Suda, Metis Yayınları, İstanbul, 1979.

Emel Akal, *Milli Mücadelenin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Erdal Güven, "Stalin-Troçki Mücadelesi", *Atlas Tarih* Dergisi, Sayı: 18, Şubat-Mart 2013.

Ernest Hemingway, *İşgal İstanbul'u ve İki Dünya Savaşı'ndan Mektuplar,* Türkçesi: M. Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970.

Fahir Armaoğlu, Prof. Dr., *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983.

Ferénc Feher - Helles Ágnes, *Doğu Avrupa Devrimleri,* Derleyip Çeviren: Tarık Demirkan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

Fevzi Çakmak, *Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik?,* Yayına Hazırlayan: Ahmet Tetik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

Hayrettin Bey, *Kırım Harbi,* Yayına Hazırlayan: Şemsettin Kutlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.

Henrik Eberle-Matthias Uhl, *Hitler Kitabı,* Çeviren: Mustafa Tüzel, NTV Yayınları, İstanbul, 2009.

Hulûsi Turgut, *Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Avrasya ve Demirel,* II. Cilt, ABC Yayınları, İstanbul, 2002.

- *Demirel'in Dünyası,* ABC Yayınları, İstanbul, 1992.

İlhan Bardakçı, *Bir İmparatorluk Yağması - Balkan Bozgunu ve I. Dünya Harbi,* 3. Baskı, Ajans-Türk Yayınları, Ankara.

İlhan Tekeli-Selim İlkin, *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları,* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 1977.

İsmail Soysal, *Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye - Olaylar Kronolojisi (1945-1975),* İsis Yayımcılık, İstanbul, 1997.

İsmet İnönü, *Hatıralar,* 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987.

Jak Deleon, *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

Kâmuran Gürün, *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Kâzım Karabekir, *Ankara'da Savaş Rüzgarları, II. Dünya Savaşı - CHP Grup Tartışmaları,* Emre Yayınları, İstanbul, 1994.

Kemal Çapraz, *Sürgünde Yeşeren Vatan Kırım,* Turan Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Kerem Çalışkan, *100 Yılın Rövanşı,* Caretta Yayınları, İstanbul, 2012.

Kütahya Lisesi 100. Yıl Albümü (1890-1990), Ekspres Matbaası, Kütahya, 1990.

İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* 3 Cilt, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2006.

Leon Troçki, *Balkan Savaşları,* Çeviren: Tansel Güney, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

Lev Tolstoy, *Sivastopol 1855,* Türkçesi: E. Nermi, Gün Yayınları, İstanbul, 1966.

Liddell Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi,* 1. ve 2. Cilt, Çeviren: Kerim Bağrıaçık, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

Mehmet Arif Demirer, *Demokrat Parti ve Tarım,* Demokrat Parti 60.Yıl Kitapları No:5, Ankara, 2006.

- *Demokrat Parti'nin Yatırımları,* Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 2006.
- *6 Eylül 1955 Olaylarına 50.Yılda Yeni Bakış,* Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 2006.

Mehmet Maksudoğlu, Prof. Dr., *Kırım Türkleri,* Ensar Neşriyat, İstanbul, 2009.

Mert Toker-Ceyhun Arca, *Alman'ın Mehmetçikleri,* Cinius Yayınları, İstanbul, 2012.

Nadir Devlet, Prof. Dr., *İsmail Gaspıralı,* Başlık Yayın Grubu, İstanbul, 2011.

Necip Fazıl Kısakürek, *Çile,* Yapı Kredi Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.

Olaf Caroe, Sir, *Sovyet İmparatorluğu,* 2 Cilt, Tercüme: Zerhan Yüksel, Tercüman 1001 Eser, İstanbul.

Onur Öymen, *Silahsız Savaş,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.

Orlando Figes, *Kırım - Son Haçlı Seferi,* Çeviren: Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.

Ömer Sami Coşar, *Troçki İstanbul'da,* Kitaş Yayınları, İstanbul, 1969.

Özcan Pehlivanoğlu, *Yeniden Merhaba Rumeli,* Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Philip S. Jowett, *Balkan Harpleri'nde Ordular 1912-13,* Çeviren: Emir Yener, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

Safiye Erol, *Ülker Fırtınası,* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2010.

Şevket Rado, *Hayat Böyledir,* Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1966.

Sâmiha Ayverdi, *Türk-Rus Münasebetleri ve Muharebeleri,* Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1970.

Serge A. Zenkovsky, Prof. Dr., *Rusya'da Pan-Türkizm ve Müslümanlık,* Çeviren: Prof. Dr. İzzet Kantemir, Üçdal Neşriyatı, İstanbul, 1983.

Süheyl Gürbaşkan, *Bir Reklâmcı Aranıyor,* İstanbul Reklâm Yayınları, İstanbul, 1980

Süleyman Demirel, *Bir Ömür Suyun Peşinde,* 2 Cilt, (2. Baskı) ABC Medya Ajansı Yayınları, İstanbul, 2006.

Stefan Zweig, *Yıldızın Parladığı Anlar,* Çeviren: Burhan Arpad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997.

Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri, Ekim Devrimi'nden Milli Mücadeleye,* Gözlem Yayınları, İstanbul, 1979.

Stephane Lauzanne, *Balkan Acıları,* Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990.

Taha Akyol, *Rumeli'ye Elveda,* Doğan Kitap, İstanbul, 2013.

Yahya Sezai Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi 1923-1950,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994.

Yaşar Kalafat, Dr., *Kırım-Kuzey Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları,* ASAM Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

Yılmaz Öztuna, *Rumeli Kaybımız - 93 ve Balkan Savaşları,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1990.

• *Osmanlı Devleti Tarihi,* Faisal Finans Kurumu Yayını, İstanbul, 1986.

Dizin

C

Ç

D

E

F

G

H

I

İ

J

K

L

M

R

S

Ş

T

V

W

Y

Z

Sabri Ülker; 93 Harbi, Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı ve Bolşevik İhtilali'nin Türkiye'den Kırım'a, Kırım'dan Türkiye'ye savurduğu bir ailenin üyesiydi. Kırım'da doğdu, Türkiye'de büyüdü. Daha küçük yaşlardan itibaren çalışmaya başladı; kimi zaman çıraklık, kimi zaman seyyar satıcılık yaptı. 1944 yılında, İstanbul Sirkeci'de şekerleme imalatı ve satışı yapmak amacıyla ağabeyi Asım Ülker'in kurmuş olduğu, mütevazı bir dükkânda işe başladı. O dükkândan dev bir marka doğdu. İlkelerinden hiç taviz vermedi, hep doğru bildiği yolda ilerledi.

Yardımseverdi ama bilinmesini istemedi.

Herkes onu merak etti, kendisi perde arkasında durmayı seçti.

Bu kitapta, "Ülker" markasının kurucularından Sabri Ülker'in hayat hikâyesini bulacaksınız; aynı zamanda üç işçiyle bisküvi imalatına başlayan, bugün 41 bin kişiyi istihdam eden dev bir firmanın hikâyesini okuyacaksınız.

Bir de Türkiye'nin hikâyesini...

Türkiye'nin önde gelen işadamlarından Sabri Ülker'in hayat öyküsünü ve bilinmeyenlerini usta gazeteci Hulûsi Turgut kaleme aldı.

Ailesi, Kırım'dan Türkiye'ye göç ederken, baba Hacı İslam Efendi, içine altın gizlenmiş yorgan ve eteği niçin Odesa'da sokağa bıraktı?

Sabri Ülker, Diyarbakır'da vatani görevini yaparken, kimi görmek için askerden kaçtı; ardından nasıl bir ceza aldı?

Önce ürünlerinin markası, sonra ailenin soyadı olan "Ülker" ismini, hangi romandan esinlenerek aldılar?

Sabri Ülker, "Melekler bisküvi imal etmez" sözünü, kime ve neden söyledi?

Ülker'in İstanbul'daki fabrikası, niçin bir gece ansızın Ankara'ya taşındı?

Sabri Ülker, kızı Ahsen Özokur ile oğlu Murat Ülker'e neden silah kullanma talimleri yaptırdı?

İstanbul Erkek Lisesi yönetimi, başarılı öğrencileri Murat Ülker ile Ahmet Davutoğlu'nu niçin okuldan uzaklaştırmak istedi?

Sabri Ülker, "Biz bisküviciyiz, siyasetle ilgimiz yok" sözünü, hangi kritik "süreç"te söyledi?

ISBN 978-605-09-1528-0

sertifika no: 11940

DK DOĞAN KİTAP